





NAZIONALE
VITT. EMANUELE
BIBLIOTECA
12
16 E
29

Prohibitus quamdiu non corrigat.

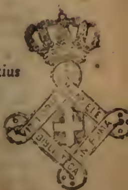
Curationum Medicinalium
AMATI LVSITANI
MEDICI PHYSICI
praestantisſimi
CENTVRIÆ QVATVOR.

Quibus præmittitur
Commentatio de introitu medici ad ægrotantem;
De Criſi, & diebus Decretorijs:

Subiungiturque
INDEX *rerum memorabilium copioſiſsimus.*

Atque hæc omnia nunc accuratius recognita, diligentius
elegantiusque ſunt impreſſa.



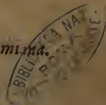




Ill.mi Cenci



VENETIIS,
Apud Vincentium Valgriſium, in Officina Erasmiana.
M D L V I I.



COSMO MEDICI THVSCORVM PRINCIPI CLARISSIMO,

Doctor Amatus Medicus Physicus Lusitanus S. D.



VM Pisas florentissimam olim Hetruriæ vrbem, atque imperij Genuensis æmulam, nunc uerò fatali quadam temporis edacitate collabentem, Cosme Princeps clarissime, singulari quadam animi uirtute, ita mœnibus firmes, pulcherrimis ædificiis ornes, vt merito nouus instaurator dici posis, præclare ij mihi facere uidentur qui tam egregij facinoris authorem pro uirili sua, aut opera, aut consilio iuuare nituntur. Me uerò ita ista tua pietas in admirationem tui traxit, ut quibus dignus laudibus esses scirem, quo uero facto meum erga te studium testari possem, ignorarem: sed cùm uiderem te etiam conuocatis undique uiris, quicunque ingenij præstantia eccellerent, hac etiam parte Pisarum nobilitati deesse noluisse, id quod Academia illic excitata, uel ueteri illi Atheniensi par, conuincere potest, animum erexi, & me quoque pio operi auxiliari posse in animum induxi. Quare Curationum mearum primam Cẽturiam (ita enim recepto vocabulo appellare libuit) tibi dicandam duxi, non quòd diuino ingenio tuo opus dignum putarem: sed ut intelligeres, me, ex quo in florentissima Florentia tua te sum allocutus, nihil antiquius duxisse, quàm ut tibi meus erga te animus innotesceret. Habebunt ergo Pisani tui quicunque medicinæ operam dant, librum, ut insueto fere titulo, ita quod citra arrogantiam dictum uelim, nec malum, nec infrugiferum, meæ certe erga Mediceum nomen obseruantiæ perpetuum testem, Bene vale.

CVRATIONES SECVNDVM ORDINEM CONTENTÆ IN PRIMA CENTURIA.

Curationes ſecundum ordinem con tentæ, in ſecunda Centuria.

De

Curationum secundum ordinē contentæ, in tertia Centuria.

48 De

Curationes secundum ordinem contentæ, in quarta & vltima Centuria.

F I N I S.

INTROITVS MEDICI AD AEGROTANTEM,

Simulq́; digreßio, de Crisi & diebus decretorijs: ijs qui Artem Medicam exercent,& pro salute ægrotantium in Collegium descendunt, longè utilißima:

AMATO LVSITANO MEDICO AVCTORE.



RIA in vniuersum sunt in Arte Medica, in quibus, & per quæ curatio conficitur, nempè Medicus,æger,& ipse morbus.Primò, Medicus,doctus sit oportet, diligens, hilaris,& grauis: cuius introitus, sermones,figura,uestitus,tonsura, ungues, odores,ægro grata sint decet, vt mandat Hippocrates lib. vj. Epidemiorum: cæterùm huius officium est,tutò & celeriter curare: tutò vt iuuet & non noceat,vt iubet Hippocrates primo citati voluminis libro: celeriter,medicamenta morbo adaptata tribuendo, nam, ut inquit Hippocrates in epistola ad Crateuam herbariũ,siue radicisecam, ab omni equidem arte aliena res est dilatio, verùm maxime à medicina: in qua dilatio est vitę periculum: quod Mesue in exordio suæ practices Medicum exhortans dixit, Auxiliari ne differas,quia semel pereunti nulla postea suffragia prosunt: Crudelis procul dubio Medici est, eos morbos, qui possint paucis diebus vel horis repelli,in longum protrahere tempus,& ægros tanquam in reditu habere, Vt Plinius Valerianus memorię commendauit. Vt verò Medicus officium hoc perfectè exequatur, decem in mente prompta habeat necesse est, quæ ex Galeni pręceptis sunt desumpta: & ea ijs carminibus complexi sumus,quæ ita habent:

Sunt bis quinque tibi Humores vt noueris omnes,
Et valeas ęgro remouere è corpore morbos;
Nempe Color, Casusq́;, vocant symptomata Græci,
Et Regio, & Tempus, Morbusq́;, his additur Aetas.
Natura, & Victus, Mutatio temporis, Arsq́;,

Quæ omnia quum medenti nota & inuentu facillima sint, maiori

iori enarratione non indigebunt. Curabit tamen bonus practicus ægrotantem interrogare, num aliàs ægrotauerit, & quonã morbo, acuto, interpellato, longo vel breui laborauerit, non minus quæ ille medicamenta ebiberit, liquida vel solida, aut potius in bolo: cum quibus bene egessit vel non, & an aluum sua natura citam & obedientem habeat, vel potius duram & rebellem: quum qui solutu facilem habere dixerit, leuioribus & paucioribus medicamentis opus habet: Qui verò difficilem, fortioribus indiget. Turpis enim est calamitas, vt tradit Hippocrates libello de Medicamentis purgantibus: Medicamento purgante dato, hominem occidere. Non minus quoque de sanguine extrahendo inquirere Medicus debet, An in alijs morbis illi sanguis missus fuerit, & rectè tolerauerit, vel potius in lipothymiam inciderit, vt postea, fluente sanguine, manum arteriarum pulsationibus admotam habeat. Aeger quoque, vt tradidimus, obediens medico sit oportet. Quod Hippocrates procemio Aphorismorum præcipit, inquiens: nec solum seipsum medicus recte curare volens præstare oportet, opportuna facientem, & nihil quod ęgro posit conducere, prætermittentem. Sed & ipse æger parere Medico, tanquam seruus domino, debet, in nullo propriæ indulgendo voluptati. Vnde ijs qui præceptis non obsequuntur, medicinale consilium dandum non est, vt Galenus lib. de Venæ sectione, & sexto de Tuenda sanitate, & primo de Criticis diebus suadet. Languentis igitur vnà cum medico reluctari morbo erit, quum medicus & morbus mutuo sese oppugnant, & vt ita dicam inter sese depugnant, ac dimicant. Nam morbum medicus cum Natura euertere studet: illi contrà, vt ne sit inferior, propositum est. Tunc æger qui medico est audiens, & eius facit imperata, illi socius efficitur, & morbo hostis: Qui vero à medicis imperatis desciuerit, & quæ morbus dictat exequitur, morbum adauget, quia ipsum fouet, & medico iniuriam facit, & demum multis nominibus peccatum inducit, quia quum morbus ante vnus erat, inter quem & medicum ægrotumq; duellum paratũ erat, in quo vincendi medico & ægro spes haud incerta erat, quũ duo necesse est vno præstent: morbus auxilio ægri adiutus, veluti transfugæ, duo factus, non solum medicum vincit, sed naturam & ipsum ægrum supprimit, & perimit.. Omnibus igitur ijs perspectis ac consideratis, & in ordinem dispositis, Medicus curationem aggrediatur, prout exposcit morbus: Si tamen non nouerit morbum, extenuet regimen, vt mandat Auicenna, quia omnino morbus deocculta bitur: aut vt præcipit Hippocrates libro

libro de Locis in homine,tunc Medicus medicamentum ægrotanti non forte ac potens præbeat,dicens: morbum si quis non cognoscat,medicamentum bibendum præbeat non forte: Si inde itaque leuior fiat,demonstrata via est, quòd gracilitatem inducendo curandus est: Si verò non leuior reddatur,sed peius habeat,contraria facienda sunt: Si non profuerit gracilem facere, tumidum facere conducet,& frequenter permutare, ita vt hoc consilio vtaris, si quis in morbis quid permutaturus est, forti quidem ægroto,debili autem morbo,tunc quidē fortiore quàm morbus est medicamento est vtendum. Nam etiam si quid de sano abducat vnà cum debili ac ægroto nullum detrimentum est: Si vero morbum fortiorem,ægrotum autem debilem acceperis, debilibus pharmacis curabis, quæ ipsum morbum superent & abducant,verum ægrotum nihilo debiliorem reddant. Hæc illa aurea Hippocratis verba,à quo Auicenna citata accepit. Habita igitur cognitione morborum, vt eos medicus rectè propellat,ac ægrotantibus vt expedit victus rationem ordinet, futuramq; crisim eorum prædicere valeat,attentè animaduertat necesse est,ipsorum tum vniuersalia tempora quatuor, tum particularia paroxysmorum: vnde Hippocrates hæc nos docens libro Aphorismorum,inquit: quum morbus consistit suo vigore,tunc tenuissimo victu vti necesse est,per hæc indicans verba, vt ibidem Oribasius testatur,quòd omnis morbus siue tardus,siue acutus,modo salubris sit, quatuor habet tempora, initium, augmentum,statum,& declinationem: Quæ tempora,qualiter sint cognoscenda,docet Gal. libello illo,cui titulum indidit, de Generalibus morborum temporibus,& lib. de Crisibus, statu tamen morbus magis ingrauescit & difficilior, atque intensior quàm principio aut alio quouis tempore est,vt Gentil. Fulginas abunde in suis quæstionibus probauit,cui Hippocrates suffragatur lib. 2. Aphorismorum, quum ait: Omnia quum incipiunt & finiunt,leuiora sunt: quum consistunt,grauiora. Adde vniuersam priscorum cohortem,quæ morborum initio, victus rationem copiosiorem quouis alio tempore propinabat: tenuiorem vero in statu,vtpote virtuti decumbenti,ac à morbo oppressæ. Adhærescit ijs,experimentum indicans quotidianum, in phlegmonibus apostematibus dictis, statu materiam magis putridam & feculentā,quàm principio & augmento esse: Quæ omnia notæ certissimæ sunt,in statu & morborū vigore,morbos grauiores quàm quouis alio totius morbi tēpore esse,in quo supremā concoctionem & putrefactionem simul reperiri fateri est. Quibus

bus omnibus Trusianus aliter Scotinus dictus, quòd vix abscon ditas eius opiniones Neoterici desudantes medici intelligere possint, cōtrariatur: quum principio morbos grauiores quàm statu esse contendat. Imaginatur enim symptomata illa quibus ægri in statu morborum affliguntur communia non vero propria & ex morborum malignitate & pernicie euenire, in cuius sententiam Oribasium ire hodie animaduertimus, vt cuique lectori manifestum euadet. In declinatione autem vera & vniuersali nullum mori, nisi noua superueniente affectione, aut vitæ errore, certum est, quum morbus semel iudicatus est, ægerq; ab agone & pugna, hoc est crisi, iam euaserit. Quæ vehemens ac velox motus ad sanitatem aut ad mortem definitur: Si enim ad sanitatem subita fit conuersio, bona dicitur crisis: sin ad mortem, mala: Bona autem duplex est, perfecta, & imperfecta: perfecta, vbi integrè quis à morbo liberatur, & omnino huic aliqua effectu digna euacuatio contingit, vt per vomitum, sputum, sanguinis è naribus profluuium, modò morbus in partibus superioribus corporis situm habeat: Si verò in inferiori ventre morbus constiterit, per ventris exonerationem, hæmorrhoides, menses, & abscessus: si autem in venis morbus domicilium habet, per urinam, sudores, & insensilem perspirationem. De imperfecta verò crisi loquitur Hippocrates, libro Aphorismorum, quum ait: quæ relinquuntur in morbis post iudicium, recidiuas facere cōsueuerunt. Quæ si per abscessum, hoc est concursum mali humoris ab intrinsecis partibus in aliquam exteriorem corporis partem fiat, permutationis crisim Auicenna appellat: quæ si in morbi initio contigerit, lethale procul dubio est signum, vt in pestilenti morbo videtur: Ante autem criticum diem magna fit perturbatio, vt Hippocrates nos docuit Aphorismo illo, Quibuscunque crisis fit his nox antea grauis est: Quæ verò subsequitur, magna ex parte leuior existit, vnde rectè Galenus lib. 3. de Crisibus, cap. 2. prodit ne crisium motibus medici perturbētur. Decet autem medicum generosum neque turbari, neque futurum euentum ignorare, ijs enim perturbationibus, continuo febricitantibus, ante iudicium euenientibus, scilicet anxietatibus, vigilijs, delirio, capitis dolore, colli, & stomachi inquietudine: aurium sonitu, lachrymis inuoluntarijs, labri agitatione, vehementi nouo rigore, & alijs multis. Vulgares admirantur, putantq; notas certæ mortis esse: Sed prudentes & ratione vtentes medici, rem aliter dignoscentes, deplorati salutem prædicant. Scientes nimirum ante criticum diem perturbationem & anxie-

tatem

tatem maximam fieri, quia medicus velut iudex residet in tribunali, ante quem duo litigantes accedunt, morbus, scilicet, & natura: Quorum vnus alteri dicit, en vinco, alter inquit, non uincis: sed ego: at vbi ingressi fuerint, & silentium indictum, discernit iudex, & sic loquitur: Ille vincit, & quod antea fuit litigiosum, postmodum efficitur quietum. Sed in ijs prõptum, & exercitatum medicum, qui calidam incolit regionem esse non dubito: secus autem qui frigidam habitat, quum in regione calida crises plures percipiuntur, vt Hispania, & Aphrica quarto & quinto climati subiacentibus: In Germania verò regione frigida, sexto & ferè septimo climati supposita rarò crises fiunt, vt per septennium exactè annotauimus. Nam vt de regione ad regionem & climate ad clima dicimus, ita quoque de aere ad aerẽ differentiam extare quis intelligere debet, quum Ferrariæ, quàm præterlabitur Padus, fluuiorum rex Eridanus dictus, et Venetijs perpaucæ crises contingant: Secus autem Anconæ, vbi plures nõn solùm in æstate, sed hyeme visuntur, proinde medicum in illis decem à nobis citatis rebus paucis carminibus comprehensis exercitatum primò esse decet & oportet. Cæterùm, ne sic, illotis quod aiunt manibus, ab istis decretorijs diebus distringamur, animaduertendum duximus: quòd dies decretorius duobus est modis, aut enim laudabilis in quo eueniente crisi salutis certæ spes est, aut illaudabilis, in quo crisis rarò contingit, eueniente tamen lethale indicium est, & mortis præsagium: Laudabiles autem dies sunt, tertius, quartus, quintus, septimus, nonus, vndecimus, decimusquartus, decimusseptimus, vigesimus, vigesimusquartus, vigesimusseptimus 31.34.37.40.&c. Ex quibus præcipuè sunt 7.14.20. Illaudabiles, secundus, sextus, octauus, decimus, duodecimus, decimussextus, decimusnonus: In quibus diebus crisis veniens pessima est, quia non ex natura vincente cum virtute motus ille euenit, sed ex morbi vigore naturam cogentis & stimulantis: talis enim crisis si optima apparuerit à morboq; significauerit euasionem, omnino tamen morbi recidiuam indicat: Si verò mala apparuerit, mortis appropinquationis notam esse scies. Decimustertius inter bonos & malos medium tenet, nec tam bonus, vt boni dicti, nec tam malus vt mali dicti reputandus est. At dierum bonorum vt diximus, quidam iudicationis proprij sunt, veri decretorij dicti, qui per septenarium computantur: quales sunt, septimus, decimusquartus, & vigesimus; nam tres septenarij viginti circunscribuntur diebus, vt docuit Galenus lib.3. Prædictionum capite primo & quarto:

quibus in locis vigesimum diem tertij septenarij nouissimum esse perhibet, non verò vigesimum primum, quum vigesimus validam efficiat sæpenumero iudicationem, vnde meritò Hippocrates quadragesimum diem non quadragesimum secundum decretorium haberi dixit, itidem & sexagesimum & octogesimũ, non sexagesimum tertium, nec octogesimum quartum. Nam alij bonorum dierum, ab ijs qui per septenarios dictos computãtur, Indices seu speculatorij dicti quidam sunt: qui ita dicuntur ac denominationem habent, quia iudicia alio die futura prænunciant, contemplandaq; exhibeant: Qui per quaternarium contemplantur, ita vt cuilibet septenario duo tribuantur quaternarij: exempli gratia, quartus dies, ab initio morbi computando finis erit primi quaternarij, initium verò secundi: octauus verò tertij quaternarij initium quoque est, quia, secundus septenarius ab eo incipit, finitur tandem tertius is quaternarius vndecimo die. Qui vndecimus dies initium quarti quaternarij habetur: cuius finis decimus quartus erit: porrò quintus quaternarius à quartodecimo inchoabitur die, eo quòd tertius septenarius copuletur: Cui finis decimoseptimo erit: Sed decimusseptimus initium sexti quaternarij perhibetur, vt Galeno placet: Qui vigesimum diem non verò primum & vigesimum decretorium appellat, quum eo die iudicationes fieri magis præcipuas validioresq; quàm primo & vigesimo die notauit: Est igitur vigesimus dies, finis tertij septenarij, & sexti quaternarij: clarius tamen vt hæc intelligant qui hæc legerint, repetere non grauabor. Sunt igitur indices seu speculatorij præcipui dies, Quartus septimi, Vndecimus quarti decimi: decimusseptimus vigesimi, & vt Erasistrato & Archigeni placet, & post eos Oribasio & multis alijs, decimusoctauus vigesimi primi speculatorius est: Si enim quarto die nubecula in vrina rubicunda aut alba apparuerit, concoctioq; in sputo & egestione fuerit, simulq; per vniuersum corpus sudores & madores, aut ex naribus sanguinis profluuium, operationesq; optimæ fuerint, vt appetitus bonitas, mentis tranquillitas & huiuscemodi alia: Septimo die iudicium futurum sperandum est. Quæ omnia si vndecimo die euenire contigerint, quartodecimo die iudicationem fieri certum est: Si verò decimoseptimo die, in vigesimum iudicium terminari præsagire licet: Alij vero dierum bonorum intercalares nominantur, intercidentes quoque dicti, quia interserũtur interciduntq;, & intercalantur inter dies præcipuos decretorios dictos, vt in acutis febribus, tertius, quintus, ac nonus, in quibus crisis plerunque

runque

runque intercidit. Hos verò decretorios dies atque circuitus septenarios & quaternarios rectè admodum Hippocrates lib. Aphor.ostendit,quum ait: Septenorum quartus est index alterius hebdomadæ octauus; est autem & vndecimus contemplabilis,ipse enim quartus est alterius hebdomadę:rursus verò & decimusseptimus contemplabilis,ipse siquidem quartus est à quarto decimo,septimus verò ab vndecimo. hæc Hippocrates. Quibus Oribas.multa alia tanquam Hippocrates germana adiungit vt ex commen.quos super Aphor.scripsit,conijcere est. Sed reuera illa Hippocratis non sunt, sed ab aliquo illi loco adiecta, quum omnino Hippocratis & Galeni doctrinam non sapiunt, sed eam potius peruertunt ad iudicationes præcipuè facientem: Nam eo loco hæc Oribasius interposuit verba: inspiciendus est & quintusdecimus dies. Hic enim tertiæ hebdomadæ contemplatorius est,quę procul dubio dissona sunt à Galeniana & Hippocratica sententia,non minus quàm alia sequentia. Considerãdus & vigesimusprimus & inferius,nec non quadragesimumprimum inspicere oportet,vt testatur Galenus commentario prædicti Aphorismi: Sic enim verba, quæ longè ab eis quæ Oribasius interposuit scribit,inquiens. Nam secundæ hebdomadæ initium,diem octauum esse dixit: non tamen tertiæ quintumdecimum: quemadmodum nonnulli post ipsum existimarunt:quoniam neque vigesimumprimum pro termino statuit,sed principium quidem tertiæ hebdomadæ quartumdecimum: finem autem & terminum,vigesimum. Perpenditis igitur Hippocratis illa citata non esse verba,sed potius Pelopis aut Lyci, vel Ruffi, aut alicuius qui Erasistratum insequitur, vel Ptolemæum, & astrologos,qui vigesimumprimum diem decretoriũ faciunt,non verò vigesimum,ac consequenter decimumquintum principiũ tertiæ hebdomadæ constituunt,non verò decimumquartum, vt proprio loco vberius indicabimus,quos Oribas. secutus in hac parte est,veluti plures alij neoterici. Sed non deerit iuuenis studiosus,qui forte fortuna dicat, mentem Hippocratis esse, quòd vigesimaprima dies decretoria sit,non verò vigesima, vt ex Hippocr.elicitur lib.1.de Morbis vulgaribus,quũ ait: In accessionibus sæpius fieri iudicia,eo quòd in illis vehemẽter humores moueantur & veluti ebullientes erũpant, sanguinis profluuio, vel sudoribus,vel vomitu,vel deiectionibus,vel hæmorrhoidibus, vel mẽstruo mulieribus,tũ propterea quòd id temporis ad excernendã illa impellatã natura: simul quod grauata & onere pressa ad excernendũ irritetur: simul ꝙ illis magis fusis & excretio-

humorum noxiorum promptior, & iudicium fiat procliuius, subdicendo. Circuitum verò qui iudicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, septimus decimus, primus uigesimus, & cætera, in quibus primum vigesimum tanquam decretorium citat, non verò vigesimum, nec in eis qui paribus iudicant diebus. Cui respondemus, primo quòd ea citata verba Hippocratis non videntur, sed alicuius qui ea interposuit, quod ita esse iudicatur, quia Galenus in enarratione dubitat circa verbum circuitus, & nonnulla alia: hoc tamen subticet, ac si in suo codice scriptum non esset, quod si esset, procul dubio non subticeret. Secundo respondemus & melius, ac ad Galeni intentionem, quòd primus vigesimus dies, decretorius est, non adeo tamen efficax vt vigesimo diei comparari possit. Videntur autem crises vigesimo primo die vt testatur Hippocrates, citato loco, & post eum Galenus lib. 3. de Diebus decretorijs antea quàm sui mensis rationem reddat, dicens. Quorum accessiones imparibus eueniunt: horum & iudicia ad vigesimum primum diem delabuntur: adeo tamen inefficaces vt illarum considerationem non habere satius fuerit. Qua de causa vigesimum diem iudicatorium constituere melius est, quia in eo iudicationes validæ & potentes fiunt, vt experientia ipsa testatur: Quo factum est, vt Hippocrates vigesimum diem tanquam iudicatorium sæpe describat, vt libro quarto Aphorismorum, aphorismo vigesimo sexto sic dicente. Sudores febricitanti si inceperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quartodecimo, & septimodecimo, & vigesimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto, hi enim sudores iudicant morbos. Qui vero non ita fiunt laborem significant & morbi longitudinem, & recidiuam. Non minus hoc satis probari potest, ex libro secundo Prædictionum, capite decimo, aphor. quinquagesimo septimo, & Historia Chærionis commentario secundo in tertium librum de Morbis vulgaribus, & historia Abderæ Nicodemi cōmentario tertio in librum tertium. Veluti historia Hermocratis commentario primo in librum tertium, & historia Clazomenij commentario tertio, in librum primum, vt alios sexcentos locos præteream, quos longum esset enumerare. Sed cui nā potissimum rationi Galen. innitatur, vt vigesimum diem magis iudicatorium quàm vigesimum primum dicat, subscribere mini me grauabor, vt Galeni mentem tertio libro de Diebus iudicatorijs legentes exactè teneant. Statuit igitur Galenus vigesimū diem vltimum tertiæ hebdomadæ, & ipsum magis iudicatorium

quàm vigesimum primum facit ex lunari cursu, pro quo scire licet, lunam in viginti septem diebus & octo horis, suum cursum in zodiaco conficere, quod spatium, quatuor erunt hebdomadæ quarum quælibet integros non habebit dies septem, immo vnicuique deerunt quatuor horæ, id est sextans vnius diei, quia viginti septem dies & octo horæ, per quatuor diuisi partes conueniunt vnicuique harum quatuor partium, dies sex & horę viginti, cuius integri numeri scilicet viginti septem dierum & horarū octo, si tres quartas partes contemplemur ac simul exaggeremus eas, inueniemus viginti dies, & horas duodecim complecti: quare vigesimum primum diem, tres istæ hebdomadæ quum nō attingant, prætermittit, & vigesimum pro ipsarum termino constituit. Sed dubitabit aliquis cur hi dies æquales non sunt, cui respondet Hipp. id mirum non esse libro Præsagiorum, si hebdomadæ integræ non sint, quia nec annus integer est, quippe qui ad trecentos sexagintaquinque dies & quadrantem peruenit, nec mensis integer est, quia maior semper est viginti nouem diebus, minor vero triginta, ita vt viginti nouem dies & duodecim horas complectetur. In quo loco animaduertendum est, per mensem Hippocratem & Galenum intellexisse non quidem circuitum illum quo Luna zodiacum circuit, qui in viginti septem diebus & octo horis fit, quem circuitum, Mensem circuitus, vel reuolutionis appellamus: sed potius spatium à coitu Lunæ ad alium coitum, qui in viginti & nouem diebus, & horis duodecim perficitur: Nam quum Luna à coitu recedit, nunquam redit in locum à quo discessit nisi in viginti septem diebus & octo horis. Verum quia in hoc temporis spatio Sol progressus est viginti septem fere gradus, necessarium est si Luna coire debeat, illam adeo progredi vt hos gradus æquet, quod facit in duobus diebus & quatuor horis vel circiter, quos dies & horas si addiderimus viginti septem diebus & octo horis iam elapsis, resultabunt dies viginti nouem & horæ duodecim, & tunc Luna cum Sole coitum facit, & sic dicitur mensis de coitu ad coitum, siue mensis coitionis vel coniunctionis, qui vt dixi continet dies viginti nouem & horas duodecim, nam Luna singulis diebus tredecim gradus fere peragit, dicimus autem ferè quia medicæ considerationis minutissima quæque respicere non est. At Galenus vt Mensem superiorem dictum circuitus, qui viginti septē dies & horas octo complet, vt suo proposito non deseruientem prætermittit, quia eius tres hebdomadæ constituunt viginti dies, & duodecim horas, quæ duodecim horæ quum indifferentes sint

ad

ad vigesimum diem vel ad vigesimum primum,ita quoqne men sem istum coitionis vt supercedentem terminum ab Hippocrate immo & Archigene consideratum,derelinquit, quia tres huius mensis hebdomadę viginti duos dies,& horas tres continet. Qua de causa ab isto mense tres integros dies detrahendos iubet Galenus quia in illis Luna silet,non lucet, nec aerem immutat,imo quasi combusta est, & nullos (quasi vel consideratione indignos) mittit effectus, Vnde si ex viginti nouem diebus & horis duodecim,tres dempserimus dies, remanebunt dies viginti sex & horæ duodecim,qui dies & horæ si in quatuor partes diuidantur, quælibet pars sex habebit dies & horas quindecim. Quarum tres partes siue tres hebdomadæ nondum vigesimum diem attingunt: proinde istum quoque mensem vt suæ consideratione non deseruientem prætermittit,& medicinalem quendā mensem ex isto,& illo alio dicto circuitus, viginti septē dies & horas octo continente excogitauit: sequenti ordine, copulantur viginti septem dies & octo horæ, & viginti sex dies & duodecim horæ, qui dies cum horis dictis copulati, resultant dies quinquaginta tres & horæ viginti, quos si partiamur, habebimus commune quoddam medium, quod est viginti sex dies & horæ viginti duæ,quem numerum si per quatuor hebdomadas diuiserimus,vnicuique respondebunt sex dies & horę decem & septem cum dimidia hora. quod si tres hebdomadas simul iunxerimus,in eis contineri viginti dies & horas quatuor & mediā horam comperiemus,vnde vigesimus dies decretorius dicēdus est magis quàm vigesimusprimus, quia quatuor tantum horæ cum dimidia vigesimum diem excedunt, quæ magis ad vigesimum diem accedunt quàm vigesimum primum, & hac de causa quia ex directo mensis hic cæteris mensibus citatis, magis vigesimo diei respondet,tanquam verum & germanum recipit, & amplexatur, quem medicinalem mensem appellat, qui iure descriptus sit vel non,aliorum sit iudicium: nos autem in præsenti satis fecisse putamus,nec lectori ingratum: si Galeni mentem lib. tertio de Diebus decretorijs,paucis ijs patefactam dimiserimus, cum quibus firmiter asseueramus, non opus esse medicum hac tempestate hanc Galenianam insequi methodum inueniēdi dies iudicatorios,& eo magis,quia Medicus artifex sensualis est, res in latitudine considerans,non verò in puncto. Nouimus enim nos ex praxi frequēti,id quod Hippocrates quoque scriptū reliquerat,eos quibus crisis futura est,antea per plures horas multa pati,vt anxietates,delirium, vigilias, capitis dolorem, colli &

sto-

ſtomachi inquietudinem,aurium ſonitum, lachrymas inuolun tarias,labiorum agitationē, nouum rigorem, & multa alia quæ omnia ſigna certa ſunt futuræ criſis. Proinde mea ſententia medicus quū morborum dies computare aggreditur,integros dies cōputabit,nullis fractionibus dierū amotis,quod Galenus quoque agendū præcipit primo & ſecundo libris de Diebus decretorijs,antea quàm menſem illū excogitatum.3.lib. de Diebus decret.in lucē mitteret,quem librū potius,vt amicis placeret,quàm vt rei medicæ adiumentū afferret aliquod,ſe ſcripſiſſe fatetur.Satis prioribus duobus libris contentus,in quibus diem contēplatur viginti quatuor horarū,vt Archigeni quoque placet, Eraſiſtrato,& alijs ſexcentis primæ claſsis medicis: quinimo ipſe Galenus ſæpe inquit diē quum dico in ea ſignificatione accipi volumus,ut non ſolum lucē,ſed etiam noctem complectatur, vt lib. 1.de Criſibus,cap.17.& libro Artis curatiuæ ad Glauconem, & ſecundo de Criſibus,capite ſecūdo,& libello de Septimeſtri partu,vbi ait. Diem in præſentia appello interuallum vigintiquatuor horarum æquinoctialium.Sic enim & annum trecentis & ſexagintaquinque diebus, & quarta inſuper diei parte conſtare dicunt: Tempus vero menſtruum, circiter vigintinouem cum dimidio,& cætera,vt ſexcētos alios prætercam locos, in quibus dies integros contemplatur,antea quàm librum tertiū de Diebus decretorijs deſcriberet, in quo coactus eſt vt vigeſimo diei dignitatem tribueret non verò vigeſimo primo,dies diminutos & non integros numerare. Computabit igitur medicus morbū ab ea hora in qua æger læſionem operationum ſenſibiliter perſentit,integros numerando dies,nullas ab eis fractiones aut portiunculas demendo,quia vt dixi dies decretorij propter criſim in illis euenientibus contemplantur, quæ antea quàm eueniat, plura ex ſe ſigna tribuit,per quæ medicus,in criſis futuræ cognitionem,deuenit: aduertendo tamen quod morbi bilioſi & acuti,plerunque in imparibus terminantur diebus, quia criſes paroxyſmorum inſequuntur circuitus,ſanguinei verò in quarto die pari,veluti chronici morbi qui paribus diebus plerunque terminum habent,vt ſunt pituitoſi & melancholici, nec hoc tantum animaduertendum eſt,ſed etiam ipſius morbi(vt nos docuit Galenus)mos ſi moderatus, & mitis vel prauus atque malignus. Nam vnuſquiſque morbus certum ſibi vendicat euacuationis modū,quo propoſito facile dijudicamus quali euacuatione humores,die critico deponēdi ſunt,vel ad quod iudicium accedere debeant. Iecinoris autem gibbas partes male affectas per vrinam,

rinam,veluti ipsius resimam per aluum expurgari norunt medici,nec minus per aluum expurgantur intestina,lien & ventriculus,quàm per lotium renes,veluti loca quæ ad thoracem,& pulmonem spectant,per sputum: habent enim (vt summatim dicã) quæque membra annexas sibi vias per quas nocuos reijciunt humores.Quarum aliqua si claudatur homo superstes esse non potest.At hæc breuiter dixisse sufficiat, quibus finẽ imponere nefas non esset,nisi in mentem venisset,quòd qui hæc legerit,si modo quis legerit,nostrum iudicium, aut sententiam forte in diebus decretorijs desiderabit,optabitq́; in præsenti dierum criticorum causas reddam,cui obtemperare decreuimus,malentes ingenij proprij iacturam facere,quàm suspensum relinquere. Omissis igitur à Conciliatore ac Pico Mirandulano dictis, ab alijsq́; sexcentis laqueum mandantibus præcepto Galeniano, qui in horum iudiciorũ inquirendis causis medici ne distrahantur hortatur: breuiter proponemus,non dubitantes, veritati ac naturæ dierum decretoriorum magis accedere,quàm quęuis alia hucusque excogitata sequi,quum ex naturæ fundamentis deprompta sit,& naturæ ita alligatur vt diebus decretorijs causam inesse diximus,quam numeris vel musicæ inesse percipimus: sicut enim nos latet,cur in musica diapason, siue in numeris proportio dupla,cõsona est,& vnisona: septima verò dissona & discors, ita in acutis morbis,cur iudicationes fiant septimo die, & quartodecimo,nos fugit,aduersatur quippe septima primæ, vt paulò inferius cùm consonantias & dissonantias recensuerimus, indicabimus: vnde septimam morbi origini omnino contrariam esse mirari nõ erit,& eo magis quia natura septima quiescere poscit, ac onus & morbi grauitatem ex se propulsare vt quietem adipiscatur,conatur: quo factum est, vt septimum omnes tanquam regem inter decretorios dies collocent,à quo cæteri dies nexum quendam indissolubilem trahunt, tam antepositi, quàm postpositi,quem nodum,ac alligationem,nexumúe noscens Cicero libro de Somnio Scipionis,dixit: Septimus numerus omnium rerum nodus est: nec immeritò,quia Pythagorici septenarium numerum humanæ vitæ vehiculum ac complementum appellant: complectitur enim septenarius numerus corpus & animam,nam corpus ex quatuor constat elementis,& totidẽ qualitatibus afficitur: animæ verò ternarius tribuitur, propter triplicem vim eius,scilicet,rationalem,irascibilem, & concupiscibilem,adeò vt dicere possimus,septenarium numerum animã corpori coniungere,quem quoque tanti fecit Moses,vt illum Deo

asscri-

ascripserit, in eoq; Deus requieuerit ab opere suo, dixerit, ac postea filijs Israel tanquam celebratissimum haberent, commendauerit. vnde Poeta Maro cecinit, Numero Deus impare gaudet: cuius dignitates Linus poeta antiquissimus, paucis ijs carminibus complexus est, inquiens.

Septima cum venit lux, cuncta absoluere cœpit
Omnipotens pater, atque bonis est septima, & ipsa
Est etiam rerum cunctarum septima origo
Septima prima eadem, perfecta & septima septem:
Vnde etiam cœlum stellis errantibus altum,
Voluitur & circlis totidem circum vndique fertur.

Ijs addere possumus, septimam auream ætatem futuram, quæ vt fertur vniformis primæ & concors in omnibus erit, vel vt Lactantio Firmiano, libro suarum Institutionum placet, cæteras superabit ætates, quia homines in futurum victuri sunt, nec temporum iniurijs suppositi erunt, sed ne septenarij numeri encomium in præsenti describere videamur, receptui canentes, dicamus quod numeri consonantes, siue vnisoni, ac inter se in musica respondentes sunt, sequentes.

1 3 5 6 8 10 12 13 15 17 19 20

Est igitur consonantia, ac proportio vnisona, vnius ad tres, ad quinque, ad sex, ad octo, decem, duodecim, tredecim, quindecim, decem & septem, decem & nouem, & viginti, vt in figura apparet: Discors verò proportio, ac dissonantia inter istos quoque numeros habetur.

1 2 4 7 9 11 14 16 18

Vnius ad duos, quatuor, septem, nouem, vndecim, quatuordecim, sexdecim, decem & octo: De quorum numerorum consonantia vel dissonantia, rationem inuestigare, stultum procul dubio est: vt igitur perpéditis, numerus septimus, à primo discors & dissonus est, & quartus decimus à primo quoque: quia septem & septem sunt, adeò vt propter has dissidentias, & discordias, inter morbum & naturam, magna oriatur pugna, & consequenter in ijs diebus potentissimæ crises fiant: ijs adde, vt in musicis instrumentis, octaua concors & vnisona est suo principio, & decimaquinta eidem quoque principio concors & vnisona est, vt ex prima figura apparet, ita quoque octauo die & decimo quinto, iudicationes ad salutem perfectam & exactam fiunt. Nam septimo die, & quartodecimo, crises commotionis & euacuationis fiunt, octauo verò & quintodecimo, ipsarum crisium ad salutis complementum oritur, quod ex numerorum vniformitate

ac

ac consonantia,euenire,quicunque hæc intellexerit, vel inuicte dicet.Ita enim se habet septenarius numerus,in numero dierum criticorum sicut dies duello signatus, in quo inimici congredi debent,quia in eo discordia ex directo morbi initio respondés comperitur,quia vt dixi inter septenarium numerum, & primũ discordia est.At quia vt fertur triumphum nemo ante victoriã canere potest,ita quoque natura ad pristinum statum, & sanitatis originem redire non poterit nisi primo inimicũ,hoc est morbum vicerit & subiecerit,quod septimo die plerunque cõficere scimus: octauo verò die vniformi,ac primo vnisono, ad sanitatem & quietem reddita est.Si tamen in alijs diebus crisim fieri cõtingat,i d euenisse dicendum est, quia cæteri critici dies septimĩ naturam sapiunt,& cum eo nexum ac vinculum habent:vt enim dissonantia vnius ad septimum est,ita quoque ad nonum vndecimum decimumquartum,quinimmo & ad quartum: tertio verò die si crisis fieri contingat,contigisse credendum est, quia medij septenarij naturam sapiat,vt Galenus quoque innuere videtur: vnde Oribasius rectè mea sententia,& ad Galeni mentem Aphorismum illum interpretatur dicentem,febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit,solet recidiuare,Intelligens quod febris,nisi die critico desierit, recidiuatio timenda est: Nec enim quartus decimus dies, nec vigesimus tanquam pares reputandi sunt,quia secunda hebdomada ab octauo incipit die, & sunt septem,& septem dies: qui vtique sequestrati impares sunt quod & de vigesimo dicendum reor,quum tertia hebdomada à quartodecimo numerationem suam habeat,vt ex dicendis apparebit. Quæ ideò vberius describere licuit,vt singulorum dierum criticorum lectores notitiam habeãt exactam, nec de illis quicquam quod desiderent,occultetur.

De primo & secundo die.

TESTATVR Galenus primo libro de Diebus decretorijs,se ab adulescentulo dierum criticorum naturam obseruasse, vt ex sua ipsius experientia,ne ipsorum dissensione, aut consonantia iudicaret,in quorum obseruatione, nihil quod differret ab eis quæ Hippocrates de illis memoriæ commẽdauit,inuenit: quanquam prioribus Epidemiorum libris,in quibus multa huic negotio conueuientia comperiuntur,paruam,aut nullam Galenus ipse tribuat fidem,quum eos Hippocrates vir, nimirum verax scripserit eo tempore quo nondũ speculationes experimentis comprobauerat,qua de re generatim sententiam de illis proferre nõ audebat,vnde argumẽtum quod capite superiori tergiuer-

uersator in nos torquebat, facillimè diluimus, quum primum & vigesimum diem tanquam nobilem decretoriorum, non verò vigesimum, ex libris illis inculcabat, quorum dierum decretoriorum causam Galenus quum inuestigaret libro primo de Diebus decretorijs, naturam quandam propriam & eximiam esse conijcit, quam capite superiori nos inuenisse non dubitamus: quia potius scopum attigisse certi sumus: quanquam nō deerunt hodie qui vulpina astutia armati ac muniti nulla rerum experientia suffulti in nos debacchentur, quos in vniuersum cum sua perfidia, & debacchatione, ac loquacitate missos facimus, ad rem, de qua propositum est agere, accedentes, primò significantes, nos Galeni more, morbo initium dare, ab ea hora qua æger operationum læsionem sensu percipit.

Primo igitur & secundo die, vt sæpe Galenus tradit, & Auicēna secunda Fen libri quarti interpretatur, rarò iudicationes fiūt optimæ, quinimo pessimæ & mortales, quia optimæ iudicationes in morborum statibus continuò contingunt, vtpote post cōcoctionis apparitionem materierum, quam in principio nunquā videre contingit, vnde rectè admodum dixit Auicenna: In principio nunquam contingit crisis nisi perniciosa, & subdit: & crisis quæ fit ante statum, & concoctionem, cum multa & superflua euacuatione, mala omnino est, quare non decipiaris per eam, quia illa euenit, propter multitudinem materierū expulsarū, absque naturæ regimine, scitè enim Auicenna ex Galeno hæc interpretatus est, quum morborum principio, quæcunque fiat euacuatio per naturam concoctionis artificem, regulata non fit, sed magis symptomatica, humoribus naturæ inferentibus uim: Humores enim ob nimiam & excelsam ipsorum quantitatem, aut obnoxias & acutas pessimasq; qualitates, uirtutem irritant expultricem, quæ irritata humores pellit, extrudit, & abigit antea quàm retentrix uirtus retinere desinat, uel male afficiunt uirtutem retentricem, adeò vt quos retinere debuisset humores non retineat, quo fit, expultrix uirtus quæ semper expellere nititur id quod retentrix retinere desinit, humorem uia symptomatica deponit: Demum euacuatio principio morborum facta pessima omnino est, quum uel mortis notam minatur: uel longam portendit ægritudinem, cæterum, ne Andabatarum more incedamus, scire licet, quòd morbi principium triplex dicitur. Vnum quod morbi cuiusque insultui tribuitur, latitudine carens, & simplex dicitur. Secundum, quod ad tertium extenditur diem, quod tantū Thessalus ille nouit,

uit, vt Galenus retulit libro primo de Crisibus capite decimo nono. Tertium verò morborum principium dicitur. id quod nos vnam morbi partem nominamus, principium scilicet, & est illud vniuersum tempus in quo materierum concoctio nondũ apparet, exemplum nobis est, in Anaxionis historia, cuius morbi principium ad vndecimum vsque prorogatum est: si igitur primo die vel secundo, euacuationem aliquam effatu dignam videre contingit, eam principio morbi tribuere non est, sed potius statui, aut inclinationis initio: possibile enim est morbi principium adeò esse breue vt primo die, in statu morbum ipsum esse iudicemus: Sic enim Galenus libro primo de Crisibus, nobis suffragatur, quum de ijs morborum tẽporibus loquatur, dicens, extremè breue vtrunque horum temporum sæpius fieri contingit, adeò vt in primo die morbus ad statum perueniat: Hanc verò Galeni sententiam quotidie veram vel inuictè conspicimus, quum nobis morborum peracutorum, vel exactè peracutorum sæpe principia effugiunt & occultantur. Multoties autem primo die morbi concoctio adeo in lotio bona apparet, vt ipsum dixeris morbum ab statu inchoasse, quod tamen impossibile esse nosti. Non enim contingit morbum ad augmentum aut ad summum vigorem venire, nisi prius initium habeat. Habent igitur plerunque morbi tempora hæc adeò occulta, vt ea deprehẽdere impossibile sit concoctio si tamen in initio morbi appareat, veluti nebula aut hypostasis in lotio, ea naturæ operæ, & materierum benignitati magis quàm sanitati præteritæ tribuenda est: An tamen in principio morbus rectè terminari possit, percunctabitur aliquis, cui ne in longum remoremur, respondemus, quòd sic: quum aliter in principio factæ euacuationes nullius essent profectus quæ sæpe morbos intercipiunt. Intelligenda igitur ea dignitas venit, morbi quatuor habent tempora, id est, morbi consistentes ac firmati materiales, non intercepti, ordine secundum concoctionem quatuor habent tempora: cæterum diaria febris primo die absoluitur, quæ materialis quum non sit, in ea iudicium spectari non debet, proinde per iudicium terminari primo die aut initio secundi dici non debet.

De tertio die critico.

PRIMVS dies decretoriorum, ab ipso morbi principio cõputando, tertius est, vt placet Hippocrati libro tertio Prædictionum, & illius enarratori Galeno, qui in vniuersum febres mitissimas, haud quaquam maleficas, simplicissimas dictas, quibus securitatis indicia extiterunt, intra primum quaternarium termi-

nari

nari dicunt. Pari modo maleficas quoque febres, quibus exitio ſæ notæ inſunt, intra dictum terminũ interimere: cuius cauſam Hippocrates inueſtigans, ibidem inquit, Quia prædictarum febrium primus impetus, intra primum quaternarium abſoluitur: prædictas enim febres quarto die aut citius terminari tradit, quod Galenus animaduertens, inquit, Itaque conſtat, vt tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, Quarto die aut citius deſinunt. Itidem libro de Vulgaribus morbis primo voluit, primũ inter decretorios dies ſcribens tertium. Eſt igitur tertius dies, decretorius ex coincidentibus, vt tradit Galenus lib. 3. de Diebus decretorijs, ſic dictus, quia quum quarto die iudicatio futura eſt, & materia velociter mouetur, iudicatio anteponitur, & eã tertius ſibi vendicat, non minus ac quintus, Nam quum natura quarto die defatigata eſt, minimeq; irritata, vt iudicationem in eo compleat, poſtea in quinto eam perficit & complet, ita vt ſicuti tertius propter velocitatem iudicatiorius efficitur, ita quintus ob tardum motum. Sunt igitur tertius & quintus dies decretorij, vt Galeno placet, quia quarto iudicatorio, propinqui ſint, vel potius decretorij dicendi ſunt quia iudicationes plerunque in ijs eueniant diebus, quibus acceſsiones contingunt, vnde acutiſsimi morbi ſuas iudicationes tertio die, & impari ſæpe habẽt, vt tertio libro de Criſibus apud Galenum millies legitur: cæterum tertio die poſt partum febre eueniente, numeratio habenda eſt ab ipſa febre, vel potius ab hora partus, vt alibi diſſeremus.

De quarto die decretorio.

QVARTVS dies omnium Medicorum conſenſu, decretorius eſt, vt ex Hippocrate elicitur libro tertio Prognoſticorũ, textu ſecundo, & libris de Morbis populariter vagantibus, ac ex Galeno ſexcentis in locis, præcipuè loco citato & libro quarto Aphoriſmorum, enarratione trigeſima ſexta, vbi ait, Nunc verò à tertio incepit, qui anticipat quartum in breuioris temporis morbis, & poſt hunc quintum ſcripſit, vno die quarto tardioré: ſic enim ferè in omnibus exemplaribus inueniet, quum quartus dies in aphoriſmo non ſit ſcriptus, quamuis hic dies ſit primus iudicatorius: Verum tamen ipſum nũc prætermiſit, vel ipſe Hippocrates, vel qui primus librum ſcripſit. Si verò omnino Hippocrates illum præteriit, hanc ob cauſam exiſtimo illud feciſſe, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum ſudore iudicãtur, tertio, & quinto die magis quàm quarto iudicium ſuſcipiunt: rariores enim ſunt, qui die quarto iudicantur, & hoc à me primum fuit inuentum per experientiam, ob hoc ipſum quærente, quoniam

dies quartùs fuerat ab Hippocrate in Aphorismo pretermissus, hic autem uidetur accidere, quoniam morbi peracuti primam sta tim accessionem uehementissimam habent, & reliquas illis proportionales per diem tertium: Didicimus autem quòd in uehementioribus accessionibus iudicia fiunt, & quòd morbi qui in diebus imparibus accessionem habent, citius iudicantur: qui uero paribus, tardant, atque ideo si etiam in principio aliquis mor bus incitatur, hoc magis accidit in diebus imparibus, si tardare debeat, ad dies pares, uehementiores accessiones transferuntur:. Hæc itaque habeo quæ dicam de die quarto: Hactenus Galenus: qui diem quartum primum decretoriorum describit, & ita illum decretorium facit, ut propter illum, tertium, & quintum decretorios appellet, ut libris de Diebus decretorijs uidere est: quia si tertio die, & quinto die, iudicationes contingunt, non ob aliam causam contigisse Galenus tradit, nisi quia quarto diei propinqui sunt, uel ut nos putamus, quia septenarij naturam sapiant. Inquit enim Galenus, quum crisis quarto die futura est, & humor sua acutie, aut multitudine, uel mala qualitate naturam concitat, crisis properatur: Si uerò quarto die natura defatigata iudicationem perficere non potuit, quinto sequenti crisis perficitur, quibus adde, quia crisis in idem cum accessione incidit tẽpus, vt Galenum sæpe adnotasse legimus. Est igitur, vt ad institutum redeamus, dies quartus decretorius, contra quod axioma insurget forté aliquis dicturus, quartum diem non esse decretorium, quia Galenus lib. 3. de Crisibus testatur se die quarto, semel tantum crisim vidisse: Archigenem verò bis, quibus verbis Auicenna subscribit, Fen secunda libri quarti, dicens, Iudicationes rarò die quarto fieri, cui nos respondemus dupliciter, primo quartum diem decretorium natura sua esse, quia tamen morbi exactè peracuti biliosi sunt, accessiones suas in diebus imparibus habentes, fit inde vt crises quoque suas in imparibus habeant: cõtingunt enim crises in eisdem diebus quibus accessiones fiunt, vnde crisis tertio vel quinto die euenit, rarò verò quarto, quod Galenus quoque innuit, libro quarto Aphorismorum enarratione trigesima sexta, quum dicit: Rariores enim sunt morbi peracuti, qui die quarto iudicantur, & à me hoc inuentum fuit, vehementer propter hoc ipsum dubitante: vnde tertio libro de Crisibus, capite quarto clarius dixit, Semel tantum in quarto crisim vidisse, quam quoque Archigenes bis antea viderat solũ. Secundo respondemus, quòd Galenus & Archigenes raro viderunt morbos in quarto per crisim terminari biliosos: secus autem

tem sanguineos, nam biliosi, vt diximus, morbi tertio vel quinto die potius finiuntur: quia eisdem diebus accessiones suas habent, cum quibus crises sæpe simul incidunt: vnde Galenus & ante eum Archigenes, hoc scientes, notarunt semel se vel bis tantum vidisse morbos biliosos in quarto die terminari. Nam de sanguineis morbis, & synochis secus est, qui tantum absunt vt tertio vel quinto die terminentur, vt potius quarto semper crisim habeant, quod ita esse experientia indicat, & Galenus fatetur libro tertio de Crisibus, vt plerosque alios sileam locos. Cæterùm quartus dies, index septimi diei est: Si enim quarto die, concoctionis, & cætera bone valetudinis signa apparuerint, septimo die morbum finiturum, iudicandum est. Si verò prædicto quarto die mala signa apparuerint, ægrum sexto die moriturum præsagire licebit. In bonis igitur & salutiferis morbis quartus dies septimi speculatorius est, in malis verò & lethalibus, sexti, ita vt septimi diei, & sexti, quartus dies index & specula dicendus sit.

De quinto die decretorio.

QVINTVS dies intercalaris est, veluti tertius & nonus, in quo iudicia fiunt, præcipuè quando quarto die natura lassa, nec quouis modo irritata est, vel vt tradit Galenus libro tertio de crisibus, capite quarto: Si quidem celer sit motus, tertio die crisis fiet. Si verò quodam modo tardior, in quinto: Si verò febris fuerit synochus, in quarto: cæterum quintus dies indicatiuus septimi & noni est, ita vt & iudicatorius & indicatiuus quintus dicatur dies, in quo, Galenus anno quodam, plures à morbis sanos per sanguinis fluorem è naribus euasisse obseruauit, vt meminit lib. 2. de Diebus decretorijs capite septimo.

De sexto die.

TRIBVS modis iudicatio fieri contingit aut enim à natura vincéte, quæ omnino salutifera est, septimo aut decimo quarto, vel vigesimo die semper eueniens: aut ab humorum subtilitate acutiéue naturam concitantium, quæ in intercalaribus plerunque fit diebus: tertio verò modo iudicatio fit, quum morbus adeò vehemens est, & perniciosus, vt virtutem omnino decumbere facit, opprimit ac enecat: qua ratione sexto die, aut octauo, vel decimo, aut duodecimo, sextodecimóue, iudicatio hæc eueniret cótingit, prorsus tamen perniciosa & exitialis: adeo enim sextus dies malè iudicat, vt ipsum meritò Galenus Tyranno cóparet, quum vel pernicie illius quem iudicandum accepit, gaudet: vel salute dolet, quæritq; vbi animum expleat, & malè ægrú tractet, tum lóga punitione exerceat. Tyranni etenim officium est

vt si non interficit, saltem bona surripit, percutit, & vulnerat: est itaque sextus omnino septimo contrarius iudicatorius, sed rarò in eo crisis euenit, quæ non sit cum symptomatibus difficilibus, & periculo non mediocri; ad hæc, absque fide, imperfectè, obscurè, sine notis, tum sinistrè: demum quicunque ægrotantes in quarto ad peiorem statum recidunt, plerunque sexto moriuntur quia quartus, vt in bonis & salubribus index septimi est, ita in malis & lethiferis sexti, specula est: nisi enim iudicatio sexto die conficitur, octauo, vel decimo die complementum habebit. minus tamen male octauus quàm sextus iudicat, & multo minus decimus quàm octauus, & sextus. Cæterùm Gordonius, vir multorum sententia doctissimus, sextum diem magis iudicatorium in morbis sanguineis quàm septimum constituit, quia ita experientia se compertum habuisse affirmat, cui nec ratio deest: quia morbi in eisdem potissimum iudicantur diebus quibus accessiones contingunt: quia tamen morbi sanguinei paribus diebus terminantur, fit inde, vt quarto, & sexto magis quàm imparibus iudicentur; perdurant enim morbi sanguinei ad septimum vsque diem, vt testatur Galenus. Hanc tamen Gordonij sententiam, vt falsam multi euertere conantur, immo vt ipsum Gordoniũ ab errore vindicent, ferunt ob textum quendam Auicennæ corruptum, Fen secunda libri quarti, tractatu secundo, capite nono in hanc rem impegisse: quem quoque olim Nicolus Florentinus deprauatum esse suspicabatur, & hodie ita esse percipitur, ex Bellunensi correctione, præcipue circa verbum, causonem & fixã. Sed ij re vera reprehensione digni sunt, qui quum Gordoniũ ab errore reducere conantur, in maiorem incidunt, credentes vtiq; Gordonium in hac errasse assertione, quum procul dubio, tantũ abest vt erret, vt potius cum Galeno verum dicat, quod morbi sanguinei optimas plerunque, & fidissimas, ac completas in sexto die habeant iudicationes, quia sanguinei morbi pares terminantur dies, vt testatur Galenus libro tertio de Crisibus capite quarto, dicens: ex morbi autem motu te sperare oportet quòd crisis vel tertio die fiet, vel quarto, vel quinto: Si quidem celer fit motus, tertio: si verò quodam modo tardior, in quinto. Si verò febris fuerit synochus, in quarto. hactenus Galenus, qui synochum in quarto, & paribus diebus terminari tradit. Videant igitur qui Galenum exactè intelligere gloriantur, quum potius nihil minus quàm illius animum perpendant, quando ille febres sanguineas in diebus paribus terminari & iudicia habere tradat: ij verò in imparibus ex illius mente potius contendant, parum

alioqui

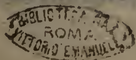
alioqui animaduertentes, quòd Galenus, quum ſexto die dicat, iudicationes fieri imperfectas,periculoſas,infidas,malas, & peſsimas,de morbis intellexit biliofis:Secus autem de ſanguineis,qui ſexto die,perfecte, & cum fide, & ſalubriter, & ſine periculo, & clarè,& notabiliter ſoluuntur.

De ſeptimo die decretario.

INTER cæteros decretorios dies, ſeptimus palmam obtinet,quem tanti fecit Galenus, vt ipſum merito Regi adæquauerit benigno,facili,ac clementi,quum ijs quos iudicat, vel ſupplicij partem adimit, vel illuſtrat victoriam, vnde ipſum, omnium dierum decretoriorū primum, non inquam numero, & ordine primum,ſed potentia, & dignitate facit: tantum videlicet huius diei naturæ tribuens,quia vt inquit,omnes ſummatim decretoriorum notas occupat: de quo nos quoque ſuperius abunde diximus,illi adeò dignitatem tribuentes, vt ſi in alijs diebus iudicia fieri contingant ea non alia de cauſa, niſi quia cum ſeptimo nexū & alligationem habeant,fieri dixerimus,qui à quarto ſemper indicatur,& dicitur quartus,illius relatione,minor decretorius,vt dicit Galenus libro ſecundo de Diebus decretoriis capite octauo,in quo ſeptimo & ſi plerunque & criſes abſolute,fideliter,tuto, manifeſte, conſpicue, & ſalubriter fieri ſciamus,in eo tamen multos mori nouimus, præcipuè peſtis tempore,in quo febris peſtilens plerunque interficit, quia eo citius natura opprimitur,quo magis venenū euincere tentat. Sed quum ſeptimi diei natura ob quietem obtinendam ſit morbum & omne noxium propulſare, fit inde vt inſultus contra venenum emittere conetur in validos tamen & impotentes,ad hæc imperfectos,& obſcuros,quia venenum raro natura euincere poteſt, immo illius irritamentum,ac decumbentis excitatio ferè eo die ægrum decumbere,ac omnino mori,eſt,in cauſa.

De octauo die.

ET octauum diem, Galenus decretorium appellat, debilem tamen,& infidum,cuius index quartus quoque eſt:nā ſi in quarto mala ſigna apparuerint,& morbus, per dies pares, ſuas habuerit acceſsiones, nec multum velox fuerit, ita vt in ſexto non terminetur, octauo die iudicabitur: non ita enim male octauus iudicat vt ſextus, immo decimus melius iudicat quàm octauus & ſextus, quia ſaltem prorogatur ægritudo. Cæterùm Nicolus Florentinus, octauo diei magnam tribuit dignitatem, ob id tantum, quia ad quadraturam in eo Luna magis quàm ſeptimo accedat.



De nono die decretorio.

COINCIDVNT diebus decretorijs, aliqui dies coincidentes,siue intercalares dicti,nonus,quintus,& tertius:quorum nonus,Galeno authore,primas obtinet, quia plurimos quidem & fideliter iudicat: secundam vim quintus obtinet,& post hunc tertius.Est enim nonus, hic dies inter duos decretorios septimum & vndecimum,medius,qui vel nōdum factum in septimo die iudicium,vel vndecimo futurum,sibi ipsi uēdicat,rarius quidem septimi,sæpe vndecimi crisim assumit, quo fit vt in eo indicationes plerunque non nisi validæ & perfectæ contingant. Cæterùm,quia nonus hic dies,inter duos decretorios,septimū scilicet & vndecimum,medius est, prærogatiuam habet, ne in illam veniat Auicennæ regulam,secunda quarti, capite de Diebus bonis,& malis,dicentem,quanto magis dies à morbi principio discedunt,tanto magis debiles fiunt, vt inter radicales & præcipuos,septimus quarto decimo fortior est,& quartusdecimus,vigesimo,& inter indicantes,quartus dies,vndecimo fortior quoque est,& vndecimus septimodecimo. Non tamen in intercalaribus tertius fortior quinto est,nec quintus fortior nono, sed nonus cæteris fortior & præstantior habetur, quia inter vtrosque decretorios,medius vt diximus est;proinde,ab illa Auicennæ regula,intercalares dies,eliminari vt videtis debent.

De decimo die.

DECIMVS dies,octaui,& sexti naturam sapit, vt testatur Gal.libro primo huic materiæ dicato: minus tamen malè quàm octauus, & multo minus malè quàm sextus, decimus iudicat dies:ob enim materierum tarditatem,morbus qui sexto die terminari debuerat in octauum prorogatur, quòd si adhuc tardior fuerit,vsque ad decimum peruenit,in quo iudicatio imperfecta, obscura,& omnino insalubris fit.

De vndecimo die.

VT quartus dies septimi indicatorius est,ita quoque vndecimus,quartidecimi indicatorius est,quum eandem proportionem quartus ad septimum habeat, qualem vndecimus ad decimumquartum vt quoque quartus,minor iudicatorius dicitur, ita quoque vndecimus perfectus indicatiuus & minor iudicatorius appellandus est. Cæterùm,tametsi quartus dies cum vndecimo conuenientiam habeat: multum tamen vndecimus ab ea differt indicatione,quā quartus possidet. Proditum est enim ab Hippocrate,quod ita esse quotidie experimur, signa concoctionis quæ quarto die apparent, septimo crisim profuturā indicant,

dicant,non sic tamen iudicandum est,si signa & cócoctionis notæ vndecimo apparere cœperint,quòd quartodecimo die terminabitur morbus: quanquam enim quartus index septimi est,veluti vndecimus quartidecimi,non adeò tamẽ exactè vndecimus supra decimumquartum iudicat,veluti quartus supra septimũ: quòd si vndecimo die concoctionis bona apparere cœperint signa,nullis antea apparentibus,morbus procul dubio,non quartodecimo terminabitur die,sed potius septimodecimo aut vigesimo,aut aliquo longinquiori ex decretorijs, nec minus septimodecimo diei,vigesimi indicatorio euenire credendũ est, quia si septimodecimo die indicia concoctionis apparere cœperint, morbus vigesimo non terminabitur, sed vigesimoseptimo potius terminum habebit,aut alio ex sequentibus diebus decretorijs. Cuius discriminis causa duplex est: Altera,quòd quũ quartus dies ipse medium inter primum & septimum teneat, credere est, quòd in eodem dierum spatio natura victoriam complere posśit,quo eam initiare valuit,ac illi principium dare cœpit: Secunda,priorem elucescens,quia quarto die,virtus adeò valida & potens est,vt in hoc quarto die apparente victoria,& humorum concoctione, intra illud exiguum tempus perfectè & adamussim ac exactiśsimè virtus morbum euincere poterit, & victoriã complere,quod opus si vndecimo die,aut septimodecimo,concoctio ac aduersum morbum victoria apparere cœperint, natura ipsa quia debilior facta,nec ita potens,quartodecimo die, nõ poterit complere,nec vigesimo. Non enim vndecimo die victoria incipiente,& humorum concoctione, morbus quartodecimo die iudicabitur,quia longè maiori tempore,natura vt victoriam adipiscatur indiget: sed eam potius septimodecimo aut vigesimo die complebit: quæ omnia similiter septimodecimo diei euenire sciri cupimus. Quum si in eo concoctionis notæ apparere cœperint,non ilico vigesimo die,cuius ille index est, morbus iudicationem habebit,sed potius quartouigesimo,aut vigesimo septimo: quia imbecillis & defatigata virtus, in eo tempore victoriam consequi potest, non verò in illo exiguo, inter septimumdecimum & vigesimum intercepto. Cæterùm vt noscant medici,quo die morbus terminabitur, erroribus non admiśsis, differantq; naturæ ministri re uera medici, ab ijs qui nomine medici tantum sunt, rerum experientia nulla fulti, & qui tantum à iusta naturæ ministri appellatione absunt, vt etiam maxime contrarium nomen ipsis conueniat, hostibus videlicet, & naturæ ipsius, tum ægrotantium hostibus iure

appellatis,scire licet,quòd si concoctionis, aut victoriæ notæ vndecimo die apparuerint,hoc est improuisæ videantur, iudicium quartodecimo die non fiet,sed potius septimodecimo,aut vigesimo:ita si eædem notæ septimodecimo die apparuerint, non vigesimo die morbus iudicabitur:sed potius quarto uigesimo,aut vigesimoseptimo. Si tamen ante vndecimum diem, notæ victoriæ & concoctionis alicuius præerant, & vndecimo intensiores mostrantur, ac magis apparente, tunc scire licet, quòd morbus quartodecimo die iudicabitur, modo medicus, vt dixi, in nullo peccet,nec æger, aut ministrorum quisquam errorem committat,quę omnia septimodecimo diei quoque euenire,scias velim: quia si victoriæ,& concoctionis signa antea apparebant, & in eo intensiora, & magis clara propalantur, vigesimo die iudicatio fiet:in vulneribus capitis porrò, vndecimus dies quartumdecimum maximè indicat,vt experientia comprobatum habeo: cæterùm tradit Galenus libro secũdo de Diebus decretorijs, quòd si materia vsque ad septimum diem sit cruda,quòd morbus ante vigesimum iudicari non potest, item si materia vsque ad decimũ quartum cruda appareat, ante quadragesimum morbus non iudicabitur: quòd si ad vigesimum vsque materia cruditatem feruet,tunc morbus ad sexagesimum prorogabitur, nec ante iudicium habebit: in reliquis verò ordo non seruatur quia in illis iudicium exquisitum non fit.

De duodecimo die.

DVODECIMVS dies nullũ habet officiũ, præter quàm numerum diebus addere, vnde Galenus libro primo de Diebus decretorijs, inquit, rari quidem sunt morbi qui in duodecimo terminantur die, adeò vt nobis visi sint adhuc nulli, & si cui aliquando ante nos in duodecimo die crisis euenisse visa est,vel imperfecta,vel infida,vel periculosa, vel obscura, vel sine signis,vel omnino ad malum accidere visa est.

De tertiodecimo die.

DIERVM decretoriorũ duos ordines describit Galenus, alterum primæ notæ,alterum verò secundæ:primæ notæ decretorij dies sunt,tertius,quartus,quintus,sextus,septimus,nonus, vndecimus,decimusquartus,decimusseptimus,decimusoctauus & vigesimus.Secundæ notæ dies sunt,octauus:decimus,duodecimus,decimussextus,decimusnonus.Primæ notæ dies decretorios, bene soluentes morbos appellamus: Secundæ uerò notæ dies non bene nec subito morbos soluentes.Inter istos igitur bene soluentes,& non bene soluentes dies,tertiusdecimus dies me

dium

dium tenet, quia non tam bene soluit, vt dies primæ notæ, nec tam male, vt dies secundæ notæ: unde Galenus libro primo de Diebus decretoriis, de eo ita tradit. Medius inter hos ordines, dierum subito non soluentium, octaui, dico, decimi, duodecimi, decimisexti, deciminoni, quos iam retulimus, & tertii, quarti, quinti, sexti, septimi, noni, vndecimi, decimiquarti, decimisepti-mi, decimioctaui, vigesimi, decimus tertius maxime videtur mihi esse positus, nec scilicet ita reijciendus sicuti hi qui secundæ sunt sortis, nec ita soluere morbos natus, sicut ii qui primæ sunt notæ. hactenus Galenus. Est igitur tertiusdecimus dies decretorius, præsertim in morbis, qui impares accessiones habent, quia fortissimus eorum est qui non decernunt, imbecillissimus verò eorum qui decernunt, vt libro secundo citati voluminis apud Galenum quoque legitur.

De quartodecimo die.

SEPTIMI naturam, decimusquartus maxime imitatur dies, vt testatur Gal. libro primo de Diebus decretoriis: vnde post septimum diem decretorium, decimusquartus palmam obtinet, tametsi non desint aliqui qui decimoquarto maiorem in iudicando tribuant dignitatem quàm septimo, argumentum à Lunæ oppositione sumentes, in quo aspectu maior oritur inimicitia, quàm quouis alio tempore: quibus verbis, verba plura alia coaceruant, & accumulant, à quibus non facilè studiosus iuuenis se extricare poterit, immo ita labyrinthum inextricabilem texunt, vt si quis improperet, vt Plinianis verbis vtar, sine glomere fili exitũ inuenire nequeat. Proinde iis omissis, dicamus, quòd quartusdecimus dies, acutorum morborum terminus est, quos potentissimè decernit, ac iudicat, & in quo morbi illi qui olim septimo die iudicium habebant, nunc terminum habent, ex eo quia ob hominum ingluuiem, & intemperantiam, grauiores & magis lenti humores sunt redditi: vnde morbi acuti longinquiores quoque sunt facti, & in longius tempus eorum iudicia protrahuntur, quàm quatuordecim dierum spatium, in quibus olim solui dixit Hippocrates. Cæterùm per hæc à nobis dicta, facillime quæstio dilui posset illa, quam Galenus libro secundo de Diebus decretoriis proponit, dicens: incidunt autem nonnullæ quæstiones logicæ, quæ disputationẽ requirunt, sicut & hæc: morborum qui apud omnes acuti habentur, nonnulli decimum quartum diem excedere videntur: quum tamen Hippocrates, ipsis terminum hunc diem, in Aphorismis cõstituit: tamen quia Galenus ibidem alias nititur dare rationes, nos paululum mora bimur,

bimur, eas quales quales sint, citando: prōptum quidem erat dicere (inquit Galenus) propositæ quæstioni satisfaciendo, acutorum morborum terminū sæpius accidere consueuisse in quartodecimo die: rarò verò post quartumdecimum. Vnde Hippocrates solum id quod crebrò oculis vsurpauit, nusquam id quod rarò euenit pronunciat. Sed aliam profundiorem sententia m ibidem Galenus tradit, quæ magis Hip. sententiæ accedere videtur: scilicet, acuti morbi, quartodecimo terminantur die, illi præsertim, qui vehemētia & acutorum impetu incipiunt. Secus autem illi alteri, qui plane inceperunt, tanquam submersi, ac ex profundo veniētes, lento motu, graui & obscuro, qui etsi post primam quaternionem exactè acutorum motum receperunt, decimumquartum diem tamen excesserunt, quanquam ipsum non excedere dixisse melius esset, quum si ab hora qua acutorum motum habere cœpit, morbus computetur, ipsum intra quartumdecimum terminari inueniemus: nouit hæc Diocles, inquit Galenus, phreneticos nō a primo die statim fieri, sed procedente morbi tempore: ergo si quis phrenitide captus, uigesimo die liberatus sit, credere est, hunc intra quarrūdecimū suum diem, crisim sustinuisse, quia supputatio non aliunde quàm ab hora phrenitidis inceptionis fieri debet. Cæterū, quartusdecimus dies finis secundæ hebdomadæ est, initiū uerò tertiæ, in quo capitis uulneribus affecti, maxime iudicantur: ut longa experientia comprobatum habeo.

De quintodecimo die.

DECIMVS quintus dies, ut Diocli placet, & Archigeni, tertiæ hebdomadæ principium est, & uigesimusprimus eiusdem finis: Galenus tamen quintūdecimū diem parui facit, habet tamen decimitertii diei nonnihil naturæ, in quo ob materie tarditatem, morbus qui tertiodecimo terminari debuerat decernitur.

De sextodecimo die.

SEXTVS decimus dies, nullius est considerationis, quia in eo morbi nunquam uisi sunt iudicari.

De septimodecimo die.

SEPTIMVS decimus dies, medius est inter decimumquartum, & uigesimum diem, propterea, sicut quartus dies septimū indicat, & undecimus quartumdecimum, ita septimusdecimus, uigesimum: ualidius tamen in hoc septimodecimo die decernūtur morbi, quàm quarto die, aut undecimo, quia qui quartodecimo iudicari cœperūt, septimodecimo perfectè decernūtur: ideo Gal. lib. 2. de Diebus decretoriis, inqt, septimusdecimus dies, inter coincidētes nō est numerādus sed īter ualidos & primę notę.

De octauodecimo die.

DECIMVS octauus dies, ut Diocli & Archigeni placet, uigesimi primi index est, quia uigesimumprimum diem, tertiæ hebdomadæ ultimũ constituunt terminũ: adeo ut decimumoctauũ, ad uigesimumprimum diem constituant, tanquam quartum ad septimum, uel undecimum ad quartumdecimum. Galenus tamẽ raro id euenire fatetur.

De nonodecimo die.

NONVS decimus dies nunquam decernit, ut Galenus testatur, quem cum duodecimo & sextodecimo adnumerat, qui nunquam uisi sunt decernere, si tamen decernunt, id efficiunt imperfectè, infidè, non tutò, & sine notis.

De uigesimo die.

INTER magni nominis decretorios dies, uigesimus tertias possidet, non uerò primus & uigesimus, ut Galeno placet, libro tertio de Diebus decretoriis: qui uigesimus, decimũseptimum ut diximus pro indicatiuo habet: decretorius igitur uigesimus is dies est, in quo plures decernuntur morbi, ut abunde ex iam dictis constat. Post uigesimum, & uigesimumprimũ diem, decernunt sequentes iis dies, 24. 27. trigesimusprimus, trigesimusquartus, trigesimusseptimus, quadragesimus, post quadragesimũ uerò diem, ut testatur Galenus omnes sequentes languent, coctione potius & abscessibus quàm iudicationibus, morbos finientes: sexagesimi tamen & octuagesimi, & centesimi, & centesimi uigesimi Hippocrates meminit, post quos, ad mensium hebdomadas descẽdere est, quia centesimus uigesimus dies, quatuor complet menses. Est igitur quartus mensis septimi index, & cætera: deinde ad annos deueniendum eo ordine quoque erit, ut hodie in generosa & magnifica Catherina Gõdulana obseruamus: ad quadragesimum tamen usque diem, morbi prorogati sua habent nomina, quia alius exactè peracutus est, intra quartũ diem terminum habens, alius peracutus dictus, intra septimum, alius acutus simpliciter, intra decimum quartum, alius nõ exactè acutus, intra uigesimum, alius ex decidentia acutus, uel acutus conuersiuus dictus intra quadraginta dies iudicium suum habens: cæteri uerò morbi chronici, id est longi & diuturni dicũtur, qui ut dixi potius concoctione & abscessibus finiuntur, quàm iudicationibus. Cæterùm, hæc hucusque dicta, ut curationibus deseruiẽtia, à nobis sunt prælibata: proinde tempus est ad curationes calamum adhibeamus.

AMATI

AMATI MEDICI LVSITANI CENTVRIA PRIMA CVRATIONVM MECINALIVM SVARVM.

Curatio prima, habita apud Lusitanos, in qua agitur de uiperæ morsus curatione.



VELLA rustica nata annos tredecim, quum vnà cum matre in agrum discalciata absque calapodijs exiret, & messoribus, vigente æstate cibum deferret, incauta in medio itineris à vipera in pede dextro morsa fuit. Mater vero puellam sic punctam & afflictam animaduertens, in oppidũ quàm citissime fieri potuit, retrahere se accelerat: vtcunque tamen properans, medicamentum pro salute filiæ machinatur, & ecce thymelæam fruticem offendit, ad quã confugit, & ex ea corrigias parat, quibus crus affectũ parte alta prope genu ad poplitem ligauit, optimo sanè consilio, ne vis veneni altam corporis subiret partem. Interpositis igitur tribus horis à punctura, puellam sic affectam ad me deferunt: erat enim tũ temporis iam tibia multis & uarijs maculis, liuidis & rubris variegata, adeo vt femur quoque ascenderãt, bilem vt mater retulit euomuerat, sed tunc præsens, in quosdam totius corporis tremores, cum vertigine & animi defectu incidit, quapropter cunctatius morsum locum animaduertens, in pedis parte alta, tarso siue pedis raseta, duo nigerrima signa deprehendo, ex quibus iudico, morsum illum à masculo uipera illatum esse, quum duos tantum caninos uipera masculus habeat dentes, fœmina uerò quatuor, nec tantum periculi adfert masculi morsus, quantum fœminæ, præsertim si post cibum morsus fuerit homo, ueluti huic contigit puellæ. Nullo igitur interposito medio, per chirurgum præsentem locum punctum, uulnusculis profundioribus per ambitum scarificare iubeo, & cucurbitulas multa ignitas flamma admouere, quibus sanguis ater & uirulentus latitans, abunde fuit extractus: sed & uniuersam tibiam, leuioribus uulnusculis scarificari quoque iussi, sanguinemq; tandiu ex illis fluere, quoad sua

ſponte cohibitus fuit. Tunc uero ex allijs, ac acribus cepis optime piſtis, theriaca adiecta, confectum emplaſtrum loco de morſo admouere curaui, in potuq; illi theriaces drachmas tres, meracioris uini uncijs quinque diſſolutas, propinauimus: poſt hæc uerò, quatuor interpoſitis horis, panatellam allijs concinnatam, in uictu obtulimus, à ſomnoq; abſtineret quantum poſsibile eſſet, monuimus. Sequēti uerò die, puellam quoque tremoribus corripi deprehendi, minoribus tamen, cœperant enim iam fumi ueneni cor petentes minui, ad infimasq; partes retrahi, tunc ieiuno ſtomacho, ſucci foliorum fraxini uncias quatuor in potu dedimus. Eſt enim medicamentum hoc, omnia antidota in hoc caſu excedens, ut latius commentarijs noſtris, ad Dioſcoridem in lucem æditis, diximus. Emplaſtrum porrò dictum è nouo paratū, iterum loco per tres ſequentes admotū fuit dies, in quibus quoque & aliis ſequentibus, prædictum fraxini ſuccum ebibit, iam enim puella melius habebat, & à tremoribus & animi anxietate, ferè leuata erat, ſed ex uulneribus profundioribus loco demorſo adhibitis oleoſa quædā ſanies fluebat, immo uulnera ipſa denigrata quodam modo apparebant. Elapſis igitur quatuor primis diebus, plagæ, caprarum fimus cum baccarum lauri ac euphorbii puluere uino mixtus ac calidus in ſplenio ſiue plagula apponebatur, cum quo ſanies illa, iam æruginoſa facta, optime exibat, & eo per quatuor alios ſequentes dies uſa fuit, poſtea hoc unguentum parare feci, quod habet.

R. Pulueris Ariſtolochiæ longæ unc.ii.	
Brioniæ	
Haſtulæ regiæ.i.aſphodeli	ann.unc.j.
Galbani	
Myrrhæ	unc.ſem.

Olei laurini cum cera.q.ſuff.fiat unguētum, & in ſplenio, hoc eſt panniculo lineo, forcipibus multū inciſo, loco morſo, bis in die applicetur: quo remedio, per menſem ferè integrum uſa fuit, quum uulnera ita longo tempore aperta ſint, opus eſt, tandem unguento baſilicone, ad cicatricem uulnera redacta ſunt, & ipſa puella integræ ſanitati reſtituta. Cæterùm Norcherie, octo miliaribus à Fulgineo ciuitate, Gentilis illius magni Auicennæ interpretis patria, ſaluberrimus fons eſt, aqua frigidiſsima plenus, in qua ſi uipera, aut ſerpentibus demorſi demergantur, ac per horam ibi manſerint, ſani & liberi euadunt, quod euenire forſan contingit, quia gelidæ frigiditas, ueneni uiperini caliditatem infringit, ac obtundit, & hebetat.

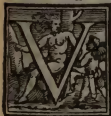
SCHOLA.

SCHOLIA.

VIPERA, *Græcis echidna, uel echis dicitur: Italis uero morasus, animal in totum perniciosissimũ ac uenenosum, Europæis ferè omnibus notum. Longitudine cubitali ad summum, capite presso, stricto, crassitudine baculi, in cuius dorso, catena multis uariegata coloribus conspicitur. Oculi uero illi truces, subrubri. Nam dentes uiperæ masculi duo canini sunt, fœminæ uero quatuor: Est certè animal hoc paruum, sed ferum & truculentum, quod quum ab homine percutitur illum inuadit, ut mihi puero eas uenanti pro pastillorum præparatione, in Lusitania, ubi maxima illarum copia reperitur, cõtigit. Cæterùm dicitur uipera, quod uiuum animal pariat, non uerò quòd ui pariat, aut quòd in eius partu illius disrumpantur uiscera, laceráue aut rosa euadant, ut multi hucusque autumarunt: expertus enim sum uiperam parere, & integram absque discrimine, & noxa permansisse, prægnantem autem uiperam in pixide uiuam habuimus, ubi fœtus suos peperit & illæsa permansit. Proinde Plinius in hac re minus bene Aristotelem percipit, quum Aristoteles ultimo capite libri quinti, inquit: Viperam ex ouo intra corpus, catulum gignere, qui catulus quibusdã obuoluitur ligatúrue membranulis, quas membranulas catulus postquam in lucem prodiuit, disrumpit, sed cum hoc quoque contingit, quod catulus sic membranis obuolutus in utero materno adhuc existens, ut foras exeat eas disrumpat. non enim dixit Aristoteles quod catuli uiscera materna partus tempore rumpunt, sed membranulas quibus obuoluuntur: Sed Plinius Aristotelem male intelligens pro membranis, uiscera materna uertit. At hæc pro nunc sufficiant, quum commentarijs nostris super Dioscoridem editis ea abunde exposuimus. Cæterùm, Archigenes, Galenus, Paulus, Aetius, ac Dioscorides in curatione morsus uiperæ, iubent ægrotantem multo uti meraco uino, & allijs, adeo ut affirment, si morsu uiperæ affectus multum ebiberit uinum, & multa comederit allia, nullo altero indigebit remediorum genere, tantum fidei huic præstantissimo tribuunt remedio: Sic enim Paulus, ut aliorum uerba taceam, libro quinto suæ medicinæ, capite decimotertio, in quo de uiperæ morsu agit, inquit: In curatione autem præstantissimum remedium est allij esus, & uini meraci potio, adeo, ut si aliquis uti sustineat, nullum præterea remedium desideret: Hæc Paulus: quẽ Auicenna ut plerunque imitatur, ita quoque illius subscribit uerbis, in hac eadem curatione, cuius interpres ineptissimè loco alliorum, somnum, non sine uita hominum periculo interpretatus est. Sed ille, ut rem declaremus nominũ uicinitate deceptus fuit, quum Arabibus Taumi allia significet, Naũ uerò somnũ; uice igitur Taumi siue tumi, id est alliorum, naum, id est somnũ uertit, proinde qui Auicennam uirum mea sententia doctissimum, & cui post Galenum secundas dare debeamus, legerint, illius uerba perpendant, ac magna animi aduertentia examinent opus habent, quum multis & uarijs* illius

illius canon scateat erroribus. Qui mea sententia non Auicennæ sed interpreti potius tribuendi sunt. Faxint dij, ut nobis aliquem Arabicè & Latinè loquentem mittant medicum, qui Auicennam latiniorem ac incorruptiorem faciat; confecerat enim opus hoc Iacobus Mantinus Hebræus uir multarum linguarum peritissimus, ac medicus doctissimus, qui iam nonnullas partes Auicennæ doctissime interpretatus fuerat, Veluti primam Fen primi libri, & quartam primi, & primam Fen quarti, ac nonnulla alia, nisi malus quidam genius eum à tam felici successu retraxisset. Conuocauerā enim ego hominem, quum Venetijs agerem, ad hoc complendum opus, & quasi iam in hanc meam hæresim hominem traxeram, nisi patritius quidā Venetus Damascum Syriæ ciuitatem petens, ut ibi publicus Venetorum esset negotiator secum duxisset, à quo itinere Diuus Didacus Mendocius, Caroli Quinti Imperatoris apud Venetos uigilantissimus Orator, illū nunquam retrahere potuit, ubi intra paucos dies uitam cum morte commutauit. Dabit tamen Deus aliquem, qui nobis integrum Auicennam restituat, latiniorem faciat, ac politum omittat. At ut uerū fateamur, hoc hodie Germanis, utpote uiris doctissimis, & linguarum peritissimis debetur: Si cui tamen Italorum opus hoc committi deberet, id merito committi posset hodie Bartholomeo Eustathio illustrissimi Vrbinatis Ducis medico ingeniosissimo, ac doctissimo, & multarum linguarum peritissimo.

Curatio Secunda apud Belgas habita, in qua agitur de colici doloris curatione.



XOR Gasparis Centurionis Genuensis Belga, ætate florente, temperatura sanguinea, obesa, carnosaq́; , in delitiis agens, optimo semper assueta uictu, & multo uini potu, in colicos dolores incidit, febricitabat, multum sitiebat, parum egerebat, non dormiebat, dolor erat intensissimus, à iecoris regione incipiens, pro cuius recuperanda sanitate accersiti sunt duo celebres medici: unus Dionysius, olim regis Lusitaniæ medicus, qui non multum antea, Antuerpiam celeberrimum totius Europæ emporium, ubi hæc contigere, peruenerat: is est ille contra quem Brisotus Gallus uir longiori uita dignus doctissimam Apologiam de pleuritide euulgauit. Alter magni iuxta nominis, Lusitanus apud ipsos Antuerpienses diu agens. Ii igitur huius mulieris curam suscipientes, omnia contra morbum colicum à frigiditate euenientem parant, huiuscemodi adhibuerunt: ænematha ex oleo

oleo rutaceo, laurino, anethino, camomillino, liliaceo, irino, non minus decocta parata ex ruta, anetho, camomilla, meliloto, semine carthami, & urticæ, adiectis uariis aliis rebus ad effectum colicum ex frigido humore ortum facientibus, Inunctiones quoque calidæ omnino erant, ueluti omnia quæ in cibo & potu sumebat, quibus peius ad tertium usque diem semper habuit. Demum uocatus ipse quum ad eam deuenerim, interrogare cœpi ab assistentibus medicis, quem nam morbum patiebatur, & ex qua causa, & quot iam diebus, & an uenter secedebat, & quo uictu eam tractabant, simul & quibus medicamentis curabant. Respondent, morbum esse colicum, à pituita factum, contra quem medicamentis calidis utebantur, parum tamen proficientibus, ob morbi malignitatem, sic enim illi loquebantur: Ego uero noscens morbum calidum ortum à bile intestina rodente, curationem longè contrariam auspicor. Testabantur autem morbum à bile euenire signa hæc: primum quòd dolor acutissimus erat, secũdum, quòd mulier hæc sanguinea erat, multo utens uino, item quòd intensè febriebat, & multum sitiebat, & quæ emittebat excrementa bilem sapiant: quibus addere est, quòd medicamentis calidis semper peius habuit, immo uinum generosum Hispanũ stante dolore ebiberat, post cuius potũ dolor increbuit, & symptomata omnia aucta fuere: quibus omnibus animaduersis, iubeo illico cubiti internam, quam iecorariam dicimus uenam, secare, sanguinemq; extrahere ad uncias octo. At interim dum sanguis fluebat, dolor omnino remittebatur, sed post fluxum, & occlusam uenam, dolere ut prius cœpit. Post hanc uerò sanguinis extractionem iecori & parti dolenti admouẽdum curaui linteolum rubrum tepidum succis sequentibus intinctum, qui habent.

R.	succi endiuiæ cicorii lactucæ	añ. libram mediam.

Aceti rosati unc. ij misce, hoc autem epithemate, sæpe renouato, dolor remitti cœpit. Vesperi tandem, clysterem istum immitti iubeo, qui habet.

R.	ordei Maluarum Matrum uiolarum Parietariæ.	añ. m. j.

In libris duabus aquæ fiat decoctio sufficiens: facta decoctione & colatura accipe decocti tepentis uncias quatuordecim, olei rosacei, uiolacei añ. unciam unam & mediam, uitellos oui optime

mè quassatos numero duos, diapsilii drachmas sex, salis drachmã mediam, sacchari ex insula sancti Thomæ quod rubrum officinæ appellant, vnciam vnam misce. hoc autem multum bilis excreuit, non eo tamen vt dolor penitus leuatus fuerit. Sed ecce, in nocte dolor intendi cœpit, qua de causa, venam interiorem, malleolum perreptantem, saphenam dictam, aperire iubeo, sanguinisq; totidem vncias fluere, quot mane: Hæc enim sanguinis extractio multum conduxit, quum dolor omni ex parte ferè leuatus fuerit, sed interposito postea à sanguinis extractione exiguo tempore, iterum de dolore queritur, & magna premitur siti, proinde rogat me frigidam aquam illi bibendam tradam. Ego verò noscens gelidam iuuamentum afferre posse, concedo lubenter, Deus bone, vix exhausto poculo, dolor subito leuatus fuit, vt opus incantamento simile assistentes clamauerint, & quod magis admirandum fuit, dolor amplius non rediјt. Sequenti tamen aurora, cassiæ fistularis semi vnciam pulpæ, cum rhabarbari drachma integra, in aqua endiuiæ dissolutas bibendum propinaui, quo medicamento sanitati sigillum dedimus.

SCHOLIA.

QVVM *hæc tractabamus, in mentem uenerat medicus ille Italus, qui ferè omnes colicas affectiones, frigidis curabat remedijs, vt de eo testatur Paulus Aegineta, libro tertio suæ medicinæ, capite quadragesimotertio, qui sic plurimos præter omnium opinionem persanauit. Animaduertant igitur recentiores medici, qui quum hodie ad colico dolore laborantes accedunt, illico ad calida confugiunt medicamenta, non sine tamen ignominia, ac artis medicæ dedecore.*

Curatio tertia, in qua agitur de duplicis tertianæ curatione.



EMANVEL Cirnius, nobilis & magnificus, Ioannis tertij regis Lusitaniæ apud Antuerpiam negotiorum procurator, siue factor, vt vocant, vir ætate quinquagenarius, natura biliosus ad ustionem declinans, magnis occupationibus, & ingentibus laboribus oppressus, in febrẽ incidit, quam duplicem tertianam appellamus, & illam quidem acerbam, mirum in modum affligentem, quæ vt notæ indicabant non multum ab exquisita differebat. Omnibus

igitur ad curationem paratis,& euacuationibus tam per sanguinis missionem,quàm per pharmacum adhibitis, quum semel in paroxysmo(vigente ardentissima illa febre) nimia siti cruciaretur,me rogat illi gelidam bibendam tradam,cui lubentissimè obtemperans, ad satietatem vsque concedo, à cuius potu multam flauam,citrinam, siue pallidam dictam bilem euomuit, & melius habuit:ita vt intra viginti dierum spatium sanitati fuerit restitutus Magnificus ille & liberalis vir, qui tunc pro hac curatione mihi trecentos largitus est aureos ducatos.

SCHOLIA.

DICITVR *tertiana duplex, febris biliosa singulis affligens diebus, cum rigore, ab uno tantum decidens loco, duæ uero tertianæ & si simili affligant modo, differunt in hoc, quod earum materia non ab una deciditur parte, sed uarijs potius locis,ut* Herculano *uiro sua ætate docto, placet. Cæterùm, si uere loqui uolumus, duæ tertianæ illæ dicendæ sunt, quæ omni tertio die bis affligunt, ut hodie bis, mane nihil, tertio uerò die iterum bis redeunt.* Galenus *tamen, & duarum tertianarum, & duplicis tertianæ, libro secundo de* Crisibus *meminit, quas singulis diebus inuadere, inquit, nullam inter eas ponens differentiam, ut apud libellum de* Typis *quoq; quis legere poterit, in quo & illarum quoq; mentionem fecit. Cæterùm ijs febribus biliosis & sanguineis, aquam ad satietatem usq; conuenire, omnes fatentur medici,* Hippocratem *nimirum medicinæ parentem secuti, qui libro tertio de* Ratione *uictus in morbis acutis, ubi de aqua agit, ita inquit. Aquæ, quæ in acutis bibitur morbis, nullum sanè habeo aliud quod illi concedam officium: id est, aqua præter iuuamentum quod adfert febricitantibus, multa ebibita, nullum de illa habeo quod dicam, quod ita esse 42 textu ipse* Hippocrates *exponit, quũ dicat:* In *quibus autem maxime aqua utendum sit, & quando ualde multa, & quando modica, & quando gelida, & quando calida partim quidem antea dictum est, partim uero suo tempore dicetur. hactenus* Hipp. *textus,quem* Galenus *maximè adnotat,ob* Erasistratum *malitiosè accusantem* Hippocratem, *& illius discipulos* Apollonium *&* Dexippum, *quos ait cereos cyathos duodecim in sextantali cotulæ cyatho effluxisse, atq; unũ ex his uel duos, febrientibus admetiri, quũ tamẽ* Hippocrates *non hic solum multam dari aquam meminerit, sed uarijs alijs in locis præcipue ultimis uerbis libri quarti de* Morbis *popularibus,ubi inquit.* In *febribus acutis siticulosi, à medicis, potu interdicto, aut etiã à seipsis abstinentes, multum sibi bibere posse uidentur, his aqua frigida data ut reuomant prodest, biliosa enim aderunt.* Præterea *quæ ab illo,libro sexto*

de

de Morbis populariter uagantibus traduntur, & ad Galenum accedamus uere medicinæ maximum assertorem, ac(ut ita dixerim) ampliatorem, qui frigidam aquam in febribus sanguineis, & biliosis, ualde multam tribuit, immo febres sanguineas, quas synochas uel continentes appellamus, nisi altero horum remediorum, uidelicet sanguinis extractione, uel multo aquæ frigidæ potu, uel utroq; simul curentur propelli non posse contendit, ut paulo inferius locum signabimus, è libro nono Methodi *medendi: libro uerò de Causis procatarcticis Gorgiam suum alloquitur, et tanquam testem contra Erasistratum & ipsius sectatores adducit, qui, præter illorum dogmata, aquam frigidam febricitantibus, sæpe magno iuuamento, dare illis uiderit, in quibus præcipue, uiscerum inflammatio non obstabat. Prætereo rationes duas, quas, cōtra Thessalum libro primo* Meth. *medendi pro aqua febricitantib. describit.* Velut ipsius *uoluminis sexcentos locos, ut septimo libro, in quo uentriculo male affectos frigida potione uno die leuatos, testatur, uelutì octauo, nono, decimo, & undecimo, in quibus huius rei uarium habuit sermonem, & eam in febribus non tam non putridis, quàm putridis concedit, modo putridæ sanguineæ aut biliosæ sint, & hæ siue continuæ aut interpellatæ, modo hæ seruentur conditiones inferius discendæ. Habita consideratione, consuetudinis, ætatis naturæ, regionis, & temporis, quia securius consuetis datur, quàm ijs qui frigidæ potu non usi sunt, & securius bilioso iuueni, in regione calida, præcipue in æstate, quàm contrario. Conditiones igitur dandæ frigidæ ad satietatem, sequentes sunt. Prima, quod æger sit patiens febrem synochum, continentem dictā, & hanc siue sine putredine, quàm inter ephimeras reponit, quas frigidæ potu Galenus facillimè curabat, ut ex historia libri decimi* Methodi *medendi percipitur, qui in feruoribus sub canicula, ex ira febricitantem iuuenem, calidum & siccum, frigidæ potu ad heminas duas, sanitati restituit, in prima quidem accessione, multam insigniter flauam bilem uomendo. Siue cum putredine, quam duorum remediorum genere Galenus propulsari ait, libro nono Methodi medendi altero sanguinis detractione, nullo non tempore, modo uires constent, adhibita, altero frigidæ potione, quibus febribus biliosam continuam addere est. Siue intermittentem, in quibus & frigidæ potio tuto dari potest, modò hæc aliæ sequentes ordine conditiones adsint. Secunda, quòd æger robustas omnes uires habeat.* Tertia, *quod concoctionis signa appareant, quæ plerunq; status, tempore, in lotio conspicimus. Quarta, ut nullum uiscum internum debile sit, cuius defectu plures ob frigida potionem in grauissimas affectiones lapsi sunt, uidelicet gulæ, uentriculi, oris, iecoris, intestinorum, pulmonis, septitransuersi, renum, & uesicæ ut meminit Galenus libro nono Methodi medendi, capite quinto. Quinta, ut non adsit scirrhus, aut œdema, uel erisypelas compositum, nam erisypelas simplex uerum dictum erisypelas nullo*

meliori curatur remedio, quàm larga frigidæ potione, ut testatur Galenus prædicto libro nono Methodi medendi: ubi tamen ægrotantem in febrem hecticam incurrere, timetur, phlegmonas augere minime ueremur, ut docuit Gal. x. Methodi medendi, cap. 6. Sexta, ne sit magna meatuum obstructio, quia aliquam in putridis reperiri, necessum est. Septimam addit Galenus, ne sit humor putridus, id est ne putridus humor sit incoctus omni ex parte. Concoctionem autem humorum adesse in tertia proposuimus conditione. Hæ uerò omnes conditiones, ad tres Galenus tantum libro undecimo Methodi medendi, capite nono reduxit, dicens. Ergo, si & uires cunctæ ualentes sunt & febris ardentissima, & concoctionis notæ planè euidentes, frigidam homini dare audacter debebis. Quibus Paulus Aegineta subscripsit, libro secũdo suæ medicinæ, capite decimoseptimo, quo de febriũ putridarum curatione agit, quũ dicat: Ergo si uires quidẽ robustæ omnes fuerint, & febris ardẽtissima, & cõcoctionis signa planè euidentia, frigidam cũ fiducia exhibebis. Roborata enim natura (inquit Galenus nono citati uoluminis libro) solidarũ animalis partiũ, prætenuatos iam humores aggreditur, ita ut qui utiles sint, atq; ad nutriendũ habiles, hos quidẽ ad se trahat: inutiles, uel per uentrem, uel per cutim eijciat. Sed hic obijciet Medicus curiosus, si apparet concoctio, quæ nota est, naturæ potẽtis supra morbũ, ad quid igitur potus aquæ frigidæ datur? respõdemus, ut morbus breuior fiat, & æger citius ad sanitatẽ pristinã redeat: nam si ante morbi statũ, & concoctionis apparentiam, aqua frigidæ potus ægrotãtibus daretur, multa inde incõmoda sequerẽtur, quæ Galenus citat, uidelicet lentos & crassos humores attenuari digeriq; prohibet, imbecillas particulas corporis cõcutit: ad hæc, nonnullis illico spirandi difficultatem, conuulsionẽ atq; tremorum cõciliat. Item interrogabit, si in intermittẽte febre dari frigida debeat, quónam in tempore particularis paroxysmi concedetur? Respõdemus in statu particularis paroxysmi, quia tunc aut uomitu, aut secessu, aut sudore operabitur, ut Aetius sermone secundo capite septuagesimosecundo adnotat. Operæprecium tamen est animaduertere, vt aqua bona sit, quæ febriẽtibus detur, quum præter quod syncera, clara, absq; odore & sapore sit, decet quoq; coctilis sit, ut suadet Galenus cõmentario quarto in librũ sextũ de Morbis populariter uagãtibus. Dicũtur autẽ aquæ coctiles, leues, stomachũ non grauantes, quas laudantes, molles, appellant, & in quibus legumina facile coquuntur, & ab eis nullum in uentriculo grauamẽ persentiunt qui eas bibunt, & ut paucis dicam, Hippocratis uerbis, illæ sunt coctiles aquæ, quæ cito calfiunt & frigefiunt: Incoctiles uerò dicuntur, quibus omnia cõtraria eueniunt: ut illis Galeni temporibus eueniebant, quæ è Tyburtinis montibus per lapideos aquæductus in urbẽ Romam educebantur. Hæc Neoterici animaduertentes, carmina quædam excogitarunt suo modo composita, in quibus bonæ aquæ notas describunt,

bunt, quæ Herculanus commentarijs in Fen primam quarti Canonis Auicennæ, si rectè teneo, citat, & ita habent:

Fons, casus, fundus, cursus ab origine distans,
Subtilis, non tecta, leuis, pascibilis aptè,
Multa, & clara, parum uini toleransq; saporem,
Sicq; & odore carens, liquens hypochondria raptim,
Non rebus confecta malis, residentia paruo
Tempore descendit, coctum dissoluitur ipsa,
Octo decemq; modis primum cognoscitur unda.

Hæc verò omnia, paucis illis à nobis citatis verbis, pro dignoscenda bona aqua, comprehendi, qui curiosius animaduerterit, deprehendet, cuius iuuamenta prosequitur Galenus, libro de Vsu partium, quæ nos breuitati consulentes prætermittimus. Cæterum, non deerunt scioli, qui ob id quod huius præclari viri liberalitatem erga nos habitam memorem, in nos debacchentur, asseuerantes mercedis meminisse, vt gloriam captem & iactantiam Hispanicam æmuler: quos nos sua inscitia dimittimus, scientes non nouum esse, mercedes à viris præclaris acceptas, memoriæ tradi, vt apud Galenum legimus libello de Præcognitione, capite octauo, qui à Boetio viro consulari Romano, ob restitutam vxorem quadringentos aureos accepit, qui quadringenti aurei, vt testantur ij qui & Arithmetices & veteris rei nummariæ rationem habent, mille coronis solaribus æquipollent, vt curiosè adnotat doctißimus condiscipulus noster Andreas Lacuna, in Galeni descripta vita, ad clarißimum iuxtà ac sapientißimum virum Ioannem Aquilerium medicum pontificium, aliàs apud Salmanticensem Academiã, tempore æqualem nostrum. Cæterum, has duas tantum curationes, ex multis myriadibus ægrotantium, quos apud Antuerpiam per sex annos tractauimus, in initio statim huius centuriæ citare placuit, quum nondum eo tempore curationes literis mandare mihi propositum erat.

Curatio quarta, habita Ferrariæ, de capitis intensißimi doloris curatione.



ILES qui Caietæ Cæsaris stipendiũ merebat: ætate virili, robustus, fortis, natura melancholicus, ingentißimo capitis dolore cruciabatur: adeo vt oculi illi foras exire viderentur: is post consultos Neapolitanos & Romanos medicos, quorũ opera & cõsilio nihil quicquam profecerat, Ferrariam venit, anno iam exacto quo primũ dolore isto vexari cœpit: ad quem accersitus percunctor, an no-

uerit ille originem vnde morbus euenire posit: vel potius senserit aliquando in pudendis, vel capite ulcus, aut quauis alia corporis parte fœdationem aliquam, omnia negat. Inquiro anteactas curationes plures, & varias, per doctissimos quosque medicos adhibitas: demum contra atrocissimum morbum adorior, quem à Gallica scabie originem traxisse suspicari iam cœperam, quod postea ita esse comperi. Cœpi igitur medicamenta ad morbum facientia dare, inter quæ Catapotia Alexandri, quæ à nitro denominationem habent, numerare est, quibus non semel, sed bis & quater purgatus fuit, post quas vniuersales euacuationes, ad particulares descendi cum cucurbitulis, vesicatorijs, embrochis, lixiuijs, tum & rubrificantibus, demum ad Guaiaci decoctum perueni, quod per quadraginta dierum spatium ebibit, quæ omnia minimè valuere, quum dolor etsi aliquantulum remissior fuit, postea tamen intensus perseuerauit. Pertæso igitur laboris & lassato milite isto, ex tam sæuo morbo, tantaq; medicamentorum absumptione, quæ nihil ad rem fecere. Ego alioquin semper machinans contra tam atrocem morbum, remedium statim cogito nullatenus istum posse ad sanitatem peruenire, nisi eius apertum esset caput: firmiter enim credidi craneum corruptum esse, à quo tam sæui tamq; crudeles dolores oriebantur. Erant enim dolores isti à sincipite inchoantes profundi, oculos præcipuè, & eorum regionem prehendentes. Protinus ergo accersito chirurgo, nullo apparente tumore, aut vlcere, vel in cute tuberculo, amotis per nouaculam pilis, illius caput secari iubeo, iuxta eam partem vbi dolor maxime vigebat, magno & ad craneum vsque penetrante vulnere, duabus lineis mutuo se per medium secantibus confecto. Sequenti uerò die quo iam craneum sanguine liberum melius uideri poterat, non nisi illud liuidum & ad nigredinem declinans conspicio, Nam tunc primam & secundam laminam rasorio scalpro usque ad duram miningem perforare iubeo, quo opere dolor remitti cœpit: postea verò nonnullis interpositis diebus, quædam ipsius cranei ossa foras exiere, quibus depositis, melius miles iste habere cœpit, adeo vt iterum epoto Guaiaci decocto sanitati fuit restitutus. Cæterum, capitis sectionem perforationemue, vt cætera curauimus vlcera.

Curatio

Curatio quinta, de Colici doloris à lumbricis euenientis curatione.

VXOR lapicidæ colico cruciatu afflicta, post multa & varia adhibita remedia, epoto antidoto Mithridatico, teretem siue rotundum, aut longum dictum lumbricum per os reiecit, & sana euasit.

SCHOLIA.

COLICVM *affectum à lumbricis oriri certum est, à quibus & alias affectiones gigni nouimus: veluti bulimiam famem insatiabilem: ut sacra extat historia apud Trallianum libro tertio suæ medicinæ eiusdem numeri capite, quàm per otium legito.*

Curatio sexta, de lumbricis in stomacho genitis, & non infestantibus, & eorum curatione.



INIGVS Lupus Coronelius, quum optima fungeretur valetudine, per os lumbricos eijciebat, à quibus nullam noxam, aut dolorem, præter vermium tantùm tædium percipiebat. Vt uerò turpitudinem hanc effugeret, cõsului, interpellatim catapotia ex aloe non lota deglutiret, fugeretq; res pituitam gignentes, vt lac, caseum, cerasa, fructus, res dulces, & huiuscemodi alia, à cuius multitudine lumbrici illi gignuntur: proinde vinum biberet generosum, & minimè aqua dilutum suasi, veluti & iuscula acciperet, non nisi aromatis & multo coriandri semine respersa, præ cæteris verò nuces ieiuno stomacho comederet, veluti res acres & bilem procreantes commendaui. Porro in acetario domestica vteretur ruta, saluia, menta, hyssopo, & nasturtio permisi, quibus optimè habebat, & secure perseuerabat, neque lumbricorum vlterius vomitione illa vrgebatur.

SCHOLIA.

NON *est audiendus Aristoteles, qui præter veritatem, & Medicorum dogmata contendit, in stomacho lumbricos gigni non posse, ut apud ipsum est legere libro quarto Meteororum: gignuntur quippe non solum in intestinis gracilioribus lumbrici, sed etiam in ipso stomacho, ut experientia ipsa rerum magistra testatur: cui suffragantur omnes medici,*

tum & ratio ipsa, quia putrescente in uentriculo pituita, uermes ibidem ex illa gignuntur: ut quoque fateri uidetur Augustinus Nyphus *maximus* Aristotelis *interpres.* Intelligendum *igitur, axioma* Aristotelicum *illud uenit, uermes in stomacho non gignuntur, id est uermes in stomacho, uel ore uentriculi, bene dispositio, & in quo putredo non adest, non gignuntur: Secus autem in male affecto, & putrescente pituita abundante.* Cæterùm *lumbricorum omnium tres sunt species, nam alij dicuntur longi, siue rotundi, aut teretes, qui plerunque in gracilioribus intestinis & stomacho gignuntur, terrestribus lumbricis similes, qui sæpe per os, & aliquando per nares eijci uisi sunt.* Alij *uerò cucumerini siue cucurbitini dicuntur,* ἀσκαρίδες Græcis *uocati, qui in recto intestino plerunque conspiciuntur, sic cucumerini dicti, quòd cucumeris seminibus similes sint.* Tertij *uerò, lati dicuntur lumbrici, meritò longi dicendi, quia ingentis & immensæ sint longitudinis, quos* Plinius *non tineas, ut uetus habet lectio, sed tænias, id est fascias appellat, qui & si immensæ longitudinis reperiantur, inueniuntur quoque lati dicti in stomacho plerunque domicilium habentes, ut testatur* Hippocrates *libro quarto de* Morbis, *quos cucumerinos, uel cucurbitinos ibidem quoque appellat, qui ueluti & tæniæ, non ramenta aut intestinorum pelliculæ in uermes uersæ sunt, ut autumant* Aetius, *&* Paulus: *sed potius ex putida & pituitosa materia gignuntur.* Nec *enim* Hippocrates *unquam dixit, latos lumbricos ex intestinorum portiunculis fieri, ut hucusque multi* Paulum *&* Aetium *sequentes putarunt.* Ita *enim* Hippocrates *citato loco, ubi ex professo uermium latorum mentionem facit, tradit.* Nunc *autem de lumbricis latis dicam.* Assero *enim ipsos in puero dum adhuc in utero est, nasci. postquam enim semel ex utero egressus est, non tanto tempore stercus in aluo manet, ut ex eius diuturnitate ac putrefactione, tantæ magnitudinis animal generari posit:* Excernit *enim semper hesternum stercus per omnes dies, si sanus homo esse debet.* Tale *uerò animal nasci non posset, etiam si multis diebus homo non egeret* Mulra *enim nascuntur dum puer in utero est hoc modo, ubi ex lacte: & sanguine computrescente ac redundante, utpote quod dulce est, pus factum fuerit feruidum, animal isthic generatur.* Nascuntur *autem & rotundi lumbrici isthic eodem modo: signum uerò quòd hæc res ita se habeat, hoc est: postquam in lucem editi sunt pueri, mulieres ipsis in cibo offerunt medicamenta, quo stercus ex intestino exeat, & non comburatur, & simul ut intestinum dilatetur.* Vbi *uerò cibum obtulerunt, multi sanè pueri & rotundos lumbricos unà cum primo stercore excernunt:* Si *uerò non excreuerint, fiunt etiam insuperq; nascuntur in uentribus, & rotundi quidem pariunt: lati uerò non amplius, etiam si quidam ipsos parere dicant:* Nam *homo qui latum lumbricum habet, uelut cucumeris semen excernit aliàs atque aliàs, unà cum stercore ipso, & sunt homines*

qui

qui hoc lumbrici partus esse dicunt : Mihi uerò non rectè dicere uidentur qui talia dicunt : nec enim ab uno animali tot pulli generari possunt, neque est loci in intestino capacitas, ut partus educare queant. Augescente autem puero, augescit etiam lumbricus in intestino, ab his quæ in uentriculum ingesta sunt, & æqualis fit intestino, quibusdam in pubertate, quibusdam posterius, quibusdam paulò prius. Et postquam intestino adæquatus est, similiter augescit, & quanto maior factus fuerit, unà cum stercore excernitur de intestino recto, & excidit uelut cucumeris semen, sæpe uerò etiam maior. Quibusdam uerò iter facientibus, aut laborantibus, & uentriculo calescente, deorsum descendit, ipsisq; prominet ex podice inflatus, hocq; facit, & de podice resecatur, aut retrocedit. Signa uerò quòd non pariat, sed ita habeat uelut ego dico, hæc sunt: Si quis curet hominem latum lumbricum habentem, & medicamentum dederit, aut potionem, siquidem fuerit homo bene præparatus, totus rotundus factus ad pilæ figuram exit, & homo sanus euadit: Si uerò ad medicinam hæreat, recta pars de lumbrico abrumpitur, longitudine duorum aut trium cubitorum, aut etiam longe amplior, & ubi abruptus fuerit, per multum tempus signa cum stercore non prodeunt: postea uerò augescunt. Atque hæc argumenta sunt, quòd lumbricus latus non parit, sed abrumpitur. Est autem species ipsius, qualis alba intestini rasura, Hactenus Hippocratis *uerba, per Cornarium uersa, in quibus latum lumbricum, non intestini ramentum, aut pelliculam esse legimus: sed potius quod lati lumbrici species, quem seminis cucumeris similem diximus, qualis alba intestini rasura sit. Proinde Aetium & Paulum minus bene ex* Hippocratis *mente de hac re sensisse clarum est. Nam minus quoque Galenus in hac re taxandus uenit, qui commentario tertio Aphorismorum, enarratione uigesimasexta, tradit* Hippocratem *de lato lumbrico nullam posteritati reliquisse memoriam, quòd falsum esse qui prædicta legit uerba, tenet. ita enim Galenus ne quis ambigat, citato loco inquit, Rarior autem est lumbrici lati generatio, qui & longissimus est, & sæpe per tota extenditur intestina. Verum de hoc nullam fecit* Hippocrates *mentionem, quoniam neque eius erat propositum de omnibus agere passionibus, quæ mortalibus accidunt, sed de illis tantum quæ singulis ætatibus accidunt. Hæc Galenus, quibus nihil lucidius aut clarius dici potest. Qua de re, uel dicendum est, quòd Galeni uerba hæc corrupta & acephala sunt, aut quòd* Hippocratis *illa adiectitia sint, non uerò germana, nec ex* Hippocratica *officina emanantia, quanquam ut uerum fateamur, epichiremata & ratiocinationes* Hippocratis *esse uidentur. Cæterùm, meminit* Hippocrates *libro secundo* Epidemiorum, *lumbricos magis uexare à meridie quàm alia quauis hora, ut latius dicemus, quum dabitur occasio.*

Curatio

Curatio septima de pleuritide.



XOR Cerdonis, nata annos trigintaocto, inchoante autumno, pleuritide correpta fuit, in qua dolor ab imis costis ad summā humerorum compagem ascendebat: febris erat cōtinua, cum ingenti tussi, & spirandi difficultate, ad quam ingressus secundo die ab eo quo primum corripi cœpit, illico san guinem ex axillari. vena eiusdem lateris vbi dolor erat, extrahere iussi, ad vnciasq; octo fluere. Syrupum ex endiuia simplicem propino, & circa dolorem semiplenam ve sicam aquæ, ex decocto rosarum, parietariæ, chamæmillæ, & violariæ: adiecto oleo rosaceo, chamæmillino, & violaceo, cũ pauco anethino admouendam curaui: quibus melius illico habuit, & dolor remitti cœpit: sed parum expuebat, pro qua complenda operatione, syrupũ violaceum & capillorũ Veneris vt cocleari interdũ deglutiret descripsi: veluti loch ex althæa sine aromatibus, & de farfara tusilagine dicta, vt cætera taceam: demum quarto die alui fluxus (diarrhœam Græci nominant, licet Paulus Aegineta cœliacam libro tertio, capite quadragesimo eā vocet) superuenit, adeò infestans, vt intra vigintiquatuor horas centies egesserit, cui malo obsistere cupiens, clysterem ex hordei decorticati decocto, immittendum iussi: est enim hordeum decorticatum, vt Hippocrates libro secundo de Diæta, siue Ratione victus, testatur, natura perfrigerans, & aluũ sistens, hoc autem enemathe bis iterato, nulla illi admixta re, aluus restricta fuit, & sic mulier ista pristinæ sanitati restituta.

SCHOLIA.

HINC *coniicere licet, quòd in hac pleuritide, id est lateris dolore, alui profluuium superuenit in declinatione, & solutus fuit morbus: quòd animaduersum velim, propter* Conciliatorem, *& alios morosos medicos, qui semper in declinatione pleuritidis, malum esse prædicant, ignorantes* Hippocratis *& Galeni præceptiones, in quibus nunquàm hæc dixere. Nam* Hippocrates *lib.6.* Aphorismorum, *Aphorismo 16. inquit, A' morbo laterali, vel pulmonia habito, alui profluuium adueniens malum. Quæ verba non sic superficietenus intelligenda sunt, sed potius vt Galenus ibidem enarrat, dicens, non simpliciter dixit* Hippocrates*, in morbo laterali, vel pulmonia, aluum turbatam, esse malum signum, sed adiecit habito, ac si dixisset detento, atque vexato homini à talibus passionibus, profluuium alui superueniens, malum esse signum: quoniam ita se habentibus id solet*

aduenire

aduenire non potente hepate ad se trahere alimentum, nec conuertere in sanguinem, & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente. In mediocri autem morbo laterali atque pulmonia profluuium alui superueniens potest prodesse ratione euacuationis, & magis quum signa concoctionis apparuerint inesse passionibus, nec adest timor, sed morbus est citra periculum. His igitur verbis Galeni satis apparet quòd morbus si sit vehemens & fortis, alui profluuium semper est malum, quia virium imbecillitatem arguit, & cum hoc quòd hepar compatitur, vnde in spiritualibus & naturalibus partibus vitium est. Si verò morbus sit paruus, vel mediocris, ratione euacuationis bonum esse poterit: & hoc præsertim si signa concoctionis apparuerint. Sit igitur hæc in hac re conclusio, quod alui profluuium in vehementer oppressis & infestatis à morbo laterali, semper est malum signum: in mediocriter verò patientibus, multoties est bonum transmutationis ratione, vt huius Cerdonis contigit vxori.

Curatio octaua, de quartanæ curatione.



ROBVS vir Ferrinus, natus annos triginta quatuor, quartana laborabat, cui quum multa & varia medicamenta, quæ tum atram bilem tum splenem respiciebant, daremus, tandem propinato pharmaco atram bilem respiciente, die paroxysmi, quatuor horis ante accessionem, multa & nigra excreuit, ac liber à quartana euasit.

SCHOLIA.

MIRABITVR *hic prima facie bonus medicus, cur in quartana die paroxysmi catharticum medicamentum dare ausi simus: sed bona fide desinat mirari, quum in quartanis febribus, & spurijs tertianis, in quibus humores crassi, viscidi, ac euacuationi rebelles sunt, præsertim si paroxysmi à prandio inuadunt, afflictionis die purgare optimum est consilium, vt huius rei Arculanus est author, qui de seipso, si rectè teneo, historiam enarrat, vir mea sententia inter eos qui sua ætate floruerunt doctissimus, sed ante eum Auicennam hoc opus confecisse legimus: Nam Fen prima quarti, capite duodecimo, cui titulus est. Confectio olei boni, in die afflictionis ad sedandum rigorem agaricum dare mandat, nec tantùm agaricum, sed etiam hyeram, diacitonitē, diaphinicone, & quòd magis admirari est, pilulas fœtidas, quæ omnino euacuant, & aluū soluunt. Quibus medicamentis Gentilis de Fulgineo, vt ibidē testatur, pro simili complēda operatione semper vsus fuit, immo capite de Curatione vniuersali febrium putridarū, meminit in die paroxysmi ex mente Mauri euacuationē moliri posse.*

Est enim Maurus uir medicus, qui opus practicum edidit, & hodie à non nullis in precio habetur. Caeterum, huius euacuationis in die paroxysmi ratio signatur talis, quia commotione agitata materia facilior ad expulsionem redditur, quam diuinus Hippocrates *cõtemplatus in quartana febre, in die paroxysmi pharmacum dare mandat, ut ex ijs uerbis quisq; percipere potest, quae libro de* Affectionibus *non longe à principio sic habent:* Si *uerò quartana apprehẽderit, si quidem impurgatus fuerit, primum caput purgato, & interpositis tribus aut quatuor diebus, pharmacum sursum uersus purgans dato in ipsa apprehensione,* Et *interpositis diebus rursum aliud deorsum purgans dato in ipsa apprehensione.* Hactenus Hippocrates: In *quibus ut legitis in die apprehensionis siue paroxysmi, pharmacũ deorsum purgans dare mandat.* Nec *est quòd quis confugiat, dicendo librum hunc de* Affectionibus, Hippocratis *non esse, sed ipsius generi* Polybi, *ut* Galenus *asserere uidetur, quum &* Polybus *uir doctißimus fuerit cui in hac parte fides ampla habenda est, quia id quod longa experientia tractauit, non deficiente ratione, literis mandauit, quem non immeritò multi & praeclari medici hodie sequuntur, hac utentes operatione, inter quos, unum superstitem citasse sat est* Doctorem Alteretum, *publicum apud* Salmaticẽses *medicinae professorum, uirum omnium* Hispaniarum *cõsensu, in curandis corporibus humanis admirandum, quem nos quoq; sequentes uarijs in locis per uiginti annos artem medicam exercentes ualidum hoc opus, nec contemnendum experimur, quia non tam antecedens pellitur materia, sed ea quam coniunctam dicimus, cuius absentia, ut interpellatio, paroxysmorumq; reditus deficiant, nõ parum facit, nec enim in hac exequenda operatione, timere est, humorum putridorum cum bonis miscellam, nec pharmaci motum contrarium humoris motui, siue materiae in ipsa exacerbatione commotae, quia, ut diximus, ante paroxysmum quatuor horas pharmacum propinandum est, non uerò in ipsa apprehensionis hora, ut praecipit* Hippocrates, *& post eum caeteri medici.* At *haec non omnibus scripta esse uolumus, sed ijs tantum qui medicinam magno cum iudicio exercent: caeteri autem communes medici uel homines flagitiosißimi, nefaria cupiditate detenti, ab hoc opere fugiant apprimè monemus, non minusq; hominum illud genus quouis aere* Dodonaeo *loquacius, quòd preter syllogismos, sophismata, corollaria, suppositiones, ac tricas, uel suisceptica calculationes nihil adferre norũt.* Ne *tamen illotis, quod aiunt, manibus sic à quartanae curatione discedamus scire licet, quòd quartana affecti, in principio morbi leuiter tractandi sunt, nec tunc temporis illis fortis aliqua euacuatio adhibenda, nec cum clysteri, nisi fortè sanguis uehementer superabundauerit: tunc uerò uena incisa lienari, si sanguis niger & crassus uideatur, qualis ijs praecipuè qui liene laborãt, audacius mittendus est.* In *initio igitur, pro bilis atrae purgatione non trãscendes sirupum de epithimo*

cum

cum decocto sene, quod maximam habet in hoc casu prærogatiuam, aut casiam fistularem, uel diacatholiconem: deinde calidis & humidis alterare, ut syrupo de pomis saporis regis, de borragine, de uulgari buglossa, de lupulis, de fumoterra, alijsue modicè calidis uel frigidis, iuxta uaria ustæ bilis genera, illis similes aquas destillatitias miscendo, uel melius decocta parata ex sena, polypodio, fumaria, lupulis, uuis passis, thimo, epithimo, liquiritia, pomis dulcibus, boragine, buglossa, asplenio, id est cetrach: uel horum loco si sirupi displicuerint, utantur conditis conseruis dictis, ex borragine, buglossa, scolopendrio, et alijs melancholiam respicientibus, aquas insuper easdem uires habentes bibendo: demceps salsa, & sinapi, piper, & diospoliticum, ac medicamentum ex tribus piperibus, incidendi gratia quotidie in iusculis, & uictu æger accipiat commendabimus, quibus solum, à quartana, liberatos plures uidi eos à consuetis suis exercitijs non prohibendo, hoc uno ante oculos habito, quòd quartana curari non potest, nisi splen prius curatus fuerit: proinde spleni, & uisceribus summopere prouidendum est, ungendo, illinendo, atque emplastrando, his quæ mollire ac laxare leniter possunt, qualia sunt. Butyrum, oesypus, lana succida, oleum amygdalinum, chamamelinum, semen lini, fœnu gracum, althæa, malua, adeps, medula ossium, cera, carica. Et quæ tota substantia splenē iuuare probata sunt, ut cæterach, thamariscus, cortex capparis. Potētiora uerò sunt, quæ post apparentē coctionē tutò adhiberi possunt. Ammoniacum aceto liquatū quod leuiter decoqui debet ne efferuescat. Bdellium molle & pingue, styrax, galbanum, propolis, semen apij, radix iridis, cuminū, ruta, anethum, flos genista. Glans unguentaria quam myrobalanū Græci uocant medicamentū præ cæteris palmā in tumido liene obtinēs, ex quibus confici possunt fomenta, cataplasmata, ungnēta, cerota, linimēta, & si quæ sunt uiscera laxātia, & emollientia alia. Sed in principio leuib. et primo ordine citatis, stante uerò coctione, quod in morbi uigore, id est statu fit, tūc potētioribus utimur, acetū semper addētes quod in omni topico medicamento splenetico adiūgi debet, quia lieni acetū maxime cōducit, ut testatur Gal. lib. 9. de Comp. Med. secundum locos, libro undecimo & decimoquarto Methodi medēdi, & quinto Simpl. quia obstruentem incidit & extenuat crassitiem, demum ratione uisceris conuenit, quia fermentatio illi non est molesta. In principio tamen parū, in successu uerò audacius acetum misceri potest, quartanarijs tamen, acetum nullat nus per os dari debet, ut paulò post contra Arabas ex Galeni placitis, demonstrabimus. Tunc uerò ut superioribus uerbis orationem accōmodemus apparēte concoctione uera, ueram dico, quia falsam sæpe in quartanis apparere notat Gordianus Gallus: potentioribus incidentibus medicamentis utemur, & lotiū prouocantibus, ut syrupo de radicib. sine aceto, dicto syrupo ByZantino sine aceto, syrupo prasino decoctis ex radicib.

cib. petroselini, apii, fœniculi, asparagi, rusci, corticum capparorum: scilla, scolopendrio siue asplenio dicto, Arabib. cetrach, anetho, addendo quæ simul extenuent & aluum deijciant, ut senam, thimũ, epithymum, polypodiũ, fumariã, & lupulos. Immo tunc sæpe purgare tutum est, ijs medicamentis atram bilem purgantibus, ut myrobalanis Indis, epithymo, thimo, sena, polypodio, diacatholicone, confectione hamec, diasene, pilulis fumiterræ Indis, lapidis Armeni, lapidis lazuli cyanei dicti, & similibus. Sed tunc iam theriacam in die paroxysmi, pondere unius drachmæ & semis, ieiuno stomacho in uino albo pro iure dare optimum est consilium, humorum cruditatem fugientes, ne ex simplici quartana, dupla, & tripla fiat, ut monet Galeno libro primo Artis curatiuæ ad Glauconem, capite vndecimo & libello de Præcognitione: vbi Eudemum Philosophum Peripateticum ob intemporaneam theriaces potionem in tres incidisse quartanas meminit, quem post magna omnium Romanorum admiratione, ex omnibus tribus vigente hyeme liberauit. Caterùm, quartana laborantibus, talis victus ordo institui debet, vt ad calidum videlicet & humidum declinet cibus, sitq; facilis concoctionis nec flatuosus, à suillis itaque carnibus arcendi sunt ægri, atque ab omnibus edulijs quæ viscida & tenacia sunt, & tardum habent exitum, atque ab omnibus quæ refrigerant, & exiccant corpus. Vtendum itaque est volatilibus, præsertim pullis gallinaceis, capis gallinis, & domesticis altibus, non minus auiculis montanis quæ optimi sunt succi, & in aquis & paludibus non degunt, pisces quoque molli carne præditi, & tenacitate carentes, tutò dari possunt, vt sunt, buglossus, lingulatus dictus, perca, mullus, quem barbonem Veneti, Hispani Salmonetum, Græci verò triglam appellare solent. sardinia, Græcis trichia dicta, aurata, lupus, Venetis varolus dictus, Hispanis verò robalus, trocta, luccius, & similes, qui cum multo pipere, vel sinapi, vt carnes, & cætera edulia, comedendi sunt. Vinum porrò album, & tenue, mediocriter calidum sit, & ex fructibus vuæ passæ, corinthiacæ, pinea, amygdalæ, pistacia, & ijs similia ad obstructiones tollendas accommodata. Ab aqua omnino in potu fugiant, nisi scolopendrio cetrach dicta herba, incocta fuerit, aut thamarisco. Verùm linguam ceruinam, philitim dictã, à consortio harum herbarum eliminandam, utpote contrarias uires habentem, crediderim. Cæterum, acetum melancholicis, & quartana affectis infestum esse, docuit Galenus, qui in quartana incidere nec aceto, nec oxymelite, nec syrupis acetosis unquam præcepit: quia ut primo libro de Facult. simp. med. capite trigesimoprimo tradit, fermentationem facit, & melancholiam attollit, atq; multiplicat, quæ omnia ante illum Hippocrates dixerat libro tertio de Ratione uictus in morbis acutis, ubi iterum Galenus ait, acetum melancholicis aduersissimum esse, maximè mulieribus, quibus accedet uteri læsio: proinde quũ Galenus

Galenus acetum infestum esse nouerit, ijs quibus toto corpore atrabiliarius redundat humor, aut qui temperaturam fortiti sunt melancholicam, eo in quartana incidere nunquam ausus fuit, contentus alioqui salsamentis, sinapi, pipere, diospolitico, diatrium pipereone, & alijs similibus, operationem hanc cõplere potentibus. Nec enim hic locus subterfugiendi Arabibus datur aliquis, aut eorum sequacibus, qui contendunt, acetum natura melancholicis aduersissimum esse, non uerò ijs qui in humorem melancholicum, aut quartanam aliquando ex accidenti incidunt, quum si ita esset, Galenus quartanæ materiam aceto, uel oxymelite saltem incideret, quo ibidem incidenda pituita, et domanda bile pro tertiana notha curãdo usus fuit. Sed quum acetum quartanarijs infestissimum nouerit, illud silentio præteriuit, contentus alijs rebus incidentibus, ut pipere, sinapi, salsamentis, diatrium pipereone, diospolitico, & similib. At Gal. uomitum à cibo prouocabat, immo helleborum album raphano permixtum, ad eum consequendum effectum in potu dabat. Quin potius si parum operabatur. per se absq; mixtione aliqua concedebat, immo lib. de Theriaca ad Piso. ita refert: ego igitur multos quartana laborantes hoc præsidio facilè à morbo uindicaui: Nam uomitu prius, secundum cibum ipsos uacuans: deinde insequenti die absinthij succum exhibens, ut bilis edulcescat contempereturq; ita horis duabus ante accessionem antidotum exhibeo, ac mirificè ipsam frequenter uidi proficere, ut protinus qui caperet sine morbi accessione maneret. Hæc Gal. Nos uerò hodie hora paroxysmi uomitum proritamus, & quartana laborantem à cibo in eo die abstineat suademus: ac quum purgandi tempus instat in die paroxysmi pharmacum damus, quibus multa & egregia consecuti sumus, adeò ut raro quartanam incuratam hoc incidendi ordine dimiserimus. Sed iam curationis huius finis erat, nisi in mentem uenisset Gal. locus lib. 4. de San. tu. ubi inquit, quod diatrium pipereonis calor, circa primas uenas extinguitur cuius causam reddere non difficile est, quia piperatorum calor, terrenis quibusdam & adustis partibus hæret. unde factum est, quod calor cito euanescit, nec diu permanere possit. Cæterum, Quartana exquisita, spuria longinquior est, quæ quum hominem semel corripit, ut tradit Aetius, non amplius illum capit.

Curatio nona, in qua agitur de sphacelismo, id est vlcere cerebrum depascente.

a LKALAINVS Hebræus, natus annos viginti septem: grauissimo & mortifero correptus fuit morbo, quarta die Septembris, M. D. XLVI. à quo tempore curationes literis cõmendare proposuimus, obijt verò sequenti die Lunæ, adeò, vt quadragintaocto horas tãtum perdurauerit. Petitis ex quo nam morbo obierit, respondeo

deo,istum sphacelatum cerebrum,id est corruptum aut gangrenatum cerebrum habuisse, de quo dixit Hippocrates lib. septimo Aphorismorum, Aphorismo quinquagesimo primo. Quibuscunque cerebrum sphacelatum, id est corruptum fuerit, in tribus diebus pereunt, si uerò has effugerint sani fiunt. Intelligere uerò est,aphorismum istũ,ut Galenus in enarratione vult, si incipiente sphacelismo, id est ulcere cerebrum depascente,uirtus potens fuerit,ut illud superet, intra tres dies ægrotus euadit,& sanus fit.Si uerò incipiente ulcere exepente à cerebri potentia non superatur,immo cerebrum corrodit, & exedit, intra tres dies interficit,& ad decimumquartum diem nonnunquam peruenisse experientia dissecto craneo uisum est, plerunque tamen intra tres interficit dies. Cæterùm, ut affectio hæc melius perpendatur, scire est, iuuenem istum sanguineum temperatura esse,qui quadraginta diebus ante suum obitum, multum uigilauerat,quia solicitus admodum erat circa diuinas preces,quas Hebræi illis diebus noctu effundere ad Deum solent. Si quæ verò noctis pars erat, qua somnum capescere poterat,eam quidem dispendebat circa patrem suum,qui eo tẽpore octuagenarius grauiter ægrotabat,& diarrhœa affligebatur,quem solus ipse tractabat curabatq;. Longis itaque uigilijs defatigatus, & tetris illis odoribus malè affectus, in cerebri corruptionem,quàm sphacelismum Græci dicunt incidit. Testabuntur autem morbum istũ preualuisse,notæ hæ. capitis synciput & frontis pars anterior illi dolebat, sopor quoque illum tenebat, adeò ut fortiter pũctus respondere nequieret, corporis magna erat impotentia,sed & febris iutensissima erat, qualis morbum istum comitatur semper: demum accesserunt prædictis signis, tremores uniuersum corpus corripientes, & prænotiones lethales, ita ut intra duorum dierum spatium, diem suum obierit, nam cœpit morbus eum corripere in principio noctis ante diem Solis, obijt verò principio noctis diei Marti sacrati, nec enim in tam paruo tempore defuit debita medicamentorum adhibitio administratione,quum mane die Dominica illico medici sanguinem per sectionem venæ iecorariæ in brachii curuatura extraxerunt,syrupumq; rosaceum solutiuum cũ sene decocto propinarunt,quo rectè aluus respondit,quanquam operationem hãc, vtpote contrariam in eodem die facta vitupero. Nam pharmacum ab exterioribus partibus ad interiores trahit: venæ verò sectio ab interioribus ad exteriores,oxyrrhodinum quoque capitis anteriori parti dolenti admouerunt. Sequenti die vocatus

& ego,

& ego, cephalicam in sinistro cubitu aperire iussi, non minus cucurbitulas spatulis, post aures, & ano admouendas curaui hirudines: frictiones quoque brachiis & cruribus adhibitas, non minus quàm capiti fomẽtã, minimè est prætermittere. Vltimo superueniens præclarus, & in curandis humani corporis ægritudinibus admirandus Brassauolus, syncipiti dissectum columbum applicare iussit, veluti cordis regioni vnguentum nenupharinum, & spatulis ex cantharidibus parata vesicatoria. Quæ omnia nihil quicquam proficere, quum morbus hic sæuissimus sit, vtpote vlcus cerebrum membrum principalissimum depascens, quam latiniores syderationem appellant, propriè tamen syderatum dicimus membrum quum omnino emortuum priuatumúe sensu & motu est. Aliquando verò syderatio apoplexiam significat, nec Cornarius qui nunc, quum hæc scribimus Hippocratem latinũ fecit, aliter apoplexiam vertit, quã per syderationem, veluti vocem hanc Græcam bliton, per syderatum, vt libello de Glandulis, & sexcentis aliis locis ipsum videre est. Vtinam tamen Cornarius in sua uersione, morborum & ægritudinum, nominibus vteretur Græcis, quum notiora medicis, quàm Latina ipsa sint. Obiit igitur Alkalainus ab sphacelismo, non verò apoplexia, vt Brassauola putabat: Qui ingenti omnium amicorum dolore è medio quasi vitæ cursu raptus est: Magno tamen solatio amicis est, quòd & sanctissimè vixerit, & innocentissimè mortuus sit, in eo præsertim die, in quo Iudæi delictorum veniam ad Deum impetrare sibi persuadent.

SCHOLIA.

DIFFICILIS *admodum cognitu morbus hic est, coniecturis tamen, interuenientibus notis à nobis citatis, in aliis quoque eum assecuti sumus, quorum capita dissecuimus, & cerebrum corruptum inuenimus. Verùm, non me latet, quod Galenus libro secundo, de Locis affectis capite octauo, ubi Archigenem reprehendit, de sphacelismo siue sphacelode, tradat, Verbum scilicet hoc sphacelum, multa habere significata, in hoc porrò casu nostro sphacelus siue syderatio, ut ita dixerim, finis gangrenæ est: Est autem Gangrena, ut refert Galenus libro secundo Artis curatiuæ ad Glauconem, membri nondum integre facta, aut confirmata mortificatio, ex magnitudine inflammationis orta: cuius mali tanta uis est, ac tyrannis, ut si non celerrimè succurramus, facilè affectum membrum mortis habitum repræsentet, & omnino sensu & motu destituatur: ita ut percussum, uel sectum, uel adustum non sentiat quæ patitur, quem affectum, non iam amplius Gangrenam, sed sphacelon Græci nominant, Latini uerò syderationem, recentiores esthiomenum uocant, quod nomen ad Gangrenam etiam*

extendunt, ut de hac re latius uidere quis poterit, Aetium libro decimoquarto suæ medicinæ, capite quinquagesimosexto: & Ioannem Tagaultium, libro Institutionis chirurgicæ, ubi apud Aetium, Cornarius sphacelum, cariem uertit, quod malum ossi potius conuenire, quam carni Galenus est author libro septimo Methodi medendi. Sed & apoplexiam per syderationem interpretatur, ut superius notauimus, & apud Hippocratem libro de Morbis passim quis legere poterit: in quibus apoplexiam, ut dixi per syderationem semper interpretatur, sed an bene medici iudicent.

Curatio decima, de Febris sanguineæ curatione.

VELLA septem nata annos, obesula, pulchra, & natura sanguinea, in synocham febrem, continentem putridam dictam, lapsa est, ad quam translatis tribus diebus, in quibus multum sanguinis per nares emiserat, perueni, quam primo facie tumida rubente, & quasi in tumorem assurgente notaui. Pulsus porrò huic magnus erat, frequens, velox, & plenus, in quo caliditas primo occursu mitis, in successu verò acris percipiebatur: & eo magis quo ibidem manus imposita perseuerabat, vt iudicare esset calorem illum per collum aut subcerniculum deferri. Vexabatur quoque quadam præcordiorum anxietate, & capitis dolore torquebatur, cum quibus febrilis ille calor continuo illam affligebat, & in ore vt mihi iniunxit, dulcedinem quandam percipiebat, quibus omnibus, lotium crassum & rubrum apparens addere est. Omnibus igitur conspectis, illico alui beneficio præcedente, venam internam siue iecorariam dictam brachij dextri secare iussi, sanguinemq; pondere sex vnciarum fluere: Si enim non fluit, vulneri hirudinem admouere iubeo: vt inde sanguinem trahat, quousque sua excidat sponte, quòd si casus maiorem postulat euacuationem aliã subiungimus. Cæterùm, puerulis nondum decimum quartum attingentibus annum, venam audacter contra Galeni & Græcorum dogmata, pertundimus, & sanguinem euacuamus, Arabibus adhærentes, quibus pro hoc opere grates referendæ sunt. Nam Abinzoar filio suo trimo venam secuit, vt meminit Auerrois, non contemnendo iuuamento, quanquam in vniuerso Theisiro hucusque quod Abinzoar illud dixisset, non inuenimus, in eo tamen libro, qui de Sanitate tuenda ab eo inscribitur, a nonnullis legitur. Ad sanguinis igitur euacuationem per venæ sectionem,

ctionem,duo tantum requiri dicendum eſt:Primum quòd morbus poſtulet: Secundum quòd virtus eam ferat, quæ duo Galenus quoque admittit,modò tamen pueri nondum decimûquartum annum agentes, inde à regula excipiantur,& decrepiti: ſed re vera Galenus Arabibus non aduerſatur, quia puerulis plenio rem illam euacuationem quam antiqui moliebantur vetat, non verò moderatam, quam pro virium & plenitudinis proportione,facilè ferunt. Vnde conſultò Hippocrates nullis annorum finibus ætates iſtas circunſcripſit,niſi quis dixerit, eas ſubintelle xiſſe libro quarto de Ratione victus in morbis acutis,textu decimonono, vbi inquit: In acutis morbis ſanguinem detrahes ſi vehemens morbus videatur, flourueritq; ægrotanti ætas & viriũ adfuerit robur, vt Galenus ibidem quoque enarrat. ſed re vera, ſi non Galenus eo à nobis citato modo intelligit, peccat procul dubio Galenus, & quotquot Græci medici fuere, quum pueros febribus ijs continuis,aut pleuritide, vel internis inflammationibus,aut ſæuiſsimis alijs morbis correptos, hac venæ ſectione,ab Orci faucibus,nos ipſi & plerique alij,liberos vidimus: nec eos vnquam in illam caloris innati reſolutionem, quam illi timent incidere,vllus vidit. vnde Cornelius Celſus libro ſecundo,capite decimo hæc noſcens, inquit: Intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpus intus geratur, ſed quæ vires ſint: firmus puer & robuſtus ſenex,& grauida mulier valens tuto curantur: quin immo ſæpe lactentes infantes videmus quibus ſanguis è naribus,abſq; noxa vlla effluit,vt iure nos venã tundere huic puellæ commiſerimus, à qua ſanguinis euacuatione ſyrupum ebiberet mandauimus iſtum. R. ſyrupi roſati vnciam vnam, aquarũ endiuiæ,violarum añ. vncias duas,miſce. Veſperi verò quum illam inuiſum redirem,à febre ferè liberam inueni, nam & lotium quod tũc conſpexi melius apparebat: ſolebat enim Galenus nõ ſolum vrinam mane contemplari, ſed eam quoque interdiu à prandio excretam,vt apud libellum de Præcognitione in Eudemi curatione,facilè quis percipere poterit. Rebus igitur omnibus optimè diſpoſitis, puella melius habere cœpit, continuò tamen febricitabat: ac ſeptimo die, vt mihi retulit mater, horror illi in nocte ſuperuenit,quem poſtea ſecuta fuit febris, quãquam mane quum arterias tetigiſſem ferè à febri immunem illam inueni,& veſperi multo clarius.Nouiſtis aũt Hippocratem in Aphoriſmis dicentem, A cauſone habito rigore ſuperueniente, ſolutio fit febris.Sequenti verò nocte,eadem hora & rigor illam apprehendit,adeò vt ex continua interpellata fuerit facta, tunc ve

rò illi pharmacum hoc propinauimus quòd habet. R. pulpæ caſſiæ recenter extractæ vnciam mediam, rhabarbari boni drachmā vnam, ſyrupi roſati ſolutiui vncias duas: decoctionis florum & fructuum cordialium, in quibus maduerint parum foliculorum ſenæ vncias tres, miſce. Hoc enim pharmaco puella multa vomuit, inter quæ ſex viuos lumbricos conſpeximus. Non hac tamen de cauſa, puellam iſtam vermibus, tanquam præcipuo morbo, vexari dicendum eſt: quum illi ob ſanguinis putredinem, & humorum in ſtomacho contentorum corruptelam, geniti fuere. Iuſsimus tamen habita vermium intentione, vt portulacæ in potu vteretur aqua: & in pulli iure quo iā vtebatur, aliquid pulueris ſicci coriandri adiungeret, non minus aluum per enema ex hyera picra paratum facilem redderent. Altera verò ſequenti nocte, & rigor duabus horis ab ea qua antea inuaſerat, eam corripuit, poſt quem febris ſuperuenit, quam mane quum ad illam accederem vigentem inueni. Hic enim bonus practicus coniectari debet, quod ſanguis in vtranque degenerauit bilem, flauam & atram: præualuit autem flaua, à qua tertiana duplex orta eſt, & illa quidem nocturna, de quibus inferius plura, pro quibus pharmacum à nobis citatum ſuperius, vtranque bilem reſpiciens, paratum fuit. Decimo quoque die in prædicta noctis hora, & paroxyſmus eam inuaſit, tunc blande tractata puella, & per glandem citata aluus, poplitum ſcarificationem faciendam commiſimus, quam in ſequentem diem diſtulimus, poſtquam rigor paruus factus eſt, ſed febris eo modo perſeuerabat, tandem tertiodecimo die bolum iſtum dedimus qui habet. R. agarici nouiter parati in paſta. ℥.j. electuarij de pſilio. ℥.ij. rhabarbari. ℥. ſem. cum zuccaro fiat bolus, quo multa varia egeſsit, & ſeptimadecima ſana euaſit.

SCHOLIA.

NON *præteribo quin pauca febri huic conuenientia deſcribā, quum febris iſta primo ſanguinea fuit, poſtea uerò in biliosam degenerauit: proinde de febri ſanguinea ſic habeto. Febrium duæ ſunt ſpecies, altera intermittens, ſeu deficiens; altera uerò continua, de qua ad præſens, quæ quia ab humoribus intra uenas exiſtentibus euenit, acceſsione nunquam uacat, quouſque ad iudicium perueniat, quam Græci indifferenter ſynochum uel ſynocham febrem appellant, quanquam ſi Galeno fidem præſtare debeamus in fine libri ſecundi de* Hominis natura, Hippocrates *nunquam febrem appellauerit ſynochum uel ſynocham, quanquam Auicenna Galeno oppoſitus ex Hippocrate ſynochum febrim appellare minimè dubitet. Sed in hoc magna uis non eſt, ſiue enim febrim ſanguineam ſynochum, ſiue ignem appelles, non multum refert: hodierni tamen medici ex ſanguine*

sanguine febres distinguunt, quum enim sanguis putrescit, febrem masculino nomine synochum appellant, quum uerò extra putredinem sua tantum copia sanguis febrem excitat, eam fœmineam synocham uocant. Verùm extra Galeni atque omnium Græcorum medicorum mentem, qui has duas febres sub vno synochi aut synochæ nomine complexi sunt, quòd horum accessio ab initio ad finem usque duret, nec prius quàm ex integro febris deficiat, cesset. Consultius ergo medici fecissent, si Galenum imitantes eius febris genus, quæ ex sanguinis duntaxat feruefacti obstructione citra eiusdem putrefactionem oritur, sub diaria febre complexi fuissent: locum uerò in præsenti signare est, ubi Galenus febrem illam inter diarias collocat, libro secundo de Crisibus, capite duodecimo, sic dicentem: Quum autem ipse secundum naturam se habens sanguis trusus in locum fluxioni obnoxium putruerit, hic quidem affectus inflammatio est simplex, quæ ex ipsa febris accenditur similis maximè ephemeris, quæ inflammationibus inguinum accidunt. Nam & ipsa sanguinis inflammatio ex bono sanguine fit, liquet autem quod quum hic putrescere cœperit, non amplius optimus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. Atq; in hoc illud seruatur triplex esse genus uniuersum simplicium febrium, quæ enim ex sanguinis putredine fit iam quodammodo biliosa est. Sicuti in Naturalib. sermonibus rectè ostensum est, quòd sanguis ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiore, atra uerò ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis, crassum uerò ac ueluti fex quando immodicè calefactum exaruerit, atra: ijs adhærescunt, quæ nono Methodi medendi libro leguntur: ex sanguine nanq; febrium quædam manifestam habent putredinis notam, quædam prorsus non habent, quas nimirum ex diariarum febrium genere esse diximus. At ne quis deinceps in hac re Galeni desideret intentionem, scilicet an ex sanguinis putredine febris gignatur sanguinea biliosáue (quod Auicenna neruose admodum contendit, disputátue) audiant sciantq; non parum Galenum ancipitem dubiúmue in hac re ueluti difficili esse, qua de re lib. 2. de Differentijs febrium, in capitis noni legmate quasi rei dubius, disputaturus eandem quæstionem, inquit, de Disputatione quæstionis, an sit febris sanguinis, qui si rei conscius esset, nec de ea quisquam ambigeret, illud subticuisset, & rem concludendam, ut illi moris est in capite fixisset, quum eo loco ex professo & ad amussim quæstionem disceptet, in quo ne amplius suspensos uos habeam, ipse Galenus id quod ex libris de Crisibus superius adnotauimus, concludit: febrem sanguineam ex sanguinis putredine fieri, modò tamen sanguis supra modum non torreatur: quòd si torretur, eius subtilior ac pinguior pars omnino in flauam conuertitur bilem, quæ autē crassior in atram, quod multo clarius ac lucidius, enarratione decimaseptima libri secundi Aphorismorum exposuit, dicens: quod enim

in uinis accidit acescentibus tale quiddam & in sanguinis alteratione con tingit: quod autem in uinis accidit, tale est: Vbi ex toto acida facta sunt non redeunt rursum ad uini naturam, paruo autem in ipsis facto mo mento, ita quod acidum quidem habent saporem, nondum tamen acetum sunt, multa sæpius ex ijs pristinam recuperarunt naturam, hoc idem in sanguine euenit: Nam & ipse ubi magna in eo fit facta corruptio non redit amplius ad habitum naturalem: Si uerò paulatim fiat, ubi id quod superflui fuerit euacuatum, quod residuum existit ad suam naturam resti tuitur, Hæc Gal. Ex quibus luce clarius claret, quod ex sanguinis putredine febris gignatur sanguinea, haud tamen à quacunq; sanguinis corruptione, sed ab ea præsertim sanguinem prorsus non inficiente, nec omnino ipsius formam corrupente, quo fit, ut Galen. cæteriq; Græci homines sapientissi mè admodum huius treis ponant differentias, alterã à princi pio ad finem usq; eundem ferè seruantem tenorem, grauiterq; semper affligentem, ueluti in uigore & statu existente, febres, quam suo nomine acmasticam, id est, similem tenorem seruantem appellant: alteram continuò assurgentem atq; inualescentem, unde epacmasticam uel anabaticam, id est, ad iudicium usq; assurgentem uocant: tertiam uerò continuò decrescentem, nomi ne peracmasticam, cæteris minus malam, decrescit enim ut hoc obiter attingamus, quia magis putridi resoluitur quam generetur, epacmastice, contrario. Hæ autem febres nunquam in corpore eueniunt raro & macilento graciliúe, sed continuò in iuuenibus corpulentis obesisq;, quæ nisi er ror committatur aliquis sæpe intra quartum diem soluuntur, quanquam tamen crisis raro in quarto accidit die, ut Archigeni bis, Galeno uerò semel tantum uidere contigerit, quod tu intelligas uelim, de morbis biliosis acutis, secus autem de sanguineis, nam morbi biliosi seu à bile dependentiam habentes raro in quarto terminantur die, sanguinei uerò multoties intra quartum iudicium habent, ut testatur Galen. quum de synocho loqui tur lib. 3. de Crisibus, & Hipp. tertio Præsagiorum, ut latius frontispi tio huius operis diximus. Cæterum, febris quæ afflicta fuit puella hæc, sanguinea erat, quæ septimo die in biliosam degenerauit, ob nimiam ipsius sanguinis putrefactionem: nec enim unquam mihi placuit responsum huic quæstioni à multis datum, datur febris sanguinea quoad causam an tecedentem, secus uerò quoad causam coniunctam.

Curatio

Curatio undecima, de Tertiana, & syrupi quantitate propinanda.



RODOLPHVS natus annos vigintiquinque, temperatura biliosus vigente autumno, tertiano paroxismo correptus fuit, cui die altero interposito, alter respondit paroxysmus, ad quem vocatus, eum lecto decumbentem inueni, non omnino tamen ab febri immunem, cuius lotium rubrum, crassum, & omnino sanguineum erat: proinde tunc basilicã dextri lateris secare iussi, sanguinemq; in duabus peluiculis, ad vncias septem fluere: erat enim primæ peluiculæ sanguis omnino ater, corruptionem quandam præ se ferens, secundæ verò rubicundus, nulli aquositati permistus, vesperi tandem quum illum reuisissem paroxysmo afflictum eum comperi, adeò vt ex simplici duplex facta fuerit tertiana, nec enim credere est, ob sanguinis extractionem, ex simplici duplam factam esse, quum dubio procul nisi sanguis extractus esset in tertianã continuam futurus morbus erat, vt ex sanguine facilè quis, modo in curatione Francisci Oliuerij trapezitæ instructus fuerit, deprehẽdet: quia sanguis ille rubicũdus plus iusto & omni aquositate priuatus, facilè in putridum verti debuerat, quemadmodũ primus extractus, & in prima peluicula receptus visus fuit. Debito igitur victus ordine constituto, syrupum à sanguinis extractione ebibit sequentem, qui habet, R. syrupi acetosi simplicis. ℥.sem. de endiuia vnciam unam, aquarum endiuiæ, buglossæ, ana ℥.ij. misce, paucis tandem interpositis diebus, in quibus aluus ut consueta redderet curabamus, pharmacum hoc bibendum dedimus. R. syrupi rosati solutiui. ℥.iiij. rhabarbari boni. ʒ.j. & mediam, agarici nouiter in pasta parati ℈.j. decoctionis communis quantum sufficit, fiet potus, quem in aurora bibat, & desuper horam dormiat: ut inde medicamentum melius actuari possit. Sed nõ dormiuit, immo quum primo monueram ut à potu succum citonij mali aut sorbi deglutiret, eum euomuit: unde illico quũ ad eum redimus, bolum istum comederet suasimus, qui habet. R. pulpæ cassiæ recenter extractæ unciam unam, rhabarbari boni drachmam unam & mediam, misce, & cum sucharo fiat bolus: hunc uerò optimè retinuit, & aluus ita bene respondit, ut in-

de sanus factus fuerit, qualiditas tamen mẽbris derelicta, alterantibus nonnullis per triduum assumptis extirpata fuit, fuerunt autem dies omnes duodecim.

SCHOLIA.

HIC *animaduertat doctus Medicus, quod nõ eadem semper syrupi utimur mensura: Veluti multi ineptè admodum ad uncias quatuor cum dimidia, uel ad summum quinq; cum aquis febricitantibus porrigunt. Qui sanè usus ex Galeni mutilatis quibusdam uerbis, deceptus est, libro de ratione uictus in morbis acutis, Commentario primo, enarratione quadragesimatertia, quæ sic in antiqua uersione habent. Ego quidem sum narrans hic summam illius rei, dico ergo quòd quando accidit febris sola præter quod cum ea sit dispositio, alia cui sit possibile euenire ex potu aquæ frigidæ nocumentum, tunc si utitur aqua frigida non solum est impossibile ut noceat, sed iuuamentũ est eius magnũ, & subdit: & iuuamentũ ex aqua frigida fit, quũ ex ea abundè bibitur, præter quod attrahant aerem, sed quoniam quòd de secaniabim bibitur est quantitas parua, non est possibile ut quod de eo in potu datur in omni die uice una, sit plus quatuor uncijs & dimidia: Hæc illa fœda & corrupta sunt uerba: ex quibus omnis usq; hodie posteritas syrupum ad quatuor uncias cum dimidia dari nec illius eleuandã dosim, tanquam legem sanciuit: propinabant enim ueluti hodie quoq; apud Salmaticenses fit syrupi vncias duas, aquarum totidem commistas, in omni ferè morbo, ac si omnes unam exposcant mensuram: ueluti si omnes uno calapodio calciari debuissent. Ignorant.n. uiri alioqui docti, quòd syrupi pondus cum suis appropriatis aquis, nonnunquam augeri, aliquando uerò minui debet, in febribus enim biliosis, ubi pleranque sitis uiget, parum syrupi multum uerò aquæ miscemus, adeò ut illis sex unciarum pondus resultat: quia nostra in ijs febribus intentio est, ut syrupus in longinquas corporis partes permeet: At quum uolumus stomachi, & præcordiorum, ueluti intestinorum materiam coquere, & eam expulsioni parare, tunc aquam minuimus & syrupi quantitatem augemus, nec enim Galenus citatis uerbis, oxymelitis determinatam dosim descripsit, ut ex uera & candida interpretatione percipi potest, quæ sic habet: Dictum sanè abundè in libris Methodi medendi, sed & nunc rei summa dicetur, quum ergo febris fuerit, constante uirtute, tunc non solum non offendes, uerùm & iuuabis abundè, potio autem frigidæ huiusmodi tanta sit, quantum frigidæ aquæ æger inspirando haurire possit, oxymelitis uerò exiguum datur, neq; singulis oblationibus plus dimidio, in hoc ergo, exhibitionis scopus est dissimilis, nempe ad febris extinctionẽ frigida affatim, atque ad laborantis usq; satietatẽ bibitur: Quæ enim ita bibitur aqua sanationis gratia efficitur, oxymeli uerò æstate datur frigidum, ne laborantis adaugeat sitim, immo vt aduersus etiam contrarium conferre possit, ob eas etiam causas*

frigidum

frigidum oxymeli ante morbi coctionem dari iubet: quasi frigidam aquam ad satietatem vsque: hactenus noua traductio, in qua nihil quod ad oxymelitis pondus attinet, legitur: At vetus interpres potionem illam aquæ, quam æger vnica haurit vice, nouem unciarum constituit, oxymelitis uerò tanquam prædictam mediam, quatuor unciarum cum dimidia suo modo interpretatus est. At Galenus, ut citatis uerbis perpendistis, iubet singulis oblationibus oxymelitis dimidium potionis frigidæ aquæ unica uice haustæ febricitantibus tribuere, sed uetus interpres ut diximus fallitur quum multo maiorem aquæ quantitatem uncijs nouem, ij qui sic siticulosi febrientes sunt uno bibunt haustu, id quod experientia quotidiana docet, & ipsi uulgares minimè difiteri possunt medici, præsertim quum Auicenna huius potionis mentionem faciens, illius terminum ad heminam unam & mediam circunscripsit, Galenus uerò libro decimo Methodi medendi, capite quinto: Iuueni ex ira febricitanti sub canicula feruoribus, heminas duas gelidæ in prima accessione dedit: est enim hemina quam omnes prudentes uiri cotylam appellant, mensura quatuor continens acetabula, cyathos uerò sex: uncias autem ne amplius sermonem prorogemus nouem uel ad summum decem, ut ex Galeno habetur libro sexto de Compositione medicamentorum secundum genus, & libris de Sanitate tuenda, ueluti libello de Ponderibus & mensuris. Erunt igitur ut placet Auicennæ oxymelitis unciæ septem ad minus ægrotis dandæ, quum potum frigidæ aquæ unius & dimidiæ heminæ statuat, cuius medium septem unciæ uel septem cum dimidia sunt, uel ut placet Galeno, qui prædictæ potionis, duas statuit heminas, decem erunt unciæ, quum dimidium heminarum decem sunt unciæ, quas ex oxymelite febricitantibus dabat, non uerò quatuor cum dimidia, ut ineptè admodum uetus interpres extra Galeni propositum interpretatus est. Lubentissimè igitur hic iuuenes neotericosq; medicos moni tos uelim, ne deinceps cum syrupifigis agant medicis, sed potius ubi opus fuerit, eorum adaugeant doses, præcipuè quum materia per uniuersum corporis ambitum sparsa fuerit, & sitis ægrotantem infestauerit, ut olim doctor Altaretus mihi nunquam pœnitendus magister apud Salmaticenses continuò medicis obijciebat, est enim uir iste hodie apud Hispanos medicorum omnium celeberrimus, & in curandis corporibus humanis dexterrimus, qui decoctionis aliquando integram libram febricitantibus dabat, nec immeritò apud Galenum in ea capitur significatione quæ duodecim continet uncias, ut libro quarto de Tuenda sanitate legitur. Cæterum, syrupi (ut mea fert opinio) pondere debent librari, ut fit apud Italos, non uero mensurari, ut Hispani, non sine tamen errore assuescunt.

Curatio duodecima, de Pleuritide.



TEXTOR holoserici, quum pleuritide affligi cœpisset, ita internam eiusdem lateris, ubi dolor erat secare iussi uenam, sanguinemq; ad libras duas fluere, paucis tandem admotis ad locum dolorosum topicis medicamentis intra septem dies sanitati fuit restitutus: erant uerò illa, uesica bouina se mi plena aqua, in qua incocta fuerant, camomelum, melilotum uerum, uiola, malua, parietaria, & rosa, cũ multo uiolaceo, & rosaceo oleo. fuit cæterùm morbus iste acutissimus sæuissimè affligens, adeò ut uix patiens ob intentissimum dolorem moueri posset. Nam uictus ratio ut morbus postulabat, oblatus fuit, & ille quidem ptisana colata.

Curatio tertiadecima, de Curatione pleuritidis mendosæ.

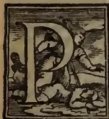
PRAEDICTI textoris telæ bombicinæ honesta puella Clara, uicina, quam postea Abramus Hebræus chirurgus, in uxorem duxit, in falsam & mendosam lapsa est pleuresim: magno premebatur dolore, ut stare nequiret, febriebat, sed nihil tussiebat, adeò ut per totum morbi discursum sputum nunquam emiserit, tãdem bis extracto sanguine, ex interna eiusdem lateris uena, ubi erat dolor, & sacculo ex absinthio confecto, ac uino intincto & doloroso loco admoto, pristinæ sanitati intra septem dies fuit restituta.

SCHOLIA.

PERICVLOSVM *enim est in mendosa pleuritide, ut testatur Aetius, & eo grauiores medici, sanguinem per uenæ sectionem extrahere, quia quum ab humore pituitoso & flatulento eueniat, sanguine, & uirtutis robore pro ipsius discussione opus est, quo detracto, humor magis crudescit, & dolor intensior fit, qui pro sui ablatione venæ sectionem exposcit: proinde pleuritim mendosam uera periculiosiorem esse, nemini dubium sit.*

Curatio

Curatio decimaquarta, de Vteri procidentia, & eius curatione.



PVDICISSIMA & honesta uxor Vicini, nata annos uigintiquatuor, magnũ imprudenter attollens pondus in uteri procidentiam incidit, dolor lumbos inuadit, grauamen circa ἦτρον, id est, pubem, uel pectinem magnum persentiebat, adeò ut deambulare non posset, lotium continuo mittebat, sed primo multo sanguine mistum, postea secundo die minus sanguinolentum effudit. Tertio uerò à sanguine alienum, tãquam pus in eo conspicio, in quo tunc eam febris corripere cœpit, sed quarto in eo multum puris apparuit. Semper sitiuit, multum fuit anxia, & grauiter omnia ferebat, ut uix in cubili perquiescere posset, ad quam quum primum peruenerim, obstetricem accersendam curaui, quam doceo ut leniter matricem quoad fieri posset, ad locum reducat, dein illico locellos hoc dicendo lauacro proluat, quòd habet. R. rosarum rubearum, foliorum plãtaginis, corrigiolæ sanguinariæ dictæ, añ. m. j. in aqua fiat decoctio, quousque aqua subrubea fiat, facta colatura, adde mellis rosati colati parum, misce & fiat lauacrum, quod calidum per insectarium eiaculabatur, non minus caput decliue, & crura maxime eleuata habeat, semper, suadeo, sed & muschũ, & cibetam, galliámue moschatam, ac res bene olentes naribus, ueluti graueolentes pudendis, admouendas mando. graueolentia autem siue fœtida medicamẽta sunt galbanum, & pennarum ustarum fumus, ijs tantum duobus primis diebus peractis, & fecibus per clysterem depositis, tertio die sequenti mel rosaceum colatitiũ prædicto decocto, in maiori quantitate addo, nec enim potentioribus medicamentis astrictorijs opus erat, ob apparens pus: timor enim erat ne obclusum ulcus, malignius inde redderetur, ob incarceratam materiam: quarto uero die, multum puris in urina exiuit: sed quinto minui in urina cœpit, proinde tunc fomentum, ex balaustijs, myrto, hypocistide, rosis rubris, & semine sumach, in uino rubro austero parare feci, quo uterus optimè lauabatur, & spongia eo imbuta pecten & pudendum souebatur. Nam & intus quoque in sinu lana uino illo imbuta adaptabatur: octauo uerò cucurbitulas magnas duas umbilico multa flamma ignitas affigendas iussi, põst quas illo cerotum hoc de-

scriptum

scriptum sub uentri, id est, pubi apponendum curaui, quod habet. R. masticis, thuris, ladani, sanguinis draconis, añ. drachmas duas, galliæ moschatæ, drachmam unam, terebinthinæ, ceræ, resinæ, añ. parum, & ad ignem fiat cerotum, & super corium alutam dictum extendatur, uel melius super pannum cocco intinctum, & calidum admoueatur, quibus rectè habuit: & uterus ad locum suũ rediјt. Cæterùm, à motu, ut diximus, & rebus sternutamentum irritantibus, eam per quindecim dies interdiximus: ueluti à uino & rebus calidis, nã uictus rationẽ subtilem perscripsimus, porrò ab aquæ potu quantum possibile erat Hippocratis consilio eam arcebamus: sed primis diebus halicacabi, Alkakengi officinæ Mauritanica uoce appellant, aquã bibẽdam propinauimus.

SCHOLIA.

HIC *animaduersione dignum est, quòd matrix, siue uterus, aut vulua, idem enim Latinis est, situata est inter vesicam & rectum intestinum: vnde fit, quòd matrix quando extra naturam progeditur, vesicam comprimere possit, qua compressione vrinæ stillicidium cum mingendi continua auiditate excitatur: prout huic contigit mulieri. Hac de causa dixit Hippocrates libro primo de Morbis muliebribus, quãdoque verò vbi mulier uasa euacuata habuerit, & insuper laborauerit, vteri conuersi ad vesicæ stomachum allabuntur, & vrinæ stillicidium inducunt. Pertractat uerò idem Hippocrates morbi huius curationem libro secundo dicti voluminis folio Frobeniano trecentesimo sexagesimoquinto, & trecentesimo sexagesimosexto, vbi inquit: Si vteri extra naturam progressi fuerint, febrilis calor habet pudendum, & imum ventrem, & vrina frequenter, ac paulatim destillat: & folio tricentesimo sexagesimo octauo, & alijs locis. Sed uberius Paulus libro tertio suæ medicinæ capite septuagesimosecundo. Quòd uerò sanguis vrinæ admistus fuerit, id venæ, aut ligamenti alicuius rupturæ est tribuendum, quanquam vteri procidentiam plerunque ex ligamentorum quadam relaxatione fieri noscamus.*

Curatio xv. de menstruorum suppressione, & exanthematibus per uniuersum corpus apparentibus.



IRGINI decem & octo annorum, assueti menses suppressi sunt: vnde in symptoma grauissimum fœdissimumq́; incidit: id enim erat exanthemata quędam per vniuersam cutem sparsa, non quidem illa dicta uariolę, aut morbilli, sed tubercula potius quędam per cutem efflorescentia, magna ingentiaq́;: quæ quotidie, vt septies & octies orie-

bantur,

bantur,ita quoque toties euanescebant: Durabant autem,per dimidiam horã, & aliquando per integram, postea verò ac si nihil in cute habuerat,delitescebant. Erant verò efflorescentia illa tubercula,siue papulæ colore subrubro, & albo, magnitudine panis,quæ potissimum uultum fœdabant,quanquam,& brachia,& crura,immo & vniuersum corpus prehendebant. At quum primum apparere incipiebant,ex commotione materiæ, dolor ventriculum inuadebat,& cordis anxietas vigebat:quæ superuenien te vomitu,prout aliquando euenire contingebat, subdito leuari videbantur: Omnia enim hæc ex suppressa mensium materia, quæ crassa & flatulenta videbatur,ortum traxisse diximus. Nam (Galeno teste,Commentario in tertium librum de Morbis vulgaribus.) ἐνθήματα tumores sponte in cute florentes à crassis humoribus geniti nuncupantur. Nam tenues humores(inquit) exulcerationem potius faciunt,quàm tumorem: crassi verò cutem in tumorem extollunt. Crederem vtique, quum papulæ in virgine ista ita cito resoluebantur, materiei multum spiritus ac flatulentiæ immistum esse,tametsi virtuti potenti,nihil esse difficile sciamus. Mensium porrò suppresio ex matricis mala qualitate,quæ virginibus interdum euenire solet, oborta est: de qua consulendus venit Hippocrates,libro cui titulum fecit de Virginum morbis: & Galenus libro de Locis affectis, quem interiorum,multi uocant. Cæterum, vniuersus curationis scopus, eò vertebatur,vt materia ad vterum retraheretur, quæ impetum & cursum ad cutaneas partes faciebat. Primò igitur,venam in talo quàm Saphenam appellant,tundere iussi, sanguinisq; vncias sex fluere: laborabat autem nimia plenitudine,& syrupum istum bibendum obtuli, non solum mane ieiuno stomacho, sed vesperi ante cœnam: qui sic habet: R. Syrupi Byzantini sine aceto vncias.ij. aquæ Fœniculi,Artemisiæ,vel matricariæ,ana.℥.ij. misce, hoc enim per quatriduum parata ad expulsionem materiæ, sequens propino pharmacum. Recipe Syrupi rosati solutiui ℥.ij. Decoctionis senæ,vncias tres,oxymelitis compositi ℥.i.electuarij elescoph drachmam vnam & mediam,agarici nouiter in pasta parati.ʒ.j.misce;hoc verum optimè aluus secedit, non eo tamen vt admirandi illi tumores ad cutem venire desierint, quum vt antea eueniebant: quod animaduertens, sequens iubeo à pharmacopola parari decoctũ: Recipe radicum apij,fœniculi,asparagi,rusci,petroselini,cardi benedicti,ana ℥.j. Seminis fœniculi,anisi,apij,ameos,ana ʒ.i. Artemisiæ,pulegij, calaminthæ,ana manip. vnum,in libris septem aquæ fiat decoctio, quoad tertia pars con

sumpta

sumpta fuerit: dein facta colatura adde Syrupi de calamintha, Byzantini sine aceto, ana ℥.iij. misce, Cuius decocti, cinnamomo aromatizati, ieiuno stomacho, vncias quinque: & totidem vespe ri ante cœnam bibebat, post cuius potionem exactam, bolum se quentem deglutiendum tradidimus, Recipe electuarij Indici drachmas tres, diasenæ, & diaphœniconis ana ʒ.j. cum diamarga ritone secundum Auicennæ descriptionem, in puluerem redacto fiat bolus: post quem veluti alia cathartica medicamenta, per horam integram dormire permisimus, & ea præsertim quæ epota sumuntur: nam catapotia, longiori indigent tempore, vt bolum verò optimè deglutiret, aquam desuper biberet suasi hanc: Recipe aquæ fœniculi, endiuiæ, ana vnciam vnam & mediam. Sunt procul dubio plures qui bolum absque aqua abhorrẽt, immo illum sumere nolunt, cum isto igitur bolo multa & varia aluus egessit. At interdum prædictum decoctum sumebat veluti in omni curationis incessu, quòd aluus fluida esset, semper solici ti fuimus. Retractiones quoque per crurium frictiones, veluti femoribus cucurbitulas adhibuimus, quas quum parum prodes se animaduerterem, quia morbus nihil leuabatur, sed potius ingrauescebat: Iterum Galeni consilio pedis venam aperire iussi, sanguinisq; semilibram extrahere: sed hæc sanguinis missio quatuor interpositis diebus à soluta aluo facta fuit, in quibus diebus prædictum decoctum, de nouo paratum bibebat, interiectis alijs postea tribus diebus catapotia hæc dedimus, quæ sic habent, R. pillularum de fumo terræ ℈.ij. aggregatiuarum & de hiera com posita ana scrupulos duos, fiant pillulæ sex & inaurentur, ijs enim aluus optimè respondit. Sed pertinax & sæuus morbus nõ adeo solitum suum cursum dimisit: quem penitius contemplatus brachii dextri communem venam tundere iussi. Qua sanguinis missione, papulæ hæ minui cœperunt, nec tot vicibus erũ pebant. Cæterum, non veritus sum in brachio venam aperire, quia præsagieram symptomata illa, cum ea aut omnino leuari aut saltem minui, quod ita experientia postea visum fuit, leuata enim minutaq; in parte superiori contenta materia, symptomata illa iam sæuè affligentia remitti cœperunt. Haud ab re hæc sic temere à me producta sunt, quum Galenus, medicorũ princeps, libello de Sanguinis missione, inquit, Vacuatis enim cubiti per incisionem venis, aliud grauius lõgè superest, purgationes enim menstruas auferunt, auertentes sanguinem ad superiores corporis partes. Sectis verò quæ crurum sunt non solum retrahunt, sed etiam menses magis prouocant: Hæc ille, in libello illo, in quo

quo tradit, quòd retentis mēſibus, ſemper quæ ſunt in cruribus, venas incidere oportet, iuxta illud, eò ducere oportet, quò natura ſolita eſt mittere. Sed forte in hac curatione non ſic Galeno aſtricti eſſe deberemus, quando plethoria præſente, deficientibus menſtruis, ſanguinis miſsio prima ex brachij interna vena fieri deberet, non verò ex ſaphena, vt voluit Aetius, Sermone decimoſexto ſuæ medicinæ, capite quinquageſimoſeptimo, vbi ita tradit: quæ ob plenitudinem non purgantur copioſa ſanguinis miſsione ſanantur. Cubiti itaque ac tali uenas ſecare oportet, & cætera. In quibus vt legitis cubiti venam ſecare iubet, cui aſtipulari videtur Paulus libro tertio ſuæ medicinæ, capite ſexageſimoprimo, in quo de menſium ſuppreſsione agit, quum dicat: cum igitur propter aliquod interaneorum vitium primarium purgatio circunciditur, aut ſtrangulatur, ex vſu maximè fuerit, id quòd primario afficitur curare, inde vteri habere rationem. Notæ quibus hæc deprehenduntur, in ſuperioribus ſunt expoſitæ, quum verò nihil illorum adfuerit, conſtat liquidò primario affectu occupari: itaque ſi ætas non prohibet, aut habitus, aut aliud quippiam, venam oportet incidere; idque non ante ſtatum menſiū tempus, ſed vbi iā acceſſerit, decem dies ſuperadiiciantur, detrahetur autem ſanguinis, neque plus duabus libris & ſemiſſe, neque minus vna, ſiquidem venam diuiſerimus: Sin autem non, hiera diacolocynthidos purgari debent & cætera. in quibus verbis Paulum, non pedis venam primo ſecare, ſed brachij potius mandaſſe, credere cōſentaneum eſt, quia inferius ex tali vena ſanguinem detrahendum dixit, vt ex iis verbis ſatis clarum euadit, in quibus ita tradit. Vbi acceſſerit iam menſtruale tempus, ſi nihil aut nulla mentione dignum fuerit excretum, ex talo ſanguis detrahendus eſt: quæ verba Auicenna ita intelligens, non veritus eſt palàm, & clarè in noſtro caſu, curuaturæ uenam pertundere, vt rectè admodum Matthæus de Grado commentariis ſuis, ſuper nonum ad Almanſorem regem dicatum librum meminit: Quia ſi plethoria cum menſium ſuppreſsione adeſt, & ſanguis ex pedis vena dematur, timor erit, ne humores præcipitentur ac corruant, & obſtructiones pariant, primario morbo grauiores. Proinde fortè à principio in brachij flexu venā ſcindere ſatius eſſet, ac non ſic Galenum in hac re mordicus tenere, quia vt ille ait, libello de Libris proprijs, & de Ordine ſuorum librorum, ſerui illi eſſe videntur quicunque ſe, vel Hippocraticos, vel Praxagoricos, vel alios alterius ſectæ appellari volunt. Quicunque igitur Romanus, ſiue Græcus, vel Arabs, aut Iudæus optimè loquutus

quutus fuerit, illi proculdubio fides habenda est. Cæterum certo dierum interuallo interiecto, ita vt trigesimus ageretur dies, ab eo quo primũ iuuenis hæc ægrotare cœpit, sæuissimè ab illis papulis correpta fuit, cui iterum venã poplitis secare iussi, quàm Auic. Fen decimatertia tertii, illi quæ in talo siue malleolo est præferre videtur: quanquam Galenus & ante eum Hippocrates, non magis tali dicti malleoli, quàm poplitis venę incisionem multis in locis suorum dogmatum facere videntur: sed quum illam secare iuberem, interuenit, quòd vvlnerarius in ea tundenda omnino imperitus erat: qua de re ad eam quæ per talum obrepit nos conuertimus, ex qua incisa sanguinis vncias octo fluere permisi, & decoctum hoc bibendum dedi: Recipe radicum rusci, asparagi, fœniculi, petroselini, ana ℥.j. erythrodani, id est rubeæ tinctorum ℥.ij. asari, cori, id est crassioris Galangę, Iunci odorati, ana ℥.ß. pulegii, calaminthæ, origani, matricariæ, sauinæ, absinthii, ana m.j. seminis anisi, fœniculi, rusci, dauci ana drachmam vnam, in libris octo aquæ, fiat decoctio quousque maneant librę quatuor, facta colatura adde cinnamomi optimè puluerizati drachmas tres, Syrupi prasini, id est de marubio, de matricaria ana libram mediam: misce, & singulis diebus ieiuno stomacho semilibram eius bibat. Nam & tunc eam balneandam iussi, balneo constringente, & materiam ad interiores partes comprimẽte ex aqua dulci parato, in qua incoctæ erant rosæ rubræ, myrti & lentisci summitates, balaustia, & absinthium, quibus remediis & iterata purgatione sana euasit, nec amplius fœdus hic morbus quem antea Symptoma appellauimus, rediit.

SCHOLIA.

NON *mirabitur hic spectator bonus, de tam sæpe iterata euacuatione, quum longi morbi longa indigeant curatione. Item quod nouerit ille multis & iteratis vti euacuationibus opus esse, vbi præsertim humores per habitum corporis dispersi sunt, veluti vbi viscera obstructione quadam laborant, non minus ac si quando vires solennem euacuationem non admittunt, vt ex Galeni doctrina passim percipitur: non illico tamen suppressi menses ad solitum suum cursum redierunt, sed potius post longum interiectum mensem: consului tamen vt illico hæc viro nuberent, prout mandat* Hippocrates: *timor enim erat hanc in elephantiasim, leprã Arabes vocant, deuenire: quia quoque sui maiores, ea, vt mihi referebatur, laborauerãt: qua de causa, vino in vniuerso huius morbi cursu, illi interdiximus:*

Curatio decimasexta. De febris horridæ curatione, & senæ decocto.



Socrvs vicini, quum febre horrida affligeretur, epoto medicamento, conualuit: fuit autem medicamentum hoc: Recipe syrupi rosati solutiui, vncias tres, decoctionis senæ vncias totidem, misce: solent cæteri medici infusum, siue decoctum senæ varijs parare modis: nos verò more Longobardorum medicorum, ita parare solemus. R. folliculorum & foliorum senæ optimæ orientalis vnciam vnam, zingiberis drachmam mediam, florum borraginis, violarum, rosarum rubrarum, arantiorum ana drachmam vnam, polypodii drachmas duas, passulárum vnciam mediá, sebesten & prunorum vtriusque numero sex, in libra una & media aquæ fiat decoctio secundum artem: modo sena parum ebulliat, & vas optimè obturatum per sex horas dimittatur: deinde exprimatur: huic uerò misceri solet mel rosaceum colatitium, quòd si morbus postulauerit, medicus addere poterit, veluti in ipsa compositione thymum, & epithymum.

SCHOLIA.

Vetvs quæstio est, et à recentioribus hodie in scholis disputata: vtrũ inchoantibus morbis, & non turgente materia, liceat medicamento purgante vti: receptum nam est Hippocratis decreto, quòd turgente siue pruriente materia, illico nulla interposita mora, purgandum sit, ut Aphorismo illo legitur: concocta medicari, atque mouere non cruda, nec in principijs, nisi turgeant, vt plurimum uerò non turgent: Sed vtrum non turgente materia, purgans medicamentum, in principio morbi, non spectata concoctione medicus ægrotanti exhibere poterit, hoc opus & hic labor est. Nos verò scientes ex neotericis non paucos de hac re integra uolumina in lucem emisisse, vt sunt Michael Villanouanus, vir mea sententia doctissimus, & Donatus Antonius, ab alto mari, Neapolitanus medicus clarus, ac plures alij, qui in suis Commentarijs, & epistolis vigilantissime quæsitum hoc pertractarunt, breuibus rem comprehendemus, lectores ad signatos duos libellos remittentes. Primo itaque scire licet, quòd ratio prohibitæ purgationis in initio morborum est, quia humor crudus ob crassitiem & frigiditatem est tardi motus, nec pharmaco obedit, vnde symptomata praua, & sæua sequuntur, & tanto deteriora, quanto pharmacum erit in

E attrahendo

attrahendo generosius, & humor ob maiorem crassitiem in reluctando validior, aut magis fixus, & in uijs angustioribus, ex qua lucta, ac actione & reactione, excitantur tormina, rosiones, animi deliquia, fastidium, malipulsus, atque uertigines, ut habetur apud Gal. libro quarto de Sanitate tuenda, & Aphorismo nono libri secundi, & libro Quos oportet purgare: Item quia medicamentum tum temporis carnes colliquabit, & partes sanas absumet, ac ad maciem quandam corpus ducet, quo ducto ad emaciem siue contabefactionem ac imbecillitatem, corpore morbus superior euadet, vt legitur libro quarto de Ratione victus in morbis acutis. Nam prædicta purgatio naturam exagitando, concoctionem futuram impedit, quæ in quiete erat iuuanda, vt citato loco scribit Hippocrates. quibus adde, quod non solùm tunc crudi ipsi humores non sunt educendi, sed nec alij expulsioni parati, si modo crudi vias obstructas habeant, per quas alij sunt educendi, ob quam causam, in turgentibus materiebus, Galenus, uiarum apertionem desiderat, quia stante obstructione, alijs fit impedimentum, quo minus possint educi, vt notat Galenus libro quarto de Sanitate tuenda. Hæ enim obstructiones, ò viri prudentissimi, ob quas pharmacum dandum timetur, præcipuè in uenis mesenterij & concaui iecinoris reperiuntur: proinde quum quis pharmacum generosum à venis educens tentat porrigere, prius necesse est in ore harum venarum crassos & lentos existentes humores, extenuet, subtiliet, incidat, ac concoquat, quum, aliter ex alijs partibus venientes humores educi non possent, postquam per primarum harum venarum orificia futurus sit transitus: quæ sanè primarum venarum obstructio, plerunque sanguinis missione curatur, ut legitur lib. de Sanguinis missione apud Galenum, & ea de ratione, sanguinis missionem, purgationi præmittimus, ut pharmacum uias laxiores inueniens sine impedimento humores attrahat, vt habetur apud Galenum libro de Renum affectibus, & libro de Missione sanguinis contra Erasistratios. Si igitur in primarum harum venarum orificijs nulla sit obstructio, nullus denique humor crassus, exitum aliorum impediens, immo aliorum concoctio appareat, tunc vt tradit Galenus libro Aphorismorum libello. Quos oporteat purgare, natura pharmaco adminiculatur, quia quum natura pellat, & pharmacum attrahit facilior fit eductio. Solet enim natura postquam concoxit & secreuit, pellere, ut libris de Facultatibus naturalibus & sexcentis alijs locis apud Galenum legimus. Cæterum quum timor uniuersus consistat, initio morborum ante concoctionem materierum generosa dare medicamenta purgatoria, quæ plerunque sunt calida, vt habetur à Galeno libro Aphorismorum primo, enarratione vigesimaquarta, & quinta quarti libri, quia ab ore primarum uenarum attrahant, in quibus obstructiones sunt, fit inde ut ea medicamenta dare in isto tempore ante concoctionem humorum minimè formidare debeamus, quorum uires primas venas

non

non attingunt, vt sunt hodierna nostra medicamenta, quæ ob id, quod mi te, & absque noxa ulla aut naturæ impulsione aliqua purgant, benedicta dicuntur, vt sunt caßia fistularis, manna, rhabarbarum, Tamarindi, sena, syrupus rosatus solutiuus, Syrupus violaceus solutiuus, Syrupus ex Mercurialis succo confectus, passulæ Corinthiacæ, diaprunis absque scam monio, diacatholicum & huius generis alia, quæ tuto in initio morborum nulla apparente concoctione dari possunt, quū materias in ijs ductum exi stentes deponant, quibus depositis natura validior efficitur: & virtus potentior ac alacrior supra residuum euadit, vt Galenus meminit enarratione illius Aphorismi Incohantibus morbis si quid mouendum uidetur moue & cætera. Quinimò Hippocrates & Galenus similibus purgationibus in morborum initio sunt usi, nam lacte asinæ cocto, libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, initio purgat, hic vero, vndecimo Methodi medendi libro, hoc opus non tam cibis, quàm pharmacis facere consueuit, ubi mulsam, & cibos qui ventrem liquent, & pharmaca quæ modicè eua cuare poßint commemorat: nec id quidem ab re, quum materiam tantum circa ventrem molestantem, & euacuationi paratam purgare intendant: ad cuius sequelam peccantis quoque portiuncula deponitur, vt libro secundo de Compositione medicinæ secundum locos legitur 3 & 12. Methodi me dendi vbi de clystere qui etiam ex mesenterico, & simis hepatis frequenter educit, meminit: quod vnum multum ad naturæ victoriam supra mor bum facit, nisi enim initio natura iuuata esset, temporis successu, & mor bis defatigata, plerunque succumberet, & in interitum ægre deuenisset: ob quam fortè prætermissam praxim Hippocratis & Galeni temporibus, multo plures ægrotantes, quàm nunc in medicorum manibus moriebantur, ut ex illorum dogmatibus conijcere licet. Faciunt ijs, quod Galenus libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis enarrat. 76. inquit, aut initio purgandum esse, aut spectandam esse concoctionem: nec enim confugere est, ibi dicendo, ut Villanouanus vult, ibi Galenum loqui de materia tur gente, quum si de ea loqueretur, nullam in ea speraret concoctionem, quam spectandam suadet. nec enim præter crudos humores Hippocrates unquam concoxit, nam ut docet Galenus libro 4. de Sanitate tuenda, omnes humorum differentiæ, ad tria simplicia genera reducuntur, ad sanguinem tanquam medium, ad crudos humores ante eum, & ad biliosos post eum: crudi tanquam ex sanguine non dum perfecto existentes qui con coctionem omnino desiderant, biliosi uerò tanquam ex eo supra modum cocti, qui non concoctionem desiderant, sed purgationem potius, ut latius de hac re dum dabitur occasio differemus, præsertim in ea quæstione an bilis & subtiles humores sint crasiores reddendi, pro eorum purgatione, sed quod initio purgandum sit faciunt Hippocratis verba dicentia: circa initia & fines omnia imbecilliora, circa statum omnia fortiora: præsertim

in febribus acutis, in quibus humores plerunque biliosi, tenues, mobiles, & agiles reperiuntur, sursum & deorsum repentes, & in uentre murmurantes: quod animaduertens Galenus praestat, inquit, initio aluum ducere glande, clystere, uel leui pharmaco, ut ab excrementorum onere leuentur intestina, & alijs succis educendis reddantur paratiora, & caetera. Nam quoq; libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, interim prima, interim secunda, interim quarta, & quandoque quinta die pharmacum se exhibuisse, tradit: quin libro de Compositione medicam. secundum loca, nulla praecedente cōcoctione aliáue praeparatione, utranque bilem & pituitam purgat in alopecia, qui paulò pòst, in multis capitis morbis idem facit: Vt liquidò constet, rectè eos medicos operari, qui morborum initio, minorans, vt aiunt medicamentum purgatorium, aegrotis porrigunt: vt Manardus Ferrariensis vir singulari doctrina praeditus libro suarum Epistolarum quoque approbat, qui mea sententia à nonnullis hodie iniustè lancinatur, quum dicat, qualitatem, quantitatem, & locum saepius nos cogere, ut ante concoctionem uacuemus, quum reuera, res ita se habeat. Nam si ex mala & praua qualitate humoribus insita, morbus gignatur, illico nulla interposita mora, vacuandum est, vt in turgentibus & prurientibus fit humoribus, & pestifero tempore uigentibus: Si uerò quis ob quantitatem, siue humorum multitudinem malè quoque habuerit, illico initio purgandum est, ne sua multitudine suffocent, uel potius in morbi incremento, dissolutis uiribus, febrilis caliditas augeatur, & demum ad interitum aeger deueniat, uel si nullum horum eueniat, saltem partem aliquam corporis obsideant, in qua phlegmonem, aut oedema, morbúmue maius periculum afferentem faciant, nec enim semper sanguinis missione uti consentaneum est, cuius uice suadet Galenus pharmaco utamur, ut libro quarto & quinto de Sanitate tuenda scriptum reliquit. Demum si humores circa aliquod princeps membrum ruant, initio nulla spectata concoctione purgandi sunt: Si enim infestato stomacho à bile & pituita Galenus absque praecedente praeparatione, eam per hieram, & alia medicamenta purgabat, cur nos humores, iecur, aut cor, vel cerebrum infestantes omni adhibita diligentia non deponemus? Ignarus proculdubio medicus ille dicendus est, qui sic infestantes crudos humores viderit, in pharmaco exhibendo moram interposuerit, & eò magis, quia hodie, benedictis, & ferè frigidis purgantibus medicamentis, abundemus. Vidit enim Galenus, ut in libro decimotertio Methodi medendi refert multos quibus inflammatio in oculis coeperat, sola per inferiorem ventrem purgatione una die liberatos: proinde firma indubitataq; conclusio nostra est, quòd initio morborum tutò pharmacum, quod minorans dicimus aegrotis dari possit, & debeat. Caeterum Cornelius Celsus praesente febre, pharmacum semper abdicat. Graeci uerò, non nisi apparente concoctione

coctione pharmacum propinabant; quorum dictata hodie absurda esse uidentur: Nam quia olim medicamenta acria & perniciosa erant, Cornelius Celsus, stante febre ea pertimebat: quia sua ignea caliditate & acredine febrilem calorem intendebant, & corpora, in uitæ discrimen trahebant, nec verò tantum præsente febre, Hippocrates medicamenta hæc horrebat, sed urgente æstate, ut Aphorismo quinto libri quarti & sexti, de Morbis pass. uag. dixit: Sub cane & ante canem molestæ sunt purgationes, quia tunc exusta natura nostra, acrimoniam purgantium medicamentorum non fert: item, quia ingenti æstu, imbecillis facta natura, acredine medicamentorum facilè dissoluitur, tum quia actiones contrariæ inibi ueniunt, calore ad exteriora trahente, pharmaco uerò ad interiora: Quòd verò Græci non nisi apparente concoctione, pharmacum exhibebant, id quoque non minus absurdum uidetur, quia quoties humorum coctio apparet, natura potens supra morbum est, atque inde tunc temporis, superfluam euacuationem esse, quisque dicere audebit. Nam si natura potens & ualens supra morbum est, ita ut intra paucos dies nullo interueniente adminiculo uel adiutorio, morbum propellere poterit, ad quid precor tunc adiutorium, hoc est pharmacum ægrotis medici propinant? Iniuriam proculdubio facere uidetur is qui potenti auxilium dare contendit, nisi quis dicere uelit, quòd morbus facilius eo dato expelletur, & sanitas citius adipiscetur. Item humorum concoctio non nisi in statu apparet, in quo quiescendum & nihil immutandum ipsimet suadent. Sequitur igitur quòd tunc temporis pharmacum dandum non est, quod tamen ipsi iubent, non nisi stante concoctione pharmacum propinetur. ijs uerò Græci respondent, quod si status symptomatum coincidit cum concoctionis humorum statu, quod tunc dubio procul pharmacum adnegandum est, quia symptomata, pharmaci opus peruertunt, & multa mala inde sequuntur: quum verò status coctionis humorum adest, absque symptomatum coincidentia, tunc pharmacum rectè concedi potest, & sic quæsitum, cui contradictio inesse uidetur, diluitur, scilicet, stante concoctione in statu pharmacum dandum est, intellige, quando symptomata non peruertunt pharmaci opus, quod potissimum est, quando symptomata non coincidunt cum statu concoctionis humorum. Si uerò coincidunt, tunc in statu pharmacum dandum non est, quod potissimum euenit morbis, qui ad vnicam criticam expulsionem terminantur, quos olim antiquitas, potius sanguinis missione, & optimo uictus ordine, quàm pharmacis curabat: At nos hodie nacti benigniora medicamenta, audacter initio morborum purgamus: & morbos natura sua lethales, qui omnino ægrotum opprimere, & ad internecionem ineuitabilem ducere debuerant, leues, & mites, ac salubres ijs purgationibus reddimus, quibus minorem factam initio morborum materiam facilius natura potest concoquere, ut enarratione uigesimanona libri

secundi Aphorismorum Galenus Hippocratrem interpretatus est, quum dixerit, qum morbi inchoant, si quid mouendum uidetur, moue, quum uerò consistunt ac uigent, melius est quietem habere.

Curatio decimaseptima de oris vlcerationibus: quas aphtas Græci, Alcholas verò Arabes appellãt.



ILIVS Ludouici Ferdinandi ab Atias, quatuor tantum natus annos, natura sanguineus, obesulus, & bonæ habitudinis infans: in aphtas id est oris vlcerationes deuenit: Sunt enim vlcerationes hæ ab Arabibus alchola dictæ, latiniores vero lactucitnẽ appellant. Quæ quum primum apparere cœperunt, febris quoque cum horrore eũ affligere cœpit, & vt postea comprehẽdimus, duplex fuit tertiana: Secundo igitur die, ad eum veniens, brachii venam illico aperire: hirudinemq; vulneri admouere iussi: nec enim timere est, puerulis carnosis, & boni habitus, venam in hac ætate tundere, tametsi Galenus cæteriq; Græci hoc nũquam admisere. Arabes tamen, Abinzoarem libro suo de Sanitate tuenda sequentes, qui filio suo trium annorum, vt tradit Auerroes, sanguinẽ per venæ sectionem minuere iussit postulante morbo, minimè formidãt, quos boni medici imitantur, nec vulgi famam timẽt, quum multa bona inde euenire experientia compertum habeant: postea uerò pro iis lauandis vlceribus, hoc decoctum siue lauacrum parare, iubeo, quo sæpe lauabantur, & ita habet: R. rosarum rubrarum, balaustiorum, myrtillorum, foliorum oliuæ, lentisci, sumachiorum, plantaginis an. manip. j. aluminis rochæ vnciam mediã, in libris tribus aquæ fiat decoctio quousque aqua rubra euadat: deinde verò clysterem istum immittendum suadeo. R. Decocti hordei, vncias decem, olei violacei uncias tres, casiæ extractę vnciam mediam, salis drachmam mediam, succhari Sancti Thomæ, quod rubrum officinæ vocant, vnciam vnã, misce & fiat clyster. Syrupum verò omnino abhorrebat, sed & vesperi iecori epithema imponendum curaui, ne materiã de nouo ad superiores transmitteret partes: fuit enim huius morbi causa antecedens, vini nondum cocti, musti dixerim multus potus. Habebat verò epithema sic: Recipe, succi endiuiæ vncias quinque, aceti rosati vnciam vnam, santalorum rubrorum drachmam vnam, misce, & te

pidum

pidum imponatur,sed & linimentum quo oris vlcera,post lauacrum illinirentur ex melle rosaceo colato mastice & thure, cum dupla portione aluminis rochæ vstæ parare feci: tota verò cura circa oris vlcera dirigebatur, vt quàm optimè lauacro prædicto lauarentur,inungerenturq́;:tertia verò die clysterem anteactum iterandum iussi, & syrupum rosaceum solutiuum duarum vnciarum pondere cum iure pulli bibendum obtuli: Tunc verò puer à febri liber euasit: & quarta melius habuit, sed quinta vlcerationes oris minores factæ sunt,& vesperi sternuit: sexta tandē sanus factus fuit,victus ratio huic ptisana colata,quàm sauis hordei Arabes appellant, multo iusculo capi admista erat, pullus quoque gallinaceus hordeo coctus,veluti panatella,& malū punicum vinosum & acidum & dulce, aquam porrò ex communi padana bibebat.

SCHOLIA.

HIC *scire licet, Quod aphtæ siue oris vlcerationes plerunque pueris accidunt, quæ tribus sunt modis, quædam albæ. aliæ subrubræ, aliæ verò crustæ modo nigrescunt: cæteris peiores: veruntamen omnes igneam caliditatem præ se ferunt, adeo vt multoties in gangrenam transeant: & consequenter in syderationem, id est, membri omnimodam mortificationem, vt puero allato ex sancto* Vincentio *apud Lusitaniam,in Castellum* Album *contigit, ætate septem annorum: à quo frustulum mandibulæ extractum fuit,& vixit, sed postea interiectis duobus mensibus,vt mihi relatum fuit, diem suum obijt. Cæterùm, omnes lactentes pueri isto morbo affecti sæpe moriuntur, hac præcipuè de causa, quia sugere & lac attrahere non possunt, vt filiolo* Dionisii Pinti *octo supra decem menses nato contigit.*

Curatio decimaoctaua de supradictis oris vlcerationibus, & de tibiarum & brachiorum scarificatione.

PAVCIS interpositis diebus, huius dicti frater, duos natus annos, in easdem oris vlcerationes incidit: Qui surarum siue tibiarum ventriū scarificatione, & topicis adhibitis enumeratis medicamentis,sanitati illico fuit restitutus.

SCHOLIA.

NON *præteribo hinc,quin taxem omnes præter quam* Hispaniæ *medicos: qui in puerulis hanc tibiarum & brachiorum scarificationem, adeo prætereunt,ac si pauci momenti euacuatio esset,vel ea potius Galenus nunquam vsus esset, quod falsum esse paucis monstrabimus, quum Galenus ita sæpe hac vsus fuit euacuatione, ac sanguinis missione per uenæ sectionem &*

quod facilè deprehendere quis poterit ex ijs verbis, quæ ab enarratione septimadecima secundi libri Aphorismorum adducuntur, quæ ita habent. Euacuatio autem omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquisitißima est, fit per venæ sectionem: proxima autem huic est, quæ per tibiarum scarificationem, vt nos facere consueuimus: hæc Galenus, quibus nihil vel clarius, vel lucidius dici poterit, faciunt ijs, quòd Galenus tanti facit hanc per scarificationem euacuationem, vt de ea librum scripserit. Nam & libro decimotertio Methodi medendi, altero crure malè affecto, alterum scarificare iubet, non verò venam secare, vt multi ineptè admodum, qui de Pleuritide Apologias scribunt, pro suo roborando errore adducunt: ita enim citato loco apud Galenum legitur. At si vel plethoricum corpus sit, vel vitioso succo redundet, curatio per ea quæ sic calent, fluxionem ad membrum citat: Cogimurq; alias sanguinem mittere, idq; aut vena incisa, aut ijs quæ læsa non sunt scarificatis. Manu enim laborante, scarificabis crura: altero crure malè habente, reliquum. Agit enim hic Galenus, vt obiter hoc dicam, de externis affectionibus. Cæterùm, proximum ijs erit enarrare, quod mihi contigerit annis elapsis, & ita habet: Dominicus Maria à Bala, Mercator Bononiensis, quum filiolum grauiter ægrotantem haberet, vt illum inuiserem, me rogat, ad quem accersitus, iubeo protinus crura scarificare, prius ea per spongiam fouentes calida aqua, & ad poplites ligata, ac ad suras euocato sanguine, eas sæpe harundine fessa percutiendo, sed inuita matre pueruli, natione Græca patria Byzantina: quæ quum intra duos dies, puerum sanum conspexerit, ad me postea tanquam ad sacrã anchoram, quum pueri sui, vel amicorum ægrotarent, confluebat, vt illam illis iuberem euacuationem facere, tantum videlicet huic euacuationi tribuens: nec sanè immeritò, quia præter multa quæ secum affert commoda crurium scarificatio, materiam in corpore exundantem minuit, & caput à dolore, & malis affectionibus liberat: opus tamen fuit Ferrariæ, veluti apud Germanos inferiores, vulnerarios docere, hanc exercere euacuationem, quum antea ea nunquam usi fuissent.

Curatio decimanona de caluaria reducenda quæ percussa & plicata antea fuerat.



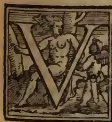
PVELLA, quàm ab aphtis, id est oris vlce rationibus liberauimus, per scalas cecidit: cui caluaria propè tempus dextrum intus plicata fuit, nullo vel apparente vulnere, aut sanguinis mißione, cutis tantum erat contusa, magna fouea intus immissa, cui occurrens, & accersito chirurgo, cucurbitulã multa flamma ignitam admouere loco affe

cto iubeo, postea verò albumen oui optimè concussum & multis pulueribus constrictiuis mistum, & stuppa exceptum atque loco oppositum, intra paucos dies sanitati fuit restituta, iussi tamen postquàm meliuscule habere videbatur, loco affecto emplastrum de betonica admouere.

SCHOLIA.

OMNIBVS *notum esse auguror, ossa puerorum tenuiora esse, quia sanguinolentiora, vt testatur* Hippocrates *libro de Capitis vulneribus, pro pè finem: qua de causa facilè plicantur, & difficulter rumpuntur, & franguntur, quia nec densa, nec solida, nec antrosa sunt, vt visum quoque fuit in puero coriarij apud Malamtestam pigmentarium habitantis, qui quum ex alto caderet, caput contusum habuit, & laminas plicatas, qui & ipse eodem artificio fuit curatus, & sanus euasit. Caterùm, est instrumentum chirurgicum, ex tripodibus fabrefactum, quo adultioribus ossa plicata, & disrupta foras trahuntur.*

Curatio vigesima de grauißimis quibusdam symptomatibus, ob dolorem oris ventriculi, à bile prasina euenientem obortis.



VXOR Iuristæ à costa plerunque sæuissimis doloribus circa os ventriculi, cruciabatur: & adeo sæuissimis, vt in epileptica symptomata sæpe incurreret: nam sensu & motu ferè priuabatur, & tanquàm mortua iacebat, quæ non nisi voce asperiuscula inclamata, per capillorum auriumq; dolorosam attractionem excitabatur, & ad se redibat.. Vocatus igitur, eam in accessione comperio, quæ ob ingentissimum & infestantem dolorem illum me rogat, iubeam affectum illum locum aperire, nam aliter non posse euadere, alta voce clamabat. Ego verò sciens vltimis morbis vltima diligentia opus esse, illico vomitorium hoc offero, quòd habet, Aquæ in qua decoctum fuit semen raphani. ℥. xij. oxymelitis simp. ℥. xj. agarici in puluerem redacti. ʒ. j. misce, & tepidum bibat. Tepida enim stomachum relaxant, & ad vomitum incitant: hoc igitur, prius cibo, quem antea comederat, eiecto, multam bilem vitellinam & prasinam euomuit: sed nô ob hanc causam dolores remissi sunt: qua de causa, clysterem istum parare iussi. ℞. centaurij minoris, chamæmillæ,

chamæmillæ, meliloti, añ. manip. j. Cimini, seminis fœniculi, ameos, añ. ℨ. j. in libra vna & semisse aquæ fiat decoctio sufficiẽs, cuius decocti libræ vni addas, olei anethini, ℥. iiij, diaphiniconis ℨ. vj. Trochiscorum alandaal ℨ. j. salis nitri. ℨ. j. vitellos oui numero duos, mellis ℥. ij. misce, cum quo quater vel quinquies egesſit, postq́; stomacho spongiam imbutam decocto absinthii & rosarum, cum oleo de mentha, & absinthino, calidam admouere curaui: quibus præsidiis libera tunc à dolore euasit. Sed hæc inter noctem agebatur: At quum illuxit dies, ad eam accessi, vbi altius & intimius morbi huius causam quærens, inueni morbi huius originem & causam, Iecur esse, quod & obstructum & male affectum erat: percipiebam verò esse obstructum, quia plus iusto tumebat, & quum manus illi admouebatur, dolebat: hac cæterũ obstructione iecur sic male affectum, male officio suo fungebatur, vnde multum bilis vitellinæ & porraceæ dictæ prasinæ, siue viridis gignebat, potissimum quando herbis & malis & pessimis eduliis vescebatur: quæ bilis ad os ventriculi potissimum delapsa, crudeles & sæuos illos dolores causabat. Ad causam igitur & morbi originem occurrens, sanguinis extractionem non admittens illa, qua de causa, inquit Galenus, pauperes ditioribus citius sanantur: quia pauperes facilius obediunt, & illico sanguine minuto citius sanitati pristinæ restituuntur: Syrupum istum concedo, Recipe Syrupi de Agremonio, id est vero apud Dioscoridem eupatorio, vncias duas, decoctionis fumiterræ in qua multi spicæ nardi incoctum est: vncias iiij. misce, quo per sex dies mane & vesperi vsa fuit, post cuius bibitionem, bolum sequentem deuorauit, R. electuarii lenitiui drachmas v. de succo rosarum ℨ. ij, agarici nouiter in pasta parati, drachmam vnam & mediam, cum sucharo & puluere cinnamomi, fiat bolus quo aluus optimè secedit: & sequenti die iecur hoc vnguento illini suadeo, quod habet: R. succi eupatorii Mesues, veri apud Dioscoridem agerati dicti, ℥ j. & mediam, de agrimonio vulgari, Dioscoridis eupatorio, vnciam vnam, olei absinthini, nardini añ. vnciam mediam, pulueris ligni aloes, spicæ nardi, gariophilorum añ. drachmam vnam, ceræ vnciam vnam, misce fiat vnguentum, quo mane & sero inungebatur. At iis bis omnibus iteratis, & nonnullis cataplasmatis iecori admotis, ex Archigenis officina prodeũtibus, quæ Galenus lib. viij. de Compositione medicamentorum secundum loca, citat: ad Thermarum aquas condescendi, & illas quidem Aponi propè Patauium, quas ebibit, & ita valuit, vt dolor amplius nunquam redierit.

SCHOLIA.

BILIS prasina hæc, potius ex incoctione quadam gignebatur, quàm adustione, vnde magis inter pituitæ species numerari meretur, quàm inter biles, per adustionem porrò nonnunquam prasina hæc bilis fit, vt alibi diximus. Cæterum, quum circa ventrem & intestina, vna in singulis cauitas est: quæ vitiosam humiditatem suscipere poßit, circa hepar tamen tot numero sunt, quot habentur arteriæ & venæ: Etenim quum hæ omnes oscula angusta poßideant, vna parte visceris huius sima cum gibbis coeunt, obstructiones ab illis vitiosis succis aliquando oboriuntur, breui in frigidis intemperaturis, vt temporis progreßu in calidis, ad quas tandem obturationes, putrefactio sæpe consequitur. In nostro porrò casu, ingestis herbis & mali succi cibarijs, quæ stomachus non adeò concoquebat, tandem ad iecur vtcunque attractus succus iste porri virorem habens, inibi peiorem qualitatem sortiebatur, ac in stomachum relegabatur, vbi dolores illos causabat, & consortij lege, sensus & motus priuationem.

Curatio vigesimaprima de febri derelicta post pleuritim, ac de medicorum inaduertentia, circa sanguinis partitionem, in venæ sectione.



LIVBRIVS Romæ trapezita, ætate quadraginta annorum, circa hyemis initium, Venetijs pleuritide correptus fuit, qui quum à medicis deploratus haberetur, inde Ferrariam per nauim deportatus est, ad quem accersitus, decima enim agebatur dies ab ea qua primum ægrotare cœperat, illum inueni à dolore lateris liberum, sed intense febricitãtem febri siticulosa, cum pectoris grauedine stridulosaue, ex quo sputa multa non nisi viscida ad nigredinem tendentia emittebat. Vrina porrò omnino crassa rubra & ad nigritiem declinabat, cũ quibus virtus constabat, & aluus optimè respondebat, sed cum ijs nullum in capite sentiebat dolorem, tametsi in nocte plerunque delirabat: Quibus animaduersis inquiro anteactã curationem, cui quæsito rñdet sanguinis quatuor tãtum vncias è vena brachij extractas esse, nec vllum aliud beneficium habuisse, sed ijs addidit septimo die copiosum sudorem illi superuenisse, quo tamen febris non fuit discussa, illic igitur vulneratio accersito, sanguinem ex basilica, siue interna brachij di-

cta

cta vena, ad vncias octo fluere iubeo, erat enim sanguis ĩ vniuersum corruptus ad liuiditatem quandam declinans, prout in tribus vitreis peluiculis conspiciebatur, quod scriptum posteritati esse cupio, & volo, vt à tam crasso tamq; supino errore practici abstineant, in quem recentiores medici Itali incidunt, versantúr ue: qui quum sanguinem mittere mandant, iubent vulnerarij chirurgíue, ut uniuersum fluentem sanguinem in vno colligant uase, non animaduertentes alioqui homines doctissimi & oculatissimi, opus esse, & primum sanguinem fluxum, & medium & ultimum separatim uidere, quod Hippocrates admonere uidetur libro secundo de Ratione uictus in morbis acutis, ita scribens; At si quidem dolor ad clauiculam de se significationem præbeat, aut grauitas ad brachium, aut circa mammam, aut supra septum transuersum, uenam secare prodest in cubiti flexura internam, & non cunctari copiosum sanguinem detrahere, donec multo rubicundior fluxerit, aut pro puro & rubicundo liuidus, utrũque enim contingit. Hic enim Hippocrates suadet ad colorem & sanguinis consistentiam attendendum esse, quum si sanguis crudus & pituitosus fuerit, & minime floridus, nec rubicundus illic apparuerit, extrahendus Hippocratis consilio erit, donec rubicundior multo fluxerit: quemadmodum si illico in principio purus rubicundus effluxerit, extrahẽdus est, donec liuidus exeat: quod Galenus ibidem in enarratione clarius exposuit, dicẽs, sed quòd uacuandi sanguinis terminum coloris mutationẽ posuerit, deinceps est differendum. Quicquid ergo sanguinis in phlegmone continetur id caloris abundantis colore permutatur: Reliquum autem in partibus omnibus simile manet: eam ob causam sanguine qui in totum spargitur corpus pituitosiore existente, rubicundior sanè erit, qui in eo quod phlegmone obsidetur latere cõtinetur: quòd si sanguis in corpus totũ diffusus rubidus fuerit, is proculdubio qui ad phlegmonem est adustus assatusq; in nigrum permutabitur. Liuidus autem in ea quæ fit à rubido ad nigrum transmutatione medium obtinet: coloris igitur mutatio, sanguinis ex particula inflammata trãslationem sufficienter cõmonstrat. Subscripsit ijs, idem Galenus libro de Curandi ratione per sanguinis missionem capite decimoquarto, ad hunc modum dicens: In quibus autem iuxta sectam uenam phlegmone est ingens, optimum est sanguinis & in colore & in consistentia mutationem expectare, sicut indicauit Hippocrates in libro de Acutorum uictu, quando de pleuritide uerba facit: Alius enim est, qui in phlegmone est sanguis, quàm qui secundum naturam

vtpote

utpote plùs excalefactus. Nam ſi antea crudior erat, rubrior modo & flauior efficitur, ſin eiuſmodi prius fuerat, ad atrediñẽ uergit aduſtione: proinde & cætera, quibus reſpondent ea quæ idẽ Galenus dixit, libro de Venæ ſectione, aduerſus Eraſiſtratios, ad iſtum modum: Age ergo declaremus illis, quòd menſura in uenæ ſectione multo facilius deprehendatur, quàm in cæteris quibuſuis auxilijs. Nam & coloris mutationem ſæpenumero diſpicere licet, hocq; duobus modis fieri poteſt, interdum quidem ſanguinem ipſum fluentem, interdum autem ægrotum conſiderãdo, & cætera. Quibus Hippocratis & Galeni uerbis ſatis percipitur, quòd in ſanguinis miſsione animaduertere medicus debet, ſanguinis tam colorem, quàm ipſius conſiſtentiam, mutationémue, quòd mea ſententia multo melius & ſecurius fiet ſi ſanguis ſemel extractus, in tres partitus fuerit partes, quum inde intenſione uel remiſsione putredinis facilius quàm aliunde dijudicare poſſumus: ſcireq́; an ſecunda ſanguinis miſsio, prima copioſior fieri debeat, non minus ſi ſanguis bonus ſit, uel potius bilioſus, aut pituitoſus, aut fortè atrabilioſus, & an mediocri putredine ſit affectus, qui ad benignum reduci poteſt, uel potius in totũ corruptus omnimoda egens euacuatione, quæ omnia dubio procul multum ad ueram faciunt curationem: Quis enim non nouit in una ſanguinis miſsione, & rubrum, & liuidum, & nigrum ſanguinem fluere poſſe, qui niſi uarijs prehendatur peluiculis ſciri non poterit: proinde medicos Italos hic monitos uelim, ne deinceps ut ſolent ſanguinem uno in uaſculo colligere tantum permittant, quum cõſultius (mea ſententia) ut dixi facient, ſi ſanguinis partitionem dictam agendam mandauerint, ac peluiculas illas, in loco reponere, ubi nec radij ſolares, nec puluis ſanguinẽ inficere poſsint. Cæterùm, non minus à me taxandi hic totius Hiſpaniæ medici ueniunt, qui ſanguinem quibuſdam colligi ſcutulis terræ incoctis, in quibus uniuerſa ſanguinis humiditas imbibitur, conſentiunt: proinde rectè mea ſententia facient medici, ſi deinceps peluiculas iſtas non niſi uitreatas in publicũ exire permiſerint, quòd iam nunc, ut audio Salmanticæ monitionibus clariſsimi doctoris Alterati primarii medicinæ profeſſoris fieri incipit. ſed in hac re Teuthones, & Germani multa ſunt laude digni, utrunque rectè exercentes. Nam & ſanguinem, multis peluiculis, fluentem colligunt, & illis quidem ſtanneis, non niſi huic negotio ſeruientibus: dicent tamen hic Italiæ medici, quòd ſi ſanguis vno tantum vaſculo vitreo colligatur, vt ſemper colligitur & aſſeruatur:, quòd poſtea cultro per mediũ diuidi poteſt: vt inde

de

de iudicium sumant, quod à multis præclaris in Italia medicis factum iri animaduerto: sed hæc vt medicis indigna, ita à praxi eliminari debent: quum satius multo sit sanguinem varijs peluiculis colligere, tam in pleuritide & internis inflãmationibus quàm quouis alio morbo, vbi sanguinem mittere expedit, & de ipsius putredine, aut alteratione iudicare, in phlegmonibus tamen mẽbra longinqua occupantibus, veluti pleuritide, potissimum sanguinis mutationem aut cõsistentiam contemplari expedit: quia multũ intermedij sanguinis prius, quàm phlegmone impactus euacuatur, extrahi necesse est. Sed dicet fortè aliquis, Hippocratem & Galenum iubere animaduertendam sanguinis mutationem, fluente ipso sanguine, non verò iam fluxo: cui respondemus, optimum fore, si fluente sanguine, medici adessent, præsertim quum sanguinis maxima fit extractio, pulsuum diminutionibus attendendo, ne fortè plus iusto extractus, æger ad animi deliquium ducatur, nec vires amplius recuperari possent, vt multis ægris accidisse vidi, qui medicorum negligentia periere. At quum recentiores medici non semper phlebotomijs præsentes esse possunt: vel si possunt fortè non dignãtur, opus sanè est hac potissimum sanguinis partitione vti, quin & si sanguinis extractionibus semper præsentes essent medici, quũ difficulter fluente sanguine, iudicatur de ipsius colore & substantia, consultius mihi videtur si post extractum concretumq; de eo iudicium feratur. At hæc nunc sufficiant, & ad locum vnde discessimus reuertamur. Facta igitur fuit huic venæ sectio in brachij flexu, postquam syrupum sequentem obtulimus: R. syrupi capillorũ Veneris, violarum, oxymelitis añ. vnciam mediam, aquarum fœniculi, endiuiæ, & capillorum Veneris, añ. vnciã vnam, misce, vesperi verò ante cœnam iterabatur. Porrò vnguentum hoc, quo pectus illiniretur, paraui, quod habet: R. olei violacei, amygdalarum dulcium añ. vnciam vnam, axungiæ gallinæ, butyri recentis, añ. vnciam vnam, ceræ parum, fiat vnguentum. Non minus screatum facilitans describo vt interpellatim cocleari elambendo desumat: quod habet: R. syrupi de liquiritia vnciam vnam, capillorum Veneris vncias duas, violacei vncias tres, misce. Itẽ quoque, vt linguæ nigredinem effugeret, quam fuliginosam & atram habebat, semen psilij subtili linteo inclusum, & ligno exili insertum, ac in aqua madefactum intinctumq; parare facio, quò multoties linguam lauaret, non minus quàm assistentibus ministris interdum argenteo cocleari eam raderent: à fuligineq; illa liberarẽt suasi. In nocte verò clysterem refrigeratorium immittendum

tendum iubeo sic paratum: R. decocti hordei libram vnam, olei violacei rosacei añ. ℥. vnã & mediam, zucchari vnciam vnam, uitelli oui numero vno misce, fiat enema: & tepidũ iniiciatur: hoc verò enemate aluus optimè secedit: sed vndecima die nihil immutandum, aut de nouo agendum proposuimus: duodecima verò pharmacum hoc propinauimus: R. syrupi rosati solutiui ℥ iij decoctionis senæ vncias quatuor misce: Hoc verò multa & mista excreuit, decimotertio autem iterum internam uenam in sinistri brachij flexura secare iussi, unciasq; sanguinis sex demere, qui non tanta putredine, quãta prior fuerit, affectus erat: At post hanc sanguinis uacuationem, æger melius habere uisus est: & omnia remitti cœpere: nam febris non ita ualidè affligebat, & lotium minus rubrũ & crassum absque nigredine solita apparuit, quãquam in eo nullum erat coctionis signum: sputa tamen quæ per excreatum mittebat pauca, sed illa alba iam erant: demum, decimaquarta sudauit sudore quidem contemnẽdo, quia eo febris non fuit discussa, immo continua perseuerauit, quod animaduertens decoctum hoc parare iussi. R. radicum apij, cicoreæ, endiuiæ, añ. unciam unam & mediam, petroselini com munis, fœniculi, añ. unciam unam, herbæ hyssopi, capillorum Veneris, ana manip. j. prunorum pinguium Damasci, uel Hispaniæ, quę iam ubique habentur numero duodecim, iuiubarum quas dicunt ziziphas, sebesten, idest, myxaria, singularũ numero decem, hordei integri pugillum unum, folliculorum senæ unciam mediam, in libris septem aquæ fiat decoctio quousque maneant libræ quatuor, facta coctione & colatura, adde syrupi de cicorea, oxymelitis compositi ana uncias tres, misce, & ad lentum ignem parum bulliat: de hoc uerò mane ieiuno stomacho bibebat uncias quinque, & uesperi totidem ante cœnam, præcipuè quando siti premebatur, quo semper aluum lubricam habuit, adeò, ut ter & quater inter diem & noctem egerebat: proinde decimaseptima die tres spontaneos habuit secessus, & ter sudare cœpit: sed nullum habuit copiosum sudorem, decimaoctaua uerò, purgatoriũ hoc medicamentum dedimus, quod habet. R. syrupi rosati solutiui uncias duas, oxymelitis compositi unciam unam, diaprunis solutiui drachmas tres, decocti senæ uncias tres, misce, fiat potus unus, quo & biliosa & uaria pituitosa, muccosa, maleolẽtia egessit: decimanona melius habebat, sed lotium tenue subpallidum erat, in quo nullum uidebatur contentum. Nã & uigesima perinde apparuit, in qua nulla crisis nota fuit. At uigesimaprima die, tumor siue abscessus magnus in pectoris eminentiori parte ui-

sus est, colore ruber, tactu durus, nullum secum afferens dolorē, nisi quando illum manu tractabamus, uel quando æger ipse tussiebat: nam tunc dolor illic respondebat, fuit enim crisis hæc imperfecta, quam permutationis practici appellant: quia ab internis partibus, ad externas malus humor prorupit permutatusq; est: uigesimasecunda die, rectius habuit, & quæ per uentrem egesſit duriuscula, ut in sano conspiciebantur: sed febris continuò perseuerabat: & cum ijs multum appetebat, & uaria comedebat: uigesimatertia, & uigesimaquarta die, eodem modo se habuit: ueluti uigesimaquinta, & uigesimasexta: sed uigesimaseptima, lotiū optimum, & multa hypostasi, primo uisum est, à quo semper melius valuit, & sanitati fuit restitutus. Nam tumor, post multam & emollientium & maturantium medicamentorum appositionem euanuit, & in halitum difflatus. Quantum verò attinet ad rationem victus, qua iste vsus fuit, scire est, quòd à vino semper abstinuit, non quod recte in hoc morbo propinari non possit, quia Galenus in febribus continuis vinum admittit: sed quia quum vinum is bibebat, in grauē incurrebat tussim, vnde ab eo tanquam nocomentum & graue symptoma secum afferente abstinebat: vsus verò semper fuit, aqua hordei, nonnunquam iulepo violaceo admixta, aliquando verò granatorum vino, prout casus postulabat: cibus verò, capi siue pulli contusum, pistum dicunt, multo saccharo & diamargarithone paratum erat, & interdum morsuli parabantur vires reficientes, ex capi pulpamentis, & amygdalis dulcibus, veluti iecinoribus, & pullorum testiculis, adiectis medulla panis seminibusq; frigidis maioribus, vt melonis, cucumeris, cucurbitæ, & citrulli: Vt verò tirones addiscant, sic parabatur. R. interaneorum siue pulpamentorum capi, vel pinguis gallinæ, aut phasiani, vel perdicis vncias quinque, amygdalarum dulcium mundatarum vncias duas, seminis melonis à cortice purgati vnciam vnam, omnia hæc rectè pistentur: nam & hic semina melonis optimè pista desiderantur: postea cū vnciis decem sacchari, optimè omnia ad lentum ignem secundū artis ministerium coquantur, & inde postea morsuli parentur. Nam & diamargarithon frigidum dictum, quo quoque vtebatur, & apud Valentinos & Hispaniæ medicos, in continuo est vsu, sic paratur. Recipe, zaphirorum, hiacynthorum, smaragdorum, carabi, corali albi, corali rubri, margaritarum, añ. ℥. ij. spodii, rasuræ eboris, cornu cerui usti, serici crudi, corticum citri, seminis papaueris albi, añ. drachmas quatuor. Seminis acetosæ, seminis portulacæ, gummi Arabici, tragacanthi, rosarum, doronici,

ci,tormentillæ,liquiritiæ,ligni aloes,amyli, omnium santalorũ, coriãdrorum præparatorũ, añ.drachmas sex. Camphoræ ℈. iiij. moschi ℈.j. ambaræ ℈.ij. auri, argenti añ.℈.j.ossis de corde cervi 3.j.& fiat puluis secundum artem,cum saccharo fiant rotulæ: hoc autem diamargariton frigidum dicitur: cuius species in epithemata cordialia frigida exornant.

Curatio vigesimasecunda de febri continua cum tussi: & quomodo medicamenta pectori conuenientia sumi debeant.



IVVENIS qui in diuersorio agebat, robustus ætate viginti annorum,continua febri laborabat,multum tussiebat,parũ spuebat,& capite grauissimè dolebat, quem quũ sic viderem, illico basilicam in dextro brachii flexu secare iussi, sanguinisq; vncias octo fluere: post quam sanguinis missionẽ, deposita quasi sarcina, natura potentior facta est,& ex pectore per screatum pus mittere cœpit,sed vt opus hoc liberalius & facilius compleret,elambendo hoc acciperet cõsuluimus,quod habet. Recipe, oxymelitis simplicis vnciã vnã, loch de maluauisco sine speciebus vncias duas,de farfara vnciam vnam,diatragacanthi vnciam semis, misce, fiat lambetiuum,quo passim supino capite deglutiat,non minus vnguentum pectorale dictum, quo pectoris totius regio illineretur, descripsimus, quibus & nonnullis adhibitis clysteribus sanitati fuit restitutus, veluti multi alii, qui eo tempore ex eodem fere morbo correpti fuerant: cæterum,erant febres istæ catharrales parum à pleuritide differentes,quæ publice uigente hyeme grassabantur.

SCHOLIA.

HIC *inquirendum venit, An medicamenta quæ elambendo coclear i sumuntur, ad pectoris vitia facientia, homine supino stante deglutiri debeant,an potius flexo & curuo.* Nam multi Nicolum *& similis farinæ homines insequentes,hodie dicunt, quid quum nostra fuerit intentio medicamentum in asperam arteriam amandare, quod tunc, homo capite curuo, & ad terram flexo illud ore tenendo deglutire debet, sed ij mea sententia, tanquam in re anatomica parum exerciti reijciendi sunt: quum homini supine cubanti, trachea arteria propinquior sit, & epiglottis magis aperiatur: vt inde dicendum sit, quæ elambendo sumuntur homine sic disposito, facilius per asperam arteriam defluì debeant: vnde & merito boni practi*

ci officium est, ijs qui à capite ad pectus destillationes patiuntur, consulere, ne supine iaceant: quum supine dormientibus destillationes ad pectus directius & facilius defluant: quod Rasis inter Arabes singularis doctrinæ vir libris Continentis non siluit, vt Galenum docentem taceam, qui vt princeps medicinæ est, ita nihil in ea intentatum relinquit, veluti in hac re conijcere est, qui quòd homo medicamenta hæc elambitiua, supine existens ebibere debeat, libro quarto Methodi medendi capite septimo, quo vlcerus asperam arteriam occupantis curationem prosequitur, adeo clarè docuit, vt nihil præter eius verba adducere opus sit, quæ ibidem ita habentur. At ad vlcus quod in aspera sit arteria, vt supinus quàm diutißimè in ore teneat, ac omnes qui illic sunt musculos relaxet remittatq; præcipiendum: influit enim sic sensim & paulatim, de medicamento aliquid sensibiliter & manifeste in ipsam arteriam. Nam & quum naturaliter se habet scire licet potionis nonnihil huc percolari, sed veluti in secunda valetudine, ita nimirum in aduersa cauendum est, ne largius influat, vtpotè quòd tussim excitabit. Nam quoad humor vndique iuxta tunicas arteriæ, ceu iuxta murum aqua descendit, tußim vtique non cit, si quid per mediam spiritus viam incidit, tusses statim excitat: hæc Galenus: quibus nihil clarius aut lucidius dici potest: quibus quoque faciunt, ea quæ in eiusdem vlceris curatione ipsemet scripsit libro quinto citati voluminis, capite duodecimo, quum dicit, & nos omnibus modis operam dedimus, vt vlcus ad cicatricem perueniret, foris medicamentum aliquod siccaret imponentes, tum cubanti supino humidum aliquod ex ijs medicamentis quæ ad eiusmodi vlcus facerent, exhibentes ac iubentes in ore continere, paulatimq; permittere in asperam arteriam defluere, Sic igitur faciens sentire se manifestè aiebat astringentis medicamenti circa vlcus vim, siue ea vis huc per transumptionem transmissa est, siue medicamen ipsum roris specie in arteriam ad vlcus defluxit, & tanquam percolatum est, erat autem nec æger ipse medicinæ imperitus, & cætera: ex quibus luce meridiana clarius patet, quòd quotiescunque medicus medicamen per asperam arteriam mandare decreuerit, quòd tunc æger supine cubans, ac ore detentum, paulatim illud defluere debet: sic enim per parietes ipsius asperæ arteriæ, humidũ siue liquidum medicamentum labitur, nec tußim mouet, quam irritaret, si modo per mediũ illius laberetur descenderétue, quod potißimum euenit quando subito & in magna sumitur quantitate, vt ex prima citata Galeni authoritate, hæc omnia patent, veluti libro secundo de Facultatibus simpl. med. capite decimoseptimo, vbi inquit, potus semper exile quippiam per asperam arteriam percolari, & libro octauo de Placitis Hippocratis, & Platonis, quæ omnia prius Hippocrates in porcis, & animalibus expertus fuit, vt libro de Corde nobis scriptum reliquit: à quo Galenus omnia dicta mutuatus est.

Curatio

Curatio vigesimatertia de glande non perforata, nec in ea foraminis vestigio vllo apparente.



NFANS natus annos duos, ab ortu suo glans illi perforata non fuit, nec vestigium aliquod in ea vbi foramen esse debuerat apparebat: ad radicem tamen eius, propè testiculos foramen erat, per quod lotium non guttatim fluebat, sed directè emanabat vt facile quis diceret, naturam & masculum & fœminam producere in lucē tentasse, esseq; ex Hermaphroditorum genere: An verò glans huic perforari debeat, in dubium traximus: nam & Antonius Musa Brasauola, & Franciscus chirurgus, nullatenus contendebant: nos verò cū Ioanne Baptista Canano anatomico insigni, oppositum contendebamus: quia si glans non perforaretur non posset liberis operam dare. Sed quo nam modo perforari debeat, aut quo instrumento, Cananus sic machinatus est: nam cannulam argenteam fabrefieri curauit, admodum subtilem, intra quam acus argentea continebatur, quæ cannula per foramen prope testiculos vt dixi existens, versus glandem immitti deberet, quo ad illa penetrare posset: quum vero vltra ire non posset, glandis residuum cum acu intra cannulam contenta perforandum erat: tunc verò solenaibi quoad ex toto meatus vrinarius fabrefactus maneret, dimittenda erat; sed quum controuersia iustam ignorantiæ suspicionem ostendit: atque auditores incredulos reddat, factum est, vt parentes pueri nolint filium in vitæ discrimen trahere: & sic ab opere destitimus,

Curatio vigesimaquarta de nephritide, & renum arenulis, ac de cassiæ fistularis, & lenientium medicamentorum, propinatione.

IR ille qui nephritin, & renum arenulas patiebatur, post deuoratum bolum bene habuit, erat autē bolus iste, pulpæ cassiæ nouiter extractæ vnciam vnam & mediam: pulueris liquiritiæ drachmam mediam. Sacchari albi quantum sufficit, misce, fiat bolus: & illum ante prandium per horam capiat.

SCHOLIA.

HIC adnotandum duximus, quod caßia fistularis, vel quæcunque alia medicina, modo ex illis quæ leniendo purgant sit, per vnam horam ante cibum assumenda est. Nam aliter si magnum intercesserit spacium, vice nutrimenti natura eam rapit & amplexatur, vnde parum aut nihil aluum subducit. Hanc cæterum regulam docte admodum medici in praxim traxerunt ex Galeno libro secundo de Facultatibus alimentorum capite trigesimoprimo, vbi de prunis agit: ibidem enim inquit pruna ventrem subducunt, modo non illico supra earum assumptionem prandium sequatur, sed paululum potius interponatur tempus vnius videlicet vt diximus horæ ad ipsum prandium: Hanc vero vniuersalem esse regulam & methodum lenientium assumendarum, inquit, eodem capite vltimis verbis: nec minus libro quinto de Tuenda valetudine, vbi aluum lubricantia, parum ante cibum offert, non opus est tamen (vt obiter hoc admoneamus) ius aliquod lauans, aut hordei aquam ante prandium super ijs lenientibus medicamentis præbibere, prout fit ab alui deiectione cum fortibus & scammoneatis medicamentis.

Curatio vigesimaquinta de duplici tertiana nocturna, quæ postea in continuam euasit.



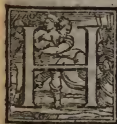
BALTASAR Rebelius Lusitanus, ex Lameco vrbe, qui homuncionem viginti sex annorum secum deferebat, vt populo tanquam monstrum in spectaculum mitteret, à quo & plurimam corradebat pecuniam, Ferrariam venit, duplici correptus tertiana: & illa quidem nocturna, quarum vna alteram subintrabat: erat enim febris hæc pessima infestissimè affligens, cuius rigor paruus apparebat. Nã æger sitibundus erat, linguam fuliginosam nigram & crassam habens, qui mente non constabat: sed vrina citrina admodum erat, & pulsus diminuti cum corporis impotentia. Primo multa hic vomuit, prasina & varia ad nigredinem tẽdentia, quæ omnia per aflationem sunt facta, sed & postea, quæ in cibo & potu sumebat, omnia per vomitũ remittebat. Cœperat verò morbus hic Mantuæ, post anguillam comestam, multum coitum, & varium habitum exercitium. Erat autem iste natus annos trigintatres: cui occurrens, illico internam cubiti venam secare iubeo, sanguinemq; fluere ad libram mediam, prius per clysterem, aluo exonerata:

rata: postea verò syrupum istum obtulimus. Recipe, syrupi rosati, nenupharini, añ. ℥.j. aquarum endiuiæ, nenupharis añ. ℥.ij. misce: sequenti verò mane iterum venam aperire ex altero flexu brachij iubeo, qua sanguinis missione melius habuit: & stomachus cibum retinere cœpit: erat verò cibus, contusum ex pullo multa ptisana colata mistum: sexto verò die, pharmacum hoc ebibit. Recipe, pulpæ cassiæ nouiter extractæ vnciam mediam, syrupi rosati solutiui vncias tres, decoctionis endiuiæ vncias duas, misce, fiat potus, quo parum egessit, quia illum euomuit: in nocte verò aluus soluta fuit, & multa egessit, à qua hora peius semper habuit: & febris continua nullo interueniente manifesto rigore, facta est, post duos tandem dies, illum deploratum reliqui, & vltimo obijt decimasexta die, ab principio ægritudinis.

SCHOLIA.

NOCTVRNA *hæc fuit febris, quæ dubio procul lethalis est, vt de ea testatur Hippocrates & Galenus Commentario tertio in librum primũ de Morbis Vulgaribus Aphorismo sexto, vbi Galenus ita ad verbum, inquit, sed quæ videbatur nocturnæ tribuere laudi, hæc ipsa non minus vitio vertit, eo quòd non simpliciter dixerit, nocturna non est lethalis, sed addiderit, non admodum, nam si non valde est lethalis, liquet mediocriter lethalem esse, hæc Galenus, in quibus facile videmus nocturnam lethalem sua natura esse, & illam quidem interpellatam, non mirandum igitur si is ex hac obierit, quum duplex erat nocturna, quæ postea in continuam euaserit.*

Curatio vigesimasexta de scirrhoso quodam Gallicano tumore.



HVIVS prædicti socius Christophorus Almeida, morbo Gallicò correptus erat, & scirrhosum quendam tumorem in crure habebat, à quo maximum patiebatur dolorem, cui doloroso loco, post exactam medicamentorum bibitionem, cerotum hoc admouimus. Recipe, diachylonis albi, ammoniaci, bdellii, sagapeni, añ partes æquales, argenti viui extincti drachmam vnam, misce, fiat cerotum, membri figuræ & magnitudini conueniens: cum quo dolor quieuit, & Venetias iuit, cum illo homuncione, omnium hominum quos naturæ conditio hucusque videre permisit minimo.

Curatio vigesimaseptima de partu decimestri, & de mo læ generibus, ac de matricis varietate.



NNA consanguinea, Stephani Pyrrhi vxor, quum exactæ conceptionis tempus obseruaret, post decem menses, & vndecimi tres exactos dies, puerum optimè peperit. Vtero enim gessit decem mensibus, & vndecimi, tribus diebus, vnde Plinium verum dixisse libro septimo Naturalis histo riæ, capite quinto deprehendi, vbi præter Lucij Papyrii prætoris opinionem affirmantis, homini nullum esse pariendi statutum tempus, inquit: Homo vsque ad initia vndecimi gignitur mensis: veluti in casu nostro contigit: decimo verò mense, Salomon Hebræorum sapientissimus ab hora conceptionis in lucem prodiuit, vt ipsemet testatur libro de Sapientia capite septimo: primogenitus quoque diui Herculis Ferrariæ illustrissimi Ducis decimestris est, vt omnes ibidem norunt, & Brasauola scribit, quem terminum Hippocrates tantum libro de Natura pueri prope finem signare videtur: sed de iis, & eorũ causis, Leonarthum Fuchsium Germanũ legere est, qui mea sententia præ cæteris melius & accuratius libro sexto Epidemiorũ, ea disseruit. Iis adnectere est sequentia. Filia Ioannis Gualterutii recens nupta, quum omnium opinione prægnans diceretur, loco fœtus, quatuor animalia ranis simillima peperit, & optimè ualuit: sed postea circa pectinem dolorem sentiebat, quem paucis adhibitis remediis sedauimus, & pulcherrimè viuit. Similiter mulier Dionysii Pinti, quum puerum optimè peperit, inter secũdas animal ranæ simillimum eiecit, & ipsa, & puer pancraticè habent. Mercatoris quoque qui ex Anglia venit vxor abortiuit, & secundo die post abortum simile quoque animal peperit, vt multis alijs euenisse vidimus, præcipuè Anconitanis: debet verò animal hoc inter molæ genera adnumerari, de cuius cõceptus causa Hippocratem legito libro primo de Morbis muliebribus: sed quum hæc scriberem, in mentem venit mulier Ferrariensis, quæ quum ob difficilem partum mortua fuisset, eam aperuimus, ac dissecauimus, geminos enim in matrice completos habebat, masculum & fœminam, & illos quidem mortuos, inde enim extracta matrice, per doctissimum Ioannem Baptistam Cananum,

percepimus

percepimus falsum esse, quod quidam dicũt, in matrice locellos plures esse, quum reuera matrix, siue vterus, similis vesicæ sit, in qua præter communem quandam cauitatem, nulla altera apparet: Signatur tamen in ea pars dextra, & sinistra, cuius substantia cum scindebatur, intestinorum substantiæ similis apparebat: fabulosum quoque est, quod Heropilus tradit, humanam matricem dissectam bicornem esse. Nam hoc in brutorum matricibus conspicitur, secus autem in humanis, nisi venas illas duas magnas, quibus illis adligatur, cornua appellari dixerimus: ijs adiungere est, quod superioribus diebus mulieri ad scalas sancti Cyriaci habitanti, interuenit. Nam vterum ferebat, & quinto mense puellam abortiuit, postquam secundas non eiecit, non dolebat, non febricitabat, nec anxia erat, sed venter vt primo tumebat, vnde alterum fœtum intus latitare dixi, vtcunque tamen assistentes mulierculæ de euocandis secũdis maximè sollicitabantur: ei trochiscos ex myrrha cum croco in vino propinando, ac nonnulla ex sabina rubea tinctorum, pulegio, origano, calamento & similibus confecta medicamenta: sequenti tandem nocte alteram peperit puellam: post quam & secundæ prodiere, sed tunc ægrius tulit, tandem sequenti die, frustum quoddã carnis galli cristæ cũ rostro gallinaceo similitudinem habẽs, eiecit, & immunis euasit.

Curatio vigesimaoctaua, de febre quadam continua, comitante dolorem circa costas spurias, & de vini propinatione in febribus continuis.



FRANCISCVS Patricius Ferrariensis, vir sexaginta natus annos, ruri ægrotauit, post aliquot dies Ferrariam ductus, circa radicem costæ vltimæ nothæ, in lathere sinistro dolebat, cõtinuo febricitabat; febre quidem non admodum acuta, sitiebat cum ingentissima linguæ nigredine, sed capite non dolebat, omnia tamen fastidiebat, cui in primis vesicam semiplenam circa locum dolore affectum apponere mandaui, aquæ huius, in qua incoctæ herbæ istæ erant. R. chamomillæ, parietariæ, maluarum, rosarum rubrarum, anethi, violarię añ.m.j. cui decocto, olei violacei & anethini vtriusq; ℥.ij. indidimus: hoc verò intra paucas horas penitus dolor leuatus fuit: ebiberat enim iam mane ieiuno stomacho syrupum istũ.

R. syrupi endiuiæ simplicis, capillorũ Veneris, añ.℥.j.aquarum endiuiæ,cicoreæ añ.℥.ij.misce, in nocte verò clysterem istũ mittendum curauimus. R. maluæ, violaceæ ana m.j. & medium, in aqua fiat decoctio secundum artem, cuius colaturæ uncijs quindecim adde casiæ extractæ unciam unam, olei uiolacei uncias tres,salis drachmam unam,facchari unciam unam,misce,fiat enema:sequẽti uerò die,minorans hoc pharmacum dedimus: quod habet:syrupi rosati solutiui ℥.ij.decoctionis senæ uncias tres,electuarij lenitiui drachmas tres, misce, cum quo nihil quicquam egesit, proinde clysterem prædicto potentiorem parare fecimus,quo nonnulla emisit. Nã urina turbida admodum & crassa conspiciebatur:proinde syrupum describo istum. R.syrupi buglossæ,endiuiæ, oxymelitis compositi ana unciã mediam, aquæ cicoreæ,fœniculi,ana unciam unam & mediam,misce,postquam uerò syrupum istum quinquies ebibit,pharmacum hoc illi dedimus. R. pulpæ casiæ nouiter extractæ drachmas sex,diacatolici unciam mediam,electuarij de succo rosarum drachmas duas,trochiscorum de uiolis sine scamonio drachmam unam, in uncijs sex decoctionis endiuiæ,in generali, fiat potus unus,misce, cum quo aluus multa & uaria egesit. At post hanc euacuationem, morbus increbuit,& æger se grauiter habuit: proinde basilicam in flexu brachij inscindere iubeo,post quam sanguinis extractionem melius habuit:demũ uigesimoprimo die, ab hora inceptionis morbi,urinam nigram tanquam atramentum minxit,quæ sic septimum uigesimum usque diem perseuerauit: timebat autem æger, quia urinam sic nigram mingebat, sed quum bono animo esset dixissem, aperuissemq; optimam illam esse crisim, timorem à se reiecit,& sic sanitati fuit restitus,probus & honestus hic uir, qui in morbi huius principio panatella ex iure capi parata cum diamargaritone uescebatur: nonnunquam uerò contuso è pullo,uel capo,& interdum cicoream albam sumebat,quæ terra,uel arena obruta amaritudinem perdidit,& hibernis temporibus inter oxypora celebratur: oxelæo salisq; mica adhibitis, siue ipsa cocta, siue cruda sumatur, ut de ea abundè in nostro diximus Dioscoride. A uino porrò nunquam in hoc morbo is abstinuit, pro quo de uino sequentia audire ne pigeat.

SCHOLIA

VINVM *quo is utebatur album erat natura frigidum, quod omnes Longobardi, præcipue Ferrarienses Albanum appellant, nec enim mirari est, si dixerimus uinum hoc frigidum sua natura esse, quum dubio procul comparatione ad corpus humanum, frigidum existit: quia illico suis qualitatibus*

litatibus frigidum reddit; immo plus quàm aqua infrigidat, quia aqua solum quia frigida, infrigidat: vinum vero hoc non solum sua frigiditate infrigidat, sed etiam acerbitate quadam sapore percepta, qua facilius quàm aqua penetrat: hoc autem, uinum album aquosum medici appellant, quod Galenus describit Commentario tertio, in librum de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione secunda, inquiens, aquosum autem vinum appellant homines, quod aqua tum colore, tum substantia, simile est: perspicuum siquidem ut aquæ splendidum & purum & substantia tenue uidetur, protinus autem & facultate aquæ simile existit, neque imbecillum caput feriens, neque infirmos neruos, quandoquidem manifestè calefacit. Hæc uero ultima uerba, idem Galenus sequenti sexta enarratione prædicti libri confirmat, dicens; nempè ex uinis albis nullum ualenter calfacere potest, quod enim summè calidum est, id continuo & flauum existit: ueluti & quod ab ipso est fuluum, quod libro duodecimo Methodi medendi, capite quarto confirmat, ad hunc modum dicens: nec enim inuenias ex albo vinorum genere calidum vllum. Huic cæterum vino oppositum est, quod Hippocrates œnodes, id est, vinosum nominat, alia uoce polyphorum, id est, multiferum dictum, quod ut bene temperetur, multam exigit aquam, vel quod aquæ multum, quum diluitur sustinere possit, ut ex Galeno septimo Methodi medendi libro, capite sexto, & Commentario tertio in librum de Ratione victus in morbis acutis, enarratione uigesima, percipitur: veluti sexcentis alijs locis sua doctrinæ. Nam hoc quod vinosum siue potens vinum medici vocant, facillimè caput tentat, quod omnino in febribus abnegari debet: aquosum uerò album, de quo ad præsens à nobis sermo fit, oligophoron dictum, quia nullam ferat in dilutione aquam, febrientibus tutò concedi potest: ut Galenus suis ægrotantibus propinabat, quod ita esse testatur Galenus, tertio de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione octaua: quum inquit: De vinis hæc loquutus Hippo. continuo ad melicratum transit, cæteris quidem ferè omnibus de vino demonstratis, at prætermisso vno, quod non absoluit: & ego obiter percurram, quod scilicet febrientibus maxime idoneum aquosum sit: Est autem vinum hoc album colore, substantia tenue, nullam earum quæ cæteris uinis insunt habens qualitatem, neque austeritatem, neq; astringentiam, neque dulcedinem, neque acrimoniam, neque odorem: nempè huic omnium soli, vt tum aquæ tum vini mala effugeret, est datum: prodeunt autem talia in una quaque gente aliqua: in Italia imbecillum Sabinum, quod febrientibus administrant, in Asia Titaca Zenum: & Tibicenum: sed uini huius notas ubi intellexeris, talia facile in quali bet gente reperies, ubi & ualde tenuia, & aquosa producuntur uina: reperi equidem talia in Cilicia, Phœnicia, Palæstina Cyro: & cætera: immo ut retuli, in regionibus uidi omnibus, & quod mirum magis sit,

in

in Aegypto. Hactenus Galenus: quibus luce meridiana clarius lucet, quod uinum hoc album aquosum febrientibus conueniat: at hæc idem confirmat Galenus libro primo Artis curatiuæ ad Glauconem, ueluti duodecimo Methodi medendi, non minus quàm multis alijs in locis sua doctrina, quod tuto febrientibus concedi poterit: quia frigidum, tum quia minimè in sanguinis naturam mutatur: ut Galenus eodem duodecimo Methodi medendi libro affirmat, sic dicens, præterea mistibilia, uel ut alia habet lectio præpotentia uina sunt: & nutrientia eóque ad succi bonitatem opportuna utiliáue, quorum omnium nihil in aquosis uinis est, minimum enim ex horum substantia in sanguinis mutatur speciem: faciunt ijs, quæ ipse libro tertio de Facultat. Alimentorum scripta reliquit: dicens, quum de vinis agat: his autem minus sua natura alunt, quæ alba sunt, simul ac crassa & acerba, omnium autem minimum nutriunt quæ colore quidem sunt alba, consistentia autem tenuia: & aquis hydromeliti faciendo appositis quodam modo similia: & libro de Cibis boni & mali succi, ex his enim quæ aquosa tenuiaq; substantia sunt vrinam mouent, & paucissimi sunt nutrimenti: quibus omnibus subscribit Aetius, sermone primo suæ medicinæ, dicens, minimè uerò omnium vinorum alunt colore alba compage tenuia, & quodam modo aquæ similia: & sermone secundo, capite ducentesimo sexagesimo octauo: ad hunc modum: Vinum aquosum non manifestè calfacit, ideo etiam febrientibus citra periculum datur: Vinum album & austerum minime ut uinū calfacit: Vinum uerò album simulq; austerum & crassum ac nouum sensibiliter frigefacit. & capite vltimo, dicti sermonis, dicit: aquosum uero vinum neque capitis dolorem inducit, neque neruos lædit: & subdit: vinum autem modicum aquæ misturam ferens, capitis dolorem ex humoribus in ventre ortum sedat: ijs enim iam perceptis, si vinum febrientibus dandum sit, hoc potißimum dandum esse quod colore sit album, substantia aquosum, tenue, nullam ferens aquam: & exiguum corpori alimentum præbens, quod audacius extra Hispaniam ægrotantibus concederem, tum quia uina hæc facilius extra Hispaniam reperiuntur, utpote apud Gallos, Germanos & Italos: immo si verum fateri debeo, difficulter uina hæc in Hispania comperiuntur: quum omnia ferè præpotentia & vinosa vina sunt: immò ea vina quæ vniuersa Hispania alba appellat, fulua proculdubio sunt, multam ferentia aquam & caput citißime tentantia: quæ febres facillimè accendunt, præsertim si morbi seminaria adhuc latitant. Proinde medicis Hispaniæ consulerem ut à vini potione febricitantes suos arcerent, nec illis concederent, nisi in febrium declinatione uniuersali, quod Hippocrates annuere uidetur sexto Epidemiorum libro, & Gale. subscripsit octauo lib. Meth. medendi dicens: constat autem & Hippocratem non in diarijs modò febribus, verum etiam in acutis, ex ijs quæ de acutarum uictu prodit, vinum

num dare: At in sexto Epidemion siue ipse sit siue Thessalus eius filius, vinum calidis temperamentis prohibet, idq; non modo quum febricitant, sed etiam per sanitatem: quippe in calida natura suadet tum refrigerationem, tum aquæ potionem, tum quietem: ijs enim uerbis medici omnes docentur, quòd uigentibus febribus vinum dandum non est, potissimum apud ipsos Hispanos, & illorum Lusitanos, qui regionem incolunt calidam, utpote inter quartum & quintum clima iacentem; item, quòd aquam potissimum bibunt, vt dici possit, Hispani aquæ potatores, Galli uini, Germani vini & ceruisiæ, Scythæ lactis. nam extra Hispaniam omnes tam Galli, quàm Itali, & Germani, ab incunabulis, vino in potu utuntur: & infantibus suis, in cunis uagientibus uinum præbent: quo fit, ut non difficulter ita vinum quum febricitant, ferant: sed esto, quod Hispani vinum album & aquosum subtili substantia habeant, quod certè difficile erit inuenire: quanquam Galenus dicat in Aegypto, terra nimirum calida reperiri prorsus, certè stante febri, abnegandum erit, nisi aliquod maius aduocauerit, ut illud detur: uidelicet, virtutis prostratio, & maxima appetentia: hoc potissimum post apparentem materierum concoctionem: vt Galenus semper, quando opus est, febrientibus concedit, quod certè in morbi statu, propè declinationem est: vt ex libro undecimo Methodi medendi percipitur: capite præcipue nono: ubi inquit, in hoc tempore si vinum quoque aquosum bibatur, id omnes euacuationes promouerit: idem faciet & temperatum dulcis aquæ lauacrum; & subdit: cæterum ubi magnitudo febris obstat; sicut in continentibus, synochis dictis, nec uino est vtendum, nec lauacro nec ijs quæ habitum rarefaciant unctionibus, sed aqua frigida, sicut prius diximus, pota in his febribus est aptissima: nisi aliquid tamen eorum quæ prædicta sunt, hanc quoque prohibeat: & in medio capitis; subdit: At si mediocris est febris, & uires non validæ, sed cum notis concoctionis, ijs qui ita se habent balneum prodest, & vini potio, Hæc ille: in quo tempore, vinum nondum exactè coctos humores concoquit, somnum allicit, sudorem prouocat, & lotium educit, immo omnes euacuationes promouet, & omnes humores optimos reddit: quibus addere est, quòd vires cito reficit, quod vnum in conualescentibus desideratur: sed iam hic quærent Hispani medici si nobis deest vinum album aquosum subtile, quod febrientibus Galenus dare desiderat, nónne eius loco vinum potens optimè dilutum concedere possumus, ut Galenus septimo Methodi medendi libro faciendum suadet: quum amissa austeritate, & ui prepotenti illa, debile redditur: respondeo, quod si uinum generosum Hispanum aqua temperetur, & misceatur, non ut antiqua superstitio mandabat, quod tres uini partes ad unam aquæ essent, vel vt Hippocrates & Galenus, volunt; libro septimo Aphorismorum, aphorismo quinquagesimosexto, quod vinum aqua portione aquæ temperetur: id est, quod

tantum

tantum de aqua sicut de vino misceatur, sed etiam, si duæ uel tres partes aquæ vni vini injciantur, nunquam inde vinum resultabit, quantumcunque aquosum fuerit huic albo à Galeno desiderato simile: quum semper deest illi sapor acerbus quidam, quo multum infrigidat, veluti in hoc Ferrariensi dicto Albano percipimus: si tamen medici tam Hispaniæ quàm alterius regionis opus habeant, vino illo prapotenti diluto, uti, prout quotidie interuenit, consulo, non in poculo, ea hora qua æger vult bibere permittant vinum temperetur, sed potius duabus antea horis, ut eam uinum dilutum sit, vt melius mistio fiat, & vini prapotentis igneæ partes refringantur, euanescántue: quod multo melius fiet, si uasculi quo vinum continetur, orificium apertum absque operculo habeatur. Ceterum, cauere est, à vino nouo tanquam à peste, quod Galenus maximè suadet abstinendum: ob cuius inaduertentiam, Germanorum plures, quum ægrotant, moriuntur, qui musto & vino nouo, non minus quàm præsentaneo antidoto vtuntur: nec minus à veteri vino recedendum est: medium igitur eligendum, mediam ætatem habens: quod Galenus sex annorum esse ait: septimo enim libro Methodi medendi, vinum sex annorum, tanquam medium inter nouum & vetus, maxime laudat: quod idem facit quarto libro de Compositione medicamentorum per genera, vbi agit de epuletico medicamento, ex collectaneis Primionis: Sic etenim recens (inquit) vinum penitiora corporis non permeat, vetus acre & mordax est, ergo ætate medium potius est, quod plurimum intra quinque, & decem annos consistit. Hæc Galenus, in quibus clare videtur asserere, vinum ætate medium ad decennium vsque dici, quæ & si absolute dicta uideantur, proculdubio, non de omnibus vinis intelligendum est, sed pracipuè de potentibus, ad trigesimum usque annum perdurantibus & vltra: veluti vina duo illa, quæ diebus superioribus mihi in musæo suo Antonius Musa Brasauola vir hac nostra ætate celeberrimus, ex apotheca illustrissimi Ducis Ferrariæ, gustanda dedit, quorum vnum ætatis centum quinquaginta annorum erat, alterum uero centum annos æquabat: de ijs enim vinis, quæ ita longo tempore perdurare possunt, uera esse Galeni crederem: veluti in Hispania, multa similia reperiuntur, quæ ad trigesimum annum & vltra producuntur, & illa quidem prapotentia, generosa, multam aquæ mistionem ferentia, odorifera, ut plurimum colore giluo, & fuluo. Nam de vinis debilibus, paruis, paucam ferentibus aquam, non vtique crederem Galeni axioma verum esse, qualia hæc sunt Ferrariensia, & Galliarum, quæ ad summum per duos seruantur annos, quanquam recentiores hodie scribentes hoc parum animaduertant, Galeni verba sic superficie tenus intelligentes: sed hanc nostram sententiam, idem Galenus confirmat Commentario tertio in librum Hippocratis *de Ratione victus acutorum morborum, enarratione prima, vbi inquit, quod ætas & tempus in uinis non*

non

non sunt attendenda, sub ijs sequentibus verbis, non enim (inquit) ob tempus vina vel iuuant vel lædunt: sed ex propriarum differentiarum mutatione id habent. Ergo quum de vinorum agimus differentijs, temporis mentionem facimus per accidens: & non propriè nec primum: ex quibus verbis liquidò constat, quòd media ætas vinorum, non sic fixa perscribenda est, vt in epistolis suis, quidam ad Fuchsium scribens, putat: Cæterum, *Galenus particula secunda Aphorismorum enarratione vndecima illius aphorismi, facilius est implere potu quàm cibis, inquit, nam aquosa vina, sic enim nominant alba, & tenuia, sicuti aqua similem formam habent, ita etiam vim: quare vrinam cient, & minime nutriunt, hæc* Galenus: *in quibus innuere videtur, quod vinum album aquosum, vt forma simile est aquæ, ita quoque & viribus, atque ea de causa lotium promouet: sic enim videtur, quod aqua vrinam prouocat, cui tamen contrarium Hippocrates innuit tertio libro de* Ratione *victus in morbis acutis.* Iis adde, *quod Galenus quinto libro* De *facultat. simpl. medicamentorum, inquit, medicamenta vrinam prouocantia calida esse, quod multis alijs in locis scriptũ reliquit. non igitur vinum album aquosum & frigidum vrinam prouocare debet: nos huic dubitationi respondemus, quod vrina dupliciter prouocatur, aut qualitatibus medicinarum, aut quantitate rerum fluidarum et aquosarum: nam medicinæ suis qualitatibus prouocantes vrinam diureticæ dictæ calidæ & siccæ sunt: acres, sanguinem colicantes, & quæ discindunt atque discernunt à partibus crassioribus, partes subtiles, tenues, aquosas, serosas, quas renes ad se trahentes, & partibus sanguineis quibus nutriuntur excolantes in vrinam conuertunt, quæ ad vesicam transmissa mingitur.* Hunc autem *modum tangit* Arist. *sectione prima* Problem. *problemate quadragesimonono: vbi ait odorata vrinam mouere, quia sunt calida, quæ ab* Hippocrate *Arist. accepit libro secundo de* Diæta, *vbi inquit, quæ acria & odorata sunt, vrinam cient.* Secundo *verò modo diximus vrinam prouocari quantitate rerum aquosarum ad vesicam descendentium cito, vt aquæ, & vini, huius aquosi, ex quibus vesica facillime post potum impletur, & consequenter pellitur, quem modum intelligit Galenus, enarratione habita: & Aristoteles sectione prima* Problematum *problemate quadragesimoprimo:* Porrò *an vinum penetrare faciat aquam, vel potius aqua vinum, in dubium vertitur. nos breui respondemus, quòd vinum sua caliditate aquam penetrare facit, & aqua sua subtilitate vinum, nam aqua secundum totum subtilior est vino, vinum vero secundum aliquid subtilius est aqua.*

Curatio vigesimanona, de phymate tumore, quem passus est author.



PETIS amicorum omnium optimè Canane, vt qui de me de rebusque meis iure petere posis, quidnam in causa fuerit, quòd vltimis ijs tribus diebus mensis Nouēbris latitauerim, mimimeq; in publicum exierim, vt corpori saltem humano per te disse cto, vt fieri solet, præsisterem, ac ea quæ inter dissecandum dixeras, prætexta oratione, illico assistentibus resumerem, vt tenacius ea tenerent. Respondeo, tumorem mihi in femore natum, causam fuisse, quo minus tribus ijs diebus, vel pedester, vel equitando exire possem; qualis verò tumor hic sit audi: Erat enim tumor non admodum magnus, nec malignus, quum nec febrem, nec rigorem vllum secum traxerit, immo ex eorū natura fuerit, qui intra paucos dies ad suppurationem veniunt, vtcunque tamen dolores ingentes, quum crus mouere vellem: cum calore quodam non naturali vniuersum corpus corripiente incurrebam: quo nomine verò tumor iste apud Galenū dicatur, vt eo scito, facilius rem teneas, dico quòd tumor iste phyma à Galeno nominatur: genus scilicet furunculorum, quos idem Galenus & Paulus δοθιῆνες appellant: Est enim locus apud Galenum, libro de Tumoribus præternaturalibus, capite decimosexto, vbi tantum hæc inquit: non minus autem notus est furunculus, quem Græci dothiena appellant, qui sanè mitis existit, quum solam cutem obsederit: Malignus autem vbi magis in altum constiterit; sic enim tuberculo similis est (appellant id Græci φῦμα) atque ab eo sola duritie talis furunculus differt. Iis igitur nouisti, tuberculum quod sum passus Galeni phyma esse, quod Itali, bognon à tumore appellatis, Castellani verò liuieso, quasi liuidum habens, vocant, Lusitani autem lecenso, quasi quod lædat sensum propius, vt mihi videtur, nominant: sed hæc vt minima dimittenda erāt. Firmat hoc quod phyma tumor iste dictus sit, Philotheus, enarratione illius Aphorismi apud librum tertium, sic incipientis; quum verò iam magis adoleuerit, vbi inquit: vocat autem ipsa phymata per metaphoram eorum quæ producuntur in terra: quoniam celeriter nascuntur & augentur, & ad suppurationem perducuntur, quæ omnia

omnia à Galeno prius sunt dicta lib. secundo Artis curatiuæ ad Glauconem, capite primo, ad istum modum: phyma autem dicitur, quod statim augetur, atque ad suppurationem festinat. quæ omnia in vniuersum huic respondent tuberculo: non me latet tamen, phyma pro pano, id est, bubone in inguine, veluti in alio à multis accipi significato, vt apud Paulum Aeginetam legere est libro quarto suæ medicinæ, capite vigesimo secundo: & Galenū varijs locis suæ doctrinæ. Cæterùm, tuberculum hoc curatur tritico manso & imposito: non minus vuis passis, quibus semina sunt exempta. faciunt ijs, ficus aridæ pingues per se, vel coctæ cū semine lini, fœno Græco: adiecto oleo rosaceo, vel pinguedine gallinaceorum, vel anserina, cum vitello oui & paululo salis. faciunt quoque pulticulæ paratæ ex fermento subactæ cum oleo rosaceo, vitello oui & pauco mellis: item pulticula ex farina tritici cum butyro & croco parata maximè valet: sed pellis leporis recens imposita, phyma curat, vel si sicca, sputo madefacta fuerit: non minus papyrus sputo madefacta, & imposita valet, plerunque verò absque medicamentorum appositione phymata hæc suppurantur, & ad sanitatem perducūtur: ego verò anserina pinguedine tantum vsus sum, & bene habui: sed hæc literis mandare iucundius est, quam ea pati.

Curatio Phymatis

SCHOLIA.

NE quis sycophanta, stomacho delicatior, de nobis queratur, quod in ijs tempus teramus: Hippocratem in medium adducimus, qui de se ægrotantem, libro tertio de Morbis popularibus, sectione tertia, vbi de constitutione pestilenti agens, post variam morborum & symptomatum enarrationem, in eos omnes incidisse fatetur, dicens: cibum autem fastidiebant omnes, ob cunctos præscriptos morbos, in quos sanè ego incidi: Galenus quoque sæpius ob esum fructuum, quos horarios dicimus, in varios morbos se venisse tradit, vt libro de Euchymia & cacochymia ipsum est audire, sic dicentem: porrò quandiu ipse patris consilium sequutus, ab vsu immodico fructuum, quos horarios vocant abstinui, obseruauiq; ab illo traditam optimam victus rationem, tandiu immunis ab omni intemperie persliti. Quoties autem eius præcepta negligens, vna cum coætaneis meis, vltra modum fructibus illis me impleui, semper in morbos incidi, qui sanguinis missionem desiderarent: & libro quinto de Sanitate tuenda, Sanum se vixisse post vigesimumoctauum annum tradit, inquiens: ego verò, tametsi nec salubrem corporis statum, ab ortu ipso sim nactus, nec vitam planè liberam egerim; hac tamen ipsa arte vsus, post octauum & vigesimum annum, ne minimo quidem laboraui morbo, nisi fortè diaria febri ob lassitudinem aliquando contracta. Aetius quoque in colicos se dolores incidisse

memoria

memoriæ commendauit, sermone sua medicinæ nono, capite trigesimoprimo, in quo ita tradit, hoc itidem experimento constat, eoq; ipse liberatus sum: mẽtham viridem aliquandiu decoquito, decoctumq; bibendum ad dies tres exhibeto, & nunquam dolore adficietur, & cætera: missos facio plures grauissimos authores, qui in varios se morbos deuenisse scripserunt, & ad trigesimam Curationem accedamus.

Curatio trigesima, de hydrope aquosa, ascite dicta.

VXOR illius à Lendenara, ad murum propè portã diui Petri habitantis, post annuam quartanam, & magnum contractum splenem, ex multo frigidæ aquæ & vini potu, in ascitem morbum, aquam intercutem, vel aquosam hydropem dictam, deuenit: erat autem huic aluus tumida eleuata, vt rumpi videretur, quam quum manu percutiebam, aqua vt in utre collecta, sonabat: vt merito morbus iste ascites ab ἀσκῷ, id est, utre denominationem duxerit. Nam inter peritonæon & omentum, aqua hæc veluti in utre continetur: erant quoque huic ulcera quædam in crure sinistro, ex quibus ichores exibant, sed cum ijs uirtute constabat, & rectè se ad oblata habebat: ad quam uocatus quum materia hæc nulla indigeat concoctione ad expulsionem, sic orsus sum. R. succi ireos vncias duas, mellis rosati colati unciam unam, misce, & ieiuno stomacho bibat, cum quo aquam illam quotidie parum emittebat: postea uerò octo interpositis diebus, catapotia ex nitro Alexandri cum trochiscis alandaal mista propinaui: sunt autem trochisci, uel pastilli ij alandaal, ex colocynthide parati: proinde sic parabam. R. pillularum de nitro Alexandri ℈. duos, trochiscorum alandaal ℈.j. misce, fiant pillulæ quinque, cũ quibus multum illius egerebat aquę, quibus sæpe interiecto temporis spatio, inter unam & alteram propinationem usus fuit. Nã sensim & paulatim uacuandus humor iste est: qui uerò una uice tantum humorem istum deponere tentant, per purgantia medicamenta, multa mala ægrotanti adferunt: quia eius uires deijciũr, & iecur & interiora refrigerant: interpellatim igitur medicamentis purgantibus utebamur, nonnunquam leuioribus, aliquando uerò uim inferentibus: singulis tamen hebdomadis aluum citam faciebamus, & quod mirum in modum profecit hoc conditum fuit, quod habet, radicis ireos per tyrocnestim traiectæ unciam mediam, zingiberis ℈. medium: mellis quantum ad spissitudinẽ sufficit, misce, quo sæpe utebatur: & optimè absque anxietate, & dolore

dolore aquositatem illam deponebat: non minus adiumentum attulit,mel rosatum cõfectum ex floribus persicæ arboris, quod sua natura hanc deponit aquam, & eum Auicenna Ieneliabim depesis,in cura phlegmaticæ,& alijs locis appellat. ijs enim hucusque citatis medicamentis & nõnullis iecori appositis, sex mensium spatio hæc sanitati fuit restituta, exterius tamen aluus unguento splenetico dicto illinebatur: quale verò hoc vnguentum sit alibi describemus: eo verò loco illius vnguenti quod ex ciclamino,siue arthanita inscribitur, vtimur, quod multum in ascite valet,vt ex Mesue comprehenditur: interdum verò medicamenta purgantia non sumebat, diacurcumam cum vino ebibebat, nonnunquam verò dialacram: multi cæterum in hoc morbo laudant pilulas de sagapeno, id est, serapino: veluti soldanellam, quam brassicam marinam dicimus, non minus quàm decoctum ex radice sambuci & ebuli, ac multa alia quæ breuitati consulentes subticemus. Gulielmus Placentinus, sua ætate medicus doctus, testatur ad sanitatem paucis iis reduxisse Azum quendam Parmensem hydrope affectum, quæ habent. R. turbith drachmam vnam, zingiberis, zuchari ana scrupulos duos, scamoneæ electæ pondere duorum granorum hordei cum vino, misce, fiat conditum: hoc autem in hebdomada illi semel deuorandum dabat, stomacho ieiuno, quo & quater & quinquies egerebat: sed omni die ante cœnam diacurcumę quantitate nucis cum optimo vino generoso illi bibendum dabat:quibus curatus ad sanitatem reductus fuit. Regimen porrò huic mulieri à nobis concessum, in vniuersum ad siccitatem declinabat: erat verò victus ratio caro auicularum in dumetis vigentium,non minus vituli, & gallinaceorum, veruecis ve: à potu verò meis monitis abstinuit,nec alio in tempore quicquam in potu sumebat,nisi prandii & cœnę hora,& illud quidem parum vini albi potentis & generosi, polyphori dicti: ab oleribus verò in totum abstinuit, veluti à fugacibus fructibus, quos horarios medici appellamus: Amygdalas tamen & sole siccatas vuas, præcipuè corinthiacas, lubentissimè concedebamus,oua quoque illi dabamus, sed assa edulia plerunque sumebat, minimè uerò aqua cocta. Cæterum Hippocrates in libro de Internis affectionibus, similem huic prædicto morbũ à uitiato splene euenientem describit, vt apud ipsum est legere folio Frobeniano ducentesimo septuagesimoprimo.

SCHOLIA.

HYDROPIS, *siue aquæ intercutis tres sunt species, alia ascites dicta à nobis in præsenti descripta, alia tympanites, tertia anasarca, vel*

 hyposarca,

hyposarca, vel leucophlegmatias, dicta. Ascites, aquosa hydrops vt diximus est: quæ inter peritonæum & omentum, id est inter siphac & Zirbum fit: vnde Arabes toto cælo aberrare clarius est, quàm quod ipse multis probationib. indicare poßim: quum aquosam hydropem fieri dicant inter mirach, & siphac, id est, inter abdomen & peritonæum, quum reuera, vt diximus, potius inter peritonæum & omentum siue intestina fiat, quod ita esse, conuincitur opere manuali, quando per incisionem aquam extrahimus: nam primo scindimus abdomen, id est mirach, postea peritonæum, id est, siphac: quo perforato aqua effluit, quæ inter illud & omentum, vel intestina continetur. Nam si inter mirach, & siphac, vt Arabes dicunt, ascites fieret, satis superq; fuisset, si mirach tantum perforaremus. At quũ inter siphac & Zirbum, id est, inter peritonæum & omentum fiat: opus est peritonæum, id est siphac perforare, quod quum claudere volumus, abdominis partem deorsum tractam ad locum suum reddimus, qua peritonæi foramen tegitur: vnde morbum istum inter siphac, & Zirbum, fieri, certum est. Secunda species, tympanites est, sicca siue flatuosa dicta, quia à flatu & superfluo spiritu, ventositatéve fiat. cæterum, & hæc species, in eodem fit loco, quo ascites fieri solet: quanquam raro inuenire est hanc tympanitatem absque aquositate, & comitatu aquosæ dictæ hydropis: vnde hæc noscens diuus Hippocrates, *quarto libro de* Ratione *victus acutorum, hydropis duas tantum species descripsit, alteram subcarnosam, quam hyposarcam vocat. alteram ex flatibus constitutam, quam tympaniam dicunt: quia continuo ascites cum tympania reperitur, & quum tympania dixit, ascitem quoque intellexit. Hæc verò tympanites, non à tanta fit frigiditate, quanta gignitur ascites, vt Galenus quarto libro Aphorismorum, enarratione vndecima testatur. Tertia species, carnosa, vel hyposarca dicitur: quæ vt fiat, necesse est, antea cachexia. id est, malus totius corporis habitus præcesserit; quæ ex pituita vniuersum corpus penetrante, fit, & ea de causa eam Græci, leucophlegmatiam sua lingua appellarunt: & vt* Celso *&* Hippocrati *placet; cæteris periculosior est, & difficilior curatu: quanquam Leonardus* Fuchsius *in sua Praxi cum neotericis, tympanitem, cæteris speciebus periculosiorem faciat, Aetium forsan secutus, qui libro decimo suæ medicinæ ita tradit, Est autem tympanites omnino periculosus, minus eo ascites: adhibetur enim in eo pertusio, siue punctio: quam paracentesim Græci appellant: & reliquis quoque remedijs promptius quam ille obedit: Sarcites quoque aliquando curabilis fit, per ea quæ cuti adhibentur humorem detrahentia ac resiccantia pharmaca. Hactenus Aetius, sed re vera, sarcites id est carnosa hyposarca dicta, cæteris periculosior, ac malignior existit, Prout illa erat, quam sutor patiebatur ille, qui propè domum egregiam, & magnificam illustris* Francisci *à* Villa, *quã nos eo tempore habitabamus agebat, ad quem postea* Antonius *Musa Brasauola*

ſanola accerſitus, parum illi adiumentum dedit, huculque enim morbo illo premitur, vir ſutor hic, quinque ſupra triginta natus annos, robuſtus, & fortis: nam illius crura, adeo tumebant, vt perampla vaſa eſſe quis diceret. Medici igitur putantes cachexiam hypoſarcam eſſe: non adeo difficilem curatu eam deſcribunt. Cæterum citra hepatis refrigerationem, aquam congelari, & aliquem in hydropem incidere, impoſsibile eſt, vt Aetius ſermone citato, Galeno ſubſcribens dixit, Sed quum iam ijs finem imponerem, memoriæ occurrit, quod apud Salmanticenſes vigente doctore Gondiſaluo, ac Doctore Apparra, medicis clariſſ. quidam aquoſa hydrope laborabat, cui aluus ſua ſponte perforata fuit, ad quem accerſiti prædicti medici, in dubium verterunt, num optima eſſet pertuſio illa ſpontanea, ſpontaneam dico, abſq; exteriori auxilio factam, & an depoſita aqua illa, æger ſanus euaderet: demum aſſentientibus alijs, alijs verò contradicentibus concluſum fuit, ægrum illum intra paucos dies moriturũ, vt poſtea experientia viſum fuit, quia venter malignitate materiæ occluſæ corroſus, indicabat viſcera omnia & corroſa, & putrefacta eſſe: nam de pertuſione ab artifice, vel caſu facta, longe aliud eſt, qua multos liberos & ſanos fieri, non ſolum nos, ſed alij multi viderunt.

Curatio trigeſimaprima, de cancroſo quodam vlcere, maligno, & doloſo, mamillam infeſtante.



XOR Sebaſtiani Pinti, temperaturæ biliosiſsima, ætate triginta annorum, puellam optimè peperit, poſt cuius partum, menſtrua purgatio nõ exactè vt opus erat, reſpondit, qua de cauſa in febrem deuenit ardentiſsimam. Nam ſuppreſsis poſt partum menſibus, multa inde incommoda oriuntur: vnde Galenus libro tertio de Morbis populariter vagãtibus, enarratione ſeptuageſima, inquit: itaque videtur ſuppreſſa in partu purgatione incidiſſe mulier in morbum: quippe menſtruorum ſuppreſsio offendit: tamen non perinde, vt ſi à partu ſupprimantur, officit, quod non abundantiam modo, ſed inſignem etiam humorum pariat prauitatem. Nam meliorem ſanguinẽ ad ſe fœtus nutrimenti cauſa alliciens, relinquit deteriorem, ideoq; prægnantes prauis humoribus implentur, quos à partu euacuat natura. Hæc Galenus, niſi enim natura humores illico poſt partum euacuauerit, varia inde oriuntur mala ad melancholiam præcipuè inclinantia: quia vt ibidem ſubdit, menſtrua quæ à partu euacuantur, vt plurimum melan-

 cholica

cholica sunt: in primis ergo recta huic victus ratione instituta, sanguinem ex saphena vena interiorem malleolum perreptante minuere iussi, & non nulla adhibere remedia alia, quibus morbus mitior factus fuit:& symptomata omnia mitiora: (me verò absente)pristinæ sanitati fuit restituta: nam Venetias iueram,vbi diuum Didacum Mendocium Caroli Quinti imperatoris,apud ipsos Venetos vigilantissimum Oratorem ægrotantem,inueni, & curaui:cæterum post meum reditum, quum illam visum redirem,eam optimè valere cōperi: querebatur tamen quod in vbere sinistro duritiem persentiebat quandam, interdum dolorem afferentem,& illam quidem nucis magnitudine: quam cum visu tum tactu perciperem,iudicaui morbum esse malum,futurum deteriorem,ni illi obuiam docta iret manus. At illa morbū paruifaciens,iudicio muliercularum dicentium tuberculum hoc lac coagulatum & in grumos redactum esse: octo interposuit menses,quibus nullum genus remediorum adhibere curauit:tametsi in hoc tēporis interuallo,paruus ille tumor magnus factus fuerit:ad quam tunc vocatus, inueni tumorem illum scirrhum non exactum esse: nouistis enim scirrhum duplicem esse ex Galeno secundo libro Artis curatiuæ ad Glauconem, alterum exactum siue exquisitum,insensatumq; & durum, curam non recipientē: alterum verò non exactum,siue non exquisitum, difficulter sentientem tumorem durum,qui & si incurabilis non sit,difficulter tamen curationem admittit:fit autem ab humore crasso, & lento:veluti in muliere hac, à sanguine mēstruali retēto factus fuit: quum igitur morbus is,difficilis curationis sit, Hippocratis consilio,libro præceptionum, accersendos curaui duos insignes chirurgos:quorum alter Franciscus cognomento Magnificus erat, Alter verò Ioannes Baptista Cananus, magnæ spei vir,qui in dissecandis corporibus humanis,alter Vesalius habetur: cœpimus igitur contra morbū tentare,num optimū esset chirurgia vti. At quum omnes conuenissemus,illa renuit:proinde deposita intentione illa,quam post euacuationes vniuersales ordiri decreueramus,sic aggressus sum: primo sex res non naturales in ordinem disponendo,ab aëre inchoando. Aër igitur, sine quo nec sanitas conseruari,nec morbus pelli potest,ad temperiem semper declinabat,æstatis enim tempore ad frigus,hyemis verò ad caliditatē. Cibus porrò talis describebatur, qualis atra bile affectis conuenit. Nam panis ex flore farinæ parabatur optimæ, nec multum recentis, nec multum veteris, quum Hippocrate teste libro secundo de Diæta, farina recens siccior est vetusta: vetusta enim

quum

quum sit, calor exhalat, & frigiditas inducitur: Erat autem nõ minus bene fermentatus, & coctus, quem non nisi altero interposito die à coctura comedebat. Caro verò optimi erat succi, veluti gallinaceorum, caporum, perdicis, auicularum in dumetis vigentium, veruecis, vituli, hœdi, & similium. Nam coturnicibus bis vel ter tantum in vniuerso huius morbi incessu vsa fuit, quum auis sit, si grauissimis authoribus fides habenda est, pessimi succi. Nam & veratrum siue helleborum comedit, & morbo comitiali corripitur: vnde Auicenna, rectè mea sententia ab eius vsu suadet abstinendum: veluti à tetanum & spasmum inducente: cui suffragatur Psellus, qui coturnicem inter cibos malum succum gignentes annumerat: non minus profectò numerare est inter illas boni succi aues à nobis illi concessas, phasianum, attagenes, id est frangolinos aues, quas Romæ cardinalium cibum appellant: sturnos verò quos Græcia ψάρους vocat tãquam melãcholicum, atque uitiosum generantes humorem reiecimus: quum & cicuta illi nutriantur. Galenus verò, si eos quandoque inter boni succi aues laudet: veluti turritos passerculos, quos Græci pyrgitas appellant, vt est libro sexto de Tuenda valetudine, minimè tamen in hoc morbo, mea sententia, concederet: proinde à consortio bonarum alitum eliminatæ fuerunt, non minus ac cęteræ in aquis degentes: pisces quoque illi interdum concedebamus, præcipuè quando carnes fastidiebat: veluti quoque febriẽtibus admittimus: ex piscibus autem marinis concessis, numerandi veniunt, buglossus, siue lingulaca, perca, mullus, quem barbonem Veneti, Hispani salmonetum appellant. Nam Græci triglam, piscem istum dicũt: sed caue ne nominum similitudine decipiaris, quum trichiæ, sardiniæ sunt, trissa verò clupea, quam Galli alosam, Hispani saualum, Itali verò chiepam nominant: bonis igitur piscibus addimus auratas, quæ Cor. Celsi authoritate, optimum gignunt succum: lupum, quem Veneti Varolum, Hispani verò robalum appellitant: hunc Galenus, ita optimum generare sanguinem, inquit, vt eum carnibus perdicis æquipareť: Gobiones verò tanquam paucum & pessimum adgenerantes succum, semper respuo, quemadmodum alios pisces, quos silentio prætereo, ne hic tantum de piscibus agere videar: ex fluuiatilibus verò troctam concedimus, non minus lucium piscem, quem troctæ speciem esse crediderim, à Gallis bruxetum nominatum, quo Hispania vniuersa caret: tametsi Angli Lusitanica voce eum piq; vocent: sed inter istos fluuiatiles percam superius nominatam dicere quoque est, non minus ac alios quoque squamosos albas

& leues carnes habentes, ætate medios, qui in multa & salubri innatāt aqua, de quibus alibi copiosum fecimus sermonem: hos vero (vt diximus) aliquando quū fastidio premebatur, esu præcipuè alitum, & carnis quadrupedum (quanquam rarò hac vtebatur) concedebamus, quum multum illis delectabatur, aliquando aqua coctos, nonnunquam verò assos, rarò tandem sartagine frictos. Oua recentia, tremula, & sorbilia liberaliter concedebamus: ex oleribus verò admittebamus borraginē nostram, apud Græcos buglossum dictam, melissophyllum, id est, melissam, fœniculum, endiuiam, cicoream, lactucam, asparagos, & lupulum. Legumina porrò omnia interdicta sunt: veluti multa alia quæ data opera prætermittimus: ex fructibus verò comedebat ficus optimè maturas, vuas pēsiles, amygdalas, & pruna: caseum & ex eo parata tanquam venenum fugiebat. A prandio verò coriādro præparato, id est, sacharo incrustato, diacitonite, & piris sacharo conditis vtebatur: nec minus in cœna, quæ semper prandio minor erat. Vinum in potu concessum, medium sapore, colore, & substantia erat. Acetum & res salitæ omnino interdicebātur, sicuti cætera sanguinem supercalfacientia & melancholiam gignentia. Somnum potius longum, & superfluum, quàm parcum esse permittebamus: & illum quidem nocturnum: Nam diurnus pessimus ille est, si modo nocturnus interruptus non fuerit, qui si fuerit, tunc maximè diurnus iuuat, vt ex Galeno elicitur libro Prognosticorum: erat igitur ad minus octo horarum somnus: exercitium quoque ante prandium temperatum permittebatur. Nam à cibo assumpto quiescere, tum corpore, tum mente bonū est: hinc Galenus tam sæpe dixit labores cibum præcedant. Ab affectibus verò animæ eam interdicere impossibile erat, quum natura sua, mulier rixosissima, si quæ alia erat, semper autem cū ancillis rixabatur, semper obiurgabat, omnibus erat infesta, continuò in bilem & indignationem veniebat, adeò vt furiali incessu & non humano processisse dicendum sit: qua de causa, marito, amicis, & assistentibus, illam nunquam ad sanitatem peruenturā prædixi. Quantum verò ad euacuationem attinet; Primo sanguinis extractione vsi sumus, quæ multum in hoc morbo valet: deinde verò varijs medicamentis quoque atram bilē respiciētibus vsa est, inter quæ hæc numeranda veniunt, syrupus rosatus solutiuus, syrupus de epithymo, de fumo terræ simplex, & cōpositus de pomis saporis, de borragine, buglosso, de lupulis: item decoctio fumi terræ, de sena, de epithymo, aqua borraginis, buglossæ, lupulorū, betonicæ, fumi terræ, melissæ: electuaria quoque erant,
elescoph

elescoph à sena paratū, hamec Indicum, catholicon, & leniens: ca tipotia quoque erant de lapide lazuli, de fumo terræ, de hiera, aggregatiuæ, & Indicæ: ijs addamus potionem hanc egregiam, & huic affectui miram. R. myrobalanorum, citrinorum, chebulorum, Indorū añ. ʒ.j. & mediā, contundantur grosso modo, & infundantur per diem & noctem in vncijs octo aquæ fumi terræ, deinde. R. epithymi, polypodij, folliculorum senæ añ. ʒ. vnam, liquiritiæ rasæ drachmam vnam & mediam, seminis citri drachmā vnam, gariophyllorum ℈. medium, corticum hellebori nigri drachmam mediam, bulliant omnia simul in prædicta infusione vsque ad consumptionem tertiæ partis, & facta colatura & expresione detur remanens pro vna vice. Iis enim citatis medicamentis, eam interpellatim purgabamus, & interdum quoque sanguinem mittebamus: sed quum hæc agebant, topica medicamenta mamillæ affectæ apponebamus, & illa quidem parum calida emollientia dicta. Nam à fortiter calfacientib. & exsiccantibus in morbo fugiendum est, vt suadet Galenus libro secundo Artis curatiuæ ad Glauconem capite quarto, & Paulus libro quarto, capite trigesimosecundo: Erant igitur medicamenta illa, malua, viola, melilotum, chamomilla, radices althææ semen lini, fœnum Græcum: ex medullis verò, ceruina, & vitulina: sed ex adipibus commendabantur, leonina, pardalis, vrsina, taurina, lupi, taxi, & hirci: ex auibus axungia gallinaceorum, anseris, anatis, phasiani: olea verò amygdalarum dulcium, liliorum alborum, chamomillæ, & alia. ex ijs autem fomenta, cataplasmata, & emplastra parabantur: & interdum cerotum admouebatur confectum ex diachilone albo, ammoniaco præparato, adiecta medulla ceruina: quibus omnibus per octo longos menses vsi sumus: quæ quum illi parum conferre videbantur, Venetias se contulit, vbi tres doctisimi medici illius curam susceperunt: quorum vnus Baptista Montanus est, qui primo Aëtium latinum fecit: alter verò Victor Trincauelius, cuius industria Galeni opera emendatiora in lucé sunt edita: tertius verò Bartholomeus Abiosus nominatur, qui magna cum gloria ibidem Medicam exercet artem: ab ijs igitur præclaris medicis per duos mēses curata fuit, infœlici tamen successu, quum parum aut nihil adiuta fuerit. Ferrariam igitur regressa, & ad eam accersitus non bene, imò peius valere eam comperio, adeò vt intra paucos dies grauisimis doloribus fuerit oppressa: conficiebatur enim pus in mamilla, nec satis sunt sedati dolores, quousq; in parte decliuiori mamilla perforata fuit, extractumq; tantum puris, quantum nobis pro necessitate ap-

 paruit:

paruit:post autem apertionem,ulcus in dies malignius factũ est, quia medicamentis parum cedebat, & si quæ fortia admouebantur,illis irritabatur: de genere igitur cacoëthes, ulcus hoc erat, cauernosum,dolosum,imò ex illis quæ chironia,uel telephia nominantur: chironia, quia Chirone ut curentur, medico sapientissimo sic dicto,opus habent,telephia uerò,quia talia sunt,qualia Telephus passus fuit:quibus consenuit,& nunquam sanus ab illis euasit.Semper autem ulcus hoc comitabantur dolores,præcipuè quinto elapso mense ab eius apertione, qui tunc fortissimi sæuissimiq; fuerunt: & glandulæ in collo,& alis,ac ubere dextro de nouo ortæ fuerunt, imò euacuationes solitæ suppressę sunt, ut aluus inflari cœperit: quia morbo deuicta natura,libere uagabantur per uniuersum corpus humores,nec eos per consueta loca,quemadmodum antea consueuerat,transmittere poterat: unde brachium sinistrum ex illo uenenoso humore syderatum ferè euasit.Tandem prostratis uiribus, tametsi præsidijs opportunis,& ualentibus semper obstitimus,uita decessit,duobus elapsis annis ab origine morbi: nec enim fieri potest, ut omnes ad sanitatem reducantur, ut Hippocrates primo libro Prognosticorum tradit,quod ingeniosus Poeta cecinit, dicens,

Non est in Medico semper releuetur ut æger,
Interdum docta plus valet arte malum.

Vsi cæterùm sumus contra atrocissimum morbum istum candente ferro,aliquando uerò caustico medicamento, id est, sublimato,nonnunquam uerò linimenta inuncta unguento Apostolorum, uel Aegyptiaco, plerunque uerò mundificante medicamento,sed exterius parti affectæ,splenium unguento à tutia cõfectum illinitum apponebatur, ex tutia dico, id est, ex cadmia Dioscoridis,non pompholige,ut hucusque omnes non sine ingenti errore crediderunt, ut uberius suo loco exposuimus.

Curatio trigesimasecunda, de colico affectu, eueniente à vitrea pituita, & eius curatione.



VLIER quę propè Castellum nouum ad Padum habitat, natura pituitosa, intensissimo dolore vexari cœpit: pro quo propulsando accersiti sunt plures medici, qui in huius morbi inquirenda causa, omnes vnà conuenere, pituitam tenacem vitream dictã esse: à qua sæuissimi dolores illi oriebantur: consueuerat enim morbus iste tem

pore

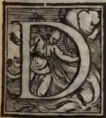
pore quodam interiecto superuenire, contra quem primo clysteribus confectis ex ruta, anetho, parietaria, baccis lauri in aqua adiecto oleo rutaceo, anethino, laurino, liliaceo, & similibus vsi sumus: nonnunquam verò hoc modo. R. centaurij minoris, foliorum lauri, rutæ, anethi, an. m. j. seminis cartami, vrticæ, anethi, an. drachmam vnam, in aqua fiat decoctio, quousque colorē viridem acquirat, cuius decoctionis, accipe vncias quindecim, olei rutacei, anethini, laurini. añ. vncias duas, mellis rosati colati vncias duas, salis Gemæ vel communis drach. vnam, trochisc. Alandaal. ℈. j. ouorum vitellos numero duos, misce, fiat clyster: nonnunquam verò loco trochiscorum, diaphiniconis vnciam integram iniiciebamus: aliquando uerò electuarium de baccis lauri miscebamus: nec enim bonus practicus mirabitur, si à principio potentibus medicamentis vsi sumus, quum nos doceat Hippocrates, vltimis morbis, id est, acutissimis, periculum secum ferentibus, vltima medicamenta sunt adhibenda: diligens proculdubio, & minimè tardus, aut segnis medicus esse debet in iis morbis periculum minātibus, id quod Galenus quinto libro Methodi medendi, animaduertens, & contra Erasistratum agēs, ita prodit: minimè igitur, sicuti medicorum nonnulli censent, à paruis incipiendum auxiliis est, nec sicut illi dicunt sentiendum, ista scilicet prius esse tentanda, mox si nihil profecerint, aggrediē da maiora: nam in morbis, in quibus periculum non impendet, vera ea opinio est. At vbi moriturus æger est, si phtoë semel exceptus sit, alienissimum à ratione est à minoribus inchoasse: nam sicuti reliqua omnia ab Hippocrate tradita, ita illa quoque sentē tia rectè est dicta: nempè ad vltimos morbos vltima prorsus remedia maximè valere. Vsi igitur sumus potentibus medicamentis, quibus dolores illi intensissimi remissi sunt. Nam & exterius linimento ex oleo euphorbij cum pauca cera parato, illinebatur: veluti per os oleum de amygdalis dulcibus recens dabatur. Depositis igitur doloribus, ad syruporum propinationes deuenimus, qui ita habebant. R. mellis rosati colati vnciā vnā, syrupi de betonica, de calamento ana unciam mediam, decoctionis betonicæ, chamomillæ, origani, fœniculi, secundum artem cum seminibus carminantibus ventositates paratæ vncias quatuor, misce, & ieiuno stomacho capiat in aurora: nocte verò tribus à cœna horis iteretur, vsa verò per quatuor dies hoc syrupo est: postea verò pharmacum sequens concessimus. Recipe agarici boni nouiter in pasta cum oxymelite scillitico para ti dra. duas, electuarij elescoph dra. tres, syrupi de epithimo vncias

cias tres, decoctionis sennæ tantundem, in qua bullierit seminis carthami drachmas duas, hyssopi & pulegij parum, misce, fiat potus vnus: hoc enim pharmaco aluus optimè deiecit, & mulier basilicè habuit: postea verò ne morbus rediret, ad vinum ligni guaiaci descendimus: quo nihil sanctius aut diuinius pro hac domãda ægritudine inuenimus. nam & si ex hoc ligno tempore musti, vinum optimum concinnari posset, veluti prisci ex variis herbis conficere assuescebant, quod summopere laudo, quum tamẽ eo carebamus, sic parare iussi. Recipe ligni guaiaci nouiter elimati, nihil nigri habentis, quod recens sit oportet, nam aliter satius est multum nigri possidentis accipere, unc. decem, corticis eiusdem ligni gummosi puluerizati vn. duas, in lib. viginti vini albi generosi & potentis, per vigintiquatuor horas madescere finito: deinde verò ad lentum ignem ebullire ad medias finito, quod vinum percolatum ac ab scobe illa depositum, in olla minori decem lib. continente iniicito, cui adde herbæ hyssopi, pulegij, anethi an. fasciculum unum, & iterum ad ignem bulliat, donec maneant libræ septem, facta tandem colatura, vinum remanens, primum dicitur vinum, quod syrupi loco in aurora pondere octo vnciarum prælibat, quo sudor maximè euocabatur, & illam sic per tres horas sudare permittebam, non minus quoque tribus horis à cœna in nocte, eandem vini quantitatem concedebam: sed hæc de primo vino. Secundum verò vinum, quo inter diem potus vice, & cum vescebatur vtebatur, sic parare faciebamus. Nam relictæ scobæ, siue pulmento illius ligni, à quo primum extractum fuit lignum, unc. quatuor prædicti ligni noui, superaddebamus, quibus vinum infundebamus pondere viginti librarum, quod ad ignem quoque feruere quousque maneant libræ duodecim, permittimus, ac postea percolamus, quod secundum vinum appellamus, & eo vice potus inter diem, & hora victus vtebatur. Cæterum, quum vinum hoc parabatur, tantam ex se fragrantiam, ac odoris suauitatem spirabat, vt moschum ibi esse assistentes dicerent: vsa est autem mulier hæc vino hoc per vigintiquinque dies, in quibus immunis & libera ab illo sæuo & crudeli morbo fuit. At victus ratio huic talis præscripta fuit. Primo carnibus in prandio ei nunquam interdiximus, interdum assis, aliquando verò elixis: carnes quum dico, alites montanas, capum, gallinam, pullosq; gallinaceos, & interdum domesticos columbos intelligatis velim, vt plurimum verò illis assis vescebatur: elixis verò non nisi secundo in vino apparatis. Nam aquam omnino fugeret in hoc morbo monuimus, &

eo

eo magis, quia mulier hæc assueta vini potu erat: sed panis nauticus, siue biscoctus dictus, in vniuerso hoc morbo, illi recentis panis vice fuit: sed cœna leuior prandio semper fuit, in qua amygdalatum secundo vino concinnatum concedebamus, nonnunquam verò panatellam, ex biscocto pane & secundo vino, adiecto saccharo & cinnamomi pauxillo confectam: ex fructibus verò albas, & ad ignem siccatas amygdalas, veluti vuam sole siccatam concedebamus: ex oleribus, fœniculum, mentham, saluiam, petrosilinum, & hyssopum, pro condiendis iurulentis pullorũ carnibus permittebamus. Mel quoque inter ea quæ concedebamus adnumerare est, quibus omnib. mulier hæc non solum sanitati pristinæ fuit restituta, sed etiam ab illo grauissimo morbo, quo sæpe corripi solebat, immunis & libera perseuerauit.

Curatio trigesimatertia, de colico dolore, à lumbricis infestantibus eueniente, & eius curatione.



IANA vxor lapicidę in colicum affectum solitum deuenit, & illum quidem à lumbricis causam habentem: proinde primo clysterem ex lacte & melle tantum iniiciendũ curauimus, quo dolor illico remissus fuit, quum omnia, vt illa asserebat, ex partibus superioribus ad inferiores descenderunt: post quem clysterem, alterum ex rebus vermes interficientibus, nondum altero eiecto mittere mandauimus, qui habet: Decoctionis rutæ vncias quindecim, olei rutacei vncias tres, salis nitri drachmam vnam & mediam, aloes non lotæ drachmas duas, hieræpicræ vnciam vnam, misce. an verò inter excreta illa vermis exierit, non constabat: qua de causa bolum hunc illi sequenti die deuorandum dedi. Recipe specierum de hiera Galeni drachmas duas, diaphiniconis drachmas tres, seminis santhonici, lumbricorum dicti, drachmam mediã, zucchari quantum sufficiat, fiat bolus, hoc autem quinquies egessit, & dolor ex toto leuatus fuit: & sic intra duos dies sanitati restituta: postea verò octo sequentibus diebus, quolibet mane, ieiuno stomacho, rotulum ex aromatico rosato comedebat, super quo vinum ex absinthio confectum bibebat, & sic sana cito euasit.

SCHOLIA.

BONI *medici fidelis, & Deum timentis officium est, celeriter quoad fieri potuit curare: quoniam ab omni arte aliena est comperendinatio, potissimumq;*

tissimumq; à medica, in qua comperendinatio procrastinatioq; vitæ periculum est: vnde Mesues in exordio suæ Praxis, inquit: auxiliari ne differas, quia semel pereunti nulla postea suffragia prosunt: poterat autem crudelis medicus huius mulieris morbum in longum protrahere tempus, eamq; in reditu habere, quam nos duobus tantum diebus ad sanitatem reduximus, tutò, iucundè, & vt diximus celeriter curantes, vt optimus quisque medicus facere debet, vt Cornelius Celsus libro tertio ex sententia Asclepiadis dixit; & Hippocrates & Galenus libro primo de Morbis vulgaribus, & decimo quarto Methodi medendi.

Curatio trigesimaquarta de muliere quadam quæ peperit, & postea desipiens & melancholica facta est, ac de computu dierum criticorum in parientibus, & de admouendo oxyrhodino.



XOR Sarcinatoris apud forum agentis, puellam peperit, & ad septimum diem vsque bene habuit, non bene tamen à mensibus purgata est: septimo tandem die febri cum rigore corripi cœpit, capitis anteriorem partem dolebat, & interdum circa cordis regionem sub sinistra mamilla dolorẽ sentiebat, qui dolor ad nucham vt asseuerabat, ascendebat, sequenti die febricitauit, & lecto decumbens, optimam repræsentabat faciem, parum loquebatur, & nihil mouebatur, quum tamen àb illa quærerem, vt valeret, & vbi nam doleret illa, similia verba loquebatur: sed anteacta nocte mente nõ constare, iam mulierculæ assistentes mihi significauerant: raptus enim materierum ad caput inde indicabatur: qua de causa, illico per clysterem aluo exonerata, saphenam pedis dextri secare iussi, sanguinisq; vncias septem extrahere: à vino verò & carnium esu abstineret, tenuiq; victus ordine vteretur commisi: sequenti verò die quum illam viderem, & desipientem perseuerare reperio, tunc cephalicam dexteri lateris aperire, sanguinemq; fluere ad pondus quinque vnciarum iussi: erat enim sanguis corruptus, liuidus, morbi malignitatem satis attestans: post quam sanguinis minutionem: syrupum istum bibendum dedi, qui habet: Recipe syrupi Byzantini sine aceto vnciam mediam, de endiuia vnciam vnam, aquarum, lupulorum, endiuiæ, fœniculi, an. vnciã vnam,

vnam,miſce,& per ſequentes dies cõtinuetur. Capiti porrò oxy rhodinum applicare fecimus, quod habet. Recipe aquarum roſarum,libram mediam,plantaginis vncias tres,aceti roſati vncias duas,olei roſacei vnciam vnam & mediam, pulueris ſantalorum rubeorum drachmam vnam & mediam,miſce, & ſincipiti & temporibus cum panno lineo applicetur, & ſæpe innouetur. Cordi quoque epithema hoc admotum fuit,quod recipit, aquarum roſarum, borraginis, meliſſæ, acetoſæ, añ. vncias tres, ſpecierum diarhodinis abbatis,diamargaritonis añ. drachmam mediam, de gemmis ſcrupulum vnum, & vini boni vnciam vnam, croci granadi cum zendalo rubro, tepidum cordi applicetur: frictiones quoque crurium fierent: ſed leues ſuaſi, nam continuo febricitabat,ſed in nocte clyſter iſte iniectus fuit, qui refrigeratorius dicitur, & ita habet. Aquæ decoctionis hordei libram vnam & mediam, olei violacei vncias tres,zucchari vnciam vnam & mediam,vitelli oui numero j.miſce,quem per quatuor retinuit horas,cuius partem poſtea per cubile non ſciente illa emiſit, in qua nocte parum dormiuit, ſed nihil loquebatur, inſipienter tamen reſpondebat, cum quibus, vt dixi febricitabat: qua de cauſa ſequenti die cephalicam alterius brachij ſecare iubeo: ſed optimè ſecta vena ſanguis paucus exiuit,craſſus,ſed non admodum ater, qui cum in vaſculum cadebat, illico coagulabatur, ſignum ſanè malum, & lethale, immo omnia ſigna ſi exactè contemplentur, peſſima & mortalia ſunt. Veſperi vero cucurbitulas quatuor ſcapulis cum ſcarificatione admouere feci, à quibus pulſus validior factus eſt: ſed ſcire licet,quod cibum ſemper optime accipiebat, At in nocte Syrupi papaueris,vncias duas, vt ſomnum conciliaremus illi obtulimus: & tempora ac frontem pulſuſúe, populeone illini fecimus vnguento: ſed parum dormiuit,imo tota nocte cum timore & metu tranſegit, mane verò depoſitis per forfices capillis,embrocha caput irrigari feci,quod habet, foliorum violarum, lactucarum,roſarum ana manip. duos,florum nenupharis,corticum capitum papaueris, calicum hyoſciami, ana pugillum vnum, camomillæ pug. medium, miſce & in libris duodecim aquæ fiat decoctio ſecundum artem: cui poſtea adde olei roſacei libram vnam, chamomillini vncias tres, miſce, cum qua fiat embrocha, ſiue capitis irrigatio per dimidiam horam: præcipue ſuper ſyncipit,hoc eſt capitis anteriorem partem: poſtea, viuo catulo, vel columbo, per ſpinam diſſecto, prædictæ capitis parti applicetur, in victu verò pulli contuſum,piſtum dicunt,ſemine melonis, & anguriæ paratum, ac cum dimidia parte cre-

moris

moris ptisanæ mistum dabamus, cui quoque semen papaueris, veluti aliquãdo amygdalas, miscebamus: sed cum iis parum profectus fuit consecuta, & ea de causa ano duas hirudines, quoad sua sponte cecidissent, applicare fecimus, & in nocte synciput, & tempora hoc vnguento illini faciebamus; quod habet, vnguenti populeonis vncias duas, opij grana quatuor, croci granum vnũ, olei de papauere vnciam vnam, misce, fiat linimentum: item in nocte, bibendum hoc sequens detur: Recipe, requiei Nicolai, drachmam vnam, aquæ lactucæ, & nenupharis ana vnciam unam & mediam: misce: & in potu, vt dixi, detur: ijs autem, per tres aut quatuor dormiuit horas: & sequenti die menses copiose erumpi cœperunt, & ut mulieres assistentes cõfirmabant, & nos postea uidimus, uiuidi & rubicundi erant: mane uerò sequenti, à febri ferè libera erat, sed nunquam ita furibundam, aut commotam illam ut tunc inuenimus: nam præter quod membra, præcipue caput, præter naturam mouebat, uaria loquebatur: & ijs similia quæ in cubiculo effundebantur uerba, aut illi obiiciebantur: tunc à dæmone malo agitari, mulieres affirmare cœperunt: pro quo acciti sunt Christiani religiosi ad cacodæmonem illum propulsandum, sed nihil profecere: nam uesperi febris intendi cœpit: pro qua, sequenti nocte, remedia anteacta iterarentur commendaui: demum, quum mane illam inuisum redirem, eam melancholia dicta morbo uexari, & absque febri esse deprehendi, quem morbum describit Paulus Aegineta libro tertio suę medicinæ capite decimoquarto, ubi inquit: Melancholia, mentis alienatio quædam, absque febri est, ex melancholico maximè humore nascens, qui mentis sedem occupauerit: & hæc dupliciter fit, aut per essentiam, hoc est, cerebro ipso per se ægrotante, aut per communitatem siue consensum: alia uerò fit flatulenta, dicta hypocondriaca, ob inflammata circa stomachum præcordia eueniens, quæ inter eas, quæ per consensum fiunt, adnumerari debet: quam Ferrariæ pati uidimus Raphaelem, filium Isaac Hebræi usurarij hominis nefarij: At, quum assistentes circa hãc, de qua agimus ægrotante, à malo spiritu (ut diximus) uexari asseuerarent: & monachos pro eo propulsando conuocarent, nos à cura desistimus: nec illam amplius inuisimus: Sic mente captam, & furibundam relinquentes: quæ postea ex se intra mensem, sanitati fuit restituta, cœpit autem morbo affligi, ut obiter hoc dicam, de repente: quum ex somno experrecta esset, cui morbo similem Hippocrates describere uidetur, libro de Virginum morbis.

SCHOLIA.

DVO *hic in dubium verti possunt, primum an dies critica supputari debeat ab hora partus, vel potius ab hora incipientis febris, quam quæstionem, Conciliator libro diff. & plures alij disputant. Secundum, quomodo componi debeat, oxyrhodinum, & cui nam capitis parti, potissimum apponi debeat, quod* Matthæus *de Grado inquirit, &* Gentilis *de Fulgineo, aliјúe plures non silent: vt paucis igitur primum dubium absoluamus, nec in longum more Conciliatoris discurramus: qui nisi propositis prius sexcentis distinctionibus, rem concludit: dicamus, & primo* Hippocrates *libro tertio* Prædictionum, *textu decimo sententiam suam in hac re ita scriptam dimisit, in mulieribus indicationes fiunt à partu, quonis die pepererint: quam sententiam enarrans ibidem* Galenus, *inquit, principium numerationis erit, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint: in quibusdam igitur circa secundum, aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram indicationem, sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum: hanc* Hippocratis *&* Galeni *sententiam firmat* Auerroes *libro quarto sui* Collectorij, *capite quadragesimo, quum dicat, & debes scire, quod ista crises à principio ægritudinis computantur, & est quando menifestè in operationibus læsio apparet, excepto in pariente: quia ab ipso partu incipere debemus, quamuis ægritudo post partum per triginta dies sensibiliter extitisset, & breuiter hæc regula, dicta* Hippocratis *consequatur:* Hæc *eadem ferè ad uerbum ab* Aliabate *describuntur decimo* Theorices *libro capite octauo, à quibus omnibus* Auicenna Fen *secunda quarti, capite primo tractatus secundi, discors omnino videtur, quum dicat, & si peperit mulier deinde accidat ei febris, tunc si non computetur ex febre, & non nisi ex partu, est illud error: ex quibus verbis uidetur* Auicenna *uelle, quod dies decretorius computandus sit à die febris, & non à die parturitionis: & hac de causa, multi in dubium rem hanc traxerunt: nos uerò quantum ad* Auicenna *verba attinet, dicamus quod* Auicenna *si quis illius penitius animaduertat uerba ab* Hippo. *&* Galeno *non variat, immo citatis à nobis* Galeni *verbis, subscribit, vt* Bellunensis *quoque in annotationibus non prætermisit, immo eum cum* Galeno *concordem, & vnanimem reddidit: & meritò sanè, quia* Hebraicus Auicenna *textus, ad verbum* Galeni *citata uerba habet, quæ consulto prætermitto, ne ad ostentationem quatuor* Hebraica *verba in hoc opere adduxisse mihi obijci posit: certi enim sumus in hoc* Auicennam *ab* Hippocrate *&* Galeno *discordem non esse: sed potius vnanimem & parem: sed in hoc maior est contrarietas, quam quæ* Auicennæ *inputari posit, quum* Hippocrates *libro de* Morbis *popularıter vagantibus, sibyipsi contradicere videtur: quum in enixis, non ab hora qua pepererunt computationem facit, sed ab ea potissim um qua febricitarunt,*

runt, & quod hoc sit uerum, ne quis nobis falsum loqui obijciat, audiat. Nam Hippocrates *sectione tertia libri primi de* Morbis *popularibus, ægro quarto* Philini *uxorem, quæ filiam pepererat describit, cui quum purgatio secundum naturam facta esset, tamen decimaquarta, à partus die, febris uehemens cum rigore illi superuenit, à qua hora diei decimi quarti connumerare incipit, ad viginti sequentes dies, in fine quorum mortua fuit, ut facta computatione dicendum sit: hanc obijsse die* 34. *à die partus numerando, sed si à die inuasionis febris, quæ decimaquarta fuit, procul dubio, sequentium viginti dierum termino è uita decessisse affirmandum est: prout* Hippocrates *fatetur, &* Galenus *optimè enarrat, vt liquidò constet in hac enixa* Hippocratem *à die febris computationem fecisse, & non à die partus: sed fortè respondebit aliquis, iustum esse in hac ægrotante ab hora febris computationem faciendam, quia quatuordecim dies à partu iam pertransierant: sed responsum hoc nullius est ualoris, & ne sic subter fugiat: sequentis ægroti quinti historiam, & loco citato in medium afferamus, ubi* Hippocrates Epicratis *vxorem describit, quæ ante partum fortiter riguit, & non incaluit: & tertia die peperit, & alia omnia secundum rationem venerunt, sed postridie à partu febris acuta eam inuasit, à qua die* Hippocrates *computum facit: & non à die partus: sed quòd à die in qua febris ipsam corripuit connumeret* Hippocrates, *satis clarum est vel ex ijs quæ subdit, sexta die à quo febris ipsam corripuit ad noctem delirauit: ut satis pateat* Hippocratem *sequenti die à partu, in qua febris eam inuasit, numerum cœpisse, non uerò à die partus, ac sic responsum supra adductum mutilum esse satis superq; patet: ijs faciunt, quæ ex historia vndecima sequenti enarrantur, scilicet ex* Dromeadæ *uxore, quæ filiam peperit, & alijs omnibus secundum rationem factis, secunda die eam rigore corripuit, & febris acuta, à qua die* Hippocrates *computat, & non à die partus, vt ex suis verbis satis liquet quum dicat, altera à rigore die, stercora ab aluo bene prodibant: ex ijs enim dictis satis constat, quod* Hippocrates *in ijs casibus à die febris inuasionis enumerat, non uerò à die parturitionis, ut fieri iubet libro tertio* Prædictionum: *ijs respondebunt aliqui* Conciliatoris *doctrina armati, quòd in partu naturali, computatio à die febris inchoanda est, quemadmodum in citatis mulieribus euenit: quæ pepererunt tempore à natura constituto, & menses copiosos habuerunt, vnde* Hippocrates *rectè à die febris connumerat, & non à die partus: secus autem esse in partu non naturali, in quo non a die febris, sed ab ipso partu enumeratio facienda est, & sic de eo dixisset* Hippocrates *libro* Prædictionum, *à die partus & non à die febris computandum esse: quia tunc partus morbus est, febris uerò accidens.* Horum *assertio roborari posset per* Hippocratem *libro tertio citati voluminis, id est, de* Morbis *popularibus, ægroto decimo, vndecimo, & duodecimo.*

In ijs

In ijs enim tribus capitibus, de tribus mulieribus enarratio fit, quarum duæ priores abortiere: altera uerò dolorosè peperit: omnes autem tres febricitarunt, & mortuæ fuerunt: in quibus computatio à die partus, facta fuit: veluti in altera quæ gemellas filias cum difficultate peperit, & non ualde purgata est, ut ægroto decimoquarto, post constitutionem pestilentem, quis legere poterit. Ii enim sunt casus quibus horum responsum fulciri posset: sed reuera horum responsum ad Hippocratis *mentem fit ulneum est, & nullius ualoris, quia non ita* Hippocrates *&* Galenus *loqui solent: vt in partu naturali à febri connumerationem faciant, in præternaturali uerò ab ipso partu, & quod hoc ita sit, patet: quia historiam ex* Hippocrate *adducemus ex muliere quæ quum peperit, purgatio illi defecit, ita ut partus non naturalis dicendus sit: & sequenti tertia die febri acuta horrida correpta fuit, à qua die* Hippocrates *computationem desumit, non uerò à die partus: est enim historia ægroti secundi prædicti libri tertij post constitutionem pestilentem, quæ incipit,* In thaso decumbentem apud frigi*dam, à partu vbi filiam peperisset & purgata facta non esset, febris acuta horrida, tertia die corripuit, multo autem tempore ante partum febriculosa erat, decumbens, cibum fastidiens, & inquit, postquam autem riguisset febres continuæ, & cætera, vt ex ijs lector intelligat à tertia die post partum connumerationem fecisset: proinde horum responsionem nullam esse palàm est.* Nos *uerò ne in hoc tam difficili dubio longiorem trahamus moram, dicamus* Hippo. *libros* Epidemiorum*, id est, de morbis populariter vagantibus pr. us scripsisse, quàm libros* Præsagiorum*, vt testatur* Gal. *libro secundo de* Diebus *decretorijs, in quibus ut res interueniebant, ita eas literis mandabat, non regulas, aut* Canones Methodúmue *aliquam seruando: veluti postea in libris* Præsagiorum *fecit, in quibus regulas veras, canones sacros, ac leges legitimas sanxit, quos recentiores medici tenent, seruant, ac imitantur: proinde veriorem hanc* Prognosticorum *sententiam esse, illa, quæ à libris* Epidemiorum *desumitur, credendum est: ac sic semper à puerperio dierum criticorum computationem faciendam esse asseuerandum est, ut omnes* Arabes *postea scribentes firmarunt: sed dices: prudens medicus, quo modo si febris incœperit post diem partus, decimo vel duodecimo die, à die partus numeratio facienda est? quia* Galenus *iubet, enumeretur morbus ab hora in qua læduntur operationes.* Respondemus*, morbi causam ab hora partus instare: sed latitat plerunque ad triginta dies, vt aduotat* Auerroes*, & plures alij, vt rabidi canis venenum, quod per longum tempus occultatur, ita vt ad annos plures deocculletur, & hominem inficiat referat* Galenus *libro tertio de* Morbis *vulgaribus,* Commentario *tertio: porrò si responsum hoc non placuerit, placeat saltem sequens quod in partu naturali demptis febriculis illis ephemeris, quæ plerunque lactis generationem consequuntur, & tertio, & quar*

to: vel quinto die eueniunt, & partus rationem habent, à die febris computatio fienda est: secus autem in partu innaturali, in quo ab ipsa die parturitionis enumerare debemus. Secundum dubium propositum fuit, cui nam capitis parti oxyrhodinum potissimum admoueri debeat, nec tantum oxyrhodinum, quantum medicamentum mitigatorium, concoctorium, & discussorium: vtimur autem in principio fluxionum, exceptis paucis casibus, repulsorio medicamento, cui quum moderate opus perfecerit, at in augmento morbus fuerit, ex ijs quæ discutiunt, ac mitigant parum admiscemus: in statu verò & paulò ante statum æquis portionibus miscemus reprimentia discutientibus: sed in declinatione, vel status fine, solis resoluentibus & relaxantibus uti licet, vt refert Galenus libro secundo de Compositione medic. secundum locos, & sexto eiusdem voluminis vbi diamoronis, & compositionis putaminum nucum meminit: & Auicenna libro primo sui Canonis. Cæterum, oxyrhodinum id significat quod acetum rosaceum, sed Archigenes ob aceti facultatis vehementiã nunquam eo solo, vt meminit Galen. vtebatur: sed illi potius oleum rosaceum, aut aquam admiscebat, vnde factum est, quòd recentiores medici oxyrhodinum semper ex aceto rosaceo, aqua rosacea & oleo rosaceo componant: quali uerò proportione, id medici arbitrio relinquitur, qui coniectari debet, an nimis refrigerare opus sit, vel potius parum, quibus adde aeris temperiem, ægri ætatem, ac sexum. nam pueri & fœminæ, ac eunuchi, & quicunq; molli carne sunt præditi, uehementem frigiditatem non ferunt, & ea de causa, acetum non ita liberaliter applicamus. nam frigidum & siccum acetum est, ac constringens & tenuium partium, vt tradit Galen. cap. 18. libri primi Simplicium: impulsis autem tenuibus partibus, ab stypticis, ac veluti manu pressis, penetratio maior fit, non uerò ob partes calidas in ipso aceto repertas, vt nonnulli autumant. Nam Galen. vbi ex professò de aceto, ac de illius tenuib. partibus loquitur, inquit, acetum non ob partes calidas penetrare, sed ob subtiles frigidas quales in exactè sereno aquilonari aere reperiuntur, vt cap. 23. lib. primi de Facult. simpl. medic. uidere est, & lib. 2. de Compositione medic. secundum locos, ut alios plures sileam locos: demum concludo, quòd acetum, vt Galeno placet, non ob partes in eo calidas repertas penetrans est sed ob acutas frigidas, vt in aere aquilonari percipimus: nec. n. me latet Gal. aliquando dixisse acetum ex contrarijs facultatib. constare calidis et frigidis, vt cap. secundo libri quarti de Facult. simpl. medic. Qua de causa, ibidem agrestæ succum, pro curandis hypochondriorum & aliorum membrorum inflammationibus, magis laudat quàm acetum: quia in agresta succo, frigiditas absoluta comperitur: in aceto uerò vltra frigiditatem, caliditas quoque percipitur, quam acris ei sapor permistus attestatur. Paramus igitur oxyrhodinum prout necessitas vrget, aliquando multum accti, aliquando verò parum,

parum, & multum olei adiungendo, præsertim quum humectare, nec tantum refrigerare cupimus. Nam oleum aquæ admistum hydrelæum dictum, multo magis penetrat & humectat quàm oleum per se solum, & multo magis si acetum simul illi misceatur, vt Galenus tradit lib. 2. de Facult. simpl. medic. & nonnullis alijs locis. Vt receptui igitur canamus: dicimus, quòd oxyrhodinum, vel repercussorium, aut discussorium, mitigatoriúm ve medicamentum sincipiti, & temporibus applicari debet, nō verò fronti, vt recentiores Practici faciunt. Nam frons dubio procul longe à cerebri regione distat, & ea de causa vulnera illi inflicta non admodum sunt periculosa: quia longe à cerebri substantia, vt dixi, abest, quod ignorantes Chirurgici, quum penicillum mittant, & in longum ire animaduertant, timent, putantes vulnera illa penetrantia ac lethalia esse: & hoc magis verum habet, si vulnera supercilia attigerint: non igitur medicamenta pro cerebri alteratione fronti admoueri (vt dixi) debent, sed sincipiti potius: partim toto capite ossa subtiliora continenti, & in qua sutura coronalis est, ob quæ medicamentorum vires facillimè penetrant: quæ omnia Galenus animaduertens libro secundo de Compositione medic. secundum locos, ita de hac re tradit, dicens. At uerò regio capitis iuxta sinciput, propter laxitatem coarticulationis iuxta coronalem suturā, & ob ossium tenuitatem, & rationem, facilè tum caliditatē, tum frigiditatem omnium quæ adhibentur pharmacorum intro distribuit, quare siue refrigerare oporteat: ex caliditate ardorem, siue calefacere frigiditatem, aptissimus est capitis iuxta sinciput locus. Hæc Galenus, quibus similia libris Methodi medendi scripta tradidit: vt igitur medicamentum applicetur, & suam agat operationem pili per nouaculam, aut forfices prius deponantur necesse est. Cæteras verò regulas, pro horum medicaminum admotione vt operanti ante cognitas, subticemus: veluti alia plura, quæ hic afferri pro instituto possent.

Curatio trigesimaquinta, de mania, & melancholia, & in quibus differant.



FILIA Vincentij coriarij, nata annos triginta, quum plerunque caput lauaret, & ad Solis radios, vigente leone, vt capillos flauos redderet, longam traheret moram, in arthritim deuenit, est enim arthritis, vniuersalis articulorum dolor. Nam propter intensissimam Solis caliditatem, materierū raptus ad caput factus est, à quo postea ma-

teriæ ad extrema corporis descenderunt, vnde dolores articulorum orti sunt, quales sunt, chiragræ, podagræ, ischiadici dolores, veluti genuum, & aliorum artuum, sed cum iis quoque febriebat, & consueta mensium fluxio illi deficiebat, raro enim mẽstruam purgationẽ hæc habebat, quæ natura melancholica erat. Huic igitur sanguine ex vtroque brachio extracto, illinitisq; articulis oleo rosaceo & chamomillino, dolores remissi sunt, & febris mitior facta est, postea verò deuoratis catapotiis cochiis, sanitati fuit restituta. Sed interpositis duobus mensibus, aduenien te autumno, quum iterum se lauaret, & caput ad radios solares poneret: insana facta est, cui venam cephalicam illico secare iussimus, sanguinemq; extrahere ad vncias sex, non minus cucurbitulæ spatulis, crurium retractiones, & brachiorum frictiones factæ sunt: demum assiduo decocto senæ epoto, & interdum in eo dissoluto electuario Indico, aliisúe catharticis medicamentis atram bilem respicientibus, mentis compos facta est: quum enim capillos illi deponere per forfices iuberem, respondebat, malle se mori, quàm simile pati. vniuersus tamen scopus noster erat, hãc somnolentam reddere, quod lactucis & semine albi papaueris in cibo concessis assecuti sumus.

SCHOLIA.

HIC *adnotare est, quòd mania, siue insania, qua iuuenis hæc laborabat, proprie melancholia appellatur, quia ex atra bile originem trahebat: mania uerò proprie ab assata flaua bile fit, nec solum in causis mania & melancholia differunt, sed etiam symptomatibus. nam insani ex melancholia facta per flauæ bilis vstionem præcipites sunt, tumultuosi, manu prompti & audaces, melancholici uerò à nigra bile facti, qui humor frigidus & niger est, timidi, suspiciosi de omnibus, tristesq; redditi sunt, immo solitudine gaudent, & hominum consuetudines fugiunt, vt* Homerus *tradit, &* Galenus *noster subscripsit de* Bellerophonte *melancholico: in hunc modum.*

Qui miser in campis errabat solus Aleis,
Corq; suum peredens, hominum & vestigia vitans.

Porrò hæc sæpe ad risum prona erat, vt inde sperandum esset, melancholiam hanc non admodum difficilem esse, quum & sanguis in ea dominabatur, iuxta Hippocratis *dicta in* Aphor.

Curatio

Curatio trigesimasexta, de apoplexia, & paralysi dicta neruorum resolutione.



FILIA Fabriferrarij, ætatis vndecim annorum, à lauato capite in apoplexiam intra horam incidit. Erat enim puella obesa, facie pulchra, & omnino sanguinea: quum igitur correpta fuit paroxysmo, maximè stertebat, & membrorum ingentem tremorem patiebatur, cui malo occurrens retractiones facere iussi, ligaturis, frictionibus, cucurbitulis non nisi profundissimis vulnusculis scarificatis, sed quum symptomata perseuerarent, cõsului sanguinem minui per venæ exterioris brachij sectionem, quæ multum eo tempore tumebat. & quum extra Hispaniam omnes Medici ante quartumdecimum annum venam secare timent, Galeni decreto imbuti, mihi obtemperare nequiuerunt: quapropter noscens ego, apoplexiam illam, morbum attonitum à Cornelio Celso dictum lib. 3. suæ medic. cap. 26. fortem esse, discessi, quum (ut ille ait) deplorati solis præsagijs sunt dimittendi: euasit tamen puella illa eo die à paroxysmo illo, non illæsa tamẽ, quum uniuersa pars dextra, paralysi, id est, resolutione affecta fuit, quæ aliis commissa medicis, intra mensem diem suum obiit.

SCHOLIA.

APOPLEXIA est priuatio sensus & motus in vniuerso corpore subito eueniens, cum functionum imperantium læsione, ob oppletionem ventriculorum cerebri. Nam obturatis cerebri meatibus, per quos spiritus animales sensitiuos & motiuos ad vniuersum corpus cerebrum transmittere solet, corpus insensile & immobile redditur, ita enim in hoc contingit, veluti in Sole, qui interposita nube, irradiare terram nequit, ita cerebrum irradiat vniuersum corpus spiritibus sensitiuis, & motiuis, quum nebulam, id est, humorum obturantem interpositum habet, transmittere nequit, & sic corpus insensibile & immobile fit: fit igitur in apoplexia vniuersalis læsio corporis, siue neruorum vniuersalis resolutio, quum verò particularis membri alicuius fit resolutio paralysis appellatur, quanquam & hanc Hippocrates *apoplexiam appellat, hodie uerò nos siue vniuersum corpus resolutum sit, siue eius aliqua pars paralysim appellamus, differt igitur apoplexia à paralysi tanquam totum à parte: quia apolexia vniuersalis est totius corporis resolutio: paralysis verò particularis. Caterum*

apoplexia, & epilepsia differunt, quia apoplexia semper fit materia contenta in cerebri meatibus: epilepsia vero aliquando fit per consensum, item quod in apoplexia fit neruorum resolutio: in epilepsia vero potius fit conuulsio, id est, neruorum retractio, quibus adde quod in apoplexia maior fit cerebri meatuum obstructio quam in epilepsia.

Curatio trigesimaseptima, de puella febricitante, quæ libera per sanguinis ex naribus fluorem fuit.



PVELLA quæ ad aquam Carmelitarum habitat, ætate decem annorum, febre correpta fuit, cui occurrens, internam brachij uenam secare iubebam, sanguinisq; uncias quinque extrahere, interposita tandem hora, ecce in sanguinis fluorem ex naribus deuenit, ita copiosum, ut assistentes integram sanguinis libram fluxam esse affirmarent: ita enim illi sanguinis is fluxus contulit, ut illico à morbo libera euaserit: nec sanguinis missione, aut alio remediorum genere indiguerit.

SCHOLIA.

HINC *argumentum desumi potest, quòd sanguinis missio per venæ sectionem, in ætate puerili, ante quartumdecimum annum, maximè conueniat, quum in hac ætate sanguis sua sponte fluit, nullo interueniente nocumento, aut caloris natiui resolutione, vt sæpe in hoc opere inculcauimus.*

Curatio trigesimaoctaua, de punctura acus in digito.



ANSELMI illustris comitis mater, sexagenaria, quum fueret, pollicem acu propè unguem pupugit, à punctura multum doluit, febricitabat: non quiescebat adeò ut per duodecim dies parum aut nihil dormierit, quieueritue: Dolor in uniuerso hoc tempore continuo perdurauit ita intensus, ut parum abfuerit quin ex eo moreretur, ad quam quum accessissem, penitius locum animaduertens, inuenio in ipso pollice inter vtrunque articulum saniem genitam esse, quam quum inueni, illico in loco secare iussi, saniemq; pro membri quãtitate fluere: à sectione verò optimè manu oleo

rosaceo completo inuncta, in ipsoq; vulnere immisso linamento illito ex albo & luteo oui optimè contusis, & asplenijs debitè applicatis intra duas horas à doloribus libera fuit, & postea intra paucos dies sanitati restituta.

SCHOLIA.

PERICVLOSAE *admodum sunt huiusmodi punctura, ob quas multi aliquando digitum, aliquando manum, aliquando uero & ipsam vitam amiserunt: vnde* GALENVS *hac sciens, doctè admodum ad apertiorem confugit, dicens libro* Artis *medicinalis capite nonagesimo secundo, nerui & tendonis punctura propter sensus uehementiam, & quoniam hac pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitandam, ac tum præsertim, quum nihil extrorsum espirat, obcæcato cutis vulnere: aperiendum est igitur, atque exiccandum substantia tenui, quousque ad ima nerui offensi posit penetrare, de quibus quoque libris* Methodi *medendi abundè ab ipso Galeno preditum est, præcipue sexto in hunc modum: igitur si cutis tantum acu (exempli gratia) alicui sit puncta, facileq; in eo sanescant vlcera, etiam citra medicamentum, nudo membro ipsum ad consueta dimittas opera, nihil sentiet mali, sin verò ægre in illo sanentur, primum quidem dolebit, post etiam tum pulsu particula infestabitur, tum phlegmone, quare minime imponemus medicamen quod glutinet; sed molle, & blandum, & quod dolorem mitiget: siquidem vbi magna diuisio est, ibi studium impendi debet, vt magis siccantibus remedijs labra vlceris & vniantur & coalescant: vbi autem acu stilóue facta diuisio fuerit, id duntaxat curandum est, ne phlegmone tentetur particula: porro vbi aliquis neruus est punctus, cutim ipsam apertam seruare oportet: aut (quod tutius est) latius incidere, vt per eam ex neruo vulnerato effluat sanies: dein verò admouenda quæ simul dolorem mitigent, & exitum saniei patefaciant, si virtus vegeta sit, sanguinis missio est expediens, purgatioq; vniuersi corporis, si vitiosis succis redundet, & cætera: hac in* Epitome Galenus, *sed quæ verò medicamenta punctis neruis conueniant, exposuit abundè Galenus non solum citato libro; sed etiam libro tertio de* Compositione *medicamentorum secundum genus, quæ tu in frontispitio libri per otium legere poteris.*

Curatio trigesimanona, de nocumento eueniente ab ingestis fungis.



PVELLA rusticana, ex villa ad me delata, ætate septemdecim annorum, oris ventriculi erosiones, doloresq; ingentes patiebatur, febriebat, & lotium crassum turbulentúmue emittebat, adeo vt iumēti eum quis diceret. Nam quum causam vnde morbus originem traheret, inquirerem, se ignorare respondet: pressa itaque atque coarctata doloribus & anxietatibus, ac respiratione difficili, villica hæc tunc in animi deliquium incidit, quibus animaduersis, illico vomitorium hoc parare iubeo, quod habet. R. seminis raphani, anethini ana vnciam mediam, in aqua fiat decoctio quousque maneat vnciæ octo: facta colatura adde oxymelitis simplicis vncias duas, agarici scriptulum vnum, misce, & bibendum dato: quo parum vomuit, & dolor illam grauabat, ob quem venam communem brachij secare iussi, sanguinisq; vncias septem extrahere, quo deposito dolor minui cœpit, & melius habuit. Nō omnino tamen à dolore libera fuit: sed eo potius interdum corripiebatur: vt verò humorem illum refrenaremus, ac expulsioni pararemus, sic orsi sumus. R. syrupi de matricaria, de betonica, de hyssopo ana vnciam, semina aquarum, origani, fœniculi, hyssopi, ana vnciam vnam, misce, & ieiuno stomacho tepidum bibat, & ter iteretur: At sequenti die, quum è rure ad me rediret, variaq; cū ea & sponso confabularer: ecce, nocte antea quàm male haberet, mihi exponit, fungos cœnasse: quod quū audissem, illico deprehendi symptoma illud ab humore crasso pituitoso ex fungis venenosis antea ingestis ortum traxisse, quę quū illis patefecissem, illico historiam mihi enarrant, cuiusdam mulieris vicinæ suæ, quæ fungos quum nocte quadam cœnaret, in morbum quendam grauissimū inciderat, à quo insana permansit, atque inde rustici vicini eius contendebant, in quodam fungorum quos comederat, spiritum malignum (sic enim illi loquebantur) inclusum esse, ignorantes fungorum alimentum crassum, frigidum, & pituitosum, prauiq; succi ac venenosi stare, à quo non solum morbi, sed etiam mors ipsa euenire poterat: sequenti igitur die, quum iam perciperem hanc difficulter vomere, sic pharmacum parare iussi, vt infestantem humorem illum è ventriculi ore pellerem, quod sic habet: R. agarici nouiter in pasta cū oxymelite scyllitico parati drach-

mas

mas duas, electuarij elescoph, diacartami ana drachmas duas & mediam, in decoctione hyssopi, origani, & pulegij, quantum suffecerit, misce, fiat potio cathartica, qua optimè egelsit, & immunis ac sana euasit: tribus porro sequétibus dieb. theriaces drachmam integram quolibet mane ieiuno stomacho cum vino generoso deglutiret consului.

SCHOLIA.

Ex fungorum genere, boleti in vsu victus admittuntur: ego uero tam boletos, quam amanitas reliquósue, vt prauißimi succi fugiendos consulerem: sunt enim fungi rusticorum & agrestium hominum cibus, à quorum esu multos mori vidimus: veluti quoque testatur Galenus, libro secundo de Alimentorum facultatibus, capite sexagesimonono.

Curatio quadragesima, de angina, & nido hirundinis.



IVVENIS doctissimi Ambrosij Cratandri Spoletani, nomine Domitius Veronēsis septemdecim annorum angina correptus fuit, adeò, vt nec cibum nec potum rectè deglutire poterat: febricitabat, spiritum difficulter trahebat, in loco dolorem sentiebat: cum quibus faciei ingentem ruborem, & colli apparentem tumorem patiebatur: vt merito παρασυνάγχη angina hæc dici mereatur, non verò synanche, aut vt barbari schinantia. Ad illum igitur hora tertia noctis accersitus depositis per clysterem fecibus cephalicam tumorem respicientem, illico in brachij curuatura tundere feci, sanguinisq; vncias quinque fluere: nouistis enim morbum istum vt plurimum à sanguine copioso ac plus iusto calido ad colli partes fluente fieri: qua de causa nihil melius in hoc morbo hac sanguinis extractione excogitari poterit, in qua animaduertēdum est, quod parce, & pluribus interpositis vicibus fieri debet, quum si semel magna fieret sanguinis missio, timor esset quod anima deficeret, & cōsequenter æger suffocatus obiret: Iubemus quoque in tundenda vena, vt ampla & non angusta fiat incisio, ne sanguis tanquam percolatus, manente ipsius crassiori parte exeat: facta igitur hac euacuatione, tumori apparenti, oleum rosaceum pauco chamomillino mistum, & lana succida exceptum, admouere feci: gargarismo quoque hoc vteretur suasi, qui habet rob mororum vncias duas, aquæ plantaginis vncias octo, vini granatorum

torum vnciam vnam, misce: quo sæpe gargarizabat, cũ ijs quoque vt parum dormiret consului. Nam in omnibus inflammationibus internis somnus fugiẽdus est, præcipuè in angina, quia sanguis in somno intro magis repit: mane verò quum illum de solito vidissem, ferè morbo liberum inueni: expedite enim iam loquebatur, tunc verò solo chamomillino, minore iam facto tumore, inuncto, intra quatuor dies pristinę restitutus fuit sanitati: nec.n. opus fuit ad discutientẽ peruenire gargarismum, ex myrrha scilicet, croco, & alijs confectum rebus similibus: veluti nec ad emplastrum ex nido hirundinis, qui dubio procul magnam in hoc casu habet prærogatiuam. Nec sunt audiendi qui ex nido integro tanquam ex terra frigida emplastrum fieri formidant, quum re vera, terra nidi hirundinis cum paleis, & cæteris in eo contentis, discutiendi vires habeat: quanquam prisci Græci nunquam, quod legerim, nido isto in hoc affectu vsi fuerint: sed potius cinere hirundinum, vt latius Commẽtarijs nostris ad Dioscoridem diximus. Aëtius tamen inter Græcos sermone 14. suæ medicinæ, cap. 49. in quo de erysipelate agit, hirundinis nidum tritum, & cribratum, ac melle exceptum, cõtra erysipelata faciei maxime commendat: cito enim ea discutere tradit.

Curatio quadragesimaprima, de quibusdam symptomatibus euenientibus, ob menstruæ purgationis retentionem.



MAGNIFICAE & generosæ vxori Ascanij à Cornu viri strenuissimi, & primipili capitanei, quẽ Coronellum dicimus, iuueni viginti annorum, pulchræ, obesitatis mediocris, primo concubitu oris vteri disrupta fuit vena quædam, ex qua sanguinis in tanta profluxit quantitate, vt in syncopim deuenerit, & propemodum mortem obierit: sed medicorum consilio Romæ agentium, vbi hoc contigit, libera euasit: postea verò, huic bis tantum intra sex mensium spatium, non nisi singulis tribus mensibus, menses tantum erupere: postea verò singulis sex mensibus in parua quidem quantitate fluxere, ob quàm mensium retentionem, prædicta hæc domina in quædam incurrit symptomata, scilicet linguæ crassitiẽ, vt vix loqui poterat, capitis dolorem, spatularum, & lumborum grauedinem, membrorum fractionem, lassitudinemúe, quibus

adde,

adde, quod interdum non bene mente cōſtabat, id quod quoque atteſtabatur eius ridiculoſus & fatuus riſus, q̃ omnia à ſanguine illo retento, caput & corporis ſuperiores partes obrepente eue nire notius eſt, quàm hîc à me referri poſsit. Ad hanc igitur cu randam vocatus vniuerſam curationem in menſium retentorũ euocatione conſiſtere deprehendi: ipſis enim fluxis à tot dictis affectionibus liberari non erat dubium: proinde vniuerſus noſter conatus in menſium prouocatione verſabatur, pro qua com plenda operatione à ſanguinis extractione ordiri opus fuit: An verò ex pedis ſaphena, vel potius ex brachii baſilica, in dubium certè vertebatur. Nam quidam ſeniores medici ex baſilica prius ſanguinem extrahendum Matthæi de Grado conſilio: poſtea ad ſaphenæ inciſionem deſcendendum contendebant: hac fulti ratione, quia ſi prius ſanguis per ſaphenæ ſectionem detraheretur: humor in corpore redundans in partes inferiores laberetur: & ſic magnas pareret obſtructiones, ac ſi in illud vulgatiſsimum in cideremus dictum. Incidit in ſcyllam cupiens vitare charybdim, quorum rationem vtpote viri doctiſsimi & practici Matthæi de Grado, & Nicoli Florentini, non omnino floccifecimus, quin potius amplexi ſumus, ſed non ita vt tunc temporis ea vſi ſimus, præcipue quia tempore hiberno eramus, & non multis antea die bus bis eo modo quo ipſi nunc quoque agendum contendebant ſanguinem depoſuerant: quibus addimus, quod ſi in tanta quantitate ſanguis per venarum ſectionem fluxiſſet, natura auarior reddita, ſanguinem retineret, nec ipſum per loca conuenientia mitteret: præuiſa igitur ſuppreſſorum menſium cauſa, quæ ſanguis craſſus multis pituitoſis materiebus coniunctus erat & cuius bona pars in pinguedinem vertebatur, in primis minorante quodam medicamento purgatorio uſi ſumus: nec enim creditu par erat quod menſes ſuppreſsi fuerant ob cicatricem, ſiue callũ, in ea vena obductam, à qua primo illo congreſſu ſanguis in tanta, vt diximus copia fluxit: quum ſic poſtea ex toto ſuppreſsi eſſent, nec amplius fluerent, quod falſum eſſe ex præcedenti relatione nouiſtis, ſed quod ſanguis pituitoſus craſſus dominabatur, iis indiciis venabamur: primo quod mulier hæc ad naturam pituitoſam declinabat: Secundo, quod in dies magis craſſa & obe ſa, ac pinguis veniebat, vnde timor erat, ſi ſic incederet Hippocratis admonitione, ex toto ſterilis facta eſſet. Tertio, quod men ſes exeuntes ſubalbidi, & non multum viuidi erant: dedimus igi tur, vt prædixi, minorans hoc medicamentum, quòd habet. ℞. electuarii lenitiui vnciam vnam, agarici nouiter in paſta parati

drachmas

drachmas duas,diabenedictæ drachmas duas, semis. in decoctione senæ, in qua semmanipulus Matricariç inferbuerat quantum sufficit, fiat potus, quo quater egessit, altero uero die interiecto præcedente clysteri lauatiuo communi, saphenam dextri pedis vesperi tundere feci, sanguinemq; extrahere ad vncias quatuor: optimo igitur victus ordine instituto,& illo quidem ad incisionem vergente, consului, vt singulis diebus, illi frictiones à fœminibus versus partes inferiores fierent: cucurbitulasq; ipsis fœminibus siue fœmoribus de tertio in tertium diem adhiberent, non minusq; singulis diebus, ieiuno stomacho hoc præbiberet decoctum: quod habet. R. radicum rubeæ tinctorum ℥.j.cicerum nigrorum pug.j. croci scrup.j. cinnamomi. ʒ. sem. in libra vna aquæ fiat decoctio secundum artem: cuius vnciis octo adde trochiscorum de myrrha ʒ.sem.misce,& per octo sequentes dies iteretur,& vtatur: postea vero hoc vsa est decocto, quod habet. R. pulegii,calamenti, nepithæ,origani,matricariæ ana man.j. sauinæ,cyperi, asari, rubeæ tinctorum ana man.sem. incidenda incidantur: & terenda terantur,ac in aqua fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, quousque maneant libræ quinque, facta colatura,adde,syrupi de marubio vncias quatuor, de matricaria uncias duas, misce, cuius vncias sex quolibet mane ieiuno stomacho bibat, non nisi prius per saccum, ubi parum cinnamomi in puluerem redacti erat,traiectas: octo tamen diebus ante tempus in quo natura quodam tenus menses expellere conabatur, solliciti admodum in adhibendis frictionibus & cucurbitulis fuimus: quibus tandem optatum finem obtinuimus, fluxere quidē menses,sed in parua quantitate: tunc uerò iterata decoctione dicta,uice Antidoti Emagogi,quod multum in hoc casu ualet,suffumigia hæc præparauimus,quæ ita habent. R. trochiscorum de myrrha ʒ.j. Castorei ℈ ij. Piperis,Rubeæ tinctorum,Mentastri ana.scrup.iiij.omnibus puluerizatis cum terebinthina,& Mithridatico antidoto, fiant pillulæ auellanæ magnitudine, ex quibus duas pro uice super ignitas prunas inijcito, & sedens super perforata sella, uestibus optimè circundata ac cooperta suffumigiū recipiat: in nocteq; quum uadit dormitum,pessum istum in uteri os immittat, quod habet. R. pulueris castorei ʒ.j. Mithridati scrup.ij. terebinthinæ optimæ ℥.j. misce, & in sacculis digitalis longitudinis immittantur, & fiant pessi, ac in utero teneat: iis enim parum plures menses fluxere, sed quum melius sentiebat, & rigida uigebat hyems à maiori opere destitimus. Cæterum hæc uigesimosexto die mensis Februarii, quum caput lauaret, &

postea

postea ad uentum exiret, ecce hora quarta noctis repente post primum somnum, humor à capite in labra, linguam, & fauces defluxit: adeò ut non multum abfuit, quin ex toto suffocata fuerit: Erat enim humor hic sanguineus pituitæ mistus, hanc causans inflammationem: quam uel cynanchen, uel paracynanchen appellare nihil impedit. Satis enim est, tumorem præternaturalem suffocationem minantem esse: nam lingua crassa & nigra apparebat, labra uero cum barba mirum in modum tumebant: ut facile credendum sit, si materia illa fauces potissimum uel asperam arteriam occuparet, intra horam illam interficeret: declinabat tamen tumor ad dextram magis quàm ad sinistram, præsens igitur illico sanguinem ex cephalica dextra extrahendum curaui, ponde re decem unciarum: opus est enim in iis potissimum affectionibus repente euenientibus simul & repentina ac ualentissima uti euacuatione, quanquam non me latet, quod in angina paulatim potius sanguis extrahendus est, quàm semel copiose, ut ex Galeno didicimus. Facta igitur sanguinis missione, illico melius habuit, & tumor declinare cœpit: credendum est enim sanguinē extra uenatum uenæ sectione quoque reuocari, ut ex Hippocrate in curatione pleuritidis desumitur, & Galeno libro quarto de Sanitate tuenda prope finem dicente: Cæterum, atquę ex natura rei ducitur, rationem apposuisse non sit alienum, quoniam igitur in hac quæ ueluti phlegmone fatigat lassitudine, uis calidi sanguinis cōgesta in corporis mole est, uenæ autem sectio succos è uasis emittit, utile est post priorem detractionem tantisper intermittere, dum aliquid eorum, qui in corpore sunt humores, remigret ad venas, quod tamen quoniam committendum non est, vt iis maneat, vtpote ex dimidio corruptum, sed potius plurimum eius expellatur: idcirco detractionem sanguinis etiam secundo die iteramus, aliquando uero & tertio vbi videlicet, & reuellere, & ex aliis in alia transferre visum est conducere. Hæc enim sic adduxisse placuit, vt multi noscant, quod venæ sectio non solum sanguinem in venis contentum deponat, sed etiam illum qui extra venas est, vt in hoc euenit casu: & experientia ipsa indicat.

Curatio quadragesimasecunda, de calculo impediente vrinæ exitum, & eius extractione.



SENEX sexaginta octo annorum, quum vesicæ lapillis grauissimè cruciaretur, & nihil iuuamenti ex variis adhibitis medicamentis perciperet, immo in vrinæ omnimodam suppressionem deueniret, glandem illi secundum longitudinem in parte alta præscindere feci, tandem inde duo lapilli auellanæ magnitudine extracti fuere, & ille liber à tam sæuo & crudeli morbo fuit.

Curatio quadragesimatertia, de pituita ad oculos descendente, & laqueo ad nucham indito.

COQVVS monachorum cœnobij sancti Augustini pituita ad oculos descendente grauiter vexabatur: factis tandem euacuationibus vniuersalibus, ac particularibus, laqueum ad nucham indidimus, & bene habuit.

Curatio quadragesimaquarta de puero inter dormiendum gemitus dante.

PVER natus annos duodecim, temperatura biliosus, nocte quum dormiret dentibus stridebat, & gemitus dabat. Erat enim humor vt assequi potui inter dormiendum dolores inducens, ob quos & dentibus stridebat, & gemitus illos dabat, quem iis paucis, optimo victus ordine prius instituto, deposuimus, & sanus ac liber factus est. R. syrupi endiuiæ, acetosi simp. rosati ana ℥. sem. aquarum borraginis, cicoreæ, endiuiæ, ana ℥.j. misce, & quinquies iteretur: postea verò pharmacum hoc ebibit quod habet: pulpæ cassiæ nouiter extractæ. ʒ.v. diacatholiconis. ʒ.iij. rhabarbari boni. ʒ.j. in decoctione communi florum & fructuũ cum folliculis senæ fiat potus vnus. quem in aurora bibat, & desuper horam dormiat: quo optimè egessit, & bene habuit: iecur

tamen

tamen postea santalino unguento, per sex sequentes dies inungeretur, ac ieiuno stomacho vnciam vnam zuccari rosacei pro vice comederet, & desuper vncias duas aquæ cicoreæ biberet consului, & iterum nunquam in prædictas affectiones incidit.

Curatio quadragesimaquinta de tumore in genu cum dolore, & grauißimis symptomatibus.

VLIER quinquagintaquinque nata annos, die Iouis summo diluculo, de dolore genu sinistri m questa fuit, in quo loco tumor apparebat: interpositis verò tribus horis, omnes ferè amisit sensus, vtcunque tamen ex sinistra axillari vena sex extractæ fuere sanguinis vnciæ corrupti admodum, demum die Veneris in nocte diem suum obiit: an verò apoplectica hæc obierit, dubitatur.

Curatio quadragesimasesta de ephimera transeunte in synochum, ac de victus ratione habenda in die purgationis.



RVDVS, vir trigintaquatuor natus annos, ruffus, sanguineus plerunque ephimera febri corripi solebat, à qua sæpe sudore eueniente euadebat. Nunc verò eadem correptus fuit febri, sed eueniente sudore ab ea mundus non euasit: sed in ea vt prius intensè perseuerauit, in synochum enim putridum transiuit, quem attestabatur lotium crassum, & nimis rubrum, ac eius febris continuitas. At sequenti die depositis per clysterem fecibus basilicam dextri lateris tundere feci, sanguinisq; vncias sex extrahere: qui proculdubio sanguis putrefieri iam cœperat, à sanguinis verò missione syrupum istum ebiberet suasi. ℞. syrupi rosati, cicoreæ, endiuiæ, ana vnciam mediam: aquarum cicoreæ, endiuiæ, borraginis, ana ℥.j. misce: adeo enim post hæc subito in sudorẽ prorupit, quem per quatuor horas meis monitis seruauit, vt mirum fuerit, quàm breui ab ea febri liber euaserit, sequenti autem die iterato syrupo, ac iniecto clysteri melius habuit: quinto

-to tandem die, propinato pharmaco bene habuit, in quo die parum comederet suasi, vt in Scholiis apparet: cæterum huius victus ratio ptisana, ac panatella semine melonis parata erat: Aqua porrò pro potu ex decoctione hordei sumebatur.

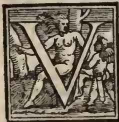
SCHOLIA.

*SYNOCHVS, sine putredine, vt alias diximus inter ephimera genera adnumerari potius debet, quàm inter alia febris genera, qua sæpe ægrotus hic corripi solebat: facilè enim sanguinis subtiliores partes spiritus dicti inflammabantur: vnde ephimera oriebatur, ita enim se habet spiritus in sanguine, veluti scintilla in igne, quum tamen sanguis plus iusto incaluit in putredinem venit, vnde verus synochus ortus est. Cæterum iubent practici in die purgationis, prapinguem mactare gallinam, vt eius bonam partem purgatis in victu tribuant, sed reuera non sine errore, quia die purgationis minus cibi ægris offerendum est, quàm alijs diebus, vt paulo inferius indicabimus: sed fortè dicent id in causa esse, vt ius gallinæ lauans ventriculum offerant, quod ius simplex, tametsi ex Galeni decreto sua qualitate constringat, sua tamen quantitate lauat, & pharmaci reliquias stomachi tunicis adhærentes expurgat, & ad imum ventrem eas descendere facit: sed re vera hoc subterfugium nullius est valoris, quia aqua hordei, hoc idem præstat & complet: sed quod malè agant practici recentiores, qui purgationis die ægrotos pleni∫simè victitare iubent, eorum vires reficere tentantes, paucis indicemus: primo Hippocrates libro secundo de Ratione victus in morbis acutis, textu duodecimo, clam nititur causam reddere, qua ratione homines sui æui, deleteria illa medicamenta purgantia ferebant: non quod homines suo tempore robustiores erant, quàm nunc sunt: quia vt inquit Galenus idem mundus, qui olim erat, nunc est, & nullus stellarum ordo permutatus sit, tametsi oppositum Conciliator putat: sed quia quum primum Hippocrates, & sui coætanei, ac alij post eum medici multi, pharmaca forti∫sima propinabant, vt helleborum, scamonium, colocynthidem, esulam, laureolam, euphorbium, tithymallorum tot genera, & alias huiusmodi laruas, illico post eorum bibitionem ptisanam in potu dabant, ad infringendam illorum medicamentorum acrimoniam: vt postea clarè Dioscorides, capite de Aqua maris exposuit. Inquit igitur Hippocrates citato loco: vbi autem quis medicamentum ebibit, ptisanam protinus sorbendam dato, neque insigniter minore quàm consuetum est quantitate: quæ verba enarrans ibidem Galenus, ita tradit: sic & à sumpto medicamento, ptisanam sorbere confert, nempè purgans medicamentum ipsum tanquam exiguum ad ventris quidem fundum peruenit, verum dum transit, stomachus & quæcunque ventris sublimior pars non qualitatem purgantis medicamenti modò verum & substantiæ quæ in transitu hæret, aliquid adjumens, vehementer læditur: ptisana igitur cremor superingestus

peringeſtus commoditatem affert, nempe & deorſum trahere, quod uia adhæret partibus, tum temperare, tum permutare poteſt: ob eas igitur cauſas à purgantis medicamenti potu ptiſanam ſuperſorberi præcipit: ſed vbi purgatio cœpit ab ea uult abſtinendum, purgantis medicamenti operationem exolui veritus: atque ob eam rem ſubdit Hippocrates: *& quoniam ab re non eſt purgatione in media ſorbitionem dare non conducit: at vbi purgatio deſierit, tunc ſorbitio detur, ſed conſueta minor. deinde liberalius perpetuo exhibeatur, ſi & dolor ceſſauerit, & nihil aliud obicem fecerit,* Hæc Hipp. *in quibus tradit, vt ea ſuperioribus verbis nectamus, quòd poſtquam quis medicamentum ebiberit, ſtatim illi ptiſanam ſorbendam dare medicus debet in tanta quantitate, quanta ebibere antea aſſueuerat, ſed cum hoc rationi conſentaneum eſt in media purgatione ſorbendam non dare, id eſt, quum æger purgare cœperit, quod tunc cibus & potus omnino interdicendus eſt, nec quicquam illi offerendum pro victu aut potu medicus debeat, quæ verba interpretatur Auicenna, quum dicit,* Fen *quarta libri primi: oportet ne medicinæ potator, comedat vel bibat, donec ſuam perficiat operationem. Cæterum per illa verba ab* Hippocrate *dicta. At vbi purgatio deſierit, tunc ſorbitio detur, ſed conſueta minor, noſtra comprobatur aſſertio:* Iubet *enim* Hippocrates, *poſtquam pharmacum ſuam perfecerit operationem, ægro ptiſana offeratur, ſed minori quàm antea aſſueuerat quantitate. Vnde dubio procul clarè colligitur, quòd qui die purgationis ægrotantibus plus cibi quàm antea, propinant, contra rationem agant: & meritò ſint plectendi, quos Galenus quoque carpit, dicens: contra quàm plerique huius temporis medici rem hâc docuit* Hippocrates: *Nempe hi vbi vacuauerunt, copioſè nutriunt: Hippocrates vero à purgatione ptiſanæ minus miniſtrari iubet. Nam corporum quæ expurgata ſunt natura expurgatione agitata, labefactataq́; tolerare alimoniam non poteſt: neque probè eam conficere, niſi omnino pauca fuerit: purgatis igitur tantū cremoris prima die exhibendum, quantum domare poſſint: deinde paulatim, ſenſimq́; adaugere oportet. Hactenus Galenus: qui vt percipitis in medicos inuehitur illos, qui purgationis die ægrotantibus victum, vt in alijs præbent diebus: quia eorum ventres tunc à facili cauſa grauantur: & ex directo, eo die parum alimoniæ illis offerendum ſit: quia virtus ex purgatione proſtrata labefactataq́; nutrimentum rectè coquere non valet: vnde non raro ingens & potens oritur affectus: minimè tamen à medicis animaduerſus, quorum ſtupiditatem, vt in adagio eſt, ne* Mercurius *quidem cum muſis ſanabit: dictis autem ſuffragatur idem* Galenus, *libro primo Aphor. quum dicat, in antiqua verſione, itidem & de refectione nimia fugienda ſubintulit: quia refectio fallit nimia, ſuccedens nimiæ euacuationi, quum virtus euacuati defecerit, nec cibum ſecundum quod oportet poſſit mutare: & eum membris aſſimilare; quæ verba in*

vulgata & candida versione, sic habentur: ob hoc vetare immodicas euacuationes, quoniam & refectiones post eas, haud quaquam securæ existunt: quum sit natura iam facta imbecillis, & neque iam possit sufficienter coquere, nec distribuere alimentum, nec aßimilare: per hæc verò verba, hoc aliud docet Galenus, videlicet, quòd die purgationis quanto maior facta fuerit euacuatio, tanto minus alimoniam concedere euacuatis debeamus, quum alimonia secundum virtutis tenorem, & coquendi potestatem, dari debeat: Nam certum est, in maioribus euacuationibus, magis naturam debilitari, vnde parcius alimentum tribuendum est. Iis enim finem imponimus, quia non credimus idiotam inueniri ita rudem qui non intelligat Hippocratem & Galenum id voluisse, vt latius hæc monstrauimus in Epistola illa, quam de catapotijs, ab hinc viginti annis ad Ludouicum Nunium Santarenensem medicum doctißimum scripsimus.

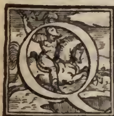
Curatio quadragesimaseptima de mamilla ad suppurationem veniente, & de methodo mammarum curandarum.



XOR probi viri Eduardi à Sola, bene peperit: eius tamen sinistra mamilla post aliquot dies tumuit, & ad suppurationem venit: propè enim papillam aperta fuit: sed paucis interpositis diebus, eādem mamillā in alijs duobus locis secare opus fuit, materiamq; inibi cōgestā ac cōcoctā extrahere. Cæterùm ab euacuationibus vniuersalibus adhibitis, prædictæ mamillæ durities hoc potissimum medicamento diminuta fuit. R. succi petroselini, apij, an. lib. sem. aceti rosati, ℥.j.sem. olei rosacei ℥.iij. farinæ hordei ℥.iiij. ceræ albæ ℥.ij. misce, & ad ignem fiat linimentum: Interpositis verò quatuor diebus iterum mamilla ad suppurationem peruenit, qua de causa candente ferramento vsi sumus & melius valuit, quod verò uarijs in locis mamilla aperiatur, id in causa est, quia eius substantia quū spongiosa sit, ac cauernosa, materia in ea cōtenta non libere à loco ad locum fluere potest, quo fit vt varijs in locis ad suppurationē veniat: hic tamen animaduertat bonus Chirurgus, & doctus Medicus, & tāquam Canonem, ac Methodum curandarum mammarum habeat, quòd mamilla affecta, raro ad sanitatem reducitur, nisi altera sana à lacte exiccetur: exiccabitur autem lac si modo infanti mulier lac sugendum non dederit: item si lineis pannis frigida madefactis, mamillam frigefecerit, vel

vel super eam pulticulam ex fabis & aceto paratam imposuerit: nec enim timeas de lactis exiccatione: quia bene habente mamilla, vel facillimis, lac reuocabis, præcipuè infantis attractione suctúue: uisæ enim sunt mulieres, quibus menses ob ætatem grandiorem suppresi erant, & tamen illis lac copiosissimum ad mamillas deuenit, solo puerorum suctu, quos postea lactarunt, & ad annum, & plus, ac si pepererant eos tractarunt: Ex ijs autẽ mulieribus à me una Ferrariensis ætatis quinque super quinquaginta annorum uisa est: altera uerò nobilis apud Lusitanos Santarenensis, nata annos propè sexaginta.

Curatio quadragesimaoctaua de dolore occupante sinistras costas mendosas.



VI ex Apulia Anconam venit, vir robustus, ætate quadraginta annorum, quum antea morbo laborauerat, & bene iam se valere putaret: quũ cœnaret, vigente æstate dolore correptus fuit, versus costas nothas, & illas quidem sinistras: Ita enim dolor illum vexabat, vt æger tremore corriperetur, valde gemebat, multum quærebatur, non dormiebat, in angusto demum res erat. Nam & quæ cœnauerat, illico euomuit, mane tandem accedens illum prædicto modo afflictum inuenio: Clysteres nullatenus ferebat, tunc basilicam sinistri brachij tundere, sanguinemq; ad vncias quinque fluere, iubeo: à sanguinis verò extractione multa euomuit bilio sa post quæ aliquantulum melius habuit: sed tunc ad topica deuenimus medicamenta: præcipuè verò ad fomentum sequens. Nã antea parietariam, butyro frictam mulieres, sed frustra, remediũ illis satis familiare tentauerant: Habet igitur fomentum sic: R. camomillæ, meliloti, anethi, rosarum siccarum, foliorum taxi barbati, parietariæ, sticados, betonicæ, ana manip. j. fœnu Græci, seminis lini ana pug. j. sem. ameos, seminis anethi ana vnciam vnum, in libris duodecim aquæ fiat decoctio sufficiens & cola, cui adde olei camomillini, anethini ana vncias tres, misceto, in quo filtrũ imbibito, ac expressum, calidum loco doloroso superimponito, & sæpe iterato, vice verò clysteris, quem pati renuebat, potum istum descripsimus. R. camomillæ, meliloti, anethi, fœni Græci, seminis lini ana manip. j. in aqua fiat decoctio secundum artẽ,

quousque maneat libra vna, cuius decoctionis vncijs quatuor adde, electuarij lenitiui ℥.j. diaphiniconis. ʒ.ij. diabenedictę drachmas tres, misce, fiat potus, quem post horam euomuit, in quo vomitu multa biliosa & pituitosa miste videbantur & à dolore ferè liber euasit: Magnam tamen patiebatur sitim, pro qua extinguenda aquam pauco vino mistam obtulimus: tandem iterato prędicto pharmaco bene habuit: quia qualia opus erant purgari, purgata fuere, loco porrò dolore affecto, emplastrum de meliloto admouimus, & rotulum vnum aromatici rosati, ieiuno stomacho comedebat: sed quum bene haberet, & præter omniū spem domo exiret, in dolorem iterum incidit in eo præcipuè loco, vbi antea vigebat: qui eo modo dicto tractatus, ac iniectis nonnullis clysteribus ventositatem carminantibus, & propinatis vncijs sex olei amygdalarum dulcium recentis hora sexta noctis, integræ sanitati fuit restitutus. Nam huius lotium rubricātibus arenulis mistum erat, nec vnquam febricitauit: tametsi raro eueniat fortis dolor, vel à causa frigida, absque febris comitatione, & siti intentissima.

Curatio quadragesimanona de quibusdam Gallicana scabie infectis.



Quidam morbo Gallico infectus fuit, & multis adhibitis remedijs, ita bene valuit, vt sui & aliorum iudicio sanus euaserit: Interpositis verò decem annis, uxorem duxit, cuius uxor mulier castissima, duos pueros intra quinque annos optima temperatura, & compositione pręditos peperit: septimo uerò anno alterum peperit masculum: sed Gallica scabie infectum. Nam illa optimè semper se habuit, sed propè nares uersus labia, antea quam puerum istum infectum peperisset, ulcuscula passa erat, demum post partum malè sensit, & ubera grumis quibusdam illi infecta fuere, ita ut puero lac dare non fuerit possibile: commissus igitur fuit puer nutrici, quæ intra paucos dies infecta fuit, & à puero prædictam scabiem Gallicam contraxit, quæ quum cum marito coiret, illum infecit, immo uicinarum suarum alii duo pueri, quibus lac dederat, infecti fuere: à quibus matres morbum traxerunt, demum hac contagione nouem, intra mensem infecti fuere: sed puer intra mensem post ortum suum obiit, & illius pater qui ob seminaria antiqui morbi occulta uxorem infecit, quum febri corriperetur intra

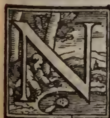
sex

sex dies uitam cum morte commutauit: Mater uerò pueri euasit, cui per quinquaginta dies Guaiaci decoctum dedimus, sed nutrix & eius maritus, ueluti uicinæ, & pueri, per unguenti inunctionem ex aromatibus, & mercurio confecti, sunt sani facti: hoc unum ante oculos habendo, quòd ubi plus gummositatum uidetur, plus pinguedinum unguento addimus, ubi uerò minus gummositatum, & plus pustularum & ulcerum, plus puluerum apponimus, in delicatis quoque parum argenti uiui addimus, ueluti quando complexio calidior fuerit, multum butyri, & olei rosacei, aut succi plantaginis, res calidas fugiendo adiungimus, ut in sequentibus uidebitur.

Curatio quinquagesima de casu quodã morbi Gallicani.

VIR quidam morbo Gallico correptus fuit, & sanus per medicamenta factus, interpositis quindecim annis, huius uxor mulier honesta, & robusta puellam peperit exanthematibus Gallicanis per uniuersum corpus dispersis infectã, quæ intra paucos dies obiit: sed eius mater basilice semper ualuit.

Curatio quinquagesimaprima de puero cum cornu in capite nascente.



NATVS est puer cum corniculo in capite: non dolebat, nec quicquam obnoxij ex eo percipiebat: grandior uerò factus puer, cornu quoque creuit, quod omnino deponendum ex capite puer contendebat, & à patre efflagitabat, ob id quòd pueri illum cornutum appellabant: accersito igitur chirurgo plus iusto audace: primo partem superiorem pręcidit, ex qua incisione, nullum ferè puer dolorem sensit: Chirurgus uerò credens ita euenturum si radicitus corniculum resecuerit, opus aggreditur, sed infelici successu, breui enim, vel intra paucas horas puer obijt, nec mirandum, quum cornu illud prædurum in parte inferiori, conflatum ex craneo, & medullari cerebri substantia eslet.

Curatio quinquagesimasecunda de pleuritide, ac de ratione vera, propter quid in pleuritide secanda vena sit axillaris eiusdem brachii vbi dolor est.

VIR Romandiolus robustus ætate trigintatrium annorum, pleuritide correptus fuit. Nam continua laborabat febri, & dolorem ingentem ac perforantem in succingente costas membrana in pectoris dextra parte sublimi sentiebat, tussiebat, & difficulter spirabat: cui occurrens bouillam vesicam semiplenam, aqua decoctionis sequentis, loco doloris admouere iussi, in qua olei rosacei parum adiungendum commendaui, est autem decoctio sequens. R. rosarum siccarum, matrum violarum, maluarum, camomillæ, meliloti, seminis lini, fœni Græci, bismaluæ, ana manip. vnum, in libris decem aquæ fiat decoctio, quousque maneant libræ septem, ex quibus vesicam cum oleo rosaceo (ut dixi) semi imple, & calidam loco dolore affecto applica. Sed illico sanguinem ex basilica eiusdem lateris, ubi erat dolor pondere decem unciarum extrahere feci: fluere enim sanguinem ita copiosè permisimus, quousque ex rubro liuidus apparuit: ut suadet Hippocrates libro secundo de Ratione victus in morbis acutis, textu decimo, uel ad animi usq; defectionem, ut libro quarto citati uoluminis, textu septuagesimo quarto commendat: ab hac enim sanguinis missione, dolor ex toto ferè leuatus fuit. Ita enim constantibus uiribus, sanguinis copiosa extractio fieri debet. Tunc uerò suasi, vt in uictus ratione, nihil præter ptisanæ cremorem, hoc est ptisanam colatam degustaret, in potuq; aquam decoctionis hordei simplicem, uel iulepo uiolaceo admistam non transcenderet: quibus addidi, ut aliquando syrupum uiolaceum elambendo, capite resupinato acciperet. Spuere nanque cœperat subcruentum quiddam, sed ecce tribus interpositis horis à sanguinis missione prædicta, natura ualidior facta, quasi deposita sarcina humorem peccantem regulare cœpit: ita ut is intra horam sanguinis libras duas per nares emiserit, & ut obseruaui per narem dextram, in quo latere dolor præerat: sed cum ijs stomachus nihil retinebat: sed omnia ingesta per uomitum reijciebat, pro qua complenda operatione, stomachum oleo cotoneorum & rosaceo omphacino inungi fecimus, & in uniuersum melius habuit: tertio ue-

rò

rò die, lumbricum uiuum per os emisit, & alterum propè fauces persentire se dicebat: in quo die sanguis ex naribus iterum effluxit, non adeò tamen copiosè, demum à cassia fistulari data, cum qua multa egessit bene habuit, & quinto die in copiosissimum sudorem deuenit, & sanus factus est: ueluti uir Græcus, & plures Anconitani, qui eo tempore pleuritide correpti sunt.

SCHOLIA.

ANTIQVISSIMA *quæstio est: & hodie quoque à varijs quæsita, num in pleuritide secanda vena sit in latere eodem, vbi dolor est, vel contrario potius: demum concludunt quod ex axillari vena, eiusdem lateris, vbi dolor est: sanguis extrahendus est, tum authoritatibus* Hippocratis *&* Galeni, *tum etiam rationibus: quarum præcipua est, quia villorum & fibrarum seruatur rectitudo, quam rationem, dubio procul ego parui facio, quia quum sanguis confusè in vena puteali, caua dicta contineatur, per canalem quoque prædictæ venæ, confusè extrahitur, minimè verò per villos ac fibras.* Nec enim *similitudo illa quam adducunt de arborum villis & fibris, ad venarum villos valida est. quæ vt noscas talis est: videmus à caudice arboris, quæ postea in trunco bifurcatur, lineas quasdam fibras dictas, vel villos si magis appellare placeat, produci: quæ fibræ & si à caudice, siue inferiori trunco omnes nascantur, aliæ tamen directius ad latus vnius rami, quàm alterius diriguntur, & quod verum sit, experientia indicat: quia sæpe cõtingit arborem secundum eius mediam partem corrumpi, ac in totum emarcescere: altera media parte viridi, ac florente manente, cuius causa alia non est, nisi quia fibræ illius corruptæ partis, per quas arbor nutrimentum attrahebat, marcore infectæ sunt: adeo vt suo officio amplius fungi non possunt: cæteræ vero fibræ alterius dimidiæ partis, quum vigeant & bene habeant nutrimentum attrahunt, & suis particulis impertiuntur: ac sic arbor secundum hanc partem viget: & bene habet: secundum verò alteram, in totum vires suas deperditas habet: vt syderata ac emortua dicenda sit. Hæc enim est ratio, quam doctiores in hac re solent adducere, qua concludunt: quod sicut in arboribus percipitur, ita quoque in venis euenire contingit, quia vena caua à gibba iecoris regione oriens, tanquam arboris truncus habita, sursum ascendit ac postea in ramos diuaricatur, similes ramos fibras vel villos habens, ijs quas arboribus inesse diximus. At re vera argumentum hoc admitti posset in nutrimenti attractione, tametsi hoc imaginari difficile est: secus autem in sanguinis fluxione euenit: quia si arbor perforata esset, in cuius cauitate aqua contineretur: proculdubio, parum villi aut fibræ agerent, vt magis vna ex parte, quam altera extraheretur: proinde ratio ista apud me nullius valoris est.* Vesalius Bruxellensis, *insignis anatomicus, ac* Ca-

roli Quinti Imperatoris Medicus, superiorib. annis disceptationem quandam super hac re eualgauit, cuius argumentum erat, quod in pleuritide semper, siue inflammatio sit in latere dextro, siue in latere sinistro, secanda lateris dextri interna, siue basilica: iecoraria & axillaris dicta vena est, & ratio ab eo talis assignatur: quia vena ἄζυγος dicta, hoc est sine pari, à latere dextro vena caua, propè cor oriatur, quæ per spinam delata ex vtroque latere octo costas inferiores alit, ac ad diaphragma, & membranam intersepientem distribuitur: vnde multo melius (dicebat ille) materia pleuritidem faciens, retrahetur, & euacuabitur, si sanguis per venæ sectionem, ex brachio dextro extrahatur, quàm ex sinistro: quia directius quoque basilica dextri brachij, venã illam sine pari respicit, quàm basilicam sinistri: Hæc enim est ratio Andreæ Vesalij, qua vt dixi fulcitur semper in pleuritide dextri brachij axillarem venam esse secandam, siue pleuritis occupet partem dextram, siue sinistram: Quæ sanè vt erronea explodenda est, & ab opere practico, vt periculum minitans eliminanda, pro quo scire licet, quòd Vesalij ratio omnino peccat, quia vena sine pari, sanguinem quem recipit à vena caua, non amplius ad eam remittit, imo ita est fabrefacta in orificio suo, venæ cauæ coniuncto, vt ostiola quædam habeat, quæ ad hiandum sanguinem aperiuntur: postea verò ita clauduntur, vt sanguinem illum receptum non amplius remittere sinant, & ita huic venæ sine pari euenit, quemadmodum vesicæ vrinariæ, aut cordis vasorum orificijs: sed quod hoc venæ sine pari proprium sit, scilicet, quod sanguinem quem recipit, non amplius per eandem viam remittat ex corporum dissectionibus certi sumus. Nam si venam cauam in parte superiori secueris, & fistula in ea intromissa versus partem inferiorem sufflaueris, tota ipsa caua vena in parte inferiori simul cum vena sine pari inflabitur, & tumida euadet: sed si venam sine pari in parte infima secueris & immissa fistula vel caunula, ore ventum versus partem superiorem impuleris, dubio procul, vena caua non inflabitur, nec tumida euadet: quia aer in vena sine pari contentus exire non potest, ob ostiola siue opercula dicta, quæ orificio suo ad venam cauam, coniuncta habet: vnde certum est, quod si aer à vena sine pari, ad cauam deriuari non potest à fortiori nec sanguis, qui aere corpulentior est, refluet: quod vero venæ sine pari, hæc à nobis dicta eueniant, certum est, nec in hoc ambigi debet: quũ millies id experti simus, nam anno 1547. Ferrariæ duodecim corpora humana & brutorum, dissecare fecimus, & in omnibus ita euenisse, magna doctorum hominum spectante concione, vidimus: vt ibidem quoque adnotabat Ioannes Baptista Cananus, admirandus anatomicus. Restat igitur quum rationes hæ minus validæ sint, vt rationem veram in medium afferamus, qua potissimum in pleuritide sanguinis missio fieri debeat: Ex eodem præcipue latere vbi dolor infestat. Conuenimus autem cum Brisoto

Gallo,

Gallo, Matthaeo Curtio, Leonardo Fuchsio, ac sexcentis alijs doctissimis viris, qui ex eodem latere affecto, internam venam brachij in pleuritide secandam iubent; sed rationem veram, nullus hucusque quod equidem legerim, aut audiuerim, in lucē traxit: Accipite igitur viri candidissimi, rationem nostram, non quidem coniecturalem, aut sophysticam, sed veram & ex ipsa corporis humani dissectione comprehensam: qua potissimum ex eodem latere sanguis in pleuritide detrahendus est: pro qua, scire decet; quòd ex iecinore, duæ oriuntur venæ magnæ, arboris caudici proportione respondentes, vt suprà diximus, & Gal. notat lib. 16. de Vsu partiū, et sexto de Administrationibus anatomicis, & libello de Venarū dissectione: quarū vna ex ipsius caua oritur, vena porta dicta, quæ in septem præcipuos ramos diuiditur: cuius officium est, chylum è ventriculo & intestinis gracilioribus ad se attrahere, ac ad lienem succum melancholicum ex se transmittere, de qua ad præsens satis. Altera verò ex gibba prodit omnium maxima, ἡπατῖτις, id est, iecoraria, vel κοιλὴ, id est, caua, ob magnitudinem dicta, quæ ibidem bifinditur, & deorsum ad spinam reflectitur, ac ad vtraque crura diuaricatur, alia autem pars sursum ad cor ascendit, rectaq; ad iugulum fertur in multas diuisa partes: sed ad propositum facientes in axillarem, & cephalicam inter quas duas venas propè iugulum ab utroque latere vena quædam media est ex axillari ferè enascens, quæ inde obrepens in multas finditur venulas, quæ in vniuersum cum venulis & ramusculis venæ sine pari copulantur, quæ vt diximus, octo inferiores costas alit. Quum igitur iecoraria vena in pleuritide pertunditur, sanguis non tantum in vena caua contentus extrahitur: sed potissimum ille qui in inflammatione continetur, vel prope inflammationem est: quod vero res ita se habeat, experientia anatomica indicat, quia si venam istam inter axillarem & cephalicam in iugulo enascentem secueris, & cannula, siue fistula sufflaueris non solum ipsa attolletur, & inflabitur vena, sed ramuli sui, & vene sine pari costas octo inferiores alentes.
Quod & simile euenire videbis, quum iecorariam secueris & illam fistula quoque inflaueris: vnde credendum est; naturam sagacissimam venam hanc fabrefecisse, vt quum homo pleuritide afflictus esset: per illam sanguinem putridum ac venenosum transmitteret: cordis regionem fugiendo, quam si Nicolus Florentinus dignouisset, non tam in hac re angeretur dubiúsue euaderet: secanda igitur (vt receptui canamus) axillaris vena eiusdem brachij vbi dolor est: quia sanguis dolorem & inflammationem faciens, promptissimè per illam dictam venam deponitur: præcipuè si morbus octo inferiores costas occupauerit, & multo magis, si quatuor superiores, sed non de hac causa, sed potius quia axillaris magnam habeat communionem cum venis superiores quatuor costas alentibus. Cæterùm hanc à nobis citatam venam ab vtroque latere inter
axillarem

axillarem & cephalicam erumpentem, Vesalius primis suis tabulis subticuit, ac ea fortè de causa, quia nondum illius cognitionem habuerat, disceptationem illam de pleuritide euulgauit: postea verò in illo suo laboriosissimo ac admirando libro, eam depinxit, in quo quoquo modo ab opinione sua se retraxit.

Curatio quinquagesimasecunda de dolore ventris, ac de iure galli antiqui.

XOR figuli de dolore maximo ab ore uentriculi ad imum pectinem cruciabatur, febricitabat, & omnia quæ gustabat, euomebat, non quiescebat, nec quicquam egerebat, quę quadragenaria erat puerum lactans, qui quoque quũ matris lac sugeret in eandem affectionem ferè deuenit. Nam omnia quoque euomebat: primo igitur illi occurrens, uomitorium hoc medicamentum propino, quod habet. R. seminis anethi, seminis raphani, ana ℥.i. in libra una aquę fiat decoctio sufficiens, facta decoctione, & colatura, adde oxymelitis simplicis uncias duas, misce, fiat uomitorium: quo pituitam crassam & viscidam euomuit, non ea tamen de causa dolor leuatus fuit: proinde iterato clysteri, quo antea usa erat ex herbis conposito calidis, sanguinem ex iecoraria uena extrahere permisi: adeo enim intensus dolor erat, ut & febrim incitaret, & consternationem totius corporis minabatur: erat autem humor peccans, pituita uiscida, crassa, cum multa uentositate: demum à terebinthina multoties propinata, ac oleo amygdalarum dulcium, cum admotione topicorum medicamentorum melius habuit, tandem post potum iuris galli, per quinque dies, ita descripti ex integro sanitati fuit restituta, ita enim ius galli habet. R. gallum antiquum: quatuor ad minus annorum, quem defatigatum interfice, ac exenteratum in eo mitte salis gemmę drachmas tres, seminis cartami, Cnici dicti, polypodij quercini recentis & contusi, hyssopi herbæ ana unciam unam, seminis dauci, anethi, ameos, ana unciam mediam, turbith drachmas tres, misce, & in libris duodecim aquæ fiat decoctio ad medias, cuius decoctionis uncias sex pro uice ieiuno stomacho bibebat, ac ex ea interdum clyster parabatur, quibus aluus secedebat, & dolor ex toto leuatus fuit: & ipsa immunis mansit.

Curatio quinquagesimatertia de febri quadam longa, oxymelite & agarico tantum curata.

m VLIER quæ ad maris portum habitat, diuturna & longa febri laborabat, tussiebat, & multum screabat, secta illi fuit uena axillaris, & sæpe iterato oxymelite, ac agarico in pasta nouiter parato conualuit.

Curatio liiii. de morbi Gallici, cum lichenibus curatione.

v IR qui morbo Gallico laborabat, & multis lichenibus, id est, impetiginibus, ex eodem euenientibus scatebat, ætatis triginta octo annorum erat robustus, ad temperaturam calidam declinans, cuius curam suscipiens, sic orsi sumus, optima prius victus ratione instituita. R. syrupi de boragine ℥. sem. de fumo terræ ℥.i. decoctionis senæ ℥. iiii. misce, bibat ieiuno stomacho, ebibitis uerò syrupis tribus, sanguinem secta uena communi, ad uncias sex fluere permisi, tandem alijs tribus quoque ebibitis, materia ad expulsionem parata, catapotia hæc illi obtulimus. R. pillularum de fumo terræ drachmam vnam, de nitro Alexandri scriptulum vnum, misce, formentur pillulæ quinque, inaurentur: capiat hora sexta noctis, ad lubitum dormiat, quibus optimè aluus secedit: Interposito uerò uno die, hoc vnguento illius iuncturas, ac emunctoria demptis alis, illini ieiuno stomacho fecimus, per tresq; ad minus sudaret horas consuluimus habet enim vnguentum hoc. Thuris, masticis, myrrhæ ana. ʒ.ij. cinnamomi, gingiberis, piperis longi, cubebæ ana ʒ.i. sandaracæ Græcorum, minij ana. ʒ. sem. cineris thamarisci ℥. iii. butyri recentis ℥. iiij. pinguedinis porcinæ libram mediam, succi plantaginis, argenti viui extincti cum succo limonis, ana ℥. iii. misce, & in mortario lapideo fiat vnguentum quo illinatur, vt supra dictum est, inunctus autem fuit quinquies, semel scilicet in die, ieiuno stomacho, & optimè sudabat, ac multam & sordidam per os pituitam emittebat: quam omnes qui hac vtuntur curatione emittere solent: proinde prouidens medicus sit oportet, & gargarismum siue lauacrum parabit ex medicinis abstergentibus, exiccantibus, & constringentibus, ac ulceribus conuenientibus, vt rosa, balaustio, myrto, plantagine,

tagine, equiseto, id est, cauda equina, poligonio, id est, centum nodia, lentibus, hordeo, alumine crudo, vel usto, unguento Aegyptiaco, & aliis similibus, prout casus exposcit, nos autem huic alumem miscuimus, & sanus factus est veluti alij plures.

Curatio quinquagesimaquinta de quodam uarias affectiones patiente cum calore quodam non naturali per vniuersum corpus expanso.



VELFVS pharmacopola Anconitanus, venationi deditus, temperatura biliosus, si quis alter, aetate trigintaocto annorum, iecur calidissimum habebat: renes uerò super affatos, vt in gonorrhœam sępe incideret, in calores quosdam non naturales deuenit, cum occipitis dolore, ad quem accedens illico basilicam dextri lateris secare feci, sanguinemq; fluere ad vncias septem. A sanguinis uerò extractione syrupum istum ebiberet mandauimus. R. syrupi acetosi simplicis, cicoreae, endiuiae ana ℥.sem. aquarum cicoreę endiuiae, borraginis, ana ℥.i. misce, iterato itaque syrupo quinquies, pharmacum hoc illi dedimus. R. syrupi rosati solutiui ℥.iij. Rhabarbari optimi. ʒ.i. sem. decoctionis florum & fructuum cordialium, cum folliculis senae, & paucis thamarindis confecti uncias quatuor: misce, fiat potus, quo octies optime egessit, & qualia purgare opus fuit, purgauit & bene sedit. Caeterùm, calorem non naturalem, sequentibus diebus, cum alio madore per vniuersum corpus sparso sentiebat, tandem ebibito sequenti decocto, ac iecori succo endiuiae & cicoreae applicito, veluti renibus albo Galeni sanitati fuit restitutus, etenim decoctum hoc ita se habet: R. hordei, cicoreae, endiuiae, lupulorum ana manip.i. thamarindorum ℥.sem. prunorum pinguium num.xii. florum cordialium ana ʒ.i. in libris quinque aquae fiat decoctio quousque maneant librae tres, facta decoctione & colatura, adde syrupi rosati sim. & de cicorea sim. ana ℥.iii. misce, & illius semilibram in aurora ieiuno stomacho bibat, & desuper dormiat: hoc uerò sanus euasit, & nullo alio auxilio opus habuit: fuere enim omnes huius affectionis dies duodecim.

Curatio

Curatio quinquagesimasexta de lũbricis, & aliis signis mortem minantibus.



PVELLA sex nata annos, quæ ad aquam prope portam ciuitatis habitabat, diu febri citauit, & quatuor albissimos lumbricos viuos per inferiora absque excrementis egessit, à quibus paucis interpositis horis, eius crus sinistrum maximo tremore correptum fuit, adeo ut ipsa puella, crus stare non uelle asseueraret: post uerò tres horas in quibus crus tremorem passum est puella obmutuit, & quasi mortua per totam noctem usque ad horam prandii stetit: sed tunc ferè reuixit, & loqui cœpit, ac comedit: sed labrum inferius immobili superiori mouebatur: sequenti uerò die, ore distorto facto, prope noctem obijt, quot uerò ægritudinis dies omnes fuere, non satis percepi.

SCHOLIA.

DE *præsagijs à lumbricis desumptis, hic agere alienum non erit, quando puella hæc quatuor uiuos albos, vt dixi, per inferiora emisit, post quos symptomata grauissima subsecuta sunt: & demum mors ipsa.* Hippocratem *igitur in primis citare consonum erat, præcipuè libro illo verè aureo de* Iudicationibus, *sed quia* Paulus *eum adducit, illius verbis placuit subscribere libro quarto suæ medicinæ, capite quinquagesimoseptimo: quæ ita habent: Circa febrium initia geniti lumbrici; subsistentiam ex subiecta habent corruptione: circa consistendi vigorem ex morbi malignitate, circa declinationem omnino ad melius proficiunt: etenim* Hippocrates *libro citato, & secundo* Prædictionum, *textu decimooctauo memoriæ mandauit, bonum esse indicium teretes lumbricos prodire, quum morbus ad iudicationem tendit, qui subito etiam intereunt:* Galenus *verò citata* Hippocratis *verba enarrans, non sic simpliciter intelligenda esse tradit: inquit igitur, si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoque pellit deorsum, melius est, quàm si sursum, & quoties alioquin ratione accidentis, non apparuerint, & cætera. Nam ij quos puella hæc de qua agimus egessit, absque excrementis sunt, qui symptomatis potius ratione, quàm naturæ vi, materierum corruptionem & morbi malignitatem indicantes deiecti sunt. Cæterum* Aetius *Sermone nono suæ medicinæ, capite trigesimonono de hac re, ita ex* Herodoti *sententia tradit: lumbrici & in febribus & citra febres nascuntur, tum multitudine, tum magnitudine, tum colore, tum temporibus*

ribus etiam differentes: circa initia enim morborum generati, substantiã suam ex subiacente corruptione capiunt: circa vigorem verò ex malitia morbi: circa declinationem autem ex permutatione omnium in melius, qui & citius separantur: natura enim ipsos, reliquorum recrementorum instar, foras propellit: censetur autem peiores ex ipsis, maiores minoribus, paucis multi, & albis rubri: viuentes etiam mortuis deteriores: ijs autem vltimis verbis Aetij, Rases ac Auicenna oppositi sunt quum dicant, viuentibus mortuos deteriores esse credimus, tamen nos, vt Manardus sentit, Epistola prima libri sui quarti, & Gabucinus Fanensis firmat, libello suo de Lumbricis, quod ex mortuis sumitur iudiciũ firmius semper est, vt quos necesse sit expelli, nec suapte sponte exire: cum hoc tamen Hippocrates imitamur, vt supra adnotauimus, quod bonum est lumbricos alui excrementis commisceri dum morbus iudicatur: si tamen alio tempore emittantur, considerandum, an cum symptomatibus, vel absque illis: si enim citra symptomata egrediuntur, bonum portendunt, si verò cum illis malum, vel absolute, vt Paulus & Aetius volunt ad Hippocratis mentem dicere possumus, si alio deijciantur tempore ab statu, symptomatis potius fieri ratione quàm vi naturæ: prima tamen consideratio mihi magis placet. Neoterici tamen ijs addunt, si incipientibus acutis morbis, lumbrici teretes viui deijciuntur, pestilentes morbos indicant, in declinatione verò mortui malum, medio quoque tempore, si quoquo modo apparuerint, malum quoque portendunt, ob id fortè quia febrilis calor sua acutie lumbricorum absumit materiam.

Curatio quinquagesimaseptima de muliere prægnante, causone recepta.



VLIER in angiportu ad mare habitans, nata annos octodecim, uterũ ferebat, quæ quum prægnans sex mensium esset, in autumno causone corripi cœpit, & illo quidem sæuissimo: nã symptomata hæc erant uigilia, inquietudo, sitis continua, linguæ nigredo, tussis arida, mentis inconstantia, capitis grauissimus dolor, pulsus paruus & uelocissimus, urina turbida & crassa. Hęc enim omnia pati inueni quum primum illam uiderem, tribus elapsis à morbi initio diebus: primo igitur ordine uictus instituto, ptisana, scilicet, malo granato, crustatis sacchararo rosis, & aliis huius naturæ rebus, aquam hordeacam pro potu parare fecimus, cuius ℥.v. altera iulep uiolacei adiuncta, syrupi uice, mane ieiuno stomacho ebibit, secta prius cephalica brachii dextri, ex qua sanguinis unciæ

quinque

quinque extractæ fuere:quarum primæ tres omnino corruptio ne erant affectæ : reliquæ uerò duæ in altera peluicula collectæ, non ita corruptæ apparebant,à qua sanguinis extractione, capitis dolor diminutus, & subleuatus ferè fuit, adeo ut postea per uniuersum morbi cursum,non ita eo uexari dixerit:nocte uerò sequenti,clysterem istum quo aluus fluida fieret,& febrilis calor infringeretur,iniiciendũ mandauimus, qui habet. R. aquæ hordeaceæ ℥.xv.olei uiolacei ℥.iii. uitelli oui num.i. succari ℥.i. misce, fiat clyster, quo bis in nocte egisset: sequenti uerò quinto die, grauissimè tulit: proinde iecoraria eiusdem dextri brachii secta fuit, sanguisq; ad uncias sex extractus. Cæteris tandem rebus in ordinem dispositis,ac epithemate refrigerante cordi applicito,ueluti temporibus & totius pectoris regioni, in quo ingentis caliditatis fornax viget: septimo die male habuit, sed nono iterum basilica in sinistri brachij flexura secta fuit, & sanguis in bona copia extractus,cuius primæ tres vnciȩ,non adeò corruptione affectæ erant:tres verò vltimæ tanquam atramentum apparebant, tunc aliquantulum melius habuit, sed vesperi omnia grauiora sunt facta:decimo verò ieiuno stomacho, pharmacum hoc propinauimus. R. mannæ soluentis bonæ super lapides cadentis ℥ ij. rheubarbri boni ℈.iiij. in iure capi misce, & fiat potus vnus,quo multa excreuit,& melius habere visa est: tunc verò ex interaneis siue pulpamentis pulli cocti, adiectis rotulis ma nus Christi, contusum pistum dictum, concessimus: vndecimo præcedente clysteri communi, quum siti ingenti cruciaretur, aquam in quantite liberaliter concessimus, & melius habere visa est:duodecimo multa euomuit, post quæ sternutuit, & bene tulit: sed decimoquarto iterato citato pharmaco optimè egessit: nec enim veriti sumus,in diebus decretorijs præcipuè quartodecimo,pharmacum dare,& euacuationes moliri modo necessitas vrgeat,vt ab Hippocrate & Galeno edocti sumus: multa tamen fateor animaduersione,pro simili exequenda operatione, medicus habet: tunc verò febri omnino vigente syrupum descripsi sequentem. R. syrupi rosati,violacei,cicoreæ,ana ℥.sem. aquarũ lactucæ, cicoreæ, endiuiæ, ana ℥.j.misce. At septimodecimo die, per vniuersum diem somno oppressam cum prædicta febri eam comperi:sed pulsum omnino debilem & tremulũ habebat:octauodecimo surdastra facta est: decimonono,venam inter anularẽ & minimum digitum iacentem secare feci, tresq; sanguinis vnc. demere. Nã vt suadet Galenus nono,& duodecimo lib. Methodi medendi,vbi humorum ingens corruptio cum viriũ prostratione

tione est, per epicrasim patiens tractandus est: Dicitur autem curare per epicrasim, quum paulatim aliquid vitiosi humoris euacuatur, eius loco paulatim quoque aliquid salubre & boni succi reponitur: vesperi tandem pulsum caprizãtem habere comperi: sed vigesimo ad melius reddita est, & lotium crassius apparere cœpit, & vltimo, vigesimoseptimo die, à die morbi computando ex toto sana facta est: & postea puellam peperit.

SCHOLIA.

PERICVLOSA *admodum in pregnantibus utraque euacuatio est, tam quæ per venæ sectionem fit, quàm quæ per pharmacum adhibetur, quæ tamen sanguinis missione per venæ sectionem fit euacuatio, minus periculosa est, quàm quæ per pharmacum perficitur, vt testatur Galenus libro secundo de ratione victus in morbis acutis, & libro de Curandi ratione per sanguinis missionem, modo tamen euacuandi modum animaduertamus: quia sanguinis facillima fit extractio, & nulla aut parua in corpore fit commotio, si quæ tamen superuenit (fluente sanguine) illico cohiberi potest, ac veluti manu teneri, quæ in purgatione fieri non possunt. Cæterum, si rem quæ extrahitur, ac de corpore deponitur, respexerimus, procul dubio sanguinis extractio periculosior est, quum sanguis animæ sedes, & pedissequa, tanquam à natura thesaurus reconditus sit, qua de re Galenus libro de Sanitate tuenda quarto, vbi vires plus iusto imbecilliores sint, sanguinis missionem prorsus fugiendam præcipit, & aluum mediocri medicamento deijciendam mandat: primis tamen mensibus impregnationis, securius sanguinis extractio, quàm quouis alio tempore fieri potest, quia fœtus paruus quum sit, pauco indiget sanguine ad sui nutrimentum, quod Hippoc. lib. 5. Aphorismorum. Aphorismo 31. ad istum modum dixit: Mulier utero gerens, sanguine misso ex uena abortit, & magis si fœtus sit maior: quæ uerba enarrans Galenus, ibidem ita nobiscum tradit, non absque ratione autem & maior fœtus magis destruitur, misso sanguine ex uena mulieris, quia plurimo indiget alimento. Nam in pregnatione dum natura fœtum efformans, augensq; optimum sanguinem trahit, uitiosissimus in uenis relinquitur, qui post partum segregatur, quemadmodum in singulis mensibus inutilis & superuacuus, non quantitatis modo, uerùm qualitatis etiam ratione, qui sæpius naturali nigrior est, quam sententiam clarius nobis scriptam reliquit, libro primo de Symptomatum causis, ita ad uerbum inquiens, primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem attrahit, eo quòd paruum adhuc auctus sit: adeo ut ne fœtus quidem nominari tum debeat, sed cyema potius, id est, conceptus. Vbi uerò iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atque tum non id, quod optimum est è uenis, ut antea dicebam allicit, uerum etiam quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid uitiosi attrahit: ita fit, ut uniuersum corpus & plethoricon*

ricon (id est plenum) esse desinat, & minori humorum vitio crucietur. At fœtus ipse excrementa quæ ab attracto redundant alimento ad duas reponit membranas: quo fit, vt ipse quoque & maiori humorum vitio, & maiori intemperie infestetur: quandoquidem à vitioso sanguine alimentũ sumit, nisi grauida mulier residuo, quo vterum gerit tempore, optimis vtatur cibis. Ex ijs igitur Galeni verbis, luce clarius claret, fœtum primis mensibus, paucum & optimum allicere sanguinem, quod Abinzoar libro sui Theisir contendit: sequenti verò tempore non solum bonum, sed etiam pessimum attrahere: quare omnibus notum esse crederem phlebotomiam pregnãtibus minus obnoxiam & periculosam primis mensibus esse, quàm medijs, aut vltimis, in omni tamen puerperij tempore, vt dixi, sanguinis extractio minus periculosa est euacuatio, quàm quæ per pharmacũ adhibetur. Nec Petro Aponensi Cõciliatori dicto oppositũ firmãti Differẽtia 166. fides vlla est tribuenda, quum omnino sanguinis euacuatio, ea quæ fit per pharmatiam, minus periculosa sit, vt supra abunde scriptum reliquimus

Curatio 58. de dolore intestinorũ à causa calida eueniẽte.

FILIVS Falconis, vnum supra viginti natus annum, à catapotijs deglutitis multum egessit: sequenti verò die, ita dolore intestinorum cruciabatur, vt ea terebello perforari exclamaret: cui occurrens: videns intestina supra modum excalfacta, ac ferè initio excoriationis esse, multam gelidam in potu illi concessi, à cuius potu, ita celerrimè dolor euanuit, vt se sanum alta voce clamaret, vtcunque tamen dolor interpellatim superueniebat: pro cuius omnimoda propulsatione pannum lineum frigida aqua immersum, ac manu pressum vmbilico admouere iussi, non minusq; in victu diapapauer in rotulis paratum acciperet, ac desuper aquam endiuiæ biberet suasi, quibus paucis sanus intra triduum factus est, non sine multorum admiratione, & Artis medicæ decore.

Curatio quinquagesimanona de pleuritide.



ANGELVS Ferretus nobilis Anconitanus, & ordinis sancti Dominici Monachus venerabilis, temperatura biliosus ad atram declinans, vigente hyeme pleuritide correptus fuit: ætatis suæ anno quinto supra quinquagesimo. Aderat enim dolor pungitiuus circa costas mendosas dextras, febris continua, tussis squalida, ac anhelitus

difficultas,quæ omnia animaduertens præmisso clysteri basilicā eiusdem dolentis lateris secare feci, sanguinemq; extrahere ad ℥. viij. Erat enim sanguis omnino corruptus, & intensè putrefactus, à sanguinis missione syrupum istum ebibit, qui habet. R. syrupi de endiuia simp.℥.sem.violarum ℥.j.aquarū endiuiæ, violarum, ana ℥.ii.misce. At vt interpellatim cocleari deglutiret, ita quoque parauimus. R. syrupi violacei ℥.iiii. vel si magis placeret eius loco penidiarum aliquid acciperet, porrò quantum ad victum & potum attinet:primo hordeaceam aquam parare fecimus, quam vel simplicem modo tepidā, vel iulepo violaceo admistam bibebat:sed in victu ptisanam colatam, vel butyro paratam panatellam accipiebat: sed quantum ad topica, localia dicta medicamenta attinet: primo fomentum hoc applicitū fuit, quod habet. R. rosarum,violarum,maluarum,farfarę, maluauisci, parietariæ,camomillæ,fœni Græci,seminis lini, ana manip.i. in libris quindecim aquę fiat decoctio sufficiens, cui adde, olei rosacei, camomillini, ana ℥.iiii. misce, & in filtro vt decet admoueatur,ac postea vnguento pectorali locus inungatur. Secundo verò die excreare sputum viscosum pallidum,ac flauum cœpit,tūc verò hoc descripsimus elambetinum. R. Loch de farfara, de althæa,ana ℥.ij.syrupi violacei parum,misce. Tertio verò die, iterum venam aperire decreueramus,quum de dolore æger maximè querebatur,& febris illum intensius affligebat: sed quum omnino renuit,ea de causa quarta die pharmacum propinauimus. nec est quòd quis de hac re miretur,vt inferius patebit: dedimus igitur pharmacum hoc. R. pulpæ cassiæ nouiter extractæ ℥.i. sem. electuarii lenitiui ℥. sem. in decoctione pectorali fiat potus vnus,& detur in aurora, quo quater nō nisi biliosissima egessit: deinceps verò facilius & copiosius expuere cœpit, viscida tamen, qua de causa, syrupum sic parare fecimus. R. syrupi de liquiritia ℥.i.oxymelitis ℥.sem.aquarum farfaræ, violarum,capillorum Veneris, ana ℥.i.misce, pro potu verò aquam mellis tunc parare fecimus,quibus omnibus dictis, rectè vt decebat dispositis,æger à dolore illo pungitiuo liber factus est: sed sexto die,de lateris sinistri dolore queri cœpit: quem sacculo & furfuribus calidis apparato, & loco dolenti admoto sedauimus. Cæterūm multa ad duodecimum vsque diem æger expuit: sed tertiodecimo hoc illi concessimus pharmacum,quod habet. R.hordei,farfaræ,capillorum Veneris,M.violarum ana manip.i.liquiritiæ, ℥. sem.sebesten,iuiubarum,ana num.x. in aqua fiat decoctio secundum artem,quousque maneat libra vna,tunc. R. prædictæ decoctionis

ctionis librã mediam, pulpæ casiæ nouiter extractæ ℥.i. & sem. electuarii de sebesten. ʒ.vi. misce, fiat potus, quo multa egessit, & sanus ac liber à morbo factus est.

SCHOLIA.

CIRCA *curationem istam, multa & varia occurrunt dubia: primum, quòd fomenta & inunctiones post sanguinis extractionem non conuenire videantur: quia Hippocrat. libro ij. de Ratione victus in morbis acutis, ipsis nunquam nisi in morbi initio vsus fuit, post verò sanguinis extractionem illorum admotionem vetat, vel saltem ea subticet: quia dolorem primo sauare, vel mitigare fomentis calidis conatur, quæ cutim ipsam ad perspirationes rariorem efficiunt, phlegmonesq; sanguinem tenuant, atque per halitum digerunt, si intentum tamen ipsis non consequitur, sed magis dolorem intendi videtur, tunc à fomentis desistendum suadet, ob incommoda quæ tex.9.citat, & ad corporis euacuationem concurrit: proinde fotum post sanguinis extractionem admouendum non esse dicendum est, cui dubio nos respondentes dicimus: Si quis Hippocratis, & Galeni mentes penitius animaduerterit: quia post sanguinis missionem fomenta non vetant, præcipuè ex rebus anodinis temperatis confecta: veluti sunt hæc quibus nos vsi sumus: immo Galen. in vniuersa eius doctrina tradit, securius ijs fomentis post euacuationes vniuersales vti nos posse, quàm ante eas adhibitas, modo fomentorum differentiam ante oculos habeamus, de quibus Galenus citato libro secundo de Ratione victus in morbis acutis, enarratione secunda abundè differuit, in qua Galenus ipse nostram firmare sententiam videtur, quum dicat. Dictum quoque & de ijs est doloribus, qui à fotu nullo pacto, nisi prius vacuato vniuerso corpore iuuantur, & cætera: si tamen tergiuersator adhuc instet, vnguentorum saltem illinitiones non conuenire videri: quia cutis poros obstruunt: Respondeo quòd in inflammatione est tensio, pro qua curanda laxitas conuenit, quia contraria contrariorum sunt remedia, quæ ijs anodinis medicamentis conficitur, nec est quod quis in hac re, deinceps dubitet ancepsúe sit. Secundo dubitatur quomodo pharmacum in pleuritide concessimus. Tertio & si concessimus cur in quarto die quia decretorius est. Quibus per ordinem respondentes dicimus, quod Hippocrates libro de Ratione victus in morbis acutis iubet, si pleuritis ascenderit ad furculas, fiat sanguinis extractio: Si verò ad hipochondria descenderit: tunc propinetur pharmacum: sed dices tu, Galenus inibi tacite Hippocratem reprehendit: quia inquit securius esse in omni pleuritide, siue ascendat partes superiores, siue occupet partes inferiores, venam secare, quàm pharmacum exhibere, nos ita esse firmamus, quod Galenus tacite Hippocratem taxat: sed non negat Galenus post vnicam copiosam sanguinis extractionem pharmaci exhibitionem; præcipuè vbi materia est multa biliosa, & signa coctionis apparere incipiebant, &*

eo magis quia æger alteram sanguinis mißionem formidabat, cuius vice pharmacum hoc dare contra rationem non erat. Ad tertium, *quum iam pharmacum dabamus, cur in quarto dedimus: quia quartus decretorius dies est:* Respondemus, *quod quartus dies in biliosis morbis decretorius nõ est: immo rarißimè in eo morbi terminantur biliosi, adeo vt dixerit Galenus libro tertio de Crisi, semel tantum in vita sua crisim viderit, & Archigenes bis: quibus verbis subscripsit postea* Auicenna, Fen *secunda quarti, quæ omnino intelligenda sunt, vt diximus in morbis biliosis: secus autem in sanguineis, quia* Synochi, *vt testatur* Galenus *plerunque in quarto terminantur.* Rationem *verò reddere, & si huius instituti non sit, quum in frontispicio huius operis abundè eam reddidimus, per transennam tamẽ eam citare minimè grauabor: biliosi enim morbi plerunque in eisdem diebus suas conficiunt crises, quibus proprias accesßiones habent, vt tradit* Hippocrates *libro de* Iudicationibus, *& quarto libro de Morbis, &* Galenus *sæpe confirmat: qua de causa diebus imparibus morbi ij biliosi suas habent crises, vt tertio, vel quinto, rarißimè verò in quarto. At sanguinei morbi ad quartum accedentes sanguinis adhuc naturam retinent, quod si eum transcendere contigerint, iam tunc ferè biliosi sunt facti, & aliam sortiuntur naturam: quanquam ad septimum vsque plerunque febres sanguineæ suam seruare soleant naturam:* Quibus *addimus, quod* Hippocrates *libro quarto de* Ratione *victus in morbis acutis, textu septuagesimosexto, pleuritide affectis pharmacum quarto die ministrat, cui* Galenus *ibidem in enarratione astipulatur, dicens: quarto verò die medicandum indistinctè pronunciauit:* Neque *enim inter morbi initia aliquod remediorum huiusmodi ægro iniungere oportet: desumpto à numero dierum scopo: sed quod* Hippocrates *recensuit, est exequendum.* Nam *vel statim ab initio prius quàm in partẽ aliquã confirmentur humores medicandum, vel postea quum ad maturitatem perducti fuerint: quam ob causam, & prima interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta, medicamenta dedimus, & non in quarta solùm, quomodo is dixit.* Quartum *dubium occurrit, cur in pleuritide fortiter infestante, dolor aliquando ex toto delitescere videatur: postea verò denuo redit, quum tamen inflammatio adsit.* Respondeo *quod membrum dupliciter stupescit, aut nimia frigiditate, aut nimia caliditate, & fortißimo dolore, & quòd in pleuritide fortiter affligente, membrum læsum, siue particula illa affecta, ob magnum dolorem quem magna caliditas & ingens spirituum resolutio consequitur, stupore affici solet: vnde dolorem non percipit, sed postea in melius redacta dolorem sentit.* Missas *hic facio alias rationes à mentis ægrotatione desumptas, veluti à flatuosa materia, quas vnusquisque in promptu habet, prædicta à nobis contentus.*

Curatio sexagesima, de duplici tertiana.



MATER sacerdotis vigente autumno, duplici laborabat tertiana, ad quam accedens pharmacum illico propino hoc. R. syrupi rosati solutiui ℥.iii. decoctionis senæ ℥.iiii. misce, quo optimè egessit: postea verò decoctum hoc ebibit, quod habet. Radicum fœniculi, petroselini, apii, asparagi, rusci, ana ℥.i. herbæ agrimoniæ, quæ verum eupatorium apud Dioscoridem est, lichenis, id est, iecorariæ, ana manip. vnum, folliculorum & foliorum senæ, polypodii quercini recentis, & contusi ana vnciam vnam, passarum ex corinthio vn cias tres, seminis fœniculi drachmam vnam, in libris octo aquæ fiat decoctio quousque maneant libræ quinque, facta decoctione & colatura, adde syrupi de lupulis, Byzantini ana vncias tres, mellis rosati colati ℥.iiii. misce, de quo quolibet mane ieiuno stomacho ℥.vj. bibebat. At interdũ cũ decoctũ hoc bibebat, papulæ quædam paruæ rubræ pulicum puncturis similes per vniuersum corpus erupere: qua de causa, à sanguinis extractione, per venæ sectionem, quam moliri intendebamus abstinuimus: postea verò interpositis nonnullis diebus, pharmacum hoc illi dedimus. R. Syrupi rosati solutiui ℥.iii. agarici nouiter in pasta parati. ʒ.i. diacatholiconis ℥. sem. decoctionis senæ ℥.iiii. misce, fiat potus vnus & calidus in aurora propinetur, & desuper per horam dormiat. Iis enim bene se habuit, & sanitati fuit restituta: sed paucis interpositis diebus recidiuauit, cui concessis pillulis de tribus cum rhabarbaro ac aggregatiuis, sana facta est, stomacho tamen debiliori facto, stomachicum Galeni ad scuti formam in panno cocco, id est, grana infecto, redactum admouimus: fuerũt autem omnes huius morbi dies vigintinouem.

SCHOLIA.

NON *mirabitur hic optimus medicus, si in eodem morbo, hoc est duplici tertiana, variet curatio, præsertim si nouerit ille omnes morbos intra suum genus gradus habere. Nam & duplex reperitur tertiana pura, quæ breui terminatur: alia vero huic propinqua, quæ non ita facilè absoluitur: alia verò diuturna per sex & amplius durans menses: quanto enim ad pituitosam magis accedit, tanto magis febris longa est, quanto verò magis ad biliosam eo breuior: proinde prudens medicus hæc ac in statera & lance æquè librans, medicamenta variat, ægrotantis naturam, regionem,*

ætatem, tempus, ac ijs similia considerans: non vt imperiti faciunt, qui omnibus vnico medicantur pharmaco, ac si omnes vno calapodio sint calciandi.

Curatio sexagesima, de empyemate, & quod in suppuratis inter secundam & tertiam costam secari aut vri debeat.

MVLIER nobilis, empyemate, hoc est purulenta screatione laborabat, quæ aliud non est quàm pus in media thoracis, & pulmonis regione à multis causis eueniens contentum. Hæc quum viribus cõstaret, ac consultum esset inter medicos, pro eius salute, de sectione inter costas agenda: quidam & sectionem inter quintam, & sextam costam agendam contendebant: alij verò inter quartam & quintam: ego verò inter secundam & tertiam, aut ad summum inter tertiam, & quartam costam, apertionem faciendam esse dixi, non tantum Hippocratis fultus authoritate, quantum experientia ipsa anatomica, quæ me ad rem ipsam conficiendam conuocabat. In primis igitur Hippocrates in vniuersa eius doctrina tria pro curãdis purulentis siue suppuratis maximè desiderat: primum si quidem à pharmacis & alia victus ratione æger vtilitatem non percipiat, ad sectionem vel vstionem condescendamus: sed præcipuè ad vstionem, vt Galenus quoque adnotasse videtur libro sexto Aphorismorum, enarratione vigesimi septimi. Aphorismi, quum dicat. Suppuratos præcipuè consueuit nominare, qui pus habent in spatio inter thoracem, atque pulmonem, quos quomodo vrere oporteat dicit in libro de Passionibus, & subdit. Vstione igitur indigent, qui plurimũ habent pus, adeò vt desperẽt per sputiones posse expurgari, hos verò ipsos & difficultas anhelitus maximè infestat ex loci angustia, quę etiã nos cogit, vt eos vramus, & cætera. Iubet igitur Hippocrates, vt Gal. tradit, quod suppurati vrendi sunt: Hydropici verò potius secandi, id quod Hippocrates ipse seipsum exponẽs, libro sexto de Morbis populariter vagantibus sectione septima. Iis verbis dixit hydropicos citius secare oportet: tabescentes statim vrere, caput secare, & huiusmodi: nec enim me latet Hippocratem, purulentos aliquando secuisse, vt paulò inferius indicabimus è libro secundo de Morbis, quod factum iri credendum est: quia ægrotantes ignis vstionem formidant, & sectionem facilius admittũt: in hac cæterùm re Galenum legito libro septimo Aphorismorum,

rismorum, Aphor. 45. vbi antiquos soppuratos vrere meminit, & Celsum libro tertio, cap. 22. secundum verò ab Hippocrate in hoc morbo desideratum est, quòd vstio vel sectio si possibile est in latere fiat sinistro: ita enim ille lib. 2. de Morbis, vbi de suppuratis ex peripneumonia agit, in hunc modum tradit. Quum tempus longius protrahitur, & febris vehemens, ac tussis corripit, & latus dolet, & ad sanam partem decumbere non potest: sed ad dolentem, & pedes, & oculorum cauitates intumescunt, hunc vbi decimusquintus ab eruptione dies adest, multa calida lotum in sella firma collocato, & alius quidem manus ipsius teneat: tu verò humerum concutito, vt audias in vtrum latus affectio strepitum edat, optandum autem esset in sinistrum, hunc igitur locũ seces, minus enim lethalis est, & subdit, secato autem inter costas per nouaculam, primum cutem: deinde scalpello acuto, quod pãniculo sit obligatum: ita vt summa ipsius pars, ad vnguis magni digiti mensuram expedita restet, quam intromittas, &c. his simillima sunt, quæ idem Hippocrates libro tertio de Morbis posteritati scripta reliquit: quum eiusdem morbi curationem prosequitur, & ita habent. Si verò non spuatur, sed sui significationem ad latera præbeat, secato, aut vrito. At si neque spuatur, neque ad latera de se significationem præbeat, vbi multa calida ieiunum lauasti, & neque potu vsum in firma sella locasti, alter ex humeris ipsum apprehendat, tu verò concute ipsum, aure ad latera admota, quo percipias ex vtra nam parte significationem sui præbeat: optandum autem esset ex sinistra. Nam dextras vrere, aut secare lethalius est, quanto enim robustiores sunt dextræ partes, tanto etiam fortiores morbi in ipsis fiunt. Quòd si præ crassitudine, humor non fluctuet, neque strepitus sit in pectore, verum spiritum frequentem trahat & pedes intumescant, & tussicula aliqua adsit, ne te decipiant hæc, sed thoracem pure plenum esse probe noris: proinde in terra eretriade liquida, & valde trita & tepida, linteum tenue tingito, eoq; thoracem circumcirca integito, & qua parte primum resiccatum fuerit, ea secato aut vrito, quàm proximè ad septũ transuersum: cauendo tamen ne hoc ipsum lædas: Hactenus Hippoc. qui vt ex dictis apparet sinistras partes vrendas vel secandas esse maximè desiderat. Tertium verò ab Hippocrate in hoc morbo optatum est, quòd sectio siue punctura, quàm proximè ad septum transuersum fiat, ne tamen ipsum lædamus cauendo, vt ex authoritate supra à nobis adducta clarum est: sed intra quam costam sectio vel vstio fienda est, hucusque siluit; libro tamen de Internis affectionibus palàm a-

peruit, vbi de aqua inter cutem & suppuratione sermonem habet: ita enim ille postquàm morbum recensuit, inquit, costam tertiam ab vltima vsque ad os secato: deinde cum terebra caua vltra perforato, & vbi perforata fuerit, aquæ parum emittito, &c. tertiam igitur costam Hipp. secare iubet, à nothis computando: sed an tertiam versus quartam, vel potius versus secundam in dubiũ quandoque traxi: quia Hippocrates ipse iubet puncturam, vel sectionem fiendam, quàm proximè ad septum transuersum, mo do tamen caueamus, ne ipsum lædamus, vt certior tãdem de hac re fierem, quum semel Ferrariæ frater quidam Andreæ Vesalij anatomici insignis, coram me diligentissimè corpus humanum dissecaret, arrepto cultro, quo probus ille iuuenis secabat, rem experiri volens in latere sinistro intra secundam, & tertiam costam puncturam feci, ac vltro ipso intromisso, nihil obnoxij ex eo septum transuersum trahere posse deprehẽdi: nascitur autem septum transuersum propè primam costam mendosam, & ita ab interstitio secundæ & tertię costæ distat, vt probè & securissimè sectio inibi fieri possit: eo tamen hucusque medicorum mania peruenit, vt non intra secundam & tertiam secent: sed potius inter quartam & quintam, aut si dijs placet, intra quintam & sextã, non sine tamen ęgrotantium iactura, quum pus quod veluti in sacco continetur, facillimè extrahere poterant, non nisi eleuatis cruribus, & prono capite deponere possunt: vnde multa mala inde sequi notius est, quàm à me dici possit. Quum igitur hæc ita esse nouimus, ac pro salute huius mulieris in consortio doctorum hominum essemus consultum fuit, vt inter tertiam & quartam cõstam sectio fieret, à qua mulier bene habuit, & sanitati fuit restituta.

Curatio sexagesimasecunda, de quodam qui serpentem interfecit, & illico ægrotauit, ac intra paucos dies vitam cum morte commutauit.

IR Anconitanus robustus, & fortis, quum vineã putaret, serpentem offendit, non nisi immensæ longitudinis & crassitudinis, quem quum interficere attentaret, serpens illum inuadere conabatur, at ille lignis cum lapidibus, ac gladio munitus eum interfecit, à quo interfecto illico de capitis dolore queri cœpit, febricitauit, demum indies omnia grauiora facta sunt, & die vndecimo obijt.

SCHOLIA.

CREDERE *par est, huic feræ tabificam vim inesse, qua ex internallo infectus hic vir fuit, ac consequenter mors illum consecuta, viderunt quoque alios fide digni viri, qui quum serpentes interfecerunt prope obitũ peruenerunt, at antidotis adiuti euaserunt, non sine tamen chronico & graui morbo totum corpus occupante: sed præcipuè brachium illius manus, qua interempta fera fuere.*

Curatio sexagesimatertia, de nephritide, & articulari morbo terebinthina curatis.

MONACHVS temperatura pituitosus, articulari morbo simul & nephritide corripi solebat: qui quũ nullo remediorum genere ex multis tentatis, bene valeret, tandem meis monitis assiduo terebinthinæ esu intra sex menses liber à dictis morbis fuit: erat autem terebinthina nucis magnitudine, quam singulis diebus ieiuno stomacho sacchàro admistam deglutiebat.

SCHOLIA.

TEREBINTHINA *antiquitas pro aluo subducenda tantum vtebatur: Neoterici verò pro renibus expurgandis, ac alijs varijs intentionibus complendis, eam in vsum traxerunt, vt Commentarijs nostris ad Dioscoridem abunde diximus. Nec enim discrimen vllum inter vulgarem terebinthinam modo bona & pura sit, & eam quæ à terebintho arbore desumitur & difficulter habetur, facio, quum vtrique communes vel pares hæreant possessiones.*

Curatio sexagesimaquarta, de quibusdam sublimato infectis, & sanitati restitutis.

ARVBAS vir quinque supra triginta natus annos, temperatura biliosus, famulam tredecim vel quatuordecim annorum, vt accidere solet, percussit, quæ ira percita hinc inde vindictam quærens, in mentem reuocat eius dominam sublimatũ cum argento viuo pro fucãdis genis coxisse: ac in mortario sub lecto reposuisse, ad quod accedens eius portiunculam semidrachmæ pondere accepit, quã duobus pullis prandio destitutis: altero asso, altero verò aqua co-

cto,

cto, clàm indidit, ex quibus quum herus, ac vxor vterum gerẽs, filij & serui simul & catus quidam comederent, omnes in vomitum & symptomata grauissima inciderunt, quibus per totum illum diem, ac sequentem noctem misere laborarunt: sed grauius herus, quia fortè plus pullorum esitauerat: accersitis igitur duobus medicis, quibus causa vnde morbus, & grauia illa symptomata euenerant ignota erat: parũ alioquin animaduertentes omnes domi similibus affectionibus laborare, vel potius eos omnes lue pestifera esse infectos putantes, quia eo tempore varijs in locis Italiæ pestis scintillabat: Herum grauiter afflictum & acutissima febre detentum quum cernerent illi, sanguinem ex brachij flexura per venæ sectionem miserunt: postquam (vt consequens erat) peiùs habuit, & symptomata omnia grauiora sunt facta: superuocatus igitur ipse, & causam vnde morbus euenire poterat, inquirens, omnes eodem modo domi, qui ex pullis illis comederant infectos esse comperio: sed causam vnde morbus originem traxerat ignorare fatentur. Nam puella ieiunasse eo die simulauit: videns igitur omnes angi, ac in vomitum pronos, causam vnicã, ac communem omnibus esse dixi: eamq; venenum fuisse, certus eram: proinde nulla data mora, ad euomentia medicamenta cõfugimus: inter quæ numerare est: lapidem betzaarticum ex capræ cuiusdam Indicæ ventriculo extractum, de quo Commentarijs nostris ad Discoridem multa dixi, ramentum vnicornis, oleum commune: sed præcipuum vomitorium, & quod inter cętera palmam obtinuit, vt experientia tunc deprehendi, aqua naphæ, id est, floris narãtij fuit: cuius singulis singulas libras tepidas bibendũ propinanimus, à cuius potu omnes multa euomuere, & melius habere visi sunt: At postquã satis euomuisse mihi visi sunt, ad antidotum ex viperis confectum, theriacam appellamus, deuenimus: veluti ad conditum ex acetositate citri, smaragdum, scordium, dictamum Cretensem, terram sigillatam, bolum armenum orientalem, quem antiquitas (vt diximus) terram Lemniam appellabat: & alia huiuscemodi: præparauimus autem nos conditũ hoc. R. Conseruæ de acetositate citri ℥.iiij. smaragdorum ℈.ij. scordij ℥.sem. terræ lemniæ ʒ.iij. misce, & cum syrupo de acetositate citri, fiat conditum, & folio auri inauretur: non minus olei ex vitriolo guttas sex in vncijs decem aquæ acetosæ infusas bibẽdum dedimus, quibus melius habere visi sunt. Conciliator verò in hoc casu, hoc tandem desiderat remedium, quod habet: butyri eliquati cum decocto seminis rapę, & bibendum dato, ac sæpe iterato, & vomitum sæpe euocato: nihil enim, vt paucis dicam, Cõciliator,

ciliator Petrus Aponensis dictus in hoc morbo desiderat, quàm repetitum vomitum, vt receptui igitur canamus: ijs prædictis remedijs & iusculis pinguibus nonnullis adhibitis clysteribus, veluti cordi admotis epithematibus, sanitati intra triduũ fuere restituti, & casus ex toto patefactus.

SCHOLIA.

PERICVLOSVM admodum est in hoc casu sanguinem per uenæ sectionem demere, ueluti somnum admittere: quia uenenum intra uenas reuocatur, & cor petit, ac si periculum de mortis facili euentu minatur: sed quod digni reprehensione medici ij sint, qui sanguinem eo dicto modo per uenæ sectionem extraxerunt, uel ex hoc clare patet: quia si non nouerant morbum, ut fassi sunt; eum Auicennæ authoritate mouere non debuerant: item quia nauseabundus præteritam noctem totam æger transegerat, & in uomitu adhuc perseuerabat, casus ob quem Galenus sanguinis missionem uetat: ut apud ipsum est legere libro de Sanguinis missione per uenæ sectionem, cui quoque Auicenna ut solet assentitur, capite de Phlebotomia.

Curatio sexagesimaquinta, de quodam patiente dolores ventriculi & imi ventris à bile prasina genitos, simulq; de bile prasina multa.



EORGIVS à Ioanne magno Racusinus, eques Lauretanus vir pulcherrimus, & quẽ populus gloriosum equitem appellare solet, grauissimos dolores oris ventriculi & interdum imi ventris, quem Græci ἦτρον & ὑπογάστριον appellant: non nisi à bile prasina ortos incurrebat: adeò enim prasina bilis hęc, porri virorem referebat, vt viridæ ęris aqua dilutum quis diceret, nõ verò bilem: non febriebat hic, sed maximè angustiabatur: tametsi bilem istam sępe in die vomebat. Nam quæ ad imum ventrem descendebat, & dolorem efficiebat, non nisi enemate euacuabatur, sua enim sponte nõ egerebat, nec aluo secedebat: Morbum igitur quindecim iam dierum animaduertens, ac humorem eum efficientem venenum dici posse, & eũ quidem calidissimum, illico nulla data mora, eum cum vomitu tum secessu deponere tentauimus. Nam humorem hunc à caliditate in iecore superexcedente ortum esse, certum est, quum is tẽperatura sanguineus sit, ad vstionem declinans ætatis triginta-

quinque

quinque annorum, veneri maximè deditus. Quũ igitur humor hic concoctionem non recipiat: sed tanquam venenum sit, per vomitum eum deponere cepimus, qui facilè parebat, quum per eandem viã natura eum mittere tentabat: non minus quàm duobus interpositis diebus, per inferiora eũ quoque pharmaco hoc euacuauimus, quod habet. R. Muchari rosati ℥.iij. diacatholico nis ʒ.iij. decoctionis florum & fructuum cordialium cum folliculis senæ, & paucis thamarindis paratæ ℥.iiij. misce, fiat potus: & ieiuno stomacho bibat, cum quo multum huius deposuit bilis. At licet humor hic præparationẽ vllam ad sui expulsionem non requirat, nihilominus tamen vt facilius è pharmaco vel ipsa natura detrudi possit, meatus referare opus erat, quam intentionẽ simul cum hac alia dicenda, scilicet, ne iecur & interna membra malè affecta, de nouo alium gignerent humorem, hoc decocto complebamus. R. Radicum endiuiæ, cicoreæ, buglossæ ana manip.j. & sem. hordei, passularũ enucleatarum, ana pugil.i. foliorũ, & folliculorũ senæ ℥.j. absinthij, manip.j. in libris sex aquę fiat de coctio quousque maneant librę quatuor. Item R. Prædicti decocti vncias quinque, syrupi de cicorea cum rhabarbaro ℥. vnam & sem. misce, & ieiuno stomacho singulis diebus bibat: per exteriora quoque soliciti admodũ de roborandis, ac alterandis ventriculo & iecinore ipso, eramus non minus quàm vt aluus quotidie responderet hoc vel simili clysteri. R. Aquæ decoctionis hordei libram vnam & mediam, olei violacei vncias tres, cassiæ extractæ vnciam vnam, oui lutei num.j. succhari rubri vnciam vnam, misce, fiat clyster. Iis enim intra decem dies melius habere visus est. Cęterùm à manna & rebus scamoneatis in hoc casu recedendum est, à manna: quia facilè in istam transit bilem, & in eã vertitur: ab scamoneatis verò ob caliditatem intensam, & ipsius scamoneæ acredinem. At quũ is in hac perseueraret affectione, & semel capi iusculum ebiberet, interposita semihora in singultum deuenit, à quo multum affligi cœpit, vomitorio tandẽ propinato pharmaco, quæ comederat tanquam corrupta euomuit, & singultus ex toto ablatus fuit, tunc verò dubitare cœpi, num venenum huic datum esset, quod stomachum, & interiora in prostrationem traxerat, à quo quoque bilis illa prasina gigni poterat, & originem trahere: demum eo tempore vtrique respiciens intentioni, recentis olei amygdalarum dulcium vncias quinque ieiuno stomacho obtuli, quo optimè per inferiora egessit: & optimè se valere dixit. Erat verò huic cibus, capus, siue gallinaceus pullus, aut perdix., phasianúsue, ex quibus contusum

sæpe parabatur, quod santalorum citrinorum puluere ad roborandum ventriculū, & interna viscera ornabatur. Cæterùm, interiectis octo diebus, ob malum victus ordinem, recidit: Oliuas nanque, & alia noxia cibaria comederat: Euomuit autem prasinam bilem, nō adeò tamen intensi coloris, vt prima erat. At clysteribus adhibitis, dolore leuatus fuit: tunc verò, vt immunis omnino perseueraret, nec iterum in morbum incideret, rhaponti cum Græcorum per viginti dies illi dedimus, cuius semidrachmam in puluerem redactam, ac capi iuri mistam, ieiuno stomacho quolibet mane bibebat. Est enim rhaponticum Græcorum, ut in nostro diximus Dioscoride, radix digitalis crassitudinis, eundem ferè colorem habens, quem rhabarbarum uulgare: uiribus tamen inter se maximè differunt: quia rhaponticum Græcorum hoc uentrem non subducit: sed eum magis astringit, quod ex Ponto primùm hac nostra ætate Gulielmus doctissimus ac uigilantissimus orator Cæsareus apud Turcarum Imperatorē, in Italiam traxit, & hodie à Turcis passim Anconam affertur.

SCHOLIA.

SAEPE *agitatum est, & nos quoque in hoc libro dubitauimus, num bilis prasina porracea dicta à caliditate tantum gignatur, vel potius præter caliditatem, etiam à frigiditate fieri posset: cui dubitationi omnes ferè respondent bilem porraceam, non tantum à caliditate nimia originem trahere: sed etiam aliquando à frigiditate: pro quo roborando axiomate, Galenum lib. secundo Prædictionum enarratione trigesimanona adducunt, vbi de hac re ad istum modum tradit. At verò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam: Constatq; vt hac sæpenumero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia, beta, cepa, brassica sunt, atque etiam talibus interdum nequaquam ingestis ratione ægrotationis in venis gignitur, ac decumbit, aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Hæc Galenus, ex quibus multi duo eliciunt: alterum quod bilis porracea hæc plerunque in ore ventriculi gignatur ratione inconcoctionis, & cruditatis contracta ab oleribus comestis, vt beta, cepa, brassica, & alijs similibus, & addunt, quod bilis hæc potius debet adnumerari inter pituitas, quàm inter bilis genera: quia ob inconcoctionem, & cruditatem fiat, alterum verò ex prædictis Galenianis verbis elicitum est, quod bilis porracea hæc in venis gigni potest, non nisi à nimia caliditate & assatione. Cæterum, multi hæc hodie considerantes longè aliter rem se habere autumāt, prædicantúe, præsertim circa bilis porraceæ generationem à frigiditate: te-*

nent

nent enim quòd Galenus semper bilem hanc à caliditate excedente fieri di cat: nunquam verò à frigiditate, aut diminuta concoctione: vt ex locis in quibus ex proposito de ea loquitur deprehendi potest: præsertim libro secundo de Temperamentis, *vbi ita inquit*. Nam *quibus in ventre biliosum excrementum gignitur, id porri virorem præfert, velut in antiquo codice legitur*. Nam *ijs quibus ventriculus calidiore temperamento est, biliosa gignuntur excrementa, atque ea porri virorem præ se ferunt*. At *quibus ex iecinore descendit, his vel planè flauum est, vel omnino saltem pallidum: præterea quibus in ventriculo bilis illa gignitur quæ porri colorē imitatur, debet omnino his cibus fuisse, non panis, non suilla caro, similéue aliquid: sed necessario aliquid quod ijs calidius fuit, neque id boni succi: quibus autem ex iecinore in ventrem defluxit, his flaua ea, pallidáue euomitur: etiam si boni in primis succi fuit, quod sumpserunt, & si ad summum fuit concoctum: immo verò magis ipsis qui ad vnguem concoxerunt flaua vomuntur, atque etiam magis his qui diutius cibo abstinuerunt*. Quæ *verò bilis porrum refert, ijs solis gignitur in ventre, qui vtique concoxerunt male*. Hactenus *Galeni verba, per quæ ij asserere conantur, ipsum velle porraceam hanc bilem semper ab excedente caliditate, nunquam verò à frigiditate fieri, quibus addunt, quæ libro septimo* Aphorismorum *ab eo dicuntur, & ita enarratione sexta habent*: Sinceras *verò deiectiones nominauit impermistas aquosæ humiditati: quoniam solus humor euacuatus deijcitur, siue sit biliosus, siue melancholicus, siue porri colorem præ se ferens, siue bilis quæ æruginosa nominatur*. Nam *deiectiones huiuscemodi exustā esse omnem natiuam humiditatem à calore febrili demonstrant*: Hæc ille. Ex *quibus quoque porraceam bilem ab intenso calore fieri venantur: ijs accedunt, quæ libro de* Atra bile, *non longè à principio leguntur, quæ per ocium quisque legere poterit, & à dictis differre non uidentur: demum ijs freti Galeni citatis locis, & uarijs alijs similibus à nobis ex consulto prætermissis concludunt: quod bilis porracea hac à caliditate semper fiat, non uerò à frigiditate: & ad Galenum ubi prasinam hanc bilem ob inconcoctionem fieri tradit*, Respondent, *inconcoctionem, siue malam coctionem apud Galenum, non tam diminutam concoctionem significare, quantum excessiuam: ita ut si plus quàm par est, pro sui symmetria, & temperamento, humor coquatur, incoctus quoque dicatur, siue quoquo modo crudus*. Iis *enim suas tuentur partes, ij potissimum qui Galenum lingua sua Græca legunt*. At *nos Galenum ancipitem, vel subobscure loquentem in hoc quæsito inuenientes sedulò illius certitudinem desiderauimus: quapropter in vsu medico apprimè vigilantes fuimus, num porracea bilis à caliditate tantum gignebatur, vel potius præter caliditatem à frigiditate ortum aliquando trahebat: demum quum rei euidentiam habeamus, placuit in præsenti paucis eam enucleare, ne quis deinceps anceps dubiusúe sit, ac*

id magis ne à testibus contra testes, hoc est ab authoritatibus contra authoritates lis pendeat: quo malo nullum maius inueniri, aut excogitari potest, quum non nisi de salutis humanæ discrimine agatur: calidum pro frigido, aut frigidum pro calido curantes: proinde ad rem accedentes dicamus, quod tametsi porracea & Zinaria, siue æruginosa dicta bilis, plerunque ab excedente gignantur caliditate, nihilominus tamen eas à frigiditate aliquando ortum traxisse certum est: Vidimus enim nos plures humores istos euomentes porraceos, præcipuè studiosos homines, qui ob ventriculi frigiditatem, ac concoctricis virtutis imbecillitatem vel ob pomorũ comestionem, humores istos aggerabant, quos postea absque symptomatibus, aut cordis pressuris, animiúe angustijs, per os reijciebant, quæ omnia euenire solent ijs, qui humores istos a caliditate ortos euomunt: quapropter quum à frigiditate humores ij gignuntur, impropriè inter bilis genera numerantur: quum potius illis pituita nomen conueniat, qui rebus calidis, ac ventriculum roborantibus, vt aromatibus & similibus pelluntur: non verò frigidis, vt multi inepte admodum agunt, experti sumus, si ijs qui tales patiuntur humores, frigida exhibemus peius habent, & in vitæ discrimen veniunt: proinde medicos hic monitos velim, vt cum in ægrotantes porraceis ijs humoribus laborantes inciderint, maximè animaduertãt considerentúe, an ab excedente caliditate, vel ebibito veneno originem trahant, vel potius ob ventriculi & membrorum circumuicinorum frigiditatem, quod non difficile est discernere, vt ex dictis constat. Nec enim cuiquam difficile apparere debet, porraceos istos humores ex frigiditate fieri posse, quum in parietibus, quos Sol illustrare non potest, & opacis locis siti sunt, viridis nascatur muscus: item quia Aristoteles viridem colorem ex pluri nigro, & rubro pauciori constare tradit, qui sanè colores vt ab excessiua caliditate fiunt, ita quoque ab extrema frigiditate fieri posse non negat, immo ita esse affirmat Galenus libris Prædictionum: sed potissimum Commentario primo, enarratione septima, vbi viridem colorem ex frigiditate fieri tradit ad istum modum: plerique braßicam, & lactucam, chloros, id est, virides nominant, qui quidem color nigrior est quàm rubidus: est etiam tanquam initium quoddam nigri liuidíq;, quem frigus perinde quasi nigrum effecit: Hactenus Galenus, qui vt legitis viridem colorẽ à frigiditate fieri tradit. Nam niger color à luminis paucitate, & frigiditatis multitudine fit, ex cuius multitudine, & rubri paucitate, vt diximus, viridis color conflatur, adeo vt consequens sit firmare viridem colorem potißimum à frigiditate originem suam trahere, quanquam certo scimus, nigrum colorem ab excessiuo tam calore, quàm frigore fieri posse, quod & de viridi dicendum esse, non est dubium, quando tamen bilis porracea, vel æruginosa, Zinaria ab Auicenna dicta à caliditate fiunt atræ bilis naturam sapiunt, & exustam esse omnem natiuam humiditatem à

calore febrili demonstrant, à quibus si intestinorum difficultas inceperit, lethalis proculdubio erit, & eo magis si febris humores istos comitata fuerit, vt sentit Auerr. lib. sui Collectorij.

Curatio sexagesimasexta, de vulnere quodam inflicto in quinta costa.

PARISIVS miles Coronelii ense perfossus fuit, per transuersum uulnus illi inflictum fuit in pectore, ita ut quintam costam dextram ab spuriis computando uulnus occupauerit, quod in sinistra quoque ex directo respondebat. Huic cæterum sanguis illico ex basilica extractus fuit, & sequenti die illi bolum cassiæ propinauimus, ac sic in nullum deuenit symptoma: nec enim tussiuit, aut in febrim incidit, quæ duo signa attestantur, nullum internum uiscus præcipuum læsum fuisse: per utrunque enim uulneris os linamentum digitalis longitudinis, & crassitudinis cum debitis et necessariis medicamentis immittebatur. Nam quum locus neruis admodum interseptus sit, medicamentis illis respectum habentib. uti necessum erat: proinde digestiuo dicto medicamento, & crocus & lumbricorum oleum, ueluti Hippericonis ex abietino compositum miscebatur: fuit autem hic sanitati restitutus intra paucos dies, & à Chirurgo Petro Camerini optimè curatus.

Curatio sexagesimaseptima, de uuluere quodam inflicto inter umbilicum, & os uentriculi.

ARCHITECTVS Pauli III. summi Pontificis: uir qui ob raras eius dotes ab omnibus in precio habebatur: quum apud Anconam ageret ense perfossus fuit inter umbilicum, & os uentriculi transuersaliter, hoc est ab uno latere ad aliud: adeo ut ab utroque latere uulneris oscula magna apparerent: per quæ intestina gracilia exierunt, ad quem quum Chirurgi accesserunt intus intestina reduxere, quæ illæsa esse dicebant: quia nullum inde stercus exierat: ac sic cutis uulnera suerunt, ab utraque parte orificium dimittentes: in singulo quorum linamentum immittebant. Sequenti verò die obiit, cuius cadauer dissecare fecimus, & stomachi infimam partem incisam conspeximus.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

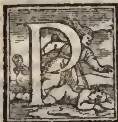
CAECVTIEBANT *hic Chirurgi in hoc, quod dicebant intestina læsa non esse: quia inde stercus non exierat, quum si intestina gracilia læsa & incisa fuissent, non inde per ea stercus emitti necessarium esset: quia in intestinis gracilibus stercus nullum reperitur: Sunt enim via deductionis chyli: ex quibus meseraicæ biantes venæ ad iecur alimentum trahunt: vnde Auicennam in hac re hallucinari, qui stercus formam substantialem in stomacho recipere contendit, certum est: quem quoque secuti sunt eius enarratores, præcipuè Iacobus Foroliuiensis, ac Alexander Benedictus, veluti ante eos Cornelius Celsus. Cæterum, occurrit dubium non vulgare in præsenti. An ventris vulnera ex toto debeant sui, vel potius in illis orificium aliquod sit dimittendum: cui respondet Petrus ab Argelata non infelix Chirurgus, quod ex toto vulnera ventris debeant sui: quia aliter intestina multum alterarentur: sed dicet fortè aliquis, immo oppositum agendum videtur, quia si non aliquod orificium ibi maneret sanguis concretus abcessum faceret. Respondet Argelata, ventris partes esse exangues, & quod pauculum illum sanguinem natura ad emunctoria emittere poterit, & eo magis si à Medico cum medicamentis sanguinem dissoluentibus adiuta fuerit, inter quæ coagulum leporis palmam obtinet.*

Curatio sexagesimaoctaua, de quodam patiente stomachi morsus cum capitis vertigine, &c.

ANVEL Arius vir biliosus ætatis triginta annorum, uigente canicula, quæ cum leone oriri solet, appetitum deiectum habebat, cibos fastidiebat, oris amaritudinem sentiebat, & stomachi morsus cum quadam capitis uertigine patiebatur: non febricitabat: sed multum à prædictis symptomatibus querebatur: adeo vt lecto decumberet, ad eum igitur veniens vomitorium parare proposueram, iuxta illud Hippocratis, si quis febrem non habens abstineat à cibo, & cordis morsum, seu vertiginem patitur, & oris amaritudinem sentit, purgatione indigere per superiora significat. At quum difficulter uomere mihi exposuisset, ab eo abstinuimus: pharmacum hoc illi ante prandium per integram horam concedentes, quod habet. R. Syrupi rosati solutiui ℥.iiii.aquæ endiuiæ ℥.ii.misce, quo multa & biliosa per inferiora excreuit: & sanus factus est: veluti argentarius iuuenis, qui quum ardentissima febre affligi cœpit, simile pharmacum in initio bibit, & intercepta fuit, ac tertio die ex toto sanus.

L Curatio

Curatio sexagesimanona, de tumore aquoso in capitibus puerorum quàm primum in lucem editis plerunque apparente.



VER quindecim dies natus de repente tumorem magnum in capite tactu mollem lapsus est, quem morbum Græci hydrocephalon appellant: cui occurrens hoc usi sumus medicamento, quo intra tres dies ex toto inflatio illa euanuit: sic enim medicamentum habet. R. Pulueris absinthii, camomillæ, meliloti, ana ℥.ii.butyri recentis, olei camomillini, ana ℥.iiii.ceræ parum, & ad ignem fiat vnguentum quo inungatur locus, & eo vt dixi intra tres dies sanitati fuit restitutus. Cæterùm, in hoc casu, expertum hoc quoque habetur, quod habet. R. Mellis libram sem. salis ℥. sem. pulueris origani ℥.iii.misce, & tepido locus inungatur: si quis uerò huius morbi exactam desiderat curationem: legat Paulum libro sexto suæ medicinæ, capite tertio, quo nullus melius rem, vt mihi videtur pertractat.

Curatio septuagesima, in qua proponitur, quàm falsa sint signa in prægnantibus indicantia masculum & fœminam, simulque de dolore ventris enixis superueniente.



VXOR Magnifici Ioan. à Triumpho patricij Anconitani, vterum ferebat, cui dextra mamilla sinistra tumentior erat: & fœtus lateri dextro, plerunque vt illa referebat herebat. Nã & venter in altũ prominebat, & ipsa facie bene colorata erat, quæ omnia masculum, Hippocrate teste, protendunt signa, nihilominus tamen illa fœminam peperit, vt hinc iudicare sit, quàm incerta hæc sint indicia, à multis tamen mordicus pro veris & firmis recepta. Cæterùm, post partum in alui dolorem incidit, & uberis dextri duritiem cũ ingenti dolore, quod ita male affectum erat, ut ob contractam eius

eius papillam, nec puer, aut puella quinque nata annos fugere, nec lac labiis attrahere poterat: sed cum ijs febricitabat, quam febrim parum faciebamus, quum enixis plerunque eam euenire sciebamus, & eo magis, quia victu calido vsa erat, vt omnes mulieres parientes Anconæ aluntur: præcipuè columbis, & multo vino, vt omne genus aromatum prætercam: Victus igitur ordine ad frigidum instituto contra ventris dolorem, quo maximè uexabatur: sic descripsimus. R. Seminis dauci pisti, ʒ. j. in vino albo tepidum bibendum offeratur, & nisi hoc iuuaret hoc altero vtatur. R. Specierum diamargaritonis ex Auicennæ authoritate: Aromatici rosati, diacimini, ana ℈. i. cum sucharo fiant ad ignem rotuli. Cæterùm, primo medicamento dolor ex toto leuatus fuit: vt secundo opus non fuerit. At pro vberis affectione curanda, in qua opus & labor erat, sic orsi sumus. R. Foliorum plantaginis, maluæ, violariæ, radicum altheæ, rosarum, camomillæ, meliloti, fœni Græci, seminis lini, ana manip. i. in libris duodecim aquæ fiat decoctio sufficiens, in qua postea imbibita spongia, ex alto super mamillam per dimidiam horam destillet: dein verò leniter absterfa, hoc illinebatur vnguento, quod habet. R. Succi plantaginis, maluauisci, ana ℥. ij. olei rosati, amygdalarum dulcium, ana ℥. i. ceræ albæ parum, misce, & ad ignem fiat linimentum. Iis enim præclara hæc domina intra octo dierum spatium, ab affectibus prædictis libera fuit: veluti antea vxor Vlmiani, quæ post partum vtranque mamillam nodis, & grumis affectas habebat. In ijs verò mulieribus menses optimè fluebant, qua de causa sanguinis extractione opus minimè fuit.

Curatio septuagesimaprima, de puero patiente dysenteriam.

ILIOLVS Magnifici Ioannis ab Antiquis, patritij Anconitani, & Venetorum consulis, natus menses triginta, quum difficultate intestinorum, id est dysenteria laboraret, ad eum sum vocatus, quem primo occursu macilentum, ac exanguem ingenti febri oppressum comperio: Decimus enim agebatur dies, ab eo quo primum torminibus ijs corripi cœperat: in quibus multa egesserat, non nisi biliosa, viridia, varia & fœtida, & vt tunc conieci, subcruenta: postpositis igitur medicamentis, ac medicinarum sylua, qua usi erant seniores duo Medici, pue

ri curam habentes, inter quæ cerotum ad scuti formam ex rebus stypticis compositum, non est prætermittere, quod stomacho applicitum erat: & illico ipse deponere ab stomacho iussi: noscens utique cerota similia, in ijs dysentericis affectibus, hoc est biliosis, magis obesse, quàm prodesse: magnum enim feruorem plerunq; inducere solent: Deposito igitur ceroto, hoc linimentum parare feci, quod habet. R. pulueris masticis, thuris, corallorum, ana ℈.i. misce. Item. R. Olei myrtillorum, cotoneorum, ana ℥.i. misce, quibus stomachus illinatur, et pulueres desuper inspergantur: de iecore porrò soliciti fuimus, quum stomachus magis laborabat, et præ debilitate alimentum sanguificare nequibat, quod seniores illi medici parum animaduertebant, proinde nos sic descripsimus. R. Vnguenti santalini ℥.i. pulueris corallorum rubeorum, absinthij, ana ʒ. sem. olei absinthij, et cotoneorum ana parum, cum exigua cera alba, ad ignem fiat vnguentum quo iecoris vniuersa regio illinatur: At ijs præhabitis ad victus ordinem accessimus, quo puerulus hic quàm multiiugis medicamentis curari debet: Curauimus igitur, vt nutrices assistentes duæ cornis lapidosis nutrirentur, non minus citoniis, prunis syluestribus, vino nigro austero, aqua calibeata diluto, et similibus stypticitatem habentibus, non minus pullorum gallinaceorum carnes, prædictis rebus incoctas victitarent, atque inde lac puerulo darent: quum in eo lacte à Galeno tantopere in hoc morbo optato, omnia ad curationem facientia reperiuntur: quum ergo puer lac sugere cœpit, secessus minuti sunt, et ille melius habere cœpit, ita vt intra sex dies, sanus euaserit.

Curatio septuagesimasecunda, de dolore ventriculi, cum febre & anxietatibus.

VXOR Comitis quadragenaria, iam olim morbo Gallico infecta, grauissimo dolore circa os ventriculi premebatur, febricitabat, anxiebatur, non quiescebat: adeo vt ipsam morituram omnes prædicerent: à vomitorio vero propinato, multam euomuit prasinam bilem: nonnunquam uerò quum nimia cruciabatur siti, et gelidam ad satietatem usq; concedebamus: qua quoque bilem illam variam reiiciebat. Facta quoque sanguinis extractione, ac postea agarico nouiter in pasta præparato, sæpe exhibito:

exhibito: varia ſubnigra & multa egeſsit, et ſanitati fuit reſtitu ta: fuerunt autem omnes dies quadraginta.

Curatio ſeptuageſimatertia, de ingenti uentriculi dolore.

V ENERABILIS Abbas, cum grauiſsimo ventriculi dolore infeſtaretur, ut alta voce exclamaret: poſt multa adhibita remedia, vomitorium ex helleboro illi propinauimus: quo alba quædã ouorum albo ſimilia euomuit: et ſanus illico factus fuit: veluti nobilis quidam Neapolitanus, qui cum ſimili dolore premeretur: poſt ebibitam integram libram aquæ florum Naraziorum tepidam, ſimilia euomuit, et ſanus factus fuit.

Curatio ſeptuageſimaquarta, de vlcere fauces depaſcẽte.



ILIVS Gaſparis Piſaurenſis, vndecim natus annos, temperatura melancholicus, & macilentus, vlcus fauces depaſcens patiebatur: pro quo curando accerſita fuit muliercula, ex iis quæ nihil præter unum horum inculcare norunt, aut ægrotantem columellam deſcenſam habere vel cartilaginem ventriculi, pomum granatum dictum: deorſum delatum eſſe, aut cocigem extra proprium locum ſituari, quæ quum puerum ſic laborantem videret, gurgulionem, ſiue columellam male affectam eſſe dixit, pro qua reſtituenda, vnguibus eam diſrumpit: tandem putrefacta in totum deperdita fuit, quæ vt noſtis, tanquam vocis plectrum eſt, cuius commoda tam multa à Galeno libro vndecimo de Vſupartium deſcribuntur: ob cuius amputationem puer ſubobſcure, ac per nares loqui cœpit, vt vix ab aliis intelligeretur: rem igitur conſiderans, vlcus vt dixi, admodum ſordidum intra fauces latitans deprehendo, quod originem à continua humoris melancholici deſtillatione traxerat: immo ex iis eſſe, quæ gallicana vlcera ſapiunt, certior factus ſum, quum eius pater eo laborauerit morbo, comitabatur autem vlcus hoc, febricula lenis quædam continua, quam non longè ab hectica abeſſe ſuſpicabar, tametſi in nocte valentius affligebat, ob id fortè: quia cum multum puris interdiu ſpuebat, in nocte pure ipſo obclu-

so, ac incarcerato, eius fumi aucti cor petebant vnde febris intendebatur: optimo igitur in primis, victus ordine instituto, mane scilicet pullorum carne, vesperi vero panatella, ac in potu vino exiguo & illo quidem paucifero dicto, sequens illi dedimus pharmacum, quod ita habet. R. Syrupi rosati solutiui, decoctionis senæ, ana ℥.iii. misce, & ieiuno stomacho calidum offeratur, quo facillimè absque anxietate, aut stomachi dolore, multa biliosa subliuida, & mucosa purgauit: Sequenti verò die, vlcus aqua forti, qua argentarii vtuntur tactum fuit præsertim circa ea loca, vbi putredo maximè vigebat, quæ mea sententia multum attulit iuuamenti, & ea postea interpellatim quum opus erat, vsi sumus: sed post ebibitum pharmacum, sequentibus diebus hoc vtebatur syrupo. R. Syrupi de fumo terræ, de borragine, de pomis ana ℥. sem. decoctionis senæ vncias tres, misce, fiat syrupus, quem continuet: iterato itaque prædicto pharmaco, & syrupis prout necessitas vrgebat, gargarismum illum descripsimus, quo sæpe vteretur, & ita habet. R. Rosarum siccarum, summitatum myrtillorum, sumachiorum, balaustiorum, ana ma. i. in libris sex vini rubri styptici fiat decoctio sufficiens, facta decoctione & colatura, adde succi plantaginis libram mediam, vnguenti Aegyptiaci vnciam i. misce: hoc uerò gargarismo, quum primum vsus fuit eum per nares remittebat, veluti & potum. At quum in dies aliquot in ipsius assumptione perseueraret, vlcus mundius factum est, nec liquor aliquis ore sumptus, quem deglutire conabatur, iam ad nares reuertebatur, immo pus per sputum reiectum paucum est factum & illud quidem album, quibus de causis, tunc ab Aegyptiaco abstinuimus, & illius vice alumen plumæ à Dioscoride scissile dictũ gargarismo indidimus, cum myrrhæ & masticis portiuncula quadam: sed exterius è regione vlceris, locus vnguento stypticitatem, & siccitatem præ se ferente Galeni consilio libro quinto Methodi medendi, capite duodecimo illinebatur. Iis enim, & cucurbitulis spatulis affixis: veluti nonnullis frictionibus, ac retractionibus, & ligaturis, & errhinis adhibitis medicamentis intra mensem materia ad nares quę in fauces distillare ex capite solebat, deriuata est: & febris omnino expulsa, tandem materia pauciori facta, vlcus ad cicatricem ex toto peruenit, & puer ab orci faucibus liber euasit: vnum tamen mente exciderat, quod interea febris viguit, vniuersum eius corpus vnguento ex lacte dicto inungi fecimus, non minusque quod ab esu sorba, mespila, & pira veluti stypticos fructus concedebamus:

sed

sed ecce, interposito mense, vlcus ex se recidiuauit, pro quo omnino resecando, ad guaiaci decoctum confugimus, quod per triginta dies ebibit, & bene habuit.

Curatio septuagesimaquinta, de vlceribus Telephiis & Chironiis dictis, spurias costas occupantibus.

INCENTIVS Virgilius monachus ordinis sancti Augustini apud Anconitanos Prior dignissimus, & Polydori Virgilij Vrbinatis, viri hac nostra ætate, vt eius attestantur monumenta doctissimi, consanguineus, vlceribus malignis circa costam mendosam ad spinam versus scatebat, & illis quidem ex ijs quæ Telephia, aut Chironia dicuntur, ad quem quum primum Anconam veni sum vocatus, & eum quinquagenarium conspicio hilarem, sanguineum, hirsutum, optimi profectò habitus: conspectis igitur vlceribus, ea esse diximus, quæ supra annotauimus: vnde enim ortum traxerint, quum inquiro, ignorare respondet, nec vltra eundum erat, præsertim quia cum viro religioso agebamus, antiqua esse vlcera fatebatur, contra quæ iam olim decoctum ligni guaiaci per triginta dies ebiberat, & bene habuerat, ac vlcera quodammodo sanitati restituta fuerunt, sed postea temporis discursu repullularunt. At caussis pro catharticis extrinsecis, siue primitiuis dictis posthabitis, quæ parum ad morbi curationem faciunt, hominem tractare cepimus ordine sequenti: primo optimo victus ordine instituto.

℞. Syrupi de fumo terræ ℥.i. boragin.℥. ſe. decoctionis senæ, in qua maduerunt flores fumi terræ ℥.iiij. misce: istum verò syrupum mane ieiuno stomacho bibebat, & in nocte tribus à cœna horis, in cuius ebibitione, per sex perseuerauit dies: in quib. quoque, quum præsens esset Chirurgus, nobis cura fuit antrosa illa & cauernosa vlcera ad benignitatem reducere, pro qua complenda operatione: primo pulueres ex percipitato, quod ex argento viuo, & aqua forti argentariorum ad ignem concinnatur, vlceribus illis indere iussi, vt tandem corrosa putrilagine, latiora & patentiora fierent: postea verò ad vngentum Aegyptiacum & Apostolicum deuenimus: simulq; ad digestiuum dictum, & mundificans medicamentum. At exterius in splenijs vnguentum de plumbo & minio, ac tutia admouebatur: quibus antrosa illa, ac maligna vlcera, ad cicatricem peruenerunt, nec

amplius recidiuarunt, quia post tertiam & quartam adhibitam cum catapotiis purgationem, ex nitro dictis Alexandri & fœtidis, ac de fumo terræ, ad decoctum guaiaci peruenimus, quo per quinquaginta dies integros in potu vsus fuit. Non ab re tamen fuerit hic describere ordinem, quo vsi sumus, in hoc præbendo decocto, qui talis habetur. ℞. Scobis ligni guaiaci multum nigri & vnctuosi habentis, lima parati vncias viij. corticum resinosorum vncias quatuor: præstant enim cortices huius ligni resinam multam habentes in hoc morbo: quia multis modis exsiccant, cum caliditate tum siccitate sua, & imbibitione, quibus qualitatibus sudorem possunt prouocare, tum & subtiliare, & liquare materias, & abstergere: ac, quia resinosi sunt, putrefactioni & contagioni quoque obsistere possunt: vnde mirari satis non possum Hieronymi Fracastorij Veronensis, viri omnium votis doctissimi: quum cortices ligni huius guaiaci ab opere medico eliminat, vt apud ipsum est legere libro tertio de Curatione morborum contagiosorum, capite decimo. Receptui igitur canentes dicamus, quod scobs, siue puluis ligni & corticum, eo pondere vt diximus in libris quindecim aquæ infunditur per horas vigintiquatuor in olla librarum sexdecim capaci: dein lento igne coquitur, collecta diligenter spuma & seruata ad ulcerum lauationem: donec ad libras sex perueniat: tunc facta colatura, iis sex libris decoctionis, in ollula uitreata eas recipiente, adde folliculorum senæ unciam unam, & ad ignem quum parum calfierit, optimè cooperta dimittatur quousq; frigefiat, & à sena percoletur quod primarium decoctum dicitur: cuius in aurora pondus septem, uel octo unciarum bibebat, & bene lectulo coopertus & calidus, in sudorem ueniebat, quem per tres ferè horas ferebat. Cæterum post abstersionem sudoris, interpositis una uel altera hora, un. iiij. biscocti panis pro prandio absque obsonio aliquo exhibebantur: interpositis uerò horis quinque à prandio totidem unciæ biscocti pro cœna offerebantur: rursus à cœna quatuor horis, prędicti decocti uncias sex bibebat, & optimè ferebat, & copiosissimè sudabat: porrò secundarium decoctum quo aquæ uel uini uice utebatur ita parabatur: relictis autem scobibus, pulueris ligni noui unc. iiij. addebamus: quibus totidem aquæ libras inijciebamus: quas ad tertiæ consumptionem decoquere permittebamus. Cæterum, primum decoctum, sic sena confectum primis quindecim diebus illi obtulimus. Sequenti uerò tempore absque illo eum ebibit: sed unum hic præterire non est opus, quod singulis decem

diebus

diebus ægrotus hic, ex drachma catapotiorum nitri Alexandri purgabatur: quo ordine intra quinquaginta dies sanitati integrè fuit restitutus, in quib. mirum dixerim, solo biscocti pondere dicto, absque obsonio aliquo, cum prædicto secundario decocto, in uictu contentus fuit.

Curatio septuagesimasexta, de abscessu in capite apparente, quem Græci atheroma, recentiores verò talpam appellant.



HVIVS prædicti Cœnobii Nicolaus monachus æditiuus, temperatura atrabiliarius, ætate quadragintaocto annorum ulceribus in collo fœdabatur, nec minus abscessum in capite patiebatur, quem cum primum uiderem talpam esse deprehendi, & eum inter atheromata Græcis nominata adnumeraui: protinus igitur chirurgo accersito, abscessum duobus magnis uulneribus in crucem adhibitis secare iussi: ex quo sanies alba in pauca quantitate exiuit: tunc uerò chirurgo consului, ut membranam caluariam tegentem, pericranium dictam, quo ad fieri posset à caluaria, siue craneo separaret, tametsi corrosam nonnullis in locis cum ipso craneo prædixeram, id quod secunda curatione uisum est. Erat enim caluaria multis & crebris foraminibus proforata, cor rosaúe, quæ non tantum prima in lamina, sed secunda quoque conspiciebatur, scalpello igitur os ad duram usque meningem perforare iussi: tandem curatione ut expedit adhibita, ossa exempta sunt, & ille ex toto intra quinque menses sanitati fuit restitutus: in medio tamen curationis, corpore rectè purgato, & optima uictus ratione instituta, ad linimentum sudorem euocans eum traxi quod ita habet. R. Thuris, mastichis, myrrhæ, cinnamomi, zinziberis, piperis longi, sandarachæ Græcorum, minii, ana ʒ. ii. radicis pyretri, floris salis, nitri antiquorum ana ℥. sem. cineris tamarisci, ℥. ij. butyri recentis ℥. vi. pinguedinis porcinæ libram unam, argenti uiui extincti cum succo limonis ℥. iii. misce, & in mortario omnibus bene pistis, fiat unguentum, quod uires habet, tum exsiccandi & abstergendi, tum subtiliandi, & confortandi: quo semel in die ieiuno stomacho, eius iuncturæ ac corpus, dempto capite, pectore & alis,

alis, ac uentre illinebantur: fuit enim hic sexies illitus, & multa pituitosa, & mucosa per os emisit, in quo ulcera (ut ijs plerunque eueniunt qui inunguntur) floruere, sed lauacro, seu gargarismo ex rebus stypticis confecto, ut rosis rubris, balaustio, malicerio, myrto, sumacchio, summitatibus lentisci, folijs oliuæ, galla, mastice, thure, alumine, & similibus, sana facta sunt, & ipse, ut dixi, ab orci faucibus liber.

Curatio septuagesimaseptima, de simplici tertiana cum nonnullis symptomatibus.

FLOS vitæ mulier Anconitana, quæ ad portam Pisaurum respicientem habitat, simplici tertiana affligi cœpit, quæ quum primum paroxysmus illam inuadebat, dolores & circa os ventriculi rosiones incurrebat: vomitorio igitur propinato medicamento bilem euomebat: postea verò epoto vino granatorum bene habebat. Cęterùm, quum febris intendebatur, ea in sitim maximam veniebat: contra quam, quandoque gelidam in multa quantitate concedebamus, quandoque verò potum istum describebã. ℞. Aquæ endiuiæ lib j. iulep. violacei ℥. j. vini granatorũ ℥. j. sem. misce, quo maxime delectabatur, sed interdum semine psilij, subtili panno incluso, & ligno subtili alligato, atque in aqua macerato os lauabat. Nam potum supra descriptum, maximè laudare est: quia Galenus & Græci alij Medici, suas concoctrices potiones, vigente paroxysmo concedebant: loco quarum nos syrupos in aurora, & sero aliquando damus: veluti in hoc morbo, sequenti ordine. ℞. Syrupi endiuiæ, violacei, oxyzacchare. s. ana ℥. sem. aquarum endiuiæ, acetosæ, ana ℥. ij. misce, fiat syrupus, quẽ per quatuor ebibit dies, apparente tandem cõcoctione, hoc obtulimus pharmacum. ℞. Rhabarbari boni in puluerem redacti, & infusi per noctem in vncijs sex aquæ endiuiæ. ʒ. ij. cinnamomi ℈. j. misce, facta tandem expresione, & colatura, adde pulpæ cassiæ nouiter extractæ, drachmas sex: trochiscorum de violis sine scamonea. ʒ. ij. misce, & fiat potus vnus, quo optimè egesit, & bene sensit, adeò vt paucis postea remedijs integræ sanitati fuerit restituta.

SCHOLIA.

MEMORIAE *commendauit Hippocrates libro secundo de Morbis, quod tertiana laboranti ante quartum paroxysmum, pharmacum dandum non*

non est, sub ijs verbis: si tertiana febris tenuerit, si quidem non omissis tribus inuasionibus, quarta corripiat: pharmacum deorsum purgans bibendum dato, & catera: quibus postea idem libro de Affectionibus subscripsit, inquiens, tertiana febris quum apprehenderit, si quidem videbitur tibi non purgatus esse pharmacum dato: si verò pharmaco non videbitur opus habere, medicamenta in potu exhibeto, quibus febris aut transmutetur, aut deficiat: exhibeto autem velut scriptum est in medicamentis: & in apprehensione quidem sorbitione & potu nutrito: interposito verò tempore, cibus per aluum secedentibus. Hac Hippocrates. *Nos verò hodie nacti benigna & lenia medicamenta, illico in principio tertianæ medicamentum purgans dare possumus: non obliti tamen quod tertiana febris, vt tradit Galenus libro Artis curatiuæ ad Glauconem: potius alterantibus, quàm purgantibus medicamentis curari debet: alterantibus inquam, tam intus, quam foris adhibitis remedijs.*

Curatio septuagesimaoctaua, de tertiana continua.



IVVENIS natus annos octo supra decẽ, tertiana continua laborabat: cui primo secta fuit vena, & à sanguinis extractione syrupum istum propinauimus. ℞. Syrupi rosacei, violacei, ana ʒ.vj. aquarum lactucę, nenupharis, ana ℥.iij. misce, & singulis diebus, singulos syrupos in aurora, ad quatuor vsque bibat. At quòd aluus obediens esset soliciti eramus, & interdiu ad extinguendam sitim aliquid sumeret, concessimus, vt lactucam saccharo conditam, uel cucurbitam, aut cucumerem, vel pruna, & ijs similes fructus, qui saccharo incrustari solent: ijs enim prius degustatis, hordeaceam aquã superbibebat: cui parum vini granatorum, vel tribes aliquando addebat, & interdum potum istum accipiebat, quod habet. ℞. Aquarũ cicoreæ, endiuiæ, borraginis, acetosæ, vini granatorũ ana. ℥.ij. misce. Cæterùm, à prædicta sanguinis missione, æger melius habuit: quia capitis dolor quo maximè premebatur remissus fuit: veluti & febris ipsa. At vesperi febris cum solito capitis dolore increbuere, pro quibus oxyrhodinum sequens parare iubeo. ℞. Aquarũ rosarum ℥.iiij. nenupharis, ℥.ij. aceti rosati ℥.i. & sem. olei rosacei ompha. ℥.ij. pulueris santalorum omnium ʒ.sem. misce, & linteo in eo intincto panno, sincipiti, temporibus & brachialibus applicetur: modo tamen sæpe innouetur, ne caliditate acquisita, magis noceat quàm iuuet. Item, Clysterium istũ immit-

immittendum suasimus, quod refrigerans appellamus, & ita habet. R. Aquæ decoctionis hordei ℥.xv. olei violacei ℥.iij. oui albi & lutei optimè conquassati, num.j. zucchari parum, misce, & parũ tepidum mittatur: actu enim frigidum illico excerni solet: quo ter fluida & biliosa excreuit: quarto verò & quinto die, dicto ordine gubernato, pari die, pharmacum sequens propinauimus. R. Pulpæ cassiæ nouiter extractæ. ʒ.v. diacatholiconis vncias sem. rhabarbari boni. ʒ.j. diaphiniconis. ʒ.j. & sem. syrupi rosacei solutiui ℥. ij. decoctionis florum & fructuum cordialium ℥.iiij. misce, fiat haustus vnus, & in aurora detur, ac desuper per horã dormiat: quo optimè egessit, & febris remissa fuit, vtcũque tamen de capitis dolore querebatur, contra quem cucurbitulas scapulis cum scarificatione adfigendas mandabam: sed quum eas omnino timuit, cephalicam brachii octauo die incidere iussi, sanguinemq; ad uncias quinque fluere, qua euacuatione capitis dolor in totum leuatus fuit, & æger in copiosissimum sudorem uniuersum corpus occupantem incidit, à quo & febris penitus extirpata fuit, & ille sanitati restitutus.

SCHOLIA.

HIC *lectorem monere decet, quòd tertiana continua eadem ferè cum causone, id est, ardenti febri est: sunt tamen in hac tertiana continua non ita saua, vt in causone, symptomata: quia bilis intra vasa longius à corde, quàm in causone putrescit: quæ tamen causonis nota sunt, sunt & tertianæ continuæ, quo fit: multi hodie de vtrisque, sub eodem capite agunt: quũ quæ causoni debentur, huic quoque simul prosint: modo illi frigidiora: huic verò minus frigida offerantur. Cæterum, quia ægrotus iste, octauo die in crisim venit, dubitaret aliquis, num morbus rediret: cui respondemus quod non: quia medicamentis adhibitis, & sanguine extracto, crisis facta fuit.* Nam *si illa non præcessissent, & crisis octauo fieret, proculdubio, verendum de recidiua: vt de Sexto Antonini* Imperatoris *filio, Galenus prædixit, qui sexto die in crisim deueniens, & liber morbo factus: postea decimoquarto in eundem rediit: sed septimodecimo liber ex toto euasit, vt cap. decimo, lib. de* Præcognit. *apud ipsum Gal. legitur.*

Curatio septuagesimanona, de capillorum defluuio.

COMITISSA illustris, ob capitis supra excedentẽ caliditatem, capillorum decidentiam patiebatur: nullum enim morbũ habebat, nec corrodẽtem humorẽ, à quo credere par esset capillos decidi, petit remediũ illi demus, quo capilli retineantur, & simul regenerentur, cui libera-

liberaliter obtemperans, sic ordior. R. Capillorum ueneris, politrici, rosarum siccarum, summitatum myrti, summitatum lentisci, ana. m. ii. radicum cannarum ℥. sem. hippocampi pisciculi num. vi. in libris xii. aquæ fiat decoctio lenis, facta colatura & expresione, adde olei lentiscini lib. i. ladani puri ℥. ii. misce, fiat lauacrum, quo capilli bis in die lauentur, modo pilorum radices decoctum attingat, iis enim per uiginti dies usa est, & libera à tali fœditate fuit.

SCHOLIA.

SCIRE *decet, quòd hippocampus pisciculus marinus est, huic flexuoso Anconitano mari satis familiaris, qui hippocampus dicitur ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κάμπτω. i. ab equo & flecto, quasi flexuosus equus, merito enim flexuosus equus pisciculus iste dicitur, quum caput equinum habeat, et caudam omnino flexuosam, ut latius in nostro diximus* Dioscoride, *ubi* Matthiolum Senensem *hallucinatum circa huius pisciculi descriptionem aperte indicauimus.*

Curatio octuagesima, de præsagio in duplici tertiana.



OBERTUS miles magnificus & strenuus, quũ duplici affligaretur tertiana, ac pro eius salute recuperanda, quatuor accersiti essent Medici, tertia accesione, lotium melius apparuit: & in eo pendens nebula alba, & æqualis erat, tandem quidam eorũ medicorum adsistentium septimum paroxysmum morbum non excessurum prædixit, immo quòd intra quatuordecim dies æger sanitati restitueretur, affirmauit, quod falsum esse experientia ipsa postea indicauit: solet enim duplici tertiana, una altera ualentior esse, unde una altera prius deponitur, ut in hoc contigit milite: non igitur medicus hic bonus sic temere prædicere debuerat, quum quæ alteri tantum tertianæ conueniebant, ambabus tribuit, fuit quippe ante septimum paroxysmum, altera tertianarum expulsa, reliqua ad aliquot dies perseuerante.

Curatio octuagesimaprima, de dolore coxendico.



EPHYRVS uir nobilis & fidelis, & cui ob summas quas habet dotes, Paulus III. summus Pont. Anconam ciuitatem commendauerat, illum arcis præfectum, quem castellanum uulgo dicimus, constituēdo. Is enim frater est, ætate senior Syluii Zephyri Medici docti, & apud sumum Pontificem in maximo habitu honore, qui ætatis suæ anno quinquagesimo, robustus, fortis, stomacho, si quis alter calidus, ita vt cum mel, vel recentes ficus degustasset illico in stomachi rosiones, oris amaritudinem, & intestinorum cruciatus incurrebat: duplici tertiana per quinque longos menses correptus fuit, in quo tempore, aut Medicorum negligētia, qui diuretica medicamenta potentia (vt ille existimat) illi propinarunt, aut materierum multitudine, & malignitate in vrinæ omnimodam suppresionem, quam Græci ischuriam vocāt, indicit: adeo vt ipsum Medici deploratum relinquerent, & summus Pontifex alterum illius vice arci præfecerat: vtcunque tamen euasit, non sine tamen noxa relicta, ischiadicum enim dolorem incurrit, pro quo leuando dolore, vt mihi relatum fuit, illius curam habentes Medici omni usi sunt diligentia: rebus calidissimus, tum intus, tum foris vtentes. Nam catapotia ab hermodactylis maiora dicta, pluries illi dederūt: quibus ad internetionem, & animi vsque deliquium egerebat: sed quum ijs melius habere debuerat, tantum abfuit, vt bene habuit, vt potius in omnimodā motus amissionem cruris peruenerit, dextri præcipuè, quòd dolor coxendicus iste vexabat: adeo ut quum primum illic deuenerim quatuor opus fuerit hominibus, ut illum in cubili decumbentem mouerent: ut saltem affectum locum, & ipsius colorem animaduerterem. Nam tunc maximos incurrebat dolores inguini respondētes, in quo fixi semper erant: ischiadicum igitur morbum istum exacte perpendens: ob medicamentorum acredinem ac ingentē caliditatem & siccitatem cū pauca materia euenisse venor: proin de uictus ordine ad frigidum declinante constituto, & vino illi interdicto, locum dolore affectum sequenti oleo inungi feci. R. Olei rosacei ℥.iiii. camomillini ℥.ii. misce, & bis in die illinatur, syrupum quoque istum in aurora ebiberet mandauimus, qui habet. R. Syrupi de endiuia simp. ℥.i. & sem. aquæ hordeaceæ ℥.iiii. misce,

misce, & in aurora bibat, ac ante cœnam per horam iteret, quatuor porrò elapsis à cœna horis clysterem istum recipiat. R. Radicum maluauisci manip. i. seminis lini, fœni Græci, hordei, ana pug. i. in aqua fiat decoctio ad libram unã & mediam, facta decoctione & colatura, adde olei uiolacei ℥. iii. uitelli oui num. iii. mellis uiolacei ℥. ii. misce, & quantum potuerit retineat. Iis enim ut decet iteratis, melius habere cœpit, tandem quum quarto die ad eum diuertissem, quatuor illius milites mihi obuiã ueniunt magna affecti lætitia, quòd illorum herum intra tres dies sanitati restitueram: ad eum igitur accedens, optimè crus mouere, & à doloribus immunem esse non sine gaudio dixit: tribus uerò aliis interpositis diebus è lecto surrexit, & deambulare cœpit: sed propè inguem retractionem quandam sentiebat, pro qua remouenda cucurbitulas cum scarificatione particulæ læsæ admouere decreueram: sed quum sequenti die melius sensisse dixerit, supersedimus, omni uacantes remedio.

SCHOLIA.

SI quis rectè curare desiderat, ægrotantis primo temperaturam dignoscat, necesse est: deinde morbum ipsum, ac cætera ad hæc facientia, quæ paucis carminibus in frontispicio huius operis comprehendimus. Cæterum, Auicenna in hoc & similibus articulorum doloribus iubet, vt ægro interdicatur vino vsque quo ad sanitatem integram perueniat: modo id paulátim fiat, quæ verba mea sententia in ijs morbis à bile & caliditate dependentiam habentibus intelligi debent, secus autem à frigido & crasso, quanquam ab vtroque humore plerunque similes oriri morbos, Hippocrates *memoriæ commendauit: quem postea cæteri secuti sunt.*

Curatio 82. de quibusdam symptomatibus oris, post rutæ comestionem.

I VVENIS nata annos decem & octo, futura monacha apud lignipedes Anconitanas, temperatura sanguinea & biliosa: quũ post prandiũ rutæ summitates degustaret, illico in has incidit affectiones, scilicet instrumentorum sensuum detentionẽ: præcordiorum erosiones, membrorum cum animi quodam deliquio tremores, & ita ualide, ut assistentes omnes eam iam deploratam haberent: ex quibus nonnulli asserebant inter folia rutæ uenenosum aliquem

uermem latitasse, quem quoque deglutiuerat. Nam aliter unde affectiones istæ ortum trahere poterant ignorare dicebant, & eo magis quia nunquam antea similes passa fuerat: ego uerò non omnino illorum opinionem floccifaciens, uomitorium medicamentum ex syrupo acetoso & seminis rapæ decocto paratum, utcunque reuocatæ offerre iussi, quo parum uomuit, & ad oleū confugimus, & minus uomuit: rem igitur sic difficilem considerans: memoriæ reuoco apud Dioscoridem legisse rutam syluestrem quæ ad Macedoniam nascitur, ob ferarum multitudinem uenenosam esse, qua de re cibis interdicatur monet: unde quoq; fieri posse, argumentum sumo rutam illam quam iuuenis hæc comederat, fera aliqua infectam fuisse, unde totis uiribus conati sumus eam ad uomitum euocare: sed quum id frustra tentatum esset, & illa de cordis dolore maximè quereretur: uenam internā brachii, Hippocratis consilio, libro quinto de Morbis uulgaribus propè finem secare feci, sanguinisq; uncias quinque fluere: quo deposito, cordis & præcordiorum uillicatio illico remissa fuit, & sequenti die sana facta est. Cæterùm, huius uictus res iurulentæ & aluum lubricantes fuere.

Curatio octuagesimatertia, de morbo regio icteritia dicto, ob crurum vlcera quædam occlusa eueniente.



VIR qui ab omnibus pallidus appellabatur, natus annos quinque supra tringinta, vlcera antiqua in cruribus habebat, ex quibus ichores citrini plerúnque fluebant, contra quæ multis adhibitis remediis ex toto leuata sunt, & crura sanitati restitutā: fuit autē inter cętera topica medicamenta, hoc sequens spadrapū primatū obtinens, quo ulcera sanitati sunt restituta, & ita habet. R. olei rosacei lib. j. auri pigmenti, lithargyri, añ. ℥.i. & sem. cerusæ ℥.ii. picis nigræ, ceræ, añ. ℥.i. misce, & ad lentū ignē leniter cū virga agitetur quo usque ad spissitudinem sufficientem ducatur, & in eo postea pannus cannabaceus imbibatur, & marmore ad planiciem redigatur, & cruribus post vniuersales factas euacuationes admoueatur. Cæterum, post sanata vlcera, paucis interpositis mensibus, morbus icteros, id est, bilis flauæ per vniuersum corpus effusio, hunc corripuit, & ita illum fœdauit, vt omnes illum,

crocum,

croceum, uel pallidum nomine appellarent. Nam oculorum album in quo morbus iste primo deprehenditur: non tantum croceum apparebat, quanta vniuersa oculorum substantia, facies ac totius corporis habitudo: facile enim diiudicare quis poterit materiam à iecore in crura fluxam,& vlcera illa gignentem, per vniuersi corporis molem distribui: ex qua icteritia orta fuit. Cæterum, hic longo tempore, regio isto morbo infectus, ac sæpe curatus, cum apud Constantinopolim mercium exercendarum gratia ageret, in fluxum ventris sanguineum dysenteriam cruentam dictam incidit: à qua subleuatus, Anconam rediit, vbi in eandem dysenteriam recidit. & illius aluus ita tumuit, vt hydrope affici illum quis diceret. Nam & huius mamillæ ita tuberculosæ & tumentes sunt factæ, vt muliebres adæquarent: prostrato igitur iecore, à quo affectiones istæ ortum trahebant, in totumq; virtutibus naturalibus deficientibus, & consequenter animalibus, & vitalibus diem suum obiit: opus enim fuerat vlcera in cruribus reuocare, quæ vel causticis medicamentis, vel candente ferro innouari poterant, vel saltem fonticulos apertos dimittere, per quos consuetæ fluxioni exitus dari poterat.

SCHOLIA.

DICITVR *morbus iste icteros, siue icteritia, ἀπὸ τοῦ ἰκτίρου, hoc est miluo, quod oculi bile suffusi miluinis oculis similes videantur: dicitur quoque morbus regius iste, quoniam mulso, potionis genere in regum delicijs habita curatur, vel quod eo morbo affecti, musica & rebus cultioribus, ac regalibus, tractandi sunt: non minus quoque aurigo morbus iste appellatur, ab auri colore, quem morbus iste imitatur: ueluti arquatus, quia cœlestis arcus colorem nonnihil referat. Cæterum quum morbus aliquis oritur, ob alterum antiquum obclusum, necessum est, antiquum illum denuo reuocare, modo minus periculosus sit, & in mẽbro ignobiliori, quod Hippocrates animaduertens, sapientissimè sæpe dixit: si propter hæmorrhoides occlusas, mania inde orta fuerit: hæmorrhoides fluxas facere remedium est, quod Auicenna quoque non siluit Fen quarta primi libri Canonis: sed an icteritia à pituita gignatur: veluti ab vtraque bile atra, & flaua gigni solet, dubium est: cui nonnulli respondent, quod à pituita icteritia quoque fit, & Galenum in medium ex cap. de atriplice adducunt: vbi eam nominare tradunt: At mea sententia, non sine errore, quum Gal. ibidem nunquam nec alibi quod scierim, icteritiæ à pituita genitæ meminerit: sic enim uera interpretatio habet, semen extersoriam vim habet: vnde ad morbum regium ex iecoris obstructione obortum vtile existit: cui lectioni adstipulatur Aetius. Vetus tamen interpres, icteritiam à pituita*

 ortam

ortam interpretatus est, non sine tamen errore, quum reuera, à pituita ortam icteritiam si sic eam appellare liceret, non aliam esse crediderim quã totius corporis malum habitum, quàm Græci καχεξίαν vocant.

Curatio octuagesimaquarta de subluxata vertebra quadam spinæ & symptomatibus, ac de osium compositione.

NOBILIS puella nata annos octo, ex mõte Filatrano ad me delata est cuius caput primo vlceribus manantibus scatebat, quæ Græci ἀχῶρας appellant: postea verò per scalas cecidit, & crus in fœmore fregit, quod optimè reductum, sanum est factum: interposito verò postea anno, vlcera illa capitis ex se sanitati sunt restituta: vnde materia illa, vlcera solita gignere per spinam dorsi effluens, unam uertebrarum, forte casu elapso debiliorem factam, adeo laxauit, ac emolliuit, ut ex suo loco amota secundum partem luxata fuerit, & inde subluxatio appellari mereatur, à Græcis uerò pararthrema, extra enim uertebra eleuabatur, ut non nisi flexè & curuè puella incederet: adeo ut inter gibbositatis species affectio hæc adnumeranda sit: de quibus Hipp. consulendus est, libro de Articulis, & Galenus, ac eius enarratores, libro sexto Aphorismorum, enarratione quadragesimasexta. Cæterum, quia uertebra hæc decima thoracis, siue dorsi erat, à qua musculus coxendicis articulum mouens propagatur, factum est, ut locus ille, & fœmur totum contristarentur: ita ut quum puella incederet, claudicaret, præcipuè circa leuem partem: has porrò affectiones comitabatur febricula quædam lenis, de qua illico à principio soliciti admodum fuimus: quia in hecticam degenerare uidebatur, à qua in totum libera, postea ad radicis chinarum decoctum eam traximus, quo per uigintiquinque dies usa fuit: in fine quorum, ulcera capitis renouata sunt, & puella meliuscule habere cœpit: non eo tamen ut ex toto sana facta euaderet: multis tamen machinamentis: cerotis, emplastris, unguentis, cataplasmatibus, & aliis similibus prius tentatis: usi sumus. At quia hic de uertebris sermo incidit, quæ per giglymon coniunguntur; non ab re esse putarem, si in præsenti figuram, qua osium compositio structuráue deprenditur, signauero, quam ex Galeno exordio libri de Ossibus deprompsi & ita habet.

OSSA COMPONVNTVR.

- *Articulus, naturalis est oßium compositio per articulum.*
  - *Diarthrosis, id est dearticulatio oßium, est quorum motus euidens est.*
    - *Enarthrosis, & est quum excipiens cauum altũ ad modum est, caputq; quod in id inseritur oblõgũ, habet.*
    - *arthrodia est, quæ cauũ leniter et insuper ficie, et capitulũ etiã depressum habet.*
    - *Gyglymos ea est, qua ossa sese inuicem ingredientia coniunguntur, vt vertebræ.*
  - *Synarthrosis, id est coarticulatio quæ nec validũ, nec manifestum, sed obscurum difficilemq; habet motum.*
    - *Sutura, ad consutarum rerum similitudinem dicta, vt in capitis suturis compositio.*
    - *Gomphosis dicitur, quũ ad instar claui os oßi infigitur.*
    - *Armonia quæ oßium structura est per simplicẽ lineã vt in maxilla superiori conspicitur.*
- *Symphysis naturalis oßium est unio per symphysim.*
  - *Aliorum interuentu, vt densiora siccioraq; ossa.*
    - *Per synsarcosin à carne.*
    - *Per syneurosin à neruo.*
      - *Ex musculis seu chordæ, & tendines.*
      - *Ex oßibus ligamentales, siue ligamenta.*
      - *Ex cerebro & dorsi medulla, volũtarij at sensibiles.*
    - *Per synchondrosin à cartilagine.*
  - *Absque medio, vt fungosiora molliaque ossa mutuo inter se coeũt coalescũnt que.*

Curatio octuagemaquinta de oris tortura.

IUVENIS natus annos uigintiquinque, morbo Gallico olim, sed leuiter infectus fuit, à quo curatus in totum sanus est factus: interpositis uerò postea nonnullis annis, oris tortura correptus fuit quam spasmum, siue conuulsionem appellamus, & eam quidem ex repletione, quam febris secuta est. Erat enim tortura, siue conuulsio talis, ut oculus dexter circa angulum communem, nares respicientem, depressus uideretur, ex quo sæpe inuite lachrymabat: vnde satis constabat: sinistras partes faciei, à dextris attractionem fecisse, quod ita esse, vel ex hoc percipiebatur: quia circa dextram mandibulam versus interiorem partem fouea, siue vacuitas quædam erat, in sinistra verò potius gibbositas eleuatióue. vnde dextras faciei partes à sinistris retractas esse nemini dubium est. Huic igitur occurrens venam syluestrē brachij partem perreptantem, quam cephalicam appellamus, secuimus, & sanguinis vncias quinque fluere permisimus. aluus quoque vt quotidie responderet si non sponte, saltem beneficio solliciti fuimus: demum victus regimine subtili cōstituto ad calidum & siccum declinante, syrupum istum in aurora ebiberet, & vesperi iteraret iussimus, qui ita habet: R. syrupi de betonica vnciam vnam, de stechade vnciam semis, decoctionis saluiæ & stechadis vncias quatuor, misce: elapsis verò quatuor diebus catapotia de hiera cum agarico obtulimus, & meliuscule habuit: sed à principio locus tortura affectus leniter ad locum suum redderetur curauimus, præcipuè frictione ex oleo lilino, irino, rutaceo, costino, lumbricorum & vulpino: quibus quoque nucha, & vniuersum caput fouebatur, elapsis tandem octo diebus, febris tertiana illi superuenit, à cuius tribus paroxysmis vexatus illi pharmacum hoc dedimus. R. diaphiniconis, electuarij elescoph, ana drach. duas, electuarij rosati Mesuæ drach. vnam, decoctionis senæ vncias quinque, misce, fiat potus, quo optimè egessit: sequenti verò paroxysmo, intensissima feb. infestatus à tortura liber euasit, sed in quartanam lapsus est, quam per duos menses passus fuit: & nullo alio adhibito remediorum genere, sanitati integræ fuit restitutus.

SCHOLIA.

SAEPE *admirari licet Hipp. diuinitatem obseruationemq; qualem in hoc morbo ab eo obseruari videmus: diximus enim superueniente quartana, hic liber à tortura siue conuulsione sanus est factus, quod non siluit libro*

libro sexto de Morbis popul. partic. 6. ad hunc modũ dicens. A quarta ua correpti, à magno morbo nõ corripiũtur: si verò corripiãtur prius, & succedat quartana liberantur. hæc Hipp. quæ ad torturam siue conuulsionem rectè referri possunt, quum magnus morbus, id est epilepsia, affinitatem cum conuulsione habet, vt curatione quadam huius centuriæ affatim diximus.

Curatio octuagesimasexta de splenis duritiæ tensioneue.

QVI ex monte Securo ad me venit nomine Bartholus: splenem admodum durum, magnúmue portabat: tentatis tandẽ multis & varijs remedijs, hoc vnguento sanus est factus, quod ita habet. R. olei communis lib. iij. medullæ crurium bouis lib. j. butyri recentis lib. sem. succi bryoniæ, succi cyclaminis, ana lib. j. Bulliant ad lentum ignem, vsque ferè ad consumptionem succi, & coletur: & colaturæ adde, ceræ citrinæ vncias octo, & postea adde pulueris asplenos, id est, ceterach, corticum capparorum, thamarisci, seminis agni casti ana vncias tres, misce, fiat vnguentum. Cæterùm, est vnguentum hoc mirabile, quo omnes doctissimi Ferrarienses vsi sunt, inter quos numerare est, Sauonarolã, Vgonem de Senis, qui apud Ferrarienses obijt, Leonicenum, Bonaciolum, Manardum, Brasauolum, & omnes hodie ibi artem Medicam exercentes, cum quibus nos per septennium ibidem agentes, eo quoque sæpe vsi sumus, & magnum ex eius vsu obseruauimus iuuamentũ. Huic porrò vnguento addere solemus, Græcorum myrobalanum, glandem vnguentariam Latini appellãt, Arabes verò Ben semilibræ pondere, non minus sagapenum, ammoniacum, bdelium, oppoponacum, & alias gummas: prout res ipsa postulat.

Curatio octuagesimaseptima de angina.

MVLIER Græca, quæ ad portum habitabat, angina laborabat, cui illico sinistri brachij cephalica vena secta fuit. Nã dextri non apparuit, ex qua multo effluxo sanguine statim bene valere se dixit: vtcunque tamen ad sectionem venarum, quæ sub lingua sunt, tertio die peruenimus, & melius se habere dixit. Cæterum, primo gargarismo isto vsa est, qui ita habet. R. rob mororum ℥.j. & sem. syrupi acetosi. ſ. ℥. j. aquarum capitum rosarum, plantaginis, ana ℥. iiij. misce, fiat gargarismus, vt verò exterius admoueretur, sic perscriptum fuit. R. olei rosacei ℥. ii. camomillini ℥. i.

misce,& cum lana succida excipiatur,& loco admoueatur:sed & postea hoc altero gargarismo vsa fuit, qui habet. R. rob mororum vnciam vnam,myrrhæ,croci,nitri, sulphuris,ana ℈.i.aquarum hyssopi,origani,añ.vncias quatuor misce,fiat gargarismus, quo vniuersa clausa fuit curatio.

Curatio octuagesimaoctaua de duplici tertiana, ac de venarum sectione nonnihil.

PAVLVS Ferretus patritius Anconitanus,vir prudens,benignus,grauis,obesus,temperatura sanguineus, ætatis suæ anno tertio supra quadragesimo, duplici tertiana correptus fuit: pro quo curãdo duo alii seniores medici accersiti sunt, tãdẽ omnib. rebus ad curationem facientibus,optimè dispositis, quum inter nos cõuentum esset de sanguinis missione, per venæ sectionem, accersitus fuit Chirurgus, qui optimè basilicam dextri brachii tundit, sed sanguis minimè fluxit:at quum sanguis non flueret, nec altera in ea curuatura apparuisset vena, ex altera lateris sinistri basilica, sanguinem extraheremus consulebam, & prædicti medici satius esse venã inter digitũ anularem, & minimũ iacentem secare, quàm sinistri brachii basilicã contra me contendebãt: quia venula illa iecur magis respiciebat, & quod ita à præceptoribus suis acceperant clamabant: præualuere tandem contra me duo illi, quia vt in prouerbio est, neque Hercules contra duos: ægrè tamen ferens ipse, quũ sciam in morbo vniuersum corpus occupãte, perinde esse venam basilicam dextri brachii, ac sinistri secare,quum æquè à vena puteali caua dicta hauriant: & eo magis quia nec iecur, nec viscus aliquod particulare imbecille, aut male affectum erat:cuius causa à ramulo illo potius quàm à trunco, sanguinem euacuare debebamus. Item, quia nec nostra erat intentio retractione aliqua vti:in qua villorum,aut fibrarum seruari rectitudo solet: vtcunque tamen sanguis demeretur, ipsum ægrotum intra paucos dies à morbo liberũ fore, coram omnibus assistentibus prædixi, quod ita euenisse, omnes postea non sine artis decore viderunt.

Curatio octuagesimanona de parotidibus,id est,abscessibus in adenis iuxta aures nascentibus.

CLARA vxor Proxenetæ,quum male haberet,ad eã perueni

ni,quam boni habitus, ætatis trigintaquinque annorum, sed ingenti febri correptam comperio,quæ vna cum parotidibus, hoc est abscessibus post aures nascentibus, & cordarum ac neruorũ colli retractione inuasit,quæsita tandem causa unde morbus euenire poterat, se ignorare respondet. Ego uerò anxius noscens alioqui, nisi morbus hic à causa procathartica originẽ traxisset, lethalis & pestifer futurus erat: illico à soluta per clysterẽ aluo, cephalicã dextri lateris aperire iussi, sanguinemq́; ad uncias sex fluere, parotides porrò, & colli retractiones ex oleo rosaceo, & camomillino inungi fecimus, nocte uerò sequenti, uictus regimine subtilissimo instituto, clysterem refrigerantem immittere mandauimus,quo soluta aluus fuit:mane uerò conspecto lotio, in eo coctio apparebat, sed febris omnino intensè perseuerabat, de qua multum querebatur: sed ecce, hæc inter confabulandum addit possibile esse,morbum hunc originem traxisse à uento frigido caput percutiente,quod ad fenestram pectinaret:quo audito,morbum non adeo solutu difficilem esse (ut apparebat) prædixi. Multum sanè ad morborum cognitionem causæ procatharticæ faciunt,& consequenter ad eorum præsagia,quanquam sæpe cum Galeno dixerimus, ab illis curatiua indicatio non desumatur. Quod intelligendum uelim primarie,secus autem secundariè: tunc uerò cucurbitulis cum scarificatione scapulis admotis melius habuit, & parotides cum ipsa febri remitti cœperunt: ubi tamen abscessus fuerant, illic signa rubra quædam relicta fuere,quæ ignem esse quis diceret, quibus postea crustæ quædam lenes superadditæ sunt, quæ ex albo camphorato unguento illita, breui fuere solutæ,& illa sanitati restituta.

Curatio nonagesima de dolore coxendico,& radice chinarum.

GRAECVS Proxeneta coxendicis dolore quodam antiquo uexari solebat, pro quo propulsando ad Patauinas balneas olim iam aduolauerat,& nihil profecit: postea ad Guaiaci decoctum peruenit, & peius habuit:tandem meo consilio decocto radicis chinarum per uigintiquinque dies usus est, & optimè sensit,ac ab illo dolore liber perseuerat.

SCHOLIA.

SVPERIORIBVS *annis, radix quædam similis in totum radici cannarum à Lusitanis nostris qui ad Indiam & regnum Sinarum &*

vltra nauigant, in Lusitaniam afferri cœpit, qua incolæ regni Sinarum vnde potissimum nascitur, & inde nomen traxit, ad multas ægritudines vtuntur, præcipuè morbum Gallicum, & sudoris euacuationem: mirum enim in modum, radix hæc exsiccat, & sudorem prouocat. De qua quum huc *vsque à paucis quod sciam, parum aut nihil traditum sit, placet sermonem agere: & eo magis quia Andreas Vesalius superioribus diebus libellum quendam in lucem emisit, cui titulum fecit, De radice chinarum, in quo (bona viri pace dixerim) nihil in eo præter titulum quod ad radicem sinarum agat, reperitur: totus enim anatomicus libellus est, pro quo intelligendo Oedipo coniectore opus est. Doctissimus enim Vesalius est, ac anatomicus insignis, Latinæ linguæ satis peritus, durum tamen in scriptis suis seruans stylum, potissimum in eo libello, in quo multa præclara & scitu digna ad anatomiam facientia leguntur. Ad radicem igitur accedentes, dicamus, quod quia ex regno Sinarum aduehitur, radix Sinarum dicitur. Quam primus in Lusitaniam Vincentius Gilius à Tristanis, rerumque maritimarum maximus explorator, & apud Indos frequens negociator adduxit: ex qua quum maximum quæstum faceret, mercatores non solum Occidentales, sed Orientales, eam in vniuersam Europam postea traxerunt, quam tamen Turcæ & Orientales afferunt mercatores, Occidentalium anteferre radici decet: quum magis grauitet, & præstantior viribus sit, quo factum est, vt Orientalis hæc triplo carius, quàm quæ per nauigationes Occidentales affertur, publice in tabernis pharmacopolijs vendatur. Est enim radix hæc, vt dixi, similis omnino radici cannarum, quæ facile siccescit, & vires suas amittit, cuius color in superficie subruber est, intus verò magis albescit: præstantior, quæ magis grauitate censetur: quantum verò ad eius temperaturam attinet, si quis eius odorem, saporem, consistentiam, ac cætera pranecessaria, quæ ad medicamentorum temperaturam venandam faciunt, recte obseruauerit, illam in actiuis qualitatibus temperatam dicet: in passiuis verò præcipuè in siccitate superexcedentem, vt tertium ferè obtineat gradum non dubitamus, Est igitur radix hæc Sinarum, tertium ferè ordinem siccitatis attingens, cuius officium ac natura est humores dissoluere, eliquare, & subtiliare, ac in halitum & sudorem eos deducere, & consequenter corpus exsiccare, vnde mirum non est si morbo Gallico destillationibus, catarrhis, articulorum doloribus, ac pituitosioribus morbis conueniat. Cæterùm, præstat qui huius radicis decocto vti debet, hoc vitæ regimine vtatur: primo in cubiculo aut conclaui immunis à vento maneat decet, qua de re in lectulo morari prudentius est, interea à vino abstineat quantum possibile sit. Huius decocti potator, & ab omni venere alienetur, quin & concoctu difficilia fugiat, veluti omnia acerba, acida, salita, salem & acetum: sit illi cibus leuis: panis albus bene subactus, & optimè coctus, vt qui ad siccum magis declinet, cui semen anisi,*

vel

vel fœniculi, aut cari adiectum est, caro verò capi sit oportet, vel gallinæ, aut phasiani, sed perdicis mea sententia præ cæteris in hoc casu primatum obtinet, vtpote ad siccum declinantis, veluti omnium montanarum auicularum carnes sunt, quæ assæ ad ignem potissimum commendantur: aquæ verò coctæ non adeo, nisi radicis decocto incoquantur: sit verò prandium cœna maius, quod claudet parum diacitonitis succaro parati, vel pyrum succaro conditum, aut coriandrum succaro incrustatum: sit tamen pro victu regula hæc, vt semper post cibum sumptum appetitus ad cibum maneat, nec satur à mensa discedat. Vua passa, amygdala, mel, ac eo, vel saccaro condita liberaliter gustare potest, qualia sunt à nobis dicta, & alia varia, modo concoctu facillima sint, & illis stomachus nõ grauetur, aromatibus quoque temperate vti poterit. Cætera verò à nobis silentio prætermissa, in hac curatione in totum abnegata sint: intelligi volumus: ijs igitur in ordinem dispositis, ac corpore vt decet euacuato, modum seruandum in hoc decocto describamus. Primo igitur in aurora radices in assulas tenues rotundas per transuersum incidantur, quarum vncia vna in libris duodecim aquæ ponitur in vase testaceo capaci librarum sexdecim, ac igne lento ad consumptionem tertiæ partis coquuntur, cuius decocti vnciæ decem vel duodecim calida in aurora bibenda dantur: reliquum verò vini loco potandũ seruatur: parari autem decoctum hoc debet singulis diebus: quia si in alterum diem seruatur, facile acescit, & vires amittit: post potum autem decocti in aurora vt dixi, sudare per duas vel tres horas in lectulo oportet. Si tamen in lectulo perdurare post sudorem non poterit, surgat, & pannis optimè coopertus in cubili maneat, ne tamen aeri exponatur caueat, nisi saltem post septem dies. Cæterum, dantur toti curationi dies quinque & viginti, ita vt vncijs quinque & viginti tota curatio expleatur. At mea sententia, pondus hoc non semper seruandum est: morbis enim grauioribus radicis huius maius põdus vncia una libris duodecim aquæ incoqui deberet putarem: immo plus aqua quoque addere, si ea ægrotus indiguerit, & multum biberit, nec minus de termino dierum mihi dicendum videtur. Nam alicui viginti dies sufficient: alijs verò ad trigesimum peruenire necessarium erit: nos verò huic, de quo agimus ægroto per vigintiquinque dies decoctum dedimus, & sanitati restitutus fuit.

Curatio nonagesimaprima, de tertiana continua, & an febribus biliosis sanguinis extractio per venæ sectionem conueniat, simul an syrupi frigidi illis merito dentur: demũ an in die critico pharmacũ dari possit.

ALFANDARINVS Thessalonicensis mercator, natus annos trigintaquatuor, natura biliosus, fortis, & robustus, vigente

te canicula, tertiana continua corripi cœpit, ad quem accedentes Medici, primo sanguinem per venæ sectionem in brachij flexura extraxerunt, & syrupos refrigerantes illi dederunt: demum quum aluum lubricam haberet initio septimi diei, tres vel quatuor habuit secessus, & bene habebat. At Medici hoc parum animaduertentes in eodem septimo die post habitos secessus, pharmacum illi propinarunt, quo multa egessit, & male habere cœpit, ad quem vocatus ipse vniuersum eius corpus exterius refrigerari, angustiari, & pulsus omnino retrahi inueni, adeo vt difficillimè arteriæ perciperentur. Cæterùm corporis magna erat impotentia, quam paraphrenesis comitabatur: demum nono die sequenti ab initio ægritudinis cōputando, diem suum obiit, agebatur enim dies duodecimus mensis Augusti, M. D. XLIX.

SCHOLIA.

TRIA *pro hac complenda curatione, in dubium reuocantur. Primū an biliosis febribus, sanguinis mißio per venæ sectionem conueniat. Secundum, an prædictis biliosis febribus laborantibus syrupi frigidi rectè propinentur. Tertium an in die critico pharmacum tutò ægrotanti dari poßit. Primæ dubitationis causa Auicenna fuit, atque omnes eius collegæ, qui ardentißimas febres venæ sectione non esse curandas, earum efferuescentiā pertimentes contendunt, ita enim Auicenna Fen quarta primi, capite de Phlebotomia tradit: In febribus autem à minutione cauendum est, scilicet in ijs quæ vehementis sunt calefactionis, & inflammationis: cuius sententiæ orationem & si mihi clarè non reddat, ea tamen est, quam paulo inferius signauit, ne videlicet bilis efferueat, vt ijs verbis sequentibus apparet, quum dicat. Caue ne ægrum ad unam duarum perducas rerum, scilicet humorum cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem, quam Auicennæ positionem omnes hucusque scribentes secuti sunt: veluti multi nostri temporis qui se Aesculapios prædicant, nulla alia permoti ratione, quàm quia ita Auicenna dixit. Sunt autem ij adeo sanguisugi, vt prius ægrum mori sinant, quàm hoc auxilium admittant, non recordati Galeni verborum libro Therapeutices nono, pauperes ditioribus citius & ocius sanescere, hac præcipue de causa, quod ex quo diuites in delitijs ac desidem degunt vitam, plurimum sanguinis aggerare necesse est: quapropter venæ sectione indigent, quam tamen formidant ac tremiscunt: quod potißimum in omnibus nostri temporis proponi poßet, quum ampliori vtantur victu, quibus maxime venæ sectio conuenit, vnde Galenus concludit, misso inter initia, in febribus sanguine non pauperibus modo, verum etiam diutum seruis, plurimis quidem quinto, aliquibus septimo crisis contingit, nemini serius. At diuites qui & sanguinis copiam & excrementorum plusquam pauperes & serui habent, quum sanguinis mittendi prætermisere remedium*

dium ac quotidie tum calido oleo perfundantur, tum laxantibus cataplasmatibus vtantur, phlegmone nimirum aliquam vel iecinore, vel ventriculo, vel reliquorum istbic viscerum aliquo contrahunt. Alij in quarto, alij in quinto, omnes planè in sexto. At vt in totum ij cum Auicenna in hac parte conuincantur, Galenus Medicorum *diligentißimus, ac sapientißimus accedat, cui aduersari aliud non est, quàm vniuersam subuertere medicinam. Is igitur libro primo* Aphorismorum *adeo in ardentißimis febribus sanguinis mißionem per venæ sectionem commendat, vt ægrum vsque ad animi defectionem ducere, non pertimescat: eius enim ita habentur verba, enarratione vigesimatertia: in ardentißimis febribus si usque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur. Hac Galenus, quo bono nullum melius dari potest, quibus faciunt eiusdem verba vndecimo libro de Morbis curandis, quem* Methodum *medendi appellamus, ad istum modum: saluberrimũ autem vt prædiximus est in febribus venam incidere, non continuis modo, verum etiam omnibus quas putrescens humor concitat, vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent, leuata nanque quæ corpus nostrum regit natura, exonerataq; eo quo velut sarcina premitur, non ægre quod reliquum est vincet, itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod concoqui est habile, & excernet, quod potest excerni, quibus nihil clarius aut lucidius dici potest. ijs quoque suffragatur* Hippocrates *libro quarto de* Ratione *victus in morbis acutis, cuius verba ita habentur. In acutis morbis sanguinem detrahes. si vehemens morbus videatur, floruerit q; ægrotantis ætas, & virium adfuerit robur, quæ sanè verba ibidem enarrans* Galenus, *ita inquit, qui autem omnem de sanguinis mißione historiam intelligere voluerit, legere tum nostros, tum reliquorum medicorum libros potest, nunc verò summam ipsam in paucos tandem relatam scopos audi, sanguinem etenim primum detrahes, si magnus tibi videatur morbus, tali autem remedio vtitur propter vehementes affectus. Hac ex multis* Hipp. *&* Galeni *locis sufficiant, per quæ satis indicatur, quod biliosis febribus sanguinis mißio per venæ sectionem conueniat.* Non est *igitur quod* Auicenna *ac eius sectatores illis contrarientur, & eo magis quia eorum ratiocinatio corrupta, ac inualida est, quum sanguinem inculpabilem secta vena uacuari, bile putrescente in venis remanente, supponere videantur, quod falsum esse cordatus medicus nouit, quum bilis miste cum sanguine intra venas comperitur, nec vllibi per se præterquam in vellea vesica consistat, nisi casu quopiam ab impultrice vi in partem aliquam pellatur, vnde erysipelas aut herpes oritur, veluti si ad vniuersam cutim morbus regius pullulat, quanquam & in decretorio sudore eam expelli comperiatur, quanto magis iuxta* Galeni *mentem, quando bilem putrescere, aut in corpore dominari audimus, biliosum sanguinem concipere debemus, cũ pro bilioso sanguine bilem vsurpamus,*

pamus, quum igitur bilis, & sanguis vna consistant, vt difficulter à natura vnum ab altero secerni queat, admiratione dignum est, si secta vena simul quoque non exeant, & consequenter adhuc eadem remanebit humorum proportio, efferuescentia verò minor, cum sanguis quasi ebulliens euacuatus sit. At si asserat quis, oppositum illi videri, cum sanguis veluti biliosi humoris frenum sit, quo deposito efferuescentia maior redditur, & consequenter corpus calidius & siccius, dico id falsum esse, cum vacuato sanguine, qui vna cum bile efferuebat corpus refrigeratum manere necessum est, & consequenter natura sic refrigerata, ac alleuiata, residuum edomare, ac per notas uias pellere poterit, sicut iam diximus, & Galen. sæpe opere obseruauit. Cæterum ne sic in Auicennam debacchemur nec illum (vt in prouerbijs est) de ponte deijciamus, quum vir Philosophus fuerit, ac medicus doctissimus, operæprecium erit viam inuenire, qua illum à calumnia liberemus, & eo magis quia se primum Galeni sagacissimum sectatorem polliceatur: vnde illi aduersari in hac re minimè credendum est, cum quando Galeno aduersari contendit, id aperte a fronte faciat. Inquit igitur Auicenna, febribus ardentissimis, ac biliosis morbis periculosum esse sanguinem per venæ sectionem extrahere, quod axioma non sic in totum reijciendum puto, cum in se veritatem contineat. Nam febris ardens plerunque æstus tempore, aut post elapsos maximos labores gignitur, quo in tempore ex ambientis aeris efferuescentia inanitæ venæ ad sese succum biliosum attrahunt: immo tum temporis vt Hippocrati & Galeno placet libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, multum prædicti biliosi humoris in extima gignitur carne: quæ omnia venæ sectionem prohibent, & eo magis quia in hoc tempore corpora sunt dissoluta, & minimè sanguinis extractionem ferunt, quod si exequatur & venæ sectio fiat, biliosi humores extra venas fluitantes intra trahuntur: vnde febres magis intenduntur, & ægri in vitæ discrimen veniunt, & hæc est ratio, ò viri prudentissimi, propter quam Auicenna, ac post eum Medici omnes docti tantopere sanguinis extractionem in ijs febribus timent. Præcipue quando vrina cernitur subtilis citrina bilem vigentem omnino arguens. HIERONYMVS. *Non igitur in ijs febribus biliosis, primo sanguinem per venæ sectionem extrahere debemus?* AMATVS. *Ita Auicennam velle intelligo, & eo magis quando vrina subtilis citrina apparet, quæ bilem prædominari arguit, in quo casu, si venam secamus, bilis euocationem ad intra venas, quæ sanguinis feruorem facit timemus, quo malo nullum maius dari potest.* HIERON. *Quid igitur agere debemus, ò Amate, quum in has inciderimus febres cholericas?* AMAT. *Primo minorans dictum medicamentum propinabimus: vt fluitantem bilem extra venatam euacuemus, quæ parata est dum vena pertunditur ad venas reuocari. Nam ea deposita, timor non est post uenæ sectionem, de humorum ebullitione efferuentiáue.*

feruentiaue. HIER. *Ea de causa ante uenæ sectionem, omnium Medicorum consilio, clysterem immittendum iubemus.* AMAT. *Ita fit: sed minorans hoc medicamentum ualidius & potentius est, & magis rei præpositæ deseruit.* HIER. *Quum ex Auicenna, ut humorum ebullitionem fugiamus, primo minorandum astruis, abs te scire uellem Amate amicissime, ubi nam apud eum hoc ita agendum lectitaueris.* AMAT. *Capite de Causone, ubi ita operandum clarissimè docet, quum dicat, & non phlebotometur: fortè enim inflammabit eos, & fortè iuuabit eos si fuerit illic turbiditas & rubedo (& subdit) & indiget lenificatione in principio fortiori: & curatione diligentiore quàm alteri febrium acutarũ conueniat: per quæ verba satis monet, quòd qui biliosa febri laborat, lenitione magis indiget, quàm qui altera acutarum febrium uexari solet: quia tumor est bilis ebullitio, id est, attractionis bilis extra uenatæ ad intra uenas, quam medendi rationem ipse per longum tempus seruatam habeo, & bene mihi semper successit.* HIER. *Nam & apud Indos, ubi diu artem Medicam exerceo, quum primum in istos biliosis febribus laborantes incido, sic exordium curationis præpono, quo maximam gloriam mihi comparaui, ac quæstum non uulgarem, nec unquam Arnaldum Villanouanum secutus sum, qui in similibus febribus tanquam timidus phlebotomiam trium uel quatuor unciarum sanguinis, quam refrigeratoriam uocat admittit. secundum dubium propositum fuit, an biliosis febribus laborantibus syrupi refrigerantes tutò propinari possunt, cui quæsito breuiter respondemus, quod sic, non ea tamen intentione, vt bilem, subtilem humorem, crassiorem reddamus, quum Galenus nunquam hoc uoluit: sed hac potius, ut syruporum refrigerantiũ qualitate refracta membrorum caliditas ac natura inde validior facta, expellat humores, & denuo alios non gignat. Cæterum Auicennam in hac parte perperam dixisse prætermittimus, veluti multa alia, quæ ad hanc rem faciunt. Tertium dubium est, ex eo quod medici ij septimo die ægritudinis, pharmacum ægrotanti propinarunt, num in die critico pharmacum tutò ægrotanti dari possit: cui dubio, nos breuitatem in hoc opere desiderantes respondemus, quod Hippocrates libris de Morbis populariter vagantibus, pharmacum die quarto, septimo, quartodecimo, & vigesimo præbet, quod Galenus non dubitat: immo varijs in locis illis patrocinatur, non solum pharmacum prædictis diebus indicatorijs præbendo: sed sanguinis missionem admittendo, vt libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, in quo pharmacum quarto die concedit, non minus libro Artis curatiuæ per venæ sectionem ad animæ vsque defectionem sanguinem misisse eodem die meminit, sed clarius libro nono Methodi medendi, ubi sanguinem esse quouis die mittendum, etiam septimo, si id morbus atque uires suadeant, iubet: modo tamen in ijs crisimis diebus iudicium non expectetur: tunc enim secure & purgatio & uena sectio fieri poterit. At si crisimis*

mis ijs diebus natura iudicium tentare uideatur: tunc omnimoda artificialis euacuatio euitanda est: proinde quum ægrotus hic de quo agimus septimo decretorio die, à natura iudicium per secessum habuerit, toto cœlo aberrarunt medici in pharmaco dando: quum inde certa illi mors subsecuta fuerit uirium uimirum prostrationem imbecillitati addendo.

Curatio nonagesimasecunda, de ventriculi antiqua erosione, & capitis destillatione, ac tussi ingenti sicca, & nonnullis alijs, quæ ægrotam ad obitũ traxerunt.

CATHARINA filia magnifici,& generosi Ioannis Gondulani,patritii Racusini,pulcherrima virgo, ætatis septemdecim annorum: quũ à teneris annis apud monachas D. Bartholomæi ageret,non ea intentione,vt ipsa monacha futura esset, sed pater illi maritum virum probum affectans,interim apud illas commorari statuit. Hæc igitur quum apud illas ageret, circa os ventriculi erosiones persentire cœpit, nõ eo tamen vt ex illis ingẽs perciperet nocumentum:grandior tandem facta,ægrius erosiones ferebat, quia magis ingrauescebant, & caliditatem ingentem circa ipsum ventriculum cum morsibus illis patiebatur. Mala igitur qualitate per tam longum tempus in ventriculo impressa,necessum erat inde alias per communionem quãdam oriri: veluti fuit à capite destillationem in stomachum ipsum,vnde dolores intẽsiores facti sunt,& ad pectoris regionem,vnde tussis sicca,& ingens oriebatur:demum,vt paucis concludam, ob impressam malam intemperiem in ipso ventriculo, ob otium, merorem: quia tanquam carceribus retenta manebat, seminis retentionem & iecur calidum,pituita salsa orta est,ut in Scholiis indicabitur, quæ in caput obrepens, & per continuum adscensum debilius factũ, pituitam ipsam discutere non ualebat: unde ad pectoris cauitatẽ per asperam arteriam,bronchum dictam destillans,tussim siccam concitabat,& febrim quotidie per duas vel tres horas cum quodam membrorũ tepore mouebat. Nam tussis frequentissima,ut dixi,erat,& illa quidem sicca, ex salso humore exasperante membranam,asperam arteriam intrinsecus ambientem, ex qua timor erat venæ rumpendæ,ita ut postea euenit, cum quibus & ingens capitis dolor erat, & membrorum grauitas, & sitis cum salso sapore continua,quinimmo parum dormiebat,& in stomacho intensam caliditatem,febris tempore sentiebat:& eo tempore quo non tussiebat, pectoris magnam constrictionem incurrebat, & difficulter

difficulter ſpirabat,quod non aliunde euenire certus eram quàm à multo humore deſtillante,aſperam arteriam repletam,& coarctatam habente: hic enim eſt tantorum morborum & affectionũ uariarum concatenatio, cum quibus menſes ſemper curſum ſuũ ſolito tempore habuerunt. Pro quibus curandis uarii Medici accerſiti ſunt,quorum primus Guidus, qui nunc apud Fulginates ex conducto Medicus agit, ſanguinem per uenæ ſectionem illi extrahere fecit,cui ipſe ac Federicus Seuerinus ſuperadditi ſumus, per duos longos annos in eadem perſeuerantes curatione: quartus Ioannes Lucenſis Reuerendiſsimi Cardinalis de Sancto Angelo Medicus doctiſsimus: quintus Hieroymus Fulginas, qui & nunc apud Anconitanos agit.Quia igitur morbus ex ore uentriculi originem habere cœpit,circa eum primo animum aduertere, cæteris non deſpectis opus erat qui ut multis indiciis percepimus, à multa pituita uiſcida craſſa & tenace tenebatur: proinde ad oxymel,& hierá Galeni ſimplicem, ex ſeptem rebus compoſitam confugimus, quæ etſi Galeni dicatur, ea potius tamen Andromacho tribuenda eſt,ut ab illo octauo lib.de Cõpoſitione medicamentorum ſecundum locos colligitur,immo Andromachum ex Themiſone uiro Priſco,& Aſclepiadis diſcipulo eam accepiſſe, Aëtius refert, & Galenus non negat: habet igitur hiera hæc Galeni ſimplex dicta ad iſtum modũ. R. aloes Indicæ ʒ.xc.maſtiches,cinnamomi, aſſari,croci, ſpicæ Indicæ, xylobalſami,ana drach.vj.miſce,& cum melle deſpumato fiat hiera picra ſimplex dicta, cuius drachmam vnam cum agarici ſcriptulo & oxymelite,catapotia parare faciebamus: quibus plerunque poſt attenuatam cum oxymelite materiam vtebatur: quanquam & ſcamonium & fortiora nonnunquam prædictæ hieræ adiungebamus medicamenta: renitens enim humor hic erat, ac ſolutu difficilis, vt ad ſcyllinum oxymel deuenire ſæpe quoque opus fuerit. Cæterum, quia à capite facta deſtillatio, multum vrgebat: quia ex ea ſtomachi affectio magis intendebatur, & tuſsis ingens ſicca oriebatur, & in ſomnis ægrotus perſeuerabat: circa eam multum ſolliciti quoque eramus: & eo magis quia humor deſtillans acutus, & ſalſus erat, ſyrupum igitur hunc deſcripſimus. R. ſyrupi violacei, iuiubini, ana ℥. ſem. papaueris ℥. i. aquæ lactucæ ℥. iii. miſce: quatuor igitur interpoſitis diebus, in quibus ieiuno ſtomacho in aurora,& quando ibat dormitum ebibit, ac de ventris reſpondentia habita ſolicitudine,pharmacũ hoc propinauimus, quod habet. R. pulpæ caſsiæ nouiter extractæ vnciam vnam agarici boni nouiter parati ʒ.i.& ſem. ſyrupi

rosati solutiui unc.i. decoctionis senę unc. iiij. misce, fiat potus vnus, detur in aurora, & desuper dormiat per horam, quo tum per superiora & inferiora multa eiecit, post hanc cæterum euacuationem: frictionibus, retractionibus, & ligaturis per longum tempus usi sumus: veluti cucurbitulis errhinis medicamentis: & alijs similibus, sed quum hæc agebantur medicamenta materiam inspissantia per os dabamus, qualia sunt, diacodion, syrupus de papauere, de violis compositus, iuiubinus, diatragacanthum cum bolo Armeno ad formam lupinorum redactum: est enim vt obiter hoc dicam, bolus Armenus officinarum vera terra Lemnia apud Galenum descripta. Nam vero bolo Armeno nos carere dubium non est, dictis medicamentis addimus pillulas bechicas, quas Galenus sub lingua quousque dissoluantur, vt in asperam transeant arteriam tenere commendat, sauoneam, cuius descriptio hæc breuis est. R. amyli vncias iiii. succari lib. j. aquæ violarum vncias duas, ad ignem vt decet fiat sauonea, non minus hoc conditum per plures dies deglutiebat. R. succari violacei unc.i. loch de althęa sine speci. ʒ.iij. diatragacanthæ frig. vnc. sem. succari candidi violacei ʒ. iii. syrupi de papauere unc. iii. misce, fiat conditum, quo vtatur ad lubitum. post cœnam quoque duas horas, vt somnum conciliaremus syrupum de papauere concedebamus, aliquando vero diacodium, nonnunquam autem pillulas de cynoglossa, veluti alia varia arteriaca medicamenta: vt uero materia fluxa, & in pectore contenta facilius reiectaretur extra pectus inungi faciebamus hoc, uel simili vnguento. R. olei violacei, amygdalarum dulcium, ana vnciam vnam, butyri recentis, axungiæ gallinæ, ana unc. sem. ad ignem misce, fiat vnguentum, quo pectus illinebatur: veluti sæpe oleo ex amygdalis dulcibus solo. Cæterum, ne in huius morbi descriptione amplius discurramus, scire decet, vt cætera omnia optimè disposita erant: ita cibus qui huic iuueni offerebatur optimi erat nutrimenti: veluti pullorum carnes, perdicis, phasiani, & hedi, lactucis, aut cicoreæ, aut papaueris albo semine aqua incoctæ: veluti ex amylo parata panatella, & hordeacea ptisana, sed vesperi cœna prandio minor semper fuit, quam veluti & prandium, caro citoniorum cum succaro parata semper claudebat. A uino porrò nunquam eam abstinuimus, quia à paruis annis eo semper in potu usa fuit, quod mirum apud Lusitanicas mulieres dixerim, quæ ac si illis per religionem uetitum esset, à vino abstinent, nec nisi tempore parturitionis ex illis perpaucæ illud gustant. Nam earum virgines adeo antiquo

rum

rum Romanorum morum seruatrices sunt, vt malent mori, quàm vinum olfacere, ne dicam bibere: pura enim aqua contentæ euadunt: vtebatur igitur puella hæc in potu: vino non nisi aqua ex coriandri decocto parata, diluto, & eo quidem in parua quantitate. Cæterum, dictis per longum tempus vsa fuit: quæ nihilominus eisdem citatis affectionibus vexabatur, scilicet ventriculi morsibus continua à capite destillatione, tussi frequenti, capitis dolore, membrorum grauedine, & febricula dicta: vigebat autem tunc quum hæc agebantur rigida hyems: sed quum hæc dicta medicamenta parum conferre videbantur: ad vesicatorium medicamentum prope nucham admotum deuenimus: quod habet. R. euphorbij 3. sem. cantharidum 3. i. aceti parum cum massa, fiat mistio, ex qua nucis semi putamen plenum, loco per rasorium ex pilis glabro facto, admotum est; sequenti vero die disrupta vesica, cicer intus indidimus, vt vlcus altius penetraret, & humor ad illum currendo retraheretur: ijs autem tribus diebus, tussis diminuta est, & febris remissa, sed postea inualuit vt prius, & symptomata grauissima sunt facta, contra quæ vt decebat occurrebamus, modo vnum, modo alterum, præbendo medicamentum: sæpe tamen syrupos & pharmaca repetendo, tandem quadragesimoquinto die, tussis adeo puellam istam infectauit, vt sanguinem subito excreauerit spumosum rubrum humiditati cuidam admistum: quanquam vltimo paucus viuidus nulli rei admistus exiuerit, quem ex vena pulmonis vel prope pulmonem existente, effluxisse dubitabam: assidua enim humoris destillatione à capite in pectus vena quoquo modo corrosa ingenti illa tussi aperta fuit: vnde sanguis ille effluxit, iuxta illud prouerbiale carmen, Assiduo illisu durum cauat vndula saxum: tunc vero pro ipso sistendo sanguine, ac claudendo orificio venæ disruptæ, hoc in nocte usa fuit syrupo. R. syrupi myrtini, papaueris, ana vnciam unam, boli Armeni Orientalis 3. sem. misce, in qua nocte nihil screauit, sed aliquantulum dormiuit. At in aurora sanguinem per nares concretum emisit: vnde aliquis suspicari posset, sanguinem illum totum per os emissum à capite fluxisse, non vero ex pectore: sed non ita se res habet, quum impetu tussis prædictæ sanguis ad caput eiectus fuerit: & postea per nares concretus emissus, vt quoque Ferrariæ in iuuene quodam percepimus, cuius curam vna cum Brasauola habebamus: sed pauculo interposito tempore, puella hæc cum tussi uerum sanguinem excreauit: & maiorem persensit in thoracis medio dolorem: qua

N de re

de re syrupum prædictum iterare fecimus, vt cochleari elambendo deglutiret, & exterius locus vnguento de comitissa, vel de castanearum corticibus inungebatur: porrò in iure capi amylum, & semen plantaginis infundi faciebamus, quod pro victu accipiebat. Cæterum, videtis puellam hanc in pthisim & hecticam descendere paratam: & eo magis, quia post hanc sanguinis reiectionem, præter febrem putridam intermittentem, quam pati diximus, altera de nouo in nocte affligens illi superuenit, quæ cum ingenti rigore, & impetu alternis noctibus inuadebat: vt difficilem admodum tantorum morborum nexum, quis dicere debeat: quia putridæ febres aperientibus indigent, destillatio vero & venæ ruptura constringentibus: huc vsque tamen menses consueto tempore respondebant. Cæterum, febris nocturna illa, quæ alternis noctibus affligebat, & præter aliam diurnam superuenit, tertiana appellanda est: cuius cum prima febri pituitosæ naturam sapiente complicatio, hemitriteus, febris orta est: quam semitertianam Romani appellant: ex quotidiana enim siue pituitosa febri, & biliosa tertiana, hemitriteus resultat febris: quæ proculdubio, malum portendit: tunc verò tantam humorum exuberantiam animaduertentes, eos quoquo modo ad expulsionem parare decreuimus, præcipuè syrupis bilem & pituitam respicientibus, hoc modo. R. syrupi violacei ℥. vnam, oxymelitis. s. syrupi de endiuia ana, ℥. sem. & aquarum destillaticiarum vice, hoc decocto diluantur. R. radicum endiuiæ, petroselini ana manip. sem. capillorum veneris ma. i. prunorum Damascenorum num. xij. hordei pug. i. passarum absque seminibus ℥. ii. in libris duabus aquæ fiat decoctio secundum artem, cuius vnciæ tres prædicto syrupo pro vice infundantur, & misce: ebibitis tandem nonnullis ex ijs dictis syrupis, pharmacum ex rhabarbaro & agarico compositum obtulimus: sed non propterea pernecans morbus hic, ac carnifex cursum suum permutauit: sed in dies magis ingrauescebat: præcipue tussis sicca illa quæ nunquam separabatur, vt credere par erat in pulmone vlcusculum aliquod esse, quanquam sputa si quæ erant, nullam indicabant saniem: quia vbi est vlcus, ibi necesse est sit pus: immo sputa in aqua mersa supernatabant, & fundum non petebant, elapsis tandem nouem mensibus, intentione habita, ad destillationem, febrem, & corporis ariditatem, sequens decoctum parauimus. R. testudinum nemoralium num. ii. bulliant, in aqua feruentissima demptis corticibus: deinde lauentur vino, ac postea aqua hordei, vel rosacea, tandem interanea

pulpa-

pulpamenta dicta cum infrascriptis rebus coquantur. R. florum borraginis, capillorum Veneris, seminum melonis, lactucæ, ana ℥. sem. radicum petroselini, borraginis, ana unc.i.tragacanthi, gummi Arabici, amyli, glycyrizæ, ana ʒ. sem. pinearum mundatarum, amygdalarum albarum, pistaciorum mundatorum, ana ʒ.ii.bulliant in libris sex aquæ, ad consumptionem medietatis, & colentur: cuius vncias quinque cum vna syrupi violacei, quolibet die in aurora ieiuno stomacho bibat: spinam porrò inungi, ac renes costarúmue regionem hoc vnguento de lacte dicto fecimus, quod habet. R. gummi tragacanthi, gummi Arabici, ana ʒ.i.infundantur in aqua rosatea per diem & noctem: & addatur olei violacei vnc.i.& sem. butyri recentis vnc. sem. camphoræ ʒ.i. misce, & in mortario cum lacte muliebri fiat vnguentum: hoc enim vnguentum optimum est, nec quicquam fœtet: vt aliud in quod medullæ ossium vituli, aut pinguedines ingrediuntur, quod & lacte asinino, vel caprino parari posset: post ebibitum uero syrupum totum, floris cassiæ nouiter extracti, drachmas decem, in pulli iure dissolutas, per horam ante prandium dedimus, & bene contulit: quia febres nocturnæ dictæ, quæ plerunque nullum seruabant ordinem remissæ fuerunt: ita vt ex toto eradicatæ visæ sint: sed tussis grauior & frequentior est facta, sed id in causam vertebam, quod de obturatis meatibus à syrupo aperiente febrés remissæ sunt: sed subtiliata materia, magis fluebat & destillabat, ac tussim frequentius mouebat: at quia tunc thoracis strictura maxime vrgebat, fomentum sequens parauimus: quod habet. R. rosarum rubrarum, camomillæ, meliloti, mattum violarum, radicum altheæ, ana man.i.sem. lini, fœni Græci, ana pug.i. in libris decem aquæ fiat decoctio, facta decoctione & colatura, adde olei amygdalarum dulcium, lib. sem. misce, in qua filtrum imbibitum, ac optimè expressum, calidum pectori applicetur: & sæpe innouetur, ne sua frigiditate obstruat, ac pectori noceat, ut suadet Hippocrates libro de Ratione victus in morbis acutis secundo & quarto, vbi de pleuritide agit. At interpositis nonnullis diebus, in quibus ægroto ieiuno stomacho nihil præter ius capi cum pauco saccaro bibendum dabamus: cassiam Aegyptiacam, saccaro conditam, prout ab Alexandria, & Chairo ciuitate affertur, pro ventre mouendo concedebamus: sed cum ijs morborum complicatio omnino perseuerabat. Nam tres febres inter noctem, & diem ægrotum inuadebant: & symptomata cætera aucta erant, pro quibus varia quotidie machinabamur, præcipuè

puè elambetinum hoc, quod interdiu deglutiebat. & ita habet. R. amygdalarum dulcium, seminis anguriæ, ana vnc. ij. iridis Illyricæ. ʒ.ij. cinnamomi. ℈.j. ſucci violarum recentium ℥.iij. ſuccari. ℥.vj. & vt decet paretur, modus autem parandi talis eſt. primo ſequens conficiatur decoctum. R. Hyſſopi ſiccæ. ʒ.vj. tuſsilaginis, ideſt, farfaræ ℥.j. & ſem. liquiritiæ. ʒ.iij. in lib. vna aquæ fiat decoctio ad medias, & colaturæ adde prædictum ſuccum violarum & ſuccarum, & ad ignem lentum ferueat quouſque & decoctum, & ſuccus conſumantur: poſtea verò adde ſemina, & amygdalas optimè piſtas, & vltimo cinamomum ac pulueres radicis iridis Illyricæ & miſce, ac fiat lambetinum: ſucceſſu tamen tempo ris ilium dolor illi ſuperuenit, vnde dubium ortum inter Medicos fuit, an vlcus in pulmone haberet, vel potius in pectoris regione, vel nullum horum haberet & tuberculum in intercoſtalibus muſculis pateretur, vel forſan empymica eſſet: non enim rationes unicuique pro ſua aſtruenda opinione deficiebant: perſeuerabant tamen tres dictæ febres, quæ interdiu & noctu cum tepore, & rigore affligebant: contra quas, ſæpe pharmaca & potiones parauimus, fruſtra tamen. Non minus abraſis capillis capiti ceratum hoc admouimus, quod habet. R. Pulueris roſarum rubrarũ, farinæ hordei, ana ℥.iij. ſantalorum, ℥.ſe. ſeminis hyoſcyami, lactucæ, ana ʒ.iij. pulueris baccarum cupreſsi, verbenæ, foliorum myrti, ana ℥.ij. croci ℈.j. maſticis, reſinæ terebinthinæ, ceræ, ana. q. ſuff. miſce, & ad ignem fiat ceratum molle, cuius ſufficiens quantitas in aluta extendatur, & ſincipiti admoueatur: propoſitum nanque fuerat de cauterio admouendo in commiſſura coronali, vel potius in brachio, quod negligentia prætermiſſum fuit: nec enim errores ſilere decet, quando Hippocrates diuinus, ſe aberraſſe in futurarum cognitione fateatur, vt apud ipſum eſt legere libro quinto de Morbis populariter vagantibus, Hiſtoria Autonomi in Omilo: demũ ſupprefsis menſibus hæc peius ſemper habuit, menſe tamen Februarij, milleſimi quingenteſimi quadrageſimi noni, febrium rigores minui cœperunt, & ſymptomata ſolita: ſed ecce tuſsis grauiſsima ſimilis primæ ſuperuenit, & ita intenſa vt pectus diſrumpi videretur: vigeſimo tandem die eiuſdem dicti menſis, menſtrua quæ iamdiu & per plures menſes ſuppreſſa erant, fluere cœperunt, & ea quidem in bona quantitate, nigerrima tamen: auctis tãdem omnibus prædictis morbis, ac decũbentibus viribus diẽ ſuum obijt vigeſimooctauo die mẽſis Iulij anni prædicti, milleſimi quingenteſimi quadrageſimi noni.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

DESTILLATIO, *à qua potißimum puella hac obijt salsa erat: proinde quomodo humor salsus in corpore fiat, enarratione hic scire erit, vt praxi theoremata coniungamus: fit igitur humor salsus, authore Galeno libro secundo de Differentijs febrium, & libris de Facultatibus simpl. medic. duobus modis, altero, ob humorum putrefactionem, altero verò ob mistionem serosæ humiditatis cum humore: ob humorum putrefactionem, quia illa ebullitione partes quædam terrestriores redditæ humorem totum salsum reddunt. Sic enim puteales quædam aquæ ex longa ebullitione salsæ euadunt, ob serosam verò humiditatem humori coniunctam, quia serosa hæc humiditas præter quatuor humores in corpore reperta natura sua salsa est: vt in vrina percipitur, quam salsedinem humori cui miscetur impertitur, & salsus euadit, sed hanc secundam salsedinis causam Gentiles de Fulgineo, apud Galenum non rectè nouit, vt ex suis verbis facillimè quis percipere poterit, quum Galenum præter rationem lancinet. Auicenna tamen hunc secundum modum generandi humoris salsi, admistionem bilis cũ pituita redegit, qui sanè modus à Galeni citato non multum abhorret: modo per pituitam siue phlegma serosum hanc humiditatem intelligat: vel vt Auicenna à vitiligatorum morsibus defendatur: dicamus quod quum bilis amara pituitæ mistione quadã determinata à calore nostri corporis misceatur, inde necesse erit salsus confletur sapor, vt Augustinus Niphus libris Meteororum pro Auicennæ defensione adnotauit: vnde Manardi experimentum contra Auicennam adductum nullius esse valoris, bonus Philosophus deprehendet. Inquit enim Manardus epistola quinta decimioctaui libri suarum epistolarum, quum exiguam aloes amaræ portionem aquæ misceret, inde aquam illam non salsam, sed potius amaram resultasse. Ficulneum enim experimentum hoc est: quia vt diximus, non quauis, sed determinata potius à calore, vt salsus inde generetur sapor, commistio requiritur. Maris porrò salsedo consurgit à quodam adusto terrestri illi admisto subtili à calore solis exhalato, quanquam non desint alij qui mari salsedinem tribuant ob salis montes, in ipso Oceano marium patre repertos: quum videant alibi mare dulcibus aquis, & non salsis ornatum, sed hæc in præsenti dixisse sit satis. Cæterum, dubium non vulgare occurrit, & ad rationem curandi non parum faciens, vtrum pituita salsa, calida sit, an potius frigida, cui dubio nos respondemus, quod Galenus quandoque eam calidã dicit, quandoque verò frigidam: sed id absque contrarietate aliqua, quũ pituita salsa, siue humor salsus, sua natura calidus, siccus, mordax, & acutus est: & eo calidior, mordacior, & acutior dicendus est, quo salsior fuerit: vnde libris de Facult. simpl. med. & tertio libro Aphorismorum humorem salsum calidum absolute esse dixit: quum verò humor salsus, parum salsus reperitur, parum calidus dicendus est: & ita parum calidus, vt eum Ga-*

lenus quandoque frigidum dixerit, vt libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, & secundo de Virtutibus naturalibus: muriam enim parū salsam, frigidam dicimus, nimis autem salsam, in qua ouum supernatat calidissimam, hoc tamen semper verum est, quod quanto magis humor salsus est, tanto crassior est, & calidior.

Curatio nonagesimatertia, de ani procidentia, & sedis hæmorrhoidibus, ac pudendorum tumefactione.

MVLIER nobilis Anconitana geminos pueros peperit, quorum pondere,& labore partus tempore,vt plerunque partū difficilem habentibus euenit, in ani procidentiam, siue ani exitū deuenit: veluti in hæmorrhoides,ac pudendorū tumefactionem. Primo igitur de ano ad suum locum reducendo soliciti fuimus, quod opus facillimè adepti sumus: primo eum vino calido lauā do,ac sebaceo impellendo, quo reducto emplastrum sequēs desuper admouimus. R. Masticis,thuris, sumacchiorum, rosarum rubrarum,corticum granatorum,ana ℥.sem.balaustiorum,myrtillorum,ana manip.sem.omnia vt decet pistētur: & vino rubro styptico excepta,ac calida ano applicentur, libera enim ijs ab hac fuit affectione: postea verò nos vertimus ad pudendorum tumefactionem, quæ cataplasmate composito ex camomilla, meliloto, fœnu Græco, semine lini, hordeo, ac lentium farina discussa fuit: adiectis tamen oleis, vt fieri solet, camomillino, ac completo rosaceo. Restabant autem hæmorrhoides cecæ magnum inducētes dolorem, qui ita sedatus fuit. R. matrum violarum, rosarum siccarū, camomillæ, meliloti, fœni Græci, sem.lini, phlomes, maluæ ana manip.ij.in libris decē aquæ fiat decoctio,& mulier pannis bene circundata in sella regia sedens suffitū recipiat. At dum multum vexabatur dolore,hoc illinebatur medicamento, quod habet. R. Opii.℈.i.butyri recentis ℥.i.vitelli oui,num.i.olei rosarum parum, misce,in mortario plumbeo fiat linimentum: alteri uerò cui hæmorrhoides apertæ erant hoc vsi sumus vnguento. R. Pulueris plumbi loti.ʒ.iii. vitelli oui num.i. olei rosacei ceræ ana. parum, fiat vnguentum.

Curatio nonagesimaquarta, de quodam asthmatico, suspirioso dicto.

SIMON iuuenis triginta annorum, natura asthmaticus, dictus anhelosus, siue suspiriosus, olim Gallica scabie infectus fuit: qui

qui præter uolas manuum, & pedum plantas, quas ſcabritie inſe ctas habebat, nullum in capite, aut alia totius corporis parte tuberculum,aut dolorem,ſcabiémve patiebatur,plerunque tamen grauiſsima ex aſthmate incurrebat ſymptomata, at quum febri continua corriperetur,cum qua multa expuebat,die quinto defi cientibus viribus nihil amplius expuit,tandẽ initio ſeptimi obiit non ſine patrum & amicorum ſuorum dolore, fuit autem dies obitus decimustertius,menſis Februarii, milleſimi quingenteſimi quadrageſiminoni,quatuor horis ante auroram.

Curatio nonageſimaquinta, de dolore pedum.

IVVENIS Alutarius robuſtus, natus annos quinque ſupra viginti,pedum dolore corripiebatur:ita vt ambulare nõ poterat,quum ad eum accederem, & cauſam vnde morbus euenire poterat interrogarem, reſpondet,apud Illyricum in Zara ciuitate, coria paraſſe hoc ſequenti modo, primo in aqua marina diu pro eluendis coriis,& pellibus morabatur, poſtea inde ſubito ad aquam dulcem tepidam ſe conferebat, pro eiſdem concinnandis pellibus,vnde morbum originem traxiſſe ſuſpicabatur, & merito ſanè,quia ob motum & exercitium,ac tepentes aquas humores conſtricti marina aqua diſſoluebantur,vnde quędam vnitatis diſſolutio fiebat,& dolor oriebatur, ab ipſo igitur morbo curandi indicationem ſumentes, primo ſanguinem emiſimus per venæ ſectionem in brachii curuatura,deinde leui exhibito pharmaco ad balneum ex marina aqua paratũ eum traximus,quo pedes & crura lauabat,& ex toto intra decẽ dies ſanitati fuit reſtitutus.

Curatio nonageſimaſexta, vbi nam deficientibus brachialibus, arteriarum pulſus pro deprehendenda febri tangi à medico debeant.

CAPITANEO ob facinus commiſſum publice Venetiis manus ambæ per brachialia abſciſſæ fuerunt, ita vt quum poſtea ægrotaret:pulſus arteriarũ in ipſis brachialibus deprehendi non poterant, quæſitum tandem inter medicos præſentes, vbi nam arteria tangi deberet,uarie reſponſum fuit, altero propè cor aſſe uerante, altero verò in temporibus, demum cum Galeno cõclu ſum fuit, quod ubi pulſus carpi occultatur tarſi arteria tangen-

 da eſt,

da est, id est, arteria in pede ad secūdum digitum post maximum sitam, unde rectè eos medicos facere mihi uisum est, qui quum de obitu, aut uirium prostratione suspicantur, ad illam tangendā arteriā accedunt, quum cæteris pulsatilibus, prima deficiat, quia longinquior à fornacis calore sit. Sic enim Galenus libro tertio de Anatomicis administrationibus, inquit, id autem inde liquido constat, quod carnosis nusquam in crure pulsus appareat, nisi in tarso id rectè ad secundum digitum post maximum tāgimus, itaque subinde arteriam inibi sitam, cum eam quæ brachiali subest, attingere non poterimus.

Curatio nonagesimaseptima, de carbunculo nato in oculi palpebra inferiori.

QVI ex Antibari Anconam uenit mercator, carbunculum Græcis anthracem dictum in oculi palpebra inferiori passus est, tumebat autem nō solum uniuersa ipsius affecti oculi particula, sed alterius quoque uniuersa regio, & collum, ac pectus, contra quem morbum atrocem, ac lethalem incedentes, illico sanguinis libram integram ex cephalica, capitali dicta uena, eiusdem lateris extrahere fecimus. Nam ad animi defectionem usque Galenus libro Methodi medendi 14. & secundo ad Glauconem non timet, & ea de causa cum uires optimè constabant, alteram ex eodem loco sanguinis libram fluere permisi, quum primum tamen prima sanguinis extractio facta fuit, ad crustæ & totius vlceris scarificationem nos diuertimus, profundis, vt locus ferebat plagis, quas incisiones aqua salsa calente perfundere feci, & desuper hoc admouere emplastrum. R. Maluarum, violarum, radicum altheæ, ana manip.i. in aqua fiat decoctio, cui adde farinæ lentiū, hordei, orobi, ana ℥.iii. butyri recentis ℥.ii. salis ℥. sem. uitellorū ouorum, num.ii. oxymelitis quantum ad spissitudinem mediocrem sufficiat, fiat emplastrum, porrò particulæ circumiacentes ex unguento de bolo Armeno illinebantur, emplastrum tamen de arnoglossa à recentioribus in hoc casu multū laudatur, quod habet. R. Arnoglossi, lentium, panis furnacei ana part. æquales, coquantur in aqua, & mea sententia in oxymelite satius esset. Auicen. tamen gallas prædicto addidit emplastro, qui in eodem quoque casu, emplastrum probat, quod ex duobus constat malis granatis, aceto, uel aqua acetosa coctis, remedium sanè à Paulo decerptum, quod ego parti laboranti nunquam admouerem, ni

impetum,

impetum multarum materierum oculum ad perniciem trahentium timerem,in hoc porrò casu, factis scarificationibus Aegyptiacum quandoque imponebamus, ac desuper emplastrum prædictum,quibus ex toto crustacea ulcera decisa sunt,& postea paucis aliis medicamẽtis cicatrici locus reductus,non absque tamen fœdatione:nam depressa palpebra mãsit, ut inuite oculus lachrymat. Cæterum,quum morbus hic sæuissimus sit,ac intra paucas, horas ne dicam dies opus suum compleat,celeriter nulla interposita mora illi obuiãdum est, præcipuè extremis remediis,quibus illico eius uenenum extirpat, inter quæ cauterium ex candente ferro laudare est,ac ex arsenico paratum,modo locus aut membrum,id genus remediorum absque læsione ferre possit. Cęterũ, quum hęc scribimus in mentem uenit Medicus quidam,qui quũ in ęgrotum quendam carbunculo propè genu laborantem incideret, illi sanguinem per uenæ sectionem in brachio extraxit,ex qua uenæ sectione,illico æger in obitum deuenit,ob raptũ enim sanguinis uenenosi,& in carbone obstrusi,mors subsecuta, ut uidetis,fuit. Fit autem ut obiter hoc dicamus, carbunculus,ex influente sanguine,nigro,crassoq;, ac fœculento,eodemq; feruente,atque impense calido,qui semper cum crusta exoritur, aliquãdo uerò cum pustulis,ac uesicis similibus ambustis,quæ ex tenui quadam humiditate admista oriuntur, & inde carbunculus cum pustula appellatur, ut in hoc casu interuenit, & frequentissimè contingit,nostro tamen ægrotanti syrupos ex nenuphare,& citri acetositate ad contemperandam supremam caliditatem illico in principio dedimus.

Curatio nonagesimaoctaua, de admotione remediorum circa os ventriculi male affecti.

ARCHANGELA uxor strenui militis Edobardi, quum male cibum concoqueret,& ob imbecillitatem stomachi, in uomitum prona semper esset, nos rogat medicamẽtum illi demus, quo sana, & ab affectione dicta, libera euadat, cui obtemperans, multa machinati sumus, & an emplastra admouenda essent parti anteriori & posteriori uentriculi,in dubium à medicis assistentibus uersum fuit, cui quæsito ipse cum Neotericis affirmatiuè respondi. Alii uerò anteriori parti admouendum cerotum uel emplastrum, aut quoduis aliud medicamentum tantum contendebant,quia Gal.ut illi dicunt,nunquã pro ore uentriculi roboran

do

do medicamenta dorso applicuit, secus aũt pro stomacho, gula, siue œsophago dicto, qui dorsi spinæ secundũ latus dextrũ alligatur, & ea de causa undecimo spondyli dorsi, linimentũ, aut ceratum rectè applicari ad Gal. intentionem lib. 16. de Vsu partium posset, undecimo spondyli diximus, septem colli computando, thoracis autem quatuor, cui loco stomachus subiacet, & os uentriculi continuatur, locus autem Galeni quo illi fulciebantur dicere, affecto stomacho, siue gula, aut œsophago dicto, cataplasmata siue linimenta dorso spinæ esse ponenda, non uerò ipsius stomachi ori patienti, libro decimotertio Methodi medẽdi habetur, quem mea sententia non intelligunt: ita enim capite septimodecimo prædicti libri, textus inquit: Voco hoc loco stomachum gulam, quam propriè Græci stomachum appellant: nonnunquam enim ita etiam vocant os ventriculi: veluti quum stomachice anima linqui aliquos dicunt, verum in gula, quæ propriè vocatur stomachus cataplasmata super spinam dorsi imponimus, non autem ad pectus, vel vt altera habet litera, non autẽ anteriori parti. Idem facimus, & quum os ventriculi phlegmone vrgetur, si quidem spinæ gula superiacet per collum, & pectus deorsum vsque ad ventriculum porrecta. Hactenus Galeni verba, quibus Medici illi contra me mordicus contendebant, nullatenus dorso spinæ emplastrum vnum, vel alterum affecto ipso ore ventriculi imponendum esse: sed frustra sanè, quum Galenum non intelligant, quia tantum abest, vt hoc quod ipsi intelligunt, Galenus dicat, vt potius contrarium si quis penitius eius sensum perceperit eum dicere inueniet: inquit enim Galenus, quod affecta gula quæ propriè stomachus vocatur, cataplasmata dorsi spinæ imponenda sunt, quemadmodum facimus, quum os ventris phlegmone vrgetur: nec in hoc dubiũ aliquod est: sed ij quum perfidia sua omnia euertere conantur, Galeni locos pertinaciter interpretantur, nec enim me latent, quæ Cornarius Commentariis suis in libris de Composit. medic. secundum locos super hac re scripserit: quum reuera hæc nostra indubitata sit sententia: sed iam age quod Galenus nunquam de hac re verbum fecerit, nonne ratio ad hoc agendum nos inuitat?
HIBR. Maximè sanè: quia prædicto loco spinæ, vt diximus, os ventris copulatur, & continuatur: vt ex corporum dissectione percipimus. AMAT. Quum igitur ventriculus membrum in corpore præcipuum sit, vt Q. Sirenus, eum totius corporis regem describere non vereatur, consonum est, vt quum male sit affectus, ad eius restituendum robur, duplici in loco inungatur,
anteriori

anteriori ſcilicet, & poſteriori: & eo magis vt duplici illa inunctione membra quæ illum circundant, ut peritoneum, omentũ, & membra ipſum circummuniẽtia quoque recreentur, à quibus adiutus, ac inſtauratus, validior reddatur ad ſuperandos, qui ipſum infeſtant morbos. HIER. Ita fit, & quando mihi aliquis ventriculum debilem habens occurrit, ſemper auxilia anteriori parti ventriculi ad ſcutam formam, & poſteriori, thoracis ſpondyli quinto admoueo. AMAT. Miſerrimi mea ſententia dicendi ſunt Medici illi, qui alteri tantum parti remedia applicant: quum vtrique etiam ad Galeni mentem admouere ea debeant, vt ex Aetio, & Cornelio Celſo quoq; quiſq; percipere poterit.

Curatio nonageſimanona, de podagra, & chiragra, & nonnullis quæ ad venæ ſectionem faciunt.

AMBROSIVS Cratander Spoletanus, vir ſingularis doctrinæ, & qui cum eloquentia coniunctam ſapientiam habet: anno ſexageſimo ætatis ſuæ, quum alias articulari morbo laboraſſet, in chiragram, hoc eſt manus inflationem, & dolorem incidit. Solet enim morbus hic plerunque ab humore calido & frigido ex capite præcipuè deſtillante oriri, vt Hippocrates diuinus ille adnotauit: Si enim ad pedes deſcendit, podagra dicitur: ſi verò ad manus chiragra: ſi verò ad vniuerſum corpus, arthritis morbus, id eſt, articularis abſolute appellitatur, quem pati vidimus Antuerpiæ nobilem quendam virum iuſtitiæ Protectorem, quẽ vulgo Burgimagiſtrum appellant. quum igitur nobilis hic vir de quo agimus, poſt multam remediorum applicationem, œdematoſo tumore manum occupante, liber euaſiſſet, in febrẽ quandam incidit, quam comitabatur capitis dolor, membrorum laxitas, ac totius corporis pigrities quædam, pro quibus omnibus ſanguinem in cubiti flexu extraximus, & illico melius habuit: omnino tamen querebatur, & merito ſanè, quia multa pituita in inteſtinis putreſcebat, vt ex excrementis percipiebamus, quæ non niſi pituitoſa, & mucoſa ſemper erant: tandem pharmaco propinato, vniuerſum corpus euacuante, & nonnullis adhibitis, malam capitis temperiem, & iecinoris emendantibus, ſanitati integræ fuit reſtitutus.

SCHOLIA.

QVVM *varijs de cauſis articularis morbus oriri ſoleat, ſic raro pauperes inuadere, ipſum videmus, vnde rectè Græcus Poeta podagram, deam* μισο-

μισοπτωχὸν. id est, odio habentem pauperes appellat: quia ad eos nunquã vel raro accedat, accedit quippe, ac sæpe ad diuites & otio viuentes visitat: vnde quidam disticho hoc eleganter podagræ originem describens, ita dixit.

Λυσιμελοῦς βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης.
Γεννᾶται θυγατὴρ λυσιμελὴς ποδάγρα

Quæ sic ad verbum verti possunt

Soluere membra solet Bacchus, solet & Venus ipsa
Soluere, & ex illis nata podagra solet.

Ita vt ex Baccho Deo membrorum dissolutore, & Venere Dea membrorũ dissolutrice, filia podagra nascatur, membrorum dissolutrix. Cæterum, cum in corona doctorum hominum essemus, & docto huic viro vena secaretur, in dubium versum fuit: num pertusa vena, illico digitum liceat super imponere, & sanguinis fluxum per paululum tempus cohibere. Secundo, an fluente sanguine, tuto potus aquæ ægroto concedi possit, vel saltem illico post sanguinis missionem, demum vt omnes circa primum absoluendum conuenere, ita circa secundum non parua orta fuit altercatio: quum enim secta vena est, vulneri digitum superimponere optimum esse omnes astruunt: quia virtus discernens deteriorem sanguinem ad sectionem transmittit, sed potissimum hoc fiat consulerem quando ægrotus, metu, terrore, vel stomachi demorsu in lipothymiam incidit, vel paratus est incidere: intercepto enim fluore uirtus recreatur, & exinde euacuatio completa subsequetur: nec enim hoc tantum in principio fieri debet, sed ipso fluente sanguine, modo virium imbecillitatem timemus: proinde ijs quibus vires debiles sunt hac vti cautela in vena sectione sanum semper erit consilium. Ad secundum verò dubium, quod est an medio sanguinis cursu aquam ægroto bibendam tuto dare possimus. Respondemus quod si nõ vrget necessitas, nec æger in lipothymiam paratus est incidere, quod tunc nec aqua, aut alterius rei potus offerendus est, immo ex toto abnegandus, quia eo fortè fluor interciperetur: sed in hoc maior dubij vis consistit, an facta vena sectione, & fluxione cohibita, continuo febricitantibus conueniat dare frigidæ potum: quia multi ex hodiernis Medicis. id tanquam ægrotis conuenientissimum moliuntur, & in praxim ducunt, hac fulti ratione, quia quum bonum sit sanguinem & humores intra venas contentos refrigerare, aqua in stomachum ingesta, à venis sanguinis missione inanitis, attrahitur, & sic humores refrigerat, qui vero oppositum agendum contendunt Galenum adducunt libro nono Methodi medendi, & alibi dicentem: cui sanguis extrahitur, interpositis duabus horis, cibus, & potus non nisi exhibendus est. At mea sententia, qui febricitantibus aquæ potum à sanguinis missione concedunt multa sunt laude digni, nimirum, quia ratiocinatione verissima vtuntur, & à Galeni mente non aliena. Cæterum, quum in præsenti de chiragra

gra sermo incideret, in mentem venit Ludouicus Viues Valentinus, *vir omnium suffragijs doctissimus, vt eius attestantur monumenta, præcipuè commentaria illa quæ super* D. Augustini *librum de* Ciuitate Dei *edidit: qui quum apud* Antuerpienses *ageret, ac chiragra laboraret ab eo fui accersitus, ad ipsius bonam recuperandam valetudinem: tophaceas enim durities in manus articulis habebat quas decoctum ligni guaiaci non rectè exhibitum firmauerat. Natura enim biliosus hic vir erat, qui ob contumacissimas durities illas, quas* Græci poros, Latini *tophos appellant, calamum ad scribendum vix arripere poterat: & ea de causa quum præsens essem lachrymis perfusus, decoctum guaiaci deplorabat, & eo magis quia post eius haustum, quæ ipse commentarijs meis prioribus super* Dioscoride *in lucem editis de guaiaci natura, & temperamento scripseram, legerat: mirum enim in modum guaiacum exsiccat, quo fit, temperatura siccis multum obest, non igitur omnibus indiscrete guaiaci decoctum, præcipuè ex vino confectum offerendum est, quia inde insanabiles ægritudines oriuntur: quare hic lubentissimè admonerem, vt qui complexiones calidas & siccas habent habitudines extenuatas: materiam morbi adustiorem, ab hoc potu abstinerent: qui verò crassi sunt, natura pituitosi, humores lentos & frigidos habentes, secure eo vti possunt.*

Curatio centesima de angina occupante laringem, & œsophagum: simulq́; quod per clysteres iniecta iuscula nutrire possunt.

MVLIER nobilis angina vexabatur, ita vt nec loqui nec cibum deglutire esset possibile, vnde laringem bronchi, siue trachea arteriæ caput dictum, affectam esse, simul ac œsophagi orificium certum est, vnde quum sic, ac emortua permaneret, per octo dies eam iniectis per anum iusculis, & ptisana seruauimus: nec enim bonus Medicus in hac re dubium committere debet, an in aluum per anum iniecta nutrimenta in corporis substantiam verti possint. Nouimus enim nos, non ex sophismatibus propositis, aut argumentis pro hac re adductis: sed ex ipsa corporis dissectione, quod nutrimenta clysmatibus per anum iniecta optimè nutrire possunt, vt in hac percepimus muliere: quia ex ipso iecinore ad crassiora intestina venulæ quędam propagantur: per quas indigentiæ tempore iecinor ipsum ad se nutrimentum per anum iniectum ex ipsis crassioribus intestinis attrahere potest, quod noscens Cornelius Celsus libro tertio suæ medicinæ, capite decimonono, minimè de hac re dubitauit, veluti post eum

Abinzoar gloriosus, ac cæteri Mauritani, nec Galenus vnquam hæc, si non astruxit, saltem negauit, vt libro secundo de Composit. medic. secũdum locos, capite de Cephaleæ cura, & tertio de Symptomatum causis percipi potest. Cæterum, quum de clysteribus loquor memoriæ occurrit, quòd quum probus quidá vir ileum siue iliacum morbum, quem recentiores medici, Miserere mei Deus, Latiniores autem Voluulum appellant, pateretur: & per superiora multa euomeret, per inferiora verò nulla remitteret post plures iniectos clysteres, ac oblongas glandulas, quas Hippocr. longitudinis decem digitorum in latitudine, quandoque immitti suadet, quibus nihil egessit, ad hoc artificiũ deuenimus, quo scopum obtinuimus, & ægrum ab orci faucibus liberauimus: ita enim artificium habet, follem fabrilem, quo passim ignem accendimus optimè concinnatum, ano indidimus, & eo flatum in ventrem immisimus, quo extracto infusum emolliens cum trochiscis alandaal paratum, per clysterem æneũ, syringam dictam, subito eiaculari fecimus: quo stercora illico dissoluta, ac colliquata fuere. Et demum educta: sic enim in hoc morbo operandum suadet Hippocrates libro tertio de Morbis, capite quintodecimo, quem legere ne pigeat oro, sunt enim pulchra ibi ab eo scripta, & ad rem medicam vtilissima. Et sic primæ Cẽturiæ est Finis. Anconæ. Anno M D X L I X. Kalend. Decembris, Romana sede Pastore vacante, & Carolo Quinto Cæsare imperante.

FINIS PRIMAE CENTVRIAE.

AMATI LVSITANI MEDICI PHYSICI PRAESTANTISSIMI CVRATIONVM MEDICINALIVM CENTVRIA SECVNDA,

MVLTIPLICI VTRAQVE RERVM COGNITIONE REFERTA.

Curatio prima in qua agitur, De destillatione calida.



ILLVSTRISSIMA Domina Iacoba de Monte, Iulii tertij Summi Pontificis soror dignissima, Anconæ destillatione calida laborauit. Testabantur autem notæ destillationẽ hanc ab humore pendere calido & subtili, quia quum à capite humor descendebat, palatum, fauces, guttur, laringẽ, hoc est, tracheæ arteriæ caput, & iis reliquas affines articulas, vrebat, exasperabat, vexabat, ac mordebat, vt igneum quoddam excorians descendisse aliquãdo lamentaretur. Secunda, humoris citrinitas, qui color bilem attestatur: tertia salsus sapor, quem in ore percipiebat, non adeo tamen intensum, caliditatem vtcunque præ se ferens. Quarta, febricula illam interdum detinens. Quæ omnia vt nostis caliditatem & humoris acuitatem arguunt. Porrò humori subtili bilioso, crassiusculus pituitosus erat mistus, vt ex ipsius humoris substantia per sputum deiecti videbatur. Quin & eius ætas ita esse clamabat, duos enim supra sexaginta ætatis suæ annos agit, dominabatur tamen (vt dixi) humor biliosus, subtilis, qui per palatum in fauces & stomachum defluens, cibum in eo sæpe corrumpebat, quem postea aciditate infectum euomebat. Qui descensus Græcis catarrhus, Latinis verò proprie destillatio dicitur: nec minus humor hic in asperam arteriam destillabat, qui maximam ac infestam concitabat tussim, quem defluxum, Græci branchũ, Latini verò raucedinem appellare solent. Huius quoque humoris portiuncula in nares currebat, aliarum affectionum salubris sanè defluxus, & quem Græci Coryzam vocant, Latiniores verò Grauedinem. Cæterum, morbus hic à mala cerebri intemperie

rie calida materiali pendentiam habet, pro qua extirpanda remo uendaúe sanguinis extractione opus erat: præcipue ex vena cubiti exteriore, quam cephalicam vocamus. Sed quum nonnulla impedimento essent, eam prætermisimus, cuius vice cucurbitulas scapulis admouere fecimus, & ipsis sanguinem per vulnuscula extrahere. Erehinorum medicamentorum vice, aqua violarũ erat, quæ nares dilatat, & viam reddit liberam, materiæ per eas effluxuræ. Humores quoque exuberantes à capite deorsum delati ac retracti fuere, extremitatum frictionibus, & ligaturis. Syrupus excellentissimæ huic dominæ oblatus, violaceus erat, & iuiubinus, cum aqua violarum & hordeacea dilutus, quo crassiuscula facta est materia, quam pilulis aureis & aggregatiuis purgauimus, veluti postea manna, cassia fistulari, & aliis similibus. At postea diatragacanthum cum bolo armeno illi offerebamus. In nocte vero pro conciliando somno ac crassiori reddenda materia, syrupum papaueris pondere duarum vnciarum cum totidẽ aquarum lactucæ vnciis bibebat: aliquando vero syrupi huius vice, diacodion solidiori forma paratum in ore tenebat, vt oris caliditate eliquatum per asperam arteriam laberetur supine cubando. Nam alio in tempore præsertim somnus, supinum decubitum fugere oportet, dormire autem in ventrem magis vt catarrhus in nares defluat expedit, iis annectere est pilulas bechicas, saccharum candum violaceum, diatragacanthum frigidum, præcipuè eo modo quo in Italia album trochiscorum modo concinnatur: & eius apparatus ita habet. Recipe Gummi Tragacanthi boni, unc.ij. Gummi arabici unc.j. & drach.ij. Amili drach.iiij. Liquiritiæ mundæ drach.ij. omnia subtiliter puluerizentur, & libris quatuor sacchari optime cocti & clarificati, adiiciantur. Postea in mortario marmoreo tam sæpe tractentur cum farina amili quoad massa fiat apta, vt ex ea trochisci sigillati formari possint, hoc enim diatragacanthum vulgare vniuersæ Italiæ est, quod albissimum ac ægrotis placidum admodum est, secus autẽ illud alterum coloris cineritij à Nicolao in suo Antidotario descriptum: tametsi maioris efficaciæ esse non sit diffidendum.
Conditum quoque delicatissimum citare est, quod ex succo violarum ac floribus ipsis uiolarum contusis, & saccharo exceptis componitur. Paratur autem ad ignem ac rotularum figura redigitur, quod & in ore ut cætera artheriaca tenetur. Sed & decoctum sputum facilitans interdum sorbebat, quod ex zyzyphis, id est, iuiubis, myxariis, sebesten hodie officinæ uocant, floribus uiolarum, hordeo mundo, capillo ueneris, Glycyrrhiza,

vua Sole exiccata, ſeminibus frigidis, & iis ſimilibus, aqua incoctis conſtabat, adiectis tamen penidijs ac ſaccharo. Cuius vice, aqua hordeacea ſaccharata interdum vſurpabatur, quum multũ exiſtat pectoralis, ſicuti iulep violatum, quæ omnia cochleari ſumi debent, & paulatim deglutiri, vt portio eius aſſumpti in aſperam arteriam deerret, ijs faciunt eclegma, ſiue elambetiuum ſequens, quod habet. R. Mannæ electæ vnciam vnam, Penidiarum vnciam vnam, & ſem. Olei amygdalarum dulcium, ℥.vj. Oxymelis ſimp. Syrupi violacei. ana. q. ſuff. miſce, fiat electuarium, in forma loch. & hoc ſequens. R. Butyri recentis ℥.ij. Syrupi violacei compoſiti quãtum ad ſpiſsitudinem & formam loch ſufficit, miſce, & elambendo vt cætera accipiat. At thorax foris oleo violaceo, aut butyro recenti, vel oleo amygdalarum dulcium inungebatur, nec ad emplaſtra aut cataplaſmata, ex mucilaginibus, ſeminis lini, fœnu græci, cum maluis & matribus violarum, adiectis oleis prædictis, vt parari ſolẽt, deuenire opus fuit: ſed interdum hæc tractabantur. Illuſtriſsima domina hęc male habebat, & morbus grauiter eam affligebat, & fluxio ſiue deſtillatio perſeuerabat, ex qua tuſsis vt dixi oboriebatur cõtumax ac difficilis pro quibus amouẽdis curãdisue propoſitũ à Medicis fuit, An ceratũ ex thapſia cõcinnatũ, vel Emplaſtrũ de ſtercore columbino, aut Emplaſtrũ rubricans vt ſynapiſmũ, aut huiuſmodi alterũ, capiti admouere eſſet optimum: de qua re in Scholiis legere eſt. Cibus huic oblatus capi cõtuſum, cũ ptiſanæ optimè concinnatæ, parte dimidia erat, veluti amygdalatũ ſeminib. frigidis paratũ. Potus, vini ſubdulce hordeacea aqua dilutũerat, cuius vice, ſæpe aqua mellis vtebatur. Sed morbo iam inclinante, inter cibos, porrum vnum vel alterum adnumerare eſt, quod aqua coctum, ac recenti butyro exceptum, acetarij vice concedebamus: eo enim multum delectari aiebat. Nam, porrum nimium pectori valere, omnes authores aſtruunt: quod & Nero Imperator olim non negabat, qui quum bene cantaret, porris multum debere fatebatur: vt memoriæ commendauit Platina libro ſuo de Obſonijs, ſiue de Honeſta voluptate: Qua de re hodierni medici, porrorũ decoctum tanquam pectorale, ad multa concinnanda artheriaca medicamenta vſurpant. Sed & Fabas illi offerre inter nos conuentum fuit: præcipuè quum iam meliuſcule haberet, & materiam ſpuebat. Sed quum diſsidium ortum eſſet an cum cortice vel ſine eo fabæ coctæ dandæ eſſent, ideo ab eis abſtinuimus: pro qua re inueſtiganda pauliſper hic immorari non pigebit, & eo magis quia hæc ſunt res de quibus ſcire iuſtum eſt.

O SCHOLIA.

SCHOLIA.

DVO in hac curatione desiderantur: primum, an laboranti catarrho ab humore subtili pendente, Emplastrum de thapsia, vel ex stercore columbino confectum, aut huius classis rubricans aliud admoueri securè eius capiti debeat, vel possit: cui dubio Galenus respondet quod quando ab humore subtili calido destillante venæ rupturæ timetur, vel hominis suffocatio, aut pulmonum exulceratio, vel horum aliud simile malum, Tunc illico in principio ceratum ex thapsia vel medicamen, quod ex palumbium stercore constat capiti apponendum est, vt ex Historia libri quinti Methodi medendi quisque percipere poterit, capite præcipue tertiodecimo, vbi de curatione quam Romæ in splendida muliere peregit, tractat. Hoc enim remediorū nititur genere Galen. materiam destillantem sursum retrahere, vt sæpe in vniuersa eius doctrina legere est. Institutum enim à nobis est, in hoc inscribendi ordine, non authoritates aggerare, prout hodie multi ad doctrinæ ostentationem faciunt, Sed res vno vel altero loco signare, vt studiosi postea maiori cum ocio eas inuestigent. In Galenum porrò Alexander Trallianus, vir grauissimus, debacchatur: Qui libro secundo suæ Medicinæ capite quinto, uel libro septimo capite primo, uersione Guinterij, in quo curationem eorum qui ob acreis humores sanguinem spuunt, percurrit, ita inquit. Nec possum non demirari, quod Galenus mirificus ac summus medicus, inter medelas huius mali, nihil frigorificum, nihil item eorum quæ humectant recensuit: Sed contra omnia fecit: Nam intra initium confestim calorificis, siccificisq; usus est. Quibus mali causam magis inflammauit, magisq; exiccauit, pulchrè nimirum excretionem sanguinis ab erosione ortam gnarus: proinde rebus ita se habentibus, præstat illico frigorifica & humectantia adhibere potius quam qualitati causæ insistere: quòd si ampliorem κακοχυμίαν subesse coniectraueris, facienda est euacuatio, qua fiat humorum maximè acrium & biliosorum euulsio, ne intemperie sua, & caput, & pectus maiore acrimonia adficiant. Radebat ille ægri caput, & imponebat medicamen ex stercore agrestium columborum, ducens in laconicum & balneum siccum languentem, exhibuitq; thiriacam & thapsiam (illam nonnunquā quum petendus esset somnus) neque permittebat olei quicquā, neque capiti, neque pectori, neque reliquo corpori perfundi. Quæ sanè omnia ampliorem acredinē inducunt, & abrosionem longè spaciosiorem efficiunt. Nec enim placant, & fluentem materiam sedes uellicando, corrodendóue non prohibent, quum tamen satius sit acredinem temperare, sedare, & quicquid fluit reprimere: Quin etiam tussis quæ sanguinem quoque extundit, mitiganda est, & omnium præterea membrorum temperamentum bonum, quo non est aliud præstantius adminiculum studiosè tueri expedit. Quibus omnibus ad unguem obseruatis, utendum est his quæ desiccandi cicatricem contrahunt, mea utique opera complures ad pristinam statim

reuersi

reuersi sunt ualetudinem, nulla adhibita, neque thiriaca, neque alijs quibusdam Antidotis, Vsi perpetuo non vellicantibus medicamentis, praecipue uerò concinnatis è lapide hematite. hactenus Alexander: *Qui paulo post subdit. Documus autem his qui propter abrosionem ex destillatione quam* κατάῤῥουν *Graeci dicunt factam, uel ob calidam intemperaturam sanguinem proyciunt, minime utendum esse calfacientibus & exiccantibus, uel aliqua acrimonia praeditis medicaminum praesidijs, sed contra ijs potius quae nihil neque acredinis, neque mordacitatis in se continent medicaminibus curationem esse machinandum, & euentum felicissime conatibus respondere: in cuius utique penuria succenturietur lapis armenicus. Ex ijs igitur Alexandri uerbis, quae sic in lungum citare placuit, satis claret, eius animum esse, in catarrho frigido periculum minante optimum esse, & ceratū de Thapsia, & medicamen ex stercore columborum agrestium, capiti apponere, veluti alia calida attrahentia medicamina. Secus autem in catarrho à calida & subtili pendente materia. In quam sententiam Aetium quoque ire audimus, Qui contra Galenum, subobscurè sermone octauo suae medic. cap. quinquagesimotertio, ita alloquitur. Melius autem erat mea quidem sententia uelut fontem malorum excindere sanato, uidelicet capite, quod si impossibile sit facere ob uehementiam naturalis intemperiei, omnino tamen eius saluti consulere oportet. Indicatione ex figura ipsius accepta quomodo ei subueniri posit. Non enim mox ueluti aliqui Medici omnibus capitibus semper ex thapsia & sinapi cataplasmata adhibent, sic & te facere volo. Etenim si à calida intemperie caput vexatur, omnia calida pharmaca nociua existunt: oportet itaque ipsos balneis multis calidis potabilium & dulcium aquarum consolari, simulq; generatos in capite uapores calidos discutere, & temperaturam omnem in melius mutare. Nociuus autem est eis vsus aquarum natura sua calidarum: & caetera. Hac Aetius. Qui eodem octauo sermone, capite tamen sexagesimo, in quo eorum pertractat curationem, qui ob destillationem sanguinem expuunt, non alijs quàm Galeni vtitur verbis, à nobis ex libro quinto Methodi medendi superius adductis, à quibus nec Paulus Egineta quicquam, vt solet, dissidet, vbi de cruentis sputis, libro suo tertio sermonem facit, capite scilicet trigesimoprimo: quibus verbis, Auicenna vt solet astipulatur Fen decima libri tertij sui Canonis, tractatu tertio. capite sexto: vbi ut obiter hoc attingam, ineptè admodum interpres, pro thapsia, rutam syluestrem vertit. Caeterum, nos tametsi periculum esse nouimus inter tam graues ac praecipuos authores, iudicium facere, id tamen quod longa experientia obseruatum habemus, referre minime grauabimur. Vbi enim catarrhi materia est frigida, intemperiem cerebri frigidam corrigimus, eumq; sacculis ex saluia, maiorana, stechade, betonica, origano, pulegio, milio, thure, sale, melanthio, & similibus, roboramus: quin & eum la-*

uare mandamus vino aromatico vel maluatico, adiectis caryophyllis, nu ce moschata, utroque cardamomo, & galanga: immo & lixiuio capitalibus plantis apparato: quod si votis non responderit, ad synapismum, vel ceratum ex thapsia, aut medicamentum confectum ex fimo columborum agrestium deuenimus: modo morbus nobis indutias det, quòd si à principio illico periculum secum trahat, nulla interposita mora, ad hæc dicta confugimus medicamenta, veluti ad uesicatoria, & candens ferramentum, cauterium dictum, commissuræ coronali imponendo. At si catarrhus à materia calida, subtili, & acri, eueniat, à qua suffocationis periculum impendet, aut excoriatio, vel venæ ruptura, cum tussi aspera, & insomnia, tunc omnibus machinamentis materiã expellere solicitamur, & eam refrenare, ac frigidis & humidis medicamentis crassiorem reddere, ad pilulas de cynoglossa, & opiata medicamenta vsque deueniendo: exterius vero olea frigida, & vnguenta refrigeratoria admouendo, quòd si non profuerint, aut morbus non remittetur, tunc ad vesicatorium sincipiti ad summum deueniemus, cerata, & emplastra calida omnino fugientes. Si morbus tamen inducias præbet, in brachio, primo non procul à capite cor ui, loco humero insito, cauterium affigimus: in eo præcipue brachio quod partem capitis catarrhus magis affligit, nonnunquam verò apertionem post aures facimus. Cauterium vero commissuræ coronali raro in calida affectione admittimus: quanquam Arculanus, ac ferè omnes practici indiscriminatim in vtroque catarrho tam frigido quam calido, cauterium hoc summe laudant, præcipue si per longum tempus apertum vlcus dimittatur: quia per eum copiosa & multa materia vacuatur: mea tamen sententia in calido catarrho cauterium fugiendum est, quia membrum magis inflammat, & materiam fluxibiliorem, & acutiorem, ac magis acrem reddit, quod experientia comprobatum habemus: & Alexander Trallianus non siluit, libro secundo suæ Medicinæ capite quinto, vbi ita inquit. Cognouimus verò quempiam qui propter mali, & noxij humoris fluxum in pectus (frigida intemperie) hoc malum incurrit, cauterijs caput inussisse, atque omnibus illico symptomatis caruisse: ita sanè ut ipsa qua tenebatur humorum officium facientiũ plenitudine penitus exhausta, tussiq; sublata, exulcerationibusq; exustionis beneficio fluxu destitutis, sanitatem recuperarit. Ita porrò affectis thermæ summo remedio sunt: queadmodũ cotra. Qui ex calida intẽperatura in morbũ incidunt, his calorifica sunt aliena, & frigida expediunt: ex quibus Alexandri verbis satis manifestumq; euadit, quam pueriliter Hieronymus Cardanus Medicus Mediolanensis, in suo De malo medendi usu, libello errat, quum absolutè nulla habita caliditatis aut frigiditatis ratione, in destillationibus actualia cauteria prohibet, absque enim hoc remediorum genere clarissima hæc domina intra dies triginta ad sanitatem integram fuit restituta. Nunc demum, secundum

absolui dubium restat: An fabæ excreationibus pectoris & pulmonis conueniant. Secundo an cum cortice uel sine eo, dandæ sint: pro quo absoluendo: primo notum omnibus esse arbitror fabam, (de sicca enim loquimur) frigidam & siccam ferè in primo gradu esse, vt tradit Galenus libro septimo de Facul. simplic. medic. ex qua edulium adeo flatulentum paratur, ipsam flatulentam arguens, vt si per tres dies quis eam coxerit nunquam ab hoc flatu expoliabitur, ut refert Galenus libro primo de Victus ratione in morbis acutis, enarratione decimaoctaua, dicens: Ptisanam si valde coxeris cibum haudquaquam flatuosum efficies ἔτνος autem fabaceum, (ita Græci vocant) neque si tribus coxeris diebus, flatu viduum orbatumq; reddideris: nempè ex propria substantia quod flatuosum est, habet, non autem ob diminutam coctionem veluti ptisanæ, ijs faciunt, quæ ipse libro de attenuante victus ratione, capite de fabis, tradit, inquiens, fabæ coctu sunt difficiles & multum flatulentæ, proinde gladiatoribus olim cibus erat, vt meminit libro primo de Aliment. facult. ijs enim de fabis præscitis, quòd difficilis concoctionis sint, ac nimis flatulentæ, ad dubium reuertamur: An pectoris, & pulmonis excreationibus conueniant fabæ? Cui dubio, omnes tam Græci, quàm Arabes, respondent, quòd sic: nimirum docente id primo Galeno libro septimo citati voluminis, vbi ita inquit, porrò, vt edulium flatulenta est faba, ac coctu difficile, si quid aliud; excreationibus ex pectore & pulmone idonea, & c. Sed an cum corticibus vel sine eis coquendæ sint, vt excreationibus prosint, hoc opus hic labor est. Galenus citato lib. septimo de Facul. simpl. medicam. inquit: Caro eius paulum quoque abstergentis facultatis continet, sicut putamen nonnihil astringentis. Qua de causa, medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, cœliacis, vomentibus, quos ἐμέτικους nominant exhibuerunt. Ex quibus verbis satis constat carnem fabarum depositis putaminibus coquendam esse, ac pectoris affectionibus & vitijs laborantibus propinandam esse. Quod Galenus ipse ita faciendum præcipit libro septimo de Composit. medic. secundum locos, capite primo, in quo de affectionibus circa partes respirationis contingentibus, agit. Inibi enim intra reliqua pectori conuenientia, fabam fresam elixam, numerat: est autem faba fresa, absque corticibus fracta, albaq; redacta, prout hodie varijs in locis venalis habetur. In quam Galeni sententiam Auicenna vadit, ac post eum omnes practicas scribentes: At Paulus Aegineta, vt solet libro septimo suæ Medicinæ Galeno subscribit, libro tamen tertio, capite de Raucitatis curatione, longè dißidet, quum fabas suis corticibus elixas tanquam valentius abstergentes concedat. Hæc enim sunt Pauli verba: At si humor in particulas se receperit transeundum est ad ea quæ valentius abstergunt: cuiusmodi est faba cum corticibus suis elixa, & quæ ex melle præparantur. Ob hæc autem Pauli verba dubium hoc à

nobis propositum fuit: quæ ex directo omnibus authoribus aduersantur, immo sibi Paulus contradicit libro septimo, vbi Galeni verbis subscribit. Proinde vt paucis rem absoluam, non aliud certe crediderim, quam men dam subesse huic Pauli textui, aut potius Græco exemplari, quum vice di cendi, cuiusmodi est faba absque corticibus suis elixa, dixit, cum corticibus suis elixa. Non me latet tamen hodie ex fabarum corticibus aquam per campanam extillari, quæ summopere vrinam cit, & apprime diuretica est: quod opus potius abstersionem quàm constrictionem arguit: quan quam eos cortices vtpote adstringentes in unguento decorticibus castanearum dicto, & de comitissa, ingredi nos non lateat. Si quis tamen meliora adduxerit, non grauabor sententiam mutare.

Curatio secunda, in qua agitur de occipitio fracto.

PVER natus annos sex, per scalam cecidit, & in occipite ita fortiter percussus fuit, vt illico euomuerit, ac tanquam mortuus per dimidiam horam prostratus iacuerit: ad quem accersitus, iubeo chirurgum in ea occipitis parte, magnam in crucem facere apertionem: indicabant enim prædicta symptomata caluariá dissectam esse, ac cerebrum læsionem pati: quæ omnia secunda curatione ita esse apparuerunt, non sine tamen assistentium admiratione: erat enim occipitis os, quod densissimum & firmissimũ est, maximam rimam à medio lambdoeidis comissuræ incipientem versus primam vertebram habens, quam rimam assistentes chirurgi suturam existimabant, ignorantes alioquin quod sicut sagitalis sutura è medio lambdoeides aliquando ad nares vsque, tam in masculis quam fœminis, protendi visa est: ita à medio lambeoeides versus primam vertebram, nũquam nec in valde pueru lis. Sed esto quod sutura esset, per eam sanguinem ingredi credere par erat, qui postea putrefit, & ægrum ad obitum trahit, ob quam causam, inibi craneum ad duram vsque meningem persorare opus erat, nec vereri est, quod Hippocrates libro de Capitis vulneribus, agendum suadet, scilicet quod suturas ipsas perfo rare non debemus, sed secedendo in propinquo osse perforationem faciamus. Nam tametsi vera ac indubitata hæc Hippocratis sit doctrina, ob duram suspensam meningem: plerunque tamen cogimur quum sutura plus iusto aperta est, super eam radere pe ricraneum primo: inde vnguibus, vel vt melius fieri poterit, separando, à qua operatione nullũ malum oriri hucusque uidimus, sed magis mortem nonnullis superuenisse ob id quòd super sutu ram aperire chirurgi timebant, obseruauimus. Vidimus aũt nos

Ferrariæ

Ferrariæ Magnifici Antonij Lucei Medici Illustrissimæ Renatæ Ducis Ferrariæ, vxorem. Quæ cum è plaustro cum prædicta illustrissima Domina caderet, in capite vulnere vno vel altero affecta fuit, præcipuè circa squammosam siue mendosam suturam. Pro cuius curatione, quum varij medici & chirurgi præsentes essent, nos resonante voce, squammosam illam plus iusto disiunctam esse diximus, per quam apertionem sanguinis portiunculã subintrasse timebamus, iccirco rasorio aut scalptro ad durã vsq; meningem craneum perforare, quum inde nihil nisi faustum & bonum euenire poterat, contendebamus: quod si non fieret, multa inde mala oriri posse, prout postea euenerunt testati sumus. In grauissima autem Symptomata Magnifica hæc Domina incidit, ex quibus illi mors subsecuta est. Rimam igitur in puero de quo agimus, conspectam, secundum profunditatem ad duram vsque meningem perforare fecimus, terebellũ fugientes, ac oleo omphacino, & oui vitello ad aliquot dies vtentes, ad mel rosaceum colatitium deuenimus, superadditis vnguentis necessarijs quibus intra quadraginta dies sanitati fuit restitutus, solidescit autem caluaria fracta plerunque triginta quinque diebus.

SCHOLIA.

CVM *omni capitis osse robustius est os occipitis, mirari est, quomodo ex casu fissuram adeptum sit, Item, quum pueri esset os, quomodo non plicatum fuit, non verò diruptum aut scissum. Quibus dubijs respondemus. Primo, raro contingere occipitium ob sui duritiam frangi, quia tamen obnoxium, vt catera ossa erat, frangi non est mirari: quibus addimus, quod quia durum est, scissum fuit. Nam si molle, vt sincipitis esset, forte plicaretur: nec rimam aut fracturam pateretur, vt alijs euenisse visum est puerulis, & nos centuria prima harum medicarum curat. meminimus. Porrò de cranei fracturis, legito Galenum, lib. sexto Methodi medendi.*

Curatio tertia in qua agitur, de quodam qui ob capparũ multorum esum, in quædam Symptomata grauia deuenit.

MONACHVS Recinensis, qui apud Cœnobium Diui Dominici Pedagogi officio fungitur, quum morbo ex meatuũ circa iecur obstructione iamdiu laboraret, medicorum consilio, in prandio & cœna, nullo alio acetario quàm oxeleo paratis capparibus vtebatur. Ille verò credens citius ab affectione illa liberari, si plures in cibo acciperet: Scutulam capparibus plenam præci-

puè in cœna esitabat. Ex quibus succus quidã genitus fuit, ipsum in stomachi rosiones, & insomnia quædam trahens. Qui quum sic per aliquot noctes insomnis afflictus, absque febri tamẽ, perseueraret, ad me venit, medicamentum, quo morbum profligaret, petens. Porrò quum de victu, & cibariis vti solitis ab eo quærerem, plures cappares singulis diebus comedisse meminit: à quibus humorem illum salsuginosum, ac porri virorem referentẽ, ortum traxisse coniector, id quod ita esse postea inueni, ab eis enim vt in totũ abstineret suasi. Demũ expulso humore illo, per bolũ ex casia fistulari, & pauculo agarico cõfectũ, ab illis affectionibus liber, & immunis euasit, nec amplius in easdem rediit.

SCHOLIA.

TAMETSI *capparis radicis cortex, & eius fructus, virium proportione respondeant: ad omnia tamen cortex quàm fructus & folia, potentior est. Caterum capparis ex diuersis, pugnantibusq; constat facultatibus, vt meminit Galenus libro 7. de Facult. simp. med. Nam sua amaritudine capparis extergit, purgat, & incidit: Acrimonia verò excalfacit, incidit, ac digerit: porrò acerbitate contrahit, densat, ac constringit. Vnde lieni indurato, ac iecinori obstructo maxime opitulatur. Praterea ad collapsam appetentiam incitandam cappares accommodatissimi sunt, quibus vt medicamẽto verius quàm alimẽto sale (vt ad nos importari solent) conspersis, vti solemus: Oxeleo tamen: aut oximellite paratis. Si quis tamen illis liberalius, quam deceat vtatur, & vice cibi eisdem uescatur, ex eisdem serosum, vel biliosum, aut melancholicum gigni humorem certum est, vt nostro interuenit agroto. Et Galenus confirmat libro de Cibis boni & mali succi, capite secundo, in hunc modum dicens. Necesse est enim crudos, crassosq; humores vel concoqui, vertiq; in sanguinem, vel in putredinem labi, non secus ac qua calidis in locis diutius manserint. Quamobrem inuenta à medicis medicamenta sunt, qua salubria appellantur, tenuandi scilicet vim habentia. Ea nanque astrictos meatus obstructionibus liberãt: ac si quid lenti humoris infixum vasis, harensq; fuerit, abstergunt, crassasq; humiditates attenuant, ac dissecant. Quòd si eis quispiam vberius vtatur, ea vel serosum, vel biliosum, vel melancholicum procedente tempore efficiunt sanguinem. Hac Galenus, per qua satis constat cappares hoc efficere posse. Nam Auicenna authore, cappares secũdo gradu calida & sicca sunt: qua inter salubria citata medicamenta merito reponi debent. Nam sua acuitate sanguinem biliosum, & melancholicum, ijs qui vberius eis uescuntur, efficiunt. Quin etiam eorum substantia salis causa prauum prabet nutrimentum. quod in totum dixerim biliosum, & salsuginosum: ex quo aucto, non nisi intestinorum, & ventriculi rosiones nascuntur, capitis dolor, per vniuersum corpus pruritus, ac vrina difficultas: ob qua in somnis homo*

plerunque

plerunque euadit. Animaduertant igitur medici qui principum curam habent, ne liberalius quàm deceat capparibus eos vesci permittant. Parcè enim cappares comedi debent, & (vt Galenus tradit) medicinæ tantum ratione: quia medicinæ cibalis dicuntur. Quæ omnia de asparagis, & crethamo, fœniculo dicto marino, dicta putato. Nam plus iusto comesti prassinam bilem gignunt: ut nos ipsi experientia compertum habemus, & plures frequenter obseruant.

Curatio quarta, in qua agitur de quodam, qui ob errorem commissum in pleuritide mortuus fuit.

QVIDAM Anconitanus natus annos quinque supra viginti, fortis & robustus, pleuritide correptus fuit: ad quem vocatus, illico ex axillari vena eiusdem lateris, vbi dolor erat, sanguinem extrahere feci: quem postea ægri resumptis viribus, ex eodem loco, bis fluere feci: ita vt intra quartum diem, dolor ex toto sublatus fuerit, & æger post multam sputi reiectionem se sanum diceret. Sequenti verò nocte quum suo, & aliorum iudicio bene valeret, cum vxore rem habuit: vnde dolor intensissimus, & symptomata grauissima illum denuo inuaserunt, adeò vt intra biduum eum interfecerint, obijt autem vltimo sexti diei.

Curatio quinta, in qua agitur de coccyge osse, cauda dicto, recuruo, ac inflammatione propè ipsum oborta.

IOANNES Cordella Anconitanus natus annos vigintiseptem, inflammatione cum ingenti dolore circa podicem laborabat, ex qua & febricitabat, & ita querebatur, vt remediorum applicationem omnino pertimesceret, nec quicquã super eum locum admitteret. Clauum enim, aut spinam inibi infixam se habere clamabat. Ego verò causam vnde morbus oriri poterat perquirens, cum Gallis iter fecisse, ac eorũ more succussatore equo equitasse, respondet: quo audito in mentem venit, forte fortuna huic coccygem os quod communiter caudam dicunt, plicatum ac ferè confractum fuisse, quod aliquando euenire solet iis qui ex alto cadunt, vel qui plus iusto concutiuntur, vt ab equis, qui concutiendo sessorem gradiuntur gradariis oppositis, sæpe fit, potissimum ijs qui extra consuetudinem talibus equis vtuntur. Apposito igitur maturante medicamento, ac disrupta phlegmone, & multo ex ea pure deposito æger melius habuit. Protinus igitur

igitur assistens chirurgus nostro consilio indicem digitum manus sinistræ per ægrotantis anum immisit:ac(vt prædixeramus) coccygem male affectum inueniens, in suum locum dextra manu reduxit. Et paucis postea admotis idoneis medicamentis,intra paucos dies sanitati fuit restitutus.

SCHOLIA.

COCCYX *os est cauda dictum, ab osse sacro ortum habens, quod tam hominibus, quàm simijs, tribus constat ossiculis carthilagineis potius quàm osseis. In quo Gal. libro De ossibus, nonnulla paria neruorum reperiri, ac per id disseminari tradit: quod verum esse in simijs sciatis velim, secus autem in homine, quum nulli in eo videantur, nec foramina percipiantur illa, per quæ nerui propagari, aut disseminari aliqui possint. Quibus addere est, quod spinalis medulla ossi sacro terminatur, nec ad coccygem descendit, A qua nerui originem (vt nostis) trahunt. Proinde in homine coccygem nullis ornari neruis certissimum est, nec minus, vt obiter hoc attingam, de osse sacro à Galeno dicta intelligi debent. Ex tribus enim particulis os sacrum construi, capite undecimo dixit. Quod in simijs verificari nouimus. Nam humanum os sacrum ex sex constructum est ossibus. Porrò coccygis male affecti curationem breuiter, sed doctissime, ac artificiosissime attingit Paulus Aegineta libri sui sexti capite nonagesimooctauo, à quo nos in hac curatione edocti sumus. Sed vnum præterire non licet, quod inibi quando de osse sacro loquitur, proprie de coccyge sermonem facit, quum dicat, cæterum osse sacro confracto index sinistræ manus digitus in anum demittendus est, &c.*

Curatio sexta, in qua agitur de puero comitiali morbo laborante, quem epilepsiam vocamus.

PVER natus annos vndecim vlcus in crure habebat, quod quum diligentia pluribus elapsis mensibus curaret,& ad sanitatē reduceret, in Epilepsiam morbum comitialem dictum, incidit. Qui cum ad me veniret,& consilium de propulsando morbo peteret,inter cætera insinuat,morbum ortum post vlceris sanationem esse. At ipse quærens,An antea quum malo corriperetur,& in paroxysmum deueniret, aliquid per corpus obrepens sentiret? ille illico respondet,A crure propè vlcus, auram seu spiritū frigidum sursum ferri,ac caput petere persensisse. Qui quum caput attingebat,illico in terram concidebat,nec mente constabat. Quibus auditis,morbum per consensum fieri, & eius curationē in vlceris antiqui apertione consistere,in mentē subuenit.Proinde

de habitis ſyrupis pituitam reſpicientibus vniuerſum eius corpus purgauimus:ac ſupra vlcus, erodens ſiue cauſticum dictum medicamētum admouimus. Per quod adapertum ſanies & ichores retenti, olim ſoliti deſcendere, fluere cœperunt. Demum ligato crure, & vinculis parte in ſuperiore intercepto, ac conſtructo, inſtituto optimo victus ordine, puerum intra duos menſes in priſtinam reddidimus valetudinem.

SCHOLIA.

HANC pueri curationem Galeno acceptam referimus, lib. tertio De locis affectis, capite quinto, & Raſi Arabum facile principi libro ſuo nono ad Regem Almanſorem dicato, capite vndecimo, quos per otium legito.

Curatio ſeptima, in qua agitur de paralyſi, id eſt, neruorum reſolutione, & ſpaſmo, id eſt conuulſione, ac oris diſtortione.

MVLIER ob ſui pulchritudinē ab omnibus formoſa vocata, quum vtero gereret, oris tortura, ac neruorum retractione corripi cœpit, quæ indies magis ac magis vexabatur, & acceſsione quotidie pluries detinebatur. Hæc puellam optime peperit, & menſtrua, vt decet, reſponderunt. Paucis tamen interiectis diebus paralyſi oppreſſa fuit, adeo vt eius brachium, & dextrū crus immo totum illud latus non moueret. Contra quam ægritudinem nos varijs remedijs pituitam, caput, & neruorum originem infeſtantem, reſpicientibus, vſi ſumus. Eam primo extenuando, & incidendo ſequenti potu. R. Mellis roſati col. ℥.j. oxymell. ſimpl. ℥.ſ. aquarum beton. ſaluiæ. ana ℥.j. & ſem. miſce, fiat ſyrupus. Quatuor verò ebibitis, catapotia hæc deglutienda dedimus, quæ ita habent. R. Pilularum de hiera. ℈.ij. de agarico, affeieret. ana ℈.j. Diagridij. gra. 3. cū melle roſato formentur pilulæ quinque, & eas deglutiat, quatuor horis poſt cœnam. Sic enim paralyſi affecti leuiter tractandi ſunt preſertim quando morbus dat inducias. Poſtea tribus interpoſitis diebus, ī quibus & antea, quod aluus reſpōderet clyſteri vel balano admodum ſoliciti eramus, potum iſtum conceſsimus. R. Betonicæ, ſaluiæ, ſtechados, hyſſopi, maioranæ, ſatureiæ, chamæpitys, man. ſe. Polypodij quercini recentis. ℥.j. paſſarum abſque granis, ℥.iij. ſeminis aniſi, fœniculi, ana ʒ.ij. In libris ſex aquæ fiat decoctio ad medias, & coletur, tūc R. prædicti decocti. ℥.iiij. ſyrupi de betonica, de ſtechade, ana ℥.i. miſce, fiat ſyrupus, & ſexies iteretur. Poſtea verò iis catapotiis

aluus

aluus subducta fuit,quæ habent,pilularũ fœtidarum mesue,cocciarum rasis. ana ℈.ii.Diagridii.gra.3.cum syrupo de betonica, formentur pilulæ quinque,& inauratas hora prędicta deglutiat, post quas melius habere cœpit. At quum morbus diuturnus, & longus est,repetita euacuatione opus habet.Qua de causa,iteratis syrupis, ad prædictas pilulas deuenimus, veluti de sagapeno, serapinum officinarum mangones appellant, de oppoponaco, non omittentes tamen agaricum in pasta recens paratum. Nam trochiscatum quod officinis prostat,plerunque vetus est,& si recens paratum est,suas quoque in pręparatione amittit vires.Sed vnum scire tyrones decet,quod in paralysi & affectibus partium remotarum,pilularis forma aptior est,quia sua in ventriculo lõgiore mora pilulæ à remotis partibus attrahunt. Item scire decet,quod & si acetum crassam pituitam tenuet,& lentam incidat, quæ paralysis mater est, quia tamen neruis maximè obest, quorum affectus paralysis dicitur, eius vsus abnegandus est, veluti omnium frigidorum,& mordacium. Si tamen acetum concedi debeat, melli rosaceo admistum esse debet: quum mel rosatum eius infringat noxas,vel saltem quod passulis parari solet, & acetum passulatum dicitur,quod & ad intinctus vsurpari posset.Sed interim dum hæc agebantur, materiam per exterius digerebamus,hoc est resoluebamus,& cerebrum neruorum originem,ac spinalem medullam,veluti partes ab hac materia læsas roborabamus.Primis igitur diebus,mitia explorauimus,vt oleum chamæmelinum,anethinum,de vermibus,liliaceum, irinum. Deinceps ad valentiora accessimus,vt vulpinum,costinum,rutaceum,laurinum,de castoreo,de lateribus,siue saxo, & philosophorum hodie dicto,de piperibus,de euphorbio,de terebinthina, quibus addere est,aquam vitæ,& similia. Vice quorum,unguenta quoque apponebantur, vt vnguentum agrippæ, marciaton, aragon, vel hoc à nobis paratum,quod habet ita. R. Summitatum rutæ,sauinæ, cucumeris asinini, maioranæ, saluiæ, menthæ, roris marini, hyssopi,ebulorum.ana manip.sem. Radicis Brioniæ, cucumeris syluestris,asinini dicti, ireos.ana ℥.i. Sileris montani, stechados, betonicæ,chamæpitys,chamædrys,ana pug.i.Olei Anethini,lib. tres:Rutacei,libras duas: Axungiæ gallinæ,anatis, taxi. ana ℥.se. Vini.q.suff. omnibus triturandis trituratis, fiat vnguentũ molle ad ignem secundum artis ministerium cum sufficienti cera. Hoc enim & prædictis membra inungebantur, manibusq; fricabãtur, quæ postea lana succida operiebantur, sed caput & ceruix pelle vulpina fasciabantur.At post multas totius corporis euacuationes,

nes,inter quas hirudines ano admotas numerare eſt, plurib. diuerſionibus vſi ſumus,materiam quę ad ſpinalem medullam defluebat auertentibus,vt frictionibus errhinis, ſternutatoriis,apo phlegmatiſmis,gargariſmatis,& huiuſcemodi alijs, Victus ratio in vniuerſum calida & ſicca erat,ac attenuatoria. erāt aūt cibi bo ni ſucci & concoctu faciles,potius aſsi,quàm aqua cocti, potiſsi mum auicularum montanarum carnes,perdicum,phaſianorum, & ſimilium.Cęterùm oua ſorbilia,amygdalas,& pini nucleos,ac vuam paſſam,& ex oleribus feniculum, petroſelinum, hyſſopū, maioranam,ſaluiam,mentham,cherefolium, & ſatureiam,in vſu habebat,nō minus quā cappares & aſparagos,fructus porrò frigi dos,& humidos,ac piſces, illi in totū prohibebamus. A potu eā quātū poſsibile erat, arcebamus, immo ſitim quātū ferre poſſet, ſuſtineret conſulebamus. Erat tamen potus aqua mellis, cui ſaluia, aut cinnamomum erat admiſtum. Thermarum aquæ, hoc eſt ſulphureæ, aluminoſæ, ſalſuginoſæ, & ſimiles tametſi huic conueniant morbo, eis vſi non ſumus, quum prædicta ſuffecerint, ita vt intra duos menſes ſanitati fuerit reſtituta. Cæterum, quum bene valeret, & extra domum hinc inde exiret,ac nonnul los fructus virides comederet, in eundem morbum relapſa eſt, & ita ab eo affligebatur, vt omnib. eſſet admirationi. Nam decies & amplius paroxyſmo in die apprehendebatur, in quo cor pus è cubili ferè eleuabatur, & membra omnia contra naturam mouebantur,conuellebantur,ac in contrariam partem traheban tur. Nam os in totum contorquebatur,& ſpumans ad nucham ferè venire percipiebatur. Quin & oculi ita ſedes ſuas occupabant, vt eos foras proſilire aſsiſtentes timerent. Morbus rarus is eſt, & à paucis viſus. Multi porrò aſsiſtentium, à dæmone ma lo agitari contendebant, & ob id nullis proficientibus idoneis adhibitis præſidiis, religioſis fuit commiſſa. Quæ poſtea paucis interiectis diebus diem ſuum obiit. Quum tamen paroxyſmus eam inuadere vellet, miſe re acclamabat,perſentiens nonnunquā à pede vno vel altero, aliquando à manibus auram ad caput aſcē dentem, rarò tamen à particulari loco, quod à medico ſummopere animaduertendum eſſe Galenus commendat.

SCHOLIA.

EODEM *in corpore & paralyſim & conuulſionem fieri poſſe, pro varia neruorum affectione, docuit Galenus varijs in locis ſuæ doctrinæ, præcipuè libris De locis affectis: ab eadem tamen materia pituitoſa & frigida vterque morbus originem ſuam trahit. Sed in paralyſi neruorum fit diſſolutio, ſiue reſolutio, in conuulſione vero eorum fit retractio, ſiue ob repletionem,*

tionem, siue inanitionem fieri contingat, vt exempla paßim adducta satis testantur. Cæterum cauendum est in paralysis initio, fluente scilicet materia, calfacientibus multum materiam colliquemus, & eam per vias à calore eodem latiores redditas, magis fluxibilem faciamus. Sed dubium hic occurrit, cui nam parti oris torturæ medicamenta admoueri debeant? quod & si à nonnullis propositum sit, à nemine tamen, quod sciam, hucusque satis discussum est. Proinde nos paucis rem habendam secundum Galeni dogmata, *& veritatem ipsam nunc edocere conabimur. Oris distortio duplici modo fieri solet, aut paralysi, aut conuulsione spasmo dicto.* Quando enim *paralysi oris distortio oborta est, tunc neruorum resolutio præceßit in parte præcipue opposita.* Verbi gratia, *dissoluuntur & laxantur nerui, & musculi labri dextri, tunc necessum est neruos & musculos sinistri labri retractionem facere, vt refert Galenus libro quarto* De locis *affectis, capite de faciei affectionibus.* Cuius *rei causam meminit libro* De motu *musculorũ, quem oro per otium legatis. Difficile sanè quæsitum videtur.* Si *vniuersum corpus in duas dissectum est partes, secundum duorum ventriculorum cerebri diuisionem, & in vnaquaque parte nerui suum munus obeunt, hoc est dextri, in dextra parte & sinistri in sinistra: Cur resolutis neruis, & musculis labri dextri, non fit retractio ex eadem dextra parte, & non ex aduersa, vt tradit Galenus?* Nos Galeni *doctrina muniti, huic dubio dupliciter respondemus, primo quum nerui, & musculi in faciei, aut labri parte altera resoluuntur, ex eadem parte ob ipsam neruorum resolutionem attractio fieri non potest, quia in totum nerui resoluti, laxati, ac exangues sunt facti.* Secundo *respondemus, quòd nerui vtrique parti faciei inserti, ipsam faciem rectam stare faciunt, nõ minus ac freni habenæ æquales equũ recto capite ambulare sinunt, nam si earum alteram dissolui, aut laxari, vel disrumpi contingat, ad contrariam partem caput equi retrahi necessum erit.* Proinde *quum altera faciei in parte neruus resoluitur oppositæ partis neruus retractionem omnino faciet.* Nec *minus in brachio hoc euenire videmus. Si enim interni brachij musculi, & nerui sunt incisi, in syluestrem partem brachium labitur, non tantum sui pondere, quantum neruorum, & musculorum syluestrium retractione. Si vero syluestris partis brachij musculi, & nerui præscindi contingat, tunc ad interiorem partem, domesticam dictam, brachium flectetur, quia interni nerui, & musculi ad se brachium trahunt, vt Galenus latius libro à nobis citato, de musculorum motu, meminit. Sed ijs præscitis, ad institutum sermonem redeamus. Oris tortura à paralysi, id est neruorum dissolutione orta, duas habet notatu dignas partes, alteram dissolutam laxatam, & suis functionibus destitutã, quæ omnino remedium exposcit, alteram attrahentem, in quam tortura tendit, cui & si remedia admoueri debeant, non ea tamen diligentia, qua dissolutæ parti prædicta.* Quando *vero oris tortura ab spasmo conuulsione dicta,*

dicta, quæ plerunque euenire solet, originem trahat, tunc parti attrahenti medicamen præcipue applicandum erit. In vtraque tamen affectione neruorum origo roboranda, ac instauranda est. Sed quæret diligens medicus, & qui ægros sic affectos præ manibus habet, quomodo discernere sciam facilè torturam euenientem à paralysi, ab ea quæ per conuulsionem fit? Cui nos respondentes dicimus, easdem ferè inter vtrasque has affectiones, dissimilitudines reperiri, quæ inter apoplexiam, & epilepsiam reperiuntur. Nam paralysis particularis est apoplexia, in qua cerebrum magis patitur, & consequenter neruus magis læditur, ita vt plerunque cum adsit paralysis, motum membri affecti, aut sensum, interdum vtrunque deperdi contingat. Quum igitur torturam à neruorum resolutione paralysi dicta euenire contingat, in ea potissimum parte quæ resoluta est, & affici non apparet, alterum trium (vt dixi) reperiri necesse est, aut sensus, aut motus, aut vtriusque amissionem, vt refert Galen. lib. 1. de Symptomatum causis, capite quarto, & libro tertio De locis affectis capite penultimo. In ea vero tortura, quæ ab spasmo siue conuulsione fit, nullum horum trium deperdi necesse est. Propterea hæc exercitato medico opus habent, vt qui quoque consideret, an affectiones hæ per primogeniam affectionem, vel potius per consensum fiant.

Curatio octaua in qua ostenditur, quomodo dignosci debeat imbecillitas virium per oppreßionem facta, ab ea quæ per dissolutionem contingit.

PAVLVS Racanus nobilis Anconitanus, ætatis suæ anno secundo supra sexagesimum, causonide laborare cœpit. Ad quē quum accederemus, & alij præsentes essent medici, propositum fuit de virium vitalium imbecillitate, in quā ille intra duos dies inciderat, An per oppresſionem morbi, grauationem multi dicunt, vel potius per ipsarum solutionem, & dissipationem imbecilles factæ essent. Cum in hoc totius curationis scopus consisteret, non quòd à viribus indicatio desumpta in curatricum indicationum numerum ingrediatur, quum ab affectibus ipsis Medici primo medendi indicationem sumere debent, viribus tamē non neglectis. Ita enim Gal. lib. ix. Methodi medendi, cap. xiij. inquit. Prima omnium indicatio est, quæ à virtute sumitur. Verum non sic prima, vt quæ curationem doceat, quum ex numero curatricum indicationum non sit: Verum (vt ita dixerim) vitalium, siue quæ ad vitæ custodiam pertinent. Nam neque vt valeamus, nec vt à morbis liberemur, ab ea quicquam primum desumimus,

desumimus, sed vt viuamus. Additum autem in sermone est illud primum, quod ex accidenti aliquando virtutis roboratio ad affectus curationem conducit. Hæc Galenus. Quæ ad institutum nostrum multum facere videntur. Ex medicis igitur assistentibus, alter virium imbecillitatem per solutionem siue dissipationem esse, nimirum hominis ætatem senilem, ac morbi malignitatem quam contemplabatur, factam dixit. Alter vero per oppressionem, siue morbi grauationem potius ortam contendebat, quia tametsi homo in ea constitutus esset ætate dicta, optimi tamen habitus erat & robustus. Vnde credere par erat hominem tam paruo temporis tractu, non ita ualenter resolui potuisse, sed magis ob morbi acumen, & materierum multitudinem, uirium imbecillitatem contigisse. Præualuit tandem hic, qui ob oppressionem, uirium imbecillitatem subortam esse acriter contendebat. Ac tenui adhibita uictus ratione, & factis debitis euacuationibus, ex forti causonide tertiana continua non admodum acris reddita est. Tandem intra quatuordecim dies morbus ex toto absolutus fuit, & æger ad pristinam ualetudinem regressus. Elapso uero anno quum simili morbo, me absente, torqueretur, obijt.

SCHOLIA.

DERIDET *Hippocrates sui temporis medicos, vt qui virium imbecillitates discernere nescirent, libro secundo de Ratione victus in morbis acutis, textu quadragesimo octauo.* Ex *quo virium robur tripliciter imbecillitari deprehenditur.* Vno *modo per inanitionem, hoc est, post largas habitas euacuationes, vt sanguinis vndecunque ex corpore fluentis, alui, excrementorum, vomitus, sudoris, & alias quibus mediam adiungere est, sed quæ per halitum fieri contingit.* Veluti *ea quæ ex morbis longinquis & diuturnis oriri solet, in quibus spiritus delitescunt, & resoluuntur. Secundo modo, ob morbi malignitatem, qui spiritus lancinatur, ac breui ipsos in halitum dissoluit, qui modus ad primum imbecillitatis ordinem reduci meretur, quum in vtraque imbecillitate spirituum maxima contingat dissolutio, & ob id refectione, sic affecti indigent, ac cibari quam celerrime expostulant.* Tertio *modo virium robur imbecille euenit per oppressionem, seu morbi grauamen.* Id *quod ex plethora, vel humorum multitudine sæpe fieri deprehendimus.* Quæ *virium imbecillitas, euacuatione maxime indiget, & curatur.* Vnde Galenus *hæc enarrans, citato libro, enarratione* 49. *succincte admodum, tres hos imbecillitatis modos complexus est.* Vbi *(vt obiter hoc attingam) ab* Hippocrate *ex* Galeno *ipso, conclusum est, quod* Medicus *imbecilles vires ob dolorem, ac morbi acumen, seu per oppressionem dictas, habenti, victum copiosiorem quàm decet porrexerit.* Arbi-

tratus

tratus imbecillitatem illam per solutionem, ac inanitionem euenisse, grauius errat, quàm si imbecilles vires ob inanitionem & dissolutionem habenti, putans per oppreßionem factas, inediam permiserit, In vtroque enim casu error committitur. Sed in primo grauior, quia quod plus est oblæsiones interdum ineuitabiles facit, quia eius quod ingestum est superfluitatē auferre difficile est, nec est in manu nostra eam expellere, & eo magis, in morbis acutis. In altero vero casu, vbi minus quam opus erat offerebatur, & vires labi videbantur. non ita difficulter error emendatur, immo malum hoc facile corrigitur, imbecilli facto, nutrimentum tribuendo. Quanquam errores commißi in hoc secundo casu grauiores ab Hippocrate censentur, quam ijs, qui in primo casu contingunt, vt latius libro primo Aphor. quinto differitur. Cæterum, quærunt medici, quibus notis, imbecillitas vna ab altera dignosci poßit? Cui quæsito respondent aliqui. Quod imbecillitas per dissolutionem facta in longo plerunque fit tempore, quæ vero per oppreßionem siue virium grauationem euenit, breui & quasi subito fit. Sed mea sententia responsum hoc tametsi uerum sit, in vniuersum non arridet, quia vel pinguis Mineruæ medicus, imbecillitatem ex longo morbo contractam, aut ob aliquam notatu dignam euacuationem ortam, dignoscet, & eam quomodo tractare debeat, sciet. Sed longe quæsitum nostrum aliud est, in quo proponitur, si febri acuta laboranti, vires breui & repente, imbecilles sunt redditæ, quibus notis dignoscemus imbecillitatem illam esse factam per oppreßionem, vel potius per dissolutionem, quia in hoc totius curationis scopus consistat. Nam si imbecillitas per dissolutionem, & spirituum resolutionem, ob morbi malignitatem facta sit, spiritus victu, & potu quam cito refici postulant, & ab euacuatione omnimoda recedamus clamant, præsertim dum vires refectæ non fuerint. At si viriū imbecillitas ob dolorē, siue morbi acumen, hoc est, per oppreßionem contingat, tunc à cibarijs, & edulijs quàm maximè abstinendū erit. Et circa mo liendas euacuationes vniuersa medendi cura dirigi debet. Sed quia Hipp. summus medicus, citato libro de Ratione victus in morbis acutis, nec alibi (quod sciamus) hæc non distinxerit, librum alioqui promittens de morbis acutis, in quo hæc ad amußim ab eo edoceri deberent, qui & si forte ab eo inscriptus fuit, ad nos tamen non peruenit, nec hodie extat, idcirco veras & indubitatas notas, hucusque medici plures non tenent, quibus saltem imbecillitatem vnam ab altera discernere queant. Nec Galenus medicinæ ditißimus Oceanus, inibi, aut enarrator aliquis vera signa per quæ dissimilitudo, aut disparilitas inter vnam, & alteram imbecillitatem deprehendi posset, vnquam memoriæ euocauit. Propterea nos lectori gratum fa cere putantes, minime grauabimur ad præsens, signa hæc, quibus virium hæc imbecillitates discernuntur, paucis exponere, quum vera, & indubitata, vtpotè ex Galenianis dogmatibus decerpta sint, Libro suæ introdu-

ctionis in pulsus, ubi potissimum de causis pulsuum agit. In quo ita pro Epitome, inquit, porrò causarum omnium præter naturam, aliæ quidem vires vitales veluti soluunt, & dissipant, aliæ autem veluti premunt, & grauant, ac soluunt quidem alimenti inopia, morborum malignitas, eorumq; aut diuturnitas, aut vehementia: Præterea affectus animi immodici, nec non vacuationes immoderatæ. Opprimunt autem tum ipsa materiæ copia, tum instrumentorum affectus, inflammationes videlicet, scirrhi, tumorum moles, abscessus, & corruptiones variæ. Solutæ itaque vires paruum languidum ac frequentem pulsum efficiunt. Pressæ vero pulsus mutant, quum in reliquam omnem inæqualitatem, & ordinis confusionem, tum in eam quæ in vehementia spectatur, & magnitudine. Nam inæqualitates hæ oppressarum virium maximè propriè existunt. Quinetiam in eiusmodi affectibus motus quidam funditus pereunt, aut intercidunt. Cæterum qui intercidunt, minorem, qui pereunt, maiorem læsionem indicant, &c. Hactenus Gale. Qui paucis ijs citatis verbis rem ex toto comprehendit indicatq;, vbi virium imbecillitas ob dissipationem, ac resolutionem est facta, quod tunc pulsus continuus est paruus, languidus, ac valde frequens. Vbi vero virium imbecillitas ob oppressionem siue grauationem comperitur, tunc pulsus varius est ac confusus, quia aliquando funditus perit, aliquando intercidit, aliquando subleuatur. Nec minus illi euenit, quam baiulo onus ferenti, qui quum plus à pondere quam pro virium suarum ratione grauatur, aliquando opprimitur, aliquando intercidit, aliquando subleuatur, interdum in varios torquetur motus. Hæc enim sunt signa, quibus mediantibus prædictæ discerni debent imbecillitates. Quæ diligens, ac exercitatus medicus ante oculos signata habere debet. Cæteras verò notas huic rei facientes, ex ipso morbo, tum ex ægrotantis corporis raritate, aut densitudine decerptas, consulto prætermitto. Quæ & si fallaces non sint, à pulsu tamen desumptæ, quàm verissimæ & indubitatæ, firmæ & ratæ habentur. Porrò quum de virium vitalium robore cum Galeno hactenus tãtum locuti simus, sic operæprecium est, quum primum ad ægrotantem accedit medicus, & naturales & animales vires maximè contempletur.

Curatio ix. in qua agitur de quadam spasmi, siue conuulsionis specie, Emprosthotono dicta.

VIR quinquagenarius ad me venit, qui caput, & ceruicem in pectus ita contracta habebat, ut ea attollere, uel ad unum, uel alterum latus mouere non erat possibile. Dicitur autem morbus hic Græcis σπασμὸς ἐμπροσθότονος, latinioribus uero tensio, siue ad anteriora conuulsio. Qui quum remedium peteret, eum

eum alijs commisimus medicis. Iter enim in Florentiam parabamus, ubi primam harum medicarum curationum nostrarum centuriam, typis excudendam dedimus. Cæterum, morbum hunc nunquam antea, ut ingenue fatear, uideram. Cui, eadem quæ spasmo, id est conuulsioni, curatio debetur.

SCHOLIA.

SPASMVS, siue conuulsio is morbus dicitur, quum nerui, ac musculi præter voluntatem conuelluntur, in eamq; dispositionem veniunt, quã & in motibus secundum arbitrium factis assumpserunt. Cuius tres sunt species, prima τέτανος dicta, quam latini distentionem vocant. Celsus vero rigorem. Et est, quum ceruix vnà cum reliquo corpore immobilis manet, & in neutram inflectitur, sed iuxta in vtranque partem recta intenditur. Secunda species ὀπισθότονος vocatur, latinis verò tensio ad posteriora. Tertia, de qua agimus est, ἐμπροσθότονος dicta, quum caput, ceruix, reliquumq; corpus in pectus contrahitur, quam latini tensionem ad anteriora appellare solent. De quibus, quum dabitur occasio, plura dicenda sunt. Sed ecce, quum hæc scribimus, Racanatensis quidam vir, ad me venit, consilium pro quodam similem morbum patiente, petens, nam ad thermas eum mittere contendebat.

Curatio x. in qua agitur de quadam muliere per vuluam stercus emittente.

VXOR nobilis uiri Antonij Brindizes, quum per quatuor annos, cum lotio, & stercore sanguinem emitteret, ac parum de hac re solicita esset, quia nullum inde dolorem persentiret, tandem corrosis intestinis ac perforatis, per uuluam stercora misere emittere cœpit, quæ sic nullo præsidio conferente, fœde conspurcata longam uitam duxit, & tandem obiit,

SCHOLIA.

MORBORVM initijs obsistere necessarium est. Nam quum morbi suas complantarunt radices, difficulter à medicis auelluntur, vt sæpe Galenus monuit. Fuit enim morbus hic, ex quo mulier hæc decessit, diuturna dysenteria, quam latiniores intestinorum tormina appellare solent. Proinde credere par est, intestinorum erodentia vlcera non solum intestina ipsa depasta esse, sed etiam vrinæ vias, ex quib. quoque sanguis effluebat.

Curatio xi. in qua agitur de quodam qui ob lapsum urinam retinere non poterat.

QVI cupressum arborẽ altam ascendit iuuenis, vt ex eo bac

cas pro decocto colligeret, ex ea cecidit. At quũ grauiter ex lapsu ipso affligaretur,& multa pati diceret,inter cætera,vrinã cõtinere non posse meminit. Cui occurrens subito venã mediã nigrã brachij dictã pertundere,& sanguinẽ fluere ad ℥. viij.feci.Sed quum ad dies aliquot bene haberet, lotium tamen retinere non posse conquerebatur. Quam affectionem cum intimius aduerterem, menti occurrit, quod, quia super spinam iuuenis hic lapsus est, eius vltima vertebra male fuit affecta, à qua neruus uesicam constringendi vim habens originem ducit, qui attritus, ac laxatus fuit. Vnde consequens fuit, ob neruum istum attritum ac laxatum, vesicam quoque laxari, & vrinam non retineri. Debitis igitur medicamentis vertebram, ac laxatum neruum roborantib. applicitis, paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus fuit sanitatem.

SCHOLIA.

HVIC *similem historiam citat* Antonius Beniuenius Florentinus, *libello suo de abditis morborum causis, quam in muliere confecisse quadam tradit.*

Curatio, xii. in qua agitur de imbecillitatis ventriculi curatione.

IVVENIS natus annos quinque supra viginti ab omnibus, ob eius raras dotes in pretio babitus, nam trium linguarum peritissimus erat, & cum eloquentia ipsa sapientiam coniunctam habebat, in stomachi debilitatem, ac dissolutionem (ut sæpe studiosis euenire contingit) incidit. In eo plerunque dolorem sentiebat, parum concoquebat, nauseabundus perseuerabat, & cibum, vt vnico concludam verbo, raro capiebat. Adeo vt in atrophiam ipsum deuenire, timor esset. Ad quem quum conuenissemus, illi per plures dies mel rosaceum colatitium, cum æquali miuæ cydoneorum completæ portione, absque alicuius rei alterius mistione propinauimus. Tandem triplicata purgatione per hieram picram Gal. assiduo potu vini ex absinthio confecti, & nonnullis foris admotis, stomachum roborantib. medicamentis, integrę sanitati, intra mensem fuit restitutus.

SCHOLIA.

FAMILIARIS *admodum studiosis stomachi imbecillitas est, quæ ipsos plerunque insequitur, vt vmbra corpus. Ad quam consequuntur ciborum cruditas, ructus acidi, nausea, vomitus nidorosi, fastidium, & atrophia, id est totius corporis summa macies, morbus. Quam stomachi imbecillitatem non aliter Galenus, quam in præsenti nos describimus, curat, vt*

ex

ex libro de locis affectis, quinto capite, de oris ventriculi affectionibus, & libello de Theriaca ad Pisonem, in curatione Arriæ cuiusdam sibi charissimæ ac Platonicæ philosophiæ maximæ deditæ mulieris, colligi poterit.

Curatio xiii. in qua agitur de quodam, qui ob suppressum sanguinis fluxum per Hæmorrhoides consuetum, in sanguinis screationem αἱμόπτυσιν Græci dicunt, deuenit.

PER Hæmorrhoides probus & singularis doctrinę vir Angelus de Prato, sanguiné copiosum emittere solebat, cui quum multa peracta essent remedia, & sanguis ex toto cohibitus, consequens fuit, sanguinis reiectatio ueris statuto die illi superueniret. Qui quum grauiter morbum ferret, & phtisis aduentum timeret, nos ad se accersiri fecit, remedium pro hac curanda affectione, inquirens. Cui nos mox multa contemplantes sanguinem extrahere ex interna brachij vena fecimus, & bene habuit. Cæterum singulis sequentibus annis, antequàm morbus ipsum inuaderet, venis ani, hæmorrhoidalibus dictis, hirudines nostro consilio admouere faciebat, ac sanguinem per eas quoad hirudines deciderent, & sanguis ex se cohiberetur, fluere nobis persuadentibus, permittebat. Qua sanè diuersiua euacuatione, homo absque sanguinis ex pectore reiectione sanus, & incolumis perseuerabat.

SCHOLIA.

HVIC similes affectiones Galenus curasse meminit, vt libris de Venæ sectione, & Methodi medendi, veluti quinto de locis affectis, capite primo, apud ipsum legere est.

Curatio xiiii. in qua agitur de Catalepsi, id est, congelationis morbo.

QVASI in somnum solutus decumbebat iuuenis ad quem celeres inuisendum accessimus. Cuius oculi patebant, & eorum cilia immota, ac rigida permanebant. Nec ab assidentibus incitatus respondebat, aut mouebatur, immo immotus, & inconniué tibus oculis, (vt dixi) manebat. Totus rigidus, ac congelatus stabat; vt merito iuuenem hunc, catalepsi hoc est, congelatio-

ne premi dicere consentaneum sit. Anxius igitur pro hoc ad salutem reducendo iuuene, in mentem subit, Morbum hunc Galeni sententia, ab intemperie cerebri frigida sicca fieri. Et ea de causa calidis moderate, & humectantib. sumptis, & admotis curari, veluti inunctione olei sesamini, sambucini, lilini, & chamæmelini, adiecta interdum in singulis horum libris, vnc. una Euphorbij, aut castorei, aut ex ijs confectis oleis, prædictis admistis, vt rutaceo quoque, ex spica confecto, costino, laurino, & similibus. Item, quia morbus hic capitis posteriores potissimum occupat partes, illis subuenire maxime soliciti eramus. Depositis igitur capillis, vniuersum eius caput prædictis oleis inungi fecimus, à debilioribus initium sumentes, præcipue à lilino, quod proprietate sua innatum calidum viuificat, & contra morbum istum singularem vim obtinet. Deinde uero ad decocta pro fotu, ex stechade, saluia, rore marin. maioran. meliloto, & chamemila, in uino parata deuenimus. Quę omnia antecesserant frictiones & cucurbitulæ prope nucham, & scapulas admotæ. Nam & naribus castoreum vino maluatico dissolutum, applicabatur. Quibus ad se redijt, & tanquam mortuus reuixit: Cui postea conditum hoc propinauimus, & ita habet. R. Specierum, Pliris arcotici, aromatici rosati, diacinnamomi, Diambræ, letificantis Galeni ana ℈.i. Piperis longi, nucis moscatæ, gariophillorum, ana ʒ.ſ. Cum tribus unc. sacchari, in aqua roris marini dissolutis, fiant orbiculi, rotulæ dictę. De quibus in aurora, & interdiu gustet, & desuper uinum maluaticum, aut potens aliquot fuluum, aut pallidum bibat. Testatur autem Galen. lib. iii. Simpl. cap. xix. huiuscemodi vini potum, catalepsi laboranti summopere conuenire: quod vinum, Græcis κίῤῥον dicitur. Et id Auicenna, capite de uenenis frigidis commendat, quum vim quandam viuificandi obtinere tradat. Cæterum is quum bene habere cœpit, eum ne in comitialem morbum caderet, eo modo quo melancholici curantur, tractauimus, & secure perseuerauit.

SCHOLIA.

CATALEPSIS *latinioribus detentio, & deprehensio dici potest, à recentioribus congelatio appellatus morbus, qui subito euenit, & mentis tum corporis sensum & motum priuat, ac in eadem figura ægrum sinere permittit, in qua ante accessionem erat. Verbi gratia, si prius æger sedebat sedens permanet, si genua flexa habebat, genibus flexis permanet, si os apertum habebat, apertum manet, plerunque tamen oculis apertis æger manet. Quia musculus crassus, palpebram superiorem aperiens, contra-*

tus

ctus, ac rigidus, & gelatus est redditus. Quippe animalis spiritus concretus intemperie frigida & sicca, non solum in cerebro, sed omnibus corporis partib. efficitur, quo fit, vt vniuersum corpus sensu & motu priuetur, quia quum concretus sit, ineptus ad illustrãda neruosa corpora est redditus. Et hac est causa, ob quam somnus in hac affectione non fit. Quia spiritus animalis à neruis in cerebrum non reuocatur, caterum manet in hac affectione veluti in caro. Subetica passione dicta, respirandi quadam facultas, ab illæsis adhuc spiritibus quibusdam, ob vita necessitatem, respirationi potissimum seruientibus. Conuenit igitur affectio hac cum apoplexia in hoc, quod communem sensus, & motus priuationem habent. Sed differunt, quia in hac de qua agimus affectione spiritus concreti, ac congelati ob intemperiem frigidam & siccam fiunt, & proprijs suis locis intercipiuntur, ac quieti manent, immo ad sensum & motum præbendum ineptissimi. Vnde membra rigida, ac stupore affecta euadunt, & eundem seruant situm, ac figuram, quam ante accessionem habebant. In Apoplexia vero neruorum fit obstructio, & obstaculum quoddam. Ob qua spiritus ipsi quasi carcere detinentur, vnde ad corpora neruosa permeare non possunt, & consequenter nerui laxantur, & resoluuntur, ac mouendi, & sentiendi membra facultatem amittunt. Vtcunque tamen in apoplexia detenti spiritus, integri nulla concretione affecti sunt, vnde corpus alterum situm, & figuram, ab ea quam in accessione habebat, desumere poterit. Solet autem affectio hac in morbum comitialem Epilepsiam dictum, aut hoc grauiorem apoplexiam terminari. Qui quia ab intemperie frigida sicca, vt Galeno libro secundo Aphorismo. tertio placet, fit, hoc morbo correpti tanquam melancholici tractandi sunt, vt in hoc molitum fuit iuuene.

Curatio decimaquinta, in qua agitur de Catocho, id est, sopore uigilante, siue dormitione vigilante, dicto morbo.

PEROPPORTVNE hic occurrit Nicolai mulier facie uenusta, octo supra decem nata annos, quæ quum febri maligna, & pestilenti affligeretur medicorum iudicio, catochos morbus illi superuenit. Nam & dormiebat, & vigilabat. Clausos nanque habebat oculos, & interdum interrogata eos aperiebat, ac turbulenter loquebatur, nec recte respondebat. Sed quicquid primum in buccam occurrebat, effutiebat. Eius pulsus frequens, celer, ac paruus erat, lotium uero turbulentum iumentorum similitudine. Cui pro eius recuperanda valetudine, quater sanguis extractus fuit, & cucurbitulæ scapulis admotæ, uelu

ti propinata medicamenta tum alterantia, tum purgantia, ac roborantia. Quibus omnibus, ac uarijs admotis topicis medicamentis, intra uiginti dies sanitati fuit restituta.

SCHOLIA.

TAMETSI *catalepsis, & catoche Græcæ voces, communi vtriusque significatione, deprehensionem, siue mentis detentionem indicent, morbi tamen inter se satis sunt differentes. Est enim catalepsis morbus, quem iuniores medici congelationem appellant: de quo superiori curatione sermò habitus est, & de eo Paulus Aegineta libro tertio suæ medicinæ, capite decimo ad hunc modum tradit. Dicunt etiam priuatim, diuersumq; à vigili comate catochon fieri, cum simplicem non mistam habebit causam, nimirũ frigidiorẽ, sicciorem q; materiã: quæ posteriore cerebri vẽtriculo repleto malum hoc excitarit, quo qui corripitur repente, in illo permanet habitu, quo correptus est, stans scilicet, vel sedens: clausis oculis, aut respiciens. Quam ob causam antiquiores Græci hoc detentos morbo catochos vel catochomenos, quasi dicas occupatos, deprehensosq; nominauerunt. Recentiores affectum fœminino genere catochen, & catalepsim, veluti detentionem, & deprehensionem, & cætera. Galenus porrò hac laboranti affectione, in isagoge, siue in pulsuum introductione, talem describit pulsum. quum dicat, pulsum κατόχων, (Veteres enim τοὺς κατεχομένους, id est irretitos, ac detentos κατόχους appellabant. Iuniores autem affectum ipsum nominant κατόχην καὶ κατάληψιν) cætera quidem lethargicis sunt similes, magnitudine, tarditate, ac raritate: quemadmodum & totus affectus à lethargo speciè non multum discrepat. κατόχων tamen pulsus non imbecilli, nec molles, sed in ijs vel multum dissident: quemadmodum certe & quod in lethargicis quidem totus habitus est solutus, ac tumens. Catochis vero constrictus ac coactus. Simili modo & inæqualitate, ac æqualitate inter se discrepant. Nam κατόχων pulsus est æqualis: lethargicorum vero inæqualis. Archigenes autem ait, locum arteriæ peculiariter in ipsis calidiorem inueniri: quomodo in ijs, qui cum cataphora, conuulsionem sunt incursuri. Hæc enim Galeni in totum catalepsi, hoc est, congelationi morbo recentioribus dicto, conueniunt: vnde Andreas Lacuna Secobiensis contemporaneus noster, Vir omnium votis doctissimus, ac ingeniosissimus, in Galeno à se in Epitomen verso prudentius fecisset, si hæc catalepsi, morbo congelationi conuenientia dicasset, quam catocho, hoc est Vigili comati. Primo enim Galenus libello citato, ac libro quarto de causis pulsuum, de catocho, id est comate vigili, siue dormitione vigilante sermonem facit: deinceps vero ad catalepsim siue congelationem morbum accedit. Cui tamen ipse Lacuna in totũ aduersatur, alterum pro altero describens morbum: ut quisque marginales annotationes suas legens facile deprehendere poterit. Sed errorè hunc, vt ingenuè fatear, typographi potius incuria, quam tanti viri negligentia irrepsisse*

irrepsisse putarem. Facilis autem lapsus est, quæ vni debentur loco, alteri collocare: præsertim in marginalibus annotationibus. Cæterum catoche vel catocha, coma vigilans, vt dixi, interpretatur: vel, vt alijs placet, dormitio vigilans: morbus in quo æger & dormit, & vigilat. Quia ex duobus contrarijs conflatur morbis, lethargo scilicet, & phrenitide: vt testatur Hippocrates *libro quarto de morbis popularibus non longe à principio, vbi morbum hunc stupidam insomniam appellat. Quippe à bile flaua largiore, cum pituita etiam largiore in cerebro permistu fit. Quarum illa, quum calida sit & sicca, vigilias inducit. Hæc vero quum frigida & humida, somnum conciliat magis, & minus, pro vincentis materiæ quantitate, & qualitate. Potissimum autem in vtroque hoc morbo catalepsi & catoche, posteriora cerebri magis molestantur: vt tradit* Galenus *libro quarto de locis affectis. Qui sæpe pestis tempore euenit. Et ab Italis malum de Mazucho appellatur. Ab Hispanis verò malum de modorra, aut modorilla. Medius est enim morbus hic (vt dixi) inter phrenitim & lethargum morbum. Nam quum Lethargi morbi materia superat, sopor vigilans morbus dicitur, Græcis catoche. Quum vero phrenitidis, vigilans coma, siue vigilans sopor appellabitur: à Græcis vero ἀγρυπνον κῶμα. At si æque vtraque materia patientis cerebrum afficiat, nomen nouum excogitare decet: quum nullum hucusque nec à Græcis, nec Latinis illi impositum sit. Plerunque tamen in hoc morbo vrinæ apparent perturbatæ, quales sunt iumentorum: vt refert* Hippocrates *libro quarto Aphorismorum septuagesimo.* Hoc tamen morbo affectis, pulsus tales insunt quales Galenus *libris citatis describit; quum tradat. Iam etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum, & phrenitim, vt qui cum neutro in totum conueniat, siue communis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus, & lethargi mistus, suo loco considerabimus. Nam de eius hic pulsibus agemus. At ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa quæ cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam: conniuent fere oculis, somnolenti sunt, atque stertunt: rursus oculis fixis, ac in conniuentibus diutissime, vt catochi, (intellige vt catalepsi affecti) intuentur: & si quid roges, atque ad colloquium compellas, difficiles sunt, & tardi ad respondendum. Plerunque etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde vt phreniticorum: minus tamen. Et roboris item minus, ac illi obtinent. Lati autem sunt & breues, externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo veluti intro se proripientes subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem. Verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quod truncatione illa careant. Hæc ergo Galeni signa in totum respondent illis, quæ iuuenis in hoc patiebatur morbo.*

bo. Caeterum Leonardus Fuchsius Germanus in sua de curandis ægritudinibus praxi, de catalepsi, & catocha, magna inaduertentia, sub eodem capite, quasi de uno tantum morbo agens, sermonem commisit. Sunt enim re vera longe diuersi morbi, vt ex dictis liquido constat.

Curatio xvi. in qua agitur de quodam, qui quum à scabie per linimentum curatus fuit, in quandam faciei, & labiorum incidit fœdam affectionem. Simulq; de propinanda aqua lactis.

PVER natus annos quinque quum scabie scateret, eius mater ipsum linimento quodam inunxit, à qua inunctione quum mundus, & scabie liber euasisset, ad eius faciem humor quidam calidus ruere cœpit, ipsam unà cum labijs, & narium parte inflatam, & tumore leuatam reddens. Quæ inflatio sæpe pustula prope nares oborta delitescebat. Sed postea interposito tempore, repullulabat. Nullis igitur adiutus præsidijs, sic hac affectione ad iuuentutem usque molestus peruenit. Qui quum ad nos accederet: & remedium contra morbum diuturnum, faciem fœdantem peteret, ipsum temperatura biliosum notauimus. Ac multis iam usum pro morbo propulsando medicamentis, inter quæ & Guaiaci decoctum citabat, & thermarum aquas, veluti plures sanguinis misiones, vt cucurbitulas scapulis admotas, ano hirudines, masticatoria, Errhina medicamenta, & huiusmodi diuersiones alias. Protinus igitur ad opus accedentes hunc seruauimus ordinem, quem in medium afferre non grauabimur: ut deinceps alij pro similibus deponendis affectionibus exemplum habeant. Instabat autem ueris initium, quum hæc moliebamur, & optimo uictus ordine instituto: sic incæpimus. R. Syrupi endiuiæ, cicoreæ se. Lupulorum, ana unc. sem. Decoctionis sen. unc. iiii. misce fiat syrupus: quem in aurora bibat. Ebibitis autem tribus syrupis, sanguis ex uena nigra brachij dextri ad uncias octo mittatur. A qua sanguinis misione, singulis tribus diebus sequentibus, singulos quoque syrupos iteret, ac sequentem bolum die sequenti deglutiat: qui habet. R. floris casiæ recens extractæ, unc.i. & se. cum saccharo fiat bolus, quem ieiuno stomacho ante prandium per horam cum dimidia comedat: post hæc uero ad aquam lactis deuenimus, in cuius propinatione hunc seruauimus ordinem. R. Aquæ lactis

caprini unc.j. Sirupi acetosi. S. multæ acetositatis un.iij. Misce. Et ebuliat ebulitione una, quam mane postquàm è lecto exiuerit & omni superfluitate expurgatus fuerit, deambulando per integram horam paulatim more aquarum medicatarum sumat: & cibum ad quatuor horas tardet. Singulis diebus prædictam quantitatem sumendo. Elapsis uero quinque prioribus diebus à seri potu computando, cephalica dextri lateris secetur, & ad librã mediam sanguinem fluere permittito: ac ad decimum quintum diem in huius seri potu perseueret, in fine quorum prædictum casiæ bolum eo modo dicto repetat. Et post purgationem, totam iecinoris regionem, ac lumbos secundum longitudinem, vnguento rosato recenti eiusdem anni inungat. Item per totum annum condito rodosaccharo, & buglosaceo ad vnciam vnam in aurora vtatur. Et quanto frequentius assumpserit eo melius erit. Non minus rhabarbaro semel in hebdomada saltem vtatur, ipsum mandendo, ac deglutiendo pondere semi drachmæ. At initio Augusti ad balneas ipsum misimus ex aquis potissimum frigidis ferreis, quales sunt Lucenses, ac Calderii, in agro Veronensi. Sed Septembri mense purgatio, ac lactis aquæ propinatio, repetitæ fuerunt. Quibus omnibus, intra duos annos sanitati fuit restitutus, nec amplius in hanc fœdam incidit affectionem.

SCHOLIA.

INTER *ea medicamenta, quibus olim antiquitas pro cienda aluo vsa est, aqua lactis adnumeratur, cuius dosis ad heminas, hoc est, libras quinque accedebat. Proinde mirari non est, si nos hodie quoque ad Priscorum imitationem, pro hac leuanda affectione, & corporis mala intemperie domanda, eo dicto modo vsi simus, habita ægrotantis ætate, cæli temperie, affectione, ac temperatura. Valet autem aqua lactis ad inueteratas papulas, & varos liuidos, & vitiatos sub cute humores, velut lepras, scabies, vlcera vetera & efferata. Quæ & puero, & mulieri, & seni, citra omne periculum exhibetur. Et in caniculæ æstibus intrepide datur, quia natura sua lenis, ac frigida est, vt in nostro abunde diximus Dioscoride. Cæterum aqua lactis varijs alijs modis contra cutaneas affectiones parata ebibitur, vt floribus fumi terræ, borraginis, buglossa, senæ, lupulorum, rhabarbaro & similibus admista. Sed potissimum aëri nocturno exposita, in qua Galen. scamonium immittebat, & clanculum inuitos homines purgabat, & sanabat, vt libro decimoquarto Methodi medendi, capite septimodecimo legitur.*

Curatio

Curatio decimaseptima, in qua agitur de muliere enixa, quæ sanguinem menstruum per nares, & os mittebat.

VXOR hominis Germani, qui ad tabernam habitat, vtero gerebat, septimo mense magno capitis dolore cruciabatur, pro quo leuando, cucurbitulas scapulis cum scarificatione affigi fecimus. Sed vesperi puerum peperit, & febris ardens illam inuasit. Nihil purgabat, multum sitiebat, anxie agebat, res in dubio erat. Sequenti vero die, quum saphena pedis vena secta esset, & sanguis exiret, interpositis paucis horis, per os & nares sanguis menstruus illi copiosissime effluxit. Post cuius fluorem capitis dolor remitti cœpit, & symptomata omnia minui. Sequenti vero die, cucurbitulis fœminibus admotis, & syrupo de bysantiis sine aceto sæpe ebibito, ac alijs retractionibus adhibitis, sanguis diuerti & retrahi cœpit, ac sic rectam uiam secutus fuit. Quum uero menses fluerent, se sanam dixit, & basilicè perseuerauit: at eius puer obijt.

Curatio decimaoctaua, in qua agitur de quodam qui re Venerea vti non poterat.

SALAPHATINVS Hebræus, natus annos quadraginta, boni habitus vir, ex Bruzia propè Constantinopolim inclyta ciuitate Anconam uenit, remedium quærens quo potissimum liberis operam dare posset. Cum vxore etenim, ob genitalium membrorum imbecillitatem, rem iamdiu non habere querebatur, & eo magis quia liberis carebat, quos summopere optabat. Insita enim vnicuique est animali, sibi simile quasi à natura ad perpetuandam speciem, & propagandam sobolem instigatio, producere, sed potissimum hominibus, & ex ijs, Iudęis, qui in hac re vt varijs aliis, superstitiosissimi sunt, credentes uti que eorum animas post obitum, saluas fieri non posse, nisi masculos dimiserint, qui ad Deum, optimum, maximum preces fundant, vt parentum animas in cœlum euehere dignetur. Huic igitur vt suum assequeretur scopum, hanc illi perscripsimus Methodum, Primo per pharmacum corpus optimè purgetur, & optimis vtatur cibarijs, & potu commendauimus. Nam absq; Cerere, & Baccho Venerem frigere omnes norunt, Vtatur capis,

pis, gallinis, fasianis, turdis, merula, pullis gallinaceis, auiculis syluestribus. Sed potissimum passerculis salacibus, quos græci sua lingua πυργίτας appellant, ex quibus cerebella, ac quæ propè renes partes sunt, primatum obtinent. Ex quadrupedibus hœdus, & ueruex præcipuè numerantur. Sed & pisces in lege admissos concedimus, modo tamen calidos & bene paratos comedat, quanquàm multi corio tecti, veluti testa cooperti, libidinem incitent. Sed quia huic per religionem vetiti sunt, eos silentio præterire satius est. Cicer, ex leguminibus ad rem multum facit, Veluti ex herbis Mentha, rapa satiua, Eruca, porrum, cepa, nasturtium, orminum, satyriones, vrtica, crocus, carduus, pinea, scolimos dictus, cuius tam radix, quàm calix chichophilos dicta expetitur, bulbus esculentus de quo Martialis dicere solebat.

Cum sit anus coniunx, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Quibus addere est Herisimum cephalionē encephalum dictum, nostris palmitem, vel palmæ caput, de quo cap. de Elate in nostro legito Diosc. Ex fructibus vero, quos illi concedebamus, sunt vua, ficus, amygdalæ, pistacia, vua Sole exiccata, nux indica, & alii plures silentio prætermissi. Sed ex conditis hoc potissimum parare fecimus, multum ad rem faciens, & ita habet: R. Amygdalarum albarum lib.ſ. Pinearum recentium albarum ℥. iii. Carnis scincorum renes amplectentis ℥. ii. radicum testiculorum canis, & vulpis in aqua primo coctarum ℥. iii. seminis erucæ ℥. ii. piperis longi, cardamomi ana ʒ. ii. mellis quantum suffecerit, ad ignem secundum artis ministerium, fiat conditum mollæ, & cum drachmis duabus specierum diamoschi aromatizetur. Cuius semiunciam quando uadit dormitum, comedat, & desuper parum vini maluatici ebibat. Sed & membra debiliora facta, hoc inungebat vnguento. R. olei lilini ℥. vi. pulueris stelionis ℥. i. castorei. scrup. i. nucis moscatæ, piperis longi ana unc. ſ. ceræ citrinæ, quantum pro ratione linimenti sufficerit, misce, & ad ignem, vt decet, paretur. Cæterum multa, & varia pro hac complenda operatione excogitari possunt, tam condita, quàm vnguenta. Ex conditis autem prostat in officinis, confectio Diasatyrion dicta, quæ recens parata primas in hoc loco tenet. Sed ex citatis simplicibus, Marsipanes parari possunt. Veluti rotulæ, conseruæ, electuaria, & huiusmodi alia, de quibus & inunctionibus varijs, si quis multa scire desyderat, legat Aetium, Sermone vndecimo suæ medicinæ, cap. 35.

cui

cui titulus est,de ijs qui re Venerea vti non possunt.Et Auicennam Fen uigesima libri tertij, cap. 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. At hodie Turchæ libidinosi, suo Amphione ad incitandam libidinem, in cibo fabæ magnitudine vtuntur: qui succus herbæ cuiusdam est. Non vero papaueris, vt quidam putant. Citat Theophrastus herbam quandam, uere libidinis irritamen tum vocatam, de qua nos quoque olim mentionem fecimus. Sed Indi nostros Lusitanos docuerunt chrysocolam, boracem officinis dictam, ciceris magnitudine in ouo sorbili ebibitam, hominem in priapismum trahere, & tentiginem ciere. Prædictus enim Iudæus hic (vt, qui ad nos ex Constantinopoli redierunt, testati sunt) filios genuit, & hilariter cum vxore agit.

Curatio decimanona,in qua agitur de quodam qui ex lapidea scala cecidit, & illi brachium & sinistrum crus absque motu permanserunt.

Ex scala lapidea cecidit puer obesulus, Brudorum viduæ filius,natus annos quinque.Qui quum super dorsum caderet,nucham,& spinā male affecit. Vnde & neruos male affici credendū erat. Is verò à lapsu,veterno,hoc est profundissimo somno, per noctem & diē oppressus est.Cui occurrens medicus quidam,dextri brachii venam tundere, & sanguinem extrahere, ac brachio & cruri male affectis medicamenta admouere fecit. Sed quum puer ad quinque dies cum illis admotis medicamentis nullū iuuamen persentiret,sed potius absque motu prædicta mēbra manerent,ad eum inuisendum sum vocatus. Cui præsens,considero huic nullum inesse vulnus,nullum tumorem,nullam membri fracturam,aut liuiditatem. Quibus de causis,in mentem reuoco similes à Galeno casus citatos, quibus mediantibus doctus euado,iudicās huic neruos,& musculos male esse affectos,& ita male affectos, vt per eos spiritus motum præbentes permeare non possent,quum transitus,& via illis intercepta esset. Proinde ad neruorum originem occurrens,caput,occiput,& vniuersam spinam ipsam hoc linimento illini fecimus. Et intra quinque dies, membra motū recuperarunt. Et paucis aliis interpositis,integrā adeptus fuit sanitatem. Habet autem linimentū sic. R. Olei chamæmelini,vulpini,vermium terrestrium ana vncias duas,pulueris vermium terrestrium vnciam vnam,ceræ parum, ad ignē fiat linimentum,quo neruorum origo & spina inungatur,& desuper pellis vulpina imponatur.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

NON *multum ab isto casu abhorret historia Galeni de Pausania Syro Sophista, quam libro tertio De locis affectis, capite decimo citat. Et paulo antea libro primo, capite sexto. Proinde decet medicum in Gale. doctrina optimè esse versatum, quia omnia quæ contingere possunt, in eo facillime est inuenire.*

Curatio vigesima, in qua agitur de impostura quadam videlicet, quod medicus quidam leni quodam clystere puellam interfecerit.

LEO Hebræus Pædagogus quum multos sanctam linguam doceret, medicus quidam cognomento Calaphurra, vt linguam quoque calleret, ad eũ accedebat. Cæterùm huic Leoni filia erat annos nata circiter octo, quæ sæpe ventriculi, & intestinorum erosionibus cruciabatur. Is quum semel natam afflictam animad uerteret, medicum præsentẽ rogat præsidium facile paratu, quo filiam à symptomate liberet, excogitasset. At medicus magistro obtemperans officio suo fungi cœpit, docte sanè puellæ temperaturam natiuam, tum ætatiuam considerans, quæ dubio procul pituitosa erat, quibus addebat tempus hybernum ac rigidũ hyemem præsentem, in qua ætate, & cœli constitutione, morbi frigidi plerunque nascuntur. Vnde coniectari cœpit morbum hunc ab humore frigido, & flatuoso ortum trahere, qui per circuitus quum mouebatur, non continuo, sed interpellatim puellam affligebat. Sed coniecturam suam firmabat, quod torsiones illi, ac vẽtriculi murmura nullam secum febrim trahebant. Quæ omnia, quam vniuersaliter morbum frigidum indicent, ac testantur, potissima tamen ac indubitata in ægrotante Hebræa sunt, quia Hebræi melancholicis & flatuosis, ac actu frigidis vescuntur cibariis, à quibus humor gignitur quidam frigidus flatuosus, colicas affectiones plerunque producere natus, indicium est, quod Hebræi ob hunc aggestum humorem in colicum affectum sæpe incidunt. Hoc igitur ratiocinio vsus, docte medicus contra hanc affectionem hunc descripsit clysterem, qui habet. R. chamomillæ, anethi, ana manipulum vnũ, rutæ, man. semisem. Cumini pug. medium, in libris tribus aquæ fiat decoctio quousque maneant libræ duæ. Facta decoctione, & colatura, decocto adde. Oleorum Chamomillæ, rutæ, anethi, ana vnciam vnam, vini parum misce, & ter, ex prædicto decocto, & oleis ac vino mistis, clysteres parẽtur.

tur. Ita vt quilibet clyster decem tantum contineat vncias. Ab iniecto verò primo clystere, puella angi cœpit, ac intra horam mortua fuit. conqueruntur parentes, medicum detestantur, populum conuocant, ad iudicem currunt, obitus vindictam quærunt. Tádem prædictum medicum carceribus obtrudunt, & sub iudice lis pendet. Anconam gubernante Illustrissimo Vincentio de Nobilibus Iulij tertij summi Pontificis, ex sorore nepote, ac locum tenente. Quæritur an puella ob clysterem iniectum obierit? an ab aliqua alia causa mors illi superuenerit? primo quod ab infuso mors subsecuta non fuit, ipsum componentia satis testantur, quum omnia ferè quotidie in victus vsu homines habebant, à chamæmelo herba sic dicta, quod mali odorem referat, incipientes, quam Aegyptiorum sapientissimi ob raras eius dotes Soli consecrabant, vt testatur Gal. lib. 3. de Facult. simplic. medic. cap. 9. De cuius temperatura ac possessionibus, sic lib. 6. prædicti voluminis, idem dixit, Anthemis, id est, chamæmelum calfacit, & desiccat in primo ordine, estq; tenuium partium. Ac proinde digerendi, laxandi, ac rarefaciendi vim obtinet. Hæc Galen. cui omnes hucusque medici subscribunt. Non est igitur quod ob chamæmelum vel chamæmalum dictum, infusum hoc noxium aliquid contraxerit, quis dicat. Veluti nec à bene olente anetho, quod pro ornandis ollis, ac præparando acetario culinis familiare est. Excalfacit autem in fine secundi gradus, & exiccat in eiusdem initio, & ob id in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat: & crudos humores concoquit. Quę omnia de sicco intelligenda veniunt, nam viride humidius, & minus calidum est. Itaque magis concoquit, & somnum conciliat, sed minus discutit. Sed & ruta à multis conseruanda sanitate, & morbis profligendis frigidis, ac interficiẽdis vermibus, sæpe mãditur, quæ Galeno authore, capite de vitice, seu agno casto, calfactoria & exiccatoria tertio in gradu est. Cuius oleum auxiliatur iis, quos tortiones ac colicus dolor, à frigido humore ortus discrutiat, vt meminit Gal. in fine libri 12. Methodi medẽdi, veluti sexcentis aliis suæ doctrinæ locis, præcipuè vbi de seipso historiam narrat, quibus affectionibus cuminum multum quoque valere omnes norũt, quum spiritum flatuosum dissoluat, & ipsum in halitum reddat, ac ob id ex medicinis ventositates carminantibus, practici ipsum primatum obtinere contendant. Non est igitur quod quis contumax, aut ceruicosus, insciúsue, audeat dicere, ob clysmum componentia ornantiáue, obitum puellæ superuentum esse, quum tametsi potentiora essent medicamenta

eorum

eorum vires in aquæ coctura infringerentur. Nec enim subterfugere est ad vinum, quum per se solum similes curat morbos, vt Gal. sæpe testatur, & Angelus Politianus vir nũquam sine honoris titulo nominandus libro suarum Epistolarum illi suffragatur, quum locum quendam deprauatum apud Plinium, vbi de cicuta agit, restituat. Quibus faciunt infusi ipsius parua quantitas, quæ quum decem ad summum vncias contineret, vix sufficiens erat secundum ex crassioribus attingere intestinum. Nunquam enim infusa per clysteres, ad intestina ventriculo proxima perueniunt, vt memoriæ commendauit Gal. lib. 5. Methodi medendi, & eiusdem voluminis 13. Nec enim ignoro apud ipsum Gal. lib. 6. de Sympt. causis legi, nonnullis clysteres adeo ascendisse, vt ipsos postea vomitione reiicerent, quemadmodum stercus per letales voluulos emitti solet, quum id ventriculi attrahere non est, sed duntaxat suscipere ea quæ ob intestinorum compressionem violenter sursum feruntur. Sed de iis satis, quũ multo plura huic rei facientia Centuria prima medicarum curat. nostrarum, ad illustrissimum Cosmum Medicem secundum Florẽtinorum Ducem dicata dixerimus, vt igitur receptui canamus, luce meridiana clarius claret, clysmum hunc nullam noxam aut vim, nedum mortem, huic afferre posse, est enim clysterium vt Auicennæ placet medicamentum nobile, quod ideo nobile dici tur (vt mea fert opinio) quia securum, nullum præcipuum membrum quod vellicare posset attingens, à crassioribus enim intestinis potissimum materiam deponit, non verò vniuersaliter ab omni corpore, vt docte admodũ Antonius Musa Brasauola nobis pyladæa amicitia coniunctus, Galenum in pristinum nitorẽ reddens, Aphor. 2. lib. 4. Aphor. adnotauit. Sed ne lectori nauseã in re tam facili sermonem in longum ducendo moueamus, vnde mors huic puellæ subsecuta fuerit, breuiter dicamus. Primo scire licet, quod puerorum substantia omnium facillimè digeritur ac dissipatur, vt testatur Gal. lib. 9. methodi medendi. Propterea quod est omnium humidissima, ob quam humiditatem, ac cõcretos in eis frigidos humores somnolenti maximè sunt, & veterno, hoc est, sopore ac profundiori somno maximè apprehenduntur. Quum igitur puella hæc pluribus huiuscemodi humoribus frigidioribus scateret, ac cœli status rigidus & niuosus esset, consequens erat, non solum stomachi & intestinorum rosionibus obnoxia esset, sed quod magis est, catalepsi, id est, congelationi & apoplexiæ, forte enim fortuna prædicti humores caput præcipuè eo tempore occupabant, ac in eo sedem habebant, qui ad

cerebri obturandos meatus paratissimi erant, vnde credere erat puellam vel nullo remedio, aut præsidio adhibito, intra paucas horas morituram, sed quum clysmus dissoluendi ac rarefaciendi vim habebat, factum est quod eo materiæ illæ fluxibiliores redditæ cerebri meatus implerent ac coarctarent, vnde apoplexia orta est, morbus sanè perniciosus, ac lethalis, à quo puella hæc mortem traxit. Non est igitur quòd medico imputetur huius obitus, quando non semper fit in medico (vt ingeniosus ait Poeta) releuetur semper vt æger, quum interdum bonam artem præualeat malum, imo nonnulli sæpe reperiuntur morbi necessario interficientes, inter quos hunc à quo puella discessit, adnumerare est. Non erat igitur medicus ob hanc rem accusandus, nec inuite ad iudicium deducendus, quoniam post Deum Aesculapiũ, quem in serpentis formam ob pestem sedandam Romam decem Legati ex Epidauro traxerunt, medicis concessum fuit, vt inuiti in iudicium deduci non debeant, vt habetur apud legem Medicos C. de prof. & med. Obiit igitur, vt iis finẽ imponamus, puella prædicta apoplexia detenta, quum vt assistentes testabantur, tota rigida post obitum mansit, nec est quod quis in hac re amplius dubitet ancepsúe sit, ita enim sentio Ego Amatus Doctor Medicus Castelli albi Lusitanus, in quorum fidem hæc scripsimus, Anconæ decimoseptimo die mensis Maij. M D L.

Curatio vigesimaprima, in qua agitur de muliere quadã, per mammas sanguinem menstruum emittente.

MVLIER nobilis, quum puerum lactaret, & vt fieri solet, longo tẽpore menses suppressos haberet, ecce per mammas sanguis illi effluí cœpit copiosissimus, à quo præter fluxionis tædium nullum capitis dolorem aut noxium percipiebat. Facta tandem ex saphena pedis vena sanguinis copiosa extractione, ex mammis sanguis illico retractus fuit, & mulier ab hac fœda affectione libera, quæ medicorum iudicio in insaniam ventura esset, iuxta Hippo. dictum, libro quinto Aphor. quadragesimo, quod habet. Quibuscunque mulieribus ad mammas sanguis colligitur furorem significat.

SCHOLIA.

TAMETSI *Galenus hoc nunquam vidisse testetur, nos tamen cum Hippocrate, sanguinem per mammarum papillas effluere in duabus nobilibus, altera Lusitana, altera vero Itala hucusque seruatum habemus, quarum*

rum nulla in furorem, aut insaniam deuenit, sed potius sanguine ex saphena misso, illico sanitati restitutæ fuerunt. Cæterum Antonius Musa Brasauola, refert a se mulierem visam, cui sanguis per ubera fluebat, quæ Gemellos nutribat qui cum vehementer exugerent, sanguinem in lac conuerti, non sinebant. Et ita huic contingebat, vt ijs qui nimio vtuntur coitu, quibus sanguis exit, qui in semen conuerti non potuit, vt citato habetur Aphorismo.

Curatio vigesimasecunda, in qua agitur de papulis quibusdam, circa brachialia & manus, ac vtriusque pedis Astragalum, Talū dictum, repente erūpentibus.

SENEX Abenasar, quinque supra sexaginta natus annos, boni habitus & sanguineus, quum Maij tempore veste pellibus fulcita vestiretur, & coturnis ac ocreis ex suberis cortice paratis calciatus incederet, scabiosus ille aëris ac vestium caliditate, de pedum nimium calore querebatur, ita ut intra crepidas eos continere non posse sæpe inculcaret. Huic igitur calore extraneo affecto, & iecur supra modum calefactum habenti, repente papulæ quædam nigerrimæ manus præcipuè, & brachialia, ac pedum astragalum inficientes superuenere, quæ natura sua pruriebant, & carnem corrodebant, vtpote ex sanguine super afflato, & atrabiliario reddito ortum trahentes, cui malo occurrens, depositis per balanum fecibus, sanguinis vncias sex secta dextra basilica fluere fecimus, qui in totum ater, ac putredine affectus erat, qua de causa vesperi ex sinistro brachio sanguinis extractio ad vnc. octo repetita fuit. Sed ad iecoris, & membrorum interiorum rectificationem syrupum hunc in dies bibebat, & ita habet. R. syrupi rosati, cicoreæ s. endiuiæ, ana vnciam semis, aquarum cicoreæ, endiuiæ, borraginis, buglossæ, ana vnciam vnam, misce. Cæterum papulas, quia ex excedentium erant genere, scarificare fecimus, ex quibus sanguis ater effluxit, quas tunc marina aqua lauari fecimus. Nam in herpetas deuenire timor erat. Sed postea ichores citrini quum quadam nigritie inde exibant. Super quas vnguentum hoc admouere fecimus, quod habet. Vitelli oui numulos. ij. olei rosacei, butyri recentis, ana ℥. ij. succi duorū limonum, sublimati drachma. s. misce, fiat linimentū, quo papulæ prædictæ exiccatæ fuerunt, & ipse leni pharmaco epoto, intra paucos dies bene habuit. Sanitati tamen colophonem addidit, quum per octo sequentes dies conseruā hanc gustauit, & desuper aquā

hanc destillaticiam subscribendam bibebat. Habet autem conser ua siue conditum sic.R. Conseruæ ex floribus herbæ fumi terræ cum saccharo paratæ vnciam vnã, de borragine, de rosis,de buglosso,ana vnciam vnam & mediam, cum miua cidonior ũ absq; speciebus fiat cõditum,& folio auri inauretur.Quod in sex partiatur partes,& ieiuno stomacho, singulis diebus (vt dixi) portiunculam comedat, super quam aquam sequentem ebibat. R. aquæ cicoreæ,endiuiæ,lupulorum,ana vnc.j.misce.

SCHOLIA.

DECET *autem medicum ægrotantis opulentiam vel pauperiem perpendere, quum secundum ægrotantis possessionem, ita à medico preciosa, vel parui valoris medicamenta parari debent, vt commendat Galenus libro sexto De comp. medic. per loca, ad hunc modum dicens. Quemadmodum enim pauperes medici exilem apparatum laudant, sic oportet etiã diuitibus permittere, vt confectiones pharmacorum pro opulentiæ suæ dignitate comparent. Satis enim scio etiam ipse non solum pauperes esse medicos, sed & qui ab ipsis curantur. Quibus satis est vbi ægrotent, alicam cum aqua mulsa accipere, & mundum panem habere, aut aliquam farinam vtilem ad cataplasma. Verum eum, qui curandi tractationem scribit, omnis materiæ meminisse operæprecium est, quo tum diuitibus copia sit ipsis artificiose vtendi, tum pauperibus electio sit illarum tantum, quibus vnusquisque pro opportunitate abundet.*

Curatio. xxiij. in qua agitur de vermium curatione.

PVERI ad quos diuertimus,vermium morsu lancinabantur,nam caput dolebant, tremore corripiebantur, & frigore, ac inordinata febri affligebantur. Ex quibus nonnulli nares scalpebant,digitos in os mittebant, & quæ comedebant, euomebant, omnes verò sanitati restituti sunt, sequenti ordine describendo, ij præcipuè qui aliquid iam comedebant. Alij verò lactentes tantum alia excogitata via incolumes quoque perseuerarunt. Primis igitur semen lumbricorum saccharo incrustatum pondere dimidiæ unciæ comedendum dabamus,cum quo non febricitantibus uinum pauxillum, & generosum bibendum dabamus. Febricitantibus uerò aquam portulacæ, graminis, aut in qua coriãdri semen incoctum fuit. Postea uerò media interposita hora singulis singulas semuncias diasebesten in bolo,aut rhabarbari scryptulum unum,uel alterum propinabamus. Quibus medicamentis omnes per secessum emittebant uermes,& sanitati pueri omnes restituebantur. Qui uerò lac tantum sugebant eorum nutricibus

cibus prædictas dabamus medicinas,citato ordine,sed aucto pōdere,vt ad lac earū vires vtcunque potentes accedernet.Sic enim nos docuit Hipp.lib.6. Epidemiorum,dicens,Mulier,Capra cucumerem agrestem comedētes,pueris purgatio.Cui postea subscripsit Galenus libro tertio Alimentorum, capite quartodecimo,& libro quinto de Tuenda valetudine. A quibus omnes postea medici mutuati sunt,& libris suis inseruerunt.

Curatio vigesimaquarta, in qua agitur de Erysipelate phlegmonode.

PISTOR, qui iuxta diuersorium,cui serpens pro symbolo,& insigni est, habitabat, Erysipelate phlegmonode in manu sinistra versus cubitum corripi cœpit. Ad quem, quum quidam ex ijs qui omnia quinta essentia, & oleis per sublimationem extractis,curare profitentur,diuertisset, ipsum scorpij ictu percussum fuisse,contestabatur,occasionē alioqui quærens vt sua experiretur olea. Sed non vtinam hominis vitæ dispendio. Quum enim prædicto morbo sua superadderet olea, quæ non minus erant, quam igni addere ignem, factum est, vt intra tres dies in insaniam,ac rabiem ægrum duxerit.Qui,& si postea à doctis medicis inuisus fuit,omnia morbo remedia conuenientia adaptando,nihilominus tamen in fine sexti, vitam cum morte commutauit. Videant igitur ægrotantes quibus se concredant medicis, ne dicam carnificibus. Nam vt artificiali coniectura,quæ media est inter exactam scientiam, & omnimodam ignorationem, vti medicus debet, pro internis affectionibus dignoscendis, ita pro externis,& ijs quæ sensui subijciuntur, curandis,firma & indubitata medendi methodo vtatur necessarium est. At hodie vt Plinius ait,lib. xxix. Naturalis suæ Histo. capite primo:nulla lex est quæ puniat inscitiam capitalem medicorum,nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt. Medicoq; tantum hominem occidisse summa impunitas est,quando hercule in hac artium sola eueniat,vt vnicuique medicum se profitenti statim credatur, &c. Quæ Plinius ex Diui Hippocratis lege in suum opus mutuatus est.

SCHOLIA.

ELAPSIS *quindecim diebus ab obitu prædicti pistoris, Spatarus quidam simili morbo, & in eadem corporis parte afflictus fuit. Ad quem quum prædictus medicus conuenisset, & vsitatis medicamentis vsus esset,*

intra septem dies ipsum interfecit. Nouit autem hæc vniuersa Ancona, nouerunt'q; doctissimi tres medici assistentes, Hieronymus Fulginas, Federicus Seuerinus, ac Iul. Pergul. Sed hæc & similia, non aliunde eueniunt, quàm ob gubernatorum, & rectorum inaduertentiam. Qui omnes Agyrtas, circumforaneos nugiuendulos, ac barbitonsores promiscue humanæ salutis curam habere permittunt.

Curatio vigesimaquinta, in qua agitur de Erysipelate puro, apud Auicennam spinâ dicto.

VICINVS meus vir probus, & cui filium pyratæ in naui immaniter interfecerunt, Erysipelas in crure passus est, ignitam scilicet rubedinem per crus diffusam cum dolore: quam comitabantur febres, & rigores de tertio in tertium affligentes, cui illico occurrens optimo prius instituto victus ordine ad frigidum, & humidum declinante, ac ex toto vino abnegato, super ipsam ignitam rubedinem succos ex pluribus, & varijs herbis expressis apponi, ac sæpe commutari fecimus. Sunt autem herbæ hæ semperuiuum, lactuca, portulaca, endiuia, tarraxacon, vmbilicus veneris, lenticula aquæ, solanum, plantago, cucurbita, vtrunque nenuphar, & huius temperaturæ, & rationis similes herbæ. At quia purum Erysipelas hoc videbatur, cutis solam superficiem occupans, à venæ sectione Galeni consilio abstinuimus, & medicamentum bilem purgans, Græcis colagogon dictum, bibendum dedimus. Quibus intra quinque dies sanitati fuit restitutus: vt Canonicus sancti Cyriaci, & alij. Solent autẽ morbi ij potius alterantibus, quã purgantibus medicamẽtis sæpe curari. Quo fit Auicen. aquæ frigidæ perfusionem, irrigationém ue summopere laudet.

SCHOLIA.

ERYSIPELAS *latinioribus sacer ignis dicitur, purum tamen apud Auicennam spina appellatur. Quod ex bile flaua, vel sanguine feruido, & subtili, ac consistentia tenui ortum habet: per solam cutem se diffundens, nihil inferiorem carnem molestans, ignitam quandam rubedinem præ se ferens: quam Hispani colubrillam, quasi colubrum diminutiua voce appellitare solent, alij vero Amonte morbum, quod est rusticum, videlicet immanem, nostri præcipuè Lusitani vocant. Fit igitur Erysipelas exquisitum ex flaua bile naturali: quam sanguinem subtilem, ac consistentia tenuem medici vocamus. Vnde Gal. lib. 2. ad Glauc. cap. 1. Erysipelas exquisitum, & verum ex sanguine tenui, & feruente fieri tradit. Libro vero 1. Aphor. Aph. 2. ex flaua bile gigni dixit, veluti sexcentis alijs locis. Caeterum,*

rum, si bilis prædicta pura, & simplex, vtpote naturæ suæ limites transcendens, nulli alteri humori mista sit, & membro hæserit, tunc herpetes faciet, quos recentiores pustulas malas cholericas appellant. Si vero prædicta bilis concretior, & pro ratione sua crassior, ac maiori acrimonia fuerit prædicta tunc altius ad suppositam vsque carnem exulcerat, appellaturq; affectus hic herpes esthiomenus, id est, herpes exedens, neotericis verò exulceratum Erysipelas. Quale Pistor ille, de quo supra mentionem fecimus, passus fuit, qui primo Erysipelate phlegmonoso laborauit, & medicorum imperitia in herpetem esthiomenum lapsus fuit, à quo, vt diximus obijt. Solent autem curari huiuscemodi vlcerationes vnguento albo, vnguento de lithargyro, de plumbo, ac alijs varijs pro ratione loci, & morbi, exiccantibus tamen, non vero humectantibus, vt Auicenna putat, & neoterici in vulgatis Auicennæ erroribus notarunt. Si vero bilis minus calida, & acris quàm dicta fuerit exiguas pustulas milij granis similes in superficie cutis excitat, nominaturq; morbus hic herpes miliaris. At vt ad Erysipelas reuertamur, Scire decet, quod quando bilis sanguini miscetur, & membrum obsidet, si bilis præualet Erysipelas phlegmonodes, siue phlegmonosum dicitur. Si vero sanguis excellit, phlegmone Erysipelatosa appellabitur. At si æqualiter bilem, & sanguinem commisceri contingat, tunc vitium hoc, medium quoddam particeps phlegmonis & Erysipelatis vocabitur. Si vero bilis pituitæ miscetur, tunc Erysipelas œdematodes affectus nominabitur. Si autem atræ bili, tunc Erysipelas scirrhodes, seu scirrhosum vocabitur. Ab humore autem in mistione exuperante, præualescenteue vitio nomen dandum est. Plura vero si quis de ijs rebus scire cupit, legat Galenum libro secundo Artis Medicinalis ad Glauconem & decimoquarto Methodi medendi, ac Tagaultium Institutionis suæ chirurgicæ libro primo, capite octauo. Quo nullus hucusque, quem nouerim, nec copiosius, nec doctius de hac re literis mandauit.

Curatio vigesimasexta, in qua agitur de Caro, id est veterno morbo, quem Arabes subet appellant.

AETHIOPISSA, quæ quatuor super triginta annos inseruierat: & sepæ in capite percutiebatur, lenta febri laborare cœpit, cum qua somno profundissimo, & graui ita opprimebatur, vt stimulata (& si sentiebat) nihil tamen dicebat, nec oculos aperiebat, qui affectus Carós Græcis dicitur, Latinioribus verò veternus. Arabes autem sua lingua hunc ipsum subet morbum appellare solent. Qui plerunque à frigido, crasso, aut omnino viscido fieri solet humore. Cæterùm, hæc, quum eius parua cura

fuit habita intra paucos dies obijt. Huius tamen morbi curatio eadē ferè est, quæ apoplexiæ, aut cephalalgiæ pituitosæ debetur.

Curatio vigesimaseptima, in qua agitur de comate febrem sanguineam comitante.

AB obitu prædictæ Aethiopissæ tres dies, eius Domina Michaelis Musici mater, febri sanguinea correpta fuit, quam insequebatur ineuitabilis dormiendi cupiditas, quæ vocata vtcunq; respondebat, sed iterum oculos claudebat, & ad soporem reuertebatur. Affectus sanè coma dictus, qui à vaporibus calidis & humidis ex sanguine putrido ad caput delatis, & ipsum implentibus, originem ducebat. Proinde rebus in ordinem dispositis, à sanguinis missione orsi sumus. At quia dextri brachii venæ latebant ad sinistrum nos diuertimus, & internam secare fecimus, ex qua integram sanguinis libram fluere permisimus. Qui quum ater, & corruptione affectus appareret, & vires utcunque constarent, sequenti die ex eodem facto vulnere, octo vncias extrahere fecimus. Sed interdum syncipiti oxyrrhodinum admouebatur, & cordi epithemata refrigerantia, & roborantia. Cæterum, ptisanam, & amygdalatum pro victu huic porrigebamus. Sed vt aluus responderet, per clysteres refrigerantes procurabamus. Tertio uero die post frictiones adhibitas, cucurbitulæ quatuor scapulis profundioribus vulnusculis scarificatis affixæ fuerunt. At syrupos, & hordeaceam aquam non gustabat, sed fontanam tantum pro potu ad extinguendam sitim, qua maxime cruciabatur, admittebat. Quarto vero die rigore se affligi, ac sua membra refrigerari dixit. Sed rigor ille illico euanuit. Sed quinto pharmacum hoc illi vel inuitæ dedimus, quod habet. R. syrupi rosati solutiui unc. iij. rhabarbari boni drach.i. diapheniconis drach. iii. spicæ Celticæ gra. iii. decoctionis florum, & fructuum cordialium unc. iii. misce: fiat potus, quo multa egessit. Si quæ enim rhabarbaro spica adiungenda est, Celtica sit oportet. vt in nostro diximus Diosc. At septimo die rigor illi intensissimus per duas, & amplius durans horas superuenit, quem febris parua secuta fuit. In qua aquam ad satietatem ebibit, post quam quum parum euomuit, uniuersum eius corpus copiosissimo sudore irrigatum fuit, post quem sudorem à febri immunis permansit. Sed octauo in ventris fluorem leuem incidit, & sana fuit. Veluti eius filia decem nata annos, quæ simul

cum

cum matre in eundem lapsa fuit morbum. Quum tamen puella aquam acetosæ, & borraginis, in quibus olei vitrioli guttas tres infundi fecimus, ebiberet: per inferiora vermes quatuor eiecit, & sana facta est. Putredini autem hoc oleum sic exhibitum aduersatur, & membra omnia roborat, ac vermes interficit, & calorem febrilem infringit.

SCHOLIA.

PASSIM *in libris medicorum voces hæ leguntur somnum significantes, scilicet cathaphora, coma, caros, lethargos, quas Galenus in libris prorrhetici abunde exposuit. Et nos ad præsens consequemur, citabimusq́;. Est igitur cataphora delatio, siue in somnum inclinatio, verbum deductum ab eo, quod qui sopiuntur,* καταφέρονται, *id est, deorsum feruntur, quoniam dormientium caput deorsum fertur, & inclinatur. Medici tamen in malam partem cataphoram semper accipiunt: verbumq́; hoc tanquam genus ad malum somnum constituunt. Vnde ipse Gal. libro Definitionum sibi adscripto, & in Isagogis veluti eius simia Paulus Aegineta, & Aëtius lethargum per cataphoram definiunt: quum dicant, Lethargos est cataphora, id est inclinatio in somnum inexpugnabilis cum discoloratione, & tumore ventoso, cum debilitate ipsarum solidarum partium, & pulsatilis spiritus, facta omnino in debili & maligna febre. Vnde satis claret cataphoram genus esse ad alias affectiones somniculosas. At coma intensa est somni deprehensio, vel Galeno teste libello De comate. Coma profundum soporem, & diuturnum significat, aut vigiliam imaginatione frequenti obturbante, ac interpellante somnum, ita tamen, vt ea affecti surgere nequeant. Et quando soporem profundum significat, tunc simpliciter coma nominant. Si autem vigiliam, tunc* ἄγρυπνον κῶμα, *id est, vigilans coma appellant, de quo supra mentionem fecimus. Vt tamen Aëtio ex Poßidonij authoritate placet accidens hoc consequens sanguineam febrem, coma dicetur: vt apud ipsum quiuis legere poterit Sermone suo sexto eiusdem numeri capite. Nec sanè immerito, quum* κῶμα *communi æstimatione, vt poetis placet, dormitionem significat, vt vero Græcis medicis immensam somni deprehensionem, & ideo coma in malam quietem semper accipiunt. Caros verò profundißimus somnus est, quo oppressus, & si stimulatus fuerit, nec oculos aperit, nec sentit, nec respondet. Vocant autem affectum hunc Romani veternum: Arabes vero subet: qui à pituita & lentis humoribus caput occupantibus sæpe fit. Et ipsum lenta quædam febricula, vt Aëtio placet, semper comitatur, quem C. Celsus, capite de Lethargo, torporem post longas febres accidentem (vt ego sentio) vocat, nam alibi de caro mentionem non fecisse puto. Hoc nostrum iudicium ex Paulo Aegineta corroboramus: qui caron post præcedentes vehementes febres euenire tradit. Cuius sententia ab ea quam C. Celsus de torpore tradidit,*

didit, non multum abhorret. Nam praecedentibus diuturnis, aut vehementibus febribus caros si superuenerit, ipsum tamen imitabitur febricula quadam lenta: vt Aëtius optimè sanè dixit. Vocant autem morbum istum latiniores, vt dixi, Veternum, & eo correptos Veternosos, de qua re alibi contra Grammaticos satis diximus. Lethargos morbus cerebri est, phreniti contrarius. Qui ideo lethargus dicitur, quod obliuionem inducat. Ab eadem autem materia, qua caros fit, euenit: & in eodem loco situm habet. Lethargus tamen remissior est. Quia eo morbo affecti, lethargici dicti, interrogati oculos aperiunt, & respondent, & ad inexpugnabilem somnum reuertuntur. Vnde lethargus a Galeno ita definitur, Profundus sopor & inexpugnabilis penè dormiendi necessitas est. Cuius Aëtius aliorum relatione, duas facit species: Alteram per primogeniam affectionem factam: Alteram vero per consensum. De reliquis vero vocibus somniculosas affectiones significantibus supra (vt reor) à nobis abunde scriptum est.

Curatio vigesimaoctaua, in qua agitur, de Erysipelate in iecore orto.

VXOR Azize proxenetæ nata annos tres supra quadraginta, boni habitus mulier, & quæ nunquam nisi partus tempore menses videbat, tertiana continua laborare cœpit. Cui occurrens medicus primo minorans, quod aiunt, medicamentum purgatorium propinauit, ac postea dimisso sanguine per venæ sectionem, quarto die menses illi copiosi fluxerunt: demum præsidiis idoneis adiuta natura, intra decem dies hæc sanitati fuit restituta. Cæterum interpositis decem diebus, iterum in morbum lapsa est. Nam acuta febri affligebatur: siti intensissima cum linguæ ariditate, & nigredine cruciabatur. Stomachi subuersionem maximam absque vomitu patiebatur, & circa iecinoris regionem querebatur: totam noctem insomnis transigebat: cibum non gustabat: sed auidissime gelidam bibebat. Quibus omnibus comprehensis iudicatum fuit, hanc in iecore inflammationem pati: & illam quidem Erysipelas dictam: nam quum supra iecur manum admouebamus, magnam inibi percipiebamus caliditatem, & ægrotans dolorem, de quo potissimum querebatur. Nullus tamen inibi erat tumor, aut inflatio aliqua. Sed iecur male affectum vicinitatis consortio, ac per consensum stomacho morbum impartiebatur. Vnde in continua erat subuersione. Sed nihil vomebat: paucus autem humor pec-

cans

cans erat, sed biliosus, acutus, malignitatem quandam præ se ferens. Qua ratione alterantibus potius quàm euacuantibus vti consentaneum erat. Protinus igitur eam secare fecimus venam, quę inter digitum annularem, & paruum mediat ex qua sanguinem fluere permisimus ad vncias quinque. Ac ægrotanti syrupum hunc ebibere dedimus, qui habet Emulsionis seminis melonis cum aqua cicoreæ extractæ vncias tres, syr. cicoreæ vnciam vnam, nenupharis vncias semis, misce. Vt vero interdiu aliquid gustaret, sic descriptum fuit. R. conseruæ de acetositate citri vncias tres, ex qua ad lubitum gustet. Item ut sitim effugiat, & calorem febrilem extinguat. R. aquarum cicoreæ lib. vnam, endiuiæ lib. s. acetosæ, portulacæ, ana vncias tres. syrupi de acetositate citri, vnciam vnam & semis, iolep violacei vnciam vnam, misce: & cum succo granatorum acetosorum clarificetur, & cum puluere santalorum citr. aromatizetur. At iecori, circa quod vniuersi conatus nostri dirigebantur, sic exterius consultum fuit. R. succi lactucæ, portulacæ, semperuiuæ, endiuiæ, cicoreæ, ana lib. s. acetosi rosati ℥. ii. misce: & in eis pannus lineus intinctus iecori admoueatur: & tepidus sæpe immutetur. Sed vltimo Emplastrum hoc illi super imposuimus, quo vniuersa clausa fuit curatio. R. farinæ hordeaceæ ℥. ii. santali albi, santali rubri, ana ℥. s. herbæ lichenis, ℥. i. summitatum absinthii sicci, rosarum rubearum, mastichis ana ʒ. i. omnia pistentur, & vino granatorum acetosorum excipiantur, & fiat cataplasma: postea in panno lineo, aut rubro zendalo tepidum iecori applicetur, & sæpe innouetur. Sed pro ventriculo sic scriptum fuit. R. olei rosacei, cotoneorum, myrtillorum, ana ℥. i. misce, & fiat inunctio in ipsa oris ventriculi regione. At pro somno conciliando sic apparatum fuit: R. Vnguenti Populeonis. ℥. ii. Quo inungantur tempora, frons, nares, & brachialia. Quo uice aliorum præsidiorum dictorum, si iecur illitum esset, optimum sanè pro inflammatione domanda esset. Sed iis quinto die in sudorem copiosissimum incidit: & sana euasit. Cibus huic ptisana collata cum lacte seminum melonis fuit: cui postea ius pulli, semine citri, & acetosæ, ac vua spina, alteratim admiscebatur. Sed potus hordeacea ex mundo hordeo parata erat: in qua interdum thamarindi infundebantur.

SCHOLIA.

NVLLA *corporis interior pars est: in qua Erysipelas non fiat, potissimum tamen affectio hæc iecur, cerebrum, anum, ac mulierum vterum occupat.*

Curatio

Curatio vigesimanona, in qua agitur de Lichene impetigine dicta.

MONACVLVS Diui Dominici natus annos duodecim, impetiginem Lichenem dictam, indicem digitum ad os vsque exedentem habebat. Cui nostro consilio, quum vnguentum de plumbo optime concinnatum superimponeret, intra quindecim dies sanus factus est.

SCHOLIA.

LICHENES *omnium doctorum votis impetigines sunt, & recte sane, quum Plin. lib. 20. Nat. suæ Hist. cap. 1. in quo de cucumere syluestri, & Elaterio agit, inquit, eius radicem aridam cum resina impetiginem, & scabiem, quam psoram, & lichenas vocant sanare. Ex quibus verbis satis clarum euadit, lichenas impetigines esse: veluti psoram, scabiem. Sed vnum animaduertentia dignum apud Plinium ipsum existimo, quod lichenes libro 26. cap. 1. ab eo descriptæ, longe à lichenibus impetiginibus dictis sunt. Quia lichenes impetigines dictæ Græcis, & Romanis semper cognitæ cutaneæ affectiones fuerunt. Illæ vero lichenes de quibus lib. 26. tractat, nunquam ante Tiberium Claudium Cæsarem visæ fuerunt. Quam luem Latini mentagram ioculari nomine, quoniam per osculum à mento ferè oriebatur, appellarunt, & hodie iam non extat. Sed illius vice morbus Gallicus subintrauit, quem mentagram esse nonnulli contestati sunt, vt apud Leonicenum libello suo de morbo Gallico, diffuse legitur. At labes dira illa mentagra dicta, quæ non nisi caustico curabatur, lichenas medici appellauere, quia cum Græcorum lichenibus similitudinem, & affinitatem habebat. Ex vtrisque autem ijs morbis squamæ decidunt cutaneæ, quales crustosæ squamæ ex fictilibus diu salsuginosa seruantibus decidere solent. Propriæ tamen mentagra, prurigo morbus est, quem volaticam nonnulli appellare solent. Cæterum, impetigines, vt Galeno placet, lib. 5. de Composit. medic. per loca capite quinto ex misto quopiam generantur humore, serosis nimirum ac tenuibus, & acribus succis, cum crassis permistis. Quapropter etiam facile in psoram, ac lepram transit affectio hæc, Indigetq; etiam ipsa pharmacis fortiter resiccantibus. Postquam vero in psoram, aut lepram transierit, vltra hoc quòd resiccantibus indiget pharmacis, & repurgantia & extersoria quoque expostulat. Quibus Galeni verbis tum Aëtius, & Paulus, ac omnes post eum medici subscripserunt. Vnde recte mea sententia, C. Celsus lib. 5. suæ medicinæ, cap. 28. Sciens impetiginem cutis infectionem esse, eius quatuor est ausus describere genera, tametsi Græci homines lichenibus suis nunquam*

tot genera tribuerint, quæ vos apud ipsum legite. Vtcunque tamen Galenus in introductorio, siue medico libro sibi adscripto, impetiginis duas facit species, quæ cutem molestant, quarum vna tolerabilis, mitiorq; est: altera effera, agrestis, difficulter eradicabilis, quæ smegmatis foris adhibitis, tum intus pituitam euacuantibus medicamentis adiuuatur. Cuius generis lichenas apud Plinium libro vigesimosexto descriptas, & licentiori vocabulo mentagram dictas, Manardus esse credidit: vt apud ipsum quis legere poterit libro decimooctauo suarum Epist. Epist. 3. Qui vt obiter quoque hoc attingam, pruriginem proprie mentagram infectionem dictã, vulgo Volaticam appellatam, impetiginem lenem inibi facit, quam vel sola saliua multi depellere conantur. Cæterum hæc de qua sermo noster agitur, & monaculi digitum fœdabat, exedens erat, profunda, squamulas ex se mittens, predicto vnguento tantum domita, & ex toto extirpata. Porrò duplicis illius impetiginis à nobis ex Galeno, citatæ, C. Celsus lib. 5. suæ Medicinæ, postquam de impetiginibus tractauit, sub papularum nomine mentionem facit, vt cuique conferenti notum euadet, vnius quidem lenioris, quæ si ieiuna saliua quotidie defricatur, sanescit. Alterius maioris, in qua cutis magis exasperatur, exulceraturq;, ac vehementius, & rodit, & rubet, difficiliusq; sanescit, quam agriam, id est feram à Græcis appellari contendit. Vtrique tamen generi minus vitij, quàm impetiginibus inesse tradit, adeo vt id quod difficilius sanescit, nisi sublatum sit, in impetiginem verti, ac transire affirmet. Cuius sententia à Galeni dictis multum abesse videtur. Quum secunda eius impetiginis species ita grauis, & difficilis curatu erat, vt non nisi causticis euelleretur. Adeo vt Manardus Ferrariensis firmare ausus sit lichenas mentagram vocatam, illius esse speciei, vt supra à nobis notatum est. At nos ne multorum sententia varia hinc inde adducta, rem sic indiscussam, ac vt potius confusam dixerimus, relinquamus, Galeni genuinum sensum ex proprijs, & germanis libris eius decerptum, in præsenti proponemus. Ne quis deinceps amplius inquirendo fatigetur. Sed rei summam paucis potius habeat. Meminit igitur Galenus libro quinto de Composit. medicam. per loca, capite quinto lichenes, id est impetigines facile in psoram, & lepram transire: proinde sic habeto. Si lichenes sola leniori cutis aspredine, & pruritu manserint impetiginis nomen retinent. Si autem manifestas squammas excitauerint, & altius cutem depastæ fuerint, tunc proprie lepra dicetur. At si per extimam tantum superficiem extensæ fuerint, & corpora furfuracea emiserint, psora à Græcis appellabitur, à nostris vero scabies, quan quam scabiei nomen vulgo medicorum latius longe pateat, qui omne cutis vitium scabiem nominant. A quibus infectionibus quum humores profundius, & altius carnis depascuntur, pustulæ, vlcera, & huius farinæ reliqua vitia nascuntur. Cæterum, lichen herba quoque est dicta, quæ lapidibus

dibus in humectis locis hæret, & lichenibus, & iecoris calidis affectionibus conuenit: ac inde ab aliquibus iecoraria appellata.

Curatio trigesima, in qua agitur de Aethiopibus marasmo consumptis.

AETHIOPES qui ex Lusitania Anconam venerũt, rheumatismo omnes ferè ex capite in pectus cum graui tussi descendente laborarunt, at quibus illico secta fuit vena & copiose sanguis extractus euaserunt, cæteri vero marasmoide affecti, ac consumpti interierunt.

SCHOLIA.

AETHIOPES *ij ex populis, qui sub æquinoctiali habitant sunt, colore nigri, & quibus capilli torridi, crispi piperis modo rotundi insunt: Facillime autem homines ij senescunt, vt vix sexagesimum ætatis suæ annum attingant. Quod memoriæ Galenus commendauit libro de Historia philosophica, capite vltimo. Calida enim plus iusto regio æquinoctiali subiacens est: ex gemina videlicet singulis annis contingente ad verticem directione, & ad perpendiculum radij iaculatione, fereq; angulo carente reflexione, vt Manardus feliciter admodum contra multorum vota indicauit, libro septimo suarum Epist. Epistola prima, ad Ciglerium missa. Cæterum Aethiopes ij serui pecunijs empti sunt, quos Neophyti ex Lusitania iuxta Hispaniam, in Italiam ob inquisitiones illic factas, venientes traxerunt. Voco autem hic Neophytos, Diui Pauli vsus verbo, eos qui ex Iudaismo in Christi religionem inuitè deducti sunt.*

Curatio trigesimaprima, in qua agitur de Methodo & vera regula propinandi decoctum radicis cynarum, pro Iulio tertio Pontifice maximo, ad illustrißimum, ac iuxta humanißimum Dominum Vincentium de Nobilibus, Anconæ æquißimum Præsidem.

QVEMADMODVM noui morbi indies oriuntur varias mortalibus pœnas afferentes, Vincenti Princeps illustrissime, & Iulij tertij Pontificis maximi, ex sorore nepos dignissime, ita Dei Opt. Max. nutu medicamenta quædam pro illis arcendis inueniuntur, & à finibus orbis Europam mundi regiam partem transuehuntur. Inter quæ multorum votis Cynarum radix

dix tanquam primatum obtinens adnumeratur. Et inter ea tanquam Deorum donum, ad salutem humanam conseruanda reponitur: quæ quia in Sinarun regione finibus Indiæ contermina nascatur, ad quam Lusitani nostri continuo mercium exercendarum gratia confluunt, & inde eam afferunt, cynarum nomem sibi merito vendicauit. Est enim Cyna, vel Sina (vt Cosmographis placet,) Indiæ trans Gangem quæ ad Sericam terminatur, contermina regio. Nam India trans Gangem ab occasu alterã habet Indiã, & Gangem fluuiũ: à Septentrione Scythiam & Sericã: ab Ortu Sinarum regionem: à meridie Indicum Pelagus, & vt nostris placet Lusitanis testibus oculatis, quorum (vt apud Plautum est,) plus valet vnus, quàm decem auriti: Cynarum hæc regio Scythiæ contermina est. Cuius incolæ albi subrussi, proceri, Germanis similes sunt. Qui, vt cæteri mortales, quum multis obnoxii sint morbis, quos paulo post enarraturi sumus, ad hanc se conuertunt radicem, & ad eam tanquam spectatissimam salutem, ac sacram anchoram, naufragii tempore, confugiunt. Quam ex Cannarum quodam genere apud littora maris nascente effodiunt, quod ita esse radicis ipsius figura ostendit: quum cannarum communium nostrarum radicibus similis sit, fungosa, nodis cincta, intus cum rufo colore albescens: nam exterius rubescit. Recens præfertur, quæ valde est grauis, & ponderosa, vndique solida, non corrosa, sed viuido quodam fulgore foris cum quadam lenitate rubricata, quam Turcæ lucri etiam auidi, inter rhabarbarum, nunc in Italiam venalem afferre incipiunt. Gustu tamem insipida est, quandam præ se ferens vnctuositatem. Ex quibus omnibus iunctis eius, duntaxat effectibus, iudicandum est radicem hanc siccam propè tertium gradum esse, humiditate vero primi metas non transcendere consentaneum est dicere. In actiuis enim qualitatibus symmetra, & temperata ab eo, qui in Galeni regia via instructus incesserit, constituetur. Si ad earum tamen aliquam accedit, ad caliditatem dicendum arbitror. Valet autem radix hæc vt ad Illustrissimum Cosinam medicem secundum Thuscorum ducem scripsimus, corporis malo habitui cachexiæ dicto i Hydropisi aquosæ, quam Græci asciten dicunt: Vertigini, hemicraniæ, destillationibus à pituita & crassiori bile ortis catarrhis dictis, podagræ, chyragræ, Arthriti, coxendicum doloribus, febribus pituitosis, morbo Gallico, lepræ, scabiei. Item stomachi & oris ventriculi humiditates consumit, & earum vitia emendat. Proinde studiosis, & mente occupatis vnice opitulatur,

latur, ac conducit. Colicas affectiones mirifice curat, & matricis vitia corrigit. Membrorum diuturnos dolores, & inuetera tas fistulas, ac scirrhosos tumores & contumacissimas strumas sanat. Elephantiasi prodest. Sudorem vnice excitat, & sanguinem mundificat, ac senes repuerascere facit, & macilentos obe sulos reddit. Vrinam cit & calculum frangit. Ad hæc paralysi, hoc est, laxatis neruis, & conuulsioni, hoc est, neruis retractis, multum prodesse nouimus. Saluberrima enim medicina hæc est, & laude digna: quum prædictis prosit morbis, & variis aliis or tum à pituita, & bile crassiori trahentibus, vt experientia ratio ne firmata deprehensum est, & indies magis confirmatur. Vtun tur quippe medici cynarum radice ista contra citatos morbos, quos maxime depellere, ac in totum conuellere, tum ipsi, tum Lusitani nostri, qui magna cum gloria illic versantur, & hodie regionem illam frequentant, ac cum incolis maximum commer tium habent, aperte testantur. Nec sanè abs re, quum radix hæc sicca pauco calori iuncta (vt diximus) sit, quibus qualitatibus omnibus citatis affectionibus conducit, & auxiliatur. Sed non solum (vt scioli quidam putant) qualitatibus primis radix hæc tantum opitulatur, sed specifica, & propria potius quadam virtute prędicta, aliter vnumquodque simplex medicamentum temperatura exacte siccum, pauculam quandam caliditatem coniunctam habens, easdem aut similes operationes consequeretur. Quod falsum esse omnes docti norunt. Decocti igitur huius radicis modum conficiendi, ac ægrotis exhibendi, iam nunc tempus erit aggrediamur, ne in longum rem ducamus. Nam de hac radice libellum edere paramus, vbi ad amussim hæc diffusius disserentur, & latius describentur. Nunc sit hoc quasi operis præludium maioris, & si Vesalius Cæsaris doctus Medicus, & Anatomicus insignis, huius radicis dotes libello suo, quem de radice cynarum inscripsit, tractauit: quas tamen omnes non videtur fœliciter prosecutus: parcat vir Anatomicus, & Germanus, cui meritò quoque parcendum est, quum à Cynis, & Lusitanis, qui cum eis frequenter versantur, & in Europam huius radicis usum traxerunt, verus genuinus, ac propius propinandi eam modus petendus sit: quem nos Olissipponæ, Antuerpiæ, Ferrariæ, Venetijs, Anconæ, & Romæ, longo tem poris tractu in praxim traximus, pluries radicis huius effectus considerantes. Sed ne iam de nobis lectores, ac ægrotantes que rantur, ad Methodum & veram regulam huius radicis ægrotan tibus propinandi decocti accedamus. In primis qui prædictæ ra

dicis

dicis decoctum ebibere decreuit multis antea diebus optimo vti victu, & à Venere quàm maxime abstinere debet. Et non minus etiam perdurante curationis tempore. Et post ipsam peractam curationem, saltem per mensem. Aliter autem ad hanc curationem non accedat, nec huiusce concredat radici. Consilio deinde alicuius docti, & experti medici, qui decoctum ebibere voluerit, secundum morbi exigentiam Syrupis aut decoctis ad rem facientibus, prius ebibitis, purgabitur. Quòd si sanguinem minuere expedierit, id quoque vt exequatur maximè conuenit, siue opus hoc per venę sectionem, aut cucurbitulas cute scarificata, aut per hyrudines ani venis admotas conficiatur: immo bis & ter euacuationes, modo expediat, repetere, si virtus constiterit, minime formidandum est. Corpore igitur bene euacuato, solent communes medici huius radicis pondus ad quatuor supra viginti vncias, quatuor & viginti diebus dicatas tantum admittere, quod opus pauperibus leuioribus morbis oppressis (mea sententia) circunscribi posset. Secus autem regibus, aut principibus, aut iis qui diuitiis abundant, & grauioribus vitiis torquentur: quum iis maior radicis quantitas admittenda sit, & cura longiori tempore sit proroganda, quũ graues ac diuturni morbi paucis diebus ex toto eradicari, ac extirpari non possint. Expedit igitur ad trigesimum quintum diem, & quadragesimum, & amplius, si morbus postulauerit, & vires constiterint, in hoc dando decocto accedere. Nec enim ob hæc verus tradendi ordo peruertitur, aut immutatur: quum is verus, & ab incolis Sinarum in vsu sit habitus. Vidimus autem nos quendam Iacobum ab Olanda Lusitanum fistula quadam laborantem, qui quum apud Indos, & Cynas diu versatus esset, & contra morbum radicis huius decoctum suo modo appararet, non vnam tantum radicis vnciam pro vice aquæ macerabat, & incoquebat, sed potius duas, & tres, vt fieri ab ipsis Indis, & Cynæ incolis animaduerterat. Irridebat autem is nostros Europeos homines, qui radicis tam exiguam portiunculam in tanta aquæ quantitate coquebant, atque inde non nisi decoctum dilutissimum resultare meritò contendebat. Sed ratio tam paruæ quantitatis coquendæ & causa hæc est. In Europa enim radix hæc primum caro, & magno pretio vendi cœpit, quo factum est, homines vt tam magnum pecuniarum fugerent dispendium, singulis diebus ad singulas vncias se astrinxerint. Sed nũc quum sit ipsius felicior prouentus, & copia, eius pondus augere possunt, minori enim precio nunc habetur. Sed ea maxime, quæ

in Lusitaniam aduehitur, quæ plerunque vetus, ac corrosa est, ad hæc euanida, leuis, virium magnam partem deperditam habens: quum per septem, vel octo continuos menses prospero etiam flante vento, per mare naui portetur. Cuius humiditate suas amittere vires creditu est facile. Illa vero quam in Italiam Turcæ terra, & in camelis nunc afferre incipiunt, perfectissima est, grauissima, succosa, quæ singularibus medicinis comparari potest. Sed age, consuetum modum pro exemplo admittamus, quem quum in presenti examinauerunt, verum, amplum, & apud Cynas in consuetudinem repertum, exponemus. Iubeat igitur qui decoctum hoc ebibere voluerit quinque, vel sex terrea vasa,& si fieri posset intus vitreata parare, sexdecim aquæ librarum vnumquodque capax, quæ ollas quis potius appellaret, ore angusto. Non minus quoque tripodem ferreum prunas ἀκάπνους, id est, fumum non expirantes, & carbone continentem paratum habeat, qualem aromatarij, & pharmacopolæ in officinis habere solent. Vnciam igitur vnam radicis huius, aut vt nos cupimus, & Cynicolæ moliuntur, duas & tres in tenuissimas tabellas orbiculares numismatis figura, acutiori cultro diligenter incidi faciemus, quas ollæ duodecim aquæ libras fontanæ, & puræ continenti infundi iubebimus, & eas macerari per viginti quatuor horas permittemus. Postea vero ollæ orificio optimè obturato, prædicto igni olla admouebitur, vt lente ebulliendo ad consumptionem tertiæ partis aqua deueniat. Etenim olla sexdecim librarum aquæ capax, in qua duodecim tantum immitti diximus, ne feruore intumescente decoctum per ollæ os exiliret, & vires amitteret. Deposita igitur ab igne olla, cineribus calidis optimè pannis obuoluta admoueri debet, vt frigore non alteretur. Quum enim diem vnum, vel alterum ad plus, decoctio transcendit, illico acescit: vt quisque experiri poterit, & auxilij loco magnum affert nocumentum. Curabit igitur quisque decoctum hoc parare nocte præcedenti eum diem, in quo ebibere id decreuerit: ita tamen vt quum vnciam vnam decoxerit, alteram aquæ submersam, ac infusam habeat. Singulis enim diebus recens (vt dixi) decoctum hoc parari debet. Cuius libram plus minus per colum lineum densum, vel(vt dicunt) manicam traiectam apprime calidam ægrotus, quantum eius caliditatem ferre potuerit, in cubili ieiuno stomacho bibiturus est, & optimè lodicibus coopertus sudorem euocare, quem per duas horas ferre curabit. Calidis vero linteis postea sudore absterso, linea siue subucula recenti calefa-

&ta vestitus, ad victum accedet: de quo infra dicturi sumus. Est enim decoctum hoc gustui gratum, vel saltem non displicens, à prandio vero sex interpositis horis ante cœnam idem decocti pondus eo dicto modo, calidum ebibet, à quo vt superius sudorem prouocare curabit, omnia (vt dixi) faciendo. Sunt tamen nonnulli, qui quatuor à cœna horis quando alij vadunt dormitum, decoctum hoc ægrotis bibendum tradant. Quibus sanè minime ipse aduersarer, quum profundiori somno sudor copiosior illiciatur. Primum tamen ebibendi modum cynæ, vtpote à maioribus suis traditum in vsu habent. Porrò decocti parati residuum in prandio, & cœna, ac interdiu ebibitur calidum, illi semper pro vice zucchari fini vnciam vnam, vel alteram miscendo, & quo plus eius bibitur, eo melius est, modo à natura bene gubernetur, nec in stomacho fluitet, multum enim zuccharum hoc ad rem facit. Cuius vulgares, & ij qui de huius radicis decocto notitiam habent, nullam penitus mentionem fecerunt. Abstergit quippe zuccharum hoc, & aluum lubricam reddit, quod vnum pro summo in hoc propinando decocto habendum est: vt experientia compertum habeo, quum decoctum hoc, ventrem natura sua constringat, & aluum restrictam faciat. Hoc enim citato modo ægrotátes, vt ijs, qui hactenus illis imperarunt placuit, ad vigesimum quartum diem accedebant, quibus duodecim alteros addebát, & cocta frustula ad vmbram exiccabant, ex ijs secundum parantes decoctum, quod in illis ebibebant diebus. Sed mea sententia ex primo decocto remanentibus frustulis octo aquæ libræ super infundi debent, & ad ignem coqui, quousque earum quinque maneant, quod secundum decoctum ad clysmos parandos, & vt in eo gallina siue capus elixetur accomodatissimum erit: vt paulò post dicemus. Primo tamen decocto si quæ sunt pustulæ, aut vlcera, co lauanda sunt. Sed victum, ac eius sumendi ordinem iam nunc scribere tempestiuum erit. Qui igitur ad hoc ebibédum decoctum accesserit, quod potissimum à mense Martij ad Septembrem erit, modo magna non vrgeat necessitas, cóclaue à vento immune, ac calidum habendum curabit, in quo per totum tempus manere optimum sanè esset. Sin autem, post elapsos quindecim priores dies, veste pellibus fulcita, aut pannis optimè coopertus, & indutus exeat. Parcitas tamen cibi in hoc regimine summe commendatur. Nam quanto quis magis à victu abstinuerit, eò melius erit, vt ex regimine Guaiaci ligni deprehendere quis poterit. A sale igitur, & rebus salitis summopere

abstineat æger, decet. Similiter ab aceto, rebus acidis, & acribus. Parcus sit oportet, æger, & (vt dixi) paucis contentus. Cui panis optime subactus sit, & absque sale pistus, vel vt res postu lat ipsa, bis coctus nauticus dictus, sed saccharo paratus, prout Venetijs, & Pisis, & alibi parari solet. Vinum tamen in totum fugiat, & illius vice hoc (vt dixi) decoctum ebibat. Si à vino tamen abstinere non potuerit, saltem decocto optimè dilutum ipsum bibat. Carnes vero sint gallinarum optimarum veluti Pa tauinarum, non vero Antuerpiensium, quarum carnes caprinis sunt duriores, & succum pessimum adgenerantes, aut capo num, perdicis, phasiani, aut auicularum in dumetis vigentium, quæ aqua elixæ potius, quam ad ignem coctæ absque mica salis hucusque concedebatur: hac præcipuè de causa, quia decoctum hoc maxime exiccat, constringit, ac aluum cohibet, res quas assæ carnes magis augent, & ideo aqua coctæ laudantur, sed (vt mea fert opinio) assæ carnes magis ad rem faciunt, vt experientia quoque comprobatum habemus, nec quicquam lædunt: quia saccharum decocto vice potus in prandio, & cœna, ac in terdiu venienti, mistum (vt dixi) ventrem facilem reddit. In curationis tamen successu liberalius assæ carnes admittũtur. Sed plus in prandio comedat, parcius autem in cœna, & si aliter sen tiant Curtii sequaces. Sit igitur in prandio contentus paucula gallinæ carne, aut auium prædictarum aliqua, secundo apparata decocto, vt inferius latius. in cœna vero amygdalis dealbatis, aut vua Sole exiccata pro obsonio contentus euadat. Si car nibus tamen vesci debet, assę sint potius, quàm aqua coctæ. Claudat tamen cibum semper diacitoniten succharo cõfectum, aut coriandrum succharo incrustatum. Sed & mel coctum sum mopere in hoc regimine commendatur. Cætera verò hic à nobis silentio prætermissa, tanquam à nobis denegata putato. Cæ terum si carnes aqua coqui debeant, meo quidem consilio in de cocto secundo ex remanentibus taleolis apparato (vt dixi) eli xari debent. Quod ius etiam potus vice admitti poterit, quum antea nullum carnium ius concedebatur. Ex quo quoque secun do decocto, si aluus non responderit clysteres parari debent, adiecto oleo chamomelino, aut vulgari, & salis pauculo, cum vnciola vna, aut duabus cocti mellis. Si vero aluus omnino restricta fuerit, & non recte responderit, immo nihil deiecerit, pharmaco leniori in medio curationis uti optimum erit, veluti in curationis fine semper fieri solet. Hæc breuiter, & raptim Princeps Illustrissime nobis de radice cynarum se offerũt, quæ

tanquam

tanquã præludiũ ad libellũ de hac re à nobis propediẽ ſcribẽdũ Excellentiæ tuæ dicantur, quæ ſi tibi placere cognouero ad maiora alacriter me accingam. Tu interea bene vale, & Amatum amplitudinis tuæ amantiſsimum famulitio tuo adſcribere ne dedignare: iterum Vale.

Curatio trigeſimaſecunda, in qua agitur de cholera morbo, ſimulq; de Axiomate hoc, Raphanus digerit, & non digeritur.

GASPAR de Robertis & genere nobilis, & opum affluentia inſignis, vigente æſtate quum in cœna radiculis, quibus interdum delectari maximè ſolebat veſceretur, quinta hora noctis in choleram morbum lapſus eſt. Simul autem & vomebat, & egerebat. In aurora verò ingreſſus ad illum, eum adhuc cholericas has bilis ſurſum ac deorſum eruptiones pati comperi, qui de ventriculi grauedine, ac in eo eroſionibus perceptis quoque conquerebatur. Quibus auditis, aquam tepidam bibendam illi dedimus. Qua multa mucoſa, pituitoſa, nidoroſa, inter quæ incocta quædã, & ſemicruda videbantur, euomuit. Repetita verò eadẽ tepida aqua nihil præter aquã ipſam euomuit, aut deorſum egeſsit. Qua de re, ad ventriculum roborandum, & ſomnum conciliandum nos diuertimus: quum duo hæc, ſatis ad vniuerſam conficiendam curationem eſſe, nobis videbantur. Extrinſecus igitur ſtomachus ſic roboratus eſt. R. olei nardini, maſtichini, de abſinthio, ana vncias ſem. miſce fiat linimentum. Solent autem ad hãc complendam intentionem, ſcuta parari ſtomachalia, quorum exemplum ſic habetur. R. ladani puri & boni, vnc. ſem. maſtichis, cinnamomi, gariophyllorum, ligni aloes, menthæ ſiccæ, abſinthii, nucis moſchatæ. ana drach. j. reſinæ, terebinthinæ. ana. q. ſuff. ad ignem fiat ceratum, ſecundum artem, & in panno laneo cocco infecto, ad ſcuti figuram redacto extendatur, & fiat ſcutũ ſtomachale, cui addi poſſet Galliæ moſchatę odoriferæ drachma media: poſſent quoque non minus ex prædictis ſimplicibus parari vnguenta, fomenta, cerata, inunctiones, linimenta, & ſimilia. Sed prædictis oleis inunctio ſatis pro hac complenda operatione fuit. Per ea verò quæ intro ſumuntur. Ventriculus quoque ita roborabatur: & primo. R. miuæ cidoniorum cum ſpeciebus, vncias duas, ſpecierum diamoſchi, ſcrup. ſem. miſce, & frigidum bibat: æſtate enim ſyrupi, & huiuſcemodi potus frigidi ebibi debent:

bent: vt memoriæ commendauit Galenus, & nos Centuria prima harum medic. curat. adnotauimus. Postea verò panis bisco ctus sacchαro paratus, generoso quodam vino astrictionis participe irroratus, illi oblatus fuit, ac postea capus assus cinnamomi puluere respersus. A iuribus verò, vtpote stomachum laxantibus, tunc abstinuimus, veluti à rebus duris, concoctu difficilibus. Sed à cibo illitiones cum soporiferis circa frontem, tempora, & nares, facta sunt, & somnus conciliatus fuit. Post quem, se sanum non sine artis medicæ laude esse dixit. Cæterùm nos non remediorum syluàm vnicuique morbo faciétium describimus, sed ea potius quibus tantum vsi sumus. Decretum autem a nobis est, morbos prout nobis se offerunt, & illis adhibemus medicamenta tantum citare. Aliud enim est casus, & morborum historias describere, aliud verò practicas inculcare.

SCHOLIA.

CHOLERA *morbus, quem practicarum authores cholyricam vel cholericam paßionem appellant, immodica ventriculi perturbatio supra infraq; erumpens est. Quum enim cum vomitu & deiectione biliosa deijciuntur, tunc cholera morbus appellatur.* De quo Alexand. *Græcus lib. iij. suæ medic. capite decimoquarto ita doctißime admodum tradit. Nemo vero credat* χολεράν *appellari à Græcis ob bilis vt vulgus putat abundantiam, & cholerica nominari biliosa, sed à multo bilea materiæ fluxu, qui per inferna & superna fit, hoc est, intestina, ventrem, & os. Prisci nanque Græci* χολάδας *intestina laxiora, quod in ea* χολὴ *fundatur, appellant. Et inde hunc morbum cholericum, hoc est, intestinorum affectionem gens eadem cognominauit, &c. Cæterum, morbus is ob id, quod magno impetu et syncope, ac virium prostratione sæpe irruat, ab* Hippocrate *& medicis inter acutos morbos reponitur. Oritur enim morbus hic eodem* Hippocrate *authore, libro septimo De morbis popularibus, & sæpe alibi, plerunque in æstate ex carnis esu, maxime suillæ crudioris, ex cicere & ex ebrietate vini odorati veteris & insolatione, & sepijs, & locustis, & gammaris, & ex olerum esu, maxime porri, & ceparum. Insuper & à lactucis coctis, & braßica, & rumicis crudioribus, & à placentis, ac dulciarijs, & mellitis libis, & à fructibus pomorum, & cucumere pepone, & vino lactei teporis, & eruo, & polenta recenti, quibus nos addimus, ab esu raphanorum, quos* Hippocr. *hic silentio præteriuit, quia suo tempore nondum in victus vsum eos homines traxerant, sed ipsis tantum pro vomitu proritando vtebantur, quos radices, vel radiculas absolute lib. ij. De morbis muliebrib. appellat. Qui proculdubio ventriculum perturbant, & cibum ex eo incoctum descendere faciunt, & vomitum maxime prouocant. Quo fit, vt* Galen. *quum hac raphano inesse nouerit, libro de Cibis boni & mali succi.*

ci, inter olerum radices acrimoniam habentium, & malum succum gignentium eum connumerarit. Quin & lib. ij. De aliment. facult. cap. lxx. eos medicos ac idiotas carpit, qui post cœnam concoctionis iuuandæ gratia raphanos siue radiculas crudas ipsas esitant, firmantes alioqui, rem hanc experientia satis ipsis exploratam esse, quum tamen ij, qui ipsos sunt imitati, omnes læsi fuerunt. Ex ijs vero, quos Gal. taxat, medicus, Dioscorides est, *qui lib. xx. suæ medicæ materiæ. cap. ciij. raphanos à cibo edendos suadet, quum sic ingesti digestioni magis conferant. Præsumpti enim cibum in stomacho supra se suspendunt, & vomitiones concitant. Quibus verbis subscripsit* Auicenna *libro secundo sui Canonis, cap. de* Raphano, *quum dicat,* Est *malus stomacho faciens eructare, & post cibum lenit ventrem, & facit cibum penetrare, & ante cibum facit natare cibum, & non quiescit, & propter hoc facilem efficit vomitum, præcipuè cortex eius cum oxymelite.* Nos *vero olim quum* Dioscoridem *Commentariis nostris clariorem reddidissemus,* Galenum *cum eo unanimen, ac concordem redigere in hac re pro viribus laborauimus.* Demum *post multa hinc inde quæsita, in quendam* Simeonem Sethi *incidimus, ex quo concordiam deprompsimus, quæ ita habet: Si ventriculus calidus sit, & facile fluat, nec ad flatum gignendum aptus sit, tunc radiculæ edendæ sunt in cœna initio.* Si *vero ventriculus contrario modo habuerit, post cœnam potius victitandæ sunt.* Iis *enim* Dioscoridem *cum* Galeno *conciliatum iri pro tunc putabamus.* At *nunc rem penitius aduertens, nihil discriminis, & discordiæ inter* Galenum *&* Dioscoridem *in hac re reperiri iudicamus.* Inquit *autem* Galen. *citato loco,* Radicula, *radix ex ijs est, quibus assidue vescimur, estq́; obsonium magis quàm alimentum, & quam crudam vrbani homines vt plurimum ante alios cibos cum garo alui deijciendæ gratia mandunt.* In *quo capite eos detestatur, qui post cœnam coctionis iuuandæ gratia crudas radiculas ipsas esitant.* Nec *enim vnquam* Galenus *ipse inibi, aut alibi (quod meminerim) radiculis tribuit concoquendi vires.* Immo *potius in eos debacchatur, qui ipsis pro iuuanda concoctione vsi sunt, quum experientia deprehensum habeat, ipsas potius concoctionis obesse quàm prodesse.* Ipsis *tamen ille (veluti sui temporis homines) pro obsonio ad incitandam deiectam appetentiam & citandam aluum in cœna cum garo pauculo, quandoque aceto admisto in cibi initio vtebatur.* Quæ *omnia* Dioscoridi *minime aduersantur, vt legenti manifestum euadet.* Inquit *autem* Dioscor. *Radicula stomacho parum accommodata est, ructus & vrinam cit, bonam itidem facit aluum: Sed oportet à cibo eam sumere, sic magis digestioni conferentē.* Eis *enim verbis* Dioscorides *nunquam radiculam cōcoctioni prodesse dixit: Sed magis oppositum, quum stomacho eam parum accommodatam dixerit. Quæ enim stomacho accommodata non sunt, sed illi potius aduersantur, ea dubio procul tantum absunt, vt concoctionem iuuent, vt eam potius ni-*

R 4 rum

rum in modum impediant ac corrumpant. Digestioni tamen prodesse dixit, ob quæ verba multi decepti sunt, credentes per digestionem, concoctionem Dioscoridem intellexisse, quum tamen digestio, distributio sit: & digerere, distribuere. Præsupponit autem digestio concoctionem. Nam vt optima fiat distributio digestio dicta, optima concoctio primo fiat opus est. Vt igitur cibus in prandio sumptus ante cœnam distribuatur, & ex ventriculo, si quæ sunt eius remanentes partes, per pylorum, & gracilia intestina, ac meseraicas ad iecur, & inde per venas in vniuersum corpus relegentur, suadet Dioscor. post cibum radiculas esse edendas, quum earum hoc sit munus, conficere. Quod Gal. aduertens suadet, monetq; ne quis radiculas post cœnam comedat, sed ipsis potius ad conficiendam distributionem ante cœnam esitet. Nouit enim Gale. Radiculas digerendi, hoc est distribuendi vires habere, quæ illico si post cibum comedantur, cibum ante concoctionem ex stomacho incoctum detrudent, vnde crudi humores oriuntur, à quibus meatuum obstructiones, stomachi perturbationes, & variæ aliæ affectiones gignuntur, quemadmodum experientia comprobatum Gale. contra nonnullorum medicorum, & idiotarum vsum, habuit. Quæ omnia Arabes considerantes nunquam radiculis ausi sunt concoquendi vires tribuere, sed eas potius quas Gal. & Diosco. illis tantum donauerant, scilicet, quod digerendi facultatem habeant. Vnde ab Auerroe, vel eo aliquo priori, dictũ est, Raphanus digerit, & non digeritur, hoc est distribuit, & non distribuitur. Distribuit quippe sua acuitate cortici superiori hærente, non distribuitur verò, quia ex ijs fit cibarijs quæ difficulter concoquuntur, & diu in stomacho manent. Arabum tamen asseclæ verbum hoc digerere, pro concoquere semper accipiunt, ignorantes alioqui verbum hoc digerere, tametsi apud ipsos Arabas pro concoquere accipiatur, aliquando tamen sua propria significatione pro distribuere comperiatur, vt in hoc euenit axiomate, Raphanus digerit & non digeritur. Significat autem verbum hoc digerere idem, quod distribuere, seu ordinare, vel distinguere, aut disponere, & digestio idem quod distributio, distinctio, seu ordinata compositio. Quam Galenus libro diffinitionum sibi adscripto, ita describit, digestio est concocti, ac confecti alimenti, & in sanguinem conuersi, in corporis particulas omnes attractio, quam natiuus calor molitur. Ex quibus verbis satis clarum euadit digestionem hanc, seu distributionem à concoctione differentem esse. Id quod lucidius Gale. ipse exposuit, libro secundo de Facult. natur. quum digestionem siue distributionem hanc ab expultrice, & attractrice simul, alijs à concoctrice facult. confici dixerit. Non minus quam quod alia extant medicamenta digestioni, siue alimentorum distributioni facientia, & alia concoctioni, quæ per varia tempora quoque tribui debeant, vt quarto de sanitate tuenda libro legitur. Sed clarius hoc libello illo, cui titulus est, quod animi mores corporis temperaturam sequuntur elicitur, quum

de

de vino agit, dicens. Reuera si commodè eo vtaris, & concoctioni, & digestioni, & sanguinis generationi, & nutritioni confert abundè. Sed de ijs satis, & vt rei de qua agitur, finem imponamus, dicimus. Quòd radiculæ concoctionem potius impediunt, quam illi commodum aliquod afferant, quia stomacho aduersantur, & contradicunt, eum subuertendo, & perturbando, vt ex eis putidis obortis ructibus percipitur. Exemplum est, quòd raphanus aqua maceratus, ipsam aquam facillime corrumpit, & inficit. Vnde mirari non est, si ob eius abundantiorem esum, ægrotus noster in choleram morbum lapsus fuerit. Nam raphanus vomitum irritat, stomachum peruertit, cephalalgiam inducit, caput grauat, destillationes potissimum gignit. A' quibus Podagra, chiragra, & graues aliæ affectiones ortum trahunt. Proinde qui sanitatem conseruare voluerit, ab eo quantum fieri posset, abstineat, suaderem. Si comedi tamen omnino debeat cum Galeno, cœnæ initio comedatur consulcrem, quum ciborum appetentiam facit, & aluum lubricam reddit, & vrinam cit, & alimentorum distributionē, digestionem dictam complet. Quibus addere est, quod in cibi initio raphanus comestus suas sæpe putidas occultat eructationes, quas politicus homo coercere, ac fugere pro viribus debet. A' cœna vero ingestus, præter quod concoctionem non iuuat, quum concoctio à solo calido innato conficiatur, alimentum sanè ineptum pro cōcoctrice iuuanda facultate reputari debet. Quum ei nulla insit aromaticitas, quæ ventriculo roborando commoda sit, sed acredo potius quædam magnæ flatuositati coniuncta, quibus concoctionem perturbat, & incoctum à ventriculo cibum descendere facit. Quod vnum ab eo, qui sanitatem vult conseruare summe cauendum est. Paulatim enim (vt dixi) cruditates ab ingestis eis radiculis fiunt, quæ temporis tractu, quum aucta sunt, meatus obstruunt, ad quorum obstructiones putrefactio oritur, & morbi grauissimi, ac lethales nascuntur. Nec enim minus huic rei euenit, quàm guttæ lapidem excauanti, iuxta illud sæpe à Galeno citatum, assiduo illisu durum cauat vndula saxum, radicularum porrò folia apprimè diuretica, & aperientia sunt, vt omnes norunt.

Curatio xxxiij. in qua agitur de quodam, qui ex vnguēto illito supra scabiem, intra noctem obijt.

IVVENIS quidam Florentinus, quum scabie vniuersum eius corpus occupante fœdaretur ex vnguento, cui arsenicum mistum erat, præter medicorum consilium se illeuit, ac eum in aurora lecto decumbentem mortuum domestici inuenerunt. Alterum nouimus, qui ob similem factam inunctionem in insaniam deuenit, adeò vt ipsum vinciri oportuerit. At quum quodā

die

die, absentibus famulis, se à vinculis extricasset, furens impetuose per fenestram saltauit, & alterum crus fregit. Sed postea remedijs adiutus, ab vtroque malo sanus factus est. Sed alterum nouimus, cui ob illitionē similem tubercula quædam exorta sunt, sanatu difficillima. Nam & plures obseruauimus qui ob hæc in febres inciderunt lethales.

Curatio xxxiiij. in qua agitur de Elephātia Auicennæ.

QVVM ex conducto simus medici apud Cœnobium diui Augustini, ad nos binatim monachi cucurrerunt. Sed vnus Augustinus nomine, facie tumida, corpore procero, præpostere gradu plusquam testudineo ad me peruenit. Qui quum affectiones suas inueteratas, ac diuturnas enarrare cœpisset, pedes vere elephanticos, hoc est, ad genu usque tumentes, vt saccos quis diceret plenos, nobis indicat. Super quos crustæ eminebant quædam rubigine affectę, quas interpellatis diebus, ex decocto emolliente, madefactas deponebat. Nam aliter pruritu, & ingenti uellicatione perdurare nequibat. Quos quum intuerer, & uniuersum eius corpus exacte perpenderem, hunc Elephantiam apud Auicennā & Arabas descriptam, pati deprehendi. Sic enim Auicenna Fen uigesimasecunda libri tertij sui Canonis, tractatu primo, elephantiam suam describit, Elephantia est additio in pedibus secundum modum, qui accidit in uenis uaricum, quare incrassat pedem cū æqualitate sua, & plerunque fit propter melancholicum humorem, & aliquando ob phlegma crassum. Rasis prȩterea, libro nono suo de morbis curandis ad Regem Almansorem, capite nonagesimotertio, non aliter elephantiam describit, quam crurium cum varicibus intumescentiam, cum totius corporis habitu colore atro perfuso. Qui affectus interea dum recens est, debitis applicitis præsidiis restitui, utcunque poterit, uel saltem quòd non inualescat, aut augeatur, intercipi. Quum uerò penitus radices infixas habuerit, tunc curationem nunquā malum hoc admittit. Is enim Monachus, de quo sermo agitur, malum hoc inueteratum cum totius corporis quadam præternaturali obesitate, ac prurigines patiebatur. Qui sudore resolutus, à consortio fratrum discessit, & ad patres suos migrauit, nō sine tamen cœnobij commodo. Diues nanque erat, & opulētus, omnia sua bona illi relinquens. Proximum hic erit citare Petrū Simonem Anconitanum, qui præter uarices, quas in utroque patitur crure, œdematosos tumores in ipsis pedibus habet. Quos

pedum

pedum tumores, cum uaricibus Arabes dubio procul Elephantiam appellãt. At is quum optimè per pharmaca purgatus esset, & ad opus manuale condescendere decreueramus, curationem renuit, & incuratus mansit, ueluti Caio Mario ex altero tantum crure curato euenit, ut citat Plinius lib. xj. cap. xlv. & ante eum Cicero libro Tusculanarum quæstionum.

SCHOLIA.

IAM *enim videtis elephantiam Arabum, longè à Græcorum & Romanorum Elephantiasi differre. Etenim (vt diximus) Arabum Elephantia pedum cum varicibus tumor. Græcorum vero Elephantiasis is morbus est, quem Christicolæ Sancti Lazari, vel vulgares lepram appellant, & eo infectos Lazaros, vel leprosos vocant. Qui sanè morbus dirus & truculentus est, adhæc crudelis membra vsque ad ossa rodens, ex quo infectos passim apud Gallos, & inferiores Germanos, vel inuite videre est, qui promiscue nulla habita ratione, aut victus ordine, pisces, fructus, legumina cum lacte, & lacticinijs comedunt. Olim autem (testante Galeno) in Germania raro morbus is videbatur, in Alexandria vero admodum familiaris erat, vt apud ipsum legitur libro secundo artis curatiuæ ad Glau. cap. x. Sed hodie in Germania vniuersa, præcipuè inferiori dicta, & vniuersa Gallia, passim morbo isto infectos, qui regiones illas lustrarunt, quàm plures viderunt, quum familiaris admodum Belgis, & Gallis morbus hic sit, vt per longum tempus apud eos agentes, obseruauimus. Nunc vero quod Alexandrinis, & apud Chairum, & totam Aegyptum habitatoribus, morbus hic peculiaris non sit, satis sumus conscij. Olim autem plurimum gignebatur ex cibarijs, quæ Alexandrei homines sumebant, comedebant autem farinam elixatam, & lentem, & cochleas, & plura salita, & nonnulli ex ipsis carnes asininas, & alia quædam, quæ crassum, & atrabiliarium humorem generant. Nam quum circunstans aer calidus sit, motus humorum agitur versus cutem, ita vt à bile atra morbum hunc fieri tradat, ac ipsum cancrum vniuersalem per vniuersum corpus disseminatum, tum ipse, tum cæteri graues medici definiant. Ita enim Gal. libro secundo De morborum causis, cap. septimo, de Elephantiasi tradit: Elephantiasis, seu morbus qui Elephas nominatur, planè formam immutat. Etenim nasus simus, labra crassa, aures acuminatæ videntur. Nomen autem elephantiasis tractum est à similitudine Elephantis. Quoniam, vt alibi quoque ait, qui hoc morbo laborant, carnem habent nigram, & tuberibus plenam, ita vt Elephantum corio videatur prorsus assimilis. Missum facio Paulum Aeginetam Galeni simiam & ad Celsum accedamus qui libro tertio suæ medicinæ capite vigesimoquinto de Elephantia ita loquitur. Ignotus autem penè in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant, isq; longis annumeratur, totum corpus afficitur,*

ita

ita vt ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas, crebrosq; tumores habet, rubor harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inaequaliter crassa, tenuis, dura, mollisq; quasi squammis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, os, surae, pedes intumescunt. A quo Plinius *nihil quicquam dissidet. immo (vt mea fert opinio) prae caeteris tam Graecis, quam Latinis* Elephantiasim *morbum, longè melius describit, quum à facie & naribus plerunque oriri tradat. Quod verũ esse tum ipse, tum alij plures, lõga experiẽtia obseruatũ habemus. Ita enim lib. 26. cap. 1. tradit.* Diximus Elephantiasim, ante Pompeij Magni *aetatem non accidisse in* Italia, *& ipsam à facie saepius incipientem, in nare prima veluti lenticula, mox inualescente per totum corpus maculosa, varijs coloribus, & inaequali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera, ad postremum verò nigrescente, & ad ossa carnes opprimente, intumescentibus digitis in pedibus, manibusq;:* Aegypti *peculiare hoc malum, & caetera.* Hunc porrò morbum Gal. *dextre carnibus viperinis curari memoriae reliquit, citato libro Artis curat. ad Glauc. & libro xi. de Facult. simp. med. apud quem notatu dignas historias legere quis poterit. Quae omnia hucusque* Elephantiasi *dicta in vniuersum ijs, quae de lepra ab* Auicenna, *& caeteris* Arabibus *dicta sunt, respondent, vt firmiter dicendum sit,* Elephantiasim Graecorum, *Lepram apud* Arabas *descriptam esse. vt conferenti notum euadet. Nam* Lepra Graecorum, *vt in hoc diximus libro, leuis morbus est, à psora, id est scabie parum differens, altius enim lepra cutem erodit, quàm scabies. Vnde Graecorum lepra cutis foedatio potius, quàm morbus dici meretur. Quam* Hippo. *libro tertio Aphoris.* Aphor. *vigesimo, inter eos morbos, qui veris tempore contingere solent, & sine periculo sunt adnumerat. Caeterum lepra, de qua in Leuitico, &* Euangelio *legitur, morbus non est ex ijs, qui ob errorem in sex rebus non naturalibus commissum contingere solent. Quum reuera affectio quaedam sit ex ira Dei producta.* Nam *pro ratione peccati, lepra haec contingere olim solebat, quae* Sarabath Hebraeis *appellatur. Quia si peccatum paruum erat, in parietibus domus maculae quaedam pullulabant. Si vero maius in vestibus percipiebantur. Si uero maximum, peccantis corpus eisdem foedabatur, qua lepra infecti quatuordecim in diebus, à Sacerdote summo iudicabantur, an extra consortium hominum relegandi essent, vel non. Nec enim pro ea deponenda humana manus sufficiebat. Sed diuina potius opus erat, quum nulla medicamenta, nulla praesidia, aut remedia illi applicata conferebant. Sed Dei optimi maximi voluntas. Quae omnia hodie, vt plura alia, non extant. Vt dici merito possit, omnium rerum vicissitudo est. Foedatio enim cutis magis quàm morbus corporis, lepra haec dici merebatur. Quo factum est, vt à* D. August. *recte (mea sententia) definitum sit: Leprã coloris, & cutis vitium esse, non vero valetudinis, aut integritatis sensuum, atque membrorum.*

Curatio

Curatio xxxv. in qua agitur de psora, et lepra Græcorū.

IOANNES ab Antiquis nobilis Anconitanus, & Venetorum Consul dignissimus, quum quinquagesimum ætatis suę annum attingeret, totus psora, id est, scabie humidiori, & lepra scatebat, pro quibus deponendis affectionibus, quum uaria, sed frustra experiretur remedia, nostro consilio decoctum radicis cynarum ebibit, à quo liber ab ea corporis fœdatione euasit, nec amplius in eandem recidit.

SCHOLIA.

SALVBRIS autem, & encomio digna radix cynarum hæc est, vt curatione trigesimaprima huius Centuriæ diximus. Cæterum, Lepra hæc qua fœdabatur nobilis hic vir parum ab scabie differebat, vt latius à nobis proditum est.

Curatio xxxvi. in qua agitur de quodam, qui ob rosæ odorem continuo in syncopim, & animi deliquium incurrebat.

PLVRES nouimus qui ab esu carnium in totum abhorrebant. Alios quibus caseus nō solum comestus, sed odoratus pro ueneno habebatur. Sed & alium nouimus, qui nunquam pisces gustauerat, at quum semel ab amico ad cœnā uocatus, data opera piscem siccum optimè pistum ouis obuolutum ederat, in animi angustias, & cordis pressuras, cū uomitu, & secessu deuenit. Ita ut propè fuerit, ex toto spiritus illi deficeret, & moreretur. Erat autem huic nomē Stephanus Surdaster, natione Hispanus, patria Toletanus, at casus ij, tanquam ubique communes, pro nihilo forte habebuntur. Ea de causa, casum raro uisum, immo hucusque ne fando auditum, describere aggrediar. Monachum quendam nouimus ex Dominicorum ordine, non nisi nobilē, Venetum, & ex Berberigorum prosapia, qui quum rosæ odorē persentiebat, aut ex longinquo eam uidebat, illico in animi deliquium, syncopim incidebat, & tanquam mortuus, humi prostratus iacebat. Proinde à medicis consulebatur, ut eo tempore quo rosæ uigebant, domi maneret, ne extra prodiret, ut tantum malum fugeret, & in uitæ discrimen non ueniret.

SCHOLIA.

CVM igitur is ægrotabat, quod raro contingebat, à syrupo rosaceo, et conditis in quibus rosa ingrediebatur, medicorum consilio abstinebat, non minus,

minus, quàm à cassiæ fistularis comestione ij, quibus in odio cassia ipsa erat, quod plerunque contingit, & exercitati norunt. Decet igitur medicum ægrotantis non solum vniuersalem, ad recte curandum, naturam tenere, sed etiam particularem, vt suadet Galen. initio artis curatiuæ ad Glauconem, & sexcentis alijs locis, vt Centuria tertia late docetur. Animaduertant igitur medici, qui absentes per consilia ægrotantes curare contendunt.

Curatio xxxvij. in qua agitur de herpete miliari.

IVVENIS qui præerat diuersorio extra ciuitatem ad hortos herpetem miliarem in fœmore patiebatur. Erat enim rubedo quædam viuida, vt in Erysipelate, cutis tantum superficiem prehendens, multis pustulis granis milij similibus fœdata, à quibus affectus hic herpes miliaris dictus est. Fit autem Galeno authore libro secundo artis curat. ad Glauc. à bile quidem non admodum calida & acri, vel vt Oribasio placet, ex flaua bile pituitę mista, de quibus legito Curat. vigesimam quintam huius Cent. & inferius in scholia. Nunc verò curationem huic iuueni adhibitam pro hac deponenda affectione prosequamur. Nam quum affectio hæc ex bile subtili pauca interueniente pituita orta sit, per ea medicamenta quæ bilem purgant, & aliquantulum pituitam respiciunt, sic affecti euacuandi sunt. Item, quia humor subtilis, & biliosus est, nulla expectata concoctione deponendus videtur. Illico igitur quum ad eum peruenimus pharmacum hoc illi propinauimus. R. syrupi rosati solutiui vncias quatuor, diaphiniconis drachmas tres, infusionis tamarindorum, ℥. iij. misce, fiat potus, quem in aurora bibat, quo multa liquida biliosa egessit. Succedente verò tempore, syrupos alterantes calidam intemperiem descripsimus, & ita habent. R. syrupi rosati, ℥. j. Cicoreæ. s. ℥. j. aquarum endiuiæ, cicoreæ, ana ℥. ij. misce, quos per aliquot dies continuet. At topica medicamenta primo sic applicata sunt. R. succi plantaginis, solani. ana lib. sem. aceti rosati. ℥. ij. misce, In quibus pannus lineus intinctus superponatur malo, & sæpe innouetur, sed quum malum perseueraret, cataplasma hoc applicatum fuit, quod habet. R. plantaginis, rosarum, solani, caudę equinæ. ana manip. j. In sufficienti aqua fiat decoctio, facta decoctione & colatura prædictas herbas in mortario tere, quibus adde farinæ hordei, lentium, ana vncias tres, vini granatorum acetosorum vncias tres, prædicti decocti quantum ad spissitudinem mediocrè sufficit, misce, fiat cataplasma, & desuper ponatur. At quũ

exulcerarę

exulceratæ pustulæ fuerunt, ad vnguentum de plumbo deuenimus. Quo sanus exacte factus fuit. Suadet nanque Paulus in hac curatione, vtpote pustulosi herpetis, libro quarto, capite vigesimo, recreméto plumbi ex vino austero leuigato, vtamur. Super quo plantaginis folia indidimus, & basilice habuit. Nec enim ad sanguinis missionem deuenimus, quam etsi Galenus, & cæteri eum sequentes medici pro hac curanda affectione non admittãt, Neotericorũ tamen consilio, præcipuè Matthæi de Grado auertendi gratia, ex basilica eiusdem lateris fieri poterit, vt in curatione phrenitidis apud ipsum legitur. Suadet autem Gentilis de fulgineo nobilis Auicennæ enarrator, ne bilis furiat in vera phrenitide, sanguinis extractio non fiat, veluti quoque in puro Erysipelate, & herpete hoc miliari, quod ex bile quoque subtili originem trahit. Cui Mathæus de Grado adstipulatur, præsertim in sanguinis missione, quæ euacuandi gratia fit. Secus autem in ea quæ auertendi ratione admittitur, quũ hæc tantum abest, vt noceat, aut bilem in furorem & acredinem trahat, vt eam potius refrigeret & domet, ac ægroto magnum afferat iuuamen. Parca autem diuersiua hæc sanguinis missio est, nec ita copiosa, vt ea quæ euacuandi gratia fit.

SCHOLIA.

HERPES, *duplex à Galeno, & cæteris medicis notatur, alter herpes esthiomenos, id est, exedens, vel depascens dictus, qui ea de causa vlcerosus nominatur, & absolute ab Hippocrate, & Galeno postea libro quartodecimo Methodi medendi herpes appellatur. Fit autem eodem Gale. teste, libro de tumoribus præter nat. quando fluxio biliosa exquisita nulla alterius humoris interueniente mistione in aliquod membrum decumbit, ac consistit. Tunc enim acrior reddita, & crassior, quum propriam, & sibi à natura insitam humiditatem amissam habeat, totam exulcerat cutem ad suppositam vsque carnem. Ferè enim affectio hæc cum Erysipelate vlceroso esse videtur. Sed differt teste id Galeno, libro quartodecimo Methodi medendi. Quia herpes esthiomenos à subtiliori gignitur bile, quàm Erysipelas vlceratum. Item quod herpes esthiomenos solam cutem depascitur, exulceratue. Erysipelas vero vlcerosum præter cutim subiectam quoque carnem occupat, eroditue, vtcunque tamen vt Galeno placet, & res ipsa indicat, vtraque hæc affectio eiusdem sunt generis, quibus curatio communis debetur. Vocat autem (vt obiter hoc dicam) Auicenna herpetem vlcerosum, formicam corrosiuam, vt apud ipsum legere quis poterit, Fen tertia, libri quarti, tractat. 1. cap. 6. Alter autem herpes miliaris siue κεγχρίας dicitur, de quo curatio nostra agitur, qui κεγχρίας ideo appellatur, quod κέγχρος Græcis milium est, & affectio hæc multas exiguas in cute eminentias milij modo*

do habeat, quæ non protinus vlcus faciunt. Sed procedente tempore quum disrumpuntur, in vlcus abeunt. Aliquando tamen euanescunt, sed cutis duriuscula euadit, vt quandoque notauimus. Sed quandoque ipsis euanidis duriusculi tumores membro affecto manserunt, vt experientia deprehensum quoque habemus. Qui postea medicamentis emollientibus, & digerentibus discussi sunt, & resoluti. Fit autem herpes miliaris hic ex bile nō admodum acri, & calida pituitæ mista, vt Paulus ex Oribasio adnotat, et Galenus non siluit libro de tumoribus præter naturam, quum dicat. Mihi vero huiusmodi fluxio pituita admista esse videtur: hunc cæterum Auicenna citato loco formicam miliarem appellat. In quo capite fœde Auicenna ipse Myrmecias, id est, formicas, genus quoddam verrucarum, cum herpetibus confundit, vt apud ipsum legenti manifestum euadet. Cæterum, quantum ad harum affectionum curationem spectat, Galenum audiamus. Qui libro secundo Artis curat. ad Glauc. ita docet: herpetes autem quantum ad totius corporis euacuationem attinet, vt Erysipelata curare oportet. Quantum verò ad ipsius particulæ patientis locum, non omnibus similis cura adhibetur. Nam qui exedentes sunt, refrigerari quidem desiderant, quemadmodum alij herpetes, & Erysipelata, non tamen ea ferunt medicamenta, quæ præter id quod refrigerant, etiam humectare natura apta sunt. Sed sola admittunt refrigerantia, quæ etiam maxime possunt exiccare. Non igitur lactucam, vel polygonum, neque ex stagnis lentem, aut palustrem lotum vel psyllion, vel portulacam, vel serim, vel semperuiuum, vel tale aliquid quod refrigerare possit, atque humectare apponendum, quæ Erysipelatibus erant opportuna. Super imponere igitur ipsis oportet, subdit ab initio quidem ex vite capreolos, & folia rubi, & rubi canini, & arnoglossi. Post hac vero, & lentem adiungere oportet, & aliquando mel, & farinam hordeacem, & quod antea scripsimus ad inflammationes, quæ ex fluxione eueniunt cataplasma, dempto ab eo semperuiuo. Ipsa vero loca exulcerata inunge medicamentis, quæ ad herpetas in libris Pharmaceuticis descripta sunt. Quæ quidem, vt pro compendio dicamus, vbi vti volueris, ex vino dulci, aut tenui, & albo, & subaustero, minime tamen acri, liquefacere oportet. Quod si posca aquosa vice horum aliquando vsus fueris, nihil deterius feceris. At inueteratis vlceribus, & in longum tempus protractis, tunc vina austera conueniunt, præcipuè nigra. Quo tempore ipsis etiam medicamenta congruunt, quæ ad Polyidam, Pasionem, Musam, & Andronem relata extant. Hactenus de herpete vlceroso. Herpetas vero qui summa tantummodo exulcerant, nisi diu perdurauerint, nulla horum inungere oportet. Adurunt enim fortiter, & vehementer exiccant. Verum istis sufficiunt quæcunque vim Glaucij habent medicamenta. Quæ quidem aqua diluenda sunt, vel aceto, si nihil ex aqua profecerint. Quod si etiam solani succo intinxeris, vel Arnoglossi, plus etiam conferes. In summa

ma vero omne vlcus exiccari poscit, idq; medicamento neutiquam irritante, nisi malignum, putrilaginosumq; ipsum vlcus fuerit. Talia siquidem acriora medicamina postulant, & quæ igneas vireis possideant, quale est, Mysi. Chalcitis, Arsenicum, Calx, atque Sandaracha. Sæpe vero vbi ista cesserint admouemus ignem. Hactenus Gale. *Qui (vt paucis constringam) inquit, purgantia medicamenta, quæ Erysipelatibus conueniunt, herpete quoque laborantibus danda sunt. Quæ in vniuersum cholagoga.i. bilem purgantia sunt. Secus autem in herpete miliari, in quo bilis, & pituita (vt Galeno quartodecimo Methodi medendi placet) purgari debent. Item quod sicut Erysipelatibus Topica medicamenta frigida & humida esse debent. Ita quæ herpetibus admouentur frigida, & exiccantia sint decet, plus minus pro vlceris ratione. Vlcus enim, inquantum vlcus exiccationem postulat. Proinde qui Auicennæ lectioni pro curandis ægritudinibus maximè sunt dediti, animaduertant decet, quando in hac herpetum, vel (vt ille ait) formicarum curatione, medicamina frigida & humida admittant, non sine tamen (vt dixi) ægrotantium periculo.*

Curatio xxxviij. in qua agitur de Verrucarũ curatione.

FAMVLVS meus quum vtráque manum ob verrucarum multitudinem in eis dissеminatarũ, satis fœdatas haberet, iubeo sarmentis ignitis optimè verrucas vrat, ac sic succedẽtibus quinque, vel sex diebus continuet, à qua vstione interpositis octo diebus omnes suppuratæ deciderunt Verrucæ, nec ex eis vestigium aliquod relictum fuit. Hac enim vitium siccarũ ignitarum vstione plures verrucis fœdatos decorauimus, nec alio remediorum genere pro illis deponendis, & eradicãdis, vnquam quod verum fatear, vsus sum.

SCHOLIA.

1 VERRVCAE *excrescentiæ monticulorum instar in cute eminentes sunt, quibus ita inditum est nomen, quod latinioribus verruca montis editior pars sit, quas vulgus porra nuncupat, quia fila quædam porrorum radicibus non dissimilia, intra eas contineri animaduertat. Græci nomen generale vniuersum genus verrucarum comprehendens non habent. Sed vnamquanque speciem proprio nomine appellant. Quæ tales habentur; Myrmecia, Acrochordones, Elos, Thymium. Sunt autem Myrmecia, hoc est, formicales, sic dictæ, quia dum attrectantur morsui formicarum similem inferunt dolorem. Verrucæ ad rutum latiore basi, super autem tenues, quanquam cum summa cute sæpe æquales prorsus comperiantur. Sessiles autem à figura, & formatione verrucæ hæ dicuntur, quæ in inferioribus partibus pedum, & manuũ palmis plerunque nascuntur, vt Celsus est au-*

S *tor.*

tor. At nos eas in manibus, & alijs corporis totius varijs partibus oriri ad summam lupinorum amplitudinem, nec ampliorem, quotidie percipimus. A quibus paucus sanguis, aut nullus, etsi attrectentur, ob earum altas complantatas radices, effluit, emittiturúe. Acrochordones vero contrario modo se habentes verrucæ sunt, vtpotè ad cutem, imam partem angustam tenentes, sic dictæ quod chordæ nexu suspensæ pendere videantur, quæ raro fabæ magnitudinem excedunt. Auicennæ claui dictæ, quanquam latinis, claui appellantur verrucæ albæ, rotundæ clauorum capiti similes, qui in digitis & pedum plantis maxime contingunt, quos Græci elos, Auicenna vero sua lingua almismar appellare solent. At thymion, vel thymon Celso, & vniuersæ Græciæ, Verrucula est, eo modo eminens quo acrochordon, videlicet supra lata, sed subdura, peraspera colorem floris thymi representans, vnde ei nomen inditum est. Ima vero parte ad cutem tenuis. Quod genus verrucæ Auicenna Tersetum appellat. His addere est, aliud genus ab Auicenna cornua dicta, eo quod oblonga cornuum instar recurua videntur, sed clauis similes sunt calli, quos Græci τύλλους nominant, ex calciamentorum attritu plerunque geniti, & ex labore obdurata cute. Cæterum, verrucarum amplam curationem legito apud Galenum decimoquarto Methodi medendi libro, & Tagaultium lib. primo institutionum chirurgicarum. cap. 9.

Curatio xxxix. in qua agitur, de puella quadam in virum versa.

In oppido Esgueira nouem leucis à Conybrica, nobili apud Lusitanos ciuitate, puella quædam genere nobilis erat, cui nomẽ (si recte teneo) Maria Pacheca erat, quæ quum ad ætatem peruenisset, in qua mulieres menstrua primum emittere solent, vice mensium Priapum vsque ad id tempus intus latitantem, extra eiecit. Et sic ex fœmina factus est masculus, & virili toga indutus, ac sacra aqua respersus, Manuel fuit vocatus. Qui ad Indos perueniens, & diues, ac clarus factus. Postea ad suos rediit, & vxorem duxit, sed an liberos genuit, non satis compertum habeo. Conscij tamen sumus, imberbem hunc semper mansisse.

SCHOLIA.

Ex fœminis mutari in mares non est fabulosum. Tradit Plinius libro septimo Nat. suæ Histor. cap. 4. Inuenimus in annalibus P. Licinio Crasso. C. Cassio Longino Coss. Casini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussuq; Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse

nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxoremq; duxisse. Eiusdem sortis, & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cosicium ciuem Tisdritanum. Hæc Plinius. A cuius historijs non multum absunt quæ Hippocr. prædixerat libro sexto de morbis popularibus, ad hunc modum, in Abderis Phaethusa Pythea vxor priore quidem tempore fœcunda erat, quum autem maritus ipsius in exilium abijsset, menses multo tempore suppreßi sunt, postea dolores, & rubores ad articulos oborti sunt. Hæc autem vbi contigissent, & corpus virile factum est, & hirsuta penitus euasit, & barbam produxit, & vox aspera facta est, & subdit, idem hoc contigit, etiam Namysiæ Gorgippi vxori in Thaso.

Curatio xl. in qua agitur de puero, qui per inferiora vesiculam vermibus plenam egeßit.

CVM puer quatuor natus annos lumbricis affligeretur, totus nauseabundus, cum appetitus prostratione incedebat, nec in vno loco permanebat, sed hinc inde tanquam insanus mouebatur. Cui pulsus inæqualis erat, obscurus, deficiens, & recurrẽs, vt omnes ipsum moriturum prædicerent. Immo nos tentatis omnibus præsidijs ad morbum facientibus, ipsum tanquam deploratum reliquimus. At quũ sic in agone esset, aluus illi citata fuit, & vesiculam pilæ modo rotundam egesit. Quam quum mater corã multis assistentibus aperiret, vermiũ paruorũ myriades, nõ sine admiratione viderunt, ad quos visendos ipse quoq; vocatus, puerum postea paucis vires reficientibus, ad sanitatẽ reduxi.

SCHOLIA.

HVIC *similem vesiculam vermibus refertam, viderunt plures alij, qui vermes omnes concatenati erant, & pro vno à multis indicabantur.*

Curatio xli. in qua agitur de vermibus, et signo lethifero.

PVELLA quæ ad caput montis ægrotauit, vigente æstate, post vermium tam supra, quàm infra reiectionem, rem nigram atramento similem euomuit, & paucis sequentibus diebus obijt.

Curatio xlij. in qua agitur de duobus quartanarijs, quorum alter ob esum melongenarum obijt, alter verò à quartana liber euasit.

DVOS iuuenes nouimus annua quartana laborantes. Qui quum inter se mutuo de morbo quererentur, alter alteri ad edu

S 2 lium

lium fouens quartanam inuitauit. Nam eius esu eos à quartana liberari, prout ab alijs acceperat pro firmo inuitans habebat. Erat autem edulium ex melongenis alijs confectum. Ex quo saturi cum nimio vini potu, vt referebant, discesserunt, sed quo successu, audi. Nam ambo in ardentissimam febrim illico inciderunt. Ex qua simul & quartana inuitatus, copiosissimo sudore respersus, euasit: At inuitans vitam cum morte commutauit.

SCHOLIA.

Qui quartanam patiuntur, ab ea liberari vel esu copiosiori piscium salitorum vel nucum, aut alliorum, aut ficuum, aut rerum aduersariarum, sæpe iactare solent. Quod non aliunde euenire puto, nisi quod natura torpens, & ferè morbo connaturalis facta, à sua ignauia, & pigritia per prædictarum rerum esum excitatur. Quæ excitata, materiam longo temporis tractu coctam, at obedientem, per sudorem, aut vomitum, aut secessum, aut sanguinis fluorem, aut halitum transmittit. Si vero contingat nondum materiam esse coctam, & expulsioni paratam, inde mors subsequi poterit, vt horum alteri contigit, & alij, qui vinum maluaticum ad internecionem vsque superioribus diebus pro protrudenda quartana ebibit, qui febri intensissima, & ardentissima oppressus, intra quinque dies obijt.

Curatio xliij. in qua agitur, quod theriaca tuto puerulis propinari poterit.

Cum in consortio doctorum hominum heri essemus, ac de puero vermibus laborante sermo incidisset, propositum à quodam fuit, theriacam summum antidotum pro pueri valetudine esse. Si modo eam vino aut graminis aqua dilutam ebibisset. Alter vero nullatenus theriacam dandam esse pueris contendebat. Et pro sua corroboranda assertione Galenum adducebat libro de theriaca ad Pisonem, vbi Galenus pueris theriaca interdicit, vetat ve, sequenti ordine, dicens. At in pueris omnino medicamentum est vitandum. Quippe cuius magnitudo illorum virtute maior sit, & corpus ex facili dissoluat, natiuum spiritum cito extinguat, quemadmodum sane & lucernæ flammam oleum igne copiosius adhibitum prompte extinguit. Ego itaque ex historia memini puellum aliquando ex intempestiuo antidoti usu dissolutum. Etenim diuturna febri laborabat, gracilis admodū corpore, uiribus imbecillis, ut qui uix multa diligentia posset superesse. Quæ quum ego ex medica ratione conspicerem, etiam uehementer ipsi pharmachum dari prohibeban.

bebam. Nam quidam eius curationi præfectus, qui videlicet patrem se esse diceret, & tyrannicam imperandi facultatem potius haberet, quam ex ratione consilium audiret, & temere, & uiolenter admodum me compulit, ut infanti medicamentum exhiberem. Quod iam assumptum concoqui non potuit, fortius videlicet eius virtute qui ceperat. Verum totum ipsius habitum dissoluit, aluumq; fecit profluentem, atque ita propter irrationalem medicamenti usum noctu infans perijt. Hæc Gal. cui Aëtius subscribit Sermone tertiodecimo suæ medicinæ, cap. 96. & ferè omnis medicorum chorus, quum puerorum innatum calidum facile dissolui, & spiritum insitum cito extingui per theriacam antidotum calidam tradant. At nos quorum est has, & similes componere lites, consueto more, hoc est, breui dicamus, theriaca tuto omni ætati concedi potest, & puero, & iuueni, & seni, & decrepito, & puerperæ, & vtero gerenti, non solum morbis laborantibus, sed præseruationem, & cautelam, ne in eos labantur procurantibus, attento morbo, ægrotantis viribus, regione, & cœli statu. Nam puer de quo sermo noster agitur, lumbricis laborabat, cõtra quos theriacam valere, ita Galenus prodidit, insuper lumbricis intestina occupantibus, eoq; stomacho insatiabiliter cibũ appetente medicamentum hoc propemodum enecatos magna fame fœliciter liberat. Præterea maximum, latumq; helminthem generatum, id est, lumbricum, qui omnem assumptum cibũ depascitur, eoq; reliquum totum corpus emaciat, mirabiliter ab intestinis educit. Hactenus Galenus. Recte igitur medicus ille cõtra lumbricos, quos puer patiebatur, theriacam concedebat, & eo magis, quia puer nõ febriebat, & eius vires constabãt. Vbi enim puer ægrotat, & vires constant, & calor febrilis non admodum acris est, si modo theriaca conuenit, tuto (mea sententia) puero offerri poterit. Nec enim Galenus hoc vnquam quod sciam vetuit. Nam eius puer de quo historiã narrat, & illi theriacam abnegabat, & gracilis erat, macilentus, & viribus ob febrem diuturnã prostratis. Cuius innatum calidum theriaces caliditas superabat. Qua de causa Galenus illi theriacã dandam non esse, acriter contra medicum tyrannice eam imperantem contendebat. Sed meo iudicio, similitudo illa quam Galenus adducit tanto philosopho digna non est, vt quem ego post Theophrastum inter philosophos collocãdũ semper putaui. Pueris enim Gal. theriaces exhibitionem uetat, quia ipsius maior est facultas quàm uires eorum tolerare possunt, quo fit, eorum corpus facile dissoluit, & insitũ spiritum cito extinguit, quemadmodum & lucernæ flammam

oleum ipsum, si ignem superet, facile extinguit. Hæc enim simili tudo est illa quam nos indignam Galeno notamus, quum theria ca fabæ Aegyptiæ magnitudine datur, & minori adhuc quantita te, pro uirium & ætatis ratione, quum ut ille ait, libro de Theria ca ad Pisonem, mensura ipsius potus eadem non est in omnibus. Quæ qualiscunque fuerit à Galeno descripta, sufficiens non est innatum calidum extinguere. Si quod tamen obnoxium, aut ma lum, theriaca inducere est potens, id sua qualitate efficere, dicendum est. Vnde satius esset dicere, ac similitudinem afferre, theriacam pueris dare, non aliud esse, quam ignem igni addere, & flam mam flammæ, quum id sua qualitate efficiat, non uerò quantitate, quæ parua & exigua admodum est. Deleteria autem medicamenta frigida sua quantitate interficiunt. Calida uerò suis qualitatibus, ut author est Gal. libris de Facult. Simpl. medic. & Commentarijs de temperamẽtis. Regio quoque pro danda theriaca, ueluti cæteris pharmacis, ęgrotantibus attendenda est, quum calidiori regione habitantibus, antidoti, siue theriaces usus cauendus sit. Qua de causa etiam hominibus primo solis ortu degenti bus, & multa inde siccitate præditis, medicamentum (ut Gal. tradit) est incongruum. Humidiores autem regiones, & frigidiores incolentibus tuto theriaca concedi potest, ueluti in hyeme, & tempore frigido. Nam in æstate eius usus periculosus admodum est. De qua, ueluti purgantibus medicamentis, dixit Hipp. libro quarto Aphor. sub cane, & ante canem difficiles sunt medi camentorum exhibitiones. Quoniam ut notat Gal. febrim hoc potissimum tempus hominibus aduehit. Quapropter & ætate florentibus, & multo naturali calore præditis, neque multum, neque sæpe exhiberi medicamen est tutum, quemadmodum ijs, qui iam declinant, & plurimum, & crebro non ex aqua, sed uino magis assumi profuerit, ut corporis uirtus iam emarcescens, & genuinus calor extinctus, refocillari, accendiq; ipsius possit beneficio. Cæterum, quàm præstans hodie in officinis paretur theriaca omnes norunt.

Curatio xliiij. in qua agitur de dysenteria, torminibus, siue intestinorum difficultate, morbo dicto.

NOBILIS miles Grimaldus dysenteria ex bile orta, canicula uigente laborabat. Ad quem quum primum peruenimus, ipsum robustum triginta annorum notauimus. Qui uentre dolebat,

lebat,& sæpe egerebat, & cum ijs quoque febriebat. Cuius egestiones liquidæ,& biliosæ erant,super quas mucosa quædã cruenta supernatabant, cernebantúrue, & uere dysentericus is apud Galenum libro nono,de Comp.med. secũdum loca,capite quinto,dicendus sit, quum in intestinis tantum, iecore non patiente, ulcera aphtis,quæ ore nascuntur,similia patiebatur,insita autem ulcera hæc crassioribus intestinis,ut ex excrementorum mistione percipiebamus,erant. Quo fit per inferiora,quam superiora, medicamẽta ad ulcerum medelam,sanationémue, consultius infundebantur,ut inferius latius hæc patebunt. Hunc igitur morbum curaturus,ad eius causas,ueluti in cæteris morbis,unde ortum trahunt, attendere decet, iuxta illud Galeni triuiale, libro artis medicinalis,capite octogesimonono,unum commune præceptum obseruabimus, ut unamquanque prius quæ efficit causam, rescindamus, deinde ita ad illam quæ ab eadem causa facta est ægritudinem accedamus. Quum igitur dysenteria hæc à bile ortum trahebat, vt plerunque (vel Galeno teste) libro quarto Aphor.enarratione vigesima quarta,originem ducit,consequẽs erat medicamẽtum bilem purgans, absque mordicatione aliqua huic propinare. Dedimus igitur rhabarbari drachmam vnam,& mediam sequenti modo apparati. R. rhabarbari acerbi.drachmã vnam,& s.pistetur,& infundatur,siue maceretur in vncijs tribus aquæ plantaginis per aliquot horas,tandem facta colatura & leni expressura, rhabarbari prædicta substantia alijs tribus vncijs aquæ plantaginis denuo infundatur, quibus pulpæ casiæ nouiter extractæ vnciam mediam dissoluito, & pharmacum parato, ac ipsum ægroto propinato. Quo multa egessit. Cæterùm, prima infusione rhabarbarum si quas partes exasperantes, & vlceribus aduersas habet, omnino amisit, & mitius ac securius redditur,quam testa vstum,aut assatum,vt multi dare solent. Respondet autem sic paratum rhabarbarum Græcorum rheo,cuius vsus apud me frequens pro hac,& varijs curandis affectionibus habetur. Posthæc verò ad clysteres nos diuertimus, lauatorios primo, quorum descriptio talis est. R. Aquæ hordei libram vnam cum dimidia, vitelli oui numero duos, succhari sancti Thomæ, quod rubrum officinę vocant,vnciam vnam,misce. Est enim clyster hic intestina à bile & muco mordaci lauans, ita præstans vt interdum curandæ dysenteriæ sufficiat, qui cæteras iniectiones antecedere debet,& parum eum retinere opus est. Post quem ad eos qui ex emplasticis medicamentis componuntur, internam intestinorum superficiem,contra fluentis materiæ morsum, ceu

tectorio quodam,& crusta armantibus,deuenimus,& ita habet. R. Aquæ hordei,vncias decem, Albuminis oui optimè concussi,num.ij.gummi arabici,adipis caprini,ana vnc.ſ.olei rosati,℥.ij. boli armenicæ,tragacanthæ,ana vnc.j. Misce, fiat clysmus,& quã tũ potuerit eum retineat. At ne suo lentore medicamenta hæc acres materias tanquam carcere retentas, intestinis affigant ad clysmos lauatorios reuertebamur, & sic vicissim ad eos qui ex emplasticis componũtur medicamentis.Est enim,hoc aliud clysterium, ex emplasticam vim habentibus. R. Iuris pinguis carnium,℥.viij.succi plantaginis,℥.ij.butyri recentis insalsi,gummi tragacanthi,gummi arabici.ana ℥.j.albi ouorum.num.ij.sepi hircini liquefacti vnc.ſ.misce fiat clyster. At quum fluxus perseuerabat, & sanguis copiose fluebat, ad fluorem adstringentia non solum per clysteres iniecta,sed ea quæ per os manduntur,& vim glutinandi, & cicatricem ducendi habent, quæ sarcotica dicũtur, deuenimus. Clysteriorum constringentium paradigma. R.gna phalij herbæ tomentitiæ dictæ, rosarum rubearum siccarum, fo liorum symphyti,plantaginis,polygonij.i.corrigiolæ,verbasci. ana man.j.summachiorum,rhois græcis dicti, bursæ pastoris,ma licorij,balaustiorum,gallarũ,orizæ tostæ,ana pug.j.radicis symphyti.vnc.ſ. In aqua pluuiali chalybeata singula decoquãtur, ad consumptionem tertiæ partis; facta colatura & expresione. R. prædicti decocti,lib.j.succi plantaginis.vnc.ij.acaciæ, hypocisthi dis.ana drach.ij.sanguinis draconis, boli armenicæ, terræ léniæ. ana drach.ſ.sepi hircini.vnc.j.olei rosacei, myrtillorum. ana ℥.j. & ſ.misce,fiat clysterium,quod quantũ possibile fuerit, retineat. Sed quum tormina omnino hunc vexabant, & vlcera profunda vtcunque grauabant, vt ex eis pus exiens in egestionibus attestabatur,ad ea quæ valentius abstergebant,veluti post ea,quæ nõ tantum obtundunt,sed stuporem inducunt,confugimus.Sic autem abstergentes clysteres parabantur. R. Infusionis furfurum, iuris cicerum,ana lib.sem.mellis rosacei colatitii.℥.ij. vitelli oui, num.ii.terebenthinæ decies cum aqua frigida lotæ,vnc.i.olei ro sacei,vnc.ii.misce,fiat clyster,quem multi ex muria salsorum piscium, aut oliuarum colymbadum parare solebant, adiectis aliquando ex arsenico pastillis,quibus hodie pauci vtuntur,& meritò sanè. Quum si eis, & potentibus aliis medicamentis vtendũ sit,'eis in longa & diuturna dysenteria, potissimum vti expedit. Quũ enim vlcera exactè detersa fuerint, natura per se potẽs est, ea cicatrice tergere,& glutinare. Sed vt promptius fiat, iuuatur clysteribus siccantibus,& astringentibus,supra à nobis commemoratis.

moratis. Sed nos ab iniecto abstergēte clysteri, ac eo expulsô, ad clysterem ex rebus stuporem ducentibus, deuenimus, qui ita recipit. R. Calicum papaueris nigri cum suo semine, numer. vi. seminis hyoscyami, drach. ii. hordei tosti, orizæ tostæ, ana. ℥. ii. In aqua capitum rosarum fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, cuius colaturæ accipe libram vnam. Cui adde pilularum de cynoglosso, drach. ſ. vitellos oui duos, tragacanthæ, gummi arabici, ana drach. i. terræ lemniæ, vnc. ſe. olei rosacei, unc. ii. misce fiat clyster. Solent autem ijs misceri opij grana tria, vel quatuor, quorum vice balani ex licio parari solent, vt commendat Rasis, quæ cum filo sedi imponūtur. Veluti, quæ ex Athanasia, vel pilulis de cynoglosso, & opio conficiuntur. At interim, dum hęc parabantur, per os fluorem astringentia dabamus. R. succhari rosacei antiqui, vnc. j. pulueris corall. rub. & alb. drach. j. trochiscorum de spodio Arabum, drach. ſ. cum syrupo rosaceo de rosis siccis fiat eclegma, vel sic. R. Miuæ citoniorum, sine speciebus, vnc. iii. trochiscorum de spodio cū semine acetosæ, vnc. ſe. misce, & detur. Vel hoc, aliud ad idem faciens. Caro cidoniorum ex sacchoro confecta. Vel hoc aliud. Corna saccharo cooperta, prout acria cerasa parari solent. Vel ex eis conditum apparatū, vt ex mespilis, & sorbis, & aliis astringentibus fructibus confici solet. Sed quum hæc parum iuuarent, vt dolor sedaretur, & somnus euocaretur, & materia ipsa fluxioni inepta redderetur, post varios ebibitos syrupos, materiā condensantes, ac inhibentes, ad Philonium Romanum, & Athanasiam, & recentem theriacam, veluti pilulas de cynoglosso, pondere semidrachmæ, quum vires constabant, & dolor vigebat, & æger insomnis agebat confugimus. Sed exterius quoque topicis medicamentis æger adiuuabatur. Primo autem ventri admotum fuit oleum cydoneorū, & myrthynum simul, super insperso puluere coralli, rosarum, masticheſ, boli armenici, & sanguinis draconis, postea verò ad emplastrum diaphænicum frigidum Mesues deuenimus, veluti emplastrum confectum ex cidoneorum substantia, adiectis constrigentibus, quorū catalogum inferius describemus. Sed & suffumigia sedi adaptanda, machinati sumus. Porrò iecinoris cura maxima à nobis quoque erat. Cui epithemata, inunctiones, & linimenta ipsum refrigerantia, & roborantia imponebamus. Quibus omnibus sæpe, vt expediebat, applicatis, intra decem dies sanitati fuit restitutus. Cibus huic oblatus Euchymus, & coctu facilis erat, vt ptisana, hepata gallinarum, testes gallinaceorū, aqua carnis, præcipuè perdicis, & pauonis, in quibus frustula quędam

cydo-

cydoniorum,& semina constringentia coquebantur,& vice aromatum, semina Rhois coriariorum (sumach dicti) optimè pista desuper inspergebantur. Sed orizam tostam in pollinem redactã, cum iure pulli, aut perdicis exceptam quandoque gustabat. At oua sorbilia raro illi febris ratione concedebamus. Herbas tametsi authores nonnullas concedant, nos omnibus illi in totum interdiximus, veluti aceto, salsis,& acribus, quia vlcerib. inimica & mordacia sunt. Dantur autem cibaria actu frigida, vt nonnullis placet, ad excitandam appetentiam per consensum prostratã, quanquam multi huiuscemodi cibaria frigida respuant,& medio criter actu calida appetant. Ex quorum numero noster ægrotus est. Nam liquida stomachum laxant,& ventrem leniunt, qua de causa, iura in hoc casu abnegantur, veluti dura quæ ægrè concoquuntur, ob ventriculi imbecillam coctricem,& retentricem facultatem. Proinde medium locum tenentia, antea citata, concedebantur. Potus verò, aqua decoctionis Gnaphalii, tomenti dictæ herbæ erat, quæ vbique vulgaris & cognita est, ex qua vinũ coctum contra dysenteriam Dioscorides summopere laudat, libro tertio suæ medicinæ materiæ.

SCHOLIA.

1 *Δυσεντερία absolute dicta intestinorum exulceratio est, quã consequuntur dolores, & deiectiones. Vnde à Latinis morbus hic Tormina, quod intestina dolore torqueantur, nominatur, quo fit Galenus rectè mea sententia, libro nono de Composi. med. per loca, capite quinto, quum de hac affectione loquitur, de vera dysenteria agere, tradit. Nam altera dysenteria hepatica, siue iecoraria, in qua sanguis veluti carnium in aqua lauatarum excernitur, appellatur, quam cum Galeno omnes postea medici inter iecinoris affectiones reponunt. Proinde à Galeno capite citato, sic traditur. De dysentericis quidem quæ in vniuersum nosse oportet, iam antea dictum est, tum in curandi Methodi libris, tum etiam nunc in sermone de Hepaticis habito. Reliquum est igitur de vere dysentericis agere, in quibus neque hepar affectum est, neque aliqua alia affectio est, præter intestinorum vlcerationem, aut nudam, aut cum putrefactione aliqua obortam. Quam medici consueto vocabulo τρῦμα appellant. Cui faciunt ea, quæ ipse libro sexto De locis affectis, capite secundo tradit, quæ breuitati consulentes omittimus. Hanc cæterum intestinorum vlcerationem cum putrefactione obortam ægrotus noster passus est. Cui nos Rhabarbarum eo dicto modo apparatum dedimus. Et nonnunquam similem morbum patientibus myrobalanos concedimus, veluti Rheon græcorum nobis satis cognitum, & familiare medicamentum. Quanquam non ignoramus multos esse, qui hoc detestantur, vituperentue, quos nos tanquam homines parum in re medica instructos*

structos relinquimus postponimusq;. Legerunt quippe ij Galenum, quem sæpe in operibus suis adducunt, sed non ea censura, aut animaduertentia, qua probi medici artem exercentes, eum legunt. Afferunt sanè eius nonnullos locos, in quibus Galenus ipse pro dysentericorum curatione sua acria, & consueta detestatur pharmaca. Quæ nos cum officinarum scamoneatis, reijcimus & ab ipsis abhorremus. Non ea tamen ratione, in totum medicamenta morbi causam deponentia à nobis repudianda sunt, ea potissimum quæ Gale. non nouit, quæ si nouisset dubio procul, illis pro dysentericis curandis vsus esset, inter quæ Rhabarbarum & Myrobalani nominanda veniunt, quæ materiam morbum fouentem euacuant, & sua adstrictione membra roborant, & vlceribus prosunt. Iubet autem Galenus libro secundo de Facult. simpl. med. capite duodecimo, & decimoquarto, vt humores morsionem facientes prius educantur. Ac postea, quæ morsionem siue acredinem tollant, in os dare & per inferiora in aluum indere. Purgat vero Galenus humores hos morsionem facientes melle. Post quorum eductionem ad ea deuenit, quæ acredinem tollunt, tum per os data, tum per sedem indita, vt chondrum, ptisanam adipem, ceratum dulce, oleum dulce, album oui, & cætera similia. Laudat quippe Galenus mel tanquam medicamentum materiam morsionem, & aspredinem inducentem euacuans, quod sanè tanti viri pace dixerim, non sic facile admitterem in nostro præcipuè ægroto, dysenteriam vtpote à bile ortam patiente, quum mel (vel ipso Galeno teste) libro tertio de Alimentorum facult. capite trigesimonono, tenuium est partium, acrimoniæ quippiam in se habens, quæ aluum ad excretionem proritat. Item calidum, & siccum secundo ordine est, quod facile in biliosis corporibus in bilem vertitur, vt ex eius historijs experientiæ consonis deprehenditur. Quæ omnia dysentericis aduersantur, & biliosis vlceribus contradicunt. Quibus adde, quod per se solum mel parum purgat, vt indignum videatur pro intestinorum lauatorio exhiberi. Nam nisi prius intestina lauentur, aut aliquo medicamento expurgentur, medicamenta eaque ἐυκρατικὰ, id est, temperantia dicuntur, si inijciantur corrumpuntur, & vice iuuamenti magnum ægrotantibus afferunt detrimentum. Qua de re consonum rationi videtur, illico medicamentum aliquod ægroto, quod morbi causam auertat, & intestina abstergat potius, quam mel, aut illi simile aliquod dare. Inter quæ (mea sententia) nullum hodie melius excogitari, aut haberi poterit, quàm rhabarbarum, eo modo à nobis paratum, aut myrobalani sæpe lauati. Nam thamarindi sua acetositate mihi semper in ijs vlceribus suspecti fuerunt. Commendat enim Galenus, corpus cacochymum dysenteria affectum medicamento aliquo quod acrimoniæ expers sit, ante omnia inaniatur, quod omnes Galenum legentes sciunt. Sed quibus medicamentis opus hoc exequi debeant, non norunt. Nec Gale. rectè percipiunt, immo eius confundunt doctrinam, quum dicant opus illud

confici

confici debere ad eius mentem cum adipibus, oleo dulci, cerato dulci, melicrato, melle, ptisana, & similibus. Quæ omnia dubio procul contra ipsum Gal. sunt. Ipse enim libro citato secundo de Facul. simpl. med. cap. xij. xiij. & xiiij. tradit, si dolorum lenientia, qualia prædicta sunt medicamenta, in aluum inijciantur, ante aquam corpus sit aliquo modo purgatum, quod putrescunt, & humorum cacochymiam alunt. Videant igitur qui Galenũ se legisse gloriantur, multum mehercle refert Gal. legere, vel ipsum intelligere. Putant autem hodie multi, vel infimus pædagogus, quum quatuor græculas literas nouit, & optimè latinè factum Gal. legit, eum mordicus tenere, & illico se medicum appellari posse. Sed longe se res habet. Nam artificiosissima doctrina instructus, & longo vsu sit expertus, qui ad Gal. mirificam doctrinam accedit, vt ex ea aliquid depromat decet. Aliter eius lectione eundem, vel similem questum faciet, pro firmo habeto, illi quem cribro aquam haurientes habere solent. Sed de ijs satis. Et superiorib. sermonibus verba nectamus. Iubet sanè Gal. in dysenteria primo corpus eua cuemus, deinde ea, quæ dolores mitigant inijciamus. Euacuat igitur Gale. per iniectiones primò melle, vel melicrato vel ptisana, vel aqua lactis, deinde ad ceratum dulce tragum, olea dulcia, pinguedines, amylum, & gummas deuenit. Vtitur quippe Gal. pro euacuantibus medicamentis per sedem iniectis melle, melicrato, ptisana, & aqua lactis, quæ sufficientia sint pro deponenda cacochymia, vel non satis nobis, & legentibus manifestum euadit. Quum sciamus hæc parum, aut nihil euacuare. Ea tamen Gal. admittebat. Quia suo æuo cætera, quæ huic rei adaptari poterant, fortia, acria, & exasperantia erant medicamenta, cui si rhabarbarum, & myrobalani in vsu medico haberentur, dubio procul eisdem vteretur, nec tam egregia medicamenta pro hac curanda affectione prætermitteret, quum cacochymiam deponant, & ex vestigio constringant, duo potissima pro hac curanda affectione desiderata. At quum illi hæc ignota erant, suis citatis vtebatur. Quæ quum debilia pro cacochymia deponenda erant, factum est, quod dolores sedantia medicamenta, postea iniecta corrumpebantur, & ægri peius habebant, & consequenter sæpius, quàm nunc moriebantur. Nunc demum quod ars medica multo cultior, quàm vnquam fuit, certum est, & benignis medicamentis, antiquis si cognitis, in vsu tamen non habitis vtamur. Eisdem primo cacochymiam deponimus, postea vero Galeni abstergentibus & lauantibus vti mur, post quæ dolorum sedantia inijcimus, quæ quum corpus purgatum cõperiunt, validius operantur, & potentius vires suas imprimunt. Vnde ægroti melius sentiunt, & citius euadunt. Conantur autem scioli hodie dysentericos prædictis tantum hoc est tragi succo, sepo hircino, & rosaceo cerato, per inferius indita curare, ignorantes Galeni præceptiones libro duodecimo Methodi medendi, non procul à principio, quibus nos docet ijs citatis

citatis medicamentis, nos contra Symptoma tantum in dysenteria instare, non vero contra morbum. Ita enim Galenus citato loco inquit, in dysentericorum deiectionibus, vbi vehementer rodunt, vel tragi succum, vel hircinum seuum vel rosaceum ceratum per inferius indimus. Quibus vtique præsidijs ipsa exulceratio intestinorum non sanatur, maxime si putrescens aliquid habeant. Sed vires interim conquiescunt, atque id est contra Symptoma instare, morbo ad id tempus neglecto. Quibus verbis nihil clarius dici poterit. Quum igitur ij morborum principijs obsistere possunt, quia viribus constant ægrotantes, illi astricti prædictis Græcorum remedijs, interea deiectiones sequuntur, & vlcera serpunt, & vires indies magis labuntur, adeo vt postea ægros releuare non possint. Quod aduertens Galenus vbi supra subdit. Vbi virium roboris fiducia est, adeo nunquam contra Symptoma pugnamus, vt contrà prorsus per ea nonnunquam præsidia quæ dolorem afferunt, morbos ipsos curemus, veluti profectò dysenteriæ ipsi, mordentibus maxime medicamentis, tum potissimum medemur, quum vtique est grauissima, Hactenus Gale. cuius citata verba dicent forte ij intelligenda esse in dysenteria diuturna & longa, pro qua curanda & auripigmento, & calce uiua, & sandaracha & similibus potentibus medicamentis medici vtuntur. At ipse pro dysentericorum principijs verba hæc potius accommodanda esse contestor, quia tum eorum vires potentes sunt, & vlcera exigua. Quibus si medicamenta propinauerimus eo modo à nobis apparata, acrem bilem intestina corrodentem, & alteram paratam fluere, deponemus. Qua deposita, vlcera vel facillimis sanitatem consequentur, & adglutinabuntur, & cicatrice contegentur, tametsi maiora ob materiam super eam transeuntem reddita sint, nocumentum planè contemnendum, quum iuuamen magnum sit, morbi causam scilicet præscindere. Nam per alteram viam, quàm per intestina euacuare, non ita facile medicus potest. Quod si ad intestina corriuantem biliosum, & acrem humorem dysenteriam gignentem medicus per superiora retrahere posset, & eum per vomitum euacuare, dubio procul ineptum esset, & contra Gal. præcepta libro Artis medicinalis, & Methodi suæ curatiuæ, per intestina vlceribus scatentia materiam ducere. At quum hoc medicus non sic assequi potest, tametsi tentare pro viribus debeat, consequens est medicamentu purgatorijs id conficiat, præsertim rhabarbaro, quo & Paulus forte vsus fuit, & myrobalanis, quæ post purgationem constringunt, ac exiccant, ulceribus admodum congruæ qualitates, quibus nonnulli diacatholicum miscent, alij diaphenicum. Quia si scamonium, & turbit recipit, eorum tamen vires ita à palmulis, & cæteris ingredientibus infringuntur, vt eius operationes ac uires iecur non accendant, nec aliunde attrahat, quam à sibi propinquissimis particulis. Sed biliosum hunc humorem per ea medicamenta quoque diuretica dicta, quæ frigidiuscula sunt, ut consueta semina quatuor, ad

urinæ

vrinæ vias deriuamus. Quam *operam euidentius consequimur post vniuersum corpus purgatum*. Nam *diuretica potentia, & fortia, quæ sua natura calida, & sicca sunt medicamenta,* Cornelius Celsus *vituperat, vt fænicu-lum, absinthium, assarum, & similia. Quia si humorem dysenteriam facientem, ad vrinæ meatus non deriuent, vice iuuandi, multum nocebunt, & suis qualitatibus eum acriorem reddent, & vlcera magis irritabunt.* Hoc *nostrum iudicium, de propinandis purgatorijs medicamentis supra citatis, in dysenteriæ initio, firmat* Auicenna Fen *decimasexta tertij, tractatu secundo, capite septimo, dicens, & si fuerit necessaria euacuatio propter malitiam humorum, fac eam cum timore, & cautela, & stude vt sit solutiuũ non vehemens, nociuum acredini, & vlceri, immo sit sicut myrobalani, &c.* Pro *qua complenda operatione, eodem capite, rhabarbarum maxime extollit, & laudat, quod in vniuersum communi officinarum rhabarbaro prædicto modo à nobis apparato (vt dixi) respondet.* Porrò, *memoriæ in præsenti euocare decet, id quod commentarijs nostris in* Dioscoridem *editis, diximus. s. quod rhabarbarum vstum, aut exacte assum nullatenus dysentericis dandum est. Nam si aliquo modo vstum dandum est, id super ignitam tegulam parum vstulatum dandum est, quum sic apparatum* Græcorum *rheopontico respondet, quod natura sua constringit. Sed mea sententia, rhabarbarum ex primo infuso extractum, vt nostro dedimus ægrotanti, securius est, & melius operatur, præcipuè in dysenteriæ initio, in quo materiam retinere plerunque periculosum est. At lac in hoc nostro casu, tanquã noxium prætermisimus.* Biliosæ *enim deiectiones febri coniunctæ sunt.* Qui*bus laborantibus* Hippocrates *libro quinto* Aphoris. *sexagesimoquarto id interdicit, quum dicat, lac caput dolentibus dare, malum vero & febricitantibus, & quibus hippochondria suspensa murmurant, & siticulosis,* Malum *autem & quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones. Quæ verba enarrans* Galenus *inquit, non solum lac obesse deiectionibus biliosis acutis febribus complicatis, sed absolutè biliosis deiectionibus, etiam absque febre repertis, & seorsum etiam acutis febribus iunctis.* Ratio *vero est, quia acutæ febres ex bile fiunt, à qua materia, biliosæ quoque deiectiones pendent, in quam lac facile transmutatur, qua aucta, febres intenduntur, & profluuium crescit, immo vt* Oribasio *placet, eo maior fit relaxatio, & consequenter fluxus copiosior euadit.* Vel *dicendum, nocet lac, quia euaporat, & à bile humore calido in euaporationem deducitur, vnde febres cum deiectionibus acriores euadunt. Animaduertant igitur hodierni medicam artem exercentes, qui quum ad dysentericos accedunt, nullo discrimine facto, lac tanquam rem securissimam, ac supremum remedium dare cum eiectionibus, tum per os illico mandant. Quod quam periculosum sit, ex iam dictis clarum euadit. Et eo magis, quia* Galenus *deiectionibus biliosis etiam absque febre compertis, lac noxium esse tradit. Quibus*

adde,

adde, quòd dysenteria, vt meminimus, & ex Galeno lib. quarto Aphorismũ adduximus, plerunque à bile ortum trahit, quia plerunque in æstate fit, & regione calida. Cornelius Celsus, *adeo lactis vsum in corpore bilioso timet, ut quum* Hippocratis *Aphorismum citatum interpretetur, vice dicendi, Deiectionibus biliosis lac malum est, dixit, vbi vrina biliosa fuerit, lac dare malum est. Respondebunt forte ij, qui lac dysentericis continuo porrigunt. Lac crudum non esse dandum, sed vel recens mulctum, & calidum ab vberibus protinus effusum, aut lapidibus ignitis, aut candente ferro coctum, vt suadet Galen. & post eum omnes medici, quia intestina colluit, & vlcera abstergit, & pinguiori parte vlceribus collinitur, veluti pinguedo, adeps, atque oui albumen. Quibus omnibus, ab acribus humoribus natas mordicationes mitigat. At nos* Hippocratis, *& Galeni genuinum, & verum sensum seruantes, cum prædictis medicis, lac sic paratum deiectionibus dysentericis conuenire fatemur, modo tamen febris non adsit. Quæ si præsens fuerit, ipsum tanquam præsens venenum damnamus.* Vt *quoque idem firmauit* Hippocrates *libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, textu centesimo decimoquinto, quum dicat, si vero febris non fuerit, vexentq; tormina, primum quidem lactis asinini calidi pauxillum, deinde sensim, paulatimq; plus bibat. Suadet autem Galenus si febris non fuerit, & tormina vexent, tunc lac dandum esse, quasi uolens, si febris afflixerit cum torminibus, tunc à lacte abstinere æger debet, vt in Aphoris. scriptum est.* Et Aëtius *Sermone nono suæ medicinæ subscripsit, quum dicat. In principio igitur post tertium diem, (permittentibus febribus) lacte recens mulcto adhuc calido, vtendum est. &c. Secundo respondemus, Galenum summopere lac eo dicto modo apparatum in deiectionibus dysentericis laudare, modo non sint biliosæ. Si enim deiectiones dysentericæ, quæ plerunque biliosæ esse solent, biliosæ fuerint, etiam quod febris non adsit, eis afflictis lac dandum non est, quia eo dato multa oriri solent incommoda, vt ex dictis luce clarius euadit. Et nos longa experientia, ita euenire sæpe obseruatum habemus. Nec enim obstat, quod* Hippocrates *libro septimo de morbis popularibus* Eratolai *filio, veluti alijs, qui dysenteria biliosa cum febri laborabant, lac silice candefacta immissa dabat, quum multa in eis libris ab* Hippocrate *sunt dicta, à quibus vt falsis, & male in vsum tractis se retraxit, vt alibi quoque dictum habemus. In summa igitur dicamus, Dysentericis febrientibus, lac dandum non est. Item dysentericis deiectiones biliosas habentibus, lac dandum non est. Quæ duo summo ere à medicis animaduersa vellem, quum morbus is perniciosissimus sit, & mortifer, à quo vbique plusquàm ab alio morbo ægrotantes discedunt, & moriuntur.*

Curatio

Curatio xlv. ĩ qua agitur de dysenteria ab atra bile orta.

LAZARVS Græcus vir boni habitus, quadragenarius ve circa, ex Neapoli ciuitate, quæ hodie Turcarum Imperio subiacet, oriundus, dysenteria ab atra bile orta torqueri cœpit. In qua tortiones ventris altam partem potissimum occupabant, prehē debántue, & deiectiones nigræ splendentes, fusæ, & non concretæ, cum quadam liuiditate erant, quibus sanguis promiscue immistus erat, vt gracilioribus intestinis vlcera insita esse quisque sensatus medicus dicere debeat. Nam deiectiones quum terram attingebant, aceti acerrimi modo resperfi ebulliebant, & ipsam abrodebant, & fermentabant, vt non mirandum sit, à tam acri, & mordaci, ac exedente humore, genito morbo, si ægrotus hic intra quinque dies è vita decesserit.

SCHOLIA.

HIPPOCRATES *libro quarto Aphoris. textu uigesimoquarto inquit, difficultas intestinorum, si ab atra bile incœperit, lethalis est. Fit autem dysenteria à mordaci, & acri, ac rodente humore semper, ut: bile flaua, pituita salsa, & atra bile. Quæ enim dysenteria ex bile, uel salsa pituita euenit, plerunque sanatur. At quæ ab atra bile fit, insanabilis est, quum humor hic non solum intestina abrodit, & ea exedit, ut acres cæteri humores faciunt, sed ulcera cancro ulcerato intestina depascentia, & ea erodentia, similia gignit. Ex quibus mors certa sequitur. Plerunque autem æstatis fine, aut autumni initio morbus hic fit, sed potissimum in regionibus calidis, ut Aegypto apud Chairum ciuitatem, Arabia, Africa, & India, in quibus sæpe Lusitani nostri ex hoc morbo, quàm altero alio torquentur, & moriuntur. Gignitur quippe in corporibus calidissimam regionem incolentibus, humor acris torridus, exassatus quidam, qui quum uarias affectiones gignere natus sit, in India potissimum, & Aegypto, intestina repit, & dysenteriam causat. Quia homines illic carnibus uescuntur animalium, quibus cassia fistularis purgatoria pro pastu, & cibo erat. Firmatur hoc nostrũ indicium, quia in India raro phrenetici, & Pleuritici comperiuntur, morbi ab acribus ijs humoribus gigni soliti. Quod non aliunde euenit, nisi, quia nutrimentum ex prædictis carnibus purgatoriam uim habentibus, humorẽ torridum, & acrem ad intestina deriuat, & diuertit. Vnde homines dysenterici plerunque fiunt. Quorum si contingat, ut aliquis euadat, is certe sero, & magno cum labore ad sanitatem reuertitur. Vidimus autem nos quendam militem robustum, & fortem prædicta dysenteria afflictum, qui quum Dei gratia per manus nostras, à tam sæuo, & truculento morbo euasit, uix intra annum ad solitas uires reuerti potuit.*

Curatio

Curatio xlvi. in qua agitur de dysenteria biliosa, gelidæ potu curata.

IVVENIS biliosus quum biliosis deiectionibus, vigente æstate, affligi cœpisset, vt intestinorum ramenta iam emitterentur,& multum sitiret,absque medicorum consilio, qui eius curã habebant,copiosiori aquę frigidæ potu vsus fuit,& illico fluxus restrictus est, & ille à tam sæuo morbo liber.

Curatio xlvij. in qua agitur de quodã qui quũ dysenteria cruciabatur,cum muliere coiuit,& sanus est factus.

PLVRES Epidemica dysenteria affectos curamus, inter quos Mulo medicus quidam,veterinarius dictus erat,qui quum dysenteria grauiter opprimeretur,in nocte erecta virga ad fœminam sibi proximã se direxit,& cum ea leniter Hymenæum exercuit,& illico deiectiones cessarunt, & vt postea in aurora mihi eum accedenti enarrauit,inde sanus euasit.

SCHOLIA.

DYSENTERIAM *scortatio sanat, dixit Hippocrates ultimis uerbis librorum de Morbis uulgaribus. Est autem scortatio, siue ut ille ait, turpis scortatio, ea qua Diogenes Cynicus, quum meretricem expectaret usus fuit. Cui quum ad illum expectantem, sed tarde peruenisset, turpiter, & contra Dei præcepta obiecit, manus Hymenæum celebrando te præuenit. Eiecerat autem in terram semen pudendis manu admota. De cuius hominis continentia,ac constantia Galenum legito, lib. sexto de locis affectis,cap.4. Qui sanè cum eo in hac re dignus reprehensione est.*

Curatio xlviij. in qua agitur quod dysenteriæ biliosæ sanguinis missio conueniat.

REVERENDVS Abbas Graciolus dysenteria biliosa cũ febri laborabat, vir omnino sanguineus, obesus, & multo vini potui deditus.Qui quum multum ex morbo affligeretur,accersiri me illico ad se fecit. Quem,quum sic dysentericum febrientem pinguem, & subrufum contemplarer, illi internam dextri brachii venam secare feci,& ad ℥.v.sanguinem fluere. A qua sanguinis missione melius habuit,& paucis adhibitis remediis,intra paucos dies sanitati fuit restitutus.

SCHOLIA.

CONTENDVNT *multi nullatenus dysentericis sanguinis missionem conuenire, & pro sua fulcienda haresi Galenum adducunt, libro artis curatiua ad Glauconem, capite quartodecimo, vbi ait, sed neque si fuerit febris cum profluuio uentris, alia est opus euacuatione. Verum hac sola sufficit, quanuis non sit pro multitudinis ratione. Quicunque enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt.* Hæc Gal. *Quibus addunt, quod in dysenteria curatione nunquam ipse sanguinis extrahendi mentionem fecit, quod non prateriisset, si aliquo modo sanguinis missionem dysentericis conuenire credidisset. Item dysenteria à cacochymia euenit, cui potius purgatio, quàm sanguinis missio conuenit.* Igitur *sanguinis extractio dysentericis admittenda non est. Hæc enim, & similia sunt, quibus ij firmare conantur, vena sectionem dysentericis fieri non debere, qua nos facillimis euertere in præsenti conabimur contrarium indicantes, quum difficultati intestinorum biliosa sanguinis missio summum sit remedium, præsertim quando febris illi coniungitur, quia febris cor occupantis ratione sanguinis missio conuenit, modo vires, ætas & cætera ijs annexa consentiant.* Item, *quia sanguinis extractio per vena sectionem, materiam ad vlcera corriuantem retrahit, vnde fluxus minuitur, & vlcera pristinam sanitatem consequuntur. Quibus adde, in dysenteria vlcera cum tortionibus, & doloribus comperiuntur, ad qua materia fluunt, pro quibus retrahendis vena sectio summum est remedium.* Hinc *enim est, quod dixit* Auicenna Fen *quarta, libri primi, capite de* Phlebotomia, *amplius quia* Phlebotomia, *propterea quod ad diuersum trahit, naturam secundum plurimum retinet, vt iure dicendum sit, nostram in hoc reuerendo* Abbate *admissam sanguinis missionem iustam, ac* Methodo *quadam curandi certissima firmatam esse. Quia sanguinis missione euentatio quædam fit, qua vniuersum corpus refrigerationem quandã consequitur, & ea mediante mala membrorum qualitas deponitur, & humorum acredo emendatur.* Nec enim Galenus *unquam, si quis eius intimius deprehendat animum, in dysenteria uena sectionem vitauit, ut est videre loco citato libri artis curat. ad* Glauc. *in quo præ cæteris clarius sanguinis missionem in dysenteria abnegare videtur. Commendat autem inibi* Gal. *quod quando febri ventris profluuium copulatur, tunc nec ventris solutio, nec sanguinis missio conuenit, non propterea quod sanguinis missio consentientibus viribus, non conueniat, quia retractio sursum à partibus inferioribus fiat, & fluxus fluxum curat, & naturam secundum plurimum retinet, sed hac potissimum de causa. Quia quum febris adsit, & uentris profluuium superuenit, aut simul ambo inuadunt timet, vt si altera, vel per sanguinis missionem, vel pharmaci exhibitionem euacuatio fiat,*

quod

quod procedente morbo, æger imbecillis fiat, & succumbat. Proinde hic Galenus potius medicum attentum reddit, quàm illi præceptum tradit, quod alui profluuio febri coniuncto sanguinis missio, aut uentris purgatio non conueniat, conuenit quippe vbi cætera consentiunt. Sed ea attentione & cautela exercenda est, vt iuuet, & non noceat. Iuuabit autem quando malam intemperiem materiam gignentem, quæ fluxum fouet, extirpauerit, vel saltem contemperauerit, aut sursum materiam paratam fluere, retraxerit. Sed hæc ex Galeno adducta, profluuio uentris diarrhea dicto morbo, & febri complicato dicata sint proponamus. De quo Gal. tantum eo citato loco loquitur. At sermo noster de dysenteria, vbi vlcera, dolores & febres sunt, proponitur. Quibus omnibus è directo sanguinis missio conuenit, nec Galenus vnquam eam negauit. Immo Aetius sermone nono suæ medicinæ dysentericis eam summum esse remedium tradit, dicens. Si vero sanguinis impetus vehementer vrgeat, quemadmodũ etiam si maxima inflãmatio subest, præsertim in his qui plurimo sanguine abundant, vena incidenda, si vires non resistant, & maxime in quibus consueta sanguinis excretio cohibetur. Auferre autem oportet neque multum, neque coaceruatum. Ab vtroque enim venter conturbatur. Omnium uero maxime cauebimus ne animi deliquium fiat. Quare desidenti etiam dysenterico uenam secabimus. Hac enim desidentes forma dum secatur uena, minus reliquis animo linquuntur. Hæc Aetius, quibus annectit sequentia, apud nos pro ridiculo habita, & vere tanto viro indigna, quæ ita habent. Secare autem oportet in dextro cubito venam humeralem appellatam, neque enim similiter hac uena incisa vires labefactantur & insensibiliter quodam modo, furtimq; sanguis aufertur. quod si hæc non appareat, necessario mediam secamus, inferiorem autem incidere ob subiacentem arteriam, vitandum. Hæc enim sunt quæ omnino puerilia diximus, & Aetio indigna iudicamus. Quanquam non nos lateat, pauca in suis extare commentarijs, quæ non ab alijs acceperit, ut ex multis conflatum, & resarcitum opus, dici mereatur. Cæterum subdit, fissuram omnino tenuissimam infligemus, non enim ob multitudinem sanguinis euacuandam, sectionem facimus. Sed vt materiam quasi per riuos transferamus. Paucus autem sanguis etiam multo tempore emissus, inflammationem mitigat, & sanguinis ad intestina delationem reuellit, innatumq; calorem sensim refrigerans, somnum magis, quàm animi deliquium inducit. Est autem optimum dysentericis remedium somnus. Hactenus Aetij uerba. Quæ sanè contemplatione sunt digna, quum ad dysentericorum salutem multum faciant, & veram venæ secandæ methodum, ac viam in dysenteria morbo doceant. Neque est, quod nobis obtrudat aliquis Galenum uarijs in locis suæ doctrinæ, ex quibus decerpitur sanguinis missionem tantum abesse, vt ventrem constringat, & ipsius fluxum cohibeat,

T 2 vt

vt potius ipsum fluidum faciat, quod verum esse cum illis fatemur, quando ad animi usque defectionem sanguis mittitur, vt apud ipsum legitur libro primo Aphorismorum, enarratione vigesima tertia, & nono Methodi medendi, veluti libello De sanguinis missione, quæ omnia aduertens Aetius, vbi supra, dixit, auferre autem oportet neque multum, neque coaceruatum. Ab vtroque enim venter conturbatur, & ultra: omnium vero maxime cauebimus, ne animi deliquium fiat, nouimus autem nos cum Aetio, & Galeno, sicut largæ sanguinis missiones ad animi usque deliquium facta corpora refrigerant, & aluum citam faciunt: ita moderate sanguinis extractiones, eam constringunt, & eiusdem fluxiones cohibent, vt experientia quotidiana indicat, & Auicenna memoriæ commendauit.

Curatio quadragesimanona, in quā agitur de puella ventris profluuio laborante.

NATA magnifici Bartholomæi Gerardi, nobilis Florentini, quum sedecim suæ ætatis menses æquaret, in ventris varium profluuium lapsa est, quæ quum nutrix constringentibus, & optimis cibariis vsa esset, intra paucos dies, sola ipsius lactis suctione, sanitati fuit restituta.

SCHOLIA.

NON *enim puellæ huius ventris profluuiū simile illi est, quo pueri lumbricis affecti corripi solent, pro quo curando, artificio opus est, quum interim fluxus pendet, lumbrici corporis altas partes ascendunt, occupantúe, quibus ita hærent, vt difficulter foras protrudi possint.*

Curatio quinquagesima, in qua agitur de iecoraria dysenteria.

BELTRAMVS Neapolitanus Comes Illustris, quum ex Ferraria Neapolim hac iter ageret, in duplicem tertianam lapsus est. Qui cum deficientibus iam febribus, ad iter accingeretur, illi dysenteria iecoraria dicta superuenit, & paucis elapsis diebus, diem suum obiit. Primo autē liquida sanguinolenta aquis, quibus recens caro lota esse videtur, simillima emittere cœpit. Postea ramentosa quædam, ac carunculas sanguinolentas, fœtidas, graueolentes, & putidas, vt iecur post amissas eius facultates retentricem, & alteratricem, colliquatum esse, & eius carnem

nem in deiectionibus emissam dicendum sit. Quod quandoque fieri meminit Galenus libro octauo, De composit. medic. secundum locos, capite sexto, in quo de hepatis affectionibus agit.

Curatio quinquagesimaprima, in qua agitur de vtero gerente muliere, dysenteria laborante.

PRAEGNANS mulier quum gestationis nonum mensem aggrederetur, dysenteria lethali corripi cœpit, quæ nullis præsidiis domabatur. At quum pareret, illico dysenteria restricta est, & illa paulatim sanitatem consecuta fuit. Alteram nouimus prægnantem sex mensium, quæ quum dysenteriam patiebatur, abortiuit, & sana facta est.

SCHOLIA.

DYSENTERIA *ante partum salubris ab* Hippocrate *indicata est, Quod verum esse historiæ nostræ testantur,* Ita enim Hippocrates *libro septimo de morbis popularibus memoriæ commendauit,* Epicharmi *vxori ante partum dysenteria, dolor, alui egestiones subcruentæ, mucosæ, vbi peperisset statim sana erat, diuersionis forte ratione.*

Curatio lii. in qua agitur de muliere, quæ quum pariebat, insana & melancholica fiebat.

CARCINATORIS vxor venusta, qui ad forum agit, quum optimè semper valeat, post partum illico melancholia morbo afficitur, & per mensem insana permanet. Sed postea paucis adhibitis præsidiis ad cõsuetam sanitatem reuertitur. Cuius affectionis causa, humor melancholicus commotus parturitionis tempore esse videtur.

Curatio liij. in qua agitur de puella ob dysenteriam male curatam emortua.

PVELLA nata annos decem dysenteria laborare cœpit, & illa quidẽ crassioribus intestinis insita. Quæ ita esse percipiebatur, quia præter deiectiones, quas varias emittebat, ramentosa quædam cruenta per se in eis videbantur, & imæ ventris parti dolores, & tormina infixa erant. Cui cum nonnulla nostro

T 3 consilio

consilio facta essent remedia, & meliuscule haberet, eius patres nobis præfatiuncula habita, ne amplius ad eam inuisendam accederemus, significarunt. Sed an auaritia combusti ignoro. Auaritia. Vt enarras se res habet, & me instigãte, è domo protrusus es tu. Amatus. Forte, quia me oĩum maximè petacẽ nouerit. Auaritia: Absit, immo, quia te omnium medicorũ modestissimũ, & liberalissimum, & mihi contrarium nouerim, vt domo omni data opera excludereris, conata sum. Artem medicam liberaliter exerces, & nulla spectata mercede ad ægros inuisendos alacriter accedis, Hippocratem forte imitatus in suo iureiurando, & epistola illa Senatui, populoq; Abderitano dicata, à quo hodierni medici longe distrahuntur, in quorum ore frequentes versiculi ii sunt,

Exige, dum dolor est, nam postquam pœna recessit,
Audebit sanus dicere, multa dedi.

Amatus. Ii doctrina tua imbuti necesse est & illa carmina habeant, quæ in omni officina pro symbolo habẽtur, & ita leguntur.

Medicis in morbis totus promittitur orbis,
Mox fugit à mente Medicus morbo recedente.

Auaritia. Non hæc tantum tenaciter teneas. Sed sæpe ægrotis hodiernis ea obiicias, ac inculces, modo pecuniolas corradere, aut aliquid extorquere ex eis velles, opus est. Amatus. In tam male feriatos ægrotantes vt tu impingis, mihi incidere nunquã (quod equidem meminerim) hucusque contigit, tametsi orbis bonam partem perlustrauerim, & variarum gentiũ animos dignouerim. Auaritia. Mirum dixeris, si modo verum enarres, quum hodie meis seminarijs infecta omnia sint. Ita vt nulli hodie extent Manlij, nulli Cornelij, aut Scipiones, qui vt curentur tot elocent sestertia, & ita amplissimis muneribus medicos honestent. Amatus. Nos tenui hac nostra fortuna contenti euadimus. Tametsi non semper in Manlios, aut Honorium quartum Pontificem Maximum, aut Ludouicum vndecimum Galliarum Regem, incidimus. Auaritia. Hoc vnum nosco, quod est apud Plutarchum, libello De bona valetudine, & ita habet. Verecundior si fueris, paupertatem turpiter patieris. Amatus. Hæc missa faciamus, & ad puellam de qua sermo agitur, reuertamur: ad quam post nos alter ingressus est. Sub cuius tyrannica potestate, intra paucos dies obiit.

SCHOLIA.

TAMETSI *ampla medicamentorum sylua, dysentericis conuenientium comperiatur, nos tamen hic ex eis nonnulla memoriæ euocabimus, vt*

lector

lector ea in promptu habeat. Primo occurrunt ex eis, *purgantia*: Deinde *abstergentia, & lauantia: postea dolorum sedantia, & intestina contegentia: vltimo constringentia*.

Ex purgatorijs medicamentis dysentericis conuenientibus est rhabarbarum parum vstulatum, aut ex primo infuso distractum, & secundo infuso datum, Myrobalanorum omne genus, & Thamarindi.

Abstergentia, & lauantia.

Aqua lactis, aqua mellis, aqua hordei, aqua decocti maluauisci decoctum furfuris triticei, ius cicerum, decoctum Guaiaci, mel rosatum colaticium, saccharum, & eis potentiora, lotium, lixiuium, muria piscium salsorum, aut oliuarum colimbadum.

Dolorum sedantia.

Dolorum sedantia, & intestina contegentia, ac humores obtundentia, sunt adeps caprinus, butyrum recens, album oui, vitellus oui, adeps porcinus, hircinus, gallinaceus, & anserinus, amilum, tragacantha, gummi Arabicum, *oleum rosaceum, cera alba, ceratum album, quod album* Galeni *appellamus vnguentum, & ex cera alba sæpe elota & oleo rosaceo componitur, lac coctum, tragus*. Et *ex stupefacientibus dolorem sedantibus, semen hyosciami, semen papaueris, opium, pilulæ de cynoglosso, phylonium tantopere à* Galeno, *& medicis decantatum, athanasia, quorum pondus à drachma vna ad scryptula quatuor est, quæ non nisi viribus valentibus propinanda sunt*. Ex *opio vero & stuporem inducentibus parate glandes, per inferiora non nisi filo ligatæ immittuntur*.

Constringentia sunt.

Poligonium, id est corrigiola, vel sanguinaria; aut centumnodia dicta herba, gnaphalium, centunculus, vel tomentum dicta herba herbarijs satis nota, rhus coriariorum olim obsonijs deseruiens, nunc sumac dicta, præcipue eius semina rubra, plantago tota, bursa pastoris, rosa rubra sicca, myrtus, thamarix, rubus, suberis cortex, mora acerba, semina vuæ,. Glandium *capita concaua, quibus in* Italia *& vniuersa* Gracia *coriarij pro præparandis pellibus vtuntur, lapathi semen, galla, malicorium aridum, rubi, radix, symphyti, id est maioris consolidæ radix folia & semen, balaustium, equisetum, id est cauda equina, hypocistis, folia salicis, althææ radix, alcea dicta* Vngarica *malua, summopere à multis* Germanis *laudata, præsertim pro dysenteria curanda, ladanum, acacia, coralli*, Rheon *ponticum hodie multis cognitum, coagulum leporis, sanguis draconis, thus, masthix, terra lemnia quæ multis laudibus digna est, & hodie sub boli* Armenicæ *nomine adfertur, & in officinis venditur, carabe succinum dictum, cydonia, pyra agrestia, corna lapidosa, mespila, oryza tosta, lentes cortice dempto bis coctæ, cortices castanearum, cornu ceruinum vstulatum, aqua pluuialis calybeata*. Vinum *nigrum, crassum, acerbum, saccharum rosatum*

 antiquum.

antiquum. Ex quibus clysteres inunctiones, unguenta, emplastra, cataplasmata, fomenta, suffumigia, sacculi, potiones, boli, pilulæ, & si quæ sunt alia, parari possunt, quibus practicarum libri referti sunt. Adfertur tamen hodie ex India regione arboris cuiusdam liber, siue cortex, dysentericis unicum subsidium, quem Indiæ incolæ sua voce Gargapaum vocant, & eum primò in Lusitaniam attulit Doctor Barbosius medicus longa experientia præditus.

Curatio quinquagesimaquarta, in qua agitur de quodam hectico ad extremam maciem deueniente, qui postea sanitatem fuit adeptus.

IOANNES Maria Marcantonius vir opulentus, natus annos quinque supra triginta, ita marcore & tabe confectus erat, vt omnes eum medici pro hectico confirmato, multis iam tentatis pro eius recuperanda valetudine remedijs, relinquerent. Qui, quum ad nos peruenisset, non quidem vt curaretur (id enim factu inpossibile videbatur) sed vt suæ & amicorum opinioni satisfaceret. Is igitur, Dei gratia, paucis machinamentis intra sex mensium spatium sanitati fuit restitutus. Sunt autem ea à nobis parata sequentia. Testudines nemorales accipies, quas Italia Galanas: Lusitania vero iuxta ac Hispania Tartarugas appellat, quas à testis suis denudabis, & optimè eorum carnes lauabis: quas incoquendis in caldario aqua fontana pleno, & multo tritico referto, curabis. Cæterum hoc triticum, ac carnes, & ius postea pullis gallinaceis edenda dabis, & eisdem eos saginabis. Quibus pullis æger sæpe lacte apparatis vescatur, & alijs non vtatur carnibus. Item singulis diebus, in aurora ieiuno stomacho libram vnam lactis asinæ recens emulcti cum pauco sacchnaro bibebat. Et exterius corpus humectantibus balneis irrigabatur, & oleo violaceo & amygdalarum dulcium mistis inungebatur. Quibus crassus, & obesus, ac sanus intra sex menses (vt dixi) est redditus. At testudines in cibo omnino, velut altera similia abhorrebat: qua de causa ad pullorum prædictam saginationem deuenimus.

SCHOLIA.

EST *autem Galeno authore libro de Tabe, cap. 6. duplex ipsa extenuatorum affectio. Vna quidem, vbi is humor solidorum corporum peryt, qui eorum proprium est alimentum, & præterea molliores carnes liquatæ sunt. Altera vero, dum solidiora etiam corpora sunt exiccata, quæ vtique*

& prima,

& prima, & similaria appellant. Hæc igitur nequit curari, sicuti nec senectus. Altera vero prima, scilicet dicta, periculo quidem non caret, non tamen eo usque, ut nullo modo curari possit. Quemadmodum hæc de qua à nobis sermo agitur. Plura vero de hectica, & Marasmo legito tertia nostra Centuria: quã Deo Opt. Max. fauente propediem in lucẽ mittemus.

Curatio quinquagesimaquinta, in qua agitur de apparatu trochiscorum de vipera theriacam adornantium.

MARSI homines viperarum uenatores, quibus viperas pro conficiendis pastillis theriacis commendaueramus, viperas non nisi media æstate Anconam portarunt. Præcesserat autem ver pluuiosum, & frigidum, qua de causa reptilia, non nisi æstate venari potuerunt. Iubet autem Galenus veris tempore viperas capi: vel saltem æstatis initio, pro prædictis conficiendis pastillis. At quum ver pluuiosum, & frigidum (vt dixi) antecesserat, & eas venari, non nisi media æstate fuit possibile, eisdem vti coacti sumus. A mari autem longe captæ fuerunt, vt Gal. suadet capiantur: nam quæ ad ripas maris versantur viperæ salsugine quadam præditæ, theriacam sitis conciliatricem maxime conflant. Quo fit, ab eis abstinendum iure Galenus suadet. Exemplum est: quod, qui ab ijs viperis ad ripas maris agentibus morsi fuerunt: siti ingentissima anhelantes interierunt. Ex Pineto autem Rauennate hæ adductæ sunt, promiscuè masculi, & fœminæ, recens captæ, numero duodecim. Quas Albericus dexter pharmacopola, super tabulam interficiebat, vnicuique caput, & caudam acutissimis duobus cultris, quatuor digitorum quantitate, & maiori, præcidendo. Quarum nonnullas fœtas viperinis catulis ad exitum maturis, offendimus. Erant autem viperę omnes hæ post obitum uiuaces, & mobiles. Cupit uero Aetius pro iis theriacis concinnandis orbiculis fœminas viperas habere, quas fœtas omnino detestatur Galenus lib. primo de Antidotis. Quia, ut tradit Aetius, seipsis prægnantes magis exasperatę redduntur. Eis igitur interanea exempta sunt, & pellis detracta. Quæ in longitudinem apertæ, & optime aqua lotæ, & albæ redditæ, in cacabo aqua pleno, adiecto uirente anetho, ita incoctæ sunt quoad spinæ à carnibus separari uidebantur. Hieronymus. Cur micam salis à Galeno desideratam, in hac coctura prætermisisti? Amatus. Quia æstatis tempore uipere captæ sunt, quarum caro tunc sitis efficax admodũ est

est, unde à Galeno citato loco traditum est: iam uero salis inii-ci debet, si quidem conueniente tempore uiperas ceperis, modicum: sin autem æstate, nihil. Hieronymus. Recte sanè Galenum tenes: quem quoque aliquando uiperis in æstate captis, pro orbiculis ijs componendis usum fuisse, creditu facile est, quum tunc temporis uiperas absque sale incoquendas suadeat. Amatus. Id uerisimile est, & eo magis, quia nonnulli (ut ille refert) media æstate uiperas uenandas esse contendebant: tamet si eorum opinionem refellat. At quia non semper instituto tempore uenari uiperæ possunt, media æstate si habentur, ex eis pastilli recte conficiuntur: modo nihil salis, aut panis saliti, aut fermentati, ut à nobis factum est, addatur. Viperas igitur optime coctas ad prunarum ignem ex lebete extraximus, quarum carnes ab spinis optime purgatas mortario indidimus. Quibus panis azimi biscocti tantum superaddi fecimus: quantum pro componenda materia, ut recte ex ea pastilli formentur, uisum fuit. Nam libello de Theriaca ad Pamphilianum Galenus tantũ panis nitidi arefacti admittit, quantum carnium viperæ par pondus est, Democritum forte secutus, qui tantum panis, quantũ carnis pro iis orbiculis fingendis, adiungebat: vt meminit ipse libello de Theriaca ad Pisonem. Criton tamen, vt idem Galenus meminit vltimis verbis de Theriaca ad Pomphilianũ, carnibus viperarum decem, vnciam vnam panis siliginei, id est, ex farinæ flore parati, admiscendam censet. Porrò libro primo de Antidotis Galenus, vbi de hac re perample loquitur, inquit: Nonnulli dimidiam ponderis partem ex pane iniiciunt, nonnulli verò tertiam. Ego etiam quartam, quintamq; nonnunquam indidi. Quũ igitur Galenum nos hac in re uarium contemplaremur, diligenti pharmacopolæ commisimus, tantum biscocti panis misceret, quantum pro formandis pastillis sat esset, qui, ut mihi quærenti postea exposuit, panis tertiam partem ad summũ, carnibus pro conficiendis pastillis admiscuit, ut ex carnium pondere ęqua lance facto deprehendebat, in qua carnium cum pane mistione, iuris siue ex uiperis decocti paululum miscuerat, tametsi Galenus hoc non admodum laudet, dicens: Qui ante me Cæsari antidotum præparabant, uiperarum decocto ipsum irrigabant. At ego longo tempore id factitabam, uerum postea melius esse existimaui, panem in leuorem detritum, ita uiperarum carni diligẽter prius contritæ, permiscere: citius enim hoc pacto orbiculi siccescunt arido pane, non humido illis admisto. hastenus Gal. Ex hac igitur optime efformata massa, trochisci admodum subtiles, & par-

ui

ui ſunt compoſiti, quos oppobalſamo ex Peru, terra ſuperioribus annis nouiter reperta aduecto inunctos, ut ſuadet Galenus in umbra exiccari fecimus, ita tamen ut ſingulis diebus eos pharmacopola, bis & ter euerteret: ne altera eorum parte exiccata, altera humidior maneret, putredini obnoxia. Continuo igitur ad quindecim dies uertebantur, qui optimè ſiccati uitreo in uaſe, ſunt repoſiti, & aſſeruati. Perdurant autem ij ad quatuor uſque annos, & amplius, qui theriaces fundamentum ſunt, & ab eis theriaca nomen contraxit: ut in Scholia patebit. Valent autem trochiſci ij potiſſimum Elephantiaſi, & aliis uariis affectionibus, de quibus, quum dabitur occaſio loquemur.

SCHOLIA.

VOCANTVR *paſtilli ij de vipera, ſiue orbiculi theriaci, aut potius trochiſci de Tyro, vnde qui inter trochiſcos de vipera, & trochiſcos de Tyro differentiam facere contendunt, omnino hallucinantur. Ex ijs autem receptarij quidam ſunt luminaribus aquales, quos ſua inſcitia dimittere ſatius eſt. Eſt autem* θήριον *Gracis idem quod Romanis fera, ſiue reptilium omne genus: vnde è vipera, quia fera, & therion dicta, theriaca antidotus appellatur, non vero à Tyro animali particulariter ſic dicto. Vocant autem Arabes tyrum, viperam: vt ex Serapione facile quis comprehendere poterit: quum, qua Echidna Graci tribuunt, ille ſuo tyro conſcripſit. Multi tamen tyrũ à vipera diuerſum animal, & in Aegypto repertũ credẽtes, trochiſcos de vipera diuerſos à trochiſcis de tyro faciunt, quum tamen tyrus apud Arabes, & vipera Latinis, idem ſit, vt latius Leonicenus, in Plinij, & Medicorum erratis primo aperuit: & poſt eum Manardus Ferrarienſis, ac Leonardus Fuchſius Germanus. Caterum theriaces apparatum, breui quum omnia ad manum fuerint, & eam praparauerimus, deſcribemus. Curamus autem nos ſingula ſimplicia eam adornantia, vel ex finibus orbis, nullis parcentes ſumptibus ſelecta habere.*

Curatio quinquageſimaſexta, in qua agitur de lyenteria.

DOMINICVS Margaretus nobilis Anconitanus ſenio confectus, quum per plures dies ſemicrudum cibum per ſeceſſum emitteret, & multa illum præſidia tentata non iuuiſſent, hoc electuario vltimo refectus fuit, & ſanitatem obtinuit. R. ſucchari roſati Neapolitani antiqui unc. ſex, theriaces optimæ drachmas ſex, cum miua cidoniorum completa q. ſuff. miſce, fiat conditum: cuius ſemiunciam ſingulis auroris ieiuno ſtomacho capiat, & nihil deſuper bibat.

Curatio quinquagesimaseptima, in qua agitur de puero mania correpto.

PVER Hebræus annos natus sedecim, temperatura biliosa ad atram inclinante, per Italiam canicula vigente, thura vendebat: qui quum noctu viuum sepeli somniaret, sequenti die à cibis abstinuit, ieiunium Hebræorum more celebrando, in quo, & per torridum solem iter faciebat. Ex cuius ustione, ac inedia exassati humores caput obrepsere, & puerum insanum reddiderunt. Nam ad diuersorium, quum puer is peruenisset, ex puteo aquam hauriebat, & subuculam, qua induebatur, lauare nitebatur, quem quum mulieres increparent, quadrantes ex crumena extorsit, & in puteum eiecit. Quo facto hunc delirantem mulieres iudicarunt, & eum in cubiculum subduxerunt, sed postea Bononiam trāsmiserunt. Vbi à medicis vtcunque gubernatum, illico paucis intermedijs diebus Anconam amandarunt. Ad quē accedens ipse, omnia (vt decet) ab assistentibus inquiro. Et hunc primo insania affici, & postea interposito vno, vel altero die, febri vexari deprehendi, qua & nunc corripitur, tertiana scilicet duplici, raro solita deficere. Cui memoria parum est læsa, cæteris omnino corruptis duabus potentijs, scilicet imaginatrice, & ratiocinatrice. Huic igitur remedia conuenientia adhibiturus, primo sanguinem ex capitis vena, cephalica dicta extrahere facio, cuius misioni quum præsens essem, nec eum admodum atrum, & crassum, immo optimę consistentiæ, & coloris rubri viderem, tribus effluxis vnciis, vulnus occludere feci. Et illico hunc ebibit syrupum. R. Syrupi de borragine, de violis, nenupharini ana vnciam mediam, aquarum lactucæ, violarum, endiuiæ ana vnciam vnam, misce, quem in aurora, & vesperi singulis sequentibus diebus capiat, noctu vero caput hac embrocha irrigatur, quæ habet. Recipe, foliorum lactucæ, endiuiæq́, borraginis, hyosciami, violarum, senæ, calicum papaueris nigri cum suo semine numero duodecim, florum borraginis, nenupharis, violarum, buglossæ, rosarum, ana pug. i. in libris quindecim aquæ fiat decoctio sufficiens: facta colatura adde olei violacei, rosacei ana vncias tres, misce, quo infuso per dimidiam horam caput irrigetur, ac absterso, tempora, frons, nasus, & brachialia populeo inungantur, ad somnum conciliandum, & malam calidam, & siccam intemperiem emendādam. Dein vero cucurbitulæ spatulis cum scarificatione admo

tæ sunt, veluti frictiones, retractiones, ac deriuationes, quin & hirudines ano admotæ fuerunt, quibus omnibus melius ha bere cœpit. Nam & humorem sæpe per leuiora quædam pharmaca euacuabamus, veluti syrupum rosatum solutiuum, deco ctum senæ, diacatholicum, diasene, & similia, porrò conditum quo semper interdiu vtebatur, tale habetur. Recipe conseruę violarum, de borragine, de buglossa ana vnc. vnam, conseruæ florum nenupharis vnc. ii. pulueris senæ vnc.s. cum syrupo de pomis. q. suff. misce, fiat mistura, & auri folio inauretur. Is enim intra quinque dies resipuit, & ab insania euasit. Febris tamen eo dicto modo horrida singulis diebus eum inuadebat. Fuerunt aũt omnes dies insaniæ vigintiquinque. At febris relicta, vt biliosa tractata fuit, quæ fluxu uentris superueniente soluta fuit.

SCHOLIA.

CVM *irrigationes capiti machinabantur, contendebat quidam medicus ex assistentibus, decocto olea non esse admiscenda, sed longè melius fore, si post embrochas ex decocto tantum factas, olea capiti per se applicarentur, sed is mea sententia, omnino extra Galeni mentem loquebatur, quũ fomẽtum, siue irrigatio ex oleo aquis misto, hydræleo dicto magis humectet, quam per se oleum, aut aqua sola admota, vt huius rei est author Gal. li. 2. de Facult. simpl. med. cap. 25. quia sic mistum magis hæret quam per se solum applicatum. Cæterum, cui capitis parti remedia sint applicanda, si recolo, prima harum medicinalium curat. Centuria diximus, sed & nunc euidentioris doctrinæ gratia, ex Galeno nonnulla subiungam, quæ apud illum lib. 13. Methodi medendi leguntur, & ita habent. In præsenti eam quæ à partibus sumpta est indicationem propositum est persequi, veluti statim in iis quæ ad caput pertinent, & si non aliud, saltem illud nosse cuius est promptum, obiectam nobis ante cerebrum esse crassam membranam, quæ costis istis externus sit assimilis: posthanc etiam cranium. Itaque resolui in densis obicibus, & duris, præsidiorum, quæ imponuntur, vim est necesse, ac nisi futuras in capitis osse natura ipsa fuisset molita, nihil adeo æstimandum efficeret pharmacum vllum, extrinsecus impositum, sed quoniam etiam futuræ, & in his præcipuè coronaria, non solum impositi medicamenti qualitates, sed etiam substantiam, si tenuis est, facilè intro transmittit, meritò multa circa cerebrum vitia ab extrinsecus applicatorum remediorum facultate iuuantur. Ipse enim in meipso expertus memini, quum infunderetur rosaceum frigidum citissime, clarissimeq; sensisse me in sincipitis loco eius intro penetrationem. Et subdit, meritò igitur ad hanc coronariam futuram applicant omnes medici capiti infusiones, videlicet accepta quasi per manus à primis inuentoribus ratione, ad id opus venientes, &c.*

Curatio

Curatio quinquagesimaoctaua, in qua agitur de puero continuo febriente, qui sola surarum scarificatione sanus euasit.

FILIVS Barbosii natus annos nouem, quum febri continua corriperetur, & inter medicos consultum esset pro eius salute de sanguinis missione, primo à surarum scarificatione cœptum fuit: qua vel tantum illico sanus est factus.

SCHOLIA.

QVANTVM crurum, & brachiorum scarificatio salubris sit euacuatio, hodie à medicis Italiæ, & Germaniæ, Galliaue prætermissa, prima harum medicinalium curationum Centuria diximus, ad cuius lectionem lectorem remittimus.

Curatio quinquagesimanona, in qua agitur de vtero gerente muliere dolore affecta.

VXOR cuiusdam coriarii vtero gerebat, caput dolebat, febricitabat, spatularum grauedinem persentiebat, ac de lateris sinistri dolore querebatur. Huic optima victus ratione instituta, ad frigidum inclinante, cucurbitulas spatulis, cum scarificatione admouere iussimus. Postea vero ex meliloto lateri dolenti ceratum admouimus. At syrupi vice aquam hordeaceam, iulepo violaceo exceptam, in aurora ieiuno stomacho dabamus, & intra sex dies sanitatem obtinuit.

Curatio sexagesima, in qua agitur de quodam qui panis, siue bubonibus circa inguina corripiebatur.

FILIVS Vincentii coriarii, qui apud fanum Diui Nicolai habitat, quum apud mulierem Gallica scabie fœdatã per dies aliquot moraretur, duobus bubonibus circa inguina correptus fuit. Dicuntur autem bubones ii Græcis phymata, Latinioribus vero pani, Nam natura emunctoria, siue adenes in corpore tanquam loca ignobilia, & superfluitatum receptacula, disposuit, vt capiti retro aures, collum. Alas membris spiritualibus, sub brachiis, naturalibus vero, inguina. Quum igitur caput

afficitur,

afficitur, & potens est materiam mittere retro aures, dicato sibi emunctorio, conatur: loco, vbi tubercula parotides fiunt. Quũ vero spiritualia membra, ad alas. At quia plerunque pestis cor, & membra spiritualia inuadit: bubones pestis tempore sæpe in alis apperent. Porrò iecore infecto, & naturalibus membris, prout à morbo Gallico infici continuo solent, bubones inguinibus dicti pani nasci solent: vt huic iuueni contigit, annos nato viginti. Cæterum, bubones ii, tametsi ab omni possunt gigni humore, potissimũ tamen ab atrabile, & pituita fiunt. Circa quorum curationem, optima prius victus ratione instituta, emplastrum, quod aiunt maturans, vt illis apponeretur, descripsimus. Quod habet. R. maluæ, branchæ vrsinæ, althęæ, camomilæ ana man. vnum, radicum althęæ fac.i. caricarum numero xii. in aqua fiat decoctio, & colatura, postea vero in mortario omnia optimè pistentur, quibus adde, farinæ chamomilæ, fenu græci, seminis lini ana vnc. ii. vitelli oui num. iii. croci drach.i. axũgiæ porcinæ libram mediam, olei linini vnc. iii. Et cum prædicto decocto formetur emplastrum, & à chirurgo, vt decet, apponatur. At à sanguinis missione abstinuimus, quia multum eius per nares effluxerat. Sed quod maxime in hac re aduertere decet, est, quod interdum bubones ii integri, & non aperti erant, à corporis purgatione vniuersali abstinuimus, syrupos tamen alacriter illi concessimus, qui habent. R. syrupi de fumo terræ vnc.i. de epithymo vnciam semis, decocti senæ vncias iiii. misce, fiat syrupus, quem ieiuno stomacho bibat, & eum assiduet, quoad bubones aperti sint. Quum vero ad suppurationẽ peruenerunt, & pus ex illis per emissariũ factum effluere cœpit, tunc pharmacum illi concessimus, & bubones adapertos per duos menses, sic persistere fecimus. Scabie enim scatebat, & ex capite capilli decidebant. Tunc vero iterata euacuatione per catapotia ex nitro, inungi quinquies eum fecimus, vnguento à nobis descripto, Curat. septuagesimaquarta primæ Centuriæ, mutatis tamen nonnullis pro temporis, ætatis, & temperaturę ratione, quo optimè sudauit, & post quintum diem multa per os eiecit, & tandem proximis viginti diebus sanitati fuit restitutus.

SCHOLIA.

PHYMATHIS *nomen æquiuocum esse alias diximus. Sed nunc phymata, panos esse, inguinibus adnatos tumores firmamus, nec enim ignoramus φύγεθλα à nonnullis panos appellari. Sunt quippe φύματα inflammationes* Erysipelatodes, *vel* Erysipelas *cum inflammatione, quæ plerunq; inguinibus nascuntur, pani* Romanis *dicti, quos* Hispani *incordios, aut mulas.*

las. Itali vero tinconas, vel Romana seruata voce, panochas, à panis appellant. Errant qui apud C. Celsum panes pro panis legunt, quum pani tumores dicti vocentur. Et ijs temporibus morbi Gallici presagia sint. Caterum Gal. lib. 8. de Placitis Hippocratis, & Platonis per φύματα, virga vlcuscula intelligit, parum alioqui interprete aduertente. Vt iure dicendum sit phymatis, & phygethli nomina late patere, ita vt per ea omne genus tumorum, & tuberculorum intelligi ab re non sit.

Curatio lxi. in qua agitur de vlceribus renibus firmatis.

LEVIORI nephritide corripiebatur apud Anglos Altarasius vir probus, triginta natus annos. Qui lucri gratia, quũ Græciam, nunc Turchiam dictam intrasset, & Anconam se recepisset ob labores habitos auctus est morbus, & sanguis illi per integrũ annum cum vrina effluxit, cui malo nunquam curationem aliquam molitus fuit, aut præsidium adhibuit. Cessante verò sanguinis fluxione, lotium crassum, sabulosum, puluerulentum emittere cœpit, cum quo & obtusum quendam dolorem circa renum regionem persentiebat, elapso verò nonnullo tempore difficulter is vrinam mingere cœpit. Sed postea succedente adhuc morbo inter ánum & testiculos huic oborta est inflãmatio siue apostema tactu molle, vrinæ eiaculationem omnino impediens. Sed non ob hæc febricitabat, grauiter tamen angebatur. Et merito sanè, quia morbus periculum minabatur. Immisso igitur cathetere nihil profuit, quum tamen alijs profuisse videramus. Et ea de causa concesso purgatorio medicamento hoc, ad topica condescendimus auxilia. Habet autem pharmacum sic. R. syrupi rosati solutiui, vncias tres, decoctionis senæ cum glycirriza, & fructu halicachabi, alcacégios Arabes dicunt, apparatæ, vncias quatuor, diabenedictæ, ℥.iij. misce, & ieiuno stomacho bibat, & parũ si voluerit desuper dormiat, quo optimè egesit.

Topicum medicamentum. R. axungiæ gallinæ parum, desuper ponatur. Aliud. R. chamomillæ, maluæ, maluauisci, añ. manip.j. in aqua sufficienti fiat decoctio, facta colatura in mortario prædicta triturentur, quibus adde farinæ chamomillæ, fabarum, hordei, ana pug.j. & cum prædicto decocto quantum sufficerit, fiat emplastrum, & in lineo panno admoueatur, & ligatura optimè adaptata pro loci ratione ligetur. At interim dum hæc fiebant, syrupos sequentes ebibebat. R. syrupi capillorum veneris, liquiritiæ, de absinthio, ana vnc. s. aquarũ alcacengi, absinthij, ana ℥.j.s. & misce. Postea verò iterũ ex pharmaco ab excremẽtis

alleuiata aluo, inflammatio ad suppurationem vtcunque peruenit,cuius pus contentum,ne vesicæ collum roderet, illico de illius extractione solliciti fuimus. Sed an candente ferramento vel frigido incisorio in dubium vertebatur, demum hinc, indè pro ratione adducto cauterio ignito apostema apertum fuit, quod forte cõtra rationem pro loci positura factum habebitur. Sed vt postea experientia deprehensum est, perinde fuit, vt paulò postea dicemus. Nam per prædictam incisionẽ vrina emittebatur, circa quam plura alia foramina sua sponte aperta sunt, per quæ omnia, vrina quoque expellebatur, & illa quidem sanie infecta, sabulosa, subalbida, & interdum ad nigritiem declinans. Erant verò inferiora illa adeo flaccida & corruptione infecta, vt ea ad consolidationem trahere impossibile videbatur, per dictã tamen incisionem, syringe eiaculatoria medicamenta abstergendi, & vlcera exiccandi vires habentia emittebantur, per quod & tuberculum altero testiculo insitum, prædurum & contumax dissolutũ fuit. Necenim vnquam mihi animus fuit prædicta ad cicatricem trahere foramina, quia timor erat, si occluderẽtur foramina ipsa, & via lotio crasso, & sabuloso interciperetur, quòd vlcera maligniora fierent, & consequens ipsum in obitum traherent. Cæterùm quum is per lõgum tempus sic affectus maneret, Ferrariam se contulit, vbi medicorum consilio ad balneas calderias, postea ad luccenses ferreas iuit, vbi ipsarum medicatarum aquarum potu, vrinæ clariores & limpidiores euaserunt. Sed octo interpositis diebus, ad consuetam crassitiem & malignitatem sunt redditæ. Vnde iudicatum fuit vlcera renibus substantiæ sordida infixa esse, quæ confirmata practici vocant. Contra quæ Ferrarienses medici multa machinati sunt, sed frustra. Qua de causa Anconã rediit, vbi ab epoto guaiaci decocto paulatim marcore infectus, fluxu ventris superueniente obiit.

Curatio lxij. in qua agitur de nonnullis qui ob potum frigidum mortui sunt.

ELEGANS, & optimæ staturæ iuuenis Romanus, quùm pila luderet & sudore resperſus ac totus madidus & fatigatus ad puteum pro siti arcenda venisset, exhausta frigida récens per caldarium extracta, illico in terram cecidit, & obiit. Alterum nouimus ex ijs qui in campo negociantur, qui quum non minus corporis totius adapertis poris madidum domũ reuerteretur, cya-

thum frigidioris aquæ ebibit,& mortuus quoque fuit. Sed alterum vidimus qui quum domum peruenit, vigente magno æstu, cellam vinariam ingressus fuit,& calicem meracioris vini frigidi exhausit,& exanimatus cecidit, & vitam cum morte cõmutauit.

Curatio lxiij. in qua agitur de vltimo iam in morbis refrigeratis.

PVLSIBVS iam destitutis & frigidis factis, ad quos diuertimus ægrotantibus,sindone calfacta eos obuolui iubemus,& vitellos ouorum cum pauco vino generoso deglutiendos damus, quorum nonnulli euadunt. Sed ijs & similibus, qui acutissimis & malignioribus febribus corripiuntur, & secum pulicare accidens trahunt, bolum armenam Oriẽtalem, quam terram lemniã veram aliâs diximus,cum optimo vino,& aqua rosacea, vel carnium succo,aut huiuscemodi alio liquore mistam bibendam dabamus,& efficax remedium esse plerunque experti sumus.

Curatio lxiiij. in qua agitur de iuuene mania affecto.

RAPHAELIS frater iuuenis robustus quum apud Ariminenses ageret,febri correptus fuit,vbi à medicis vtcunque gubernatus Anconam vectus est, vbi quum à medicis tractaretur, eo die quo pharmacum purgatorium ebibit,in maniam deuenit. Ad quem sequenti die vocatus ipse,paucis adhibitis, febris manente mania deposita est. Pro qua leuanda mania sic orsi sumus. R. syrupi de pomis saporis,vnciam vnam,de epithymo,de fumo terræ,ana vnc.ſ.aquarum borraginis,melissæ,de fumo terrę,ana vnciam vnam,misce,& clarificetur,& cum speciebus lętificantis Almansoris aromatizetur,at interea dum syrupos ebibebat, venis hemorrhoidalibus sanguisugas duas, eo modo à nobis sæpe dicto & vsitato admouere fecimus,& optimis cibariis illum tractabamus. Post quorum amplam ebibitionem,pharmacum purgatorium sequens illi obtulimus. R. syrupi rosati solutiui, vncias tres, confectionis de sene,ʒ.iij.electuarij de psyllio,ʒ.ij. decocti senæ completi cum paucis myrobalanis Indicis cõpositis ℥.iij. misce,fiat pharmacum,quod in aurora ebibat & desuper per horam dormiat. Quo multa biliosa subnigra egessit, & meliuscule habere cœpit. Nam tunc de brachiorum & humerorum dolore aliquantulum conquestus est, ob quem cucurbitulas scapulis cũ scari-

ſcarificatione admouere iuſsi numero quatuor, per quas ſanguis pro loci ratione abunde fuit extractus, & humorum euidẽs facta retractio, quibus vanæ imaginationes imminui cœperunt: & iam reſipiſcere videbatur, & eo magis, quia antea ſemper irrigationibus caput fouebatur, & ille electuarijs ac conſeruis reficiebatur. Sic autem habent irrigationes. R. foliorum ſenæ, folliculorum ſenæ, chamomillæ, maluarum, menthæ ſiccæ, meliſſæ, ana manip. j. florum borraginis, bugloſsi, violarum, roſarum, verbaſci, ana pug. j. hordei mũdi, pug. i. & ſ. In libris quindecim aquæ fontanæ, fiat decoctio ſufficiens, & colaturæ adde olei chamomelini, roſarum, ana libram mediam, miſce, & fiat ex alto cum ſpongia embrocha mane & veſperi, ſed electuaria quibus vtebatur, talia habentur. R. conſeruæ de borragine, de bugloſſo, ana vncias tres, de floribus arantii, vncias duas, fragmentorum precioſorum, drachmam vnam, margaritarum, corallorum rub. præp. ana ſcrupulum vnum, cum ſyrupo de pomis quantum ſufficit, miſce, & fiat miſtura, & cum folio auri inauretur, de qua ad placitum pitiſſet, & ſequentes aquas deſuper guſtet. R. aquarum borraginis, bugloſſæ, meliſſæ, ana lib. ſ. miſce. Nã & parum vini optimi parum diluti interdum illi concedebamus. Eis autem prædictis iteratis ac nonnullis aliis de nouo adhibitis, is ad ſanitatem intra menſem reſtitutus fuit. Porrò Florentinus miles veteranus, quem ad nos inſanum ferreis catenis ligatum attulerunt, uere melancholicus erat, cuius per duos menſes curam habuimus, ſed abſque ſucceſſu felici. Et ea de cauſa in patriam eum reduci fecimus, vbi intra ſex menſes ex integro illi intellectus reſtitutus fuit. Delectabatur autem is cantilenis, & mimis rerum ridicularum. Cæterùm plura huic rei facientia lege apud Raſim lib. nono ad regem Almanſoré, capite de melancholia, cui uiro, mea ſententia, in curandi arte præ cæteris Mauritanis fides præſtãda eſt, tantũ enim ſemper ad Galeni & Græcorum mentẽ loquitur.

Curatio lxv. in qua agitur de puero qui epoto arſenico, poſt elapſum annum obijt.

FAMVLVS Arubas, de quo prima Centuria ſermonem fecimus, vnà cum hero & domina, ac eorum filiis arſenicum pullis per famulam clam inſperſum guſtauit, qui inde paulatim tabificus ac marcidus factus, intra annum obiit. Erat autem famulus hic puer duodecim tantum natus annos. Nam & prædicti Arubas filiola, quæ quoque pullorum ſic arſenico infectorum car-

nes gustauerat, hodie imbecillis est reddita, quam famuli, immo vniuersæ carnis uiam insequi breui credendum quoque est.

SCHOLIA.

REPERIRI *venena quæ intra annum, aut vt dicitur, ad determinatum tempus interficiant, fabulosum non est. Sunt quippe venena quæ intra mensem opus suum conficiunt, alia citius, alia tardius, pro subiecti ratione, de quibus subticere satius est.*

Curatio lxvi. in qua agitur de melancholia morbo.

PETRVS Treuisanus apud Anconitanos procurator, uir tres supra triginta natus annos, melancholia morbo laborabat. Nam mentis alienationem seu absque febre desipientiam patiebatur, quæ à sanguine melancholico uniuersum corpus cum cerebri læsione inficiēte eueniebat. Cui occurrens ipse, primò ano hirudines duas admouere feci, quas facillime cuiuis corporis particulæ hærere facies, si modo eam animalculi alicuius sanguine inunxeris, uel melius, si mulieris uel quadrupedis lacte locum irrorauens. Tam enim animal hoc sanguinis & lactis auidum est. Cæterùm sanguinis tantum fuit extractum, quoad sanguisugæ sua sponte ceciderunt, & sanguis absque adminiculo & constrictione aliqua restrictus fuit, quæ sanè euacuatio primatum in melancholiæ curatione obtinet, ut sæpe testatus est Hippocrates libris Aphorismorum, & sexto De morbis popularibus, cui postea omnes medici facile subscripserunt. Ab hac uerò euacuatione proposita uictus optima ratione, præsertim cibariorum boni succi & humectantiū, leue hoc pharmacum propinauimus. R. syrupi de epithymo, uncias duas, syrupi rosati solutiui, unciam unam, confectionis senæ, drachmas duas, diaphœniconis, drachmam unam, decocti senæ, uncias tres, misce, fiat potus, quē per duas horas ante cibum capiat. Post uerò hanc prædictam minorationem iis usus fuit syrupis. R. syrupi de epithymo, de pomis saporis, ana unciam unam, decocti senæ, uncias tres, misce. Elapsis uerò octo diebus ægrum catapotiis à Rasi libro nono ad Regem Almanforem descriptis, capite de melancholia purgauimus, quorū descriptio ita legitur. R. epithymi Cretensis, drachmas uiginti, polipodii, agarici, utriusque drachmas decem, ellebori nigri, sacchari, ana drachmas quinque, stecha dos, drachmas septem, pulueris hieræ picræ, drachmas quindecim, misce, & ut expedit formetur massa, & ex ea fingantur catapotia, quorum ad drachmas tres pro uirium ratione offeruntur. Nos uerò scriptu

los

los quatuor, adiectis diagridii granis tribus, ægroto nostro optimo successu dedimus. Sed interea dum hęc moliebantur, balneis ex aqua potabili cum arietum pinguium capitibus discocta lauabatur, quibus oleum sesaminum & chamomelinum quoque adiiciebamus, immo interdum folia senæ & sumariam herbam adiiciebamus, non minus quoque condita cordialia contra atram bilem facientia huic dabamus, ut succharum borraginatum, buglossatum, arantiatum. Et ex electuariis offerebantur diamoschus dulcis, diambra, pliris, arcoticon, lętificans Galeni, lætificans Almansoris, fragmenta lapillorum preciosorum, margaritæ, & cætera, à quibus senæ puluis nunquam eliminandus est, quibus addere est, quòd somnus unice procurabatur, & res illi obiiciebantur, quibus maximè exhilarabatur. At quum per mensem hęc concessa fuerint, & alienis suis cogitationibus perseueraret, temporis spatium iuxta Rasis documentum interposuimus, in quo à medicamentorum exhibitione abstinuimus, vt ægrotantis vires interim reficerentur. Sed octo interiectis diebus ad medicamētorum propinationem reuersi sumus. Et primo ad syrupum de elleboro ex descriptione nostra, maniacis & melancholia affectis saluberrimum, cuius descriptio talis est. R. ellebori nigri, ℥. sem. succi pomorum dulc. ℥. x. radicum borraginis, radicum buglossi, polipodij quercini optimi, epithymi, ana ℥. j. folliculorum senæ, foliorum senæ, chamepyteos, stechados, ana drach. vi. florum borraginis, buglossi, fumariæ, lupulorum, ana pug. ij. capillorum veneris, fumi terræ, siue fumariæ herbæ, eupatorij veri, hodie agrimonii dicti, chamedreos, ana manipulum vnū, schinanti, vnc. sem. omnia secundum artem tractentur, & in aqua fiat decoctio, quousque maneant libræ duæ. Et colaturæ manenti adde pomorum succum prædictum, succhari albi libras duas, & fiat syrupus: cuius mensura ita habetur. Recipe prædicti syrupi, id est, syrupi de elleboro, vncias duas, aquarum borraginis, melissæ, arantiorum, ana vnciam vnam, misce. At quia sæpe stillaticiæ aquæ hæ stomacho aduersantur, ea de causa vice aquarum herbarum decoctum inijciebamus, immo decoctis ipsis ad rem facientibus syruporum vice vtebamur, & quando hęc quoque odio ægrotanti veniebant conseruas, & electuaria melancholicis opitulantia concedebamus. Sed post aliquot dies ad pilulas de lapide lazuli condescendimus, quæ primas in hoc tenent morbo, quibus & citatis repetitis ac embrochis capiti sæpe adhibitis, intra duos menses paulatim sanitatem fuit adeptus.

Curatio sexagesimaseptima, in qua agitur de mania ob occlusum vlcus eueniente.

VIR qui ulcus antiquum in brachio habebat, ad nos uenit præsidium quærens, ne sic fœdatus semper incederet, cui, quũ unguentum hoc illi insinuarem & ulceri applicuisset, intra paucos dies ulcus sanum est factum. Sed paucis interpositis diebus is in maniam incidit, quorum parentes quum postea ad me redirent & hunc insanum significarent, iussi ulcus de nouo aperire tur, quo aperto, insania euanuit, & pristinæ sanitati Dei nutu eum reddidimus. Erat autem vnguentum quo clausum fuit ulcus sequens. R. unguenti de lithargyrio unc.i. de plumbo, unc. ii. de tutia ℥.i. & s. terebinthinæ optimæ unc.s. misce, & in mortario plumbeo omnia tractentur, & fiat unguentum.

SCHOLIA.

QVI rerum medicarum contemplationi sunt dediti, ij Hippocratem medicorum Deum appellare omnino vel inuito constricti sunt. Ita enim eius dogmata, axiomata, documenta, ac doctrina veritati consona uidentur, vt ex tripode quodam aureo ea deprompta esse non sit desiteri. Quæ vel ex ijs citandis verbis è libro sexto de morbis popularibus quisque contumacissimus fateri debet. Scribit autem Hippocrates citato loco, si atra bilis animum infecerit, id est, temperaturam, siue cerebri complexionem contaminauerit, tunc atrabiliarius melancholicus dictus fiet. Si vero prædicta atra bilis cerebri corpus occupauerit & eius meatus vtcunque occluserit, tunc atrabiliarius comitiali morbo afficietur. Ita enim eius habentur verba: atrabiliarij etiam comitiali morbo corripi plerunque solent, & vicissim comitiales fieri solent atrabiliarij. Vterque vero morbus magis fit, prout ad alteram partem inclinauerit, siquidem enim ad corpus inclinarit, comitiales fiunt. Si vero ad animum atrabiliarij melancholici dicti, hæc ille. At æger noster, quia atra bilis eius cerebri temperaturam, quam animum Hippocrates appellat, infecit, & in eum inclinauit, melancholicus factus est.

Curatio sexagesimaoctaua, in qua agitur de ephimera febre cum maxima vrinæ exceptione eueniente.

REVERENDVS frater Hieronymus de monte Politiano, ex ordine Prædicatorio Theologus insignis, natus annos duos

duos supra septuaginta & optimæ temperaturæ uir, elapso anno quum ephemera febri corriperetur, per totum diem & noctem multum urinæ excreuit. At febri nullis adhibitis remediis elapsa, humor biliosus ad crus sinistrum corruit, ex quo erysipelas phlegmonosum ortum fuit, quod per tres menses, forte medicorum negligentia, dolores, & grauia inferendo symptomata perdurauit. Nunc uero simili ephemera correptus est, non nisi cum copiosissimæ urinæ solita excretione, ut criticam quandam euacuationem à natura factam hanc quis dicere potest, à qua prædictum crus dolere cœpit, & solito erysipelate tentari. Quem quum sic affici uideremus, illico nulla interposita mora medicamentum bilis purgatorium illi concessimus, quo multa expurgauit & ita contulit, ut ex toto erysipelas breui euanidum fuit, & ille sanitati restitutus. Sequenti uero die purgationis urinam adeo nigram eminxit ut atramentum eam quis putaret.

SCHOLIA.

TOPICA *medicamenta Erysipelati admota, non nisi corpore vniuerso à bile optime expurgato suam conferre operationem, vel ex Galeni historia manifestum euadit. In qua de Illustri Romana muliere herpete affecta loquitur, quam postquàm à bilioso humore vel inuite purgauit, ad sanitatem eam reduxit Galenus. Nam aliter in longius tempus morbus paratus erat protrahi, vt apud eum libro quartodecimo Methodi medendi capite decimoseptimo legitur. Ob inscitiam igitur medicorum, qui elapso anno Reuerendi huius patris curam habuerunt, & pharmacum tamdiu post posuerunt, illi morbus ita prorogatus fuit, & cura ad tres menses protracta. Nunc vero quia illico bilis morbi fomentum per pharmacum deposita fuit, omnis statim cum ea amotus est languor, & ille sanus factus.*

Curatio sexagesimanona, in qua agitur de puero deuorante numisma quoddam æneum.

DEVORAVIT æneum quoddam numisma, ex eius genere quo senes pro compotis suis obeundis utuntur, puer octo natus annos, & filius illius qui ex oneraria & potenti naui in mare cecidit, quum ex Syria Venetias nauigaret. Qui puer nulla percepta noxa gracilius redditus post elapsum annum, numisma prædictum cum excrementis egessit, exiguum tamen & ita à calido naturali consumptum, ut omnibus admirationi esset.

SCHOLIA.

PVERORVM calorem copiosum & validum esse, vt hac & simi lia efficere posit, norunt medici. Vidimus autem nos quendam apud Ferrarienses heluonem, quàm hominem potius dicendum, qui coria, testas, & fracta vitrea vasa comedebat, concoquebat, & digerebat, vt eum omnes struthiochamelum appellauerint auem, cui concoquendi sine delectu deuorata mira natura inest, vt experientia facta comprobatumapud Antuerpienses habuimus.

Curatio septuagesima, in qua agitur de muliere quæ vocem amisit ob alterũ neruorum recurrentium in collo male affectum.

MVLIER Illyrica, quæ ad caput montis habitat, quum strumam à gallica scabie originem ducentem in collo haberet, monachum quendam medici officio fungentem pro sui ualetudine accersiuit, qui indiscretè, quum pro ea propulsanda multis usus esset medicamentis, ita sublimatum, ut eius resecaret radices loco indidit. A quo alter neruorum ex pectore recurrentium, qui uocem effingunt, inibi corrosus est. Vnde ipsa paulatim rauca facta uocem ferè in totum amisit.

SCHOLIA.

OB neruos hos recurrentes in collo læsos, vocis amissionem fieri tradit Galenus varijs in locis suæ doctrinæ, precipuè libro De locis affectis primo capite sexto, vbi à se neruos hos inuentos esse, nec suis magistris antea notos solita iactantia gloriatur, veluti quod ob chœradas, id est, strumas (scrophulas hodie dicunt) in ceruicis profundo incumbentes, à chirurgo vnguibus euulsas, neruos ipsos quoque vocales seu recurrentes dictos, distraxit, vnde puerum curauit, sed mutum reliquit, sicuti de altero subdit, cui alter tantum neruorum læsus fuit, & semimutus euasit, vt huic mulieri Illyricæ, de qua curatio nostra agitur, interuenit. Libro quoque quarto prædicti voluminis, hos neruos sextæ coniugationis partem esse docuit, quos si laqueo intercipias animal mutum reddi libro De dissectione neruorum meminit, & multo latius aureo illo libello, cuius titulus est De præcognitione capite quinto, in quo capillorum modo tenues eos facit, quum Romæ publice corporum dissectionem aggrederetur.

Curatio

Curatio septuagesimaprima, in qua agitur de enterocele, id est, intestinalis ramicis curatione.

PVERI ramice intestinali ruptura dicta laborantes omnes ad quos diuertimus sectione inguini facta, & per eam testiculo Didymo dicto, & forcipibus in epididymo præciso, ac candentibus ferramentis optime exusto meatu & porcina pinguedine obtrectato, lineo filo tamen primo infima in parte ligato, sanitati restituti sunt. Nec enim alicui conuulsio, aut symptoma aliquod superuenit. Quod Sylius Parisiensis vir doctissimus, in suo Guatinaria, maximè hac timet castratione. Sed id forte, quia suis sic affectis, in scroti infima parte nullam admittebat sectionem, quæ præcipua à nobis in hac habetur curatione: Chirurgum tamen peritum, & apprime dextrum, eligat medicus pro ac complenda operatione, decet.

SCHOLIA.

EXACTVM huius curandi modum describere minime grauarer, ni putarem id superfluum esse; quum nullus quantumcunque doctus eum, vt in opus mittat, ex libris assequi poterit. Quod si quis ex lectione tantum opus hoc aggredi conabitur, is certe non minus, quam ex commentariolo nauta dicendus est. Oportet igitur, vt medicus iuxta Galeni præcepta, post methodum vniuersalem curatoriam, in particularibus se exerceat. Dicitur igitur morbus is de quo agimus Græcis κήλη, Latinioribus vero ramex, & Hernia: practicas autem barbaras scribentibus, Ruptura. Qui varias, secundum eius varias, vnde oritur, causas sortitur appellationes. Si enim peritonæo rupto, aut distenso intestina in scrotum descendunt & deuoluuntur, morbus de quo curatio nostra agit, conflatur. Græcis Ἐντεροκήλη, Latinis vero Ramex intestinalis dictus: qui sæpe aut ictu, aut saltu, aut clamore, aut vlulatu, aut ingentis molis sublatione contingit: & in Aegypto terra nimirum calida frequenter euenit. Si vero intestina non in scrotum descendant, sed inguinibus hæreant, tunc Inguinalis ramex, βουβωνοκήλη Græcis, oritur. At, si lentus humor aliquis in scroti partem colligitur, ramex aquosus, Græcis ὑδροκήλη, gignitur: qui sæpe cum uentositate & flatuositate comperitur: vt in filiolo Ioannis Scacchi nobilis Anconitani vidimus, quem medicamentis & Topicis remedijs discutientibus curauimus. Quum autem caro dura intra testium tunicas increscit, carnosus ramex uocatur, Græcis σαρκοκήλη, quem in olitore percepimus, eo tempore quo iam gãgrena efficiebatur: ex quo plus minus duabus carnis libris præcisis, sanitati fuit restitutus. Cæterum his ramicis generibus alia addenda

da sunt, quæ nomina à rebus opplentibus semper accipiunt: Verbi gratia, Si omentum in scrotum descendet, omenti ramex nuncupatur, Græce uero ἐπιπλοκήλη: vbi vero venæ vltra modum repletæ glomerantur, ac dilatantur, κιρσοκήλη, hoc est, varicosus ramex, nominatur, de quibus quum dabitur occasio sermonem faciemus.

Curatio septuagesimasecunda, in qua agitur quomodo medicamentũ purget: et de Actuatione medicamẽtorũ.

CVM æger tertiana notha laborans pharmacum ebiberet, elapsis duabus horis id in totum euomuit: sed nihilominus optimè postea egessit. Propositum nanque fuit, an hæc per inferiora euacuatio à prædicto pharmaco facta fuerit, vel potius ob motum corporis habitum ante ebibitum medicamentum, vel humorum concitationem. Pro quo diluendo dubio, pauca ex multis quæ ad medicamentorum actuationem faciunt, in medium afferemus: & eo magis, quum ea sint, in quibus Galenus à multis sugillatur, carpitur, lancinatur, & pro mendace habetur. Primo igitur, vt altius rem repetamus, scire licet, apud Galenum & medicos hæc reperiri nomina, venenum, venenosum medicamentum, nutriens cibus, nutriens medicina: Medicina, medicina nutriens, de quibus sic habeto. Venenum est, Quod cum corpus intrat, permanetq́;, ipsum vincit atque corrumpit, à tota operans substantia: vt viperinum venenum, Hæmorrhoi, Basiliscíue, aut Dipsadis. Venenosum medicamentum. Quod corpus qualitatibus suis afficit: vt est cicuta, Mandragora, opium. Nutriens cibus. Qui minimum in corpus operatur, sed omnino patitur, & facile transmutatur, ac in nutriti substantiam vertitur: & ideo improprie operans à materia nuncupatur: vt ouorum vitelli, gallinaceorum iecinora, & carnes alitum optimarũ. Nutriens medicina. Quæ etsi in corpus qualitatibus agit, optimè tamen adsimilatur, vt carice, & fructus. Medicina. Quæ in corpus agit, non tamen assimilatur, sed corpori mali parum affert, vt scammonium, cartamus, agaricus, & ex iis composita. Medicina nutriens. Quæ tametsi in corpus agat, post longas tamen mutationes corpori adsimilatur: vt lactuca, cucurbita, allium, porrum, cepa, & cætera. Porrò medicinarum siue medicamentorum quædam energia, id est actu, talia dicuntur, alia vero potestate. Actu talia medicamenta illa sunt, veluti ignis actu calidus est, & gelu frigidum. Potestate vero, quæ imperfecta, &

futura

futura adhuc dicuntur, sunt: Veluti pyretrum, scammonium, & similia: quæ vt operentur, & in corpus agant humanum à calido innato in minimas parteis minui necesse est, tam si intra, quàm extra corpus admoueantur. Vocatur autem medicamentorum hæc comminutio à medicis, medicamentorum actuatio, quæ aliud nihil est, quàm in tenues parteis medicamentum à calore nostri corporis comminui. Quæ tamen rariora medicamēta sunt, citius quàm spissiora actuantur: vt Gale. meminit libro primo Simplicium, capite vndecimo & decimotertio. Sed aduertendum diximus, quod medicamenta calida vario modo habentur, vt in corpus agant nostrum, ab eo quem frigida sortiuntur. Nam calida vt opus suum conficiant, præter à calido innato in tenueis parteis diuisionem acceptam, calido ipso innato muniū tur: frigida vero, præter diuisionem, nihil vltra ab ipso innato calido expostulant: vt Galeno in vniuersa eius doctrina placet. Super cuius placita Gentilis de Fulgineo in suis extrauagātibus dictis quæstionibus, multa commentatur: & in Galenum inuehitur, & eum lancinat, dicens: Philosophiam hæc nullatenus ferre. Cuius verba placuit hic citare, vt postea Galenum non errantem indicemus. Ipsi enim in hoc oppugnare aliud nihil est, quàm vniuersam subuertere medicinam. In primis igitur Gentilis de Fulgineo, Galeni sententiā & opinionem ita citat: Mens ergo & intentio Galeni in hoc consistit, Medicina calida reducitur ad actum à calore nostri corporis: sic quod ipsa recipit caliditatem ab eo, per quam agit calfaciendo nos. Sed medicinæ frigidæ non recipiunt frigiditatem à calore nostri corporis: immo hoc principium intrinsecum, scilicet frigiditas, per quod infrigidant, ex se habent: ita ut istæ medicinæ frigidæ solum diuisionem in minimas parteis recipiant: quæ diuisio est velut impedimentum tollens, quod erat in ipsa medicina, ad hoc quod operetur. Hactenus Gentilis Galeni opinionem citans: aduersum quam multis inuadit argumentis, sed duobus præcipuis: & primo, vt ipse ait, & credit, insolubiliter concludit: In entibus naturalibus non est minoris essentiæ forma calida, siue principium calfaciendi, quam forma frigoris, siue principium infrigidandi. Sed comperiuntur res quæ habent principium infrigidandi intrinsecum, siue formam frigoris, per quod principium possunt nos infrigidare, & non adquirunt illam formam frigoris à nobis. Igitur medicinæ calidæ non indigent calore nostri corporis: & per consequens, Galeni opinio minime stare potest. Secundo, Nullus dubitauit an caliditas sit forma positi-

ua, potens in operando: multi autem in dubium traxerunt de frigiditate: Immo nonnulli dicunt, in nullo misto reperiri frigiditatem. Quum ea quæ à nobis frigiditas, aut frigus appellatur, remissa sit caliditas: vt opinatus est Galterus Burleus: Igitur Galeni opinio falsa est. Eis duobus argumentis fultus Gentilis Galenum hallucinatum alta mente clamat, & gloriatur. Sed eius gloria quum rem attigerimus, in opprobrium vertetur. Ne tamen Fulginates, quæ buccæ occurrunt, nos tantum debla terare afferant, audiant, subsignatis primo Galeni verbis, vnde tota dubitatio orta est, quæ ita libro tertio De temperamentis habentur. Medicamenta frigida, veluti papaueris succus, à nostro corpore intus sumpta, nihil demutantur. Hæc enim paucu la sunt verba, ob quæ Gentilis in dubium rem traxit: pro quibus intelligendis, & Gentili satisfaciendo, sic habeto: Medicamenta frigida, veluti & calida dicta, vt actu talia sint, id à calore nostro recipiunt: ea videlicet in tenuia & parua diuidendo: vt tertio libro De temperamentis, & primo Simplicium cap. vndecimo, duodecimo: & secundo Simpl. cap. vigesimosecundo, & vigesimoquarto, & tertio eiusdem voluminis libro, capite primo, & decimoseptimo, & decimonono, Galeno ita scribenti pla cet. Igitur medicamenta minime nos excalfacere valent, priusquàm actu talia fiant. At quòd actu talia sint, id à nobis accipiũt, veluti sicci calami ab igne. Et vt de frigidis simul medicamentis loqui lectores intelligant subdit: Ita vero & ligna & sua quidem natura frigida sunt vniuersa, sed quæ sicciora sunt, & gracilia, ea facile mutantur in ignem: quæ humidiora sunt, & crassa, spatio egent maiori. Nihil igitur miri est, si medicamenta quoque primum quidem in parua & tenuia frangi postulãt. Hæc vero adeo clara apud Galenũ sunt, vt monstratore altero non egeant. Medicamenta igitur, vt in corpus agant nostrum, in tenueis parteis redigantur necesse est: atque vt operentur, calidi innati opera indigent: ea scilicet tam calida, quàm potestate frigida dicta medicamenta, in tenues frangendo partes. Nihil tamen medicamenta frigida à corpore nostro demutantur: intellige nullam præter diuisionem, temperaturam, aut complexionem dictam assumendo. Præter enim diuisionem, quam medicamenta potestate frigida à calore nostri corporis recipiunt, nihil quicquam, vt recte opus suum conficiant, adquirunt. Secus autem calida medicamenta, quæ præter diuisionem receptam, in suis calidis qualitatibus intensionem quandam à calido innato datam, quam complexionem aut adiumentum appellitant, recipiunt. Sed si roges, cur

cur medicamenta hæc calida adiumentum magis quàm frigida recipiant, in quo opus & labor est, & dubium consistit omne, Respondeo, Medicamenta calida qualitatibus suis calori nostri corporis non aduersari, sed potius eorum caliditas necessario intenditur: atque inde vltra diuisionem, calidum medicamentum pro sui opera aliquid acquirit. Frigida vero medicamenta contrario habent, quum qualitatibus suis maxime calori nostri corporis repugnent, atque inde non nisi diuisionem à calore adquirunt. Nec enim à caliditate corporea adiuuari quicquam possunt, sed magis impediri, vt suis fungantur operationibus: quum frigori calor oppositus est. Nec hæc in præsenti altius repetere opus est, quum hodie solidiori doctrina homines contenti euadant. Et ad modum, quo prædicta medicamenta purgatoria humores euacuent accedamus, præsertim ex Hippocrate libro De natura hominis, quo nemo verius hæc scripta dimisit. Sed quum Galenus eiusdem fidissimus enarrator, lucidius & clarius ea ob oculos nobis posuit, ideo placuit eius verbis subscribere, quæ libro De facult. simpl. medicamentorum ita habent. Differuit autem (inquit) & Hippocrates in opusculo, quod De natura humana inscribitur, de ordine qui in istis euacuandis seruari solet, ac nunc quoque ne quid huic sermoni desit dicēdum est: etenim si quod pituitam ducat medicamentum exhibeas, prima quidem in superpurgationibus flaua, mox atra, tertio loco sanguis eiicitur. At si quod flauam bilem detrahat, pituita consequetur, tertia atra: quartus demum reddetur sanguis. Quin & si atram bilem purgare sit natum, eam quidem primam euacuabit, post quā flauam, deinde pituitā, omniumq; postremus sequetur sanguis: tanquam ex inanitis iam vasculis effluens, vt quæ summa iam debilitas occupet. Et cætera. Hinc autem claret, medicamentum bilem natura deponens, prius bilem euacuare, mox serosam humiditatem, postea vero in superpurgatione pituitam euacuari: tertio vero loco atram bilem, quarto vero sanguinem. Si vero medicamentum pituitam natum est euacuare, ipsam prius deponit, secundo bilem, tertio atram, quarto sanguinem. Ex iis igitur verbis satis claret, quam perperam Auerrois dixerit libro sui Collectorij septimo, capite nono, Asclepiadem forte imitatus, Quod bilis, quia cæteris humoribus subtilior est, in omni euacuatione primo deponitur. Quæ opinio, quum satis à Galeno libro De purgantium medicaminum facultate sugillatur, superuacaneum esse arbitramur plura pro Auerroi confutando in medium afferre. Scimus satis reprehensum iri, quod falsum esse

à multis

à multis scitur. Cæterum horum medicamentorum attractiones perficiuntur, vt Galeno placet, qualitatum quæ in substantiis sunt virtute, id est specifica proprietate. Quæ medicamentorum attrahentium virtus fortior est, quàm humoris attracti. Conatur autem Galenus specificam hanc virtutem, vt optimus philosophus, ad similitudinem quādam inter rem attrahentem & rem attractam, compertam reducere, de qua re legito Fracastorium Veronensem, virum mehercle doctissimum, libro De contagione, amicitia & contrarietate, vbi attractiones has similitudine fieri, exacte probat, sed vt medicus: sæpe Galenus similitudinem hanc cœlestem, aut occultam quandam proprietatem appellat, vt de lapide sanguinem sistente, libro De facult. simpl. medic. memoriæ commendauit, quem secutus est Mesue exordio sui operis, & varij alij medici post eum scribentes. Vt medicamenta humores ad se attrahant, vel ad ipsos potius humores, propter similitudinem vadant, varii varia quoque asserunt. Nam Hippocrates citato libro, medicamenta humores ad se attrahere tradit: ipse uero crederem medicamenti subtiliores partes ad humores sibi similes virtute totius gubernatrice interueuiente ire. Vnde tametsi post actuatum medicamentum, & eius iam in vniuersum corpus subtiliores relegatas partes euomatur, exacta tamen & perfectissima succedit purgatio, vt in casu nostro interuenit & quotidie contingit. Quum autem ob similitudinem inter medicamentum purgatorium, & humorem euacuandum repertam, medicamenti ipsius partes subtiliores ad humorem eant, vel potius ad se attrahant, quia medicamenti potentia fortior est quàm humores attracti: fit inde, vt irritata natura, expultrix virtus per apertos meatus eum expellat humorem, quāquam sæpe suo frustratur fine medicamentum, hoc est, non purgat, propter humorum euacuandorum inhabilitatem, quia materia inobediens facultati expultrici existit, & non deponitur: aut propter obstrusos meatus à crassis & viscidis humoribus aut induratis fecibus: aut propter ventositatem subleuantem medicamentum ad superiores partes. Cuius causa, medicamēti prohibetur actuatio. Aut quia corpus adeo debile existit, vt medicamentum nec concoquere, nec expellere valeat: aut quia tam forte, & auarum in medicamenti retentione, vt id potius in succum vertat, & nutriti substantiam: vt latius Mesue tertiæ intentionis, capite primo Canonum suorum, sapientissime scriptum dimisit. Sed quū medicamenta hæc à ventriculi concoctrice facultate vincuntur, talem gignunt humorem, qualem trahere, & euacuare nata erāt,

vt

vt scammonium in bilem, Turbit & Agaricus, aut Cartamus in pituitam, semen santonicum in lumbricos. Meminit autem Galenus libro De theriaca ad Pisonem, Phalangium, trifolij herbæ speciem, morsibus phalangij animalis opitulari. Si tamen contingat herbam superimponi loco ab animalculo non infecto, herbam eosdem inducere affectus & symptomata (inquit) quæ animal suo morsu producere est natum: vt mirum non videatur, si medicamenta quum per similitudinem operentur, in eosdem quos respiciunt (vt dixi) humores vertantur. Multoties tamen humores à medicamentis similitudinem secum non habẽtibus euacuantur, propter tres, & pręcipuas à Galeno citatas causas, libro tertio De facul. simpl. medic. capite vigesimoseptimo, propter vasculorum imbecillitatem, propter osculorum laxitatem, & propter ipsorum purgantium medicamentorum mordicationem, non vero ob infinitas ab Auerroi quinto sui Collectorij libro specificas signatas virtutes, vel vt Hugo hallucinatur, ob quandam communem cuilibet medicamento insitam virtutem, cum qua præter propriam, quæ sibi dicatum humorem euacuat, reliquos purgare ait.

Curatio lxxiij. in qua agitur de crustoso vlcere aures & faciem inficiente.

IVVENIS illa, quæ ex Manfredonia Anconam venit, nata annos sedecim, pulchra facie, post elapsum à coniugio annũ, eius aures, & faciei pars, vlcere crustoso quodam infecta fuerũt: quod per tẽpus latitabat, sed postea repullulabat. Pruriebat vlcus hoc, & aures corrodebat. Cuius causam inquirens, comperio ab eo tempore quo morbus inuasit, hanc vigente æstate, ad solis radios caput, vt capillos aureos & crispos redderet, apertum & nudum habere. Quo factum est, vt humor biliosus acris factus, extra ad aures & faciei partes attractus, fœdum prædictũ vlcus causaret. Quibus addebat, caput ad eundem effectum fortissimo lixiuio bis singulis hebdomadis lauare, pro cuius curatiua methodo, parte artis præseruatiua dicta præsupposita, quæ futurum incommodum idoneis præsidiis præcauendo prospicit, ad alteram curatiuã, quæ quod iam factum est delet & eliminat, accedimus. Quanquam in hoc casu hæ duæ artis partes inuicem connectuntur. Sublata siquidem causa ex qua morbus hic fit, & factus est, ilico quilibet cessabit effectus, & partes infectæ ad naturæ suæ statum reuertentur. Erit itaque præcipua curationis indicatio, bi-

hosi,acris,& ferè adusti humoris euacuatio,qui crustosum vlcus hoc gignebat. Secundo,capitis malam intemperiem calidam,& siccam refrenare:ob quam per interualla, auctis excrementis vlcus repullulabat. Ab insolati igitur,& rebus eam fouentibus abstinebat. Postremo ipsius capitis roboratio procurata fuit:& ipsa sanitati restituta. At quia capitis affectiones recte non curantur,nisi vniuersum prius corpus inaniatur,à vacuatione vniuersali vniuersum corpus inaniente,initium fecimus:& primo quidem purgatorio hoc medicamento. R. floris casiæ recens extracti,℥.j.Confectionis de seni.3.ij.Cum saccharo fiat bolus,qué capiat ante prandium spacio duarum horarum,quo optimè egessit.Sequentibus verò diebus syrupum hunc ebibit. R. aquæ decoctionis hordei excorticati ℥.iiij. iulep violacei ℥.j. & ſ. misce, post octo uerò ebibitos, sic descriptum fuit. R. pilularum cochiarum drach.ſ.aurearum ℈.ij.de fumoterræ ℈.ſ.diagridii gra. 3.cum electuario de succo rosarum Mesue, formentur pilulæ quinque,quas quum uadit dormitum capiat. Eis autem optimè aluus respondit.Sed interea dum hæc machinabantur,vnguentũ parti exteriori affectæ admouebatur,quod habet. R. vnguenti de Lythargyro ℥.j. populeonis, de plumbo ana ℥.ſ.misce, & in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo fiat vnguentum. Deposita autem materia pro mala intemperie calida domanda, ex cubiti exteriori vena (cephalicam medici dicunt) sanguinis vncias sex extrahere fecimus: Sed interpellatis diebus quatuor, vt vires reficerentur,syrupum violaceum cum prædicta hordeacea per aliquot dies iterauimus, & scapulis cucurbitulas cum scarificatione admouimus,& retro aures hirudines. Post quæ omnia, ad catapotia ex nitro secundum Alexãdrum parata deuenimus, quæ in eis affectionibus primatum habent:tandem lauacro capiti admoto ex rosis siccis,chamæmelo,myrtho, & similibus refrigerantibus,& roborantibus confecto,præassumpto condito describendo,& ebibitis destillatitiis aquis,sanitati fuit restituta:nec amplius in dictam affectionem lapsa est. At quum menses suo constituto tempore optimè respondebant, de illis nulla in hac curatione mentio facta est. Conditum,conserua dicta. R. sacchari borraginati,rosati,buglossati,uiolacei.ana ℥.j. pulueris santalorum rubeorum,& alborum,ana drachmam vnam, & ſ.cum syrupo rosaceo simplici.misce,fiat mistura,& folio auri inauretur. Aquæ desuper ebibendæ. R. aquarum uiolarum,borraginis,cicoreæ.ana lib.ſ.misce.Eis autem clausa fuit curatio,habita victus ratione conuenienti,& cæteris huic rei annexis.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

HVIC *similes affectiones meminit Galenus curasse, libro primo De compositione medicamento. secundum locos, quem legere ne pigeat.*

Curatio lxxiiij. in qua agitur de pruritu & scabie vniuersum corpus fœdantibus.

MARINANGELVS de Estafulo, publicus notarius, annum agens quadragesimum octauum, temperaturæ calidę & siccæ, pruriginosa scabie, & sicca, per ambitum totius corporis laborabat: & ea quidem perdifficili: ita ut ipsum in elephantiasim peruenire timor esset. Is quum plures pro sua recuperanda vale tudine medicos consuleret, & nullum assequeretur iuuamētum, ad me uenit: quem hac fœda lue ita uexari deprehendi, ut nullam diu noctuq; requiem haberet. Gignitur autem affectio hæc ex præassato & adusto humore ex iecore, tanquam indeficiente fonte scaturiente: qui ab expultrice uirtute à centro, & uasis ad circunferentiam, expulsus, totum corpus pruritu, & scabie sicca, eradicatu difficili, defœdare solet. Contra quam quum à multis multa tentata essent, nos infra scriptis intra annum sanitati eum restituimus: & uitę primo optimo regimine constituto, quia sanguis illi sępe ex cubiti uenis extractus erat, phlebotomiam prętermisimus: cuius uice hirudines ani uenis admouere fecimus: immo eas singulis mensibus semel prædicto loco admoueret, consuluimus: quum is antea quam in hanc laberetur affectionē, apertas hemorrhoides, ex quibus sanguis interdum fluebat, patiebatur. Id quod parum Veneti medici animaduerterunt, homines alioqui oculatissimi, & doctrina & experientia longe celeberrimi, quorum Victor Trincauelius, Bartolomęus Labiosus, & Orsatus, nominandi ueniunt, qui pro huius uiri salute consulti sunt. Hac igitur proposita euacuatione, quæ uel sola pro hac curanda affectione sufficiens est, sic orsi sumus. R. Electuarii lenitiui ʒ.x. confectionis hamec ʒ.ii. Cum saccharo fiat bolus, quē per duas horas ante prandium capiat, quo multa leuiter egessit, & uirtute potentiori supra residuum facta, syrupos hos descripsimus. R. syrupi de fumoterræ, lupulorum, cicoreæ, s. ana. ℥.ſ. aquarum fumi terræ, lupulorum, cicoreæ, borraginis, ana ℥.j. misce. Et per octo dies sequentes iterentur, quibus peractis & noxio iam expulsioni parato humore, pharmacum hoc illi propinauimus. R. syrupi rosati solutiui, ℥.iij. electuarii Indi hamec, añ

drach.j.diaphiniconis, ʒ.iij.decoctionis senæ vncias tres. misce, fiat potus vnus,quo plurima deposita sunt excrementa, biliosa, varia,subnigra,inter quæ pituitosa videbantur. Interpositis vero tribus diebus,vt ęgri vires in eis reficerentur, syrupum hunc postea illi concessimus. R. syrupi de fumoterræ ℥.j.cicoreæ,℥.ſ. Decoctionis senæ.℥.iiij.misce.fiat syrupus:quem per octo continuet dies.In fine quorum pharmacum sequens dedimus. R. rhabarbari boni drach.j. & ſ.agarici albi. ℈.ij. cinnamomi optimi. drach.ſ. Pistentur, & infundantur in vnciis sex decocti diasenæ per totam noctem, & facta expressione & colatura, adde prædicto decocto. syrupi rosati solutiui vncias duas, electuarii lenitiui drachmas sex, confectionis hamec drachmas tres: misce, fiat potus:quē hora antelucana ebibat,& desuper dormiat.Eis enim celebratis euacuationibus,& interiectis nonnullis diebus pro viribus reficiendis,cucurbitulas per vniuersum corpus cum scarificatione, vt intercutaneus sanguis expelleretur, adfigi mandauimus: & singulis noctibus sequenti linimento illineretur, quod est. R. therebinthinæ lotæ cum aqua fumiterræ.℥.iiii.succi arantii.num.i.Salis communis in pollinē redacti.ʒ.iii.olei rosati.℥.ii. & ſ.cerusæ lotæ. drach.vii.misce, fiat vnguentum, & tandiu eo corpus linatur,quoad fœda hac lue corporis singulę partes mundæ euadant: & singulis auroris sequenti lauacro lauetur, quod habet. R. herbarum fumiterræ,borraginis,maluæ, lapatii, rosarum,chamomilæ,foliorum senæ.an.par.ęquales. In aqua fontis fiat decoctio,& vt decet vtatur. At interea dum hæc parabantur, conditum hoc ieiuno stomacho comedebat. R. sacchari borraginati,buglossati,rosati. ana ℥.i.& ſ. pulueris folliculorum senæ, ʒ.iii.corallorum præparatorum margaritarum,ana drach.i.cum syrupo de cicorea quantum sufficit:misce, fiat eclegma,siue mistura:de qua singulis auroris semiunciam capiat: & aquarum cicoreæ,borraginis ęquas partes superbibat. Hæc vero mense Martii,Aprilis & Maii peracta sunt. Mense uero Iunii ad lactis aquā propinandam deuenimus:qui, quum stomachum calidiorem habebat,eius magnum & copiosum potum, ad eum modum quem Gręci dare solebant,optimè ferebat.Bibebat itaque singulis diebus,quinque:nonnunquam vero huius aquæ lactis libras sex:eo modo quo thermarum aquæ ebibi solent, pauculo saccharo ei non nisi adiecto, vt alibi in hac Centuria latius diximus,vbi seri propinandi modum ad Gręcorum mentem disseruimus. Cæterum,quum affectio hęc diuturna, & longa, ac difficilis eradicatu est, longam curationem expostulat, & remediorum iteratione indiget.

indiget. Proinde autumno ſequenti prędicta omnia repetita fuerunt. Aeſtiuis tamen diebus poſt ſeri potum, ne homo abſque præſidio aliquo maneret, ex pullis gallinaceis ius alteratum ieiuno ſtomacho biberet, conſuluimus: eis præſertim herbis, borragine, acetoſa, meliſſa, hordeo, ſimul coctis: cuius vnciæ octo ad decem vſque, pro vice potus erat. Eis autem intra annum, ſanitati reſtitutus fuit & ab hac fœda lue liber: optima & diligenti victus ratione ſeruata ſemper, & cęteris ad rem facientibus.

Curatio lxxv. in qua agitur de duplici tertiana ſolo minoratiuo eradicata.

IVVENIS robuſtus pharmacopola, & frater Ioannis Andreæ Mediolanenſis, quum duplici corriperetur tertiana, & diſsidium eſſet inter medicos: an primo ſanguis mittendus eſſet vel potius per minorans pharmacum dictum, euacuatio facienda eſſet. Tandem ſuperuenientibus nobis, minorans hoc pharmacũ propinauimus. Quod ita valuit, & contulit, vt non altero opus fuerit præſidio: habet autem minorans pharmacum ſic. R. pulpæ caſsiæ nouiter extractæ, vnciam vnam, diacatholiconis. vnc. ſ. miſce, & cum ſaccharo fiat bolus: quem per duas horas ante prandium ſtomacho ieiuno capiat.

SCHOLIA.

ADVERTENDVM duximus, quod quando hæc minorantia pharmaca largiuntur, & in ea breui temporis intercapedine, ante acceptum victum, aluũ ſubducere incipiant: quod tunc æger prorogare victum in longius tempus debet: quum eo accepto, medicamenti opus impediretur. Si tamen intra limitatum, & à medico conſtitutum tempus, medicamentum nondum opus cœpit, nec æger egeſsit, tunc victum prout à medico imperatum erit, æger accipere debet. Seruari autem regula hæc debet, in ijs præcipue (quod aiunt) minorantibus pharmacis: quæ, qui vituperant medici, & ipſis non vtuntur, à conſortio doctorum hominum eliminandi ſunt, vt ex Auerroi, & Manardo Ferrarienſi, Centuria prima harum curationum abunde diximus.

Curatio lxxvi. in qua agitur de puella duplici tertiana per ſubintrantiã, continua dicta, laborante. Cuicaros, morbus veternus dictus, ſuperuenit: quem Arabes ſubet appellant.

FILIA Doctoris Aſola, nata annos quatuordecim, duplici tertiana nunquam deficiente, ac propterea continua per ſubin-

 trantiam

trantiam à practicis dicta, laborabat. Cui quũ menses exacte non responderent, pedis vena saphena dicta secta fuit: & sanguis pro virium robore extractus. Sed alijs subinde prȩsidijs adhibitis, puella in ciborum fastidium & corporis inhabilitatem incidit. Quæ quum sic per aliquot dies absque vllo prȩsidio relicta esset, in carum, siue veternum, aut subeticam passionem dictam, lapsa est: quam febricula lenta comitabatur. Pro quo morbo propulsando cucurbitulæ scapulis cum scarificatione applicitæ sunt, cũ quibus interim dum spargebantur, à profundo somno illo ęgrotans libera erat: sed pauculo interposito tempore, ad eundem reuertebatur. Proinde ex cubiti interiori vena, cephalica dicta, sanguinem ad vncias quinque demere fecimus. Qui quum ob crassitiem, vulnere peramplo facto non exiret, ex altero brachio ipsum demere mandauimus. A qua sanguinis missione meliuscule habere cœpit: & multo melius post embrochas super caput adhibitas, quæ habent. R. chamomilæ, stechados, saluiæ, maioranæ, betonicæ, hyssopi, ana manip. j. In libris quindecim aquæ fiat decoctio sufficiens, & facta colatura, adde olei chamomelini, anethini, ana libram mediam, misce, fiat embrocha, capillis tamen primo depositis. Sed, & naribus pulueres ij admouebantur. R. piperis nigri drachmam mediam, pyretri, scrupulos duos, hellebori scrupulum vnum, misce fiat puluis, & naribus admoueatur. Porrò cibus huic oblatus, pulli contusum amygdalis, & seminibus apparatum erat: cui interdum cinnamomi puluisculus inspergebatur. Quibus intra quindecim dies sanitati fuit restituta.

Curatio lxxvij. in qua agitur de patiẽte duplicẽ tertianã.

NEEMIAS Gallus, vir probus, duplici tertiana correptus fuit: cui bis pro illis propulsandis secta fuit vena: sed medicamentis aperientibus, & alterantibus exhibitis, ac purgatorio propinato pharmaco bene habuit. At quum mali Punici esu delectaretur, eius multum victitauit, & peius sensit. Proinde eius abnegato vsu, quum nimis meatus coarctabat, & vias obstruebat, paulatim ad pristinam regressus est valetudinem. Propositum autem fuit, an balneum huic conueniret de qua re aliàs quum dabitur occasio, rem ex toto concludemus: ex aqua autem potabili balneum confectum, quæsitum proponebatur.

Curatio lxxviij. in qua agitur de morsu canis.

IOANNES Baptista Vccellinus, iuuenis Florentinus doctus,

ctus, quum nauim intrasset, à cane magno Britanno in tibia morsus fuit, & vulnus profundum illi inflictum, pro quo curando accersito chirurgo iussimus, per mēsem saltem apertum vulnus dimitteret. Tam enim etsi rabidus is canis non erat, nescio tamē quid malignitatis & virulentiæ canes ij nauibus occlusi præ se ferant: vt ex alijs, similibus morsibus affectis, edocti euasimus. Hac enim cautela liber & sanus est factus.

Curatio lxxix. in qua agitur de Elephantici cuiasdam curatione.

VINCENTIVS Stochetus Anconitanus, iuuenis natus annos viginti, iamdiu elephātiasi laborat, ita fœde, vt omnes corporis partes, cum vnguibus quoque fœdatas habeat. Nares tamen, quæ plerunque in morbi huius initio corripi solent, intactæ hucusque permanserunt. Qui, quum varia pro hac propulsanda graui & fœda ęgritudine, experiretur, ad me venit. In quo primo vltra cutaneam fœdationem qua fœdatur, insatiabilem appetitum quendam (quem caninam famem vocamus) pati, aliquādo magis, aliquando minus, deprehendo. Cæterum quum ad tentata pręsidia condescenderemus, quibus doctorum hominum consilio vsus fuit, carnium viperarū esum subticet, quum vsque ad id tempus de illis nihil nouerat. At nos scientes, ex earum victu mirabile auxilium subsequi, cum Galeno & cæteris medicis consuluimus, eisdem vesceretur, prout nunc vescitur. Quarum apparatum inferius describemus: Sed cutim ex viperarum sanie per vitream campanam destillata, illinebat. Suadet autē Galenus theriacam ebibitam, vel cuti illitam, hoc morbo laborantibus summopere prodesse. At nos ex viperis destillatitium hoc magis conferre, vtpotè morbo rebelli, & ferè exossatæ elephantiasi dictæ, non sine optimo successu augurati sumus. Primo autem sanies ex viperis dissectis, & vasculis vitreis occlusis ad ignē lentum destillabat, deinde oleum & aqua prodibant, de quibus postea sales concinnari poterant. Cæterum, quomodo viperæ parari debeant doceamus.

Viperarum apparatus pro victu elephanticorū, ex Galeno decerptus, lib. 2. ad Glauconem, cap. 11.

VIPERAS quidem vbi caput caudamq; vsque ad digitos

quatuor abscideris, excoriaverisq;, ac denique interanea exemeris, in olla prius aqua lotas coques, donec exquisite molles reddantur. Adiicere tamen debes aquæ, in qua illæ elixantur, porrũ, anethumq;, & olei nonnihil. Cęterum ius hoc primo ebibat decet: deinde carnes comedat, nõ secus ac veruecis, vel alitum, quæ in prandio quotidie sumuntur. Sed ieiuno stomacho, & in aurora carnes hæ comedi debent, dimidiæ saltem pro vice: & aliquando vnius integræ viperæ, prout virium robur adfuerit. A quarũ esu cibum, vel potum quencunque, per sex differat horas. Quod si sudauerit, diligenter sudoré seruet, maxime expedit. Excoriari autem ęgrotantibus cutis solet, vt serpentibus interuenit.

SCHOLIA.

VIPERA *masculus & fœmina, venenum in uesiculis dentium cooperientibus seruatum tantum habent: reliquæ vero corporis sui partes veneno carent. Præscinditur tamem viperæ, pro eius apparatu, cauda: non quia venenosa, sed quia vngulosa, & absque carne, sicca, & squalida reperiatur. Coeunt autem masculus & fœmina, caudis ad medium vsque corpus, optime circunuolutis complexis̄ue, altera vero superiori corporis parte eleuata, multis cum ore osculis datis. Inest vero masculo membrum virile, ea in parte vbi amplexantur: quod intus occultum habet. Fœminæ vero vulua ex directo inest, vt cuius curioso manifestum euadet. Proinde philosophos & medicos in hac re hucusque errasse, qui per os viperam concipere, & eius viscera in partu à catulis corrodi contendebant, manifestius est, quàm à me in hoc loco dici potest.*

Curatio octogesima, in qua agitur de puero febre biliosa diuturna laborante.

PVER natus annos quinque, quum febri diuturna & continua, de tertio in tertium affligente, laboraret, ad eum peruenimus: quinque enim supra viginti dies agebantur, quibus semper febris hæc illũ detinuit. In quibus à medicis multa tentata sunt, nunquam tamen deficiente ipsa, debilior vero redditus puerulus, ac circa ventrem, & hypochondria partes duriores factæ. Sic illum tractare cœpimus (optimo prius victus ordine instituto) & primo ventris, & hypochondriorum duriusculas factas partes sequenti vnguento mane, & vesperi illini faciebamus. ℞. Vnguẽti deopilatiui de succis. ℥.ii. Vnguenti nostri splenetici. ℥.i. olei capparum, parum, misce, fiat linimentum. Porrò iecori tensioné habenti sic descriptum fuit. ℞. vnguẽti santalini. ℥.i. & s. rosacei.

℥.i.

ʒ.i.misce,quo illinatur iecur. Vt vero per os ebiberet,sic præparatum fuit. R. Iuris pulli gallinacei.vnc.viii.in ollulam mittantur,& igni admoueantur:cui infunde senæ ʒ.ii. passularum è corinthio,ʒ.ii.radicis petroselini contusæ ʒ.i.omnia non nisi panno lineo raro,primo excepta:quæ quum parum ebullierint, accipe prædicti iuris cyathum, & in aurora ieiuno stomacho bibẽdum præbe. At singulis quinque diebus pharmacum hoc illi propinabatur. R. syrupi rosati solutiui.vnc.i.& f.prędicti iuris ℥.iiii. misce. Aliquando tamen agarici parum per aliquot horas prædicto decocto infundebatur. Sed quia vltimo defixa timor erat,cũ lacte ex butyro recenti,inungi eum per uniuersum corpus faciebamus:quibus intra uiginti dies bene habuit:& protracta ad dies quadraginta curatione,integram adeptus fuit sanitatem. Habet autem vnguentum deopilans,siue deopilatiuum de succis dictũ, sic. R. succi apii,endiuiæ,menthæ,absinthii, petroselini, vul.ana unc.iii.olei absinthii menthæ,ana lib.f.ceræ citrinæ.q.suff.misce, & ad ignẽ fiat unguentũ,cui quandoque additur pulueris calami aromatici, spicæ nardi, ana ʒ.i.olei capparum parum misce.

Curatio octogesimaprima, in qua agitur, de electuario ad eiaculandum semen faciente.

De nobilibus quidam ex Monte Politiano, pro consanguineo Regiensi præsidium quærit,quo liberis operam dare posset: qui tametsi antea duos, vel tres genuerat, nunc tamen genitalia membra debilia ita habet, vt ipsa nec erigi, nec per ea semen eiaculari posint. Iuuenis autem is est ex principibus Italiæ,omnibus bonorum genere affluens: Quum igitur huic Ceres & Bacchus non desit, duo posissima Veneris impetus concitantia, paucula hæc optime concinnata quibus desiderata obtinuit, dedimus: & ita habent. R. Pistaceorum præparatorum vnc.ij. Pinearum mundatarum. vnc.j. Carnis scincorum drach.vj. Satyrionum elixatorum, vel iringorum radicum vnc.j. Seminis Erucæ hortensis. drach.v. Chrysocollæ naturalis. drach.ij. Piperis longi, & nigri,Cardamomi,Specierum diamoschi dul.an.drac.f. Cinnamomi electi drach.iiij. Mellis despumati rutili.vnc.ix. Misce,& fiat electuarium secundum artis ministerium ex quo quando vadit dormitum,semunciæ pondere comedat: & desuper parum vini generosi pitisset. Sed & vnguento sequenti genitalia membra inungat, quod habet. R. Olei de lilio, vnc.ij. Caudarũ

scinci. drach.iij. Castorei.gr.x. Nucis moschatæ, Piperis longi. an.scrup.iiij. Ceræ albæ.q.suff.misce, & fiat vnguentum molle.

S C H O L I A.

HIC aduerte, quod vice herbæ testiculorum vulpis, aut satyrionum radicum, Iringy radices adiecimus, non minus quod in vnguento Stellionis uice, scincorum caudæ venere, cum stellio non ita eo tempore, quo hæc parabantur, haberi potuit. Cæterum peropportune erit hic citare id quod olim nobili cuidam contigerit, facetissima enim historia est, & proposito deseruiens. Nam quum nobilis quædam mulier gallos (exemptis testiculis) eunuchos redderet: testiculos, vt optimi succi nutrimentum, pro marito in edulium, adiecto melle & aromatibus redegit: quo quum maritus in cœna vesceretur, ita in priapismum deuenit: vt post longum cum vxore concubitum, ipsa iam lapsa viribus, nec amplius laborem ferre valens, à cubili vtrique communi fugam fecit. At maritus furibundus pruriente ad huc materia, quum vxorem persequeretur: nec ipsam assequi valeret, quum alteri cubiculo occluderetur, ad ancillas tres, vel quatuor domesticas se direxit, quibus omnibus apprime satisfecit. In aurora vero medico accersito, (nam etiamnum humor titillabat) res in iocum trahitur, & semine viticis, cum camphora ebibito, ac ex populeo, linimento supra renes facto, à furore illo & Venereis irritamentis liber factus est.

Curatio octogesimasecunda, in qua agitur de scirrhoso tumore ob casum suppurato, & in vlcus verso, ex quo mors subsecuta fuit.

PETRVS Ordonius, Iulii tertii Pontificis maximi musicus insignis, tumore quodam ad spinam, costam tertiam notham respicientem, non nisi duro, & doloris experte, vexari solebat. At quum semel in nocte equitando per vrbem Romam aliis adstrictus cõmilitonibus incederet, forte fortuna ex equo cecidit, & loco vbi tuberculum habebat, maxime contusus fuit. Ex qua collisione dolor intensus inibi ortus fuit. Aucto vero dolore, & tumore peramplo ac nigerrimo facto, chirurgus quidam ad eum fuit accersitus. Qui cum multum puris intus latitare comprehenderet, frigido, sed acuto ferramento, locum secundum corporis longitudinem profundiori incisione aperuit: vnde puris maxima, sed varii, effluxit quantitas. Succedentibus vero curationis duobus mẽsibus, & vlcere ferè ad cicatricem ducto: ecce æger de ilio dextro, circa spuriã primã costã conqueri cœpit: vbi tumor, sed non admodum eminens, apparebat, & cum tussi æger

sputum,

ſputum, quale ex empyemate emitti nouimus, ſæpe excreabat, quum tamen antea id nunquam ſpuerat. Ad quem quum Romã veniſſem,& vocatus diuertiſſem: rem ex toto contemplor. Chirurgos audio. Aderat autem iam alter inſignis, & fama celebris, Iacobus è Peruſia, vtroſque tamen ancipites de loco aperiendo, præcipuè vbi tumor apparuerat, comperio. At nos quum puris ſcreatum perciperemus, quod ad pulmones tranſmiſſum per tracheam arteriam foras pellebatur: & locum tangeremus, in quo pus latitaſſe dignouimus, homines in noſtram traximus ſententiam, ac refectis cum ſomno medicamentis euocato, tum edulìis, & iuſculis, ægrotantis viribus: in aurora locum ſecundum coſtarum inceſſum ſcalpello incidi fecimus: per quam inciſionẽ pus furibunde magna in quantitate exiuit: quod in pectoris cauitate continebatur. Erat autem inciſio inter primam & ſecundam ſpuriam coſtam, ſeptum tranſuerſum ſemper tamen cauentes: quia ortum à prima trahat: turunda tandem ex albo & oui luteo optime contuſis,illita,concinne immiſſa,& tertia curatione ex digeſtiuo intincta,admoueri cœpit: ſed primo lauacro per orificium iniecto: & hinc inde corpore, tanquam cupa lauanda commoto, pus cum prædicto lauacro,irritata tuſsi,foras per orificium trudebatur. Erat autem lauacrum. Aqua hordei cum Rhodomelle:cui quoque ſæpe vinum ex roſis & myrtillo confectum, adiungebatur. Vt tamen internorum membrorum mala intemperies extirparetur, Guaiaci decoctum ex vua paſſa corinthiaca & Glycirrhiza apparatum,ſemel in aurora,ſingulis diebus dabamus. At quum pus elapſis nonnullis diebus, pigre per orificium exibat, cannulam ex arantij folio concinnatam immittebamus: Solet autem huiuſcemodi cannula,non ſolum ex arantii, ſed hederæ quoque foliis apparari: quanquam ex plumbo & variis aliis rebus fieri ſolet. Interiectis tamen nonnullis diebus, quum pus plus iuſto exiret, lauacrum ſequens paratum fuit: quod per orificium iniiciebatur, & ita habet. R. Hordei libram ſemiſſem. Lentium, Fabarum, Myrtillorum, Roſarum rub.an. pug.j. Thuris, Sarcocollæ, Myrrhæ, Aloes. an. vnc.j. In libris octo vini rubri fiat decoctio, quouſque maneant libræ ſex,& coletur. Cui pro arbitrio mel roſaceum collatitium, & quandoque hordeacea adiungebatur, quo lauacro (ita enim appellare placet) non niſi calido, per orificium iniecto, corpus, vt dixi, lauabatur: eo enim cum pure expulſo cannula ex arantii folio, orificio (vt diximus) immittebatur, ſupra quam lineus pannus aliquando digeſtiuo,nonnunquam vero ex minio vnguento illitus

litus admouebatur: & desuper vinum stypticum cum panno, aut spongia acceptum. Sed quum vires labi cœpissent, paulatim consumptus & tabidus factus, obiit, elapsis octoginta diebus à casu prædicto.

Curatio octogesimatertia in qua agitur de vulnere inter vtrosque cerebri ventriculos penetrante.

CVM in duello duo robustissimi iuuenes extra vrbem Romam digladiarentur, alter alteri per frontem ensem immisit, ex quo vulnere illico læsus in terram concidit, & eum humi prostratum tanquam mortuum vincens dereliquit: occurrentibus tandem iudicibus, & spectantibus eum vtcunque subleuarunt, & à diris cruentisq; manib. rapuerunt: qui omnium medicorum, & chirurgicorum assistentium concessu, paucis horis ipsum expiraturũ prædixere. Tam enim penetrans dirumq; vulnus erat, vt cerebri substantia incisa, perforatáue crederetur: Sed contrariò euenit, quum nullo fragrante symptomate, intra quinquaginta dies ex toto æger sanus factus est, non sine tamen omnium admiratione, & medicorum præcipue hæsitatione. Quum ita per vulnus specillum, quod tentoriam astilam vocant, ingredi animaduertebant, vt vulnus cerebri substantiam attigisset, eorũ nullus ambigeret: sed ij re uera quum uulnus inter duos cerebri ventriculos illatum esse ignorarent, admirabantur. Solet autem gladius inter vtrosque cerebri ventriculos multum currere, ipsæ peq; penetrare, nullam cerebri substantiæ noxam inferendo: tametsi vtraque meninx semper afficiatur: vt ægroto nostro euenit, & alii olim à nobis notato.

SCHOLIA.

MEDICVS, vel Chirurgus, qui ad corpus humanum accedit, & id absque membrorum & particularum exacta dignotione curare contendit, haud secus reputandus est, quàm faber lignarius, qui suffusos oculos habet, & ligna pro conficienda sella incidere tentat. Oportet igitur medicum, vel Chirurgum in corporum dissectione apprime instructum esse.

Curatio octogesimaquarta, in qua agitur de Hernia aquosa, Ramice humorali dicto.

GASPAR de Faria, nobilis Lusitanus, & Balthesaris de Faria, apud Iulium III. summum Pontificem oratoris vigilantissimi

simi frater, aquoſo ramice laborabat: quem iis notis dignoſcebamus. Nam teſticulus tumentior apparebat: quem quum comprimebamus, ipſum lucidum conſpiciebamus: quo & lauato, ac candela accenſa ex aduerſo conſpecto, aquam intus contineri percipiebamus: quam Alfonſus Ferreus, Chirurgus hac ætate inſignis, inciſo ſcroto, olim iam extraxerat. Solet autem morbus hic ſæpe repullulare, pro vt nunc de nouo aggregata aquoſitate dolorem,& ſolitam affectionem afferre cœpit. Ad eum igitur deuenientes nos purgatione habita, iterum per inciſionem parti admodum ſcroto decliui factam, eam extrahere permiſimus: poſtea vero iecore ac internis membris ab intemperie, per medicamentorum & Guaiaci decocti ebibitionem reſtitutis, liber & ſanus factus eſt.

SCHOLIA.

SVADENT *Chirurgici, ſolicite admodum et dextre inciſio in ſcroto pro aquoſo humore deponendo fiat: & recte mea ſententia. At quòd non decliuiori in parte ſcroti inciſio hac fieri debeat, abſurdum nihil videtur. Eleuato enim in totum teſticulo, inciſio parti imæ adhibita, ſecurior euadit. Nec inde nocumentũ oboriri hucuſque animaduertimus. Sic enim in* Enterocele*, hoc eſt, ramice inteſtinali, ruptura vulgo dicta fieri mandamus, non niſi proſpero & felici ſemper euentu, vt in hac diximus Centuria. Nec eſt quod quis dicat, turundam per emiſſarium decliuiori loco factum immiſſam, teſticulum pungere: quũ id à Chirurgo diligenti obuiatur.*

Curatio octogeſimaquinta, in qua agitur de vulnere cuidam inflicto inter furculam & humerum.

PVGIONEM infixit miles militi ad humerum prope furculam, ad quem curandum conuenit Chirurgus, qui quum pugionem extraheret, & ſanguinem concretum videret, ac vulnus pectoris cauitatem attigiſſe contemplaretur, inciſionem inter tertiam & quartam coſtam ſpuriam machinatus eſt, & docte ſanè. Nam ſanguis admodum concretus in pectoris cauitate continebatur, qui per eam tantum de nouo factam inciſionem foras fuit extractus, & æger intra quadraginta dies ſanitati reſtitutus.

Curatio octogeſimaſexta, in qua agitur de mendoſa, & falſa pleuritide.

LVDOVICVS Bobius, vir vt eius atteſtantur monumenta,

ta, doctissimus, ætatis suæ anno sexto supra septuagesimum quũ pleuritide falsa affligaretur, lotium liuidum & subnigrum, innati calidi extinctionem indicans, mingebat: parum tussiebat, nihil spuebat. Occupabat autem dolor corà iugulo pendens. At quarto die sternuit, sed nihil sputi aut mucoris emisit, immo circa affectum locum acriter doluit: septimo tandem die obiit. Cæterum ille, quum sibi vires labi contemplaretur, assistentibus se mori prædixit: nam & medicinam vir doctus & senex callebat, & eam exercuerat. Cui bonæ indolis iuuenis quidam, & ex cubiculariis doctissimi domini Balthesaris à Faria, Ioannis tertii Regis Lusitanorum apud Iulium tertiũ Pontificem maximum oratoris vigilantissimi, obiecit: bono esset animo, quum à docto curabatur medico. Cui ille submissa voce, sed prudenter, respondit: nónne magni illius Galeni tempore ægri moriebantur? obiit autem prædicto die, non sine tamen piissimi oratoris ingẽti dolore: vnice enim eum amabat, solito eo amore, quo doctos omnes & virtute instructos prosequi consueuit.

Curatio octogesimaseptima, in qua agitur de carneis excrescentiis circa anum enascentibus, quas cristas vulgus appellat.

PLVRES carneæ excrescentiæ non solum mulieribus, sed puerulis apud Romam agentibus, circa anum enascuntur, quas nonnulli ex practicas scribentibus authoribus, cristatas hæmorrhoides appellare solent: quibus ragades, hoc est, ad earum radices scissuræ, similes iis quæ in labiis ob boreæ flatum asperiorẽ accidunt, sæpe conspiciuntur. Pro quibus curandis carneis excrescentiis quum plures plura machinati sint, nos variis quoque tentatis præsidiis, nullum securius, nec melius hucusque inuenimus remedium, quàm eas forcipibus incidere: incisis enim, paucis postea derelicta vestigia curantur: sed ragades vnguento de plumbo, & aliis apprime exiccantibus extirpantur.

SCHOLIA.

NEPHANDVS *morbus is est, quum ex natura ordinem peruertentibus rebus eueniat, pulluletue. Cæterum contendebant nonnulli medici, morbum hunc aqua, ex rebus apprime constringentibus, vt alumine, & tartaro, ac sublimato confecta, eradicare: veluti alij argentariorum aqua forti. Sed mea sententia, curandi via à nobis tradita cæteris securior est quum paruum dolorem, & symptomata ferè nulla secum trahat, vt experientia longa comprobatum habemus.*

Curatio

Curatio octogesimaoctaua, in qua agitur de scirrhoso tumore vteri os occupante: ac de ipsius vteri euersione, & symptòmatibus mensium tempore euenientibus.

MARIA Ricia, mulier nata annos quinque supra viginti: & quæ Romæ multis prostat, olim solita parere, quum impregnari desineret, mensium tempore ingẽtissimis dolorib. cruciabatur: quos consequebantur spasmus, animi deliquium, & vniuersi corporis algor. Succingebant autem dolores imum ventrem ad renes vsque: quorum causam medici Romani inquirentes, talem referebant. Nam quum hæc nephritide corripi solita erat, eo tempore quo menses fluunt, vterus tumet, & amplior redditur: ob cuius amplitudinem vreteres, & via à vesica ad pudenda vsque tendentes, coarctabantur, ac sic arenulis descendentib. à renibus via intersepiebatur: vnde dolor oriebatur pullulabatúe. Item quod sanguine mẽstruo obstructæ ac coarctatæ viæ inferiores, arenulæ impeditam viam inuenientes, per quam libere solitæ erant percurrere, continui solutionem faciunt, & discrasiam, vnde oritur dolor & cruciatus, ad quos consequuntur vteri conuulsio, animi deliquium, & per vniuersum corpus algor. Contra quas affectiones, omnes ferè Romani medici multa tentarunt remedia, & varia adhibuerunt medicamenta, sed frustra, quum ægrotans nullum ex illis consequuta fuit auxilium, sed indies magis & magis prædictis doloribus & symptomatib. (mensibus per triduum fluentibus) cruciabatur. Ad eam igitur vocatus in primis iubeo duas, non nisi disertas, & bene instructas obstetrices accersiri, vt eius matricis os apprime obstetricando discernerent, viderentq; nunquid mali in eo latitaret, occultareturúe: quæ prudentes, & ex præcipuis obstetricibus Romanis quum essent, & tales quales Hippo. sæpe desiderat, hanc ipsam tuberculũ durũ ciceris magnitudine in vteri ore pati significarunt: quo audito, in mentem subit, hanc scyrrhosum quendam tumorẽ in vteri ore habere, qui eo tẽpore quo menses fluebant tumebat: & omnia vascula circa eum contenta, sanguine menstruo perampla facta dolores grauissimos patiebantur: ad quos vteri versio seu complicatio, quæ non aliud est quàm vteri conuulsio, spasmus dictus, consequitur. Quippe commotus ac sæuis dolorib. irritatus vterus, sua expultrice facultate, obnoxia expellere conatur: quem vteri motum conuulsio, animi deliquium,

liquium, sensus & motus priuatio, faciei, & omnium membrorum frigus, consequuntur. morbi igitur causa comprehensa, quũ pinguedinibus emollientib. circa locum, & fomentis varijs sæpe vteretur, ac Guaiaci decoctum ebiberet, si non ex toto, ex parte tamen alleuiata est: nec tantum quum menstrua fluunt, vt solebat, cruciari solet nunc.

Curatio octogesimanona, in qua agitur de muliere abortiente.

VXOR Iulij Folchi, apud Romam procuratoris disertissimi, quum vtero gereret, tertio mense fœtationis semper abortiebat, & in vitæ discrimen veniebat. Cuius abortus causam inquirens ipse, comperio hanc temperatura sanguineam, & biliosam esse: in qua quum multus sanguis biliosus, & acutus superabundabat, vasculorum ora fœtum alligantiũ, sua acutie & punctione aperiebat & disrumpebat, vnde abortus sequebatur. Quod malum præcauere volentes, iussimus, quum vterum gereret, & perturbari ac angi cœpisset: illico (vel medico absente) cubiti mediam venam, communem vocant, secare, sanguinemq; ad semilibram extrahere iussisset. Quæ quum postea sic cautè, & prouidè debito tempore sanguinem demeret, illi partus felix & prosper semper subsequebatur: nec enim euacuationes ante vteri gestationem factæ quicquam auxiliabantur.

SCHOLIA.

TAMETSI *sanguinis extractio per venæ sectionem, prægnantibus, vt quæcunque altera euacuatio, periculosa est: nihilominus tamen primis mensibus sanguinis missio secure exerceri in eis potest, vt testatur Galenus enarratione Aphor. illius, Vtero gerentibus venæ sectio periculosa est: & eo magis, quo grandior fœtus fuerit: quia puer quo minor, minori indiget alimento.*

Curatio nonagesima, in qua agitur de morbo comitiali ob malum nuntium subito eueniente.

REVERENDA Monacha apud Cœnobium sancti Sixti Romæ, & nata Friderici à Palma, nondum vigesimum ætatis suæ annum attingens, quum fratrem suum emortuum subito acciperet, illico humi cecidit, & tanquam mortua per horam integram

gram mansit: quæ postea vtcunque reuocata, comitiali morbo grauiter cruciari cœpit. Quo morbo bis,& ter, & amplius singulis diebus torquetur: non tamen ad os spuma refertur, quia nondũ sæuus & crudelis morbus sextũ superexcesserat mensem.

Curatio nonagesimaprima, in qua agitur de dolore hæmorrhoidum cæcarum.

ROMANA quæ ad pontem sancti Angeli habitat, quum vteri procidentiam pateretur, de hæmorrhoidum dolore querebatur. At quum illi multa & selecta medicamenta admota essent, quibus non iuuabatur ad balanum ex sepo hircino cum oppio confectum confugimus: quo dolor euanuit, nec postea rediit. At postea calidis roborantibus locum prout post admota stupefacientia fieri solet, fouimus.

Curatio nonagesimasecunda, in qua agitur de egregio quodam remedio ambustioni dicato, ex Indico medico accepto.

INTER selecta medicamenta combustionibus facientia, siue ab igne, vel aqua feruente, aut aliqua alia procatarctica caussa eueniat, hoc primatum obtinere certum est: quod habet sic: Lauri folia accipies, super quæ porcinam pinguedinem igni tam de alto cadere facies, quousque folia ipsa in cinerem vertantur. Eo vero cinere pinguedine obuoluto, ac in vnguenti formam redacto, combustam particulam inunges: bisq; in die renouabis, & eam intra tres dies sanam reddes.

Curatio nonagesimatertia, in qua agitur de sanguinis mictione critica.

IVVENIS robustus, floridus, & sanguineus, quum sanguinea febre affligeretur, & pluries illi sanguis esset extractus, sexto die sanguinem cum vrina minxit, & sanitati restitutus fuit. Admirabantur autem assistentes omnes, contendebantq; nonnulli alii medici, qui illius quoque curam habebant, de sanguinis suppressione. At nos quum crisim per eam viam à natu-

ra

ra factam coniectaremus, & ægri vires inde non labefactari perciperemus, rem in totum securam, & ægrotantem liberum, & à morbo immunem esse prædiximus. Solet autem crisis hæc, huiuscemodi in febribus, aliquando, licet raro, contingere.

Curatio nonagesimaquarta, in qua agitur de diabetis curatione.

QVI meracioris vini potui indulgebat Romanus, & crethami, id est, fœniculi, aut petroselini marini dicti, muria conditi, largiore victu vsus est, in diabetem affectionem lapsus fuit. Nam quicquid bibebat simul, & quale assumebat, per vrinam reddebat, & intensissime sitiebat. Ad quem quum conueniremus, & morbi causam perpendissemus, ea procatarctica abnegata, quæ antecedentem mouet, salsuginosum humorem & mordacem euacuari, & obtundi curauimus. Euacuauimus autẽ eum, syrupo rosato solutiuo, de cycorea cum rhabarbaro, myrobalanis citrinis, & pauco agarico: obtudimus uero ipsum, ptisana, ouis sorbilibus, halica, carne hedina, & vino paucifero. Sed ut retẽtrix renũ facultas, quę omnino imbecillis erat, restauraretur, singulis diebus in aurora potum sequentem dabamus. R. syrupi myrtillorum, rosati de rosis siccis. ana unc. s. trochiscorum de terra sigill. de spodio Arab. ana ℈. i. aquarum capitum rosarũ, plantaginis, corrigiolæ. ana unc. i. misce, quin & renum regioni exterius ceratum, ex acacia, hippochistide, mastiche, thure, bolo armeno, ladano, & resina confectum, applicuimus: & intra duocim dies sanitati fuit restitutus.

SCHOLIA.

DIABETES, *transitus vrinæ continuus est, aut verius potionis non mutatæ, vt lienteria cibi: à renum intemperie calida, cum siti inexpleta, eueniens affectus: qui raro euenit, vt eum Galenus bis tantum uidisse testetur. Nos autem alterum nouimus in hanc affectionem, ob largiorem farciminis piperati esum incurrisse: qui quoque facile fuit recuperatus, & sanitati restitutus. Fit autem affectio hæc, vt dixi, ex renum retentricis facultatis imbecillitate, attractricis autem tanto robore, vt totum corpus ob ingentem calorem exhauriat. Iuste igitur renum passio & affectus, diabetes appellatur: quia sic affecti renes ad se corporis totum humorem attrahunt: quem sua imbecilli reddita retentrice facultate, retinere non valent, sed tumultuatim in vesicam eum exonerant, & consequẽter foras transmittitur: Vnde ab aliquibus passio hæc (Galeno teste)*

cap.

cap. vlti. libri De symptomatum differentia, aqua inter cutem ad matulam appellabatur: veluti vrinæ fluor, seu leuitas: aut ob inexplebilem sitim, dipsacos.

Curatiò nonagesimàquinta, in qua agitur de documento habendo in pano, siue inguinis tumore curando: & quod lignum Guaiacum, buxus apud nos nascens sit.

LVDOVICVS Bononiensis, extra urbem Romã ad quinquaginta miliaria commissàrius, bubone in inguine, pano dicto, uexabatur pro quo propulsando (integro ipso existente) pharmacum medicus quidam illi obtulit, à qua pharmaci bibitione ęger peius sensit, & crustosis ulceribus eius uniuersum corpus fœdatum fuit. Caueant igitur medici, bubonibus integris stantibus, pharmacum (saltem forte) patienti ne tradant: ne scilicet uitiatam materiam foras naturę beneficio propulsatam, introrsum denuo reuocent: quum inde priori morbo alii grauiores orian tur. Oportet igitur cocta vtcunque primo materia, eam per incisionem expellere, ac aliquandiu vlcus apertum sinere: vt pus dirum per fluxionis emissarium affatim emanet, quo peracto mox purgationes tuto exhiberi possunt. Bubonibus ergo in pestica lue apparentibus, medici à medicamentorum purgantium propinatione abstinerent, pro posse suaderem. Nec enim vnquã mihi placuit id quod nonnulli machinantur, scilicet, post epotũ pharmacum, potens emplastrum, aut cucurbitulam tumori diuertendi ratione admouere. Cæterum ægroto nostro, post eius tumorem abscissum, & vniuersum eius corpus per medicamenta euacuatum, buxi nostratis decoctum, eo modo apparatum quo Guaiaci conficitur, dedimus, & intra triginta dies sanitati fuit restitutus. Est enim lignum Guaiacum, ex insulis nouiter repertis aduectum, idem quod buxum Europei appellant, vt conferenti manifestum euadet. Proinde viribus respondere, ab re non est: de quo tertia Centuria, quũ dabitur occasio, sermonẽ faciemus.

Curatio nonagesimasexta, in qua agitur de puero octo annorum continuo febriente, cui cubiti secta vena fuit, & sanus factus est.

FILIOLVS mercatoris opulenti, qui ad viam peregrini

habitat, natus annos octo: quum continuo febricitaret,& à medicis pro deplorato relinqueretur, nos (contradicentibus præcipuis Romanis medicis) illi internam cubiti venam secare fecimus, & sanguinem ad vncias quatuor fluere permisimus: & illico melius habuit, & intra paucos dies ex integro sanitatem adeptus est. Porrò assistentes medicos ad Centuriam primam harum curarum nostrarum relegamus, in qua hæc ad amussim exposuimus.

Curatio nonagesimaseptima, in qua agitur de experimento facili & indubitato pro quartana propulsanda.

CVM contra quartanam multa non solum à medicis, sed popularibus, & vetulis machinata sint: nos præter quòd die paroxismi propinato pharmaco plures sanitati restitui fecimus, vt prima Centuria diximus: nunc quia in hoc leuissimum & securissimum experimentum incidimus, quod quisque experiri poterit, literis mandare placuit: quod habet sic, Quum frigore quartanarius torqueri cœperit, cyathum stillatitiæ aquæ rosarũ ebibat: quo multa & biliosa euomet, & sanus euadet. Ita enim multis euenisse obseruauimus. Proximum est hic citare aliud contra quartanæ ingens frigus, remedium, quod ex Galeno habetur, & aliis post eum medicis, sæpe à nobis in vsu habitum, & pro uero compertum, grana quinque vel sex piperis integra deglutienda, frigoris tempore, ægrotanti cum pauco vino generoso dabis. Quo auxilio repetito æger bene habebit, vt nostro interuenit ægrotanti, cui quartana per tres desiit paroxismos.

Curatio nonagesimaoctaua, in qua agitur de singulari quodam Topico medicamento, scabiei crustis & lepræ conueniente.

INTER Topica remedia scabiei conuenientia, hoc primatum obtinere, tanquam expertus confirmo, quod habet. R. Radicis Enulæ campanæ viridis lib. mediam, pinguedinis porcinæ vnc.v. in mortario marmoreo pistentur, & ad lentum ignem parum ebulliant, & fiat vnguentum, quo æger pustulas inungat. Est enim admirandæ virtutis vnguentum hoc, vt incantamento eius opus simile videatur: cuius vires si expertus fueris, nobis consenties.

Curatio

Curatio nonagesimanona, in qua agitur de catapotijs fortibus nihil ventrem subducentibus.

VIR cui catapotia fortia, hoc est, de lapide lazuli, cianeo dicto, confecta propinata sunt, nihil egessit: sequenti vero nocte, à leui deglutita pilula, multa nigra & melancholica per inferiora emisit & bene habuit.

SCHOLIA.

OB catapotiorum & medicamentorum fortium potentiam, natura eorum actuationem non agreditur, sed ea potius refugit, & deserta relinquit. Propinato vero leui postea pharmaco, ex accidenti concoquuntur, & opus suum conficiunt: vt sæpe contingit, & practici norunt.

Curatio centesima, in qua agitur de quodam, cui per narem sinistram sanguinis viginti libræ effluxerunt.

ANTONIVS Correa, nobilis Lusitanus, quartana febri iandiu affligi cœpit: qui quum eam grauiter ferret, ex Mediolano Romam venit: vbi quum à morbo ob rigidam hyemem & iter longum grauius corriperetur, illi repente sanguis è nare sinistra effluere cœpit, & ita copiose, vt intra quinque dies libræ viginti effluxerint, adeo vt de funere potius, quàm de eius salute, cura inter domesticos iam esset. Cæterum inter cætera huic opitulantia remedia, hæc potissimum iuuerunt. Cucurbitula splenis regioni admota, & gelida testibus applicita, & sæpe innouata. Porrò interea dum sanguis effluxit: quartana cursum suum dimisit: Sed postea elapsis paucis diebus rediit, & eam nunc, vt antea patitur, temperatura enim biliosa exusta prę ditus hic est.

SCHOLIA.

SANGVINIS vigintiquinque libras, parum plus vel minus, in homine bene dispositio reperiri, Auicenna est author: ex isto vero Capitaneo libræ viginti, non nisi intra quinque dies fluxerunt: in quibus cibo & potu potissimum reficiebatur, vt huius rei est testis Andreas Lacuna, qui nobiscum in hac curatione quoque erat. Dianam Estensem Illustrissimam mulierem Ferrariæ nouimus, a cuius naribus sanguinis libræ vigintiduæ prodierunt, & taurice valet: vt quoque illius Brasauola commentarijs Aphor. ter meminit. Et hic secundæ Centuriæ est finis. Romæ Iulio tertio Pon. Max. vigente, primo Aprilis. M D L I.

FINIS SECVNDAE CENTVRIAE.

ILLVSTRISS. ET SAPIENTISSIMO VIRO, DOMINO D. ALPHONSO Alencaſtrenſi, ſupremo apud Luſitanos Commendatario, Amatus Luſitanus medicus, felicitatem & perpetuam ſalutem optat.



OMAM, Illuſtriſsime ac ſapientiſsime Alphonſe, ſuperioribus annis me contuli, vt Iulio III. Pont. Max. ægrotanti opem ferrem: quo tempore dum illic moram aliquot menſes traherem, tu à Ioanne Luſitanorum rege ſereniſsimo, & æquiſsimo, & tibi genere patruo, ad eundem Pontificem Max. orator miſſus, illuc feliciter appuliſti: vbi cum aulam tuam frequentarem, quamuis prius generis claritate mihi notus eſſes, cognoui apprime virtutum, & ſapientiæ tuæ præclara ornamenta. Nam ſolus hoc tempore tam claris generis ſtemmatis virtutes, & doctrinam coniunxiſti: originem namque tuam ab Hiſpaniæ & Britanniæ regibus cœptam, feliciſsime illuſtraſti, in omnib. enim bonis artibus illuſtris non ſolum appares, ſed etiam in his quæ mechanicæ vocantur, mirabiliter te oſtendis inſtructum, vt in his te longo tempore exercuiſſe facile videaris. Prætereo tuam in ciuilibus & domeſticis rebus tractandis ſedulitatem & diligentiam, in quibus quandam humanitatem cum inſigni benignitate, & inſita grauitate oſtendis, vt cum te loquentem audirem, Alphonſum Aceſtinum Ferrarienſium ducem in Italia, aut Bragantiæ in Hiſpania ducem tuum patruum, virum prudentiſsimum, audire mihi viderer. Cuius rara virtus & præclara geſta in hominum pectoribus ſculpta adhuc vigere, nemo eſt qui neſciat: quæ profectò DIVVS GEMES eius filius primogenitus patruelis, & ſororius tuus feliciſsimè æmulatur, & vt decet imitatur, vt non ſolum principatus hæres ſit tantum, ſed virtutum omnium auitarum perfectus imitator ſplendeat. Tua vero tanta eſt animi magnitudo, vt cũ in multis, tum in ampliſsima, quam Romæ habes domo, multis & claris viris ornata, ſumptu ingenti & vberrimo diſpoſita cognoſcatur: vt non facile dixerim, illius hoc tẽpore ſimilẽ Romæ inueniri, ad quã tanquã ad cõmune hoſpitiũ omnes viri boni cuiuſque regionis ſe conferunt, vbi & fouentur & ſplendide accipiuntur. Vnde te omnes & laudant & venerantur,

rantur, quod in te veræ & Hiſpanæ benignitatis ſpeculum Romæ elucere videant. quas ob virtutes te Iulius Pont. vnice diligit, ac maxime veneratur, tecumq́; honoris causa de rebus grauiſsimis familiariter loquitur. Quare his de cauſis maiora & grauiora tibi negotia à tuo rege commiſſum iri auguror. Nondum tamen conſtitui vter felicior, an tu tali rege principe, & conſanguineo, qui te in ea loca miſit, vbi cognita tua virtus tantum tibi gloriæ pareret, an rex ipſe te & conſanguineo digno & fideliſsimo miniſtro ſit. Cum igitur Romæ olim tuam benignitatem ac munificentiam fuerim expertus, à quo & domi acceptus, & mercede haud pœnitenda inuitatus, decreui tantæ tuæ in me humanitati aliquo munuſculo quoquomodo reſpondere, vt norint homines tui animi clariſsimam generoſitatem merito à viris doctis celebrari. Quam quidem adoleſcens magnæ ſpei DIVVS DIONYSIVS, tuus vnicus filius, effuſis (vt aiunt) habenis fortiſsime ac ſtudioſiſsime ſequitur. Accipe igitur vir illuſtriſsime, fide erga te meæ ſeruitutis pignus, tenue licet: quod ſi tua illa qua ſoles animi alacritate acceperis, profecto animum meum ad maiora, & meliora tibi dicanda poſthac incitabis. Bene vale doctrinæ & doctorum fautor ſtudioſe, meq́; tuorum ſeruorum numero adiunge. Anconæ Idib. Aprilis. Milleſimi Quingenteſimi Quinquageſimi quarti.

AMATI LVSITATI MEDICI PHYSICI PRAESTANTISSIMI CVRATIONVM MEDICINALIVM CENTVRIA TERTIA, NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITA.

Curatio prima in qua agitur, de hectica, ſimulq́; de marcore, ſiue tabe.



OMANVS iuuenis, temperatura bilioſus, poſt elapſam hyemem, in qua à febribus grauiter correptus fuerat,& iam liber uidebatur, male habere cœpit, nam de capitis dolore querebatur, male ad oblata ſe habebat, tumultuoſe dormiebat, nec ſe febricitare dicebat. Huius igitur malas affectiones inquirens, eum hectica febre laborare deprehendi. Primo is indies gracilior cum corporis totius non ſolita ariditate euadebat. Secundo, eius calor primo quidem tactu mitis, proceſſu uero acer, mordax, ſiccus, cum quadam ſcabritie percipiebatur. Tertio, poſt aſſumptum cibum, una uel altera interpoſita hora, calor (ut ipſe referebat) ad horam illi intendebatur:& pulſus ita eſſe atteſtabantur: quia magnitudine & uelocitate allato cibo augebantur: indicium omnibus hecticis febribus proprium & inſeparabile, ut ſæpe repetit Galenus libro primo De diff. febrium, capite nono:& libro De marcore, ſiue tabe conſcripto,& decimo Methodi med. quãquam id omnibus febribus commune eſſe, prædicto De diff. febr. dicat, de qua re in ſcholio plura & lectu digna dicentur. Quarto, continue febricitabat, tametſi febricitare non ſe ſentiebat, quia febris hectica cum uniformis ſit,& ęqualiter calore quodam miti ab initio ad finem uſque ſemper affligat,& nullas habeat excreſcẽtias, aut inſultus, acceſsionéſue, ab ęgroto non percipitur, imò illi quia connaturalis facta habitualis dicitur, ſunt tamen huic febri pulſus uarii, prout primam, vel ſecundam, tertiamúe ſpeciem attingit, ſed cũ hoc hecticis nunquam adeſt nec magnus nec uehemens pulſus, ut tradit Galenus libro iii. De præcognitione ex pulſu: noſtro tamen ægroto pulſus aderant non admodum debiles, cum quadam

Signa Febr. Hecticae

dam tamen percepta duritie. Nam debilitas uehementem sequitur febris intemperantiam, durities autem ariditatem. Vt tunc igitur uenabamur,& coniectura assequebamur, iuuenis hic primum gradum,(vel si magis appellare placet, primam speciem) hecticæ,& initium secundæ ingressus erat, eius egestiones & urinæ,pinguedinem quandam præ se ferebant, de quibus in scholis uaria habentur. Morbo igitur percepto, ac temporis constitutione considerata(properabat enim ueris initium) sic curationē orsi sumus,unum Galenianum ante oculos proponentes, ex libro decimo Methodi medendi, depromptum,quod febris hectica ut optime curetur nullum uel minimum erratum admittit. Quo fit, ut medicus in eius curatione sollicitus admodum esse debeat, aliter dubio procul cuncta quæ fecerit, pessum ibunt. Quum vniuersa curandarum hecticarum ratio, Galeno authore,in refrigerando & humectando, non solum per ea quæ intus sumuntur,sed etiam per ea quæ foris admouentur,consistat:operæprecium erit,hic narrare ordinem,quem pro hoc restituendo iuuene seruauimus; primo igitur eum in aere frigido & humido decumbere fecimus, admonendo ut eius cubile commodam haberet latitudinem,& culcitra mollis esset,lana & nō penna plena: ob cuius inaduertentiam nonnulli æstate in grauissimos incidunt morbos, ardentissimas febres, & fixam, siue hecticam, ut filiæ Trauli sacerdotis euenit, quę quia canicula uigente, supra culcitram penna consitam dormiebat, in corporis totius maciē, & febrim hecticam lapsa est: quæ uel nullo labore, cum morbi causam deprehendissemus,libera euasit, stragula quoque albissima sicut decet, & minime sordida, quæ sæpe immutari debent, quanquam id Teutones hodie Barbanti dicti detestentur, non solum in hoc,sed quouis alio morbo,quos nos sua barbarie hac præsertim in re detentos,reijcimus, aliàs autē homines sunt politici & ciuiles. Et ut autem de ijs paucis dicimus, ita in cæteris, apparatus decens sit suadeo,pro ægrotantis diuitijs uel paupertate. Cibus huic oblatus,eisdem qualitatibus præditus erat,quibus aer:sed succi optimi, quem singulis quatuor horis sumebat, semel uero hectica laborantes magnam ciborum ingerere copiam,malum est: nam ijs omne nimium pessimum est,præcipue quod uires resoluere potest: vt immodicus cibus,frequens motus,magnum exercitium,& similia. Erant igitur cibaria huic cōcessa, cōtusum ex carnibus caponum, pullorum gallinaceorum, hædi,& nonnunquam iuuenculæ bouis lactantis, non nisi frigidis seminibus apparatum: cui sæpe cremoris ptisanę tertiam par-

De ... duritie in ... significa...

Aer qualis conueniat

Cubile qua...le.

Cibus ...

... tisana cremor

tem misceri mandabamus: iis faciunt uolucres montanæ, phasiani, perdices, francolini & similes, quanquam domesticarũ carnes in hoc casu lubentius admitto, sed iurulẽtæ carnes prædictæ non nisi lactuca, aut malua, aut intybo parabantur. Nam cucurbita magnam in hoc casu prærogatiuam habet: quibus iurulentis carnibus oui luteum & album pauco omphacio cõcussa misceri faciebamus, ueluti aromatum uice coriãdrum uiride, aut siccum pauculo croco pistum, cætera uero aromatum genera, ut uenenum fugiebat: pisces porrò petrosi tam marini, quàm dulci aqua natantes, à nobis lubentissime & liberaliter illi concedebantur. Sed fructus ex horarijs hoc tempore non comperiuntur: concedi tamen possent uua, ficus, melopepones, malapunica, cerasa, pruna, & similes. Ex sole autem siccatis elargiebantur, pruna, cerasa, amygdalæ, pistatia, & pinea præcipue saccharo parata: martij panes, semen melonis saccharo incrustatum, amygdalę saccharo coopertæ, & huius generis saccharo confecta bellaria, & tragemata. Potus, aqua hordei erat, aliquando uero uinum, & illud quidem pauciferum prædicta dilutum aqua. Cætera uero quæ ad res non naturales faciunt, quia consulto prætermittimus, ad medicamenta descendamus. Coincidunt febres hecticæ cũ ephemeris in curatione: quod utræq; alterantibus potius quàm soluentibus medicinis propulsantur, quo factum est, ægrotum hũc nostrum præter à cassia, & mãna, ipsum omnino abstinuerimus, quum enim aluus adstricta est, & ipsam fluidam & obedientem reddere cupimus, mollibus clysteribus id complemus, hieram, & medicamenta ex aloe, ueluti cætera exiccantia medicamenta fugientes: morbus hic, cum potissimum à corde originem trahat, dein à iecore, aliquando uero ab stomacho, factũ est, ut quũ huius stomachum & iecur contrectaremus, circa uenarum meseraicarum regionem nonnullam per sentirem tensionem, ad quã intendere iustum quoque erat: tametsi hectica febris simplex erat, putridæ non mista, nec complicata. Primo igitur ut æger in aurora biberet, sic paratum fuit. Recip. Pimpinellæ, endiuiæ, cicoreæ, lactucæ. ana m.i. hordei lib. mediam. Horum borraginis, buglossi, uiolarum, rosarum, nimphleę ana drachmam unam. prunorum Damascenorum numero x. Mixariorum, id est, sebesten numero xv. In libris sex aquæ fiat decoctio, quousque maneant libræ quatuor, & per manicam traijciantur. R. prædictæ decoctionis unc.iiii. syrupi de cicorea simplici, nenupharini, ana unc.i. misce, fiat syrupus, & quater iteretur, elapsis uero tribus horis, post syrupi potum, duo oua ex aqua rosacea tremula illi

edenda

edenda modico saccharo respersa concedebamus. Sequentibus uero aliis duabus horis, ad balneum ipsum trahebamus, dulci aqua compositum, qua incoctæ hæ erant herbæ: malua, folia nimpheæ, lactucæ, uiolarum, endiuiæ, cicoreæ, & similium: in quo temperate calido balneo per semihoram morabatur, caput semper ab irrigatione cauendo. At quum à cortina, tina vulgo dicta, primo egressus fuit, eum totum frigida aqua conspergi feci: suadet autem Galenus, decimo Meth. medendi libro, quod hectica febricitantes, qui ad balneum accedunt, nisi in frigidam sint dimisi, nihil iuuantur: cæterum, cum hic ægre aquæ frigiditaté ferret, sequentibus diebus ex cortina eductum, calido syndone leniter ab assistentibus abstergi commendabam, & hoc unguento illini. Recip. Oleorum nenupharini, uiolacei, de cucurbita. an. ℥.i. butyri recentis salis expertis ℥.i. & s. cum cera alba, quantum sufficit, ad ignem fiat molle unguentum, quo uniuersa eius membra inungantur. Huius porrò unguenti uice solet apponi unguentum uiolaceum, rosaceum, nimpheæ, de lacte & medullis compositum, adiectis mucaginibus tragacanthæ, psilii, & seminum cydoniorum. Sed linitiones hæ solis oleis quoque fieri solent. At cum uniuersum corpus prædicto unguento illini dico, huius iecur ex santalino, ueluti cor ex nenupharino foueri, intelligatis uelim. Nam os uentriculi cydoniorum oleo roborabatur, fieri autem solent pro corde & iecore alterando epithemata, quæ medici arbitrio parari possunt, nos tamen unguentis prædictis opus compleuimus. Si quando tamen epithæmata parari debeant, sic parentur suaderem. Pro corde epithæma refrigerans, & humectans. Recip. Aquarum nenupharis, lactucæ, uiolarum, rosarum. ana ℥.iiii. aceti optimi. ℥.ii. camphoræ. ℈.ii. croci gr.iii. santalorum rubeorum drach.i. & s. specierum diamargaritonis frigidi. drach.i. Misce, fiat epithæma, & frigidum cordi ex panno rubro, uel zendalo, admoueatur, & sæpe innouetur. Pro iecore epithæma, Recip. Aquarum cicoreæ, endiuiæ, rosarum. ana ℥.iiii. aceti rosati. ℥.i. & s. specierum diarhodonis abbatis. ʒ.i. omnium santalorum. ana drach. s. rasuræ eboris. ℈.ii. Misce, fiat epithæma, quod iecori sæpe admoueatur. Cæterum, ægrotus noster cum post balneum inunctus lecto decumbebat, nostris monitis pro tunc non dormiebat, quia à balneo somnus maxime exiccat, ut meminit Galenus libro xiiii. Methodi med. cap. xv. & lib. vi. De tuenda ualetudine, imò potius cum parum requieuit, illi cibum obtulimus, ac primo ex capi pulpamentis, contusum saccharo, amygdalis, & frigidis seminibus paratum ebibit, post

quod

Da re a

aq. dulcis.

Ung. quo tota corp. à Zacuto [illegible]

Epithema de corde

Epithema pro Jecore.

quod eiusdem capi iurulentarum carnium nonnihil degustauit, & vltimo pino saccharato prandium clausit, & ex hordeo aquã ebibit, quandoque iulepo uiolaceo admixtam. Sequentib. vero singulis quatuor horis cibum repetebat, quia quæ corpora sicca & extenuata sunt, cibariis & longo somno humectentur, & reficiantur, decet. Sic enim noster hic æger per quatuor priores gubernatus dies, quinto sequenti hoc ebibit pharmacum. Recip. Mannæ electæ, uncias tres, in iure pulli gallinacei, lactuca alterati, q. suff. misce, quod per horam ante prandium hausit, & eo aluus optime respondit. Sequentibus uero diebus, ita à nobis gubernatus, intra mensem sanitati fuit restitutus. Singulis igitur auroris primo ptisanam optime coctam & sacchharo bene concinnatam illi propinabamus: cuius uice quandoque amygdalarum colatum, nonnunquam uero integrum, hoc est, non colatum, veniebat, ueluti capi aut gallinæ iusculum, lac ue. Sic enim cibũ immutandum pro ægrotantis appetentia suadet Galenus libro vii. Meth. medendi, à cuius potu, duabus interpositis horis, ad balneum eum trahebamus: quale superius descripseramus, quanquàm & capite ueruecis, vel intestinis, aut pedibus optime discoctis parari quandoque illud faciebamus, quo per mediam horam morabatur: & illico cum ab eo exibat, non aqua frigida perfundi & irrigari permittebam. Sed tingi potius vniuersum eius corpus panno aqua frigida immerso, ac postea pannis calidis leniter abstergi, & prædicto vnguento vngi mandabamus. De corde porrò, iecore, ac stomacho, soliciti admodũ semper eramus, prędictis cum vnguentis, tum epithęmatis, ad solitam temperiem ea reducendo: à balneo uero quum parum requieuerat, lac asinæ vnius libræ pondere, recens emulctum, cum vncia vna uel altera sacchari fini permistum elargiebamur: erat autem asina ex qua lac sumebatur, boni habitus, crassa, florentis ætatis, nigri coloris, quamquàm color ad rem parum vel nihil faciat, sed hæc nigra erat, cuius curam, Galenus lib. vii. Methodi medendi, maxime optatam describit, & prosequitur: commendatque optimis, sed præcipue frigidis & humidis nutrimentis asina hæc alatur, & ab ea pullus quem lactat deponatur, cui lacti, Galenus mel miscendum suadet. Sed nos illius uice, ne in uentriculo in caseum densetur, saccharum inspergimus: Cupit autem Galenus, illico post balneum ut lac ægrotanti detur, cum maius inde iuuamen sequatur. Quatuor uero elapsis horis à lactis potu, carnium contusum modo à nobis citato, paratum dabamus, nonnunquam pisces petrosos dulcis aquę optime paratos: veluti iurulentas carnes,

nes,non nisi optimi nutrimenti & succi, cum quibus sæpe testudinum nemoralium & cancrorum fluuiatilium pulpamenta coquebātur,nam à testaceis marinis omnino abstinebat. Super quę nutrimenta,pino saccharatum, vel Martij panes, vel diacitoniten sacchario,& absque speciebus paratum comedebat. At sex interpositis horis, iterum eum ad balneum trahebamus, quia eo maxime oblectabatur,à quo extracto,&,vt dixi,gubernato, iterum illi subito lac asininum dabamus: cui antea & postea quoq; confectiones restaurantes dictas, offerebamus, quas liquidiori forma apparatas magis hoc in casu laudamus,quia citius concoquuntur, digeruntur, apponuntur, vniuntur, & assimilantur, quàm quæ solidiori forma parari solent. Pluribus igitur diebus sic tractatus, sola hordeacea pauco cum iulepo violaceo mista aqua,in potu contentus bene se habuit,cuius uice postea vinum pauciferum,olygophoron dictum concessimus, ac intra mēsem ex gracili & hectico,crassus & rubicundus est redditus.

SCHOLIA.

DICVNTVR *febres hecticæ, siue habituales vt refert Galenus libro primo De differentijs febrium, capite septimo, quia firmæ atque fixæ perinde ac habitus sunt: vel quoniam corporis habitum comprehenderunt, sic enim partes solidas vocitant medici. Cæterum, febres hæ hecticæ rarissimæ à principio oriuntur, ut meminit Galenus libro tertio De præcognitione ex pulsu, & eo magis in pituitosa & humidiori temperatura, adeo vt testetur ipse libro primo De differentijs febr. capite nono, quòd nullus eorum qui habitu corporis sunt humidiori, statim ab initio huiuscemodi febre correptus fuerit, vtcunque tamen se res habeat, Gal. vbi serio, & ex proposito de hecticarum gignendarum loquitur modis, eas aliquando à principio nullo præcedente altero morbo introduci tradit, pro quo scire licet, quod febres hecticæ magna ex parte ardentibus febribus solent superuenire vsqueadeo producti, vt humorem in corpore cordis contentum absumpserint. Quanquā fieri etiā possunt manente adhuc humido, cordis corpus occupantes, & hinc includuntur, quemadmodum lucernarum flammæ ex funiculo, superstite adhuc in lucernis oleo. hic autem vnus est modus febrium hecticarum gignendarum: ad quem hecticæ febres quæ ex varijs alijs affectionibus oriri solent, reduci debent, vt ex phtisi, empiemate, diuturnis nobilium partium inflammationibus, diarrhœa, lienteria, colo, & similibus: quia ex harum oborta putredine caliditas præternaturalis, cordis corpus quoque occupat, vnde febris hectica hæc oritur, citrà enim corporis cordis apprehensionem hecticam febrem gigni est impossibile, qua de causa febres pestilentes non paucæ ab initio hecticæ sunt: quia vtrisque communis sedes, cordis corpus est, vt meminit Galenus libro tertio*

tio De præcognitione ex pulsu, & hæc forte præcipua est causa, ò viri prudentißimi, ob quam pestileus febris à putrida differt: quia putridæ subiectum humores sunt: pestilentis vero, cordis corpus: cuius rei Galenus libris De diff. febr. nullam penitus mentionem fecit: cæterum febres hecticæ, à totius corporis vnaquaque parte ortum trahere possunt. potißimum tamen à corde initium habent, secundario à iecore, tertio vero ab stomacho: nã à pulmonibus rarißime eas pullulare percipimus: quia continua flabellatione, vt meminit Galenus libro de Marasmo, refrigerantur. Secundus modus gignendarum febrium hecticarum est, quando à principio, nullo præcedente altero morbo, febres hæ hecticæ corpora inuadunt humana, & tunc similem cum ephemeris habent ortum: videlicet, aut ex ira, aut tristitia, aut laßitudine insigni, aut ardore solis, aut longa contracta in balneo mora, aut huiusccmodi alijs varijs, quæ longum esset percurrere. Sed huius generis hecticæ naturaficciores homines potißimum inuadunt, ac præsertim si temperiem etiam calidiorem sortiantur, vitamque degerint in laboribus, vigilijs, curis, tenuiq; victus ratione, ac magis in æstate, statuq; temporis calido & sicco, & loco consimili. Cæterum, tametsi febres hæ in initio perceptu & cognitione difficiles sint, curationis vero facilimæ, successu verò contrario modo: eas tamen inuestigare & dignoscere docuit idem Gal. citato De diff. febr. lib. quem hic paululum interpretari, vt tyrones addiscant, non ab re fuerit. Si quis igitur febri corripiatur, quam præcesserant, conspicuæ & procatarcticæ causæ, videlicet ira, uel tristitia, dolor ingens, vel immoderatus labor, aut ardor æstiualis, vel huius farinæ aliqua causa: tunc si febris ipsa ad sequentem extendatur diem, neque integre desinat, neque exasperetur magis, ariditatem tamen maiorem in corpore repræsentet, talem hecticam futuram suspicaberis: quod si & in tertio die sine cibo permanere uoluerit æger, donec tertianæ accessionis præterierit horas suspectas, nihilq; effatu dignum priori accesserit febri, aut imminutum fuerit, sed tantummodo quædam exiguæ reliquiæ primæ febris procedant, permaneantq; cum ariditate corporis & caliditate, quæ primo quidem tactu mitis sentiatur, processu vero acris, mordax & sicca: huiusccmodi febrem hecticam esse existimandum est, sed id indubitanter, si accepto cibo æger incalescere tradatur, quæ progressu temporis cito ad tabidam conuertetur, nisi recte curetur. dignoscetur porro primi huius gradus in secundum lapsus, quum primum citatæ notæ potentiores fuerint redditæ: item quia pulsus debiliores, & duriores indies percipiuntur: quibus adde, quod medio primi gradus, & initio secundi, ea quæ per aluum & vrinam mittuntur, pinguia sunt, à corpore colliquata, quæ temporis successu non amplius cernuntur: quia adeps & molles carnes iã defecerunt, & tunc praduræ & ægre liquabiles carnes exsiccantur, à quibus ob ariditatem nihil vel notatu dignum defluit, & tunc marasmus præ-

ualet,

ualet, certa ad obitum via. Sed iam nunc illustrioris doctrinæ gratia inquiramus, an Galenus tres hecticarum in sua doctrina perscripserit species, vel duas tantum, aut duntaxat vnam, per gradus tamen distinctam. In primis qui vnam tantum hecticarum speciem esse contendunt, huic innituntur rationi: quia vt variæ sunt species, varijs adhæreant corporibus, vel saltem distinctis subiectis opus est. At quum febris hectica corporis solidas partes comprehensas habeat, uel potius cordis corpus, consequens est, eius vnicam tantum esse speciem, si quæ tamen in ea comperiuntur differentiæ, eas maiori vel minori tribuunt exiccationi, numero tres. Verū enimuero, qui duas tantum admittunt species, huic iunituntur rationi, quia quum febris hectica secundum in corpore vigentes humiditates fiat, & apud Galenum duæ tantum secundæ humiditates circunscribantur, altera roralis, altera uero innominata, glutinosa merito appellanda, quia ut nutrimentum membris similetur, prius illis agglutinetur necesse est, fit inde ut duæ tantum species ad eius mentem reponantur. Porro qui hecticarum tres species, per tria corpora, siue subiecta, forma substantiali distincta, cum Galeno distributa admittunt, ij mea sententia cæteris cordatius loquuntur, ut ex ipsius dogmatibus in præsenti indicabimus. Quanquam Paulus Aegineta maximus Galeni imitator, nihil de hac re, præter eius consuetudinem, operi suo inseruerit, forte Galenum dubium hac in re aduertens. Nos igitur rem ut decet, monstraturi, Galenum ipsum in primis adducamus, ex libro decimo Methodi medendi, ubi hecticæ febris tres describit species, primam quando febris hæc propriam partium humiditatem ex qua nutriuntur depascit, secundam quando carnes consumit, tertiam uero, quando solidas populatur particulas: Sic enim pro coronide Galenus loquitur. Etenim primum eiusmodi febris propriam partium humiditatē ex qua nutriuntur depascit, hinc transit ad genus carnosum: deinde solidas populatur particulas. Vocatur autem caro tantum ea quæ in musculo est: nam quæ in uisceribus conspiciuntur, non carnes, sed parenchymata nominantur, porro singularum particularum substantiæ molles ex tali maxime completa est natura, quæ perire & regigni possit. At vero nec fibrosa, nec neruosa, membranosaue natura eandem generationem habere cernitur: nec fas est eiusmodi singularum partium fibras à febribus maligniis liquari, perinde ut carnes, quando animal ipsum priusquam hæ prorsus sint exiccatæ interemerint. hucusque Galenus, qui ita clare & ob oculos tria genera febris hecticæ describit, vt nulla altera prorsus indigeat probatione. Nam primam speciem, siue primum genus, in propria quadam partium humiditate membra nutriente ponit, quæ humiditas, ros, siue roralis humiditas membrorum porositatibus insita appellatur. Secundam speciem, in mollibus carnibus & pinguedinibus, quæ facile eliquantur & consumuntur collocat, in qua forte gluten humiditatem ab eo innominatan

tan

tam colliquari intelligit, tertiana autem solidioribus, utpote fibris, membranosisue, ac neruosis particulis inesse tradit, quæ difficillime eliquantur, & tunc marasmus morbus incurabilis consequitur, pro quo curando si quis ingenium inuenerit, facile ingenium pro euitanda morte inueniet, ita enim se habet prima species & secunda ad tertiam, sicut porci domestici carnes ad apri, id est, syluestris porci quoque carnes. Nam si cicuris siue domestici porci carnes, quæ plerunque pingues sunt, ad prunas admoueris, ex eis multum liquaminis & pinguedinis defluere percipies, id quod à feri suis carnibus etiam si ad æquales prunas exassentur, effluere non uidebis: sicciores autem syluestris suis carnes sunt, & pinguedinis expertes, hoc uerisimile esse, uel inuitis nobis qui artem medicam exercemus, fateri habemus, quia prima & secunda hecticæ specie vigente, multa pinguia & adiposa in egestionibus & vrinis à carnibus coliquata, missa percipimus: quæ omnia succedente tempore delitescunt, & quasi ex toto consumpta non excernuntur, nec amplius apparent: vt ex Galeno quis depromere poterit, libro decimo Methodi medendi prope finem: vbi differentiã facit inter febres colliquantes, & marasmodes, de quibus ut summatim dicam, ita habeto. Marasmodes febres ex earum sunt genere quæ colliquant, sed in eo differunt, quod in ijs quæ portio carnis colliquatur, ea semper uaporis uice digeritur: in marasmodibus uero, defluit in uentrem.

Autoritates Gal. 95, demonstrat: tres ee hectice spes.

Cæterum, vt superioribus uerba nectamus, quod tres febris hecticæ apud Galenum *describantur species, faciunt quæ ab eo libro primo De differentijs febrium sunt conscripta, & ita habent, quum enim naturalis cordis temperies primum euerti inceperit, nec natiua humiditas protinus aboletur, neque uirtus plurimum laborat, sed primo fit uelut quædam efferuescentia humiditatis, quo in tempore facile est huiuscemodi febrem sanare: tanquam nihil adhuc uirtute perpessa, tunc supple tu, prima erit hecticæ febris species, & subdit textus ab Augustino Ricco Lucensi, viro doctissimo restitutus, deinceps & consumptio quædam efferuescentiam sequitur. per quæ uerba, secundam speciem Galenus intelligit, & paulo inferius inquit: atque hæc in longum protracta, & ipsa similaria corpora quæ sunt cordis veluti elementa sicciora, & minus nutriendo idonea redduntur, in quibus verbis Galenus tertiam speciem exponit. Et ut vero Galenus ipse rem claram ac manifestam reddat, subdit, ac tantum virtus laborat, quantum siccitas ac caliditas in ipso corde inualuerit, quarum altera exuperans ex se virtutem imbecilliorem reddere potuit, huiusmodi febris iam quodammodo ad utranque partem declinat, ac medium obtinet locum inter eam tabidam febrem, quæ penitus curam non admittit, atque illam de qua paulo antediximus: quæ facillime in principio curari potest. Sunt autem & in hac latitudines multæ, quoniam & dispositionis ipsius multæ in eo quod magis ac minus diuersitates. Quæ igitur æqualiter distat ab vtraque,*

que, & ea scilicet quæ exquisitè tabida existit, atque illa in qua nihil est adhuc tale, media quodammodo se habet ad curationem, dubio ad partes ambas inclinans momento. Quæ autem tabidæ proximior existit, est etiã periculo vicinior, quum quæ alteri primæ magis adhæret, non paruam salutis spem posit afferre. ex ijs autẽ Galeni verbis, luce meridiana clarius claret, ab eo hecticæ tres species signari, de ea vero hectica quæ inter primam facilis curationis, & tertiam curationem non admittentem, mediat. hucusque Galenus loquutus est, in qua plures latitudines reperiri euidentioris doctrinæ gratia tradit, quæ si ab vtraque æqualiter mediat, media quodammodo se habet ad curationem: si vero tertiæ tabidæ dictæ proximior existit, est etiam periculo vicinior, & difficulter curatur, si vero primæ magis adhæserit, non difficulter curabitur. Hæc enim in totum cum tribus superioribus ex Methodo medendi decerptis speciebus conueniunt, non est ergo quod quis in hoc negocio anceps dubiusue deinceps euadat, quã do in hanc eandem sententiam Aëtius Galeni quoque maximus imitator eat, diuersimodo tamen, quum pro prima specie secundam describat, & vice versa, pro secunda primam, vt facile quis ex eius verbis deprehendere poterit, quæ Sermone quinto suæ medicinæ, capite nonagesimosecundo, ita habent. Hectica, hoc est, habitualis nominatur febris, quum ad tantã immodestiam venerit caliditas præter naturam, vt in habitu sit ipsius solidæ essentiæ similaris corporis cordis, & propterea ægre solubilem habet structuram, primum igitur calor præter naturalis eliquat, & resiccat, ac consumit essentiam in partibus, velut ex humore concretam, qualis est pinguedo & caro, deinde vero propriam humiditatem consumit, ex qua corpora nutriuntur, quæ sane circumfusa est, ac instar roris dispersa circa omnes animalis partes, hinc autem transit ad carnosum genus, quod fibris & membranosis partibus solidorum corporum insitum est, quod sane discindentes coqui tollunt, fibras vero abijciunt. Exactum autem eius complementum in hoc est, si ipsa solida similarium partium essentia siccior facta est, quando & tabida febris vocatur, Hæc Aëtius. Ex quibus liquido constat, tres apud eum hecticæ febris species, variè tamen à Galeni mente descriptas, reponi, sed id forte in causa est, quia Galenus vt de hac re diffuse loquutus fuit, ita admodum confuse. Auicenna tamen in ea præ cæteris clarius & luculentius loquitur, quum fen prima libri quarti sui Canonis, tres huius febris speciẽ differentes gradus egregiè describat, tres potissimũ ex secundis humiditatibus proponendo: quarum prima (vt ab eo innominatam prætereamus) ros appellatur, & illius Galenus quoque meminit, secunda cambium, tertia vero gluten, cum quibus hanc quoque in hoc morbo adaptat similitudinem, vt ros in membris ita se habeat, sicut oleum in candela contentum, & ita cambium, vt oleum funiculo imbibitum, & ita glutẽ, sicut funiculi extrema pars flamma exusta & torrida. Quum igitur

tur ex tribus citatis humiditatibus, prior in corde, & consequens per vniuersa membra, roralis sparsa inflammatur, ac consumitur veluti oleum candela contentum, tunc prima insurgit hectica species, quum vero calor febrilis intimius depascitur, & cambium occupat, quod veluti funiculo hærens oleum similatur, tunc secunda euadit species quæ vt ex Galeno inibi Auicenna adnotat, magnas habet latitudines, scilicet principium, augmentum & statum. Et quum vero augmentum, sed verius statum attingit, febris marasmoides, siue febris tabida dicitur. At vero vbi res eò discriminis iam peruenit, vt nihil ex tali humore supersit, & gluten humorem depopulatur, tunc marasmus siue tabes absolute, morbus vel idiotis & tonsoribus satis notus, conflatus est. quia quum primum pulsum & ægrotantis calorem perpendas, eius uidebis oculos immodicè concauos, ac veluti in foueas quasdam reconditos exhausto iam vniuerso ipsorum humore, ita vt ossium, quibus palpebræ cohærent, eminentiæ cernantur. Sordes præterea in ipsis siccæ ostenduntur, & quædam veluti squallida dispositio, qualis maxime inest ijs qui toto die sub solis ardore per puluerem iter longum fecerunt, quinetiam in eis est coloris flos vitalis extinctus, frontisq; & faciei cutis rigida ex siccitate, & squalida, sed sic affecti, frequenter palpebras contrahunt dormitantium instar, non tamen affectus eorum est somnus, sed potius vigilandi impotentia præ macie: sunt etiam illis collapsa, & concaua tempora: nihilq; in eorum corporibus cernitur præter cutim atque ossa, pulsus autem tenuis, durus, debilis, atque frequens apparet, caliditas vero quum primo admouetur manus, languida est, paulatim autem acredinem atque erosionem ostendit, ac magis quum tangendo plus immoraberis, quæ omnia in tribus seruauimus ægrotis, altero vxore probi viri Ioannis Pauli Corbetæ Mediolanensis, altero fratre illius, ad quem in Ancona veredarius cum literis Roma directè diuertit, & in foro fontis habitat. Altero vero vxore Manuelis Pinti, sed hæc hoc in morbo ingenti siti semper cruciabatur: ante obitum vero per mensem, eius vrina alba erat, in qua quædam furfuribus simillima conspiciebantur, non nisi à carnibus eliquata. Signa proculdubio lethalia & mortifera, & eo magis quando crura tument, & vngues recurui fiunt, & capilli decidunt, & fluxus ventris adest: cæterum morbus is marasmus calidus & siccus est, ac ob id ab hectica senectutis, siue senecta ex morbo dicta differens, quia senecta ex morbo non ob caliditatem fit sed verius ob vehementem frigiditatem, ac immodicam siccitatem, quæ præcipuè ijs qui secundum naturam ad extremam senectam citra febrem perueniunt, paulatim extincto in ipsis insito calore euenit. Sed nunc maioris elucidationis gratia scire decet, quod Galenus libro De tabe, siue Marasmo, capite sexto, tres marasmi species describit: alteram quam senectæ comparauimus, & præter humectationem ro sui curatione calfactione indiget: alteram torridam, per hecticam intromissam,

tromissam, quæ præter quoque humectationem refrigerari postulat, cuius supra quoque meminimus: tertiam vero, ex animi defectu proficiscentem, mistam curationem postulantem, de quibus omnibus lectorem ad prædictũ de tabe librum remittimus. Cæterum ne à marasmo de febri, morbo calido & sicco, qui per hecticam sæpe intromittitur, imò eum hecticæ tertiam speciem nominamus, sic discedamus, scire decet, quod tametsi marasmus incurabilis morbus ab omnibus dicatur, & nos quoque cum eisdem ita supra dixerimus, à Galeno tamen summo medico, eius cura describitur, imo ex hoc morbo affectos nonnullos curasse homines meminit. Vbaldus. Abi sis Amate, ne illud dixeris, putato & nos Galenum legisse, & eum perlustrasse, apud quem hoc reperiri tantum abest credam, quàm quod ab eo nunquam perscriptum fuerit. Amatus. Ne excandescas Vbalde mi, & aures vt soles dignare mihi præstare benignas: nam & ego Iurisconsultorum axiomate vti soleo, erubescimus quum sine lege loquimur, audi igitur, & Galenum nobiscum sentientem percipies. Vbal. Putato rem gratam & mihi non auditam auribus instillare meis, si modo, vt ais, rem indicaueris. Ama. Galenus libro duodecimo Methodi medendi, vbi de balneis, hecticis conuenientibus agit, marasmo confectos curasse tradit, hac tamen conditione & successu, vt febrili calore deposito, ingens illa siccitas, qua ægri infestari solent, maneat, adeo vt ex marasmo morbo calido & sicco, marasmus frigidus & siccus resultet, quem nos medici, ex morbo senium appellare solemus, & eo sic affecti ægri non solum plures dies, sed plures menses, & annos perdurare solent, vt ex Iuuenis historia inibi ab eo enarrata, doctus euades. Vbal. Quomodo eos tractat & curat. Ama. Ad balnea eos, quia debiles sunt, in sindone per quatuor iuuenes deferri mandat, & inibi vt decet tractari, vt in signato loco percurrere poteris, porro quantum ad eorum victum attinet, iubet Galenus eo tractentur modo, quo senes tractari solent, & cibis calidis & humidis vescantur, vt libris De sanitate tuenda amplius docuit, ad quos ipse lectorem remittit. Vbal. Sæpe Galeni locum illum perlegi, sed non ea animi attentione, vt ex eo hoc perciperem, sed vnum est hac in curatione mihi perdifficile. Ama. Quid nam? Vbal. Quod vice caliditatis, pro morbo hoc propulsando, à Galeno frigiditas introducitur, quæ siccitati iuncta in totum vitæ contrariatur, ita vt magis prædictis qualitatibus calidis & siccis videatur ægrum perdurare posse, quàm de nouo introductis frigidis siccitati coniunctis. Ama. Sapienter o Vbalde & argute proponis, verum enimuero vt Galenum interpretemur, audi vt febrilis calor expellatur, per frigida medicamenta expellatur opus est, quia contrariorum contraria sunt remedia, non tamen ita intensa, vt post expulsam caliditatem, vbi frigiditas infixa maneat præcipue remediorum. Nam frigiditas antea in corpore ob spirituum & calidi innati potentem resolutionem comperta inibi manet, vnde

ægri ij tanquam senes cibentur suadet Galenus, minus autem morbi sic marasmo affecti patiuntur, quando febrilis calor ab eis depositus est, quam quando caliditas febrilis siccitati coniuncta est, & hac de causa Galenus sapientissime pro marasmoide febre curanda febrilem calorem summo studio deponere conatur, quo deposito, ad longius tẽpus ægri perdurãt, quoad solidæ eorũ partes reniti ad versus summam siccitatẽ valebunt. Vbal. *Pergratum sane fecisti* Amate *dulcissime hoc indicare, & quum primum* Fanum *fortunæ mihi propriam patriam peruenero,* Fanenses *medicos de hac re adortabor, & tuo nomine illis salutem dicam. Sed ne quid in hac tractatione desideretur, inquiramus, cur hectica laborantes calorem febrilem non persentiant, adeo vt sæpe loquentes eos absque dolore mori seruemus, nos more nostro, absque ambagibus & verborum circuitu respondemus, calorem febrilem hectica innati calidi lares subiutrasse, imò eius fontem ita sopitum habere, & oppressum vt calor innatus victus & superatus sit, cuius vices præternaturalis calor supplet, qui factus iam est, neque contrarietatem vllam habet, neque vllus de hac mirabitur re, quum viderit ipse, imbecillibus, & quibus pauculus inest innatus calor, æstiualem; & præternaturalem calorem multum iuuare, huius etenim rei exemplum est, quod in æstate exangues & debiles melius habent quàm hyeme. Plura vero si quis de hac re cupit, legat sequentem curationem in qua de æquali intemperie agitur. Secundo, egregio quodam dubio inquiritur Galenus inquit, in hectica indubitatum signum esse post assumptum cibum ægrotum caloris incrementum sentire, ac alterationem ipsam tandiu perdurare, donec distributus cibus appositusq́; humectauerit cordis ariditatem, & ita euenire sicut calci, & lapidibus calefactis aqua respersis, sed dicet vir medicus studiosus, signum hoc non tanti faciundum, quia omnibus febricitantibus, post assumptum cibum, similem vel communem alterationem fieri Galenus testetur libris* De diff. febr. *difficile igitur per hoc signum febris hectica à putrida distinguetur, Huic proposito dubio, Galenus vir post* Hippocratem *admirandus tacite respondet, quòd medicus vt febrem dignoscat hecticam, non simpliciter signo hoc contentus euadere debet, sed multis alijs duntaxat iunctis, à nobis supracitatis. Porro* Centilis de Fulgineo, *vir mea sententia doctus, & cuius lectioni olim ipse assiduus eram, cum apud* Salmaticenses *agebam, huic si recte teneo, dubio sic respondet (nam eius opera cum nostra perampla & instructa bibliotheca, apud* Antuerpienses *reliquimus) quod & si in putridis febribus post assumptum cibum calor febrilis intendatur, antea quoque intendebatur, id quod hecticis euenire nullus vnquam vidit, aut percepit febribus, nisi cum eis alterius febris fuerit complicatio, vt* Catharinæ Gondulanæ *nobili* Racusinæ, *prima harum curationum centuria, euenisse meminimus. Item quum inter notas pro dignoscenda febri hectica, quæ ab vrina desumitur, præcipua est, vt omnes fatentur medici,* cur

cur est quod Galenus libro tertio De præcognitione ex pulsibus dicat, hecticarum febrium notitiam ex vrina inuestigari non posse, quum in ijs vrina anceps sit colore, & sedimento naturali similis, vt in pestilentia diuturna sexcentis euenisse Galenus ipse obseruauit, vbi medicos indoctos quoque carpit. Nos huic quoque dubio respondemus, initio febrium hecticarum earum præcipue quæ subintrarunt ephemerarii modo, neque vrinam nec pulsum, certi quicquam portendere, & hoc forte eo citato loco Galenus intelligit, vt eius indicat phrasis, & dicendi modus, successu vero temporis, vrina maximum est signum, quum in ea plerunque sublimamenta quæ aranearum latas telas referunt & pinguedines, ac liquamenta conspiciantur, de qua dixit Hippocrates diuinus libro.vij. Prædictionum, textu trigesimoquinto, si pingue desuper natans aranearum speciem referat, damnandum est: indicat enim consumptionem, quanquam à renibus vel vesica id plerunque decidat, suadet idem Hippocrates sequenti trigesimoseptimo textu. Nam & bona vigente valetudine, quandoque in vrina pinguedines hæ apparent, quas medici indocti detestantur, & in malam reyciunt partem, quum tamen caloris naturalis victoriam ostendant, vt huius rei testis est Galenus libro quarto De sanitate tuenda, dicens, at vbi sanguis concoctus est, hæc in vrina apparent, atque etiam nubeculæ quædam desuper tenues superstant, veluti quod in summo lacte colligitur, & quod in summo refrigerati iusculi concreuit. In ijs igitur vult Galenus quod quũ adeps & pinguedo ex sanguine bene cocto & elaborato fiant, consequens sit, eius aliqua portio super vrinam innatet, referẽs quale pinguioribus iusculis refrigescentibus supernatat, vnde Galenus commentario tertio in librum tertium De morbis vulgaribus enarratione 72. tradit, se persæpe vrinam vidisse colore & substantia oleo similem, citra tamen vllum ægri detrimentum, imò vero interim plane contrario, cum ipsius morbi cõcoctione: aduertant ergo medicam artem exercentes, ne quũ vrinam oleosam uiderint, malum præsagiant.

Curatio secunda, in qua agitur de æquali intemperie, & inæquali intemperie, quæ potius appendix dicenda superiorum scholiorum est.

VT de hectica sermo completus & absolutus sit, de æquali intemperie & inæquali intemperie agamus decet, proinde absque procemio, Hippocratis & Mathematicorum more, sic accipito. Aequalis intẽperies, siue vniformis intẽperies, solum in hectica febre cõperitur, quũ iã facta sit, & nihil infieri habeat. dicitur autẽ æqualis, quia æqualiter & vniformiter affligit, vniformiter

ter autem affligit, quia nullam habet contrarietatem ex qua dolor, aut accessio eleuari possit: vnde Galenus libro huic dicato negotio, De inæquali intemperie, ita de hectica, siue æquali in temperie tradit. Quum vero omnes corporis solidę particulæ excalfactæ ad absolutionem iam sunt, eiusmodi febrem hecticā Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & spiritibus, sed in corporibus ijs quæ habitus rationem habent comprehensam, hæc doloris est expers, putantq; qui ea febricitant, omnino se febre carere, neque enim sentiunt eius laborem, omnibus scilicet eorum partibus æquè percalfactis, sed & conuenit de ijs inter naturalis scientiæ professores, in ijs quæ de sensibus prodant: nec enim citra alterationem est sensus, neque in ijs quæ iam ad perfectionem sunt alterata, dolor. Itaque etiam hecticæ febres omnes tum sine dolore sunt, tum nec sensu ab his qui ipsis laborant perceptæ. Non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur, quum omnes inter se iam similes sint redditæ, ac vnicam habeant consentientem temperiem. Hactenus Galenus, qui mea sententia, ita clare rem ob oculos ponit, vt pluribus nō opus fuerit verbis, modo dictis hæc adijciamus paucula, si in hectica febri tantum æqualē intemperiem reperiri diximus, nunc eam quoque in nonnullis pestilentibus inueniri dicamus: pestilentibus scilicet febribus, intelligatis velim, quæ præcipue cordis substantiam magis comprehendunt, & sæpe hecticæ sunt, vt refert Galenus, libro tertio de præcognitione ex pulsibus, capite tertio, & quarto, quæ cum sic cordis substantiam occuparunt, plerunque interficere solent, secus autem illę quæ cordis contenta obsident, vt citato loco idem monuit Galenus: inæqualis vero intēperies ea dicitur, quæcunque infieri aliquid habet, vnde quia contrarietatem habet, ex ea dolor oboriri potest, & accessio & paroxysmus, vt omnibus ferè morbis præter hecticam euenit, quemadmodum meminit Gal. libro, De inæquali intemperie, & Marasmo. Cæterum, Galenus libro De morborum temporibus, inæqualitatem inter sex paroxysmorum tempora descripta enumerat, quam inter principium & augmentum in paroxysmo collocat, non minus quoque temperiem inæqualem reperiri tradit, in ijs præcipue, quos frigus aut rigor inuadit, nulla subsequente febre, vt memoriæ commendauit libro De inæquali intemperie, quę inęqualis intemperies, siue frigus, in nonnullis mulieribus, crudis & vitreis humoribus refertis, à nobis seruatum est, nulla secuta febre, vt demum comprehensum sit, falsum esse id quod Hippocrates & an

tiqui in hac re scripserunt, rigori febrem necessario superuenire, vt quoque annotauit Galenus, & sui congerrones affirmabant. Plura vero qui huius tractationis legere cupit, Gentilem de Fulgineo percurrat, altera suarum extrauagantium quęstionum, ea precipue (si recte teneo) in qua de febribus agit. Cęterum cum eius & similium, hodierni medici stomachis delicatiores, respuant doctrinam, prędictis Galenianis contenti, nunc his supersedeamus.

Curatio tertia, in qua agitur de capitis destillatione, cũ ipsius capitis ingenti dolore.

REVERENDISSIMI Cardinalis Farnesij, domus prę fectus Titius, vir probus & doctus, quum quadam capitis mala intemperie afflictaretur, quam ex Germania contraxerat eo tempore, quo præfatus Cardinalis ad Cæsarem inuisendum con tenderat, contigit quod cum varijs obrutus esset negocijs, & nunc calidus, nunc vero frigidus euaderet, humor ob malam inibi intemperiem congestus, intensissimum dolorem cum suffocationis periculo repente efficeret. Nam ad fauces humor defluxerat, quibus febris non admodum vehemens apparebat, grauiter tamen totam noctem transegit, & in somnijs perdurauit, in aurora vero ad illum vocatus, omnia citata contemplor, ac ob intensissimum dolorem quem grauiter ferebat, de cephalica aperienda contendebamus. At ille timens venæ sectionem renuit, solo contentus clystere, cibum porro tota illa die nullum gustauit. Sed in nocte tribus à cœna horis, quæ parua uel nulla fuit, bolum hunc deglutiuit, & intra triduum sanus est factus, habet autem bolus sic. R. Pulpæ casiæ nouiter extractæ drachmas decem, agarici nouiter parati, drachmam vnam, pul ueris hieræ Galeni scrupulum vnum, saccharo excipiantur omnia, & fiat bolus, quem prædicta hora comedit, & eo multa egessit, & illico melius habere dixit, vt postea paucis adhibitis reme dijs, exintegram sanitatem obtinuerit.

SCHOLIA.

DE *agarico in hoc bolo admittendo dissidium fuit. Nam ipse nequaquam inijciendum contendebam. Franciscus vero Nursinus, famigeratissimus Romæ medicus, audacter illum adijciendum refragatus est, de febris autem incendio timor apud me erat.*

Curatio quarta, in qua agitur de vlceribus à morbo Gallico contractis, simulq; de symptomatis obortis ob vini potum, inunctione vnguēti ex argēto viuo cōfecti.

REVERENDISSIMI Cardinalis Farnesii famulus iuuenis robustus, & qui in horto transtiberino platanorum ingētium, & citrearum arborum curam tantum habet, quum vlceribus antiquis à morbo Gallico contractis scateret, & à multis tractatus incuratus maneret, illum multis antea peractis euacuationibus, vnguēto ex argēto viuo cōfecto, quinquies illiuimus, qui prǽter varia emissa sputa, sanguinē per os reiecit, cui sympto mati bolo armeno ebibito occurrimus, & bene habuit, at quum vinum, quo illi interdixeramus, clàm in magna biberet quantitate, denuo os illi inflatum est, & ipsius oris vlcera de nouo recrudescere cœperunt, imò ex pectore sanguis vt antea erupit quem per os emittebat, tandem abstemius factus, & dictis innouatis, intra quadraginta dies bene sensit, sanitati tamen integrę colophonem addidit buxi decoctum per viginti dies ebibitum.

SCHOLIA.

VNGVENTVM quo is curatus fuit, prima Centuria harum curationum medicinalium comperies, praecipue curatione 49 & 54 & 76. aduertendo tamen quod vbi plus gummositatum & tuberculorum reperitur, plus pinguedinum vnguento addimus, vbi vero plus pustularum, & vlcerum, plus puluerum apponimus, vt in hoc actitatum est ægrotante. Caterum scire decet, lignum buxum europeis frequens, & cerdonibus satis notum, lignum Guaiacum esse, quod superioribus annis ex Peru & insulis noviter repertis asportari cœpit, quod tamen ex insulis ijs adfertur pinguius, & consequens calidius est, nostrum vero moderatiorem sortitur temperaturam, ac proinde ijs qui calidiori sunt temperatura, & morbo calidiori affliguntur praecipue in æstate, liberalius eius decoctum damus, Guaiaci decocti vice, nec enim inter se arbores hæ differunt, quam soli diuersi ratione, nostrum vero hoc lignum buxum, vnice iecur plus iusto calidum emendat, & sudorem egregie euocat, vt sæpe experientia compertum habuimus.

Curatio quinta, de podagra curata sola præuisione.

DOCTOR Castillius, vir probus, podagra mo.bo famili

liari singulis annis per duos aut tres menses affligi solebat, at quum ante statutum tempus in quo eum morbus inuadere solebat, per vomitum purgaremus, factum est, quod quum per tres, vt diximus, menses prædicto morbo torqueri soleret, leuiter per tres dies ab eo tantum corriperetur, cæterum hic grauibus & difficilimis in vesica obortis vlcerationibus, me absente, obijt, non sine tamen multorum dolore, probus etenim vir hic erat, & doctus.

SCHOLIA.

SOLEBAT *olim Galenus huiuscemodi rebelles morbos sola praui-siua curatione depellere, quandoque sanguinis missione, quandoque purgante adhibito medicamento, quandoque vero euocato vomitu, & id plerunque veris initio, aut eo tempore quo sol libram ingreditur, vt libro de sanguinis missione, & Methodi medendi sæpe inculcat. Cæterum, quum varia sint medicamenta quibus vomitus prouitatur, nos tamen hoc sequenti vtebamur, quo opus complebamus, & æger ipse exacte absque dolore vllo & anxietate aliqua uomebat. Sic autem vomitorium medicamentum habet: Raphanum arundine crebris & multis foraminibus perforamus, quibus veratri albi & boni radices inserebamus, quem sic transfixum per noctem sub cineribus calidis manere sinebamus, in aurora vero veratri radiculis extractis, ac proiectis, raphanum ipsum minutim concisum in oxymelitis lib. media, per quatuor horas macerari permittebamus, postea vero oxymelite à raphano percolato, eius duabus vncijs, aquam ex decoctione anethi superinfundebamus pondere vnius libræ: quem potum tepentem, quandoque ieiuno stomacho, nonnunquam vero à prandio accipiebat, & multa euomebat: octo autem diebus ante morbi decretum tempus, & eius aduentum solitum euomere incipiebat, quod non continuis, sed alternis diebus faciebat, & vomitum repetebat, & optime habebat: porro vlcerationibus vesicæ superuenientibus, vt audio sexagenarius obijt.*

vomitoriu in Podagra

Curatio sexta, in qua agitur de medicamento quodam hæmorrhoidarum dolorem sedante.

REVERENDISSIMVS ille qui ab hæmorrhoidũ dolore grauiter cruciabatur, post multa & varia à medicis tentata præsidia, hoc remedio à nobis præsentato vsus fuit, & breui ab illo infestissimo dolore liber euasit. Habet autem remedium hoc topicum, siue locale dictum medicamentum, quod extra admoueatur, sic. R. Arantium pomum & id cultro excaua, in quo oleum rosaceum & pseudonardi, lauandulæ dictæ semina

 infunde,

infunde, & ad cineres calidos admoue, & calidum applica, & sæpe innoua, est enim mirum.

Curatio septima, in qua agitur de ingenti capitis quodã dolore, post oculum confossum superueniente.

MARIVS, vir natus quinque supra triginta annos, cum domi familiariter inter domesticos & amicos ageret, à Romano iuuene de repente percussus, per ampla quadam sica in capite vulneratus fuit, ex quo vulnere illi oculus sinister fuit confossus, à vulnere vero quinque interpositis diebus, de capitis grauissimo quodam dolore oculorum regionem comprehendente conquestus fuit, adeo vt in oculi fouea pugionem infixum esse, & alterum foras saltare clamaret, ego vero præsens tanti symptomatis sæuitiam videns illico cephalicam venam confossum oculum respicientem secare iussi, sanguinisq; vncias octo demere. At quum æger hac sanguinis missione melius, non tamen ex toto à dolore liber euaderet, secunda noctis hora post ventris cum balano respondentiam, totidem sanguinis vncias per prædictum vulnus effluere permisi, & confestim dolor ex toto euanuit. Topica vero medicamenta parum iuuerunt: sed primo, ne silentio prætercam, neque lector ignoret, æger bolum ex cassia deglutiuit, & victus ratio subtilis admodum fuit.

Curatio octaua, in qua agitur de casu ab equo calcitrone.

DIVVS Alfonsus Alencastrensis, supremus apud Lusitanos commendatarius, & apud Iulium tertium pontificem maximum orator grauissimus, intra domum quam trans Tiberim habitat, ex equo calcitrone cecidit, ex casu in costis versus spinam doluit, quem locum, etsi nullus in eo apparebat tumor aut liuiditas, nigritiesúe, ex oleo myrtino, adiectis pulueribus myrtillorum & rosarum inungi feci, ac fascia optime fasciari, sequenti vero die, simili modo quum eundem locum doleret, internam eiusdem lateris vbi erat dolor aperire feci venam, & ex ea sanguinis vncias quinque fluere, à qua sanguinis missione paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus est sanitatem, porro vt arbitror, infelicia tunc astra domum illam respiciebant. Iosephus, Cur sic? Amatus. Quia post huius Illustrissimi viri lapsum, interea cubiculo eramus occlusi, vt locum affectum

affectum contemplarer, & illi remedia adaptarem, diuus Franciſcus à Soto maiori, qui tunc poſt cœnam à nobis diſceſſerat, ab eius patruele, Franciſco Syluio, prope oſtium interfectus fuit. Ioſeph. Papè, quid audio? Ama. Ita res habet. Ioſe. Perceperas ne frater mi, cur ipſum interfecerat. Ama. Maxime, lis antiqua inter eos erat, de non contemnendo ſacerdotio, & vt ipſi aiebant gentilitio, quod vulgo de Iure patronatus dicitur, ob quod ambo ex Luſitania Romam venerant. Ioſe. Quomodo ipſum interfecit? Ama. Hæc miſſa faciamus. maiori ocio vacare oporteret, ſi hæc ad vnguem enarrare vellemus, nouit ea accuratius Fernandus à Turribus, nobilis vir Hiſpanus, & Reuerendiſsimi Archiepiſcopi Salernitani nepos, qui eodem equulo, infelici cum iuuene mortuo ſimul equitabat, & ambo, tūc, tunc, tertia hora noctis poſt cœnam à nobis diſceſſerant. Ioſe. Quid tunc clarus, & regia ſtirpe ortus Diuus Alfonſus, cum hæc domi ſuæ facta videret, loquebatur? Ama. Ea vt eſt vir prudens, æquo ferebat animo, ſed eius filius magnæ ſpei iuuenis, diuus Dionyſius, cum indignum hoc videret facinus, & miſellum corpuſculum tribus confoſſum vulneribus conſpiceret, à lachrymis oculos temperare non valuit, ſed præ cæteris ægrius tantum malum tulit doctiſsimus iuxtà ac ſapientiſsimus Balthe-ſar à faria, Orator quoque vigilantiſsimus: & qui tunc in Luſitaniā iter parabat. Ioſe. Nouit ne hæc ſummus pontifex. Ama. Illico eadem nocte, & ſequenti die publico præconio euulgatū fuit, quicunque traderet Franciſcum Syluium, quingentis aureis ducatis donaretur. Ioſe. Fuit ne captus? Amatus. Romæ non, ſed extra vrbem bis, & amicorum auxilio liber euaſit, pręcipue Senis, vbi in carcerem coniectus fuit. Ioſe. Noueras ne Franciſcum Syluium? Ama. Noueram, & mihi charus, ille erat amicus, adeo vt dum vixero, nunquam mihi è pectore decidat.

Curatio nona, in qua agitur, de pueri cuiuſdam caſu.

PVER natus annos circiter octo, ex feneſtra cecidit alta, ex quo lapſu per duos tanquam emortuus iacuit dies, ad quem accedens ipſe, protinus cum totum cōſpexiſſem, & nullibi vulnus aut fracturam, luxationemúe habere deprehendiſſem, ipſum in ſindone, vino ſtyptico immerſo, & bene calido, ac paululum manibus expreſſa obuolui, & in lecto optime cooperiri feci, quo remedio copioſiſsime ſudauit, & ſanus factus fuit. Eſt autem huius generis remedium apud Hiſpanos in omni lapſu admodum

frequens

frequens,& usitatum, ab scribentibus de casu & offensione prætermissum, quum tamen potissimum sit, si tamen æger ebibere pro tunc aliquid potest inter tam multa ab authoribus scripta,& ab Argelata in sua chirurgia citata,ad pulueres Mesue, capite de Rhabarbaro conscriptos confugimus, quos in potu tribuimus, & ita habent. Rhabarbari boni acerbi,drachmam vnam: mumię grana duo,rubeæ tinctorum,vel ut alijs placet, granæ tinctorũ, granum unum & medium,omnia puluerizentur,& uino styptico excipiantur,& bibat,porro vinum stypticum, in quo sindon imbuta fuit,sic conficitur. Reci. Vini rubri,vel fului boni,libras decem,cui superadde rosarum rubearum siccarum,roris marini, summitatum myrti, an. manipulos duos,in cacabo uel caldario, ad ignem fiat decoctio, in quod vinum sindon vel stragula immergatur. Et parum manibus exprimatur, & eo calido optime æger inuoluatur.

SCHOLIA.

QVOMODO *stypticum hoc vinum sudorem euocet, percuntabitur optimus medicus, quum sua adstrictione id corpus constringere potius quàm dilatare ratio dictitet? Nos huic dubio respondentes, dicimus ita huic vino euenire,veluti oleo rosis concinnato,& inde rosaceo dicto,quod ob contractam à rosis stypticitatem, penetrantius fit, quàm per se oleum: sic & acetum ob partes constringentes, eius subtiliores impelluntur,& magis penetrat. Vinum igitur hoc per expiramenta ingressum commotos ex lapsu humores subtiliat & extenuat, quos sic extenuatos, & in vapores redditos, per expiramenta siue exiguos omnes corporeæ molis meatus (πόρους Græci vocant) natura eijcit, qui postea in cute frigiditate condensati, in aquam vertuntur, & sudor resultat. Vel si magis platet,dicas naturam vini stypticitate roboratam, ad cutem eos humores, qui membrum obsedere aliquod erant dispositi, transmittere, ex quibus sudor consurgit.*

Curatio decima, in qua agitur de casu.

MORENA Hispana,meretrix Romę famosissima,cum domum instaurare faceret,quam paucis antea diebus mille & quingentis aureis ducatis emerat, contigit ex quadam eius parte caderet, à quo casu vniuersum eius corpus contusum fuit: imo varijs in locis signa quædam apparuerunt, quæ Græcis hypopiasmata,Romanis sugillata,& liuores ex ictu prouenientes, aut uibices appellantur. Ad hanc igitur accitus ipse, illico pedis uenã, saphenam dictam,secare feci, sanguinisq; vncias quinque fluere, à qua sanguinis missione pulueres prædicta curatione descri-

ptos

ptos,ebibendos quoque illi dedimus, & ſtragula uino rebus ſtypticis confecto immerſa,ac manibus expreſſa,eam obuolui fecimus,& cubili optime cooperiri, quibus optime ſudauit, & intra quinque dies ſana euaſit, porro à uino ijs diebus ſemper abſtinuit,& pro uictu panatelam,uel panem lotum ſaccharo coopertum,aut huius generis ſimilem cibum accipiebat. Cæterum,uibices ex tapſia ceræ miſta,remedio,ſi Plinio credimus, Neroni ſatis familiari, breui ex toto euanuerunt. Nam & ceruſa raphani ſucco excepta ad eadem multum ualet, vt albumē oui per ſe, aut conſtringentibus pulueribus miſtum, vt cætera alia varia præteream remedia,ſecundum varia tempora morbi adhibenda.

SCHOLIA.

HVIVS *morbi curationem proſequitur Galenus libro quinto De compoſit. medicamentorum per loca,capite primo,ex quo paucula hic ſubijciam verba, vt neoterici noſcant quanto errore detineantur in ijs curandis vibicibus, quum illico morbi initio balauſtijs,corticibus granatorum, myrto & alijs conſtringentibus remedijs & potentioribus vtantur,quod quàm à Galeno alienum ſit, & à vera curandi methodo, hæc ipſa Galeni verba ex loco citato teſtantur,& ita habent, Dictum etiam antea à me eſt,quod ex diſcuſſorijs medicamentis in principio præſtantiora ſunt, quæ modicam aſtringendi vim complectuntur: qualia ſunt roſa, & melilotum, & crocus: non tamen ex euiſmodi pharmacorum numero eſt myrtus, vtpote vehementer aſtringens, quapropter ego nunquam ipſa vti auderem, præſertim ſi iam liuidus ſit color ſugillationum. Hactenus Galeni verba, per quæ ſatis percipitur, myrtum à Galeno pro ijs curandis vibicibus vituperari.*

Curatio vndecima, in qua agitur, de quodam præceptis medicis non obediente.

ILLVSTRISSIMVS Dominus Camillus Columna, grauiſſimis,& ſæuiſsimis morbis torquebatur,præcipue capitis deſtillatione,nephritide,diuturna podagra, & chiragra, cuius curam ſuſcipiens ipſe,omnia,vt decet,cum debito uictus ordine deſcribo. At ille omnibus aſtare,vel facto iuramento,promittit: deus bone,uix ſextum ebiberat ſyrupum,ea intentione ut per catapotia purgaretur,quando frixa oua,& oſtracorum neſcio quod genus pro arbitrio in cœna comedit,ſed non ſine culpæ pœna. Nã ea nocte ita colico & renum dolore afflictus fuit, vt eum mori domeſtici crederent,in aurora uero ad eum accedēs, uix ex mula deſcenderam, quando eius plures clientuli omnia examuſsim

mihi

mihi referunt. Sed eorum vnus cubicularius,& qui uictum porrigit,rem ex toto aperuit. Decet autem medicum priusquam ad ægrotum ueniat, domesticos interrogare, & de eius statu ac dispositione percontari, quo facto raro vel nunquam aberrabit, hac enim uia incedens Gal. multa præterita ægrotantibus obijciebat,quæ tanquam miracula ab eis habebantur, ac postea maiori cum animo sese illi concredebant,ut ex libro De præcognitione facile quis iudicare poterit. Quum igitur eum conuenirem, ac ipse de symptomatis nocte antea habitis conquereretur, ego tanquam rei inscius simulo,alioqui quæritans unde hæc euenire poterant. ille uero omnino ignorare respondebat, ego uero in uictu ipsum peccasse contestabar, & cum rem ex toto tenerem, quid nam in cœna nocte præterita accepisset, inquiro. ille nihil noxij aut mali succi respondet, tunc hominem rogo, quid illud sit singulatim recenseat. Ille,primo capi carnes,à quibus omnino abhorreo,gustare cœpi,ait,dein frixa oua mihi apposita sunt, quæ tantillum gustaui, demum ex ostracodermis vnũ uel aliud genus,lubentissime comedi,asserit: tunc ego submissa uoce,hęc promissis respondere,aio,ac venia demandata recessi, non rediturus ad illum tametsi vnum vel alterum ex suis castris mihi donodaret. Nouit hæc summus pontifex,nouereque plures reuerendissimi cardinales,ac alij principes Romani.

SCHOLIA.

LANGVENS *medico obedire debet, vt mandat Hippocrates primo Aphor. & libro primo De morbis vulgaribus, vnde ijs qui medicorum preceptis non obsequuntur, medicinale consilium dandum non est, vt suadet Galenus libro De sanguinis missione, & sexto De tuenda valetudine, & primo De diebus decretorijs: nec enim apud me pecuniæ, quas Illustrissimus vir hic mihi liberaliter elargiebatur, tantum vnquam valuere, vt eius artis medicæ nobilitati & excellentiæ anteponerem, sciens vtique, quod sapientia propter seipsam expetenda est, non vero propter lucrum, vt suadet Galenus, libro illo, cui titulus est. Quod optimus medicus sit & philosophus, & secundo Methodi medendi, veluti sexcentis alijs locis.*

Curatio duodecima, in qua agitur, de colico affectu, simulque de lupino stercore.

NOBILIS Romanus, qui prope capitolium non procul ab Ara cœli cœnobio lignipedum Franciscanorum habitat, colica affectione grauissime torquebatur,ad quẽ plus minus,quinque

quę vel sex medici inuisendum venimus, contra quem dolorem cum multis & selectis medicamentis usi essemus, præcipue per clysmos iniectis, nullum præstãtius, aut diuinius remedium pro eo propulsando inuenimus, quàm lupi intestinum, in pollinem etenim redactum, & uino generoso exceptum: ac calidum epotum, breui opus suum confecit, & ipse æger sanus euasit. Curent igitur medici intestinum hoc apud pharmacopolas semper ut habeatur.

S C H O L I A.

LVPINVM *stercus candidum, quale vbi ossa ederint, lupi excernere solent, pracipue super vepres, spinas, frutices, & proceriores herbas inuentum, Galenus decimo libro De facult. simpl. med. non solum cum vino ebibitum, sed ilibus appensum vinculo confecto ex lana ouis à lupo laniata, aut ex ceruina pelle, summopere colicis affectu prodesse tradit. Auicenna vero fen sextadecima, libri tertij canonis, capite decimoquarto quarti tractatus, lupi intestinum exiccatum magis quàm eius stercus laudat, id quod hodie & sape experientia, ita esse à nobis comprobatum est, sic enim Auicenna citato loco tradit, & dictum est, quod corpus intestini Adib cum exiccatur, & teritur, est magis vltimum iuuamentum quàm stercus eius, & illud quidem non est longinquum, hactenus Auicenna. Super cuius verba animaduertendum duximus, quod Adib apud Auicennam in vniuerso suo canone, pro lupo accipitur, vt conferenti ea qua à Galeno de lupo & eius membris, ac iuuamentis inscribuntur, cum ijs qua ab Auicenna de Adib traduntur, notum euadet, cum tamen reuera Adib apud Arabas longe aliud animal sit à lupo, vtpote gregale, apud Africam frequens, quod effigie & magnitudine, inter lupum & vulpem cernitur, animal in totum iners, adeo vt victum sibi captare nesciat, sed prada à leonibus derelicta plerunque vescatur, qua de causa leones semper comitatur, de quo latius à nobis super Dioscoridem proditum est.*

Curatio decimatertia, in qua agitur de nonnullis, qui ex Lusitania Romam venerunt, & ægrotarunt.

DIVI Alfonsi Alencastrensis, famuli & serui, qui ex Lusitania per nauim Romam venerunt, ferè omnes ægrotarunt, & febribus uarij sunt vexati, sed debitis adhibitis remediis, omnes per nos adeo sanitati sunt restituti.

S C H O L I A.

AEGROTARVNT *ij, sed non aeris varietate, quippe Vlyssipponensis aer, à quo ij soluerant, non multum à Romani aeris qualitatibus distat,*

stat, quinto autem in climate Roma vrbs antiqua situatur, adeo vt per eam parallelus denominationem accipiat, & διαρρωμης appelletur. Vlyßipon quoque eidem climati subiacet, imò vtraque easdem ferè polares eleuationes habent, quæ polares eleuationes veræ distantiæ sunt ab æquatore, quum quanta est eleuatio poli ab hemisphærio nostro, tanta est Zenid capitis nostri ad æquatorem æqua distantia, habet autem Vlyßipon, polaris eleuationis gradus ferè quadraginta, Roma vero quadraginta vnum, quibus adde ea quæ medicus præcipue pro regionum, & ciuitatum, aut locorum venanda temperatura seruare debet, scilicet quod Vlyßipon vrbs est occidentalis omnium Hispanorum consensu totius occidentalis plagæ clarißima, quæ in plano sedet, & eius plateas Oceanum mare præterlabitur, in quod aurifer Tagus paucis antea stadijs ingreditur, & nullis niuosis montibus afflatur, neque ullis fœdis syluis, aut paludibus horridis inquinatur, non stagnis, non lacubus, non specubus, aut cauernis, à quibus halitus pestilentes oriri solent, & eisdem ciuitates plerunque infici, vt varijs Italiæ & Græciæ ciuitatibus contingit, imò potius in circuitu campos fertiles habet, amœnißimos hortos, limpidißimos fontes, clarißimos fluuios, iucundißima vineta, fertilißima pomaria, à quibus omnibus saluberrimus aer consurgit, summam temperiem in quatuor anni temporibus seruans; quum media vigente æstate, æstus non ita furit, vt homines torqueat, neque frigus hyeme ita riget, vt ad ignem homines confugere cõpellat, vix enim Vlyßippo glaciem aut niuem vidit, qua de causa simplicißimis vestibus vel media hyeme, nullis fulcitis pellibus vestiuntur: perflatur autem ciuitas hæc, maiori ex parte suauißima inspirata aura ab Oceano, omnium rerum, vt Hesiodo & Homero placet, parente. Roma quoque omnia fere Vlyßipponi tributa habet, sed Orientalis est, quæ austrum quàm septentrionem magis respicit, & ea de causa temperiem caliditate & humiditate superat, et ideo destillationibus, vt Galenus tradit obnoxia, quam Tyberis fluuius, olim Albula dictus, interfecat, & non procul in mare se exonerat, vt merito eandem cum Vlyßippone sortiatur temperaturam, quo factum est, ut homines Romani cum Vlyßipponensibus & Lusitanis cæteris facie persimiles uideantur, imo uita longitudine æquales ferè sint, ut paulo inferius docebimus. Cæterum, Auerrois Cordubensis libro secundo sui collectorij, hominum facies, & capillorum colorem considerans, quintum hoc clima cæteris temperatius dixit, quod verum esse, quicunque septem climata, vel eorum maiorem partem perlustrauit, fatebitur, modo collationem climatis ad clima faciat, non vero vnius ciuitatis ad vnum clima, scimus autẽ nos, in unoquoque climate loca temperata & distemperata reperiri, nam Castellum album mihi propria patria, & cuius Ptolemæus meminit, æquè ab Vlyßippone, & Salmantica totius Europæ celeberrima Academia distans, temperata est. Guardia tamen ciuitas illi propinqua, frigiditate ita pollet,

vt

vt media æstate homines in ea algeant, sed id illi ob prominentem montem, hodie ab stella dictum, euenire, certius est quàm quod à me multis probari possit, qui ex directo eam respicit, & ex niue qua semper albicat & scatet, eleuato flatu in eam inspirat, collato igitur quinto hoc climate ad quartum, multo plura in eo temperata loca reperiri quàm in quarto, certo scimus. Proinde Hippocrates, *(qui ob* Coum *ciuitatem patriam sibi charissimam, & temperie affectam, quartum clima cæteris temperatius dixit) in præsenti parcat. Scimus autem nos, quartum clima plura loca ita distemperata habere, vt uix habitari possint, quæ de quinto climate minime dici possunt, vt ex* Ptolomæo, *prima Asiæ tabula, quisque coniectare potest: si modo ea propriis oculis, & corporis sui iactura vnquam uidit.* Hippocrati Galenus, *vt solet, suffragatur, aphoris. lib. tertio, enarratione quartadecima, veluti libro secundo* De *sanitate tuenda,* Auicenna *quoque sen prima primi lib. doctrinæ tertiæ, capite primo, in quo de complexionibus disseritur, post æquinoctialis habitationem, quam temperatam esse auguratus est, quia nulla in ea aeris mutatio reperiebatur, sed aer potius similis toto in anno semper erat, quartum clima cæteris temperatius dixit, quem* AlbumaZar *secutus fuit, & plures alij viri doctrina, & eloquio grauissimi, quos omnes fouere videtur* Aristoteles *libro secundo* Metheororum, *cum Græciam laudet, quæ maiori ex parte sub quarto climate sita est, quia, vt tradit* Auicenna, *huius climatis habitatores non vruntur, vt qui in primo climate, neque valde calescunt, vt in secundo & tertio, neque multum frigescunt, ut illi qui sunt in fine quinti, uel alij latitudine remotiores, quibus addunt harmonicam rationem, quæ docet, medium quarti climatis, utpote medium locum inter septem tenens, summum habere temperamentum, sed hæc tametsi à clarissimis uiris prodita sint, ea tamen falsa esse hodie experimur, videntes vtique,* Rodum *ciuitatē, per quam quartum clima nomen sibi vendicat, &* διὰ ῥόδου *vocatur, calidissimā esse, veluti cæteras ciuitates & loca in eodem contenta climate, quæ dubio procul temperiem per caliditatem excedunt. Sed age, esto quod sub hoc quarto climate habitatio sit temperata, vt* Hippocrates *dixit, & à nobis citati viri clarissimi credunt, inter quos* Pliniū *quoque lib. 2.* Naturalis *suæ historiæ, adnumerare est, vel quod sub quinto climate temperatius viuitur, vt* Auerrois *putat, & nos credimus, habita ex eisdem experientia, vel vt* Auicenna *ait, sub æquatore temperatior sit habitatio, aut vt neoterici aliqui volunt, nullibi temperatius viuatur, quàm sub sexto climate: dignum inuestigatione erit, an in ijs temperatis locis, homines longiori tēpore viuant, quàm in distēperatis, nos quæsitū hoc expositūri, ex* Hippocrate *primo scire facimus, quod hominū temperaturæ regionū naturis, vbi nascuntur, plerunque respondere solēt, vt apud librum* De *aere, aquis, & locis sæpe inculcatur, quia vbi mutationes temporum contingunt frequentes, & plurimum inter se diuersæ, ibi formas hominum,*

hominum, & mores ac naturas plurimum differentes reperiri, necesse est, vbi uero æqualitas & vniformitas est, ibi homines æquales & temperati sunt, hoc autem argumento usus Hippocrates, *Asiaticos* Europæis *temperatiores prædicto in libro facit, Europæos uero Asiaticis magis distemperatos, sed bellicosiores, tum etiam quia* Europæi *suo iure viuunt, Asiani autem regibus & dominis sunt subiecti, quæ duæ potissimæ sunt rationes, quibus* Hippocrates *per totum eum librum utitur. Sed primam, vtpote nobis nunc deseruientem, percurramus: quæ indicat, hominibus tales inesse temperaturas, quales regiones, in quibus uitam degunt, sortiuntur. Sic enim* Hippocrates *citato libro inquit, dico quidem plurimum differre* Asiam *ab* Europa *secundum naturas omnium ex terra nascentium, itemq; hominum, longe enim pulchriora & maiora omnia nascuntur in Asia, estq; regio ipsa, hac nostra multo mansuetior, sunt etiã hominum mores benigniores et cultiores, causa uero horũ est temporum anni temperata mistura, siquidem in medio solis exortu sita est ad aurorã, à frigiditate ac caliditate omni remotior, incrementum autem et benignitatem inde proficisci omnibus in confesso est, quum nihil sit præcellens & cogens violenter, sed per omnia æqualitas vigeat; & cætera quæ huic negotio multum faciunt, & consulto prætermittimus, in quibus clare percipitur, in regionibus temperatis, homines temperatos gigni, in distemperatis vero distemperatos, quam sententiam* Galenus, *vt* Hippocratis *maximus ampliator, ita eam varijs in locis suæ doctrinæ exponit & ampliat, præcipue libro 2.* De *sanitate tuenda, & ita pro compendio habet. Cæterum, dum proposui hominem eo corporis statu, de quo quæri non posset, obiter etiam regionem ipsius potestate nimirum definiui, quum neque optimo temperamento, neque irreprehensibili omnino membrorum modulo corpus vllum in ijs regionibus quæ à temperamenti modo recesserunt gigni posit, quippe sicci, graciles, & veluti torrefacti, in æstuosis tractibus homines fiunt, rursus frigidioris plagæ incolæ, inæquali temperamento uisuntur, vt in quibus externa frigeant, interna impense caleant.* Itaque apud Gallos, Scythas, Aegyptios, Arabas, *ne per somnium quidem vsquam est vidisse id corpus, quod veluti* Polycleti *regula existit, cui in nostro situ non pauca similia videas, siquidem nostræ regionis quæ in latitudinem non paruam extenditur, id quod in medio habet, optime sanè temperatum est, cuiusmodi patria est* Hippocratis, Hactenus *Galenus, qui corpus temperatum, siue optime constitutum, in regione temperata gigni posse, secus autem in distemperatis fatetur. Cæterum, quum corpus temperatum longiori tempore viuat, quàm distemperatum, consequens est, quod homines in regionibus temperatis geniti, cæteris diutius viuant, quod an verum sit, paulisper regiones percurrendo, inuestigabimus, & primo ab æquatore initium sumentes, sub quo, vt* Auicennæ *placet, habitatio temperatissima est, subiacet hodie sancti* Thomæ *insula æquinoctiali, quam* Lusitani

sitani nostri vtpote regi nostro parentem, multum frequentant, saccharum inde in Lusitaniam transferentes, & inde in varias orbis regiones, quam æthiopes homines nigri incolunt, magna ex parte incolumes, & sani viuentes, quia apud eos nullæ temporum vicißitudines aut mutationes fiunt, sed caliditas vniformis potius semper apud eos uiget, vnde sexagesimum uix uitæ annum attingunt, quia eorum radicale humidum pauculum & exustum est, quod attestatur, quia sicci, graciles, & ueluti torrefacti sunt, vt in quibusuis æstuosis alijs tractibus homines fieri contingit, ad hæc imbelles, timidi, & effœminati. Sed ad quintum clima descendamus, quo cæterorũ nullum, vt Auerroi placet, temperatius existit, & ex illo Romam & Vlyßipponem vt præcipuas & magis temperatas ciuitates contemplemur. Nam Roma, de qua Plinius tot & tanta laudibus extollit, libro tertio Naturalis suæ historiæ capite quinto, & Galenus, libro primo De articulis, enarratione 24. ex Polemone eam totius terræ habitabilis compendium vocat, in quam ipse Galenus, ætatu suæ triginta duorum annorum peruenit, & in ea hæc hodie literis mandamus, ita suorum peßima nouerca existit, vt Romanorum ciuium perpaucos nunc ad senectutem venire nobis contingat videre, perpauci autem ex ciuibus genuinis & veris Romanis, sexagesimum attingunt annum, uon minus ac exteri ætate maiores ad eam confluentes, qui quoque breui intercipiuntur, vt qui hæc contemplantur norũt. Neque minus hodie & sæpe Vlyßiponensib. euenire certo scimus, qui maiori ex parte iuuenes è vita decedunt. Quid vero de quarto climate dicemus, in quo plures homines temperatos reperiri, Galenus est autor, quum tamen eodem autore, libro de Historia philosophica, ex Asclepiade, vt Aethiopes ex omnibus nationib. citius ad senectutem perueniũt, ita Angli præ cæteris diutius viuunt, & ad vigesimum supra centesimum annum solent vitam ipsam protrahere, quia eorum genuinus calor cum subiecto humido tandiu per frigus asseruatur. Est autem Anglia, regio insularis frigida, olim Britannia dicta, septimo subiacens climati, cuius parallelus sextusdecimus est, diem longißimum habens, sexdecim horarum cum dimidia, & quæ inter septentrionem & Thraciam, siue circium dictum ventum locatur, vel vt Mela, viro graui placet, inter septentrionem occidentemq; profecta, grandi angulo Rheni ostia prospicit, deinde obliqua retro latera abstrahit, altero Galliam, altero Germaniam spectans, tum rursus perpetuo margine directi littoris ab tergo abducta, iterum se in diuersos angulos cuneat triquetra, & Siciliæ maxime similis, & cætera. Si igitur ita est, quod in hac insula homines in tam longum vitam contrahunt tempus, videtur temperiem ad vitæ longitudinem nihil conferre, imò homines abstemperatos longiori tempore vitam ducere quàm temperatos esse astruẽdum, id quod nunc à nobis pro vero firmandum est, quum par quoque animalibus distemperatis euenire contemplemur, videlicet, cornicibus, coruis, & ceruis. Qua-

 propter

propter Theophrastus, vir ingenio plusquam humano praditus, merito humanum genus, de vniuersali natura conqueri posse meminit, cum animantibus ijs tam longam elargita fuerit vitam, hominibus vero tam breuem et curtam, ac ipsam quidem miserrimam, concesserit: nihil igitur aliud optata temperies in homine molitur, quàm quod omnes in eo virtutes & actiones simul exactæ sint & perfectæ, & respondentiam ac coalternationem vicißitudinariam inter se quandam habeant, quod est, vt earum nulla opus suum aggrediatur, antea quàm prior, cui vicaria succedit, suum obierit munus. Vt ergo Aethiopes calidam regionem incolentes breuis sunt vitæ, quia maximo calore exusti eorum innatum calidum cum subiecto humido cito exoluitur; ita Angli & Dani, ac apud Belgas Olandi, frigidam regionem habitantes, cæteris diutius viuunt, medij vero inter eos commorantes, medio modo viuunt vt Hispani & Galli, quibus addimus Italos, & Græciam habitantes Turcas. Sed vitæ longitudinem Anglis & Danis ac frigidam regionem incolentibus euenire, quia hominis temperatura ad caliditatem declinet, quæ frigore contemperatur, in dubium verti posset. Simul quia calor innatus per frigus magis seruatur, nec ita exoluitur vt alijs in regionibus. At licet Galeni ex Asclepiade axioma verum esse certo sciamus, hodie tamen Venetos Anglis & Danis, ac quibusuis alijs nationibus longiori perfrui vita obseruamus, nusquam enim tot senes, tamq; venerandam canitiem spectabis nisi Venetijs, apud quos fructus succosi, & carnes incorruptæ diu asseruantur. Vt receptui igitur canamus, ij de quibus curatio nostra agit, non aeris, aut cœli, aquarumúe varietate ægrotarunt, sed magis ob contractos à naui labores, in qua eos (vt fieri solet) misere paßi sunt: solent vero qui ex regione contraria proficiscuntur, & in alteram veniunt, sæpe non solum ægrotare, sed mori, vt Aethiopibus sub æquatore, & sub primo quoque & secundo climate habitantibus, in Hispaniam aduectis euenire videmus, & eo magis, si in frigidiorem regionem trahantur, id quod Auicenna dixisse videtur, Fen prima, libri sui canonis, quum dicat, Aethiops enim si ad Germani temperaturam se transferre tentet, ægrotabit quidem, vel morietur. Hæc autem hucusque à nobis diserta de septem climatis, à priscis constitutis, dicta esse intelligatis velim, quæ inter æquinoctialem, & septentrionem continentur, quanquam illis hodie duo & tria, quatuor, & plura alia addere possemus, si modo terræ portiones habitabiles priscis ignotas quoque partiamur, ab eo puncto vbi Ptolemæus primum clima describere cœpit, ad æquinoctialem vsque dimensum facientes, neque minus terræ tractum, ab eo puncto vbi septimum definiuit, versus septentrionem siue polum arcticum, sub quo hodie plurimæ & potentes gentes viuunt, vt sunt Dani, Gothi, Norduegij, Suedi, Finlandi, Pruteni, Rutheni, & ferè sub ipso polo Lapones, nam de quinque alijs orbis sectionibus siue clymatis, à neotericis nuper inuentis, quæ ab æquinoctiali

ad

ad meridiem protrahuntur, sermo noster non est habitus, in quibus, vt à fide dignis accepimus, regiones temperatissimæ comperiuntur, & homines longa vita præditi. Cæterum, vt candidus lector nobiscum in hanc condescendat sententiam, scilicet, quod homines distemperati in regionibus distemperatis, potissimum frigidis, longiori viuant vita, legat Hippocratem libro De aere, aquis, & locis, apud quem Coum, & Gnidum, ciuitates temperatas esse, vt Galenus credit, non lego, imò ipsis Asianas alias temperatiores ipsemet Hippocrates facit, vt ex ipsius à me citatis verbis suprà adnotaui, post Hippocratem Aristotelem percurrat libro Problematum, præcipue sectione quartadecima, & libro De longitudine & breuitate vitæ, non minus Plinium libro secundo Naturalis suæ historiæ, capite septuagesimooctauo, & Galenum libro cui titulus est, Quod animi mores sequuntur corporis temperaturam, & Auicennam Fen secunda libri primi, præcipue vbi de locis habitabilibus calidis & frigidis agit, in quorum capitum altero Aethiopes intra trigesimum annum senescere inquit, in altero vero homines fortiores & audaces, ac longæuos reperiri asserit, quæ omnia ab Hippocrate & Galeno sunt decerpta: ijs annectare est Albertum Magnũ, libro De locorum natura, & ex recentioribus duos Ferrarienses, alterum Manardum, citato loco, & Epistola prima libri septimi, ad Iacobum Ciglerium scripta quod sub æquinoctiali est habitatio; alterum Antonium Musam Brasauolum, libro tertio Aphorismorum, enarratione apud Galenum quartadecima: neque enim poetis fides vlla habenda est, præcipue Ouidio, qui de Zona septentrionali scribens, libro De tristibus tertio, ita inquit.

Siue locum specto, locus est inamabilis, & quo
Esse nihil toto tristius orbe potest.
Siue homines, vix sunt homines hoc nomine digni,
Quamq; lupi sæuæ plus feritatis habent. Item
Omnia barbariæ loca sunt, vocisq; ferinæ,
Omnia quæ possunt, plena timore sonant.

Nec minus Vergilius primo Georgicorum, errat vbi Zonas describit, & ita habet,

Quinque tenent cælum Zonæ: quarum vna corusco,
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni,
Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur,
Cærulea glacie concreta, atque hymbribus atris.

Frequenter tamen hodie Lusitani nostri sub æquinoctiali commercium exercent, & viuunt, veluti sub polo Lapones, vt falsa esse quæ ab ijs viris, alioqui doctis, sunt dicta, hodie deprehendantur.

Curatio quartadecima, de morsu viperæ.

VERIS fine, properante iam æstate, duo iuuenes Ancona Auximum ciuitatem proficiscebantur, quorum alter quum ab itinere meiendi gratia diuertisset, viperam prope arboris cauernam offendit magno tamen applausu, sed infelici successu. Contendebat autem is altero cum socio, se viperam manu absq; offensa aliqua capturum, gloriabaturq; nonnullis murmuratis uerbis, serpentes omnes tanquam stupore affectas illi obedire. Alter vero hunc deridebat, demum ad sponsiones res deuenit, sed vipera plus iusto audax, truculenta, immota semper mansit, demum quum is manum porrexisset vt illam caperet, illa rabido & venenoso furore percita, eleuato collo ipsum in manus digito momordit, qui cum sic commorsus doleret, citissime ori digitum admouit, forte vt sanguinem, dentibus compresso digito sugeret, non vero vt mortem sibi asciSceret, breui autem infelix hic sua culpa, mortuus fuit, neque medica auxilia illum quicquã iuuerunt, euasisset tamen ni serpentis venenum ori admouisset, Roma autem tunc Anconam nos recipiebamus.

Curatio decimaquinta, in qua agitur de variolis, & morbillis, exanthematis dictis, de eorumque symptomatibus ante apparitionem venientibus.

PVER natus annos sex, temperatura sanguineus obesulus, vigente canicula cum recte valeret, repente oris tortura, cũ corporis totius tremore correptus fuit, contra quas affectiones, mulieres præsentes multa tentarunt remedia, & ad collum varia suspenderunt amuleta, sed frustra, quum perinde ac primo eædem manerent affectiones, ad quem accersiti nos secunda die, iussimus per crurum scarificationem, sanguinis vncias quatuor extrahere, à qua sanguinis extractione puer sequẽti die melius habuit, imò diuersiua hac euacuatione, ab onere & pondere alleuiata natura, & alacrior reddita, ac supra residuum materierum potentior facta, humorem morbum fouentem ad cutim transmisit, ex quo exanthemata variolæ dictæ, effloruerunt. Cæterum vt breui erumperent, & in totum exirent, aquam hordeaceã in qua caricæ pingues ebullierãt, ieiuno stomacho, ac interdiu in potu, dabamus. Et breui sanitatem obtinuit. Vagabatur autem hoc tẽpore

pore exanthematum omne genus, non solum pueros, sed natu grandiores corripiens. Porro paucæ, sed crassæ & rubentes uariolæ hæ erant, quas ne puer scalperet manu, summopere curabamus. Solent autem plerunque ex scalptis variolis fœdæ oriri cicatrices, quæ difficulter postea emendantur, nec secus de membris quæ variolis & morbillis plerunq; affici solent, solliciti fuimus, vt oculus, pulmo, intestina, guttur, & olfactus sensorium, de quibus Auicenna consulendus venit Fen quarta libri primi, capite vndecimo, tractatus quarti, vbi prudenter admodum hæc pertractat, ob quorum membrorum incuriam, pueri plerunque ex ijs variolis moriuntur, vel saltem lusciosi, vel visionis diminutæ, aut asthmatici manent. Animaduertant igitur medici puerorum febricitantium curam habentes, qui quum eos in uariolas aut morbillos labi contemplantur, sic ab eis, tanquam à morbo liberis illico discedunt. Calido autem in loco, vel saltem æstatis tempore, temperato, minimeq; ventoso, puer manere debet, & rubris pannis, vel cocco infectis, cooperiendus, modo tamen ægrotantis non attingant carnes, vis enim constringendi huiuscemodi pannis inest. Victus ratio ijs pueris sic affectis sit, panatella simplex, vel iure pulli gallinacei apparata, aut amigdalatum, aut ptisanæ cremor, quem colatam ptisanam appellamus, Arabes sanic hordei appellant, aut panis frigida lauatus, & saccharo coopertus, vel semina melonis saccharo incrustata, vel ex cucurbita vnum vel alterum paratum insculum. Sed post exactam earum eruptionem, si febris mitis est, vt remitti plerunque solet, tunc ex pullo contusum, frigidis seminibus concinnatum, liberaliter concedi potest, vel ipsius pulli, aut capi caro. Veru ntamen quũ primum symptomata apparere incipiunt, intra tres dies variolæ maiori ex parte erumpere solent, quæ vt facile exeant cum primum apparere inceperint, sic adiuuandus est æger sequentib. decoctis, & apozematis.

Vt uariolæ cito foras pellantur.

Aqua hordei saccharata, & tepida ebibita, variolas ad cutim facile transmittit. Ad idem, Aqua decoctionis hordei, adiectis caricis pinguibus, idem pręstat, qua nos nunc, & sæpe vtimur. Ad idem, Caricas pingues numero duodecim, gummi tragacanthi drachmas duas, seminis fœniculi drachmam vnā, croci drachmam mediam, in libris duabus aquæ fiat decoctio ad consumptionem tertię partis, & coletur, propinetur decoctum hoc calidum mane, & sero. Ad idem, Passularum Corinthiacarum, vnciam vnam, caricarum pinguium numero xij. da

ctylorum numero xv. in libris quinque aquæ fiat decoctio sufficiens, & coletur, ex quo apozemate ad lubitum bibat. Solent quoque plerunque ita sæua symptomata ęgrū inuadere, apparētibus iam variolis, vt omni data opera medicus de earum expulsione sollicitus esse debeat, neque tantum medicamentis ebibitis, à nobis citatis, sed etiam per exteriora admotis, proinde lauacrum hoc porrigi solet. R. fœniculi, apij, verbenæ, ana pug. i. seminis apii Macedonici, fœniculi, petroselini, ana vnciam mediam, In libris tribus aquæ fiat decoctio sufficiens, quo in decocto calido, pannus lineus intingatur, & eo totum corpus inuoluatur, hoc vero remedio variolarum & morbillorū materia ad exteriora promouebitur. Cæterum, cū primum variolæ apparere incipiunt, vt dixi, medicus de nonnullis membris curam habere debet, de quorum præseruatione sic habeto, & primo,

Ad oculorum præseruationem.

R. Aquæ plantaginis, euphragiæ, rosarum, ana drach. i. camphoræ, scriptulum vnum, croci grana duo, misce, fiat collyrium, & penna leni, oculi sæpe inungantur. Ad idem, Pulueris sumacchiorum drachmas duas, aquarum plantaginis, rosarum, ana vncias duas, misce, & ad ignem parum calfiat & coletur, colaturæ adde camphoræ scriptulum vnum, croci grana tria, misce, fiat collyrium. Ad idem, R. Succi verbenacæ vncias duas, oui albi, numero duo, optime simul concutiantur, & oculis instilletur. prima tamen remedia in vsu apud me sunt.

Ad gutturis & faucium præseruationem.

R. Rob mororum vnciam vnam, aquæ capitum rosarum, plantaginis, ana vncias quatuor, vini granatorum acetosorum, vnciam vnam, misce fiat gargarismus.

Ad odoratus sensorium.

R. Aceti rosati optimi parū, & naribus admoueto, & odoret.

Ad pulmonum præseruationem.

R. Farinæ fabarum vncias duas, seminis papaueris albi drachmam vnam, gummi tragacanthi drachmam mediam, amyli vnciam mediam, cum syrupo myrtino, q. suff. misce, fiat eclegma, elambetiuum dictum, & supine vt cætera arteriaca medicamenta lambendo capiat.

Ad intestinorum præseruationem.

Vt uero intestina præseruentur, nec in fluxum labantur vt sæpe hoc in morbo fieri contingit, ijs potissimum medicamentis vtemur, quibus ad fluxus præseruationem vti medici solent, de quibus astringentibus, Centuria secunda exacte diximus.

SCHOLIA

SCHOLIA.

TRADIT Abinzoar gloriosus, & Auerrois firmat, nullum hominem variolas aut morbillos euadere posse, & merito sane: quia infans interim dum in vtero continetur materno, sanguine menstruo quo enutritur, infici necesse est, vnde postea ebullitione in sanguine facta, natura vigorata, ad cutem, tanquam per crisim quandam, infectum transmittit humorem, ex quo variolæ & morbilli oriuntur, sed vario modo, si materia crassa est, variolæ fiunt, si vero subtilis, qualitate magis quàm quantitate peccans, morbilli oriuntur. Cæterum, quod fœtus in vtero materno, sanguine menstruo aliquando giguatur, pabuleturúe, testatur Galenus, libro primo De symptomatum causis, inquiens, Primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem trahit; eo quod parum adhuc auctus sit, adeo vt ne fœtus quidem nominari tum debeat, sed κύημα potius, id est conceptus, vbi vero iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atque tum non id quod optimum est, è venis vt antea dicebam allicit, verum etiam, quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid vitiosi simul attrahit: ita fit, vt vniuersum maternum corpus & plethoricum, id est plenum, esse desinat, & minori humorum vitio crucietur. At fœtus ipse, excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reducit membranas, quo fit vt ipse quoque & maiori humorum vitio, & maiori intemperie infestetur, quandoquidem à vitioso sanguine alimentum sumit, nisi grauida mulier residuo, quo vterum gerit, tempore, optimis vtatur cibis. Hæc Galenus, Quibus ita ob oculos rem ponit, vt eius alios locos pro hac roboranda assertione inquirere non sit opus. Causa igitur variolarum, sanguinis menstrui immunditíes est, quo fœtus enutritus fuit, cui adde, quod vel infans menstruorum tempore conceptus fuit. hanc vero, vel illam causam tantum celebres quidam medici considerantes, hominem semel tantum in toto vitæ suæ curriculo in hunc labi morbum contestati sunt, alij vero ad alias respicientes causas, non semel hominem in hunc prolabi morbum, sed bis & pluries, asseuerarunt, id quod verum esse experientia rerum magistra testatur. Sunt quippe causæ variolarum, præter signatas, & ob quas variolæ ipsæ sæpe recrudescere solent, sanguinis ebullitio putrefactione, quæ tum à causis exterioribus, procatarticis dictis, tum etiam interioribus, prouenire possunt; vnde à natura ad cutim fit expulsio, & variolæ nascuntur. Nam pueris ob lactis corrupti assumptionem sanguinis sæpe fit infectio, ad quam in cute variolæ, & morbilli consequuntur. His accedit causis, aeris infectio, siue ea à causa particulari procedat, siue ab vniuersali & cælesti originem trahat, vt hoc anno millesimoquingentesimo, quinquagesimoprimo, Anconæ contigit, in qua ciuitate pueri omnes, & grandes natu aliqui, qui olim iam variolas & morbillos passi sunt, in eas rursus incurrerunt, præsagium sanè (quod Deus optimus max. auertat) futuræ pestis. Cæterum variolarum

quædam sanguineæ sunt, quæ aliquantulum latæ, quodam rubore apparẽt: aliæ biliosæ, quæ minoris cum sint quantitatis, acutæ tamen conspiciuntur, quodam cum colore ad citrinum declinante: aliæ pituitosæ sunt, in totum albæ & latæ: aliæ vero atrabiliosæ, omnino nigræ, cæteris peiores. Nam sanguineæ magis sunt salubres, & eo magis quo rariores & pauciores sint: cætera vero huic negotio facientia, sequentib. legito curationibus.

Curatio decimasexta, in qua agitur, de symptomate quodam ante variolarum eruptionem apparente.

PUER natus annos quinque, grauiter febriebat, sed capite non dolebat, nec symptoma aliquod ex ijs quæ febrem huius generis comitari solent sentiebat, ad eum vocatus, quum quærerem an doleret, respondet, nullibi dolorem persentire, sed ecce, cum paululum apud eum immorarer, inquit, supra oculum ad supercilium sinistrum pungi, & paulo post, ad nucham dolorem transiisse refert, imò varijs in locis, acutum dolorem pati inculcat. Protinus igitur accersito vulnerario, internam dextri brachij venam, basilicam dictam, secari iubeo, sanguinisq; vncias quatuor demere: ita enim sanguis eiaculabatur, & bene fluebat, vt non opus fuerit vulneri hirudinem admouere, protinus igitur validior facta natura materiam peccantem ad cutim transmisit, vnde variolæ effloruerunt, & dolores cessarunt, & breui tandem sanus euasit.

SCHOLIA.

NON *solum acutus is dolor, potissimum eo tempore quo variolæ & morbilli publice grassantur, signum variolarum sunt, sed plura alia symptomata, quæ breuiter ita habent: capitis dolor non sine febre, tumor faciei cum quodam non solito rubore, oculorum turbulentia cum lachrymarum fluxu quodam, totius corporis fractio, nausea, vomitus, sternutatio, oscitantia, tremores, non solum manuum, sed etiam totius corporis, ad hæc syncopis, pectoris grauedo, timor in somno, & vocis raucedo, quæ omnia sunt signa futurarum variolarum, & eo magis, vt dixi, quando publice grassantur, & eisdem pueri corripi solent. Cæterum signa hæc quando apparent, tunc medicus pueri virtutis robore considerato, & humore peccante, euacuationem præponere debet, cassia fistulari, aut tamarindis, vel syrupo rosato solutiuo, vel syrupo violato solutiuo, aut decocto senæ per se, vel dictis admisto: sed potissimum euacuatio fieri debet hoc in morbo per sanguinis missionem secta vena, vel per surarum in cruribus scarificationem, aut per cucurbitas secta cute, quia in hoc morbo purgatoria medi-*

camenta

camenta suspecta sunt, & timor est ne in ventris fluxum ægrum ducant, qui peculiaris admodum huic morbo est. Porrò cum euacuatio omnis ante variolarum apparitionem potissimum medicamentis purgantibus fieri, & merito debeat, cum à circunferentia ad centrum trahant, ita post earum eruptionem, vno vel altero elapso die, sanguinis euacuatio siue per venæ sectionem, siue per surarum scarificationem fieri permittitur. Sed id potissimum moliri debet quando plethora adest, quàm medicus ex ægrotantis pueri habitu, & anteacto victu, ac symptomatis ægrum ipsum occupantibus, exacte venari poterit, vt alibi quoque dixi.

Curatio decimaseptima, in qua agitur, de puero continuo febriente, & in variolas postea incidente.

PVER natus menses sexdecim, cum continuo febriret, & illi crurium scarificatio facta esset, in uariolas incidit, ac intra paucos dies sanus est factus. Erat autem puer hic, filius, illius, qui ex insulis Lusitaniæ naues duas isatide, oneratas in Angliam vexit.

SCHOLIA.

PERVENERVNT *hac æstate ad manus nostras, plus minus centum quinquaginta pueri, variolis & morbillis affecti, ex quibus omnes euacuati euaserunt, alij vero quibus parentum culpa euacuatio facta non fuit, vitam cum morte commutarunt, numero tres: alij vero quatuor in vlcera difficillima & male morigerata peruenerunt, quæ cum aphtis communionem habent, & facile in gangrenam abeunt, ijs similis superstes hodie est, puer Anapi dictus, vlcus cauernosum & malignum, cubitũ dextri brachij occupans, non nisi multis foraminibus perforatum habens. Animaduertant igitur medici Itali, quos in hoc morbo curando plus iusto segniores noto.*

Curatio decimaoctaua, in qua agitur de voriolis serpentibus, cutem tantum erodentibus, simulq; de earum nominibus.

PVER Altarasij variolis corripi cœpit, ex quibus nõnullæ percurrebant, vt miserum corpusculum intra duos dies ferè totum excoriatum reliquerint, serpebant quippe, ac cutem tantũ exanthemata hæc excoriabant, quæ quoque alijs euenisse puerulis obseruaui. Contra quæ sic orsus sum, primo cum materia

hæc plus iusto subtilis esset, eam obtundere conati sumus, nec tantum eam, verumetiam iocinoris & membrorum internorũ malam qualitatem infringendo, vt ne de nouo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus complebamus medicamentis, vt syrupo rosato, de cycorea simplici, de endiuia, de violis, adiectis similibus aquis, exterius vero iecur ex santalino vnguento illinebatur, sed uictus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat, quibus omnibus materia craisior est red dita, & uariolæ crassæ & amplæ apparere cœperunt, prædictæ tamẽ excoriationes, quas nonnulli practici rubeas infectiones appellarunt, sic à nobis tractatæ sunt. Primo à propinato syrupo uiolaceo solutiuo, lactucæ aqua permisto, quo optime egessit, sequenti lauacro ea lauari fecimus, ac postea panno lineo abstergi, & puluere infra dicendo aspergi: habet autem lauacrum sic, Recip. rosarum rubearum siccarum, myrtillorum, foliorum lentisci, summitatum quercus, tamarisci, ana ma. i. In aqua fiat decoctio sufficiens, quo decocto excoriatæ partes lauentur, & ut dixi, lineo panno abstersæ, sequenti puluere inspergantur, habet autem puluis sic. Recip. Thuris, mastichis, rosarum rubearum, sarcocollæ, ana partes æquales, fiat puluis subtilis. At vbi unguento vti necessum fuit, albo camphorato, aliquando uero plũbeo usi sumus. Porrò Guilelmus Placentinus, vir me hercle sua ætate doctus, capite de Asahari, cõtra has rubras infectiones hoc ũtitur experimento, sulphur cum aqua rosacea misce, & eo prædictas illine infectiones, nos uero prædictis tantum vsi sumus, & pueri sani & potentes sunt facti.

SCHOLIA.

MORBILLI *& variolæ, communi voce apud Galenum exanthemata appellantur, vt ex libro quinto Methodi medendi, elici potest. Hippocrates vero libro tertio De morbis populariter vagantibus, textu quinquagesimo primo, ea ἐκθύματα vocat, quæ interpretes Plinium sequentes, papulas, vel pituitæ eruptiones, recte sanè verterunt: ita enim Galenus, locum citatum enarrans tradit. apertum est, ab ἐκθύειν quod est erumpere, deriuatum esse ἐκθύμασι, id est, papulis, nomen in his quæ sponte extuberant in cute: hæc constant superfluis scilicet humoribus, atque qualitatem etiam non iniuria subsequuntur, cum tenues humores exulcerationem potius quàm tumores creent, at crassi in tumorem pellem attollant, liquet autem & cætera, hæc Galenus. per quæ non solum prædictarum pustularũ deprehenditur nomen, sed aliud maius elicitur, scilicet, quod variolæ à crassiori (vt iam diximus) fiant materia, morbilli vero à subtiliori, qui morbilli inibi quoque ab Hippocrate ἕρπητες vocitantur.*

tantur. Nam Hippocrates, cum morbos in ea pestilenti constitutione euenientes percurrat, subdit, serpentia vlcera multis magna, vel ? parua mul tis magni, dicuntur autem magni, vt ibi Galenus notat, aut quòd multum occupent loci, aut quòd adiunctam malam habeant exulcerationem, quorū vtrunque vitio humorum oritur, et à medicis sæpe notatur. In puero tamen hoc, de quo curatio nostra agit, morbilli exedebant, & multum eius corpusculi occupabant, vnde iure herpetes, hoc est, serpentes, siue exedentes, appellari merentur. Cæterum, non licet ab hoc loco discedere, priusquam omnes hucusque practicas scribentes taxem, in lentium præcipue, & earum decocti exhibitione, & primo, quantum lentes noxiæ sint, & melancholicæ, ac insomniorum et phantasmatum generatrices, hoc in loco à nobis exponendum erat, ni ea in commentarijs nostris super Dioscoridem editis, abunde enarrata dimiserimus: ad eum igitur librum lectorem, si modo hæc nosse voluerit, diligentiusq; excutere, delegamus. Solent igitur omnes ferè practicarum authores, duplici intentione, lentes, vel earum decoctum variolis affectis porrigere: altera, quando variolæ, vel earum materiam, ab internis partibus ad exteriores extrudere solicitantur, quod opus, quando variolæ erumpere incipiunt, confici debet, & tunc nonnulli lentium excorticatarum primum vel secundum decoctum ægrotis bibendum tradunt, non sine ingenti tamen errore, quum lentium excorticatarum quodcunque sit decoctum, maxime constringit, vt omnes fatentur medici: male igitur & contra rationem id propinant, ea præcipue intentione, vt materiam ab interioribus ad exteriora pellat, quum id officium sit medicamentorum non adstringentium, sed aperientium, & materiam dissoluentium, ac ad cutem eam pellentium, vt per exteriora adplicita in sudoris euocatione, in morbo Gallico sæpe percipitur, quorum aliqua fortia & præpotentia sunt, vt ex vnguentum adornantibus quo sudor in morbo Gallico euocatur, percipimus, quibus addamus decoctum ligni Guaiaci, decoctum radicis sinarum, decoctum rubi uiticosi, decoctum pyrethri, caricarum, smirnij, anchusæ, aqua hordei saccharata, decoctum seminis fœniculi, apij, & similium sudorem euocantium, quorum nullum constringens est, ut iure dicendum sit, decoctum lentium excorticatarum tantum abesse vt sudorem proliciat, ut id potius in totum compescat, ac constringat: caueant igitur medicam artem exercentes, ne deinceps pro variolis aut morbillis accelerandis, excorticatarum lentium decocto vtantur. Alij vero pro hac complenda operatione, hoc est, pro euocandis variolis & morbillis ad cutem, non excorticatarum lentium decocto vtuntur, sed ipsarum potius integrarum, ac leuiter coctarum primo decocto, quorum conatui refragari facile quisque posset, & eo magis, si cum Marcello Vergilio apud Dioscoridem legerimus, lens aluum cum suo cortice in cibo sumpta compescit. At quum Hippocratem, hoc non excorticatarum lentium leui decocto, pro uomitu pro-

ritando

ritando vti, sæpe notemus, quod & aluum ciere Galenus testatur, non omnino extra rationem erit, eo pro hac complenda operatione vti, quanquam alijs remedijs eius vice operari consultius esset, quorum nonnulla à nobis curatione decimaquinta scripta sunt, præter quæ, alia ex radicibus communioribus, & seminibus, vtpote apij, fœniculi, cari, petrosilini vulgaris, smirnij, caricis & similibus confici possunt, saccharum tamen decocto semper miscendo, & croci pauxillum. Altera intentione prædicti practicas scribentes, & omnes ferè hodie artem medicam exercentes, lentibus vtuntur excorticatis, aut earum decocto secundo, vel tertio, pro variolarum & morbillorum condensanda ac constipanda in initio materia, & si dijs placet, lentibus ipsis prius exassatis, aut combustis. Sed quonam errore, norunt ij, qui curandi veram & germanam methodum, & viam habeant, & eo magis, si lentium exactam teneant naturam, mutuo enim nexu, simplicium natura cum methodo curatoria connectitur, sed quod ij multis & varijs modis in hac lentium, & earum decocti propinatione, errent indicemus, & primo si verum est, quod Auicenna inquit, & post eum cæteri medici testati sunt, quod variolarum & morbillorum ad cutem eruptio, quædam à natura non solum constituta. sed destinata crisis sit: consequens erit cum Hippocrate & Galeno asseuerare, quod quando natura eã conficere tentat, tunc medicus, materiam fluere dispositam, condensare, aut à uia sua cohibere non debet, sed magis ipsam disponere, vt per eam viam incedat, per quam natura conatur expellere, iuxta illud Hipp. Quò natura maxime uergit, per loca conferentia, eò ducere, nec enim obstat, quod tergiuersator instare contra nos poterit, dicendo materiam esse multam, à qua meatus obstrui possunt, ad quam obstructionem, exitus materiæ non dabitur, sed ipsa potius intercipietur, quo factum est, vt lentes excorticatas, aut earum secundum, vel tertium iusculum concedere iustum sit, cum nos pro hac humorum deponenda quantitate, euacuationes proponimus, tum medicamentis purgatorijs, vt manna, casßia fistulari, syrupo rosato solutiuo, syrupo violato solutiuo, tamarindis, rhabarbaro, agarici infuso, decocto senæ, & similibus, tum etiam per sanguinis mißionem, siue per venæ sectionem, siue per tibiarum scarificationem, siue per cucurbitulas, secta primo cute, siue per hirudinum venis hæmorrhoidalibus admotionem, post quas euacuationes, quasi onere deposito, natura potentior supra residuum fit materierum, quas suo modo regulat & disponit. Si tamen materia subtilis fuerit, ad cuius exitum timetur alicuius membri læsio, vt sæpe euenit, aut vlceris alicuius serpentis, & maligni euentus, pro qua in crassanda lentes sic excorticatæ conuenire videntur. Nos materiam sic subtilem refrigerantibus syrupis & edulijs crasßiorem reddemus, quibus simul membrorum malam intemperiem emendabimus, vt in hoc puero, de quo agimus, factum à nobis esse animaduertistis, quod opus nunquam lentibus

conficiemus,

conficiemus, cum præter quod sanguinem spissent, malam quandam illi ad dunt intemperiem, quæ atram bilem sapit, quia quum melancholicæ ipsæ sint, intemperiem à menstruo fermentum trahenti materiæ superaddunt, vnde membra magis afficiuntur, & humor malignior euadit. Crassiorem igitur reddimus humorem, & membrorum malam intemperiem corrigemus syrupis, præcipue, de acetositate citri, de succo limonis acetoso, de succo acetosæ, rosato simplici, violaceo, de enduia, de cicorea simplici, iuiubino iulebis, refrigerandi vim habentibus, & alijs varijs, vt ptisana panatella adiecto amylo, aut iusculis pulli gallinacei, adiecta lactuca, scariola, cicorea, portulaca, enduia, cucurbita, iuiubis, prunis, mixarijs, acribus cerasis, ordeo, oriza, & similibus, non vero lentibus, hucusque à practicis in vsum habitis, neque enim Auicennæ fides vlla in hac re habenda est, si modo excorticatis lentibus pro hac conficienda operatione vtatur, quia Arabes & Iudæi Orientales, lentes in victus vsu frequentissime habent, quia forte regionem incolunt calidam. Nam Auicenna apud Bocoram oppidum, nimium Oromusio, Persiæ insulæ, propinquum, omnia sua opera literis mandauit. mediat autem Bocora, inter Halepum, inclytam ciuitatẽ, & Oromusium insulam dictam, in qua Lusitani nostri merces frequentissime exercent. Norunt hæc qui ex Tripoli Syriæ, vel Damasco nobili & antiquissima ciuitate, in Indiam veniunt, quæ terræ omnes plus iusto calidæ sunt, & earum incolæ lentibus in victu frequentissime vtuntur, veluti olim Alexandrei solebant, vt testatur Galenus, cum de elephantiasi loquitur, libro artis curatiuæ ad Glauconem. Non est igitur quod medici Europæi, lentibus pro variolarum, & morbillorum curatione vtantur, quando ipsæ melancholicæ sint, sæuos morbos inducentes, vt libro à nobis conscripto, superius citato vberius exposuimus.

Curatio decimanona, in qua agitur de puero ob variolas oculos clausos per triduum habente.

FILIOLVS Caretini Florentini, quum variolis torqueretur, & oculos clausos haberet, ita ut eos aperire non esset possibile, ad eum fui accersitus, cui malo, vtpote oculorum occurrẽs, hoc fomentum parare feci, quo sæpe oculi perfusi, aperti sunt, & ex tenebris in lucem puer ipse reuocatus, habet autem fomentum sic, Recip. fænugræci, seminis lini, seminis cydoniorum, ana partem vnam, maluarum partes duas. In aqua fiat decoctio sufficiens, ex qua oculi lauentur. Sequenti uero die oculi adaperti sunt, in quibus nonnihil nebulæ conspeximus, quę sacchatro albissimo, & in pollinem redacto, ter & quater in die immisso,

so,ex toto ablata fuit, & oculi intra paucos dies immunes & liberi ac abstersi facti sunt. Aliquando tamen pro hac complenda operatione lacerti stercore usi sumus, vel eius loco mucerda, veluti aliis potentioribus medicinis.

Curatio vigesima, in qua agitur, de verme ventriculum lancinante, & in lipothymiam ægrũ trahente.

ERGVAS iunior, natus annos quinque supra viginti, natura biliosus, vigente canicula, de capitis dolore & membrorum lassitudine, cum quadam febricula conqueri cœpit, qui sic conquestus per octo incessit dies, quousque tandem in lecto decubuit, ad quem accedens medicus quidam illico illi pharmacum purgatorium quoddam leue concessit, quo multa biliosa eiecit, à purgatione uero, sequenti die circa os uentriculi dolores pungentes interpellatim persentiebat, à quibus grauiter torquebatur & angustiabatur, adeo vt in lipothymiam plerunque incideret, cum quibus omnibus & egerendi, & euomendi simul cupiditatem ferè cōtinuam habebat, sed parum egerebat, & ructus per superiora tantum emittebat. Contra quas affectiones medicus assistens, venam in brachij curuatura tūdere fecit, & sanguinem ad vncias quinque fluere, post quam sanguinis missionem æger grauius tulit, & symptomata omnia grauiora sunt facta. Ad quē tandem vocatus ipse, considerans hunc de ventriculo conqueri, & in syncopim plerunque incidere, ac subuersiones, & egerendi cupiditatem pati, iudico huic aliquod noxium in eius ventriculo præcipue infixum esse, quod natura cum expellere conabatur, irritata expultrice, nec valeret sibi noxium propulsare, motio illos concitabat. Suadet autem Galēnus, quod quando uentriculi tunicis quid infixum est, tunc inanis fit euacuatio & ructus tantum sequūtur, vt apud ipsūm libro De locis affectis, quis legere poterit, vbi præcipue de ventriculi affectionibus loquitur. Hæc igitur cum perpenderem, nihil tunc accommodatius remedium parari posse excogito, quàm vomitorium aliquod remedium, & eo magis, quia plures aderant homines, de nobis aliquod magnum expectantes, præsens igitur quum adesset pharmacopola, illi iubeo sequens paret vomitorium, Recip. seminis anethi, ceparum, rapę, ana vnciam med. In libris duabus aquę fiat decoctio sufficiens, facta decoctione & colatura, adde oxymelitis simplicis, vncias duas, agarici in pollinem redacti, scriptu-

lum

lum vnum. Misce, ex quo tepido libram integram & amplius bibat, quum vero primo ebibit, nihil euomuit, cæterum cum potum repeteret, ita in vomitum copiosissimum deuenit, vt cum eo lumbricum iustæ magnitudinis, album, crassum, præuiuum eiecerit, à quo postea non sine artis medicæ honore, bene habuit nec amplius in stomachi rosiones & lancinationes, quibus in lipothymiam & syncopim sæpe incidebat deuenit, duobus porro sequentibus diebus, ieiuno stomacho, syrupum hunc ebibit. R. Syrupi de succo acetosæ, de succo ribes, de absinthio, ana unciã mediam, aquarum absinthij, graminis, ana vnciam unam & med. Misce, & bis vel ter iteretur, ijs enim ita ualuit, vt nec rhabarbaro, nec agarico, nec hiera picra, aut theriaca, aut ijs potentioribus medicamentis opus habuerit. Porro, cibus huic oblatus, primo panatella semine coriandri apparata fuit, postea vero pullus cucurbita & agresta conditus coriandri semine, & pauculo croco simul pistis, resperſus: potus uero, primo aqua ex decoctione seminis coriandri erat, post uermis vero eiectionem, uinum.

Curatio vigesimaprima, in qua agitur de puero variolas virentes & magnas patiente.

PVER obesulus, liuidis & magnis scatebat variolis, quæ cũ ad exiccationem difficulter venirent, eas acicula argenti perforare iussi, & saniem inde extrahere, quas postea ablui ex aqua decoctionis rerum stypticantium & exiccantium fecimus, & breui optime habuit. Cæterum, ex myricæ coma suffumigium paratum, mirifice prædictas sanat variolas, vt autor est Auicenna. Vnguentum quoque ex cerusa confectum, non minus idem opus conficit, vt uaria alia, quæ silentio prætermitto.

SCHOLIA.

SOLEBAT *Galenus papulas has, & ijs similes pustulas acuta acu perforare, & ab eis contentum humorem exprimendo deponere: & id non tantum semel sed bis, & pluries cum opus erat, iterando, vt commentario tertio in librum* Hippocratis *De fracturis, enarratione quadragesimaquarta, meminit. Sed nunc pro compendio, ea quæ à nobis sunt dicta, & ad variolarum & morbillorum curationem faciunt, referre non grauabor. In primis igitur scire decet, quod variolarum initio, ante earum eruptionem, quando symptomata infestant, & signa instant, tunc medicus ebullientem humorem omni ingenio euacuare debet. Si tamen euacuatio non sufficit, sed symptomata omnino ægrum infestant, tunc humoris*

efferuescentiam

efferuescentiam medicamentis & cibarijs citatis obtundere conabitur. Sed id opus lentibus nunquam conficiet. Cæterum, cum primum variolæ erumpere incipiunt, & extra emitti, protinus medicus vt ex toto exeant solicitus esse debet, potissimum medicamentis à nobis citatis, non vero lentium excorticatarum decocto, per se, vel alijs aperientibus misto. At si variolæ diu absque exiccatione perseuerent aliqua, tunc acicula, vel acu subtiliter perforari debent, ut in hoc puero factitatum animaduertitis. Porrò si variolæ plures ita fuerint, vt crustam genuerint, quod sæpe euenire cernimus, eam emolliente decocto deponere tentabimus, apparato ex lini semine, fœnugræco, maluis, maluauisci radicibus, caricis pinguibus, adiecto (si placuerit) oleo violaceo, vel amygdalarum dulcium, qua crusta deposita, si opus fuerit exiccatione, pulueribus exiccantibus à nobis citatis, vel decocto exiccandi vim habente, complebimus, aut puluere orizæ, vel radicis cannæ: si vero stigmata adfuerint, tunc ad vnguentum geminis dictum concurrendum est, & alia eo potentiora, quæ tractatu de decoratione à prædictis inscripto, reperiuntur. Cæterum variolas & morbillos patientibus, melle, & piscibus salutis interdici debere, contra idiotas testatur Zoar libro Theisir.

Curatio vigesimasecunda, in qua agitur de apoplexia ob ictum bombardæ exauditum superueniente.

INFANS Benepesantis, ab ictu bombardæ exaudito, totus contremuit, & turbatus fuit: sequentiq; nocte lac non suxit, flebat, & irrequietus permansit: sequenti die à prandio, apoplexia correptus fuit. Nam vniuersum eius corpusculum tremebat, labia torquebantur, & oculi ita eleuabantur, vtq; foras exire viderentur. Cæterum, pulsus huic frequens, celer ac languidus erat, præcipue dextri lateris. Nam vniuersum sinistrum latus illico paralysi correptum fuit, & arteriæ suis motibus destitutæ. Porro à præsagio facto, quod puer hic intra paucas horas moriturus esset, post rutam ad eius nares admotam, & oleum vulpinum nuchæ adplicitum, & sanguinem per tibiarum scarificationē extractum, & cauterium prope nucham applicitum, tertia hora noctis obijt.

SCHOLIA.

NON est mirari, si ab ictu bombardæ morbus dictus ex quo mors subsecuta fuit, ortum traxerit, cum pr territa natura spiritus animales ad cerebrum tanquam ad arcem defendendam retraxit, cum quibus sanguinem plurimum secum quoque duxit, ad quem meatuum coarctatio secuta est, & consequenter

consequenter apoplexia, & paralysis, morbi perniciosi sunt orti, consequenter est hic adducere ea quæ à Galeno libro De theriaca ad Pisonem traduntur. Mulier vtero gerens, solo tonitruo exaudito, & horribili quodam spectaculo viso, infantem abortiuit.

Curatio vigesimatertia, in qua agitur, de febre sanguinea, cum pulicari morbo eueniente.

MATER cidicarij, temperatura sanguinea, & annos nata circiter quinquaginta, febri sinocha affligi cœpit. Nam genæ, oculi, & vniuersa eius facies, rubore quodam afficiebantur, quin & in eis venæ tumebant, & rubricabant, continuo febriebat, pulsu quippe crasso, pleno, & ueloce, quibus parum vel nihil aquæ appetebat, sed difficulter respirabat, quam cum sic affligi contemplarer eius internam brachii uenam secare iussi, sanguinisque libram unam extrahere. Cæterum cum vulnerarius nullam uenarum tundere potuerit, eam sic inphlebotomatam dereliquit. Sequenti vero die, pulicaris morbus per uniuersam eius cutem efflorescere cœpit, exanthematis quidem rubris, liuentibusq; non nullis, quibus animaduersis, illico diligentiori accersito chirurgo, mediam dextri brachii venam secare iussi, sanguinisque libram integram effluere, à quo detracto melius habere cœpit, tertio uero die, rigore mulier hæc oppressa fuit, quem febris secuta est, ad sequentem diem ordine quartum semper affligens, in quo sudor copiose eius uniuersum irrigans corpus, superuenit, post quem libera & sana euasit. Instabat autem æstas.

SCHOLIA.

IN *hoc morbo, pulicare symptoma superueniens, considerandum venit, quod quum lethale signum sit, morbi malignitatem & seuitiem protēdēs, morborum tamen initio plus periculi minatur. Sanguine tamen extracto, à cuius flore & subtiliori parte exanthemata hæc oriuntur:* Natura *validior facta, materiæ peccantis residuum per sudorem expulit, vnde ægrotās sana euasit, nec enim veritus sum, symptomate hoc apparente venam secare, & sanguinem demere, quum ingens ingruebat plethora. Cæterum, tractandi sunt huiusce modi febribus laborantes, sicut malignis & pestilentibus affecti.*

Curatio vigesimaquarta, in qua agitur de homine pituitosa febre laborante, & quindecim vermes per os emittente.

LVCAS è Castello Bononiensi, vir obesus, & natura pitui

 tosus,

tosus, quum febri pituitosa, vigente canicula, corriperetur, quindecim vermes intra nouem dies per os non nisi viuos emisit. Qui bono victus ordine gubernatus, ac oxymelite in potu, syrupi vice, sæpe ebibito, hoc pharmaco liber euasit, ita enim pharmacum habet. Recip. diaphiniconis, drachmas tres, hieræ picræ Galeni drachmam vnam & mediam, electuarii de psilio, drachmas duas, agarici, drachmam vnam, cinnamomi scriptulum unũ in decoctione graminis, & pituitam respicientium fiat potus, detur in autora, & desuper per horam dormiat, hoc enim pharmaco & multa excreuit pituitosa, vt sanus illico euasit, sequentibus tamen nonnullis diebus oxymel quoque sæpe in potu accipiebat, & in cibo ex coriandro præparata.

Curatio vigesimaquinta, in qua agitur, de febre sinocha, in biliosam postea degenerante.

IOANNES Politianus, vir nobilis, & præfectus arcis Anconitanæ, Rebelniæ dictæ, annos natus circa triginta quinque, robustus & fortis, quum ex bello inter Carolum Imperatorem, & Iulium tertium Pontificem maximum, contra regem Galliarum ob Parmam ciuitatem contracto, Anconam, vigente canicula, iussu excellẽtissimi domini Vincentij de Nobilibus, reuerteretur, in morbum incidit. Is enim flagrante bello, septingenta vel octingenta milliaria equis dispositis confecerat, vnde ob bellicos labores & iter tantum confectum, in febrim lapsus est, & illam quidem sanguineam: est nanque hic natura musculosus, fortis, rufus, temperatura sanguineus, vnde mirari non est, si in sanguineam inciderit febrem, & eam quidem cæteris minus periculosam, iuxta Hippocratis aphorismum. In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus secundum nihil istorum congruit. Cæterum, hic continuo febriebat, caput dolebat, & in scapulis & cruribus pondus sentiebat, bilem primo die uomuit, secundo bolum ex cassia fistulari comedit, quo optime egessit, & nonnihil quoque uomuit, tertio vero die, sanguis ex basilica brachii dextri ad libræ vnius pondus extractus fuit, & ille quidem corruptus, ac infectus admodum. Post quam sanguinis missionem illico sudauit, & melius habuit, quinto uero die frixit paululum, sed post frigus febris grauis admodum cum stomachi dolore quodam subsecuta est, qui uentriculi dolor non

ob biliosi alicuius humoris influxum, sed potius ob pituitosum & flatulentum in eo contentum, ortum trahebat, vt ex eius portiuncula per vomitum emissa venati sumus. Cæterum, ex sanguinea febre, hæc in biliosam degenerauit, vnde duplex continua facta est tertiana: septimo vero die, ab arce in palatium ductus, breui sanus fuit factus, primo tamen incisuris eius vniuersa labia vlcerata fuere, interpositis porro nonnullis diebus, hic intentam febrim cum capitis & barbæ pilorum decidentia, incidit. Vigebat autem Gallicanæ scabiei humor, pro quibus affectionibus deponendis, ad Guaiacum lignum confugimus, & ex toto sanus euasit.

Curatio vigesimasexta, in qua agitur, de muliere vtero gerente, & continue febricitante.

IVVENIS vtero gerens annos nata septemdecim, temperatura sanguinea, & bonæ habitudinis, uigente canicula, febri cōtinua corripiebatur, caput dolebat, & circa costas & lumbos pōdus sentiebat, quin & in cruribus dolorem patiebatur, & tussi quadam sicca premebatur, quam cum sic uexari viderem, illicò dextri brachij communem venam scindere feci, sanguinisq; vncias quatuor fluere, à qua sanguinis missione hæc in sudorē copiosissimum deuenit, & melius habuit. Porrò syrupi uice hordeaceam cum pauco violaceo iulebo, ieiuno stomacho, veluti postea, ad lubitum suum capiebat. At cibus huic oblatus panatella primis diebus erat, post sanguinis vero extractionem pulli gallinacei carnes, cucurbita & agresta conditæ, sed potus hordeacea iulebo mista erat; quanquam gelidam magis appetebat, quam illi quoque lubentissimè elargiebamur: item vt interdiu reficeretur, cucurbitam & lactucam saccharo conditam illi offerebamus, veluti pira saccharo incrustata, quarto uero die, eius extremæ partes aliquantulū frixerunt, sed postea febris prædictis symptomatibus similibus creuit, lotium subnigrum erat, pulsus crassus, plenus, sanguinis exuberantiam attestantis. quinto die, lotium melius apparuit, sed unū est quod medicos torquet in pregnantium vrina, quod cum in ea pendens, aut subsistens nebula apparet, iudicium quod ab hypostasi redecidēte ab humore peccante, fallax plerūque est, & eo magis, si priorum mensium mulieres pregnātes sint, quum in ipsis bene quoque ualentibus, urina pendente nebula semper cernitur. Cæterum, cum primā san

 guinis

guinis missionem iuuenis hæc anxie ferret, & de ilium dolore quereretur, ne in abortum laberetur, secundam sanguinis missionem differebamus, at quum morbus eam omnino postularet, ad eam exercendam condescendimus, quam optime sanè tulit, & melius se habere dixit. Sana porro facta, sexto impregnationis mense, ex se abortiuit: an vero ob contractam à morbo debilitatem, & sanguinem bis extractum, dubito: certo tamē scimus, Cornelium Celsum diuinè prorsus in hac re locutum esse, cum libro suæ medicinæ scriptum dimiserit, quod quum pregnans ægrotat, non tam eius uirium robur pro morbo præsente depo nendo, à medico attendendum est, quantum ad futuram eius parturitionem.

Curatio vigesimaseptima, in qua agitur de febre sangui nea, quartò die terminata:

VIGENTE Canicula, vxor aurificis, natura gracilis & exilis, annos nara octo supra uiginti, & quæ puellam lactabat, sanguinea febri correpta fuit, quę, facta illi venæ sectione in bra chij curuatura, & sanguinis vncijs quinque extractis, melius sen sit, eo tamen tempore quo sanguinis fluebat, in lipothymiam incidit, qua de causa laxato ligamine, & digito vulneri admoto, & sanguine retento, ac naribus aceto rosaceo applicito, paucu laq; gelida deglutita, ad se rediuit, & sanguinem postea in totum iuxta prædictam quantitatem fluere dimisimus, ab extracto vero sanguine syrupum hunc ebibit. R. Sy. rosati simplicis, vnciam vnam, violacei, vnciam mediam, aquarum violarum, en diuiæ, ana vncias duas. misce, fiat syrupus. Ebibitis vero quatuor syrupis, & optimo victus ordine constituto, quarto die in sudorem copiosissimum lapsa est, & à febri libera euasit neque purgante pharmaco opus habuit, grassabantur autē ea ęstate mitissimæ hæ febres. Cæterum elapsis octo diebus, hæc in morbum recidit, & acuta febri corripiebatur, contra quam vni uersi conatus nostri eò dirigebantur, vt in fixam febrem, hecti cam Græci dicunt, non deueniret, & hac de causa ad balneum, præcedente leui per pharmacū euacuatione, confugimus, quod habet. R. Maluæ, violarię, rosarum, fænugræci, foliorum lactucæ, ana manip. i. In libris viginti aquæ fiat decoctio sufficiens, cui postea percolato adde olei violacei libram unam, misce, & eo lauetur, quod si balneo delectetur, vesperi quoque in eo

ut

vt natet concedatur. Porro à balneo hoc inungatur linimento, quod ex lacte muliebri cum agrestæ succo simul mistis constat: vel hoc vnguento. R. butyri recentis vncias tres, olei violacei vncias duas, succi agrestæ vncias tres, camphoræ scriptulum vnum: misce, fiat linimentum: plura vero alia à nobis in hac curatione peracta, silentio prætermittimus, quibus & citatis, sanitatem obtinuit.

SCHOLIA.

SYNOCHVS *febris, etsi corpora robusta, sanguinea, & florida plerunque amet, & infestet, vt docet Galenus libris Methodi medendi, & alibi, & gracilia tamen plethora affecta, inuadere quoque solet, vt in hac percipitur muliere.*

Curatio vigesimaoctaua, in qua agitur, de Angina.

LVCAS Bonæuenturæ, Camoratensis, vir triginta annos natus, fortis & robustus, vigente canicula, angina perdifficili oppressus fuit, quæ tracheam arteriam magis quàm gulã occupabat: vt ex ijs deprehendebamus signis, stertebat, & difficulter respirabat, cum quibus liquida illi oblata, optime deglutiebat, tumor in collo sub mento, vbi asperę arteriæ caput multis sæpe apparere solet, aliquantulum prominebat. Continuo febricitabat, & vires illi succumbebant, opprimebant úe. Sed & eius lotium crassum iumentorum modo erat, quibus omnibus animaduersis, cum morbus hic acutissimus sit & periculosissimus, mortem suffocatione trahendo, omni diligentia contra eum inuadere opus erat: tardare enim in ijs, morti habenas est dare. Protinus igitur, alui excrementis per acrem iniectum clysterem depositis, cephalicam dextri brachij uenã incidere iussi, & ex ea sanguinis vncias octo fluere, non minus quoque gargarismum quo gargarizaret descripsi: & ita habet. R. syrupi de ribes, rob mororum, ana vnciam vnam, aquarum plantaginis, stipitum rosarum, ana vncias octo, Misce, fiat gargarismus, quo sæpe gargarizet. At foris vbi tumor in collo apparebat, locus oleo chamomilino superaddita succida lana, fotus fuit: vesperi vero ex sinistra saphena, sanguinis quoque media libra fuit extracta, sequenti vero die, cucurbitulæ ad primam vertebram & scapulas sunt applicitæ. Veluti frictiones & retractiones, quæ quoq; manuum & pedum extremitates in aqua calida mittendo, fieri solent. Cæterum cum febris maxime vigeret, ab hac diuersione nos distraximus. Olei tamen vice, quod foris admouebatur,

emplastrum hoc apponi iussimus, quod habet. R. radicum althęæ, foliorum maluarum, ana man. i. radicum lilij albi, nu. ii. ficuum pinguium, nu.x. in aqua fiat decoctio, donec mollescát: dein in mortario optime pistentur, & per setatium transmittantur, quibus postea adde, farinæ hordei, seminis lini, fænigręci, ana pugill. i. cineris hirundinum, vncias duas, stercoris canini, præcipue aridi & albi, vncias totidem, farinæ chamomillæ pugill. vnum & medium, decocto prædicto omnia excipiantur, & fiat emplastrum, cui adde olei chamomillini, rosacei, ana unciam vnam & mediam. Misce, & ad ignem parum tractetur, & collo affecto applicetur. Porro huius emplastri vice, stercus caninum aridum pistum, & melle exceptum, & dolenti loco admotum præstantissimum est remedium: item cinis hirundinum crematarum efficax quoque remedium est, si modo cum melle quoque admoueatur. Tertio vero die quum morbus eo dicto modo perseueraret, ad venas quæ sub lingua sunt incidendas deuenimus, ex quibus sanguis copiose admodum extractus fuit, à qua sanguinis missione, tunc inflammatio minui cœpit, & hoc altero gargarismo vteretur suasimus, qui habet. R. oxymelitis simp. vncias duas, aquarum hyssopi, farfaræ, ana vncias octo, Misce, & sæpe vtatur, nam & oxymelite cum hordeacea sæpe in potu vtebatur, quo multa viscida emittebat sputa, adeo vt intra septem dies basilice habuerit. Huic victus, primis diebus iuleb violaceum cum hordeacea erat: postea vero ex capone aqua per campanam destillatitia. Cæterum, cum bene valere cœpisset, ex vtriusque brachij dolore conqueri cœpit, adeo vt postea ambo ad inflammationem peruenerint, & consequenter ad suppurationem. Sed flobotomo adapertæ, & sanie vt decet extracta, & turundis immissis, intra paucos dies sanitati vtrunque brachium restitutum fuit.

SCHOLIA.

NON *enim ob neruum, aut arteriam punctam, cephalicæ venæ subiacentem apostemata hæc ortum traxisse dicendum est: quum cephalica vena vtrisque, hoc est, neruo & arteria careat, & ideo cæteris duabus venis, quæ in brachij curuatura præcidi solent, securius tunditur, vt suadet sæpe Galenus, & Auicenna, ac cæteri scribentes medici firmant, quibus omnibus fauet corporis dissectio, quæ ita esse testificatur. Ob humoris igitur copiosioris & maligni concursum, ad brachia, eo tempore quo venæ tendebantur, apostemata hæc originem traxisse, consultius asserere videtur, vt Lubelo quoque euenisse obseruauimus, de quo plura dicturi sumus.*

Curatio vigesimanona, in qua agitur, de angina, quæ sola cerea candela tractata, disrupta fuit, & eam patiens breui sanitatem obtinuit.

GRAECVS qui angina affligabatur, & ad portum habitabat, post multa illi adhibita remedia, ad eum perueni, quem cum sic laborantem conspicerem, & ceream candelam illi per os tentandi gratia immitterem, repente pus per eius os effluere cœpit, & ipse à tam sæuo morbo liberari, deploratum autem medici ipsum reliquerant, & ut strangulatum, dejectum habebant.

SCHOLIA.

BONA fortuna inflammatio disrupta est per ceream candelam immissam, & ipse tandem ab orci faucibus liber. Cæterum, quum hæc sic suc cessêrant, in mentem venit Zoar libro primo sui Theisir, capite tertiodecimo & quartodecimo, in quibus de angina & tracheæ arteriæ inflammationibus agit, quas ibidem ferro incidere docet, vt in capra primo fecisse memorat. Sed diligentius opus hoc ex Antyllo docet Paulus Aegineta, libro sexto suæ medicinæ, capite trigesimotertio. Hunc porro ægrotantem nostrū, à somno arcebamus, vt in omnibus internis inflammationibus suadetur, non minus quoque post inflammationem disruptam & apertam aqua mellis sæpe gargarizaret suasimus: veluti elapsis nonnullis diebus gargarismo constringente, & vlcus consolidante: Zoar vero pro hac complenda operatione, nucum cupressi, subtilissimo puluere resperso vtebatur, vt citato tradit loco.

Curatio trigesima, in qua agitur, de colico dolore infestissimo, choleræ morbo complicato.

VXOR Xabibij, iuuenis potens, facie alba, oculis paruis, annos nata septem supra decem, puellam lactabat, quæ vigente canicula assiduo fructuum horariorum esu in colicam passionē choleræ morbo complicatam, lapsa est. Nam seuissimo, & pernecante dolore prope umbilicum cruciabatur, cum quo multa infra supraq; biliosa & pituitosa excrementa emittebat, ad quam accersiti nos, illico Philonis medicamenti, drachmas duas, pauco generoso uino excepti, illi in potu dedimus, quo tametsi non nulla quoque euomuit, breui tamen sopore uicta, quieuit & ab hoc truculento & pernecante dolore libera èuasit, foris porro

locus dolore affectus, unguento populeone, opij uno uel altero grano admisto illitus fuit.

SCHOLIA.

ADEO *dolor iuuenem hunc cruciabat, vt ad se vniuersam euocauerit curationem, qua de re ad somnifera medicamenta, quæ Græci anodyna, vel vt Galenus libris simpl. vocat, improprie anodyna, confugere opus fuerit. Cæterum, ægrotantis huius vires labebant, non adeo tamen postreme, vt resistere non possent: quippe quando vires vehementer resolutæ & debiles sunt, non modo symptoma sedare, sed etiam vires ipsas edulijs, & cito reficientibus cibarijs firmare properamus, vt vberrimus, & perennis ille fons Galenus, à quo omnes cantaros suos impleat, Medendi methodi libro duodecimo docet. Cæterum cum inter cætera anodyna hæc medicamenta, quod Philoni medico Tharsensi inscribitur, primatum, etiam (Galeno testante) habebat, eo vsi sumus, quod vero drachmas duas boni ponderis dederimus, id in causa fuit, quod antidoti vires languebant, & ob eius vetustatem, parum illi fidebamus: decem autem ætatis suæ annos superabat, vt enim Philonium, (vel quodcunque aliud opiatum medicamentum, ante sex à compositione menses, vel securius, vt Galenus, ante annũ, libro 12. Methodi medendi, capite primo tradit, vtendum non est, ita post decennium à compositione sua vires suas amittit, optimi autem, & bene compositi, ac potentis Philonij, dosis talis à priscis describitur. Pueris datur ciceris quantitas debilibus faba parua, grandioribus & robustis, auellanæ, vel vt Mesue placet, scriptulorum pondere quatuor; regulariter porro quum operamur Philonium, aut quodcunque aliud opiatum, non nisi peractis totius corporis prius idoneis euacuationibus propinandum est, neque id quidem nisi quinque horis ante cibum, stomacho vacuo, sumendum. Describitur autem antidotus Philonis hæc, vel antidotum Philonis hoc, à Galeno libro nono De composit. medicament. sec. locos, capite quarto, quas Mesue, in suo antidotario citat, & vice euphorbij, castorium miscet: capite tamen de sputo sanguinis, idem Mesues aliud describit Philonium, quod persicum, fortè quod in Perside inuentum appellat, sanguinis eruptionibus, & catarrhis apprime conueniens. Nicolaus vero, in suo antidotario, philonium ab eo descriptum, Romanum appellitat, ex Auicenna forte libro suo quinto, quia Romæ frequenti vsu erat. Rationi vero redditæ quod duas philonij drachmas huic dederimus iuueni, addas, quod cum generoso & mero vino dissolutum propinauimus; secundo iuueni robusto & calido: tertio, quod materia peccans calida erat: quarto, vigente maximo æstu: quinto, quia ægrotans multum vomebat, quod vnum maxime attendendum erat, quia antidoti maximam partem vomitu remittebat. Cætera vero & lectu digna, huic rei facientia, legito apud nos curatione nonagesimaquarta, quartæ centuriæ*

Curatio

Curatio trigesimaprima, in qua agitur, de febre putrida, cõtinuo affligẽte, deq́, magna sanguinis mißione.

PRAEFECTVS Bergantini nauigij ab Arbi, Venetorũ imperio subiacente oppido, vir omnium quos uidi robustissimus, fortis, pectus perlatum habens, hirsutum: putrida quadam continua corripi cœpit febri, caput & thoracem, cum scapulis, & uniuersi corporis ambitu, dolebat, impetuose in lecto mouebatur, non quiescebat, & dolorose gemebat: huic pulsus robustus admodum erat, & urina crassa & rubra, quibus omnibus animaduersis, illico chirurgo accersito, uenam iecorariam dextram aperire feci, & ex ea sanguinis libras quatuor simul fluere, & nisi enim in lipothymiam incidisset, plus emittere decreueramus. Mulier uero Illyrica assistens, huius curam habens, cum sic eum exanimatum uideret, sua lingua, me hominem interfecisse clamabat. Ego uero tum temporis medicorum recordatus, quibus similia euenerant, subrisi, bono esset animo subiungens, quum ea sanguinis copiosi extractione, morbum in totum extirpaueramus, & ægrotum á morbo liberaueramus, ut sequenti die ipsa uisura erat. curaret tamen illi, ptisanæ optime concinnatæ, una uel altera interposita hora, scutulam in uictu dare suasi, demum sequenti die ad eum de more accedens, ipsũ sanum, & à febre liberum, ac si nunquam ea laborasset inueni, hominem sanè gratum & bonum. Nam inter cæteros pisces, quos mihi postea attulit, notatu dignus merula fuit, colore niger, sed figura tincarum, cui Galenus, libro tertio De facult. alimentorum, capite uigesimooctauo, inter saxatiles, secundas præbet.

SCHOLIA.

OBIECERVNT *per iocum Galeno nonnulli assistentes, quando iuueni palæstræ perito, ad animi defectionem sanguinem mittere febris causa mandauit, quod febrem iugularet, videntes vtique post sanguinis copiosissimam extractionem, quod alui fluxus & bilis uomitus, illi superuenerunt, & consequenter sudores & madores, vnde postea omnes riserunt, libro nono Methodi medendi, capite quarto. At postea ministri cum ægrotũ dormientem à sudore abstergerent, & ipsum non expergisci viderent, altum & profundum somnum illum esse, Galenum forte pungentes, quod hominem interfecisset ta ta sanguinis extractione, dixerunt: in quem sensum Rasis & cæteri plures medici historiam narrantes deflexerunt, quanquam*

quam Galenus hoc non dicat, sed simulando ministris respondeat, abstergite madores, tametsi non sentiat pergite, ita facite, quia homo à febri iam liber est. Cæterum, inquiret doctus medicus, quantum sanguinis ab isto iuuene Galenus demere iussit. Cui nos respondemus, quod & si hoc in loco siluerit, ad animi defectionem euacuationem factam, tantum memorando, libro tamen De curandi ratione per sanguinis missionem, aperte exposuit, cum dicat, capite decimoquarto, memini enim, quibusdam ad sex vsque libras, sanguinem detractum fuisse, ita vt febris protinus extinguere-tur, nec vlla sequeretur virium afflictio, vt ex ijs verbis liquido constet, ex prædicto iuuene sex extractæ fuere sanguinis libræ, & illæ quidem vna vice simul. Solebat autem Galenus ijs magnis sanguinis extractionibus, vbi opus erat, vti. Nam in suburbijs Romanæ vrbis, diuitis œconomo, prima protinus detractione tres sanguinis libras exhausit, quum oculorũ malam affectionem pateretur, & postea integram, vt confestim sanus euaserit, & res incantationi similis visa fuerit. nos vero ab hoc nostro ægroto quatuor sanguinis libras extraximus, post quam sanguinis missionem, bilem plurimam vomuit, & protinus sudauit, & sanus euasit. Cæterum hanc sanguinis copiosam extractionem ad animi deliquium, quam Græci lipothymiã dicunt, Auerrois Cordubensis libro septimo sui collectorij capite octauo detestatur. & eam Galenum admittentem reprehendit, imo in eum tres adducit rationes, quas vt nullius momenti prætermittimus, quum copiosa hæc euacuatio, vbi conuenit, proficua sit, & ex ea multa oriuntur iuuamenta. Primum totius corporis fit refrigeratio, illiusq; transitus in habitudinem contrariam. Secundum, alui respondentia, & bilis vomitus, Tertium sudor vniuersum irrigans corpus. At Auerrois ignarus vocum pro lipothymia, syncopim intelligit, iubet autem Galenus copiosam sanguinis detractionem ad lipothymiam moliri, non vero ad syncopim, quia lipothymia animi est deliquium, cum pulsus perseuerantia, syncopis vero, præceps virium lapsus cum destructione ferè virtutis motiuæ & sensitiuæ, vt à Galeno desumitur libro duodecimo Methodi medendi, & ab Auicenna Fen vndecima libri tertij, tract. secund. capite sexto. Grauior igitur syncopis est affectio, quàm lipothymia, & consequenter vt in syncopim ægrum trahere est periculosum, ita in lipothymiam non admodum graue, dexter tamen & exercitatus apprime sit medicus decet, qui hanc sic copiosam sanguinis missionem moliri iubet, quum multi ob medicorum imperitiam, quibus sanguis multus extractus fuit, mortem obierunt, vt tribus euenisse meminit Galenus, libro De venæ sectione, capite duodecimo. Alij vero si non mortui fuerunt, in graues tamen morbos inciderunt, vt idem libro nono Methodi medendi refert. Sciant tamen, qui hæc legerint, si quis modo legerit, Galenum in suis sanguinis missionibus fere semper ad minus libram vnam sanguinis extrahi iubere, vt ex libro De venæ sectione capite tertiodecimo

percipitur, præcipue cum de puero loquitur: quanquam inibi aliquando minus cotyla, vel libra, exhausisse se dicat.

Curatio trigesimasecunda, in qua agitur, de cancro in mamilla.

MONACHA diui Bartholomæi,& neptis Balduini Florentini, Episcopi Anconitani, annos nata triginta, hæc quum multum sudaret,& cordis palpitationem persentiret, quam non tantum faciebat, quantum sudoris per uniuersum corpus superabundantiam, quem difficulter ferebat, medicum ad se conuocauit, quem suppliciter obsecrat, ut remedium contra affectiones prædictas machinetur: Nam à tanto sudore uiuere se non posse ait. At medicus considerans sudorem hunc triplici de causa euenire posse,ut docet Galenus libro tertio De symptomatum causis, aut ob corporis raritatem, aut excrementorum tenuitatem, aut ipsorum abundantiam, demum ob tertiam, sudorem in hac muliere oriri, nonnullis medijs auguratus est, quem ut intercideret medicamentum purgatorium, quo excedentes humores deponeret, illi bibendum obtulit,an uero leuius quàm decebat, dubito: euacuatione uero qualicunque peracta, medicamenta humores condensantia & adstringentia illi propinauit,& balneo uires obstruendi habente, eam lauari persuadebat: ex toto uero sudore intercepto, elapso uno uel altero mense, ecce mulier hæc in papilla dextri uberis pruritum quendam sentire cœpit, cum quo punctiones & lancinationes quasdam, uelut acu factas, non sine graui gemitu interdum patiebatur: Nam & papilla ipsa crassiuscula apparebat, cum quibus aliquando febricitabat, sed non propter hæc à functionibus suis destituebatur. Omnia etenim cœnobio pernecessaria, ut cæteræ monachæ, ipsa quoque exercebat. Ad hanc igitur accedens, omnia ut decet considero, & paucis morbum grauissimum, ac perniciosissimum esse, ex quo mors certa subsecutura esset, ni Chironis, aut Aesculapii manu curaretur expono. Contra morbum igitur atrocem impetentes nos, qui proculdubio cancer est, primo recordati Hippocratis oraculi,libro sexto Aphorismorum, cancros occultos omnes melius est non curare. Curati enim cito pereunt, non curati uerò longius tempus perdurant: quod de operatione manuali, uel topicorum remediorum supra eos applicatione intelligi debet: secus autem de humorum melan-

cholicorum & atrabiliosorum, ipsos præcipue fouentium, multitudine deponenda: uniuersum corpus per medicamenta melancholiam respicientia purgauimus, per syrupos & apozemata, eadem primo disposita, quæ inferius describemus, nec minus per sanguinis missionem, euacuatio quoque facta fuit, quibus omnibus peractis, ac uictus ordine ut decebat, constituto ad topica medicamenta condescendimus, & primo sic. R. Succi plantaginis, solani, semperuiui, ana vncias duas. pulueris plumbi usti & sæpe aqua rosacea lauati, vnciam unam, thuris, vnciam mediam. In mortario plumbeo, cum pistillo quoque plumbeo, sæpe omnia tractentur, & ad solis radios quousque optimè incorporentur, exponantur, in quo lini pannus imbutus papillæ applicabatur, & sæpe innouabatur. quo remedio melius habere dixit, & merito sane, quia medicamentum hoc humoris infringit acutiem, & eius hebetat sæuitiem: in quem vsum multa alia remedia excogitari possunt, quæ Auicenna Fen tertia libri quarti, capite octauodecimo, secundi tractatus, prosecutus est, & neoterici id frequentissime in vsum trahunt: vniuersus tamen noster conatus eò dirigebatur, vt cancer hic remoraretur, in altum ue amplius non cresceret, qua de re prædicti medicaminis uice, laminam plumbi mamillæ figuræ concinne adaptatam imponeret, neque alia remedia supra locum læsum permitteret, cōsului. Noui autem ipse nonnullas mulieres, cancros in mammis habētes: solo bono uitæ ordine, absque vllo medicamentorum topicorum irritamento, per longum viuere tempus: ita incolumiter, prosperè, & sanè, ac si nullum paterentur morbum, ex ijs uero una superstes est Venetiis, nobilis uxor probi viri Alfonsi à Caualleria, quæ abhinc triginta & amplius annos, cancrū in mamilla habet, absque ulla tamen offensa, cui tamen ipsa nunquam remedia admoueri concessit, sterilis nanque mulier hæc est, in primam ingressa senectutem. Cæterum ægrotans nostra prædictis non contenta remediis, tametsi recte ualeret, alios tamen cōuocat medicos: & plures inuitat chirurgos, vt medicamentis, & remedijs, morbum omnino depellant: nam ferro eum auelli semper recusarat. Ego uero elapsis duobus annis, cum ad eam reuerterer, (Deus bone) ipsam parui tuberculi loco, exulceratum cancrum, magnæ molis, multis cauernis cuniculosum, aspectu tetrum, labra crassissima, ac monticulorum instar habentem, pari comperio. Sed & radices ita complantatas cancer hic habet, ut corporis penitiora loca occupare credendum sit. Voco autem cancri radices, Galeni more, libro Aphorismorum sexto, enarratione

tione trigesimaoctaua, venas atro & melancholico sanguine plenas,& quæ usque ad loca circunstantia distenduntur, quanquam & proprias sibi quoque uendicet radices cancer. Confirmatus igitur cancer hic est, nullam præter blandientem curam permittens: cuius curandi modi Galenus prædicta enarratione meminit,cum dicat,alterum autem curare est, eam adhibere prouidentiam,quæ passioni congruat,hoc est, ipsam mollire ac mitiorem facere,& tum præcipue,cum adest exulceratio, tunc enim est necessarium vt si non aliud agamus, saltem saniem abluamus, humido aliquo vtentes,non quocunque,sed vel per experientiam, vel per indicationem inuento,quod neque putrefacere,neq; irritare partem patientem sit natura aptum. Hunc porro quem Galenus curandi modum mitigatorium,vel demulcentem,aut blandientem appellat,rudioris medicinæ authores, paleatiuum vocare solent: & quem nunc chirurgici in hac nostra ægrotante tantum exercent. Cæterum cancrosus tumor hic,sui initio,quo merito scirrhus appellari poterat, ex integro opera manuali eradicari debuerat,vt Auicenna præ cæteris clarius commendat,à nobis citato loco, & Galenus ante eum non siluit libro quartodecimo Methodi medendi, vidimus autem nos, (carcinomata interim parua erant quæ,vt dixi,scirrhi tunc dici merentur)mammis,& alijs insita membris,nouacula dextre extrahi,à quibus extractus sanguis ex subsistente loco multus fluebat:ac postea candente ferramento, si quæ vndique in loco manebant reliquiæ, cancri ue semina,optime exurebantur: & prospere semper subsequebatur, quod perinde nonnullis exulceratis corporis superficiem occupantibus fieri obseruauimus: imò ex integro mulieri cuidam Venetæ ob cancrum dextra mamilla incisa & extracta fuit,& optime postea vixit, id quod ante nos quoque plures viderunt medici, & literis mandarunt: quod mirum uideri non debet,quum Amazonibus puellis matres dextram mammam auferant,& ęreo quodam instrumento in hunc vsum parato, igneque candefacto eam exurunt, ne iterum succrescere contingat, atque ut omnis vis ac robur,in dextrum humerum,& brachium deferatur, vt narrat Hippocrates aureo illo libro, De Aere, aquis,& locis. Hæc vero mulier, quia incisionem semper renuit, & varia localia medicamenta admoueri permisit, in obitum post paucos dies,vt antea prædixeramus,deuenit, vt vxori Sebastiani Pinti contigit,de qua prima Centuria facta à nobis mentio est.

SCHOLIA.

CARCINOSI *tumores in omnibus consueuerunt fieri corporis partibus,*

partibus, sed præcipue in mamillis mulierum; quando potißimum naturali sua purgatione priuantur: vt testatur Galenus *libro* Artis *curatiuæ ad* Glauconem *secundo, capite decimo, & libro quartodecimo* Methodi *medendi, quorum originem ac dignoscendi rationem, ante eum diuinus* Hippocrates *prosequitur, libro secundo* De *morbis muliebribus*. Zoar *vero in cruribus potißimum cancros nasci, libro secundo sui* Theisir, *capite vigesimoseptimo, contendit. At nos hucusque vnum tantum in crure cancrum patientem vidimus, plures vero qui in mamillis, mento, & locis adenosis, vt collo, axellis, & inguinibus.* In *corporis vero partibus penitioribus cancri sæpe nascuntur, palato, sede, & vtero muliebri, vt ex* Galeno *desumitur libro sexto aphorismorum enarratione citata, quo in loco idem* Galenus *cancros occultos appellat, non solum eos qui absconditi sunt, & non apparent: sed eos qui apparent, & sine exulceratione sunt.* Cæterum, *cancer ab humore melancholico fit, ex quo & elephantiasis, & varices, veluti affectiones aliæ variæ, ortum trahunt.* Nam *elephantiasis, vniuersalis cancer est.* At *cancer latens, & citra vlcus, vt ab humore melancholico miti oritur, ita exulceratus ab acriori & contumaciori fit, ut docuit* Galenus *libro de atra bile, & varijs alijs locis.* Porrò *carbunculus ab humore quoque fit melancholico: feruido tamen, & supra modum calido, vt eodem loco testatur* Galenus, *& libro quartodecimo* Methodi *medendi velut libro* De *tumoribus præternaturalibus.* Quantum *vero ad cancri curationem attinet, tradit* Galenus *libro secundo* Artis *curatiuæ ad* Glauconem, *capite decimo, quod in mamillis sæpe tumorem figura animali cancro persimilem uidit, quem morbum ille per sui initia medicamentis atram bilem educentibus sanauit.* At *vbi in molem insignem prædictus tumor attollitur, curari sine chirurgia non potest.* Ego *vero paruos & magnos cancros, aut omnino topicis medicamentis non esse irritandos, aut ex integro, ferro extirpandos suaderem, modo tamen locum occupent idoneum, circa quem manuale opus exerceri debite posit, & ab arteriarum & vasculorum aliorum multitudine primum, cum ijs tamen consulimus, vt æger cancro laborans, optimo, sed continuo vitæ ordine semper perseueret: item quod eum medicus sæpe ab humore expurget melancholico: tum sanguinis mißione per venæ sectionem, aut mariscarum apertionem, tum etiam medicamentis ipsum humorem respicientibus:* Nam *tunc si ex se cancri delituerint, quod haud credo, bene erit: sin autem ad incisionem & opus manuale deueniendum est, nec enim tunc, quod alter denuo superueniat, timere est, cum melancholici humoris qui in corpore vigebant semina, cum aßiduo sed optimo vitæ ordine, tum sæpe repetita euacuatione, ex integro ferè extirpata sunt: neque vereri est, tempore quo fit incisio, morbus ad alteram deriuetur particulam, vt illi contigit mulieri, de qua ab* Auicenna *facta est mentio, cui altera mamilla cancro affecta, & radicitus extirpata, altera*
cancrosa

cancrosa confestim euasit, quum melancholici humoris vice optimum sanguinem in corpore repositum esse, ex optimis acceptis edulijs, & assidua repetita euacuatione, praesupponimus: caeterum medicamenta melancholiam mitigantia, & eam euacuantia referre ad praesens minime grauarer, ni Centuria prima, id confectum haberem, ea praecipue curatione trigesimaprima, in qua de cancroso tumore sermonem fecimus.

Curatio trigesimatertia, in qua agitur, de causone infestissime affligente.

IVVENIS de Castello auite, natus annos circiter triginta, natura biliosus, ad ustionem inclinans, vigente canicula, cum puella coiuit, sed ita laboriose, vt genitale semen coitus tempore non emiserit: ab hoc igitur contracto labore, & humorum agitatione, ac membrorum lassitudine, in causonem siue ardentem febrem hic lapsus est, caput dolebat, continuo febricitabat, siti intensissima cruciabatur, & oris amaricatum ingens patiebatur. Primo igitur ad hunc accedens, considerans eum multum bilis extra üe natæ in stomacho, & aliis locis habere, hoc minorans pharmacum illi propino, quod habet. Reci. Syrupi violati solutiui vncias tres, diacatoliconis, drachmas tres, diaphiniconis, drachmam vnam, aquæ lactucæ ex infusione Tamarindorũ, vncias quinque, misce, fiat potus vnus, & detur in aurora ieiuno stomacho: quo aluus optime respondit, & biliosa plurima excreta sunt. Secundo vero die, lotium crassiusculum erat, & bene rubrum, proinde iecorariam dextram secare fecimus, & sanguinis vncias octo fluere. Sequenti die, totidem sanguinis vncię ex basilica sinistra sunt extractæ, sexto ad hunc alter ingressus medicus, eum debilem esse, & viribus prostratum dicit, qua de causa illi panem vino intinctum cõcedit, ex quo parum abfuit, quin æger tunc ex uita discesserit, ita sæua illi suborta sunt symptomata, nam & delirauit, quod antea illi nunquam contigerat. Tunc septimo, nos illi aquam, in qua psilii semen maceratum fuerat, in bona dedimus quantitate, à cuius potu membra totius corporis refrigerari cœperunt, & ipse melius se habere. Porro hucusque syrupos huic refrigerantes, cũ debito victus ordine, & aliis pernecessariis tribueramus, qui ita habent. Recip. Radicum endiuiæ, cicoreæ, buglossi, nimpheæ, ana ma.i. hordei mundi, pugill. vnum, prunorum damascenorum, nu.xii. tamarindorum, unciã vnam, foliorum lactucæ, portulacæ, nimpheæ, ana man.i. florum violarum,

violarum,rosarum,nimpheæ borraginis,an.man.medium,seminis lactucæ,acetosæ,portulacæ,endiuiæ,ana drachmam unam,in libris septem aquæ fiat decoctio, quousque maneant libræ quinque,& coletur,cuius decocti vncias viii.& aliquãdo decem, una vel altera iuleb rosati uel uiolacei addita unciola,ad extinguendam sitim,interdiu,uno haustu ebibat. Sed in aurora sic parabatur,Recip. Prædicti decocti uncias quinque, syrupi de nimphea, rosati simplicis,ana vnciam unam,de succo acetosæ unciam mediam. Misce,& albo oui clarificetur, & scriptulo uno specierum diamargaritonis frigidi aromatizetur, & frigidum bibat. Octauo uero die pharmacum ex manna & rhabarbaro, illi dedimus, quo optime multa biliosa alijs mista excrementis, egesit, & febris mitior facta est. Sed tunc ex pectore multa uiscida & subnigra expuere cœpit, pro qua complenda operatione oxymelite sæpe utebatur,aliquando per se solo,nonnunquam uero lambetiuo de althęa misto,aut de farfara bechio dicta, iis enim hic intra viginti dies ex integro sanitatem obtinuit, & pancratice habuit,præter omnium opinionem,quem sexto die post panem uino affusum, comestum, eum moriturum omnes putabant & dicebant.

Curatio trigesimaquarta, in qua agitur de raucedine, cum febre & tussi complicata.

EBENASER, vir natus annos duos supra triginta, declinante æstate in raucedinem incidit, vt vix cum loquebatur, ab alijs intelligeretur: cum qua & febriebat, & sæpe tussi quadam sicca angustiabatur. Ad eum igitur veniens, raucedinem hanc cõsidero, quæ Græcis βράγχος dicitur,defluxus scilicet ad fauces, de quo Galenus libro septimo De comp. med. secũdum locos, ita differit: Vbi instrumenta vocis ab humiditate vehementius atque tenacius impacta fuerint imbuta, vox intercipitur, quum uero moderatius humecta sunt, oboritur raucedo. Organa vocis cum dico, intellige arteriam, laryngem, & pharyngem, siue epiglottida. Cæterum, raucedo tametsi varijs de causis oboriri potest, vt refert Galenus citato loco, & Auicenna Fen decima libri tertii tract. secundo, capite primo, secundo & tertio: in hoc tamen viro, ab humiditate descendente à capite, ortum traxit, pro cuius expulsione cum multa & varia proposita essent, propositum fuit, num sanguinis extractio per venæ sectionem

nem huic conueniret: contendebat autem quidam medicus, eã proficuam esse: in quam sententiam & ipse æger quoque ibat, qui omnino eam efflagitabat, & instanter petebat. At ipse noscens venæ sectionem in hoc morbo periculosissimam esse, pro posse contestati sumus, quia raucedine hac affecti, qui minuuntur, & sanguis illis per venæ sectionem extrahitur, raro uel nunquam ad sanitatem perueniunt: frigesit enim caput magis, & ad fauces defluxus sæpius decumbit, & consequens ægri peius habent. Præualui autem ipse ijs & varijs alijs rationibus, ob quas æger sanguinis renuit extractionem: & paucis postea diebus ad sanitatem restitutus fuit. Abstineant igitur medici omnino suadere mi in raucedine, à venæ sectione, huic præcipue simili, cũ vt expertus sum, ab ea grauia gignantur symptomata, & morbo primario grauiora.

Curatio trigesimaquinta, in qua agitur, de brachio tumente post venæ sectionem, unde postea mors subsecuta est.

LVBELLVS, iuuenis fortis & robustus, & qui iam olim apud Ferrarienses vires suas, quum duodecim loricati iuuenes eum adorirentur, indicauerat. Nam eorum vnum, comitis Galeatii Iaxonis interfecit, & reliquorum plures vulneribus confossos à se reiecit: nunc demum, cum febri corriperetur, & medicus illi in brachii dextri curuatura mediam venam incidi ad sanguinem detrahendum iuberet, bene habuit. Nam sanguis iubricans optime fluxit. Sed interiectis duobus diebus, quum brachium plus iusto exerceret, circa eandem brachii curuaturam dolere cœpit, & brachium ipsum per vniuersum tumefieri, cum quibus riguit, & postea febricitauit: quæ omnia aduertes medicus, bis sanguinem ex altero brachio, non nisi liuidum & nigrũ admodum extraxit. Sed non ob hæc detumefieri cœperat brachium, aut ab eo dolore leuabatur, imo indies hæc augebant, & æger ipse peius se habebat, quia fortiter febricitabat, & non dormiebat, qui magis cum dormire uolebat, circa cor maxime dolebat, & angustiabatur: quę vero topica medicamenta brachio admota fuere, non satis percepi: demum cum hunc inuiserem, primo occursu, eius faciem longe à naturali considero: secundo, eius virium robur deiectum & prostratum, per pulsationes arteriarum, cum difficili respiratione noto: tertio, brachium

huic peramplum cum manu ad furculam usque tumens erat, cum quibus prædictas cordis lancinationes patiebatur. Cæterum, cum brachium hoc perample ut saccus tumeret, circa quod color subalbidus erat, & in eo quum digitus comprimebatur cauitas perdurans fiebat, propositum fuit, an intra brachium hoc pus latitaret, an non: demum cum sic male afficeretur, & ferè syderatum brachium esset, ad apertionem confugimus, quia inde commodum absque noxa vlla sequi augurabamur. Protinus igitur accersito chirurgo, candente ferramento, eo in loco à nobis signato, brachium aperiri fecimus, ex quo puris aut saniei vice aqua quædam alba fluxit, superposito vero maturante emplastro, facto emissario, intra sex horas ex eo materia quędam subrubra, pauca, male morigerata effluxit, quam in totum contempsimus, alioqui soliciti de noua altero in loco apertura, à qua facta candente quoque ferramento, nihil præter aquam illam albam exire conspeximus. At vires imbecilles cum essent, nullum alterum ferentes remedium: eum deploratum dimisimus, qui sequenti die hoc est, decimosexto Augusti, millesimi quingentesimi quinquagesimiprimi, diem suum obijt.

SCHOLIA.

QVVM *post sectionem venæ, hoc est, à cephalica & iecoraria in brachij curuatura exortæ, nonnullis intermedijs diebus, brachio inflammatio hæc cum ingenti tumore & dolore orta esset, proponitur an ex nerui punctura, qui venæ communi vel mediæ dictæ subiacet, originem traxerit, aut potius ex confluxu materierum malignarum, intus in corpore latitantium pullulauerit. Contendebant autem nonnulli inflammationem hanc ex punctura nerui qui (vt dixi) communi venæ, vt arteria iecorariæ subiacet, originem trahere, cum morbus sui initio leuis erat, nullam sæuitiem, aut malignitatem protendens. At vulnerarius acriter ijs renitebatur, & medicus illi fauens vt eum à calumnia liberaret, rationes plures adducit, non nisi ex Galeno, Paulo, & Aëtio desumptas, quia quæ puncto neruo debentur, huic inflammationi deerant. Nam Paulus, vt Galenum taceam, à quo ipse omnia sua desumpsit, libro quarto suæ medicinæ, capite quinquagesimoquarto, in quo de neruis conuulneratis agit, ita inquit,* Neruis vulneratis, aut punctis, ex sentiendi quod obtinet acumine inflammatio & dolor immodicus accidit: quare & febres & conuulsiones his oboriuntur, quibusdam & delirium, ob neruos cerebro continuos: interim vero in alijs quoque particulæ affectæ locis inflammationes, & abscessus super ipsum neruũ conuulneratũ, quod cohæreat, solent accidere: *hæc Aegineta. Quæ cũ*

ex

ex toto huius brachio iuuenis, non respondeant, quia nunquam vlla in eo comparuit conuulsio, sequitur quod non ob neruum punctum, sed potius ob vitiosos in corpore contentos humores, raptum ad brachium habentes, inflammatio, & dolor cum febre ortum traxere. Hæc enim erat eorum contentio. At nos, vtcunque res se habeat, sanguinis missionem vt satis in hoc casu laudauimus, ita ex aduerso brachio factam, multum vituperauimus, cum ex pede ea potius emollienda erat, vt suadet Aëtius sermone decimoquarto, capite vigesimoseptimo, quo ex Galeni mente, de neruis punctis, & sauciatis agit, & ita tradit. At vero si vires validæ fuerint, & nihil impedierit, vniuersum corpus per venæ sectionem euacuetur, Seruandaq; est in euacuando locorum affinitas, vt dextra manu sauciata, dexter malleolus siue talus; sinistra, sinister incidatur, & vice versa, dextro crure vulnerato, subalaris vena dextræ manus, sinistro, sinistræ, rectitudine seruata, secetur: & cætera quæ proculdubio, non nisi magno cum iudicio, & longa experientia obseruata sunt dicta. Vidi autem ipse non solum hunc, sed plures alios, quibus simili in casu, ex contrario brachio vena secta fuit, è vita discedere: huius vero causa esse videtur, quod sauciatis ijs neruis, malignitas quædam veneno persimilis oboritur. Cæterum, mirum in modum taxandi quoque medici ij sunt: quod non primo illico die, locum sectum & agglutinatum iam, amplum & inagglutinatum reddiderint, vt saltem per eam apertionem, saniosi humores effluerent: quod vnum summopere Galenus commendat, libro tertio De composit. medicamentorum secundum genus, simulq;, vt medicamentorum vires ad ægrotantem neruum permeent, vt inibi quoque legitur, & libro sexto Methodi medendi, quibus in locis Galenus, punctis neruis, qualia medicamenta desiderentur, docet, inquiens, Vulnerati nerui curatio medicamenta postulat, quæ & tepidum calorem excitent, & valenter siccent, tum quæ ex substantiæ suæ natura & attrahendi vim habeant, & tenuium sint partium. Cæterum, aduertant medici quod quãdo cutis super punctum neruum, interposita est, quia forte iam agglutinata, tunc neruus euphorbij vim, & aliorum fortiũ medicamentorum ferre potest, in quem vsum Galenus & cæteri post eum medici, ex euphorbio & potentibus alijs medicamentis, cerata, emplastra, vnguenta, linimenta, pulueres, & similia parant. Si tamen neruus punctus, cute diuisa & aperta, ostendatur, vel neruus ipse non est punctus, sed per directum cæsus sit, & nudus conspiciatur: tunc medicamentorum præpotentium vires non fert, hoc enim medicus instructus documento facile curationem adimplebit, ea quæcunque putrefaciunt abnegando, velut tepentem aquam. Auicennam porro si legere placuerit, qui me hercle nihil præter à Galeno dicta tradit, legito Fen quarta libri quarti, tractatu quarto, capite primo, secundo & tertio.

Curatio trigesimasexta, in qua agitur de emicrania per consensum facta, & per ligni buxi decocti ebibitionē curata.

MONOCVLVS mercator qui apud porticum agit, temperatura melancholicus, eam partem capitis quæ oculum confossum respicit, à multis mensibus dolere cœpit, ex quo dolore ante cibi assumptionē, multo grauius quàm post torquebatur: vnde argumentum in promptu est, dolorem hunc per ventriculi consensum ortum trahere, quàm per ipsius capitis primogeniam affectionem aliquam. Multis igitur peractis remedijs, ad decoctum ligni buxi confugimus, quo multum sudabat, & ita valuit, vt intra viginti dies ab eius potu, æger optime habuerit, nec amplius in eundem morbum reciderit.

SCHOLIA.

BVXVS Europæis, nouis insularibus lignum Guaiacum dicitur, vt sæpe quoque dixi, paratur autem buxus eo modo quo Guaiacum lignum, cuius decoctum, pari victus ordine quoque ebibitur.

Curatio trigesimaseptima, in qua agitur de dolore genu, cum tumore per tres vel quatuor menses perdurante, buxi ligni decocti potu postea curato.

FRANCISCA ab Italis Secula dicta, iuuenis me hercle pulchra si quæ altera in vniuersa Italia, annos nata viginti, hęc cum in genu tumorem cum dolore ab hinc quatuor menses pateretur, & multa illi à medicis, sed frustra tentata essent remedia, nos postea ad eam venientes, post peractas euacuationes vniuersales, cum pilulis fœtidis, tum de nitro, decocto buxi in ramentum redacti, intra viginti dies, ex toto eam sanitati reduximus: huic victus ratio in prandio columbus assus erat, vesperi uero vua passa corinthiaca, cum dealbatis amigdalis, aliquando vero columbi vice perdix, aut fasianus, turturúe, aut auiculæ veniebat, velut uuæ passæ loco pinea saccharo incrustata, & huiuscemodi alia.

Curatio trigesimaoctaua, in qua agitur de humore turgente, siue pruriente; dolores absque febre ingerente.

IOSEPHVS Falconius bis & ter singulis annis, status fere

re

re temporibus corripi sequenti morbo solet. Nam repente cor poris totius dolore corripitur, dein uero illico eodem die uarie dolorem persentit ut nunc brachium dolere dicat, & interea hoc dicit, ad pedem vel crus, aut aliam corporis particulam, dolorẽ eundem transferri clamet. Est enim humor furens dolores hos creans, quem membra tanquam ignitam prunam, hinc inde ex se pellere conantur, vnde dolor variè oritur, & æger ipse eodem loco perdurare nequit, imo tanquam insanus, ac furibundus incedit, non febricitat, sed per vniuersum corpus calores quosdam persentit non naturales. Illico vero purgatus homo hic melius habet, ad sex tamen, & octo dies quandoque sed raro sic male affectus peruenit, ab octima vero dicta purgatione peracta, quali turgenti humori conuenit, ad clysteres confugimus, & membrorum frictiones, veluti etiam ad bolum Armeniæ purissimum, quem syrupo de nimphæa, scriptuli pondere mistum propinamus, ut pulueres quoque cordiales, non solũ syrupis mistos, sed ferculis, & iuribus respersos. Qui ita habent. R. margaritarum præparatarum drachmam vnam, corallorum præparatorum drachmam vnam & mediam, foliorum auri fini & puri nu. quinque. Misce fiat puluis subtilissimus, cuius põdus pro vice semidrachmæ sit, nunc uero præseruatiua cura cum vtitur, in eundem non labitur morbum.

SCHOLIA.

HABET *probus vir hic supra vniuersum eius corpus, nescio quid albicantis membranulæ, quam (vt ait) ab ortu suo contraxit, & ea (vt ipse reor) expiramenta dicta, poros obstruit, à qua obstructione fuliginosus humor detentus ac impactus veneni naturam adipiscitur, vnde eum postea membra ac ignitam prunam à se reijciunt, non minus ac pueri pyla ludentes. Cæterum, quum iam Scholia huic finem imponerem, ecce Pyrrhus noster vir omnium votis doctissimus occurrit, dubium in hac curatione proponens, Pyrrhus. Cum humor hic pruriens & turgens sit, morbum furentem exacte peracutum gignens, quomodo ò Amate ægrum hunc à febre liberum dixeris, admiratus sum. Amatus. Cur sic Pyrrhe mi. Pyrrhus. Non ab re sane, quia etsi medicum non agam, Galenum tamen sua lingua conscriptum, hoc est, Græca, perlegi, apud quem si modo reminiscor, libro Aphorismorum legi, imo meo in codice linea quadam notaui, non dari morbum acutum absque febri continua. Amatus. Recte sane ò Pyrrhe dubium proposuisti hoc, quod mehercle tuum indicat felicissimum ingenium, & tuam attestatur tenacissimam memoriam, vt tamen Galenum exacte hac in re teneas, paulisper audire ne pigeat. Acuti morbi non semper cum febre reperiuntur, quia aliqui sunt morbi acuti absque febre affligentes, &*

interficientes, vt morbus comitialis, morbus attonitus, quem Græci apoplexiam vocant, conuulsio atque distensio, hi etenim morbi acuti sunt omnes breui interficientes, & tamen absque febre plerunque comperiuntur & interficiunt. Intelligendus igitur o Pyrrhe Galenus ita venit, enarratione præcipue nonadecima, libri secundi Aphoris. vbi (vt aiebas) inquit, in acutis morbis sunt febres continuæ, id est, in acutis morbis si quæ febres cõperiuntur illæ omnino continuæ sunt, & non interpellatæ siue intermittentes; nunquam enim morbus acutus intermittentes febres comitatur, sed eas potius quando habet inseparabiles continuas dictas habet, vt ipsemet Galenus seipsum exponit libro quinto prædicti voluminis, enarratione trigesima. Pyrrhus. Placent sane hæc, & eo magis quia ad Galeni mentem dicta. Morbis tamen acutis absque febre citatis, addas vellem, colicum morbum, qui cum acutus sit, absque febri tamen sæpe inuadit, & interficit.

Curatio trigesimanona, in qua agitur de febre, solo minorante pharmaco expulsa.

HVIVS prædicti filius, iuuenis robustus, natus annos octodecim, cum febri grauiter corriperetur, & de capitis dolore quereretur, epoto medicamento purgatorio sequenti, illico sanus factus est. Habet autem purgatorium medicamentum sic, R. syrupi rosati solutiui uncias tres, diacatolichonis vnciam mediam, diaphiniconis drachmam unam, cum aqua endiuiæ, q. suff. misce f. p. detur in aurora ieiuno stomacho. Vt vero postea febrilis calor membris hærens infringeretur, hordeaceam aquam pauco iulebo rosaceo mistam, tribus sequentibus diebus, ieiuno stomacho bibebat. At victus huic panatella vel cocta lactuca oxeleo mica salis addita fuit, potus vero charmelitarum gelida.

Curatio quadragesima, in qua docetur, quomodo musculi moueantur suo motu uoluntario, simulq; quomodo deperditur motus mẽbri manente sensu, & cõtrario.

QVVM Hamisius chirurgus, iuuenis me hercle cum quouis in hac arte conferendus, mecum sæpe ægrotos inuisum accedat: contigit, quod cum ad Abarbaneliorum iuuenem, ex diuturna capitis destillatione laborantem, accederemus, quem iandiu do-

&i medici Ferrarienses tractauerant, eiusque curam habuerant, à me quęreret, quomodo musculi voluntario motu moueātur, non minus quomodo fieri potest, læso vno membro, eius quā doque deperdatur motus, sensu incolumi manente, & contrario, sentiendi facultate deperdita, facultas motrix illæsa maneat, cui tunc breui, prout tempus ferebat, dato responso, eum ad Galenum, ut ad sincerioris medicinæ uberrimum fontem remisimus. Sed quum Galeni campus late pateat, pro primo absoluendo dubio, eius duos libros de motu musculorum signauimus: pro secundo uerò libros de locis affectis. At ne probus iuuenis sua omnino defraudetur petitione, hic paucula subiungere placuit, & eo magis quia scitu pulcherrima sunt, & ex officina Galeni decerpta. Primo igitur scire decet: vt venæ à iecore, & arteriæ à corde, ita nerui à cerebro & spinali medulla originem suam trahunt. Oriuntur quippe ex cerebro, neruorum septem paria, ex spinali medulla uero tanquam riuo à cerebro fonte scaturiente & manante sexaginta nerui, qui singuli per singulorū spomdylorum foramina immittuntur, de quibus nunc altius repetere opportunum erit. Et primò tradit Galenus libro primo De motu musculorum, non procul à principio, vbi de neruo agit: Nuncupatur autem ab ipsis operationibus vnum instrumentum duobus nominibus, νεῦρον id est, neruus, & τόνος: eo quod νεύειν, hoc est, mutare, seu flectere, & τείνειν, id est, tendere natum est. substantia vero corporis eorum ea est, ac si intelligas, stipatum & densatum, & ueluti duriusculum factum cerebrum: sic enim Galenus, hoc in loco intelligendus est, aliter uix à doctis literarius sensus ille percipi potest, cum particula illa ueluti superaddenda est, ut lectori penitius hæc consideranti notū euadet, imo ratio ita textum hunc legendum esse postulat. Quia spinæ medullæ corpus simile cerebro condensato, & duriusculo facto est, imo cerebri posterior pars anteriori durior est, & quicunque neruorum molliores sunt, hi nihil à spinali medulla cōsideranti, differre videbuntur, ut inibi legitur. Vnde lib. octauo De vsu partium, apud eundem Galenum legimus, nerui omnes consistentia cerebro sunt duriores, opticis tantum exceptis, qui cerebro densiores cum sint, duriores eo non apparent, ceu soli ex cerebri substantia, ueluti concreta, non tamen exiccata conflati. Cæterum, nerui molles ex mollibus cerebri partibus oriūtur, duri autem, ex duris. Sunt uero ut dixi, anteriores cerebri partes molliores, posteriores autem duriores, qua ratione nerui molles à partibus cerebri anterioribus gignūtur, duri uerò à po-

 sterioribus

sterioribus. Sunt molles nerui sensorii, duri uero ad motum aptiores, ut eodem citato De usu partium libro, & alibi sępe idem Galenus repetit. Sunt uero naturæ propositi scopi, circa neruorum distributionem tres, quorum primus est, ut sensoriis instrumentis sensum impertiret: secundus, ut motoriis motum: tertius, ut omnibus alijs facultatem daret, qua sibi infesta dignoscerent. Porro, sensus causa, linguæ, oculis, auribus, maximi sunt nerui tributi, nec non partibus manuum internis, atque adeo ipsius orificio ventriculi, sunt enim quodammodo & hæc sensoria, siquidem per manus ex tactu est dignotio certissima, orificium autem ventriculi sensum habet alimenti deficientis ipsi ani mali, quæ fames nuncupatur. Secundo autem loco, in musculis, motus voluntarij instrumentis, reperire est neruos maximos. Ad discernenda vero que dolorem adferunt (& tertio in scopo existunt) nutritorijs organis, alijs quidem liberalius, alijs autem parcius, pro cuiusque nimirum constitutione neruos largita est natura, vt refert Galenus libro quinto De vsu partium, & sexto eiusdem voluminis libro, cum dicat, Neruus nullus videtur in cor distribui, neque in hepar, renes, lienemque. Quæ uerba intellige de neruo notatu digno, secus autem de paruo. Sed nunc ad neruorum septem coniugationes, siue paria dicta, quæ in cerebro mollia oriti diximus, præter duas maximas cerebri productiones, quæ ad nares odoratus gratia fiunt accedamus. Et primo, vt ex Galeno legimus libro nono De usu partium, prima copula mollium neruorum, visorij sunt, Græcis ὀπτικοὶ dicti, quia oculis visus sensum impartiuntur, ab anterioribus ventriculis procedentes, & vt Galeno placet, caui, quánquam hodie, mihi, & diligentissimis hominibus, & ijs qui huius rei cura multũ sollicitantur, nunquam caui, aut perforati uisi sint, etiam in animante recens mactato, & ad solis radios conspecti, quorum figura X literæ est simillima vt eos forte quis putauerit, sese mutuo conscendere, sed non ita est. Ipsi enim intra craneum inuicem in vnum coeunt, vt meatus suos coniungant, & rursus antequam oculos ingrediantur separantur, idque duabus vtilitatibus: prima ne quod extra intuemur duplex appareat: secunda, ut clauso altero oculo, totus spiritus per communionem, neruum ad alterum feratur, & eo modo visoria facultate duplicata, uisus acutior redditur. Secunda neruorum coniugatio, non procul à dictis nascitur, & sunt nerui qui oculis motum præbent, qui licet molliores sint quàm motorijs conueniat, eorum tamen mollities magnitudine pensatur. Tertia illic oritur, vbi pars cerebri

anterior

anterior cum posteriori connectitur, & sunt nerui linguæ sensum gustus dantes, & qui in omnes propemodum faciei partes distribuuntur. Quarta neruorum coniugatio, paulo posterius his est locata, magis quidem quàm priores à basi emergens, propagines autem eius omnes sunt sibi ipsis propinquæ, ac commiscentur quidem statim neruis tertiæ coniugationis, cum quibus fertur longissime, postea tamen seiungitur, totique palati tunicæ inseritur, exigui porro admodum sunt hi nerui, neruisq; tertiæ coniugationis paulo duriores, quia tunica quæ os uestit durior est, non lingua modo, sed etiam alijs propemodum omnib. faciei partibus, ob id etiam producuntur ex paulo duriori regione cerebri, quàm nerui tertiæ coniugationis, quanto enim magis retro progrediuntur tãto se ipso durius effectum cerebrum cernimus, atque etiam partes quæ ad basim ipsius pertinent, aliis duriores existunt. Quinta mollium neruorum coniugatio, productiones eas continet, quæ à lateribus capitis versus ossa lapidea extenduntur. Earum autem utraque diuiditur in ipso per ossa transitu, in duas partes: quarum maior quidem in meatuum auditorium inseritur: minor vero extra cranium, in cæcum nũcupatum foramen, quod tamen cæcum non est, licet existimetur tale, ob suam flexuosam obliquitatem. Sexta à basi cerebri producitur, nondum etiam dura, omnibus tamen prædictis tanto durior, quanto iam spinali medullæ propinquior. Hi nerui in omnia fere intestina, ac viscera solius sensus gratia distribuũtur, qui neruos etiam recurrentes producunt, de quibus Centuria prima multa & clara ad Galeni mentem dixi. Septimæ coniugationis nerui illinc oriũtur, vbi & cerebrum desinit, & spinali medullæ est initium, progressi quadantenus unà cum neruis sextæ coniugationis, post autem ab ipsis seiuncti parte quadam sui, eademque minima, rectos laryngis contexunt musculos: maiori vero in totam linguam disseminantur, in uniuersum autem ex neruis hi sunt primi qui exquisite sunt duri. Nam prædictorum omnium neruorum, nullus similiter durus est, ac hi nerui, cæteros vero neruos consulto prætermittimus. Galenus tamen lib. De ossibus ad tyrones, vltimis uerbis capitis primi, quod olim Centuria prima in tabulam redegimus, ita de neruis meminit, Tria neruorum genera censentur, quæ nihil impedit uel species, vel differentias appellare, ex neruis qui ex cerebro dorsique medulla oriuntur voluntarii, qui ex ossibus ligamentales, qui tertio loco ab iis differunt, atque ex musculis originem ducunt, tendones vocantur. Ne vero æquiuoca nomina obscuritatis aliquid

quid afferant, qui ex cerebro itemque dorsi medulla ortum ducunt, uoluntarii nerui, qui ex musculis tendones, qui ex ossibus ligamenta à nobis appellentur. hæc enim paucula Galeni in præsenti citare placuit, quia multum ad rem de qua agimus faciunt. Est autem musculus, Galeno teste libro primo De motu musculorum, & duodecimo De usu partium, μῦς Græcis dictus, à muris forsitan similitudine, organum motus volũtarij, constans ex fibris neruorum & ligamentorum, carne simplici his circundata, vena, arteria & tunica. Cæterum, musculi eodem Galeno teste vbi antea, tres sunt partes. Principium quod caput musculi vocant, & est magis neruosum. Medium carnosius, uentrem uocant: finis multo neruosior capite, unde tendo nascitur, alio nomine chorda dicta. In hos igitur musculos, nerui riuorum instar, à cerebro ceu à quodam fonte, suas deducũt facultates, quorum musculorum corpus, tanquam planta multis riuis irrigua est: altero neruo prędicto, altero uero arteria corde deducta sanguinis calidi & tenuis, & vaporosi plena: tertio uero, uena à iecore principium trahẽte, sanguinem frigidiorem, & crassiorem continente. Etenim ut motus qui ex arteria & uena procedunt, sunt naturales, & uoluntatis expertes, ita qui ex musculis fiunt, animales & uoluntarii existunt. Est autem ut dixi, musculus instrumentum non sensus sed motus, etiam si utriusque sit particeps: quia nullus motus uoluntarius potest sine musculis fieri. At sensus uniuersis inest particulis, quæcunque nerui participes sunt, unde ligamentum ab osse ortum, nihil cum neruo commercij habens, insensile omnino est. Tendo uero chorda dicta, mediam, inter neruum sensu omnino præditum, & ligamentum sensus expertem, naturam habet. Quatenus igitur tendo ligamenti naturæ est particeps, eatenus hebetatur in eo acrimonia sensus: non enim tendo neruus absolute est, sed ex neruo & ligamento conflatus, quo fit tendo ipse multis in locis sexcupla, multis etiã decupla crassitudine neruum superat. Et merito sane tantus & talis est factus, ut qui & nerui & ligamenti usum exhibiturus erat: alligat enim musculum subiectis ossibus, in quorum capite munita cartilagine inseritur, & hac quidem ratione nihil differt à ligamento. Sentit autem atque mouetur (ut dixi) qua ratione nerui est particeps. At neruus ipse uia quædam existens facultatis motricis à cerebro descendentis, vt eam communem faciat, extensus est, atque ligamento commistus. Tendo itaque sic ex vtrisque conflatur. Omnis igitur tendo in os omnino inseritur, non tamen omnis musculus definit in tẽdone, in nullo enim mu

sculorum

sculorum mouentium linguam (constat enim ex uarijs musculis) tendo nascitur: nullum siquidem os erat lingua motura, sed editura vocem articulatam, & sapores diiudicatura, & masticationi, atque deglutioni adiumento futura, vt latius Galenus prędicto libro primo, De motu musculorum tradit. Porro, ut primo dixi, & Galenus initio libri duodecimi De vsu partium repetit, neruus & ligamentum in villos seu fibras tenues, quas Græci ἶνας vocant, diuiduntur, quæ fibræ inter se ad musculi constitutionem connectuntur, vt quem ex ambobus mistum esse oportebat. Ex ijsdem fibris coeuntibus inter se, ac commistis tendo quidem conflatur, ex omnibus autem musculus, qui unius tantum generis fibras obtinet, aut enim rectas habet solum secundum suam longitudinem, quibus attractio perficitur, aut obliquas, quibus retentio conuenientis fit, aut tantum transuersas, quibus alieni expulsio completur: simul autem omnes nullus possidet musculus, vt autor est Galenus lib. 6. De usu partium. Proposito igitur nostro respondentes, quod est, quomodo musculi suo motu voluntario moueãtur dicamus, quod in hoc motu tria concurrunt: voluntas scilicet, neruus & musculus: volũtas equiti similatur, neruus habenis, musculus uero equo, vnde Galenus prope finem libri De causis respirationis, hanc describens similitudinem, inquit, voluntas equidem similis est equiti, qui habenarum motu equos impellit. Habenis autẽ similes sunt nerui, quemadmodum equis musculi. Nam & vtilitas extremũ est respirationis, siue operis voluntarij uotum, perinde ac victoria artis aurigandi. Hac enim perpulchra sed breui similitudine Galenus musculorum motum complexus est, cuius alteram ex lib. 1. De motu musculorum, ex duobus ossibus, altero stante, altero vero mobili, quemadmodum sunt ostiorum cardines, cum dupl ci catena, consulto prætermittimus, hac à nobis adducta cõtenti, quam lectori nec ingratam, nec iniucũdam fore credimus. Cætera uero, quæ pro motus musculorum complemento desiderantur, perlegat optimus lector libellos De musculis, per Ioãnem Baptistam Cannanum Ferrariensem, virum me hercle doctissimum compositos: in quibus musculorum icones & figuras magno consitas artificio inueniet. Secundæ uero parti propositi dubii, respondet Galenus libro primo De locis affectis capite sexto, & quarto eiusdem voluminis libro, eiusdem numeri capite, inquiens, Deperditur quandoq; motus membri, eius sensu manente, quia mouere est agere, sentire uero pati, & quũ multo plures spiritus, vel si magis placet, maiores vires requiruntur

ad

ad motum peragendum, quàm ad sensum percipiendum, fieri potest, quod adeò pauci reperiantur spiritus, uel quod virium impotentia tanta sit, vt ad sensum percipiendum, & non ad motum conficiendum sufficiant: & sic aliquando amittitur mouendi uis, sensu manente. Sed quod quandoque deperdatur sensus, manente motu, Galenus (multis sui æui medicis contradicentibus) vidit, cui medicus alter quoq; fauit, rem ita stare affirmando, & eius causam reddit: quia quum musculorum corpora dissemina tos neruos ad voluntarios motus peragendos habeant, fit quod musculi ipsi aliquando quidem ad partes mouendas immediate perueniunt, aliquando uero per medios tendones, quales sunt illi, qui mouent digitos. Si igitur affici musculorum neruos contingat, digitorum motus peribit, si vero eos qui ad cutim pertingunt, tangendi sensus corrumpitur, mouendi facultate illæsa manente. At vbi tota resoluuntur membra, quum videlicet commune principium est læsum, simul & motus & sensus pereunt. In summa, sensus tactus in membri parte superficiali fit, & quia in ipsis neruis superficialibus obstructio fieri potest, illæsis interioribus motum peragentibus, fit inde quod sensus amittatur, saluo eiusdem membri motu, id quod nos, & qui artem medicā exercent, sæpe percipimus. Proinde Vesalius, virulentam linguam suam, satius fecisset hac in re submittere, quàm contra Galenum Auerrois ficulneis rationibus imbutam exercere.

Curatio quadragesimaprima, in qua agitur, de puero qui ex fenestra cecidit, & tertio die obijt.

FILIVS Galli infelix, natus annos nouem, postquam cœnatus est, & multa comedit, de fenestra non admodum alta cecidit, & crus dextrum in femore fregit, & in capite ita sęuè percussus fuit, vt craneum per plures (cute integra manente) fissum fuerit partes. Ad quem cum accederemus, chirurgo præsente, caput duobus in locis perample vbi ratio postulabat, aperire fecimus, à quorum vno sanguis multus contentus recens exiuit, ex altero vero cum sanguine album rotundum cerebri substantiam referens semi auellanæ magnitudine, prorupit. Secundo uero die curatus, craneum illi diruptum varie visum est, demum tertio die obijt. Septembris mensis die secundo, Anni M D LI.

SCHOLIA.

CVM *album illud cerebri substantiam referens exiret, quæsitum fuit*

inter

inter medicos & chirurgos præsentes, quidnam illud esset, aderant autem viri longa experientia præditi, & qui iam olim similem substantiam ex alijs capitis vulneribus, felici (vt aiebant) exire viderant successu, quorum alij albam illam substantiam non cerebri, sed caruncularum quarundam portionem esse dictabant, quos nos omnino parui fecimus, quum locũ vbi carunculæ siue glandulæ continerentur ille assignare nesciret, alij vero cerebri superfluitatem excrementumue ipsi cum colore, tum substantia simili contendebant. Fulciebant autem ij, ac suas tuebantur partes, quia si cerebri medullaris esset substantia, æger in conuulsionem vel paralysim illico, vel saltem intra paucas horas incideret. Nos vero eam veram cerebri substantiam, ac partiunculam diximus, & ea de causa puerum intra paucos dies, ne dixerim horas, moriturum prædiximus. quod vero cerebri excrementum alba illa substantia non erat Galeni munitus doctrina contestabar, qui libro nono De vsu partium, cerebri duplicia tantum excrementa assignat: alia vaporosa ac fumosa, seu fuliginosa leuia, quæ per suturas in loco editissimo sitas euacuari tradit: alia velut aquosa, ac limosa, pituitosa, crassa, grauia, quæ ob id per meatus decliues euacuari oportuit. Cæterum, ad cerebri extractam portiunculam ægri semper fere moriuntur: si tamen aliquis euadere contingat, is, mutus, surdaster, aut tortura affectus euadit, prout alij vel alij nerui affici contingunt. Cæterum, meminit Galenus libro octauo de vsu partium, à se in Ionia visum adolescentem quendam vulnere in alterum anteriorum cerebri ventriculorum accepto, fuisse superstitem, id quod nos simile & alij plures medici obseruauimus, forte quia cum gemini ventriculi sint, vnus alterius læsioni subseruit: quo factum est, vt si vulnus vtrisque ventriculis illatum esset, adolescens nullo modo euaderet, sed pro certo è vita discederet, tanta enim est geminorum instrumentorum vtilitas.

Curatio quadragesimasecunda, in qua agitur de vulnere capitis, & quod percussa altera capitis parte, altera affici potest.

PERCVSSVS fuit puer annos natus duodecim in capite, uersus tempus dextrum, quod vulnus paruum, & contemnendum uidebatur. At tertio die symptomata grauissima illi super uenerunt, qua de causa ad cerebrum vsque rasorio scalpro craneum rasimus. Sed quum symptomata vt primo euenirent, & versus alteram partem æger dolore dolere diceret, illico supra dolentem locum aperiri fecimus ad cerebrum vsque, vbi pus iã confectũ inuenimus, & magno applausu ægrum curauimus, & ipsum intra triginta quinque dies, ab orci faucibus liberauimus.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

PROPONVNT *chirurgici, an capitis altera parte percussa, altera ex aduerso rumpi, vel lædi contingat: cui quæsito multi chirurgicorum respondent, quod sic: & quod ita craneo percusso euenit, quemadmodum testæ, aut ollæ, quæ sæpe cum illiditur, non eo loco rumpitur quo percutitur sed altero ex aduerso: ijs Galenus contrarius est, qui libro vndecimo De vsu partium, capite decimonono, inquit, Ea de causa craneum à natura non continuum & ex vno tantum osse conflatum, sed potius ex multis & varijs partitionibus diuisum fuisse: ne si quando vna pars affici contingat, totum craneum patiatur, quo fit inquit Galenus, si cranei altera pars afficitur, altera ob diuisionem intermediam, affici nequaquam potest. Nos huic dubio, vt medicus & chirurgicus sat. usfaciamus, breui respondemus, quòd si caluariæ aliqua pars percussa fuerit, altera ex opposito frangi non potest, quia suturæ impedimento sunt, non permittentes ad alteram partem transitum. Fieri tamen potest, altera caluariæ parte offensa, altera longe distans male afficiatur, non quòd os fissum sit, sed quòd sub eo cerebri menningarum venula vna vel altera rupta sit, ex qua sanguis effluit, & inde sanies fit, & medullaris cerebri substantia putresit, ex qua mors certa sequitur. Vt superioribus diebus euenit famulo cuidam Illustrissimi D. Vincentij de Nobilibus, Anconæ, qui cum ab altero eius socio, baculo in capite contemnendo vulnere vulneratus esset, interpositis tamen paucis diebus ingens febris cum delirio superuenit, & tandem obijt: fuit porro vulnus ampliatum, & terebello craneum ad menninges vsque perforatum: super quas sanies nulla apparuit. credere igitur est, altera in parte læsionem fuisse, hoc est, venæ alicuius rupturam, ex qua sanguis effluxit, vnde mors orta est, velut olim Aloisio fabroferrario Ferrariensi contigit, de quo Manardus Ferrariensis, epistola prima libri sexti suarum epistolarum, memoriam fecit: Quanquam inibi non ob hoc mortuum fuisse testetur, sed (vt ego credo) non ob aliud mors illi ascita est. Cæterum, hæc à nobis in hac Scholia exarata, pro veris & indubitatis habenda confirmat Paulus Aegineta libro sexto suæ medicinæ, capite nonagesimo, in quo capitis fracturarum differentias prosequitur, & ita inquit, sunt qui his differentijs Apechema, quasi dicas, ab Echo responsionem addiderint, ea est, à contraria ictus parte facta caluariæ fractura. At falluntur ij, quoniam non sit in hominis calua quemadmodum in vitreis vasculis fieri illi docent: illa siquidem vacua sunt, ideoq; id patiuntur, Calua autem hominis vndique plena & alioquin solida est, fitq; in hoc ictu, quod in capite alijs ex causis fieri videtur, in quo integra cutis continuitate, factus abscessus cum sectus ferit, offensam illic hominis caluariam fuisse innuit: sic etiam & in hoc malo factus contraria in parte abscessus, illic fidisse os credi postulat, hactenus Paulus, qui nihil præter quàm à nobis dicta intelligit, & per ea Cornelius Celsus, cæteriq; qui*

de

de hac re locuti sunt, præstantes viri, intellecti euadunt. Cæterum, cum de capitis vulneribus hic agimus, in mentem venit Curtius, superioribus annis, in Italia medicus famigeratissimus, commentarijs suis super Mundini Anatomiam aditis, vbi inquit, apud Galenum cranei laminas duas nunquam se legisse, imo quod Galenus earum nunquam fecerit mentionē, quod nunc tanti viri pace dixerim errat, quum Galenus in quo ille abunde versatus videtur, libro sexto Methodi medendi, eiusdem numeri capite, earū meminerit, quarum non tantum duarum sed etiam trium facere mentionē videtur: quum dicat ergo de fracturis caluariæ quædam vsque ad secundam laminam, quam Græce διπλόην vocant, perueniunt, quædam vsque ad internam ossium faciem, & cætera. In quibus verbis trium laminarum Galenum meminisse, visum est, quia post primam, secundam collocat diploen dictam, spongiosam, sanguinolentam: quasi inter duas locatam laminas, videlicet inter primam & tertiam colore & figura fere similes. tertiam autem laminam admittere Galenus videtur, cum dicat, ad internam ossiū faciem, sed in hoc magna vis non est, siue enim per διπλόην, secundam laminam intelligit, cum interna inferioris ossis facie, siue absolute laminam tantum spongiosam, sanguinolentam, cauernosam multis venulis plenam, inter os supremum & infimum locatam, vt eius verba innuere videntur, liquido constat eum duarum laminarum cranei meminisse, & merito sane quum ab Hippocrate in hoc Galenus primo doctus euasit, libro De capitis fracturis, non longe à principio, vbi Hippocratem ita legimus: Est autem duplicata lamina cauissima ac mollissima, & maxime antrosa. Est autem et totum os capitis excepta valde modica suprema, ac infima parte spongiæ simile, & habet os in seipso carunculas similes multas humidas, & si quis ipsas digitis conterat, sanguis vtique ex ipsis prodierit. Sunt etiam in osse venulæ tenuiores ac cauiores, sanguine plenæ. Hæc Hippocrates. Nollem tamen ab hoc loco discedere priusquam hodiernos chirurgos moneam, in terebelli præcipue vsu in capitis fracturis, cum periculosa admodum eius sit operatio, adeo vt deum tester me per paucos quibus terebello administratio hæc peracta fuit superstites vidisse, quin potius maiori ex parte mortuos, aut prope obitum adductos, quia forte cerebrum magna illa concussione afficitur, aut vehementi illo motu, venula vna vel altera meningum rumpi contingit, aut quia meninges ipsas non raro violat, & cerebri ipsius substantiam quoque: vnde mors certa consequitur. quo fit non immerito huius instrumenti vsum Galenus, & post eum Græci tantopere vitu perarunt: vt apud ipsum Galenum legitur libro sexto Methodi medendi, eiusdem numeri capite, ad hunc modum. Ac quæ per terebellum quidem ratio fungitur, parum tuta est, propterea quod dum audacius eam tractāt, duram membranam quæ ossi substernitur, non raro violant: quibus verbis Paulus Aeginta vt solet adstipulatur, libro sexto suæ medicinæ, vbi de

Caluariæ

Caluariæ fractæ curatione agit, quum dicat, at quæ administratio senis & modiolo, quem chœnicion, siue chœnicida Græci vocant, peragitur recentioribus, ceu noxia improbata est, sed administrationem quam in rhogine exposuimus, probant. Porro quod hodiernum terebellum, & cuius frequens vsus apud huius æui chirurgos extat, idem sit cum terebello priscorum, in dubium verti posset, Ego vero longe differre inter se crederem, imo hodiernum hoc terebellum periculosius est, eo, quo vtebantur antiqui, quia antiquorum terebellum dentatæ rotæ vice, clauum rotundum habet, crebris foraminib. vt in lima cernitur ornatum, de cuius vsu ac operandi modo Hippocrates prædicto libro, De capitis vulnerib. multa docet. Tutius igitur est, si hodierni chirurgici in capitis fracturis, vice terebilli, rasorio scalpro ad cerebrum vsque radant, & eo quidem multiplici, à Galeno summopere laudato, vt recte quoque Paulus annotat, primo latiori, dein minus lato, postea vero stricto. Cætera huic rei, ac de extrahendis ossib. doctrinæ facientia, consulto prætermittimus, lectores ad prædictos Galeni, & Pauli libros citatos remittentes.

Curatio quadragesimatertia, in qua agitur de cordis palpitatione, ægritudine, quam cordis tremorem, medici vocant.

RELIGIOSA Maria, nobilis Florentina, omnium mihi charissima, iuuenis & morum sanctitate, & pulchritudine insignis: cum ætatis suæ annum vigesimum ingrederetur, de cordis palpitatione, tremore quoque dicto morbo, corripi cœpit, & eo quidem vt paucis percipiebamus ab humore qui in pericardio continetur plus iusto aucto, originem trahente, cum ipsa magnam cordis eleuationẽ depresionem úe persentiebat: adeo vt cor palpitare ac tremere sæpe inculcaret, & ita esse hæc testabantur, quia emaciari indies magis videbatur, & sæpe cum ingenti capitis dolore in syncopim incidebat, quæ tametsi raro febricitabat, pulsum tamen languidum & mollem habebat, cum quibus omnibus iuueni huic assueti menses nunquam defuere, sed semper suo assueto more effluxere, copiosi admodum & rubicundi. Huius igitur pręclaræ & optimæ indolis puellæ consulturus saluti, Hippocratis & Galeni doctrina instructus, à sanguinis missione per iecorariæ sectionem auspicatus sum, ex eoq; fluere permittẽs ad libram mediam, post quam sanguinis missionem, syrupum hunc ebiberet mandauimus, qui habet. R. Syrupi de melissophyllo, id est melissæ succo saccharo parati vnciam

ciam unam, ſyrupi de pomis ſaporis, de mentha, ana drachmas ſex, decocti ſene, cum additione pomorum camuſiorum optime redolentium, vt Salmanticæ, & Alcobatiæ, & Antuerpiæ comperiuntur, vel eorum vice, apianorum in Italia repertorum vncias quinque, cum albumine oui clarificetur, & ſcriptulo vno agallochi, id eſt ligni aloes optimi aromatizetur, & veſperi ante cœnam duas horas, iteretur, & per aliquot dies continuetur. Victus ratio in vniuerſum exiccatoria & attenuatoria erat, ſed optimi ſucci. At potus, uinum meratius eſt, pauca tamen in quantitate: cætera vero quæ ſpiritum vitalem perturbāt & reſoluūt abnegabantur, vt ira, timor, mœror, fames, vigilia, frigus, æſtus, & cibi mali ſucci, aer tamen ad calidum & ſiccum declinabat. Præparata igitur ad exitum intra octo dies commu niori totius corporis materia, per pharmacum ex rhabarbaro & agarico concinnatum, eam euacuauimus ſemper ante & poſt ſo liciti de alui reſpondentia, clyſteri, uel balano, quando præcipue natura conſueta non remittebat. à qua purgatione, uno vel altero interpoſito die, ad cordis regionem cucurbitulam vnam magnam & multa flamma ignitam affigi fecimus, non ni ſi vt decet, prius cute per parua vulnuſcula inciſa, quo opere optime valere dixit: cum poſt ſanguinem per ea vulnuſcula extractum, humor multus per eadem, ſale reſperſa, ad aliquot di es exudauit. Sed poſtea epithematis cordialibus ſæpe admotis, & conſeruis ventriculum & cor roborantibus comeſtis, ac iterata purgatione dicta, & cucubitula iam applicita, intra menſem ex toto ſanata eſt, habent autem epithemata ſic. R. Aquarum floris arantij, meliſſæ, an. libram med. ſpecierū diamoſchi, diambræ. ana ſcrup. ii. croci optimi, gran. iii. vini maluatici vncias duas, galliæ moſcatę meſuæ ſcrupu. i. garyophillorum, corticū citri, ana drachmam mediam, florum arantiorum, pſeudodipta mi, ana drachmam vnam. Omnia in olla noua, vt decet tracten tur, & ad ignem admota, in iiſdem pannus ruber cocco, vel charmuſino infectus immergatur, & paululum expreſſus ſic calidus cordi admoueatur, & ſæpe innouetur. Huic uero epithemati, varia alia parari poſſunt ſimilia, modo medici ſimplicium & adornantium exactam cognitionem habeant, aliter non ſecus ac artifices cœci hebebuntur, qui nihil præter à libris emen dicata, miſeris ægrotantibus, non ſine ingenti periculo deſcribunt. Sed quali iudicio, docti norunt, ex multis tamen ſimplicibus pauca hæc ad inſtitutum noſtrum faciunt, crocus, ambra, moſchus, ſtyrax, agallochon, gariophyllus, macer, id eſt, ma

cis, melissa, buglossus, zedoaria, zurumbet, bœn album & rubrum, zibetum, santalus citrinus, flos arantiorum, flos citri & limonum, flos rorismarini, qui à pharmacopolis anthos particulariter dicitur, flos pseudodiptami, flos myrti, vinum cretense, poma odorifera, os de corde cerui, modo verum sit, & varia alia quæ consulto subticemus: ex compositis vero sunt, diambra, diamoschus, dianthos, pliris arcoticon. citra condita, electuarium aromaticum moschatum à Mesue descriptum, electarium rosatum Gabrielis: quanquam eo efficacius sit aromaticum rosatum à Mesue descriptum, raro in usu habitum, electarium lætificans Conciliatoris, ex differentia centesima nonagesima sexta decerptum, vel lætificans Rasis ex libro nono ad Almansorẽ & quinto cõtinentis, & varia alia quæ consulto prętermittimus. Sed temporis processu sacculum hunc cordi admotum semper deferebat, qui habet. R. Specierũ diamoschi dulcis drachmas duas, diambræ drachmam vnam, florum arantii, melissæ, buglossi, ana manipulum vnum, xyloaloes agallochi dicti drachmam mediam, cinnamomi optimi & veri, gariophillorum, croci, ana unc. iiij. corticum citri, unc. duas, omnia in puluerem redigantur, & fiat sacculus inter ceptus serico, & supra cor vt dixi applicitum deferat.

SCHOLIA.

TRADIT *Galenus libro quinto De locis affectis capite secundo. Est & alius affectus, palpitatio videlicet cordis, aut per se eueniens, aut cum suspitione quadam, quod in humore cor ipsum moueatur. Neque enim mirum videri debet tantam humorum multitudinem cumulari aliquando in ambiente cor tunica, vt ipsum ne attollatur impedire posit: quippe in animalibus dissectis vidimus plerunque plurimum humoris, vrinæ speciem referentis, in eo qui ipsum inuoluit panniculo contineri. Etenim simia quadam cum emaciari in dies videretur, eam tamen necessarijs nostris negocijs impediti, secare in tempore non potuimus: post mortem vero, reliquis corporis partibus omnibus illæsis, inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturam humorem in se continens, qualem pustulæ, quas Graci hydatidas vocant, emittere solent. Atque in gallo quoque vidimus, cordis tunicam huiusmodi tumore & quidem duro affectam, perinde ac si plures crassæ membranæ inuoluta altera alteri fuissent. Verum in eo nihil humoris continebatur: vnde verisimilis coniectura elicitur, homines etiam similibus posse affectibus infestari. hactenus Galeni verba, quæ sic ad amußim citare placuit, vt Zoaris errorem libri sui* Theisir *in præsenti patefaciam: qui prædicti libri parte prima capite quarto tractat. duodec. audeat dicere Galenum huius morbi nullam penitus fecisse mentionem, sed quo errore, norunt*

norunt omnes à nobis citata Galeni verba legentes, quæ Auicenna vt solet, non siluit, Fen vndecima, libri tertij, tractatu secundo, quo de cordis tremore agit, & Aetius sermone octauo suæ medicinæ, capite quinquagesimooctauo, & post hunc Paulus libro suo tertio capite trigesimoquarto. Cæterum ex dictis satis liquet. Curtium in Mundini Anatomia hallucinatū, cum de humore in pericardio contento agat folio ducentesimo nonagesimoquarto: vbi Zoarem forte secutus aquam illam in panniculo cor ambiente non reperiri contendit, quod si reperitur eum in corpore ægrotante vel mortuo reperiri. minime vero sano contendit: cuius rationes vtpote ficulneas prætermitto, quum aqua hæc etiam in corpore inculpate sano reperiatur, vt ex Galeni citatis verbis facile quis percipiet. Vnde vero aqua hæc oriatur, & ad quem finem orta sit, vt Curtio, & alijs Carpium sequentibus, satisfaciamus, Hippocratis verbis respondemus, qui aquam hanc, in eo qui cor inuoluit panniculo contineri, corpore optima fungente valetudine tradit, vt apud eum legimus initio libri de corde ad hunc modum. cor figura velut pyramis est, colore autem abunde puniceo, & tunicam leuem circundatam habet, & est in ipsa humor modicus velut vrina, vt putare possis in vesica cor diuersari, facta est autem ea gratia, vt sanum in custodia florescat: habet autem humiditatem tantam, quanta satis est æstuanti in medela. Cæterum hunc humorem cor emingit, bibendo ipsum assumens, ac consumens pulmonis nimirum potum lambens, & cætera. quæ Galenus sæpe in eius doctrina inculcat, dicens potus aliquid semper in asperam arteriam errare, qui humor à corde attractus, postea ad ambientem tunicam remittitur. plura vero quæ huic rei facere possunt, consulto prætermittimus, quando hæc iam nunc sufficiant, & eo magis si noueritis cardiacum morbum oris ventriculi affectionem esse, non vero cordis, porro cucurbitulam cordis regioni admotam, vt summum remedium in hoc morbo habeto.

Curatio quadragesimaquarta, in qua agitur de dysenteria, simulq; de pulsu intermittente.

BARBOSIVS vir medicus doctus, & longa experientia præditus temperaturam biliosam satis exustam habens, & ita exustam, vt à quauis vel facili causa, in morbos & affectiones incidat, nunc in dysenteriam lapsus est adeo periculosam, vt intra noctem & diem, hominem centies egerere coegerit: erat autem humor egestus coloris in vniuersum cineritij multus, pauculo admistus sanguini, cum quibus parum febriebat, sed circa iecoris regionem dolebat, velut intestina crassiora ipsa. Ad quem sequenti die vocatus, hominem timidum & viribus imbecillem

comperio, cui pulsus imbecillis & contractus erat, quo factum est, ut scopus noster eò dirigeretur, vt vires repararemus, & fluxum cohiberemus: quorum primum optimis edulijs compleuimus, secundum vero clysteribus, primo lenientibus, postea uero ex sepo hircino & similibus confectis, de quibus secunda Centuria Venetijs excusa, multa diximus. quibus & nonnullis iecori necessarijs admotis, quæ refrigerandi & roborandi facultatem obtinent, breui vel intra diem dysenteria cohibita est, & ex toto æger intra triduum sanatus. Cæterum, cum probus hic vir extra domum exiret, & proprium suum pulsum obtrectans, ipsum intermittentem comperisset, ad me vt de eo sententiam ferrem peruenit, non sine mortis tamen timore: quanquam simile pati iam olim cum iunior grauiori morbo apud Lusitanos corriperetur inculcabat, quinquagenarius autem vir hic est. Ego vero amici arteriarum pulsus optime considerans, comperio singulis decem pulsationibus æqualiter respondentibus, ita arteriarum motum deficere, vt eo interuallo pulsationes duæ cum dimidia compleri possent. Stabat autem, ac interquiescebat, singulis decem pulsationibus pulsus vt dixi, ita vt ea temporis incapedine qua occultabatur pulsationes duæ cum dimidia eleuari poterant: quod cum perciperem, eum bono animo esse iussi, quum etsi vitalis facultatis imbecillitatem indicabat, nihil tamē periculi iam tunc minari, præsertim in homine quinquagenario, nulla febri correpto, dixi: ille vero vt rei medicæ experiētissimus, sic in me obijcit. Barbosius. Non me latet Amate amice, tametsi cultiorem Galeni doctrinam non teneam, intermittentem pulsum omnium pessimum esse, cum vt mors actionis vitalis omnimoda destitutio sit, ita pulsus intermittens, vitalis facultatis impotentiam maximam arguit, quia ab opera sua desistit, & morti in hoc similis euadit, sed cum apud Indos (ut nosti) permultos egerim annos, apud quos cultiores literæ non habentur, nec Galeni præclara doctrina exercetur, rogo te huius ītermissionis causam ex Galeno adferre ne graueris, quia ut nosti Auicenna in hac de pulsibus tractatione segniter & pigrè in suo se gessit canone, hanc vero nouisse causam non parum voluptatis mihi adferre putarem: mortales sumus, & summis philosophis similes euademus, quando præcipue de morte, & eius causis, inter nos contemplatio fuerit, quum (ut scis) mortis contemplatio & de ea elocutio, summa est philosophia. Homines nanque Deum timere allicit, & eos ipsos erga mortales beneuolos esse cōuocat. Amatus. Recte ô Barbosi hæc à te sunt

dicta

dicta & magno cum iudicio prodita: vellent dii, omnes hodierni medici tibi similes forent, ac tunc artem medicam non tam temere sed magna cum prudentia & discursu insigni, ab eis exercitam iri non dubitarim. Sapiunt autem tua hæc Galeni præclaram doctrinam, & solidiores ac meliores redolent literas, imo sophistarum gyros ac cantiunculas longe fugere videntur, non inmerito apud eos, qui in ea qua tandiu egisti prouincia imperio præerant, primus medicorum habebaris, te tanto viro non solum pro morbis propulsandis utentes, sed rebus in difficilimis & dubiis obeundis tui consilium petentes, unde non contemnenda bona fortunæ tibi contraxisti, vt vitam hanc tranquille & modeste, vt nunc transigis percurrere posſis, faxint dii te nobis diu sanum & incolumem seruent. Nunc vero vt tui uoti compos fias audi, altius enim ordiar, & eo magis quia dicendi latos campos habemus, & eos quidem Galeni Asiaticos, à quibus postea omnes hortos suos exornarunt, ditiſsimus etenim hic medicinæ Oceanus est, à quo omnia medica flumina, riui, fluuij, & fontes, originem suam trahunt, & eidem postea si modo recto cum iudicio considerentur, accepta referre debent. Hunc igitur insequi & mordicus tenere, ac optime intelligere, summum medicum est opus. Is igitur libro secundo De præsagatione, siue præcognitione ex pulsibus, ne sermonem amplius prorogemus, inquit, Intermittens pulsus necessario est inæqualis, nunc enim in trinis, nunc in quaternis, ac nonnunquam in quinis ictibus, vel etiam in pluribus intermittere inuenitur. Barb. Meus autem pulsus singulis decem ictibus, vt recte percepisti stabat, & tempus quo duos ictus & alterius medium, arteria percutere poterat remorabatur. Ama. Ita res habet. Lacuna. Si superuixiſſet Galenus de hoc pulsu non satis admirari desineret, & eo magis quia similem pulsum cum ægrotantis euasione nunquam vidiſſe, citato testetur libro. Ama. Ita Galenum velle videtur ô Lacuna, sed eius per te citata sententia, mica salis (vt dici fertur) condienda est, & sano iudicio intelligenda. Barb. Rogo vos viri prudentiſsimi, vt alij medici ex hac nostra ægrotatione docti euadant, imo ne cum in similes pulsus habentes peruenerint, ægrotantes ipsi mirentur, Galeni de hac re verba in medium afferre ne dedignemini. Amat. Id facilius Lacuna præstitiſſet, si modo vellet, cum Galenum apud se arctiorẽ habeat. Barb. Rem sane gratam & albo lapillo signandam, mihi perdoctus faciet Lacuna, si modo quum Galenum in Epitomem redactum adduxerit, eius ex integro expreſſerit

animum. Ama. Complebit sane, & tuis respondebit votis, ita clare & apposite, vt nihil quod desideres, amplius habeas. Galenum nanque non raro percurrentem, ita dilucide & clare perstringit, vt pro Galeno intelligendo, nullo altero enarratore opus iam habeant medici, quàm vno Lacuna, annuere vel inuite debeas. Barbo. Felix ætas quæ talem nacta est virum. nouisti tu ô Amate quum superioribus diebus ambo nos apud officinã librariam quandam conuenissemus, eo animo vt recentes quosdam libros Venetijs excusos emeremus, ibi quidam (vt fieri solet) interuenere medici, Lacunam apprime vellicantes, quia Galenum authorem cuius ne apex quidem non legendus est, lacerasset & eum truncum & mutilũ reddidisset, non minori piaculo quam si Phidiacum Iouem, aut Gnydiam Venerem detrũcasset. Ama. Memini quidem. sed eos suis cum magistris sordidis & barbariem adhuc redolentibus reiecimus: tu vero Lacunam ad nos redire cura, & eum audire ne pigeat. Bar. Hominem per puerum hunc accersiri curarem, ni ad nos se illico rediturum promisisset. Ama. Apud nos nunc vir humanus & bonus agebat, sed eum à nobis lupus ille subniger, uafer, linguax, & male morigeratus, legum imperitissimus, retraxit. Bar. Noui lupum illum linguacem, qui olim Romæ apud diui Antonij fanum habitabat, ob quem & sibi similes Pythagoras primus philosophus in suis symbolis dicere solebat hirundinem, id est, loquacem domi ne recipias. Ama. Apage apage Barbosi, nam Lacuna apud nos est quem si placet, rogita, suum breuiloquum Galenum in hac de qua agimus re in medium afferat. Barb. Id diligenter curabo, sed tu Lacuna cum spectatus ad nos redeas, adeo vt propter te absentem, propositam à nobis quæstionem hucusque subticuerimus, & eam sermonem ad alia diuertendo, indiscussam reliquerimus, dignare Galeni tui in Epitomen redacti, verba quæ ad rem facere videntur citare. Lacuna. Libenter faciam, & æquo animo prouinciam suscipiam, & eo magis vt pulsus tui intermittentis exactam notitiam habeas. audi igitur. Galenus citato per vos libro capite quarto, ita in mea legitur Epitome, Si arteria duorum pulsuum tempus, aut paulo amplius, intermittente arteriarum motu: sæpenumero conspeximus hominem liberari, præsertim cum ætatem senilem ageret, etenim facultates languidæ, à paruis sæpe occasionibus offenduntur: firmæ autem tantum deijciuntur à maximis. proinde qui habitu sunt valentes, diuq; à morbis immunes fuerunt, periclitantur si eis prehendantur. At imbecilli quique assidue

obiecti

obiecti ad omnes suas causas facillime restituũtur, quod scilicet horum nemo quum à qualibet lædatur vel minima, magnã causam expectet. Itaq; intermittẽtes pulsus minus perniciosos possident senes quàm iuuenes: mox pueri ab illis quod concoquãt digerantq; per halitum humorum copiam & crassitudinem, quę intemperies inęquales produxit, quum nimirum concoctrice facultate sint validissima, corporeque mollissimo ac facile perspirabili. Iam vero naturalis arteriæ motus sanitatem refert, vitiosus morbum, omnino intermissus mortem. Et quemadmodum soluere apoplexiam ingentem quidem est impossibile, leuem autem non facile: sic intermissio diuturna pulsuum vt tollatur, fieri non potest, breuis autem potest, haud tamen citra negotium. Cæterum diuturnam voco, quæ excedit duorum pulsuum curriculum, breuem, quæ intra duorum pulsuũ tempus manet. Iam mors à pulsibus intermittentibus repentina corripit, non aliter ac ab apoplexia, vtrobiq; enim cordis calor extinguitur destitutus respiratione, hactenus Galenus in mea dicta Epitome. Ama. Optime sane ô Lacuna à te hæc pro coronide sunt dicta, quæ vt Barbosius noster quoq; & assistentes facilius intelligant, ad præsens ipse resumere non grauabor, quando quæ bona sunt, (Galeno ex Platone sæpe inculcante) bis ac ter repetenda sunt. Barb. Rerum similium nulla est satietas, perge perge Amate, quũ hæ ex genere sint rerum, quibus ea inest uis, vt quo sæpius ac pressius audiantur, hoc magis ac magis placeant: non enim hæc vulgaria sunt, quę initio arrident nouitate ipsa, sed mox repetita sordescunt & abhorrent. Ama. Sponte currenti (vt Plinij iunioris adagione vtar) calcaria addis. Galenus ergo, vt multa paucis comprehendam, ita inquit, Pulsus omnino intermissus mortem refert, & qui magis ad intermissionem accedit, eo magis ad mortem accedit. Secundo, intermittentes pulsus minus perniciosos senes obtinent, dein pueri, omnium maxime iuuenes: quia à maxima causa similes pulsus illis euenire credendum est. tertio in dubium uertit Galenus, an viuere quispiam possit, cum duorum pulsuum motus intermissione, imò fieri non posse affirmare videtur. Barb. Proh dij immortales, si ita vt Galenus sentit res habet, quomodo superstes ipse sum, quia arteria metacarpij mei, duorum pulsuum tempus & amplius morabatur, & stabat. Ama. Verum ô Barbosi Galenus tradit, quia de ijs qui continuis & malignis febribus corripiuntur locutus est, quibus si similis contingat pulsus, euadant impossibile est, secus autem de ijs qui quum affectionibus vexantur, absque tamen febre reperiuntur, vt tibi

eueniſſe obſeruaſti. Lacuna. Placent ſane hæc, ô Amate quia Galeni exactum animum prehendant. Caueas tamen intermittens hic pulſus Barboſio naturalis ſit, non vero aſcititius & præternaturalis. Amatus. Huius rei ſatis ſum conſcius,& eo magis quia cum bene ualeat Barboſius pulſum bene pacatũ, & rhythmum,hoc eſt, proportionem temporis ad tempus, habentem poſsideat. Barb. Compertus ne fuit quiſpiam ſecunda & proſpera fungens valetudine cum ſimili intermittente pulſu. Amatus. Maxime, & eius Galenus mentionem fecit, aureo illo libello De præcognitione, capite vltimo, in quo de œconomo morbo laborante agit, cuius pulſum per naturam intermittere contra omnium aliorum medicorum iudiciũ nouit,& nos quoque ſuperioribus diebus Illyricum quendam monachum ordinis prædicatorij febre maligna affectum, curauimus: cui intermittens erat pulſus, & vt poſtea deprehendimus illi naturalis. Barb. Cum igitur intermittens pulſus mihi naturalis non ſit,vnde intermiſsionem illam traxerit meus eo tempore dicatis rogo. Amatus. Pulſus intermiſsionis cauſas referens Galenus libro ſecundo de cauſis pulſuum,capite tertio,ita breuiter inquit, non ſolum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulſum, ſed & inſtrumentorum valida oppilatio,aut compreſsio, & conſtrictio,vbi nihil prorſus arteriæ allicere valeant. Lacuna. Horum verborum ſi recte teneo Galenus meminit, libro ſecundo De præſagatione ex pulſibus, capite quarto: vbi rem hanc diffuſius tractat,& in Epitome mea ita habet,Inęqualium pulſuum quidam in vno ictu inæqualitatem ſortiuntur, alij vero in plurium aceruo, quam collectiuam inæqualitatem appellãt, omnes autem in vniuerſum,aut ex obſtructionibus, aut ex compreſsionibus inſtrumentorum aut abundantia humorum ad facultatem collato,aut cordis inæquali intemperie conſtant. eſtq; inæqualitas incommodior,quæ circa vnum pulſum,quàm quæ circa aceruum verſatur. Iam uero intermiſsio motus arteriæ, ſiue in vno pulſu, ſiue contingat in pluribus, periculoſior eſt alijs inæqualitatibus omnibus: vt igitur à collectiua (quæ apertior eſt) auſpicemur, facultas ipſa gignit intermittentes pulſus,vel grauata,vel impedita,ob craſsitudinem aut copiam humorũ obſtruentium,aut opprimentium arterias,aut etiam occupantium ſpacia, in quibus illæ diſtendi ſolent. Eſt quum inflammatio, vel ſcirrhus corpora incumbentia arterijs infeſtans earum diſtentionẽ coerceat: Si vero ipſarum arteriarum tunicas tale quid occupauerit,maius periculum imminet ſicuti extremum malum,ſi cordis

dis

dis corpus inuaserit, nam ij subito syncope corripiuntur. At intemperies cordis non est perinde exitialis, sed est longe mitior inflammatione, & cætera, quæ tu tuo arbitratu percurrere poteris. Barb. A mala igitur qualitate varia, calida, aut potissimum frigida, vel humorum obstruentium multitudine intermittentes exoriri pulsus, ex Galeno (vt percipio) asseueratis. Lacuna. Ita res habet. Barb. Meus ergo à qua harum causarum ortum trahebat? Ama. Vt ipse reor ab humoris cuiusdam superexcedentis mala qualitate, qui cordis sinubus continebatur, & inæqualitatem efficiebat prædictam, quia in te, vt sæpe sum expertus, vitiosi humores qualitate potius quàm eorum colluuie, aut quantitate magna peccant. Item quod cor eo tempore maxime dolebas, quæ omnia prædictam attestantur causam, quam nos illico à propinatis non exustam bilem respicientibus syrupis & decoctis, leuiori quodam pharmaco deposuimus, & pulsus suos rhythmos denuo adepti sunt, & tu pristinæ sanitati restitutus fuisti. Barb. Apud eos quos ipse perlegi authores, si tenacioris memoriæ beneficio teneo, memini me intermittentem pulsum propter humorem cordi molestū, & ad eum guttatim fluentem euenire legisse. Lacuna. Fieri posse intermittētes pulsus ex ea causa non nego, sed tu ô Amate, vt colophonem curationi huic imponamus, dicas rogo Barbosij intermittens pulsus, quas alias pulsuum inæqualitates & differentias comitabatur. Amatus. Dicerem lubenter, ni omne saxum (vt fertur) mouere necesse esset, hoc est, vniuersam de pulsibus doctrinam, in medium afferre, nūc tamen satis superq; mihi dixisse visum est, si cum Galeno dixero pulsus raros intermittentibus finitimos esse: quia arteriæ intermissio per pulsus raritatem introducitur, & per eandem ad pristinam mediocritatem reuertitur: vt in hoc Barbosij pulsu percipiebamus. Lacuna. Non carent igitur rari pulsus periculo si intermittentibus sunt propinqui. Amatus. Verè, sed intermittentes raris sunt periculosiores, & morti proximiores. Sed vnum præterire non licet, quod raro pulsui aduersatur creber, sicuti intermittenti intercurrens, & quod ab iisdem fere causis intercurrens euenit pulsus, à quibus intermittens originem trahit. Differunt tamen, quod in intercurrente, facultas cū noxijs causis decertat, & pugnat, vnde sæpe intercurrentes ij pulsus crisim sæpe secum attulerunt: in intermittente vero facultas succumbit, & non valet contra noxas depugnare causas, vt Galenus prædicto secundo libro De præsagatione ex pulsibus, capite quinto dixit: iis enim finē impono, modo sciatis pulsum

Intercurrens.

sum naturæ optimæ temperatissimum aliorum omnium regulam & mensuram existere. Barb. In eo igitur qui ægrotat, pulsuum magnitudines & varietates referri debent semper ad temperatum pulsum,& non ad ipsius pulsus, eo tempore quo sanus erat,& recte valebat. Amatus. Ita est & Galenus libro secundo De dignoscendis pulsibus idem assentitur. Barb. Hoc Galenus innuere videtur, quia cum ægrotantium infinitæ sint pulsuũ varietates, necesse est pro illis exacte venandis, & vt de eis verum iudicium habeamus,ad vnum pulsum temperatũ, tanquam normam & regulam,ac Polycleti exactissimam statuam, omnes pulsus referamus, tunc enim habita cognitione pulsus temperati, medicus facile diiudicabit cæterorum pulsuum varietates, & si multum vel parum ab eo distant: item si eum excellunt,vel non assequuntur, aut omnibus numeris illi sunt æquales. Cæterum quum hæc vera sint,crederem quoq; ipse Galenum nunquã negasse ægrotantium pulsus quorum in sanitate notitiam habuimus,non ad temperatum pulsum esse referendos, sed magis ad suos sanos. Amatus. Arrident hæc ô Barbosi, quia ad Galeni mentem dicta, at quia paucorum hominum pulsuum cognitionem in sua sanitate existentium habemus,ad quos quum ægrotant referri possent, ea de causa Galenus sapientissime ad temperatum pulsum collatio vt fiat, suadet.

Curatio quadragesimaquinta, in qua docetur quod Hippocrates pulsuum cognitionem habuerit.

ET de pulsu intermittente quum agebamus, illico à docto quodam quæsitum illud vulgare,sed scitu dignum, propositum fuit, An Hippocrates pulsus cognitionem habuerit,cui nos breui,ne lectorum animos remoremur, respondemus, Hippocratẽ non tantum à respiratione,quantum ab ipsarum arteriarum pulsatione, signum desumpsisse pro morbis dignoscendis, id quod nunc paucis ex eius diuinis monumentis indicabimus, & primo Hippocrates ipse genuino suo libro,vt Galenus credit de humoribus,cum multa & varia à medico consideranda proponit,pulsus absolute,inter ea meminit,volens forte in capite temporum arteriarum pulsus, quorũ sæpe meminit, non tam à medicis esse explorandos, quantum ij qui circa metacarpium deprehenduntur. Hippocratis autem verba,citati libri non longe à principio legere quis poterit. Sed quod alibi sæpe pulsus memoriam fecerit,

rit,Hippocratis extat sententia libro septimo De morbis popu laribus,in Pythodori historia, cui pulsum, quum cætera grauia erant,non defecisse tradit, quo in libro pulsuum sæpe mentionē fecit,(vt paulo inferius commonstrabimus) & alibi sæpe, arterias ipsas venas vocando,vt libro De locis in hominē,non procul à principio legitur,& libro De alimento, prope finem, vbi à doctis & iis qui Hippocratis animum in hac re, ex integro tene re cupiunt,verba perpendi debent,& ita habent, Venarum pulsa tiones,& respiratio spiritus,iuxta ætatem & consonantia,& dissonantia sunt,& morbi & sanitatis signa,& sanitatis magis quàm morbi,& morbi magis quàm sanitatis. Cæterum, quod arterias Hippocrates venas pulsatiles vocauerit, testis est Galenus libro sexto de placitis Hippocratis & Platonis dicēs, Vocatur autem à vetustissimis medicis philosophisq; hoc vasorum genus alteri similiter vena, ab alijs vero arteria, id quod pulsat, quod pulsus expers est vena: & subdit, Itaq; Hippocrates appellans venam arteriam hanc,ita scribit in secundo Epidemiorum libro,cui vena in cubito pulsat, is furiosus & iracundus erit, cui autem lente,torpidus,quæ verba ipse repetit,lib. illo cui titulus est,Quod animi mores sequuntur corporis temperaturam,inquiens,quorum vena in cubito pulsatu mouetur,hi furentes sunt,& iracundi: quibus vero quiescit, hi torpentes sunt, ac stupidi. Horum autem verborum hæc uis est, quibus hominibus cubiti arteria vehementissimum edit motum isti furentes sunt, venas enim & ipsas arterias veteres appellabant, & cætera, plures uero Galeni de hac re locos consulto prætereo,quos quisque hodie vel pinguioris Mineruæ medicus quærere poterit,Brasauoli præsertim ex Galeno collectum indicem si ante oculos habuerit, quem dii vellent, in lucem vir doctissimus nunquam misisset, ac non iam hodie vel ueterinarii & muliones, de medicina garrire cœpissent. Cæterum cum Hippocratem pulsuum cognitionem habuisse expressimus, ne quis pertinax dicere audeat,pulsus tantum arteriarum, quæ circa tempora obrepunt, ipsum dignouisse, non vero earum quæ in manuscarpio sunt, ipsius Hippocratis vnam uel alteram authoritatem placuit adducere, vt hinc satisfactus euadat, noscatq; Hippocratem harum quoq; arteriarū pulsus circa manum cognouisse, id quod clare libro septimo Epidemiorum percipitur,vbi potissimum Theodori uxoris a gri tudinem prosequitur,& ita inquit, Erat autem ad manum frigidius corpus arteriarum, quæ uero in temporibus sunt etiam ma gis saliebant,& spiritus densior, & cætera. ex quibus uerbis liqui

do constat, Hippocratem ex vtrisq; arteriis signum desumpsisse, quod Galenus noscens libro quodam suo de pulsibus inquit, Mortem etiam inter loquendum ex pulsu Hippocrates imminentem cognouit. At quia pulsuum differentias exacte non tenebat, uelut nec post eum longe Erasistratus, ea de causa multis suspectum erat Hippocratem pulsuum notitiam non habuisse: quod Galenus non prætermittens libro tertio de Crisibus, ita tradit. Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates vel quia non nouerat, uel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est exequutus.

Curatio quadragesimasexta, in qua agitur de stomachi cuiusdam erosionibus, ad quas postea supra mamillã sinistram secuti sunt carbones siue carbunculi tres.

ANTONIVS Chius homo vinosus, ętatis suę anno quinquagesimo quinto properãte hyeme, circa ventriculum erosiones, & morsus quosdam patiebatur, sentiebat úe, & ita infestantes, vt viscera illi dilacerari exclamaret. Presens igitur ipse, & eius uentriculũ infra cartilaginẽ ensiformẽ (seu malũ punicũ, aut malũ granatũ dictã) quæ disertissimis anatomicis in medio perforata cernitur, vt ipse sæpe vidi, tangens subduriusculum inueni. Protinus igitur contra morbum agentes nos, exterius fomentum emolliens & dolores leniẽs cum spongia sæpe admouimus & interius oxymel compositum illi dedimus, ac postea interiectis paucis diebus, catapotia illi propinauimus, ex hiera cum agarico, quibus optime egessit, & sequenti die stomachi dolore leuatus fuit. Sed circa papillam sinistram carbunculi tres apparuere: tunc vero febriebat, & mori desiderabat, sed carbunculi, ab emplastro ex scabiosa & aliis varijs medicinis confecto admoto, breui extirpati fuerunt, & æger ipse ab orci faucibus liberatus. Cæterum cum bene haberet, vinum meratius in quantitate magna ebibebat: ex quo iecur exassatum innatum calidum amisit, & consequenter eius vniuersum corpus tumuit, & intra sex menses obijt.

Curatio quadragesimaseptima, in qua agitur de duplici tertiana.

DIONYSIVS Ricius de monte sancto victo, iuuenis robustus

bustus & fortis. quum carcere clauderetur in duplicem tertianam continuam lapsus est. Nam cum continuo febriret singulis diebus horrore corripiebatur, huic bis brachii iecoraria secta fuit vena, & sanguinis libræ duæ extractæ. At quum siti intensissima vexaretur, illi gelidam ad satietatem dedi, qua multa vomuit, & tandem septimo die crisim per sudorem vniuersum corpus irrigantem habuit, & sanus euasit. Cæterum in reliquis, vt decebat tractatus fuit, nec pharmaco purgante opus habuit.

Curatio quadragesimaoctaua, in qua agitur de scirrho in iecinore.

MARCI librarii Veneti sororius, in iecinore tumorẽ scirrhosum diuturnum patiebatur: nunc demum febri cum ingenti circa ipsum iecur dolore corripitur. Occupat autem scirrhus hic iecinoris gibbas partes, vt ex iis deprehendebamus signis, primo & sisimarum partium inflammationes, per alia potius accidentia, quam per tactum inuestigare oportet, vt suadet Galenus libro quinto De locis affectis capite septimo, gibbarum tamen partium scirrhi tactu facile deprehenduntur. Erat igitur iecinoris durities, & dextræ præcordiorum partis ingens grauitas, & pectoris cum iugulo retractio, cum quibus tussis exigua sed sicca quædam erat, omnia me hercle cum vrina gibbas iecinoris affectas partes indicantia. Nam concauis iecinoris partibus affectis, magis stomachus & intestina affici consuescunt, vt ex Galeno citato, & varijs aliis, docti euadimus. Morbo igitur perspecto, & hominis viribus consideratis, cuius anteactum victum, vtpote malum succum gignentem, ipse expendens illico à minorante pharmaco orsus sum, & ita habet, R. Syrupi rosati solut. vnc. iij. syrupi de cico. cum rhabar. vnc. i. diacatolichonis, diaphiniconis, ana ʒ. iij. aquæ cicoreæ vnc. iii. misce, fiat potus, detur in aurora, & desuper per horam dormiat: cum quo aluus optime respondit, sequenti vero die, ab iniecto lauante clysteri hoc vnguento illinitum iecinori fuit. R. Emplastri de meliloto vncias duas, vnguenti santalini vnciam vnam, pulueris rosarum, camomillæ, absinthii, ana vnciam mediam, olei rosati, absinthini, ceræ, ana quantum ad linimentum sufficit, misce, & ad ignem vt decet paretur, quo bis in die iecur inungatur, tertio vero die post alui respõdentiam basilica dextri lateris incisa fuit, & ex ea sanguinis vnciæ sex effluxere: cum ijs autẽ febris

febris vigebat, & dolor iecoris instabat, ob quæ singulis diebus singulos ebibebat syrupos, non nisi in aurora ieiuno stomacho quos vesperi, ante cœnam horam vnam vel alteram iterabat. habet autem syrupus sic, R. Syrupi de cycorea cum rhabarbaro vnciam unam, acetosi compositi vnciam mediam, aquarum en diuiæ, lupulorum, fœniculi, ana vnciam vnam, misce fiat syrupus, ex ijs vero nonnullis ebibitis syrupis, & concoctione in lotio apparente, sequens illi propinauimus pharmacum: R. Syrupi rosati solutiui vncias tres, diacatolichonis vnciam mediã, rhabarbari optimi scriptulos quatuor, agarici albi recens parati scriptulos duos, cinnamomi scriptulum medium, in decoctione florum & fructuum fiat haustus vnus, detur in aurora, & de super per horam dormiat: hoc vero ita bene habuit, vt à febre & dolore, fere liber euaserit. Sequenti tamen emplastro, ad aliquot dies, vsus fuit iecori eum admouendo, quod habet. R. Farinæ hordei, lupinorum, camomillæ, ana vncias tres, omnium santalorum ana vnciam unam, pulueris rosarum, absinthii, spi cænardi, ana vnciam vnam & mediam, schænu anthos, croci, asari, seminum petrosilini vulgaris, dauci, anisi, apii, ana vnciam mediam, omnia decocto asari & capillorum veneris excipiantur, & fiat emplastrum: cui adde, aceti rosati vncias duas, olei nardini, camomillini ana vncias duas, & ad ignem vt decet, paretur emplastrum, & iecori imponatur, iis enim æger hic bene habuit, non tamen vt ex hoc scirrhoso tumore omnino sanus euaderet, quando Galenus libro secundo ad Glauconem, capite quinto dicat, scirrhũ diuturnum, nec ipse unquam sanaui, nec alium vidi qui posset, qua de causa ad balneas quibus vniuer sa ornatur Italia, iret consului.

SCHOLIA.

SVNT *duo hæc viscera iecur & lien, opportunissima ad scirrhum, vt meminit Galenus Methodi medendi libro decimotertio, capite quintodecimo, & sextodecimo, in quibus Attalum Thessalum medicum & Sorani discipulum reprehendit, cum præsertim Theagenem Cynicum philosophum interficeret, ita enim mihi Galenus ait, opportunissima nanque ad scirrhũ sunt hæc duo viscera, iecur & lien, si quis parum habita de his ratione glu tinoso cibo vtatur: & inferius, quippe iocinoris substantia, scirrhis maxime opportuna est, vtpote quæ naturaliter lutosum quippiam continet: veluti medicus quidam nostri temporis, per iocum dixit, lienis vero rarior substantia quàm iocinoris est. Cæterum, crebrius scirrhosis vitijs affligitur propter nutrimenti quo vtitur speciem. Monstratum nanque est, quod crasso nutritur sanguine, qui veluti limus purioris est, facillimeq; nigra bilis efficitur,*

efficitur, ideoq; etiam ipsum melancholicum siue atrum appellamus excrementum: atque hæc duo viscera scirrhosis tumoribus tentari, vel experientia ipsa clare indicat. Hæc Galenus, in quibus tradit lienem crasso nutriri sanguine, imo eodem inquit libro, ipsum lienem crasiori vti alimēto quàm hepar, & quod tanto valentiora & potentiora lien postulat medicamenta, quanto crasiore quàm hepar vtitur alimento, quibus verbis, alia ipsius Galeni ex libro quarto De vsu partium decerpta contraria videntur, cum dicant, lienem subtiliori quàm hepar nutriri sanguine, quibus fauent alia eiusdem libri Galeni verba, sic asseuerantia, est autem splenis corpus rarū admodum atque laxum, spongiæ instar, sic vt crassos, & melancholicos succos facile trahat, excipiatq;. Cæterum splenis caro tametsi laxa sit, à pulmonis tamen carne magno spatio relinquitur, laxißima siquidem ea est, & leuißima, parumq; abest quin alba, vtpote ex spuma quadam veluti coagulata, nutritur enim ex purißimo sanguine, flauo, subtili, & spirituoso, tanquam delato à corde: splenis autem corpus, quum tanto rarius hepate fit, quanto est crasius pulmone, merito ex tenuiori sanguinis parte nutritur. Consentiens quippe est, ex arterijs quidem tenuius, ex venis autem crasius nutrimentum transumi, quum tunica arteriarum quàm venarum sit densior, & sanguis subtilior & vaporosior: atque ex tali præstitit laxam carnem nutriri veluti ex crasiori densam, in quibus verbis pro epitome citatis, satis clare percipitur, Galenum dicere, splenem subtiliori sanguine nutriri, eo quo hepar nutriri solet. Nos pro hac diluenda dubitatione non alijs quàm ipsius Galeni vtemur verbis, prædicto loco habitis, quorum summa hæc est, hepar ex rubicundo & crasso, splen ex subtili sed nigro, pulmo ex elaborato ad vnguem flauo, subtili, spiritali, ac puro alimentum capit. Nam qui attrahitur ad splenem sanguis, crasior est eo qui est in hepate: quia tamen elaboratus ab arterijs quæ illic sunt, atque adeò venis, multo densiorem tunicam habentibus quàm quæ sunt in hepate, non affatim neque crassus carni splenis, sed subtilis & paulatim mittitur, ob id caro quidem huius visceris rarior & leuior est quàm hepatis, non tamen rubicundior, aut flauior. Nam melancholicus erat is, quem purgauit humor, à quo elaborato nutrita est: Cæterum hepar vt dixi, benigno, rubicundo, & crasso nutritur, in summa & breuius, qui attrahitur ad splenem sanguis, crassus & melancholicus est, antea tamen quàm in ipsius splenis substantiam vertatur, ab arterijs & venis ipsius in subtilem & tenuē elaboratur, Porro medicamenta iecinori conuenientia, quod cum adstrictione roborent, esse debeant, docuit Galenus varijs locis suæ doctrinæ.

Curatio quadragesimanona, in qua agitur De icteritia ante septimum eueniente.

VIR qui continua febri cum accesſionibus laborabat, totus

tus ante septimum palluit, & ictericus factus est, tandem paucis adhibitis remediis, breui sanus est redditus.

SCHOLIA.

QVIBVS *in febribus morbus regius ante septimum accidit, malũ dixit* Hippocrates *libro quarto* Aphoris. Aphor. *sexagesimosecundo, cuius verba non sic superficietenus sunt intelligenda, quando plures videmus ante septimum regio morbo affectos, sanos & liberos euadere.* Intellige igi*tur ante septimum, id est, ante materierum in febribus concoctionem, tunc si febribus vigentibus aurigo superuenerit, malum vt* Hippocrates *tradit, est: At quũ ante septimũ febres gignentes materia cõcoqui & à natura regulari contingat, fit inde, bilis ad cutem decretoriè transmittatur, ex qua regius morbus fit, & ager recte se habeat.* Hæc *si nouisset* Plinius, *non tam facile* Hippocratem *concerpsisset libro sextodecimo* Naturalis *sua historia, capite duodecimo, imò* Hippocrates *ipse libro quarto* De *ratione victus in morbis acutis, inquit, in biliosa febre, morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus morbum soluit, si vero absque rigore præter occasionem superuenerit lethale. Missum facio* Auerroem *libro quarto sui collectorij, capite quadragesimotertio, qui plures icteritia affectos, ante septimum sanatos vidit.*

Curatio quinquagesima, in qua agitur De angina in puero.

PVER Ebenaser orientalis annuus, properante hyeme, quæ omnino sicca & temperata fuit: tumorem in gutture passus est, qui extra prominebat, & ad aurem vsque comprehendebat, febricitabat, & nõ lactebat, sæpe plorabat, & vt assistẽtes dicebãt, prope obitũ erat, ad quem accedens ipse, lanã succidã oleo camomillino imbutã admouere feci, & intus vt rob mororũ digito inderetur suasi, sempertamen quod mater optimis vtatur eduliis persuadendo. At secundo die omnia vt primo erant: proinde locum foris, cinere hirundinum crematarum melle excepto, illini magno iuuamento feci: porro puer cum non egerebat, eius aluus balanulo, ex caule vel beta, aut raphano, parato cum mica salis irritabatur, tunc vero tertio sequenti die, melius puer habuit, & lac optime suxit: quia tumor ab interiori parte ad exteriorem exiuit, qui breui eodem admoto ex hirundinibus cinere, exoleuit, eius tamen venter oleo de semine lini fouebatur, & capitis syncipiti brassicæ folium parum calidum apponebatur, nec eum exiccare permitteret mater aut nutrix commendabam. Cæterum cum puer octauo die bene haberet, sed nihil egerebat.

egerebat, & adhuc circa guttur tumoris aliquid apparebat, hoc illi interdum daretur, consului. Recip. Syrupi rosati solutiui vnciam unam, olei amygdalarum dulcium recentis, unciam mediam, benzuini nigri & optimi, quod myrrham ueram esse in nostro diximus Dioscoride scriptulum unum: misce, hoc uero aluus respondebat, & intra decem dies puer ex toto sanatus est: ueluti alter duos natus annos sed uice cineris hirundinum crematarum, quo pharmacopola carebat, hoc admotum fuit emplastrum. R. Nidi hirundinum numero unum: caricarum pinguium numero sex, radicis maluauisci unciam unam. in aqua fiat decoctio ad libram unam, cui colaturæ adde farinæ seminis lini, fænugræci, camomillæ ana uncias duas, butyri recẽtis unciam unam & mediam, olei camomillini uncias duas, uitelli oui numero .i. misce, fiat emplastrum.

Curatio quinquagesimaprima, in qua agitur de febre acuta maligna interficiente, in qua lotium optimum semper apparuit.

PVER pharmacopolæ Genuensis, annos natus undecim, obesulus, sanguineus, in fine autumni, horrida febre primo affligi cœpit, quæ postea in continuam malignam ex genere earum, quas in autumno euenire contingit, degenerauit. Sitiebat, caput dolebat, continuo febriebat, cum quibus ter & quater singulis diebus egerebat, excrementa quidem biliosa, liquida, fœtida, febris malignitatem, ut ex Hippocrate Præsagiorum libro didicimus, attestantia, ad quem accedens medicus quidam syrupos ex acetositate citri, de succo acetosæ, de borragine, buglosso, & similibus, cum appropriatis destillatitijs aquis, malignam qualitatem infringẽtibus & hebetantibus, propinabat, & scapulis cucurbitulas cum scarificatione affigi mandauit, cum quibus puer peius semper habuit. Nam nono die etiam antecedente iã purgatione delirare cœpit, & ad decimum usque in eodem perseuerauit delirio: undecimo ad eum accedens ipse omnia contemplor, cum quibus uires non admodum constabant, sed lotium ut medicus & asistentes affirmabant, optimum cum colore tum substantia, & contentis semper apparuit, quod ita esse, lotium tum excretum atteſtabatur, quia colore & substantia optimum uidebatur, & quod magis mirari est, in eo hypostasis alba in medio pendens erat, tunc hirudines ano, meo consilio sunt ad

motæ, & hoc sequens decoctum paratum, quod sæpe ebibebat: & ita habet. R. Radicum endiuiæ, buglossi, borraginis, an. man. medium, tamarindorum unciam unam, prunorum pinguium numero decem, ordei mundi uncias tres, florum buglossi, borraginis, rosarum, an. pug. medium, seminis melonis, cucurbitæ, citruli, acetosæ; an. unciam mediam, In libris quinque aquæ fiat decoctio ad libras tres, cui colaturæ adde syrupi rosati simplicis, de acetositate limonis, an. uncias duas, & misce, de quo ad lubitum bibat, iis enim puer resipiscere cœpit, & omnes assistentes cognoscere: altero uero interposito die, ut primo morbus ingrauescere cœpit, & ut antea puer delirabat, demum quartidecimi initio obiit. Cæterum hic medici ignorantia obiit, cum illico illi morbi initio, sanguinem per uenæ sectionem non emiserit, sed medico huic, commune refugium est, quod puer nondũ quartumdecimum annum attigerit, sed quali errore & quàm pernicioso, prima harum curationum medicinalium centuria dixi.

SCHOLIA.

IN *febribus malignis & pestilentibus, & quæ maiori ex parte ægrũ ad pernitiem trahunt, sæpe vrina bona apparet, vt paulo inferius huius rationem reddentes, latius commentabimur: nunc vero satis dixisse mihi videtur, quod fieri potest humor coctus aliqua in parte corporis appareat, reliqua corporis parte crudo humore abundante, vt huius rei author est Galenus commentario secundo, in librum primum De morbis vulgaribus enarratione octogesimatertia, in qua Cratisto nactæ, & pictoris ancillæ mentio fit.*

Curatio quinquagesimasecunda, in qua agitur de febre acuta maligna.

HOC eodem tempore Nicolaus iuuenis robustus, annos natus vigintiquinque, acuta febri & maligna correptus fuit, & ex earum genere quibus parotides hoc est, retro aures tubercula apparebant, à quibus omnes fere moriebantur, vt Francisco Ambrosio Florentino nobili mercatori, & alijs euenisse notauimus. Nostro igitur ægrotanti secundo die parotides apparere cœperunt, cui brachij curuaturæ vena ter secta fuit, & sanguinis libræ quinque effluxere. Nam quinto die, in quo vltima sanguinis missio facta fuit, ex toto parotides delituerunt, sed sanguis missus putridus, & magna affectione infectus semper apparuit: angustiabatur hic, & in animi deliquium quandoque ue

niebat

niebat, sed uires vtcunque semper constiterunt, tametsi parum cibi accipiebat. Sexto, hoc pharmacum illi concessimus. R. Floris casiæ recens extractæ vnciam mediam, diacatolichonis drachmas sex, syrupi rosati solutiui vncias duas, in decoctione florum & fructuum, cum tamarindis para, fiat potus vnus, quo nihil egessit, sed vesperi ab iniecto clysteri aluus aliquantulum respondit. Septimo diei initio, ingenti rigore ita apprehensus fuit, ut ipsum mori assistentes non dubitassent, & eo magis quia cum in ea esset afflictione, multam contra omnium voluntatem ebiberit gelidam, post cuius potum, ita multa euomuit viridia, pallida, & alia mista, vt eo die liber à morbo euaserit. Porro septem elapsis diebus, in quibus conualescebat, recidit: nam à cœna calescere cœpit, & vt primo febriebat, tertio die bolum purgatorium illi obtulimus, quem post duas horas euomuit, sed postea bene egessit, at quum comederet, horruit, post horrorem secuta fuit febris, quæ ad quartum vsque perdurauit: quinto bis horrore correptus fuit, vt maximam febrium complicationem stare ex hemitritæorum præcipue genere, quis dixerit. Cæterum, quum ad aliquot dies sic incederet, & aluus quater, & quinquies, sua sponte in dies responderet, nihil medicaminum illi dabamus, solo victus ordine optime constituto contenti, & eo magis quia omnia prospera euentura præsagiebamus, quia inter ea ab aluo excreta uiuũ vermem uideramus, signum quo ducimur materiam intra corpus peccantem non admodũ malignam esse prædicere, à qua prædictione frustrati non sumus, quum breui sanitatem obtinuerit. Porro post febrium extinctionem, æger de auris dextræ dolore conqueri cœpit, quã nos oleo camomillino tepente lana succida excepto, foueri per exterius iussimus, sed eo dolor non fuit remissus: tunc huius mater mulier sagax rutam in oleo communi ad ignem coxit, in quo postea equi ferream soleam ignitam ac cãdefactam immittebat, & olei uapores per infundibulum ad aurem intus venire curabat, post quod opus ex aure pus effluere cœpit, & dolor remitti: effluxit tamen pus ad triginta feræ dies, quod ex se nullo adhibito altero remedio, cohibitum fuit: quod vero morbus hic vnus tantum fuerit specie, vel potius plures, in dubium verti posset, & pro eius indubitata habenda conclusione, Galenus consulendus esset libro De morborum temporibus.

Curatio quinquaſimatertia, in qua agitur de febre acuta maligna cum parotidibus.

PRAEDICTO tēpore Soleima ſimplici quoq; febre correptus fuit. Nam primo horrorē in toto corpore ſenſit, ob quē plurima cooperimenta poſcebat, ac ſic per totam noctē cooperimentis ſe fouens tranſegit, in qua quater venter excreuit, quæ mediocriter conſiſtebant: tertio die parotides & colli retractiones apparuerunt, ſed ſanguine multo ex venæ brachij curuatura extracto, parotides euanuerunt, & æger melius habere cœpit, poſtea vero à propinato purgatorio medicamento melius habuit, & ſeptimo ſanus eſt factus. Victus huic tenuis admodum ſemper fuit, potus vero hordeacea cum iulebo, erat autem vir hic triginta fere habens annos.

Curatio quinquageſimaquarta in qua agitur de ſtrumis, quæ, Græcis χοιράδες dicuntur ἀπὸ τοῦ χοίρου id eſt, porco, quod eo morbo maxime ſues infeſtentur.

PVELLA quæ iandiu ſtrumis, ſiue ſcrofulis dictis, in collo & alis torquebatur, curata melius habebat, imo à multis earum ſana euaſerat, nunc denuo illi duæ circa tempora natæ ſunt, quæ ad mollitiem ita peruenerunt, vt apertione indigere viderētur. At cum medicus in earum inciſura ſegnior factus eſſet, ex ſe reſolutæ ſunt, nullum inibi relinquentes veſtigium: ab hoc vero vno vel altero interpoſito menſe, in ſyncipite altera nata eſt, quæ vt reliquæ mollis erat, medicus vero credens hanc ut cæteras ex ſe quoque reſolui & diffIari, ad tempus aperturam diſtulit, & eo magis quia minor indies ueniebat. At quum puella de loco quereretur, illico ſtrumam aperire fecimus eam in crucem ſecantes, à qua nullum pus aut ſanies exiuit, in ea tamen craſſa quædam membranula liquido conſpiciebatur, & ea quidem carnoſa, cuius portiunculam tunc extrahere fecimus, ſed ſequenti die, uerſus eam partem frontis ubi pili à fronte ſeparantur craneum totum corroſum comparuit, quam cranei corroſionem, cariem ue, neoterici chirurgici talpariem appellant, & eam ſcalpo radendo ad duram uſque meningem extrahi fecimus.

mus. Postea uero humore ad expulsionem parato per syrupos de epithymo, de betonica & fumo terræ, cum decocto senæ dilutos, per catapotia eum expulimus, ac postea puellam illini fecimus eo vnguento, quo ad morbum gallicum Aliptæ uti sæpe consueuerunt, cuius nos crebram mentionem ijs in Centurijs fecimus: porro interea dum puella inungebatur, struma quædam in pectoris alta parte comparuit, cui emolliēs emplastrum quod officinæ publicè parant, & alterius luminaris author Venetijs in maximo & frequenti usu habitum refert, applicitū fuit, & struma breui ex toto resoluta fuit. Vt tamen puella hęc ex integro sana facta esset, nec amplius in morbum recideret, post syrupum de elleboro cum decocto senæ sæpe ebibitum, ac per catapotia de nitro Alexandri, & fœtida repurgatum corpus, ligni Guaiaci decoctum epithymo, sena, cartamo, polypodio, & hermodactylis cōpositum, illi obtulimus ad quadraginta fere dies, quo puella sanitatem adepta est, nec morbus grauis & sæuus amplius recruduit.

Curatio quinquagesimaquinta, in qua agitur de quodam musico varias imaginationes, & phantasmata diuersa habente.

MICHAEL musicus iuuenis annos natus viginti, temperatura sanguineus, hoc prædicto à nobis tempore mente optime constabat, sed illi imaginationes & varia phantasmata repræsentabantur, ob quæ mirum in modum discruciabatur. Huic nos igitur opem ferentes post hirudinum venis hæmorrhoidalibus admotionem, assiduo vsu syrupi de pomis cum decocto senæ, etiam odoriferis pomis Appianis apparato, & sæpe repurgato corpore prædicto decocto: adiecto syrupo de epithymo & rosaceo solutiuo intra mensem sanus fuit factus. Cæterum huic victus qualis atrabile affectis debetur concedebatur, non minus quod inter amicos semper versaretur, & solitudines fugeret eū monebamus.

Curatio quinquagesimasexta, in qua agitur de iuuene Hebræo, puellæ Hebrææ amore capto.

IVVENIS Thessalonicensis Hebræus puellæ Hebrææ a-

more captus,ita eam deperibat, vt breui in insaniam deuenerit. Huius igitur nos curam suscipientes, optimo victus ordine pro ut atra bile affectis conuenit, constituto illi ex elleboro syrupũ à nobis compositum sæpe ad humoris præparationem dabamus. At quum nocte quadam ex lapide cyaneo stellato dicto, catapotiis eum purgare decreueramus, hic puellæ domum peruenit,quam chordis dispositis per fenestram intrauit, vbi puellæ parentes inueniens, eos pugnis pessime affecit. Sed illico cóuocato principe satellitum,in carcerem fuit ductus, vbi obstrusus per aliquot dies resipuit, & mente constans factus est.

SCHOLIA.

Eρως Romanis amor est, vnde morbus hic amoris dicitur. Practicarũ vero authores morbum hereos hunc appellitare solent, & quod magis ridendum est, quod ad Germanos deueniant pro huius nominis interpretatione, quia Germani Herren sua voce dominum vocant à Latino herus, & quia magnates & domini potissimum hoc morbo detineantur, ab ea voce morbum denominationem trahere contendunt. Sed eos quoque cum sua insania relinquere satius est. Hunc cæterum morbum Auicenna Fen prima libri tertij sui canonis tractatus quinti, capite vigesimoquarto, ischium appellat, quo in capite eius percurrit curationem, porro Paulus Aegineta libro tertio suæ medicinæ capite septimodecimo, accuratissime amantium affectiones, & depingit, & curat. Sed quomodo Erasistratus vt Galenus refert libro De præcognitione, vel Hippocrates,ut alij dicunt, iuuenis amorem erga patris pellicem deprehenderit, meminit Galenus prædicto libro capite sexto, in quo quomodo quoque ipse mulierem Pyladis amore captam esse coniecit, exacte exponit. Cæterum memini me in agro Eborensi apud Lusitanos puellam iuuenem nobilem amantem deperijsse, & in insaniam deuenisse: non minus superioribus diebus filia Benaheni mercatoris, quum ab eius patre eam esse nuptam expositum esset, ac postea eius loco soror locata esset in insaniam deuenit, quæ hodie quoque insana perseuerat: nata autem puella hæc est, semibrachio dextro tantum, cætera omnia membra perfecta habens.

Curatio quinquagesimaseptima, in qua agitur de monstro quodam.

MVLIER Anconitana monstrum quoddam peperit, nam tertio vel quarto mense impregnationis informe quoddam carneum corpusculum emisit,quod omnino hirsutum erat & pilosum,quatuor habens oculos,duas nares,quatuor aures,labra ue

ro

ro deformia, vt omnibus esset admirationi. Cæterum cum hæc scribo Anconam venit puer Illyricus sex natus annos, boni sane habitus, exacte & perfecte omnia sua membra habens, monstrum tamen præ se ferens, quia ab eius umbilico thoracem uersus, alterum pueri corpusculum deducebatur, absque tamen capite, sed duo habebat brachia, duo crura, sed vtraque immobilia, ano carebat, sed scroto absque didymis, id est, gemellis testiculis dictis ornabatur, non secus ac pelle oblonga quadam glandis uice, per quam vrina fere semper destillabat. Sed puer quum mingebat, & per hanc quoque uiam vrinam repente mittebat, erat autem puer hic ita omnibus admirationi, vt eo parentes per vniuersam Italiam, magnam corraserint pecuniam. Cæterum hanc corporis deformitatem, si Eucharius Francofordiensis medicus diligens cognouisset, eam dubio procul in suo de partu hominis libello nunquam præterisset, fuit autem hoc monstrum Anconæ, Anno M D L I I.

Curatio quinquagesimaoctaua, in qua agitur de quodam phtiriasi, id est pediculari morbo infecto.

VENETVS vir bonus Anconæ pediculis per uniuersum corpus scatens, ita ipsis lancinabatur, fœdabaturque: vt parum fuerit, ne ex hoc decederet morbo, contra quem morbum, vtpote à putidis & corruptis humoribus originem trahentem primo eius causam venæ sectione, tum medicamentis purgatorijs depo suimus: non solum semel, sed bis, & ter, ac postea topicis remediis adplicitis, breui ab hac fœda lue liber factus fuit habent autem topica medicamenta sic. Recip. Lupinorum amarorum pugillos tres, seminis staphisagriæ officinis satis familiaris pugillos duos, in aceto acerrimo fiat decoctio sufficiens, quo aceto vniuersum corpus à capite ad pedes vsque lauetur, ac postea linimento sequenti, corpore bene terso & exiccato illinatur. R. Seminis staphidis, id est, staphisagriæ pedicularis dictæ herbæ partes duas, sandarachæ Græcorum, partem vnam, nitri hodierni fini, & purgati partem mediam, in aceto acerrimo cum oleo raphanino omnia accuratissime pista misceantur, & ex eis fiat inunctio, quibus breui assecuti sumus scopum, nec amplius in eandem fœdationem æger deuenit. Cæterum, dixit Paulus libro tertio suæ medicinæ, capitis tertij fine. Ego pedicularíam ex aceto oleoq; tritam inunxi, ac semper quod volui sum assecutus.

missa facio, quæ Aetius, Sermone sexto sui operis medici dixit capite sexagesimoseptimo, & ea quæ Guillelmus de Saliceto capite quadragesimooctauo, primi libri scripta reliquit, uelut quæ Galenus cæterorum scaturiens fons, primo dixit libro De compositione med. s.l.

SCHOLIA.

DICITVR *morbus hic Græcis φθειρίασις ἀπὸ τῶν φθειρῶν, id est à pediculis, quem authores capiti, & mento, ac oculorum cilijs familiarem describunt. Nemo tamen ex practicas scribentibus, morbum hunc vniuersum corpus prehendentem, ac fœdantem, describit aut curat. Cæterum ex hac fœda lue multi mortui sunt, vt Sylla, Pherecides, Ennius, & vt nonnullis placet Plato quoque ijs adiungendus venit. Nouimus autē nos Olyssippone, hominem quendam non ignobilem, ex hoc morbo miserrime obijsse: ita enim, per vniuersum eius corpus pediculi scatebant, abūdantiæ, vt duo eius serui Aethiopes nihil aliud curæ haberēt, quàm ex eius corpore pediculorum cophinos plenos ad mare, quod prædictam ciuitatem præterlabitur, portare. Erat aūt homini huic cognomentum, si recte teneo, Tabora. Porro apud Hiberniam, & Islandiā, scimus nos homines semiferos subuculis croco infectis uestiri, vt pediculos fugent, quas per sex menses, & amplius gestare solent.*

Curatio quinquagesimanona, in qua proponitur egregiū quoddam remedium, pro rubricandis capillis.

VT fului reddantur capilli, multi multa parant malagmata, inunctiones, lixiuia, vnguenta, destillationes, aquas, & quæ sunt huius generis alia, ex quibus Galenus nonnulla quoque cum Critonis quatuor libros De ornatu citet, primo libro De comp. med. secund. locos prosequitur. Nos vero quum hucusque multa & varia in puellis experti simus (quibus vel inuite obtemperare decet) & ex omnibus remedijs hoc vnum cæterorum præstantissimum, & tutissimum inuenimus, placuit illud hic chartis mandare, & eo magis quia Maria à Baldouinis nobilis Florentina, multo omnium mihi charissima, non altero vnquam vsa est, habet autem remedium sic. AlKanam Arabum in puluerem redactam, vt à Græcia & Mauritania mercatores afferre solent accipito, quam pauco vino tepente exceptam, in pulmenti formam redigito, & ea postea capillos per ordinem vniuersos ad radices vsque illinito, quos sic illitos per viginti quatuor horas stupis coopertos & bene fasciato finito, postea

uero

vero tepente uino caput lauato, & eburneo pectine, vel altero dentes oblongos & plicabiles habente, prædictos pectinato capillos, breui enim eos vt aurum reddes, nec pluribus medicamentis ut scopum consequaris opus habebis, tanta enim huic inest medicamento uis.

Curatio sexagesima, in qua agitur, de omento, zirbo Arabibus dicto per uentris vulnus extra emisso.

RECTE dictum est, iuxta prouerbium, Fratrum discordiæ. Nam cum duo fratres quorum natu maior decimumquartum agebat annum, communi cultro in eadem mensa uterêtur, euenit quod eorum alter accepto cultro, eius mucrone alteri inter umbilicum & stomachum, vulnus infigeret, per quod illico omentum exiuit, ad quem intra horam post illatum vulnus accedens chirurgus, omenti partem digiti magnitudine, sed linea prius ligatam, præcidit, & vulnus ut opus erat ipsius lineæ extremitatibus extra relictis fuit, & oui albumine stupis excepto, & vulneri primo conflictu applicito, ac postea vt decebat tractatum, breui puer sanus fuit factus.

SCHOLIA.

EST *omentum præpinguis pellis, quam vulgus rete vocat, & intestina præcipue contegit, ab* Arabibus *Zirbus dicta, de qua dixit* Hippocrates *libro sexto* Aphorismorum, *aphor. quinquagesimooctauo, Si omentum excidat, necessario putrescit, id est, si omentum extra corpus per uulnus exciderit, necesse est computrescat, qua ratione chirurgici cum primum ad vulneratos accedunt, etiam de recenti si omentum extra promineus, vel nudatum, hoc est detectum vident, illico illud ligant, & eius apparentem partem resecant, timentes si eam intromiserint ne putrescat, quia breui ambientis aeris frigore insitum illi calorem amittit, multa manente humiditate, quæ postea nullo altero calore regulatur, & sic omentum putrescit. Cæterum si omentum paruo tempore extra prodierit, & medicus diligenter ad suum locum reduxerit, proculdubio non putrescet, quia adhuc eius proprius seruatus est calor, vt testatur* Galenus *prædicti aphorismi enarratione, & recentiores non negant. Porro scire deret quod quibuscunque omentum præcisum est, eorum concoctiones imminutæ & debiles sunt redditæ, vt nostro puero euenit. Ventriculi nanque calorem omentum fouet, & seruat, & intestina humectat, & lubrica facit magis vt per ea excrementa ad anum vsque facilius percurrant, vt succus ante omentum est.*

Curatio

Curatio sexagesimaprima, in qua agitur de febri continua maligna, gonorrhœa, ac alus affectionibus complicata.

IVVENIS aurifex natus annos viginti, cũ venusta sed gallica scabie fœdata muliere coiuit, vnde in virga vlcera, & in inguine phlegmonem, (panum latiniores appellant) contraxit. Cæterum tumor, quem panum diximus appellari, nullo admoto remedio ex toto delituit, manente tamen gonorrhœa, post quæ breui febris ipsum corripuit continua maligna & sæua, quã comitabatur tussis frequens cum quadam spirandi difficultate, sed nihil dolebat, liquida tamen sua sponte egerebat multa fœtida, & putida, cum quibus omnibus uirium robur vtcunque uigebat. Nam apud uerum medicum, solus casus uirtutis signum est malum. Ad hunc igitur accersitus, illico internam dextri brachij uenam secare feci, sanguinisq; uncias sex fluere, qui sane sanguis omnino corruptione affectus erat. At post sanguinis missioné, syrupum ebiberet sequentem commedaui qui habet Recip. Syrupi de acetositate citri unciam unã, de borragine unciam mediam, aquæ lactucæ, borraginis, ana vncias duas. Misce fiat syrupus. Cæterum mane in aurora adipsum rediens, & omnia vt decebat considerans, ex eadem uena sex alteras sanguinis vncias fluere permisi, & cõditum de acetositate citri interim gustasset suasi, velut cordialia nonnulla, tunc uero in uictu panatellam seminis melopeponis, & amygdalarum paucarum lacte concinnatam accipiebat. Vesperi uero iterum sanguinis semilibrã extrahere feci. Nam sanguis per nares, post duas sanguinis priores extractiones, magno impetu fluebat, & multũ sitiebat, & difficulter ex pectore sputum emittebat, pro qua complenda operatione, elambetiuum de althea accipiebat, sed ex naribus quoq; excrementa quædam sicca quandoque remittebat, ob quam causam, amygdalino oleo nares non raro inungebantur: veluti tracheæ arteriæ exterior regio. Tunc autem sextus agebatur dies, septimo uero, male se habere dixit, imo ea nocte eum delirasse, assistentes mulieres & iuuenes testati sunt, octauo uero pharmacum purgatorium & alterans hoc illi dedimus. Recip. Tamarindorum unciam unam, prunorum pinguium numero duodecim, florum borraginis, violarum, buglossæ, rosarum, ana pugill. medium. foliorum lactucæ cicoreæ, endiuiæ, ana manip. medium. In

aqua

aqua fiat decoctio, vt decet ad libram mediam, & fiat colatura: postea prædictæ colaturæ accipe uncias tres, syrupi rosati solutiui, syrupi uiolati solutiui ana uncias duas, rhabarbari boni drachmam unã, misce, fiat potus, detur in aurora, & desuper per horam dormiat, tunc uero pulli contusum pro uictu, cum uno uel altero ipsius pulli bolo accipiebat, & uinum pauciferum ebibebat. post hæc uero, uires potẽtiores sunt factæ, sed morbus quũ grauis & potens erat, ad trigesimum usque diem lente processit, vt Guaiaci decocto postea pro eo extirpando opus fuerit.

SCHOLIA.

ERAT autem hæc morborum complicatio ineunte hyeme, quæ sicca & calida fuit, adeo vt in ea homines focum non viderint, imo vt seniores totius Italiæ testabantur, à quinquaginta annis antea, huic similis hyems, nunquam visa fuerat, huic hyemi subsecutum fuit ver pluuiosum, & maxime morbiferum, & in quo plures breui ex febribus malignis correpti, mortui sunt: æstas vero sequens calida & sicca erat sed breuis, non adeo tamen suis qualitatibus excellens: vt homines torserit: aut animalia (vt fieri solet) in rabiem traheret. Mites autem morbi hac æstate fuere, & salubres, ac magna ex parte sanguinei, quæ omnia dicta velim ob nonnullos medicos, qui quum hyemem siccam & impluuiam viderint, ver vero humidum & procellosum, æstate futura homines grauissimis morbis corripi debere contestabantur, freti Hippocratis aphorismo vndecimo libri tertij Aphorismorum, qui inquit De temporibus, si quidem hyems sicca & aquilonia fuerit, ver uero pluuiosum & australe, necesse est, æstate febres acutas, & lippitudines, Græci ὀφθαλμίαι vocant, & intestinorum difficultates fieri, præcipue vero mulieribus, & viris qui natura sunt humidiores. Hallucinabantur autem medici ij hæc præsagientes, quia parum aduerterant aphorismi priora verba, quæ aiunt, siquidem hyems sicca & aquilonia fuerit: præponit autem Hippocrates vt vera aphorismi sequatur sententia, hyemem non tantum siccam, sed etiam aquiloniam, quæ omnino frigida est, & humores intra corpus retentos, ac carceratos habet. Nam hyems, de qua noster agit sermo, sicca cum quadam tepente caliditate est, quæ vltimis mensibus anni. 1551. & prioribus sequentis 1552. erat, medice enim loquimur.

Curatio sexagesimasecunda, in qua agitur, de pleuritide.

MANVEL Barbosius uir fortis & robustus annos natus fere quinquaginta, per vniuersum eius corpus diuturnum patiebatur pruritum siccam úe scabiem. Is quum Venetijs per nauim

uim Anconam uenerat, forte ex frigore contracto, materia cutaneas partes occupans intus recepta est, quo factum est pruritus & scabies ex toto delituerint, & ipse in pleuritim fuerit lapsus: prope Pisaurum uero ueniens, nauis naufragio disrupta est, & ipse cum cæteris promiscuis commilitonibus, alijs superuenientibus cymbis & nauibus euasit, quo labore superaddito morbo Anconam defatigatus satis uenit. Nã costas superiores multum dolebat, dolore quidem pungente & acuto, cum quo multum tussiebat, & sputum sanguineum emittebat, continuo uero febricitabat, & ut paucis dicam, omnia patiebatur quæ in graui comperiuntur pleuritide. ad hunc igitur uocatus ego, illico axillarem eiusdem lateris uenam ubi dolor erat (nam ut dixi, dolor superiores occupabat costas) secare feci, sanguinisq; uncias octo extrahere, qui proculdubio putridus, & omni corruptione affectus, ac ex phlegmone defluxerat, à qua sanguinis missione dolor illico euanuit, adeo ut si tussiret minime ut antea dolorem persentiret. Nam ante sanguinis missionem ita dolore infestabatur, vt tussim pro posse maxime retineret: vesperi uero ex toto deposito dolore, febris utcunque uigebat, pro qua depellenda, ac mala qualitate membris insita extirpanda, iterum ex eadẽ uena totidem sanguinis vncias fluere feci, quintus nanq; iam tunc agebatur dies à morbi initio. Sexto uero solo lambetiuo concesso, quo semper usus est, & thoracis illinitione ex unguento pectorali communi facta transegimus. Septimo autem in insomnia melancholica, & terribilia deuenit. Sed octauo purgante medicamento eum euacuauimus, quo sanus euasit, & ita habet. Rec. seminis maluæ, melonis, althęę, passarum è Corinthio, ana pugil. vnum. prunorum damascenorum nume. decem. mixariorum, ziziphorum, ana numero quindecim, florum violarum, borraginis, buglossæ, rosarum, ana pugil. vnum, folliculorum senę unciã unam, liquiritiæ rasæ unciam mediam, in aqua fiat decoctio, quo usque maneant unciæ octo: facta decoctione & colatura. Recip. Prædictæ decoctionis uncias quinque, in qua per noctem infunde rhabarbari subtiliter incisi scriptulos duos, agarici optimi drachmam unam, in aurora fiat colatura & expressio, cui decocto adde, mãnæ electæ uncias duas, syrupi rosati solutiui, syrupi uiolati solutiui, ana vnciam unam & mediam. Misce, fiat potus, detur in aurora, & desuper dormiat per horam, quo multa egessit, & postea paucis diebus sanus euasit, in quibus saccharum borraginatum in aurora comedebat.

Curatio

Curatio sexagesimatertia, in qua agitur, de capitis antiquo dolore cephalæa dicto, continua febre superueniente curato.

RAGVSINVS puer annos natus quatuordecim, quum de capitis antiquo dolore, quem Græci cephalæam appellant, grauissime torqueretur: contigit quod illi febris continua putrida superuenit, ex qua cum timor esset ne dolor capitis magis ingrauesceret, tantũ absuit ut ea febri dolor increbruerit, ut potius ea dolor in uniuersum abierit, & puer sanus à tam graui & diuturno dolore postea euaserit, ut tandem dici possit, morborum morbos esse medelam.

Curatio sexagesimaquarta, in qua agitur, de carcinomate exulcerato.

MVLIER Græca nobilis Patrensis cum cancrum occultũ hoc est, integrum, in mamma iamdiu pateretur, Venetias ut medicos consuleret pro sui salute petiuit. At medici docte admodum, vt ab omni remediorum admotione abstineret illi suaserunt. Illa vero Anconam ueniens immemor doctorum hominum consilij, monitionibus potius agyrtarum, & nugiuendulorum quibus multũ abundat Italia, persuasa uaria topica medicamenta supra malum posuit, quibus breui cancer exulceratus est, & ipsa non diu postea uixit, sed miserrime è uita breui discessit.

Curatio sexagesimaquinta, in qua agitur de gurgulione plus iusto longo facto, simulq; de raucedine.

FILIVS Salonis, qui propter Cibetæ catos, quos ex longinquis & ualde distantibus regionibus in Italiam traxerat, Catarij nomen adeptus est, gurgulionem plus iusto oblongum habebat, ob quem multa mala sentiebat. Nam rauce loquebatur, vt vix eius loquela perciperetur, & grauamen non paruum circa eandem partem patiebatur, & quod peius erat, cibum difficulter deglutiebat, cum quibus aliquando febricitabat, lenta & miti quadam febricula, & caput dolebat, morbosus nanque affectus

is est,

is est, ægritudo in compositione, eius nempe carunculæ quæ à faucibus dependens vocis instrumentum gurgulio ueteribus dicitur, in magnitudine à naturali habitu excedens, non quidem ad rotundam crassitiem, quam Paulus & Aetius vuam proprie dicunt, sed in tenuem longitudinem, quam columellam prędicti autores recepto uocabulo uocitant, ac sic columellæ laxatio proprie hic morbus dicitur, cuius causa corporea est, continua scilicet humoris aquei à cerebro calido & humido, in eo tamen humiditate superante, destillatio. Hunc igitur curare intendentes ægrotum, eius temperaturam primo contemplamur, quæ omnino calida & humida est, compositione vero obesus is cernitur colore rubicundus, multo victu & potu assuetus, & Veneri summopere deditus, adeo vt hic quum ætatis suæ annum quadragesimumquintum ageret, ab infectione Gallicana eius morbi semina originem trahere suspicarer, qua de causa post varia celebrata remedia, ad Guaiaci decoctũ deuenimus, quod per quindecim tantum dies ebibit, & meliuscule habuit. Sed cum Andrinopolim eius propriam patriam reuersus fuit, maiori cum ocio cynarum radicis decoctum per quinque supra viginti dies ebibit, & basilice se sensit, referam tamen ipse (vt medicam artem exercentes noscant) ordinem à nobis primo habitum, & primo à uictus ordine initium sumam, quo uel tantum similes morbi sanari consuescunt, profligantur autem destillationes hæ breui, si modo eas patientes cibaria fugiant pituitosa, qualia sunt pisces, suillæ carnes, lacticinia, legumina, immoderata iuscula, herbæ, & cætera. Vtebatur uero optimum succum gignentibus cibis, unum cordi præfixum habens, quod prandiũ cœna maius ac liberalius semper accipiebat, imo cum prandium opiparum illi erat à cœna nostris monitis abstinebat. Vinum quod Galenus libro quarto De tuenda ualetudine tradit semicrudos humores quantũ aliud quoduis remediũ concoquere, in prandio tantum bibebat, & illud quidem paruum, caput non feriens. In cœna autem id omittebat, quoniam eius halitu caput repleri, & cerebrũ tentari aiebat, forte Galeni authoritate monitus, qui prædicti voluminis libro primo hoc affirmat, unde Arabes in destillationibus vinum omnino abnegant. somnum quoque diurnum vtpote caput replentem, & noxas plures secum ferentem, ut poterat fugiebat, veluti illico à cœna. Cæterum quũ caput Hippocrate teste epistola Demetrio regi conscripta, radix humanorum morborum sit, præcipue ut Galenus adnotat, destillationum, operepræcium erit ipsum ante omnia minus

obnoxium

obnoxium destillationibus reddere. At quum eodem Galeno præsente, quarto Methodi medendi libro, & alibi sæpe, non solum medicorum decreto, sed etiam philosophorum testimonio, partem ante totum sanari non liceat, fit inde ut nisi dogmaticum ordinem inuertere uelimus, à totius curatione, ac euacuatione, ordiri debeamus. Porro cum operatio hæc cum medicamentis, tum etiam sanguinis misſione compleri potest, nos à sanguinis misſione, vtpote euacuatione uniuersaliori, initium fecimus: præsertim à communi lateris dextri vena, quæ à cephalica tū basilica interna dicta, ęque haurit vena, cuius uncias quinque fluere tantum permisimus, capitis frigiditatem timentes, etenim quantitas hæc sufficiens est multum iuuare & non nocere. Timent quippe medici autores, apud luxatam columellam, præcipue à pituita & aquea humiditate ortam sanguinis extractionem, quam summopere laudant ex cephalica uena, quando columella ipsa inflammata, phlegmonosa, affatimq; rubens est. Proinde nos prædicta contenti sanguinis misſione hirudinibus quoque semel ani uenis admotis, post syruporum & decoctionum materiam respicientium propinationem, vniuersum corpus per rhabarbarum & agaricū nouiter paratum purgauimus, adiectis electuario catholico uel leniente, quāquam postea non semel opus hoc confecerimus catapotijs de agarico, cochijs, & aggregatiuis, uel asaiarethi: post quas euacuationes uniuersales, ad particulares nos diuertimus, nempe apophlegmatismis, errhinis medicamentis, dictis nasipurgijs, quæ si bene & ut decet exercentur, miræ inde sequuntur operationes, vt in diuturnis capitis doloribus, non raro experti sumus. non minus sternutatorijs, & vniuersalibus reuulsionibus, ut frictionibus, nexibus, siccis cucurbitulis, & extremorum lotionibus, missum facio gargarismorum varium genus à Galeno compositum, quod Aetius abundantissime Sermone octauo suæ medicinæ, capite quadragesimo citauit, & eo nos sæpe usi sumus, ex quo capite remedium unum non prætereundum usurpauimus, quo mulierculæ in hoc casu frequentissime utuntur, & ita habet, Philumeno relatum picem liquidam accipe, eaq; extremum pollicis tui infice, alteraq; manu syncipitis capillos distende, ac pice illine, recurret enim statim uua, hoc sane remedium affectionibus magis quadrat, quàm si acatiæ succo (ut mandat Auicenna) & post eum Mesue caput liniretur, ille Fen nona lib. tertij sui canonis capite decimo, hic uero ubi de ægritudinibus uuæ agit, quia frigidæ capitis intemperies pix quàm acatia magis aptetur.

Cæterum

Phlebotomia

Hirudines

Purgans.

Cæterum hæc, & pulueres caput roborantes, veluti ceratatia, capitis lotiones, electaria, stillicidium absumentia, & sistentia, cum nullius profectus fuere, ad capitis vstionem, caustico medicamento, uel candente ferramento, deuenire propositum erat. Sed cum alterius medici monitis ad balneas ire proposuerat, ut harum naturalium aquarum stillicidium super caput præmitteret, quas duccias Italia uocat, ea omnia renuit: uerum quum harum aquarum naturalium usum, ut noxium & illi contrariũ propriis indiciis & ueris rationibus indicauimus consilium mutauit. Nam præter quod citra priscorum medicorum morum, neoterici nostri iis ducciis frequentissime utantur, mirum tamen in modum huius capitis temperaturæ, utpote naturaliter calidæ aduersantur, ut huius rei testis est Gal. libro sexto, De sanitate tuenda, qui calidas has aquas, sua natura scaturientes, ut sulphureas, bituminosas, & aluminosas, calido capiti inimicissimas esse tradit, quo fit eisdem huius caput exponere periculosissimum admodum sit, quum forte dum alterum morbum expellere curaremus, alterius & forte sequioris essemus authores, ut sæpe ex iis duccijs euenisse notauimus ipsorum ægrotorum, & medicorum longe frustrata spe non immerito, quum Salustius Burgesius, nobilis Senensis, & Anconæ militum præfectus, dignissimus ex asthmate ob materierum à capite in pectus descẽsum male afficerétur, & Senas peteret vt eius agri duccijs, quibus maxime abundat, uteretur: illi Senenses medici doctissime admodum consuluerunt, ab eis omnino ut abstineret. Timor autem erat, ne in pectus à capite materia irrueret, & hominem suffocaret, quibus ille prudenter paruit, & eorum consilio aliis præsidijs sanitatem obtinuit, vt ægrotus noster guaiaci decocti usu quindecim dierum tempore, quanquam postea sanitati integræ sigillum imposuerit, potu decocti radicis cynarũ, quod ex descriptione nostra, à Cẽturia secunda, per uiginti quinque dies Andrinopoli eius propria patria ebibit, & nunc ut ad nos rescripsit taurice ualet. Huic curationi finem iam imponebã ni in mentem uenisset, optimum fore si selectiores gargarismos, & tutiores, quibus in hoc morbo usi sumus describeremus. Habet igitur gargarismus primus à Galeno libro sexto De comp. medic. secund. loca scriptus, & ab Aetio, Sermone octauo, capite quadragesimo relatus sic. Recip. Mellis libram unam, aluminis liquidi libram unam, florum rosarum libram mediam, succi hypocisthidis uncias tres, alumẽ & mel simul coquito, dein reliqua tria adijcito, ac rursum paululum decoquito, quo eodẽ Galeno authore,

thore,tribus modis uti possumus: primo aqua calida dissoluto: secundo, aqua mulsa ad gargarizandum: tertio pro illinitione, nam eius illitu cum digitis columella reprimi & eleuari potest: & ut Aetius ait,bonum hoc remedium esse adstruit Galenus, eo que uti iubet. Cæterum quoniam prædicta inscriptione alumen liquidum legitur, quo nunc caremus, consonum est, eius uice, huic medicamento scissile, quod alumen plumæ officinæ hodie uocant,inijciamus, quod (Galeno authore) libro De septis ad eos qui introducuntur, & sexto De comp. med. secundum loca aluminis cæteris generibus valentius est,& gurgulioni multum prodest,& mea sententia,eius pôdus ad bessem accedere, hoc est ad vncias octo,vt in Aetio legitur,satis esset,quia si scissilis aluminis libra in hac admitteretur compositione, forte uiolenter & quasi repente columellam restringeremus. Secundum locale remedium philosopho relatum est, ut Aetius meminit libro octauo suæ medicinæ, & Galenus ante eum libro sexto De compositione med. secundum loca capite tertio prope finem, quod ita habet,& temporis necessitate instante apparatur, quia inuete ratum uires suas amittit. Nuces virides accipe & exiccato,& pal marum ossa,atque de ipsis ubi uelis sufficienter exurito, & amborum æquales partes misceto,ac siccis tritis utitor,sufficienter autem discussoria existunt. Proinde nos remedio hoc post citatum,& alia uaria quæ consulto præterimus usi sumus. morborũ autem tempora maxime à medico contemplanda sunt,qua de re dixit Hippocrates libro De sterilibus, Conare ut physicus sis, ad hominis habitum ac robur respiciens, ex ijs enim nullus est, qui non omnia adamussim faciat. missum facio Galenum, uarijs suis libris huic rei dicatis, quem tãtum audire citato libro sexto, De compos.med.s.loca satis esset. Cæterum quum hæc operaremur in mẽtem uenit,iuuenis olim Louaniensis apud collegium trilingue,eo tempore quo illi Conradus Coclenius, uir Græce & Latine doctissimus, & dicendi arte nobilissimus præfectus erat. Agitur autem annus decimusquintus, ad quem iuuenem, quum Antuerpiæ ipse agerem,Louanium uenimus, vt eius ualetudini consuleremus. Habebat autem studiosus hic iuuenis gurgulionem lori modo oblongum, exanguem, pro quo reducendo, quum multa & uaria à doctis medicis tentata essent, & nihil profuerint,ad eum rescindendum coacti fuimus. Nam cõtinuo irritatu,tusses,vigilias,quin & strangulationem interim minabatur: suadet autem Hippocrates,& Galenus assentitur lib.3. Prædictionum, textu vigesimoprimo, vbi gurgulio crassior in ro-

tunditatem creuerit,& instar vuæ deorsum feratur,eiusque superior pars tenuior euaserit, aut quando gracilis fuerit, & ad lori tenuitatem redactus,tunc chirurgia amputādus est, & ut nos tūc opus confecimus,forcipibus eum præcidimus, & illico ex oleo uitrioleo tetigimus, & sanus ac liber à tā sæuis symptomatis iuuenis hic fuit, qui præter omnium spem ab hac affectione euasit, rauce tamen postea loquebatur, nec mirum quia gurgulio tanquam uocis plectrum ipsi ad magnitudinem atque elegantiam conferens,uno omnium medicorum consensu est homini à natura tributus, ex quo quoq; tot sequuntur animanti iuuamenta & cōmoda, quot à Galeno undecimo libro De usu partiū enarrantur: siquidem aer ingrediens ab eo prius inciditur, eius ingressus uiolētia frangitur,frigiditas admodum compescitur, ita ut nonnulli quibus ille ad basim usque fuerit amputatus, nō modo longe deterius locuti sint, sed etiam frigidiorem adeo senserint inspirationem, vt pleriq; pulmone ac thorace affatim refrigerato,perierint: ea de causa nos in eius incisione, Hippocratis & Galeni consilio, modum & quantitatem particulæ seruauimus,vt de hac re Centuria prima diximus. Cæterum ut oratio ex integro rationes suas habeat, puluis item, aut eiusdem generis substantia ne in laringem incidat gurgulione clypeo prohibetur. In summa,hæc iuuenis columella incisa ex earum genere erat,quas medici prisci,oblongas appellitabant,per summa graciles,muris caudæ modo remissas, non admodum sanguinolentas,sed albicantes magis,quas & ipsi chirurgia curare solent, tentatis tamen prius generosis medicamentis, resiccantibus & extenuantibus,quia Galeno authore libro quarto Methodi medendi capite quarto,excidere res est promptissima,maius uero quippiam,atque artis egens medicamentis sanare. Caueant tamē medici, quod quum columella pelliculis referta eam trahenti ob laxitatem cedat,prolixior sane inspicientibus sæpius apparet, unde non pauci inexperti,aut errore aut ignorantia ducti,altius incidentes, eam funditus auferunt, maximique incommodi autores ægro existunt.

Curatio sexagesimasexta, in qua agitur, de acri humore à capite ad os descendente, & aphtas inibi gignente, & postea dysenteriam.

CONSTANTINVS natione Germanus, vir multarum linguarum

guatum peritißimus, temperatura biliosus, ætatis suæ anno sexagesimo, cum ab eius capite humor acris ad os deflueret, in eo ulcera quæ aphtas Græci dicunt, passus est. Contra quæ quum remedijs uteretur, & syrupum rosatum simplicem cum de endiuia paratum biberet, prædictus acer humor ad intestina lapsus est, vnde dysenteria orta fuit: multum quippe egerebat maximo sub vmbilicum dolore: egestiones primo meræ erant, biliosæ, postea uirides sanguinis mistæ, parum uel nihil febriebat, sed multum sitiebat, vires constabant, sed pulsus intus retracti percipiebantur. Contra hunc morbum incedentes igitur nos primo uictus ordinem huic talem constituimus: vt panatellam ex farinæ flore, quem similaginem uocamus, concinnatam, pauculo butyro adiecto comederet, vel similaginis loco, orizæ puluerem poneret, aut ex iure pedum uituli, aut nephrendis, veruecis úe, prædicta panatella pararetur commendabamus, cui aromatum uice puluerem ex bolo Armeniæ, thure, mastiche, vtroque corallio & similibus inspergebant, à uino porrò abstineret, suadebam. cuius uice aquam hordei excoriati ebibebat. Sed inter noctem & diem diacodium simplex ex saccharo & papaueris decocto paratum, rotulorum figura gustabat. Sed primis diebus clysteres ex hordei decocto cum ouo integro, albo scilicet & rubro, adiecto oleo myrtino, vel rosaceo, cum pauco saccharo immittebantur, post quos clysteres constringentes iniiciebantur, quorum exemplum est. Recip. Decoctionis hordei excoriati, in qua extinctum ferrum fuit vncias quindecim, seui hircini unciam unam & mediam, olei myrtini vncias duas, boli Armeniæ, sanguinis draconis ex Insulis Canariæ, fortunatis dictis, aduecti ana drachmas duas, albuminis oui optime cōcussi, numero duo, pilorum leporis drachmam vnam & mediam, misce fiat clyster: & eum pro posse quantum potuerit retineat. Cæterum, quū primum hæc parabantur, vniuersus noster conatus eò dirigebatur, vt humor à capite in intestina descendere paratus, ad nares & alias similes parteis diuerteretur, sed stomacho emplastrū diaphænicon, & sub vmbilico vnguentum ex corticibus castanearū admouebatur, quibus oībus, sanitati intra sex dies restitutus fuit.

Curatio sexagesimaseptima, in qua agitur de pleuritide, membranam costas succingentem exteriorem, & musculos inter costales exteriores, occupante.

VIR ex foro Iulij, Venetorū antiqua patria Anconæ, pleu-

ritide non exquisita, mendosa, vel spuria dicta, corripi cœpit: co stas nanque succingentem externam membranam cum intercostalibus musculis exterioribus inflammatio infestabat, vt ex ijs deprehendebamus signis, continuo febricitabat, & exteriorem thoracis partem dolebat, dolore quidem extensiuo & pulsatorio, nam tussis paucula, vel nulla erat, sed respiratio non admodum erat difficilis, quanquam in expiratione æger maius percipiebat nocumentum quàm in inspiratione: quin uisu & tactu, locus inflammatione affectus deprehendebatur. Pulsus non admodum erat durus, sed supra eundem affectum latus decubitus difficilis est: signum potens pro hac venanda affectione, quibus omnibus animaduersis, & perspecta bona viri habitudine, illico axillarem venam dolentem locum respiciētem secare feci, & ex ea sanguinis vncias octo demere. Agebatur autem iam ægritudinis secundus dies, quapropter bona victus ratione instituta, hoc fomentum supra locum affectum filtro admouēdum descripsi, & ita habet. Recip. Rosarum, maluarum, parietariæ, camomillæ, anethi, seminis lini, fœnugræci, ana pugill. vnum. In libris decem aquæ fiat decoctio sufficiens, cui postea adde olei rosati vncias tres, misce fiat fomentum, applicito & sæpe innouato filtro, vel spongia recenti, ac postea hoc linimento illinatur, Reci. Axungiæ gallinæ, butyri recentis, ana vnciam vnam, pulueris camomillæ vnciam mediam, olei rosati, amygdalarum dulcium, ana vnciam mediam, ceræ albæ q.s. ad ignem misceto, & fiat vnguentum molle, ijs enim cucurbitulis loco affecto affixis, ex toto intra octo dies inflammatio resoluta fuit, nec pluribus aut uarijs alijs medicamentis pro hac conficienda operatione opus habuimus. Cæterum, solet inflammatio hæc ad cutem aliquando deuenire, adeo ut necessum sit tumorem aperire: vt refert Galenus libro quinto De locis affectis, vltimis fere uerbis capitis tertij, id quod nos hucusque semel tantum obseruatū habemus. Nam cum olim apud Antuerpienses essemus, ad quos regiæ Lusitanorum classes ex India redeuntes diuertere solent, contigit quod nobilis quidam Lusitanus, nauis alterius præfectus, in hāc incidit spuriam pleuritim, si pleuritis dici meretur, ex qua ita afflictus fuit, vt nullis remediorum beneficijs humor ex toto resolueretur, imo post aliquot dies, tumor extra apparuit, quē scalpello incidi fecimus, & paucis postea diebus, ægrum ex toto ad sanitatem redegimus. Porro huic si recte teneo, tota lateris affecti manus ad motum impedita erat. Cæterum refert gloriosus Zoar, à se huic simile conspectum opus, & per patrem suum in

muliere

muliere quadam confectum, vt apud ipsum legere quis poterit, libro primo sui Theisir cap.quarto, tractatus sextidecimi.

SCHOLIA.

PLEVRITIS *exquisita, ea dicitur, quando cingens costas membrana, primario affecta laborat, vt meminit Gal. libro quinto* De locis *affectis, capite secundo. Quum primum igitur in membrana ac costas succingente, ac musculis illi continuis inflammatio fit, pleuritis vera & exquisita fit: ad quam necessario hæc sequuntur. Febris ardens, punctorius dolor, difficilis respiratio, tussis, & pulsus paruus, arteriam & duram & quodammodo tensam indicans: vt refert Galenus prædicto à nobis libro, & libro* De *constitutione artis medicæ, & secundo* De *difficultate respirationis, fit autem in hac exquisita pleuritide febris continua, quia inflammatio adest, & sedes affecta parum distat à corde, imo cum panniculo ipsum inuoluente, ac septo transuerso cognationem habet, fit autem inflammatio hæc potissimum à sanguine vel bile, vt meminit Galenus libro sexto Aphor. aphor. trigesimotertio, quo fit, si inflammatio ab alio euenerit humore, exquisita forte non erit pleuritis: reliquorum vero symptomatum causas, legito apud Galenum libro secundo* De *crisibus, quo nemo clarius hæc exponit. Quando tamen succingens costas interna membrana solum afficitur, tunc decubitus supra latus affectum facilis est, supra alterū vero difficilis. Porro si cum interna membrana, externa vt fieri solet affici quoque contingat, vel musculi ipsi inter costales exteriores, tunc ad vtrunque latus decubitus est difficilis, vt sapienter admodum nos docuit Galenus libro* De *constitutione artis medicæ, inquiens. Cum enim duplex sit ea membrana quæ costas velat, si ea pars quæ exterius ossibus hæret, valide laboret, facilius in latere decumbunt opposito, Nam si in morbosum decumbunt, compressio molestiam affert, at si interior (quod etiam euenit frequentius) vehementius dolent si in oppositum latus reclinent, quippe quū pensilis reddatur inflammata particula, in morbosum vero minus, quum nec ab ossibus prematur, nec etiam quasi suspensa pendeat, sed potius sit ab vtroque incommodo immunis: quod si vtrique ea membrana afficiatur, par in vtroque latere decubitus est. Hactenus Galenus, ex quo facile elicitur, consequens esse huic nostro quo de agimus ægrotante decubitum supra affectum latus molestum ac difficilem esse, quia inflammatio externam succingentem costas membranam afficiebat, quam cum supra dolentem locum decumbebat, comprimebat, vnde dolor oriebatur. Porro quando succingens costas membrana primum afficitur, tunc pulsus intensus admodum est, quia interna membrana arterias tangit, comprimit, & tendit: si vero in musculis inflammatio fuerit, pulsus non adeo tensus est, quia non ita arteriæ tenduntur. Cæterum, euidentioris doctrinæ gratia, scire decet vigintiquatuor costis, duo & viginti interstitia, siue inter costas media spatia ex*

vtraque parte inesse, quia singulis duodecim costis, vndena spatia inter costas media comperiuntur, quæ musculi explent occupantúe, ac ea de causa intercostales musculi dicuntur ij. Qui an viginti duo sint vel potius quadragintaquatuor, in dubium vertere quis posset, & eo magis quia Galenus hac de re subobscure locutus est. Galenus igitur, vt rem paucis absoluamus, libro De *causis respirationis, vbi ex proposito de ijs musculis agit, duos & viginti tantum esse meminit, dicens, sic etiam circa costas musculi, quorum in medijs ipsius regionibus duo & viginti numerantur: ad quem locum* Galenus *ipse, cum de eadem re loquitur, lectorem remittit, vt apud ipsum quis legere poterit, libris quinto & octauo,* De *anatomicis administrationibus, & septimo* De *vsu partium, quasi prædicta contentus sententia, quod intercostales musculi viginti duo tantum sint. Cæterum, quod intercostales ij musculi non tantum sint viginti duo, sed quadragintaquatuor, vel ex hoc satis probari potest: quia thorax cum respirationis autor sit, in quo duo contrarij motus reperiuntur, scilicet inspiratio & expiratio, consequens fuit natura quoque duo componeret instrumenta, vt eisdem contrarias compleret operationes, quæ proculdubio, musculi sunt intercostales dicti, interni & externi: interni inspirationi subseruientes: externi vero expirationi.* Vnde *consentaneum est asserere tot esse musculos interiores, quot exteriores, quod Galenus libro à nobis citato* De *causis respirationis, paucis interiectis lineis, post ea verba, in quibus viginti duos musculos signauit, non negat: quin potius quadragintaquatuor admittere videtur, cum dicat musculos istos intercostales internos & externos esse quorum fibræ mutuo nexu implicitæ, & ad figuram huius characteris.*X.*intersecantur, & ab externis deorsum versus fibræ obliquæ declinant: ab internis contrario modo, qui fibrarum incessus idem habetur in musculis qui ad costas nothas habentur. Attende tamen fibrarum situm inter duas costas subinde quoque variari, quoniam plerunque aliter se habent inter costarum cartilagines, quàm inter ipsa ossa. atque ob id inter binas costas Arabes, & eorum sequaces, quatuor musculorum genera statuerunt. Sunt igitur vt receptui canamus, musculi ij intercostales, quatuor supra quadraginta, interni viginti duo, externi totidem,* Interni *inspirationi famulantur, externi vero expirationi, quanquam* Vesalius Bruxelensis *artificiosissimo libro illo suo* De *hominis fabrica, in hac re veluti pluribus alijs Galeno aduersatur, sed an recte alibi, modo deus opt.max.vota nostra secundet exponemus. Accedunt prædictis quatuor supra quadraginta musculis intercostalibus, alij plures respirationi seruientes: primo duo primarum costarum, qui superiorem duntaxat thoracis partem attollunt, totidem extremorum, inferiorem solum contrahentes, tres ex ceruice descendentes, qui sublimes thoracis particulas retrahunt simul & eleuant, septem dorsalibus costarum radicibus extensi, qui cartilaginum extrema adstringunt, octo abdominis, qui ad*

septum

septum pertingunt, & thoracis contractum auxiliantur, quibus alter haud vilissimus adnumerandus venit musculus, diaphragma dictus, quos omnes hucusque percurrisse satis est, vt lectores noscant ægrotum nostrum expirationem difficiliorem pati, quia exteriores musculos læsos, & inflammatione affectos habebat. Nam vt obiter hoc dicam, solo septo transuerso diaphragmate dicto, in paruis respirationibus quoduis animal viuitur, veluti quando musculi alij validissima pleuritide oppressi sunt, vt meminit Galenus libro secundo De locis affectis capite secundo. Cum vero violentæ respirationis vsus quidam ipsi animali oboritur, aut exercitio, aut febri, aut vehementi aeris calore, aut alio quodam affectu, necessitas est septi functionibus intercostales subuenire: sin autem adhuc maior vsus respirandi euenerit, etiam altioribus musculis actionem obit. At hæc nunc sufficiant, cũ multo plura in hac re pro Aristotele et Auerroi confutandis dicenda essent, & institutum nostrum prosequamur.

Curatio sexagesimaoctaua, in qua agitur de pleuritide quodam affecto, per lotium saniem emittente.

MERCATOR Ariminensis, vir mehercle probus, cum Racanatenses nundinas peteret, Anconæ sæua & crudeli pleuritide correptus fuit. Nam ad quintam superiorum costarum dolebat, dolore quidem punctali, continuo & intensissime febriebat, difficulter respirabat, sed difficilius tussiebat, ob respondentem ex affecto loco dolorem: optime supra affectum latus decumbebat, supra oppositum vero, nullo modo: si supra eum tamen decubitum tentabat, ex loco affecto rem pensilem persentire dolorem maximum inferentem dicebat: pulsus huic duriusculus erat, & serræ modo asper, quæ omnia primo die quum ad eum inuisendum venirem, pati comperio, & ea de causa vesperi, ea scilicet hora qua eum conuenimus, illico internam eiusdem brachij venam affectum locum respicientis secare feci, & sanguinem ad vncias decem minuere: cœperat autem iam sanguis corruptione affici, sed eo die nihil quicquam expuit, sequenti vero die prope noctem sputum cruentum mittere cœpit, admoueramus autem nos illico post sectam venam, & sanguinem detractum, fomentum filtro exceptum, quod habet. Recip. Rosarum siccarum, seminis lini, fœnugræci, hordei, maluarum, ana pugill. vnum, parietariæ manip. vnum & medium, in libris duodecim aquæ fiat decoctio sufficiens, facta coctura, adde olei rosati libram mediam, misce, in qua filtrum immitte & expressum optime ca-

lidum loco admoue, & sæpe immuta. Huius cibus ptisana colata erat, potus vero, hordeacea aqua in iulebo violaceo, aut saccharo mista. Secundo uero die ex eodem facto vulnere totidē sanguinis vnciæ sunt extractæ: nec enim scalpello prædictum vulnus pungere opus fuit, sed conchæ modo facta manu supra illatum vulnus, fortiter percutimus, & vt à cucurbitulis fugiendi vacui gratia sanguis euocatur: ab hac vero sanguinis missione syrupum hunc ebibit, qui habet. Recip. Syrupi violacei simplicis, de endiuia simpl. ana vnciam vnam, aquarum violarum, farfaræ, ana vncias duas, misce fiat syrupus, quem singulis diebus in aurora ebibebat: prope noctem vero diei secundi, vt dixi, hic spuere cœpit, sputum quidem cruentum, quod sequentibus diebus saniosum est redditum, tunc vero delirare cœpit, & symptomata alia grauissima pati, contra quæ vt opus erat, occurrebamus. At quinto die, cum lotium conspexissem, eum sanie plenum in matula deprehendi: ita enim huius lotium sanie infectum erat, vt lotium eius, qui gonorrhœam pati solet, in quo medici sæpe decipi solent, credentes saniem illam, nebulam, aut humoris intra venas peccantis portiunculam à natura deuictā esse, pro qua re angi cœpimus, hinc inde causam vnde sanies decidebat inquirentes: demum sexto die, bolum ex flore cassiæ fistularis, ad vnciam vnam cum dimidia, pauco saccharo exceptum, propinauimus, & deinceps melius habere cœpit, erant autem vires ita imbecilles, vt septimo elapso die, non solum panis puri micas cum iure pulli gallinacei, sed etiam carnes ipsas concedere opus fuerit, & deo tandem auspice, penitus est à pleuritide liberatus.

SCHOLIA.

EXQVISITA *pleuritis hæc est, quia inflammatio succingentem costas membranam occupabat, & in ea punctilis dolor comperiebatur, quam quam (quod sciam) nusquam nisi in exquisita pleuritide, punctilis hic dolor reperiri potest. Cæterum subit admirari saniei per lotium exitum, quem ægrotus hic meiebat, & quum hinc inde animum voluerem, in mentem venit, saniem thorace collectam, per vrinam quandoque excerni, quod Galenus ditissimus medicinæ Oceanus nō siluit libro sexto De locis affectis, per velantem autem costas membranam, materia phlegmoni impacta resudat, quæ pulmonibus collecta pectoris compreßione ascendit. Cæterum quum ipsis pulmonibus arteria venalis hæreat, & alligata sit, consequens est fieri posse materiam per eam demandari, & ad cor peruenire: tandem inde per magnam arteriam Aortæ dictam, delegari, & ad emulgentes descendere, & consequens per vrinam mitti, veluti per secessum quoque reijci contingit, ad cor autem vt dixi, perueniens materiam per venam putealem cauā*

dictam

dictam deferri potest, & inde ad iecur, & tandem ad venam portæ, & in testina, quanquam fieri posse tradit Galenus, vt materia hæc per cauam venam ad venam portæ perueniat, & iecoris gibbas partes non attingat, quia à vena caua aliquando vena quædam deciditur, quæ venis portæ copulatur, per quam materia ad ipsas venas portæ peruenire poterit, absque quod iecinoris partes gibbas contingat.

Curatio sexagesimanona, qua agitur de pleuritide.

PVELLA nata annos septemdecim, post optimam mensium suorum purgationem, pleuritide correpta fuit, sanguinem purum spuebat, & circa mammam læuam dolore afficiebatur, qui ad clauiculam respondebat, continuo febricitabat, tussiebat; & quum tussiebat multum loco prædicto dolebat, cum quibus difficultatem anhelitus patiebatur. Huic occurrens ipse ab iniecto clysteri, secta eodem die bis axillaris vena eiusdem lateris fuit, & sanguis ad vncias uiginti extractus. Porro locus dolore affectus, fomento irrigabatur, fouebatur úe quod habet. R. Maluæ, maluauisci, parietariæ, rosarum, seminis lini, fœnugræci, hordei, ana pugill. unum, in libris duodecim aquæ fiat decoctio secundum artem, cui adde olei rosati, uiolati ana vncias tres, misce, & in eo filtrum uel spongia noua imbuta, aut uesica eius plena, loco affecto imponatur, & postea unguẽto uiolaceo eum illito, ijs enim puella hæc melius habuit. Sed cibus huic ptisana cum cremore hoc est, lacte seminis melonis & amygdalarum erat: potus uero hordeacea aqua, quam tepentem iulebo admistam semper ebibebat, quibus omnibus intra quinque dies sanitati restituta fuit.

Curatio septuagesima, in qua agitur, de exanthematibus, morbo dicto pulicari, absque febre in puero erũpente.

PVER ad me delatus absque febre, totus maculis quibusdã pulicum puncturis similibus scatebat, & ipsis quidem nigerrimis, ut mirari satis sit talem morbum absque febre, uel animi anxietate, aut pueri ipsius detrimento ad cutem prorupisse. Sed cum potenti uirtuti nihil esse difficile sciamus, vt quæ per ossis medium transmittit materiam abscessum gignentem, ut refert Galenus libro septimo Aphorismorum, enarratione quinquagesima-

gesimaquinta, ideo mirari destitimus. Cæterum duobus interpositis diebus puer hic egestiones, sanguinem multum, nigrum, fœculentum, male olentem, egesfit, & sanus ac liber euasit. Sed alterum puerum tunc febrientem uidimus, cui per crura exã themata, siue efflorescentia signa disseminata erant, quæ quoq; subito apparuerunt, & breui sanus factus fuit, grassabãtur autem tunc febres malignæ pestilentes, vt ex dicendis uidebitur.

Curatio septuagesimaprima, in qua agitur de febre continua maligna interficiente.

MANVEL Pintus uir annos natus circiter sexaginta, quũ iam diu mœrore afficeretur, in febrem incidit continuã, & male morigeram, fortiter sitiebat, capitis & oculorum magnam per sentiebat grauitatem, intus urebatur, extra vero membra frigebant, lotium rubrum & crassum emeiebat, in quo pars superior albicabat. Sed pulsus debiles omnino erant quadam cum intercidentia, ut singulis tribus pulsationibus una deficeret: qua de re tertio ad eum ingrediens, sanguinis missionem per uenæ sectionem moliri ueritus sum, imo ad ea quæ roborant, & uires reficiunt, confugimus. Ea huic pro uictu concedentes, ut uitellos ouorum rosacea alteratos, pulli contusum, ptisanæ mistum, capi ius in quo semina citri, acetosæ, bolus Armeniæ, margaritæ præparatæ, corallus pręparatus, & iis similia in puluerem redacta mittebantur, non minus conditum ex acetositate citri concedebatur, ueluti eius syrupus, cum altero de nimphea mistus, adiectis destillaticijs aquis. Vniuersus autem noster conatus eo dirigebatur, ut vires reficerentur, & febris acumen, ac malignitas infringerentur: pro qua complenda operatione, cordi epithemata refrigerantia applicabamus: demum resumptis vtcũque uiribus, quinto die casiæ fistularis drachmas decẽ ex aqua acetosa dissolutas ebibit, quibus multa egesfit biliosa & mera. Cæterum pulsus debilior est redditus prædictis cum interciden tijs: septimo, quinquies in nocte sua sponte egesfit, in fine cuius, hirudines duæ ano admotę sunt, & sanguis per eas abunde extractus: octauo melius habere uisus est, nono ter quoque sua sponte egessit, biliosissima & fœtida multa, nihil in victu accipiebat, lingua arida & scissa facta est, mente semper constans fuit: decimo bis egesfit, sputa multa uiscida excreabat, sed maxima cum difficultate, & tunc uires imbecilles multum erant: demũ undecimi initio obiit, ultimo scilicet die mensis Februarii 1552.

Curatio

Curatio septuagesimasecunda, in qua agitur de febre cõtinua pestilente.

CAVALERIVS Aulonensis mercator, uir sexaginta annorum, fortis & robustus, hoc eodem tempore febri continua pestilente & maligna corripi cœpit: nam primis diebus, ut medicus referebat, febriculam quandam lentam pati cœpit, quam ægrotus nihili faciebat, quia nihil dolebat, sitiebat tamen multum, & pulsus inordinatos habebat, & urinam crassam emittebat, quibus de causis, per minorans medicamentum primis diebus æger ipse purgatus fuit, & per cucurbitulas scapulis admotas, secta cute illi sanguis extractus. Nam in brachijs uenæ non apparuerant: sexto uero die urinæ bonæ cum nubecula copiosa erant: octauo peius habuit, & urinæ subalbidæ cum sublimamento albo sunt factæ: nono brachii exterior uena secta fuit: decimo, per totam noctem non dormiuit, sed delirabat, & multa loquebatur, & manibus ex stragulis nescio quid extrahebat, in aurora stridor dentium, linguæ nigredo, febris intensa, pulsus paruus cum intercidentiis, & somni maxima appetentia, pro quibus scapulis cucurbitulæ siccæ applicitæ sunt, undecimo, omnia eadem habebantur, sed uires cum corporis impotentia imbecilliores sunt redditæ, & oculorum concaua nigra sunt facta, facies vero subliuida, narium extremitas acuta cum quadã albedine: duodecimi initio, tremore affectus fuit, ad quem sudor copiosus calidus subsecutus fuit, uniuersum irrigans corpus. Cæterum, crura etsi calebant. non tamen sudabant, elapsis uero duabus horis, huic os distortum est, & sudor ex toto exoleuit, pulsus diminuti erant, inter se loquebatur, neq; ab assistentibus percipiebatur. Oremon instabat, & decimotertio die mortuus fuit, quinto scilicet die mensis Martii. 1552.

Curatio septuagesimatertia, in qua agitur, de febre maligna, in qua urina optima semper apparuit.

HOC eodem tempore senex Partinopolitanus annos natus sexaginta, fortis, & potens, febri continua & maligna corripi cœpit, cum qua nullam corporis partem dolebat, sed maxime sitiebat, & linguam nigram & aridam habebat, huic cæterum

primis

primis diebus ex casia fistulari aluus exonerata fuit, & sequentibus dieb⁹ urina optima semper optimo cũ sublimamẽto apparuit. At pulsus debilis cum intercidentiis erat, ut hic mirari liceat optima cum urina, & nullis symptomatis, pulsus pessimus erat, testantur autem hæc uitalem facultatem morbo oppressam esse, cæteris adhuc non male ualentibus facultatibus: hic quũ multis diebus absque remediis perseueraret, ita in extremis egit, ut per quatuor dies solo muliebri lacte gubernatus fuerit, postea uero capi aquam destillatitiam, & oua sorbilia pitissabat, & tandem præter aliorum spem euasit.

Curatio septuagesimaquarta, in qua agitur de febre maligna interficiente.

SAMVEL Segnior hoc eodem tempore persimili febre correptus fuit. Cæternm quum hic iuuenis robustus & fortis esset, & medicus segniter in sanguine extrahendo se gesserit, octauo obiit, sunt autem febres hæ pestilentes cordis substantiam præcipue occupantes, pro quibus exacte deprehendendis paucula hic subiiciam.

SCHOLIA.

TESTATVR *Galenus libro tertio de præsagatione ex pulsibus, capite quarto, febres pestilentes nonnunquam reperiri, non grassante pestilente lue, eius enim inibi hæc sunt verba, Sciendum tamen nonnunquam incidere sine peste has ipsas febres, vt de illis prodiderunt omnes insigniores medici vocantq; pestilentes, de quarum tota natura, disputaui latius libris de differentijs febrium. Ob hæc forte Galeni verba, Zoar gloriosus libro sui* Theisir, *omnem febrem putridam quoquo modo pestilentem esse dicere ausus est, vt Conciliator libro suarum differentiarum exacte prosequitur. Cæterum in ijs pestilentibus febribus, de quibus curationes nostræ habitæ sunt, sæpe pulsus & vrina ita naturalibus similes erant, vt omnibus admirationi essent, imo eisdem affecti ita pauculum & remissum quandoque persentiebant febrilem calorem, vt non solum ipsi, sed priuati eos tangentes, non febrire dixerint, quæ omnia Auicenna aduertens ex Galeno libro tertio* De *præsagatione ex pulsibus, vbi hæc scripta dimisit,* Fen *prima libri quarti, quum de ijs febribus pestilentibus agit, inquit, Sunt quippe ex ijs pestilentibus febribus nonnullæ, in quibus neque æger, neque ipsum tangens, excellentem febrilem calorem persentiunt, imo ipsius ægri pulsus & vrina à naturalibus non multum distant, & tamen febris ipsa velociter interficit, vnde in ore medicorum habetur,* Vrina *& pulsus optimi sunt,*

sunt, sed æger tendit ad obitum : qui sane medici hæc dignoscentes, multa sunt laude digni, vtpote in arte medendi exercitatissimi. Carpit autem Galenus sui temporis medicos, qui diuturna quadam peste hæc discernere nescirent, imo eos nihilo plebe præstantiores, imo imperitiores dicit, subiungā autem Galeni verba, vt artem medicam exercentes, vnde Auicenna sua deprompsit, noscant : libro igitur & capite à nobis citatis, Galenus ita ait, *Saue videtur quibusdam perplexa & incognita via, si quando in ijs pestilentibus febribus, neque differentia vlla pulsuum deficiet, & seipse ægrotus febrem non dicat percipere, nec ex vrina quidem petere in eiusmodi affectibus firmam notitiam semper licet, sed est etiam febre anceps, colore et sedimento similis naturali, sexcentos tales in pestilentia diuturna conspeximus, vbi medicos cerneres nihilo plebe præstantiores, imo vero imperitiores multo nonnullos experiente plebeio, Vulgus enim fere si nihil aliud, at spirationem ægrotorum videas obseruare, quæ si fœteat, peiorem casum expectant. At illi quidem vsu tale signum in pestilentibus febribus inuenerunt, tu non vsu modo sed ratione æstima, iam os etiam attendunt, quod si illic aliquid caloris pestilentis cernant, eos peste confirmant laborare. Equidem medico hæc puto clariora esse quàm vulgo, partim colorem habent depascētibus herpetibus assimilem, diffisum per plures partes scilicet quàm à primo, & si manum thoraci exercitatus medicus admoueat, in explorando febrili calore, ne tum quidem prætereat eum affectus. Inspicienda porro præ cæteris vrina est. Etenim conturbata quorundam eorum videtur esse & aquosior, ac nonnullorum multo quàm pro natura tenuior, atque hæc quidem certissima est, nec non quæ naturalibus vndequaque similis est colore & crassitudine, hæc etiam ad secundam spem certissima est, quæ si sublimamento probo sit prædita, multo etiam est certior, siquidem sedimentum sit leue, candidum, & æquabile, & præsertim sublimamentis animus est adhibendus. Nam quædam quæ sublimida quodammodo sunt, fugiunt, & item alia quæ aranearum latas telas referunt, in modum lanæ congestæ. At si quid tale animaduertas, vt nullum plane sublimamentum innatare vrinis, in peiorem partem hæc interpretare : Si contraria videas, quæ retuli modo, non potest fieri, vt homo male affectus sit.* Hæc autem Galeni verba ita nobis citare placuit, vt studiosi noscant, quæ in eis comprehendantur, simulq; vnde Auicenna ea quæ de febre pestilente dixit, mutuatus est, in qua aliquando pulsus boni apparent, vrina bona, & febrim ægrotus non percipit, & tamen ipse ad obitum tendit. Sed vnde hæc eueniant multi inuestigarunt, sed nemo quod equidem legerim, hucusque scopum attigit. Auicennæ porro enarratores ferunt in febre pestilente hæc omnia bona apparere, quia pestilens febrilis calor ita crudeliter naturam hominis inuadit, vt in eum natura ipsa non re agat, Sed libere quo vellet agat sinit, & eum vt tyrannum in domo aliena potentem dimittit, & ad suas functiones

peragendas

peragendas se vertit, vnde vrina cum sublimamento optima euadit, & pulsus ordinatus incedit. Hoc enim responso, Conciliator & Gentilis de Fulgineo, ac cæteri sui coætanei Auicennam sequentes, contenti euadunt, quod verum sit vel falsum discernent ij qui rei medullam & non corticem tantum degustarunt, sed esto verum sit, nos tamen Galeni doctrinam sequentes, longe aliam rationem vtpote rei euentui magis facientem reddemus (pro qua percipienda scire decet, quod pestilens febrilis calor, quandoque humores in cordis finibus contentos occupat, & ad eos magis deflectit, & tunc pestilens febris non adeo lethalis est, quandoque vero pestilens febrilis calor ad cordis corpus magis deflectit, imo ipsum primario affectu afficit, & lancinat, & tunc mortifera & lethalis pestilens febris est; & vt in vniuersum autem dixerimus, febris pestilẽs potißimum aut cordis sinus, aut ipsius cordis corpus occupat, apprehenditúe. Et in hoc à putridis febribus pestilentes differunt, quia putridæ à venis, & longinquiori loco putridam fuliginem ad cor inficiendum quoque transmittunt: pestilentes vero in ipsis cordis finibus, aut in ipso cordis corpore, putredinem potißimum infixam habent. Id vero verum esse ex Galeni doctrina decerpimus, non quidem triuialibus De differentijs febrium libris, sed potius de Præsagatione ex pulsibus. Cæterum, quando pestilens febris, cordis corpus primum afficit & eum quasi manu tenet, tunc vt dixi mortifera & lethalis est, quæ suo initio cum hectica febri commertium & similitudinem habet, vt prima huius Centuriæ curatione dixi, vnde Galenus citato libro tertio, De præsagatione ex pulsibus, prope calcem capitis quarti, inquit. Et enim sunt vt docuimus pestilentes nõ paucæ febres inde ab initio vsque hecticæ, distantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Ex ijs igitur Galeni uerbis, quisque sensatus medicus rationem reddere possit, proposito quæsito satisfaciens, quod calor febrilis pestilens ab ægroto non percipitur, præcipue quando cordis corpus lancinat, quia tunc febris hectica est, in qua febrilis calor non sentitur, imo in ea pulsus & vrina non multum à naturalibus distant, præcipue in eius initio. Huic rationi alteram ex Galeno depromptam subiungam, & ita habet, in febre pestilente Galenus animaduertens pulsus & urinam non multum à naturalibus dißidentes, ad quandam temperamentorum repugnantiam in corde confugit, ex qua pulsus non admodum naturalibus dißimiles oriuntur. Sic enim ille tertio libro tã sæpe à nobis citato, De præsagatione ex pulsib. capite tertio, inquit, Nonnunquam percipitur in corde huiuscemodi pugnantia temperamentorum, nam modo frigidius visceris corpus æquo est, & in ventriculis contenta substantia calidior, modo è diuerso substantia frigidior, cor autem calidius, vbi etiam pulsus fiunt moderatis similes. Nam medius quodam modo status hic efficitur, ex duobus contrarijs conflatus, qui sane affectus vel optimos medicos fallunt, quod nunc quoque in maxima pestilentia accidit, quidam

dam inde ab initio ad finem vsque, alij per totum morbum probum pulsum habebant, qui perparum deflexisset de natura, qui quidem præter cæteros perierunt. Hæc enim Galeni sententia de temperamentorum in corde pugnantia optimos pulsus in peste conciliat, nec minus optimam vrinam, & contemnendum calorem febrilem, quam si superiori coniunxeris rationi, efficacius multo omnia complectentur. Porro inquiret artem medicam exercens doctus, in quibus nam dignoscemus febrem pestilentem cordis corpus occupare, vel ipsius potius visceris ventriculos, cui quæsito quia Galenus oculatissimus rei medicæ autor respondet, nos eiusdem verbis satisfacti respondemus, quæ citato loco pro coronide ita habent: Vbi aer quem inspiramus infectus putredine sit, putredo quæ ipsa ad cordis corpus peruenerit febrim pestilentem ac lethalem accendit, quæ quidem ex caloris acredine ipsoq; caloris genere agnoscitur, & ex pulsu etiam qui parum à naturæ modo recedens, in eodem statu perpetuo manet. Quemadmodum in hecticis febribus, quarum sane duo hæc propria sunt signa, si perpetuo sibi illæ videantur similes, nec inuasionem vllam accessionis, neque incrementum, neque vigorem, neque remissionem habeant, neque febricitare se percipiat ægrotus. Hos pulsus nihil est necesse maiores iusto, atque interim nec crebriores quidem esse, at omnino celeres tamen, quum febrientium pulsibus vniuersis adsit perpetuo celeritas. Cæterum quibus calor hic putridus ad humores, quos continent cordis sinus, vniuersus deflexit, non autem ad corpus ipsius visceris, multi horum fuerunt superstites: porro deprehenduntur hac peste affecti in cordis sinubus contentos humores infestos habere, si febrem primum percipiant, deinde si non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsum non habeant præualidum, nam si corpus ipsius cordis primario putredine pestilenti afficitur, pulsus imbecilles sunt omnes, & vt dixi illis qui hecticam patiuntur omnia fere similia habent ægri, & maiori ex parte moriuntur: quam enim excogites medicinam ad putredinem, quæ cordis corpus occupauit, At qui pestilenti febre infectus est, & ad ea quæ illi offeruntur bene se habet, plerunque euadit, vnde Auicenna capite quarto prædicti loci dixit, & quando cadit appetitus eorum qui febres patiuntur pestilentiales, incitentur omnino ad comestionem, quoniam qui viriliter ad ea quæ sibi offeruntur se habent, & potenter comedunt, euadunt. Quæ verba Auicenna ex Galeno accepit, enarratione quinquagesimaoctaua, commentarij tertij in librum tertium De morbis vulgaribus, vbi ita ait, Etiam hoc symptoma omnes cepit, qui in peste diuturna, quæ modo viguit laborabant, quare factum est, vt multi morerentur: fortissimi ergo qui vim sibijpsi adferentes, cibum oblatum assumpserunt, omnes fere superstites fuerunt: plurimi vero mori, quam comedere quicquam prius duxerunt. Hæc autem Galeni vera esse, hoc anno millesimo quingentesimo quinquagesimosecundo, in multis febribus pestilentibus affectis, Anconæ obseruauimus, quia qui

febribus

febribus pestilentibus affligebantur, & fastidiebant cibum, maiori ex parte moriebantur., vt nunc quum hæc scribo puellæ septemdecim annos natæ euenit, cibos à se reijciebat, dicens malle se mori, quàm eos gustare: ac sic per octo dies incibata manens, suum diem obijt. Sed plures alios obseruauimus prædicta febre detentos, qui vel inuiti cibaria quæ illis offerebantur assumebant, & superstites fuerunt, vt medicus Zaratensis, Rutius mercator, & plures alij de quibus futurus sermo est. Cæterum, ex bene vel male habente ventriculi appetente facultate, fastidium vel appetentia insurgit, quod Galenus non siluit, commentarij prædicti, enarratione tertiadecima, & quartadecima, & citata à nobis quinquagesimaoctaua, veluti alibi sæpe. Sed cum iam curationi huic vltimam manum imponere statuissem, in mentem subit, quod quum pestilentes hæ febres sua sæuitie & malignitate spiritus lancinent, & vires breui deijciant, & dissoluant, consequens est vt medicus pro illis curandis summam adhibeat diligentiam, & pro illis profligandis, multis & varijs vtatur machinamentis, curatoriam indicationem potissimum desumens à morbi malignitate, & eius putredinis tyrannide, spiritus dissoluente, & virium robur destruente: quo fit, medicinis exiccantibus & constringentibus, ac refrigerantibus, summa cura illico vti debet, vt ipsis putredo sæua obtundatur, & spiritus dissolutioni parati resistant, & dissoluta membra constringantur, & caloris acredo infringatur. Sunt autem medicinæ hæ, acetum, & ex eo compositi syrupi, veluti quoque syrupus de acetositate citri, qui inter syrupos ad hoc summam habet prærogatiuam, syrupus de acetositate limonis, syrupus de succo acetosæ, oxysacchara, conditum ex acetositate citri, conditum siue conserua ex acetosa herba, syrupus de ribis, tamarindi, malagranata acida, bolus Armeniæ, terra sigillata communis, vterque corallus preparatus, margaritæ preparatæ, oleum vitriolum ex rosacea aqua vel acetosa dissolutum, & exhibitum, fragmenta lapillorum preciosorum, præcipue smaragdus gemmarum nobilissimus lapillus, qui immerito à nonnullis parum in arte medica exercitis, pro hac conficienda, aut saltem adiuuanda operatione exploditur, ad hæc faciunt lapis beZarticus, ex capræ Indicæ cuiusdam ventre extractus, vel ille alter ad rubedinem vergens, admodum durus, castaneæ figura, lachryma cerui dictus, de quibus multa in nostro diximus Dioscoride, superioribus diebus Venetijs excuso, ijs addere possemus plures alias medicinas, & varios cibos, in sanguinem facile vertibiles, nec minus varia & selecta composita, vt theriacam veram, mithridatum antidotum, et varia alia medicamenta, vt dictamnum Cretensem, os de corde cerui, ramentum vnicornis, modo verum cornu habeatur. Scordion & cætera varia, neque enim tunc in propinandis constringentibus medicinis citatis, timor aliquis est meatuum obstructionum, quia maius ex ipsis consequitur iuuamentum quàm nocumentum. Proinde qui in ijs febribus, medicinas

has vituperare contendit, tanquam parum in arte medica exercitus, explodendus est, quia curatiuas indicationes in totum ignorat. Cæterum febres hæ anno hoc millesimo quingentesimo quinquagesimosecundo, ex morbis vulgaribus habendæ sunt, quia multos Anconæ inuaserunt, & nisi Deus opt. max. harum furorem auerteret, pestis morbus appellandus erat, quia breui eo multi periere. ita enim Galenus enarratione vigesima, commentarij tertij, in librum tertium De morbis vulgaribus tradit: quicunque morbus vno in loco multos inuaserit, vulgaris hic vocatur, qui simul si hoc habeat vt multos perimat, pestis fit. Porro, ijs pestilentibus febribus Ancona nobilis & antiqua ciuitas, vario gentium genere ornata, admodum subiecta est, veluti præclara Venetiarum ciuitas, omnium ciuitatum hodie regina & inter mundi habita mirabilia merito digna connumeretur. Nam Ferraria tertiana nothæ dominium habent. Quod vero has pestilentes febres patientibus, leuia purgantia pharmaca sunt danda, non vero fortia & exoluentia omnibus notum esse vellem, cuius rei inaduertentia, medici non paucos ægrotantes neci tradunt, vt hoc anno experienti visum est, præcipue in Bartholomæo Thomasio, nobili Anconitano, consule olim Florentinorum, cui hoc morbo laborante, pharmacum ita potens à medicis nonnullis propinatum fuit, vix elephas id ferre posset, qua de re breui, proh dolor, vitam cum morte commutauit.

Curatio septuagesimaquinta, in qua agitur de febri continua cum pulsu intercidente naturali, largiter uino ebibito sublata,

MONACHVS Illyricus ordinis Prædicatorij senio confectus, quum febri continua corriperetur, & male haberet, adeo ut pulsum intermittentem, grauissimis cum symptomatis haberet, eum fere deploratum reliquimus. At ille quum uinum mirum in modum appeteret, ab assistentibus acriter efflagitabat uinum illi concederent, nam aliter viuere se non posse clamabat. Assistentes igitur miserti hominis ægrotantis & senio confecti, largiter illi uinum concedunt: Deus bone ita eius liberalis potus huic contulit, ut breui melius habuerit, & paucis interiectis diebus, ex toto sanus euaserit. Cæterum, pulsus intercidentia huic ut postea notaui naturalis erat, ut cum de pulsu Barbo si egi, iam dixi.

Curatio septuagesimasexta, in qua agitur de recidiua, in quinto die per sudorem terminata.

QVI chartas pro ludo primeriæ componebat iuuenis ægrotauit, à morbo uero liber, postea in eum recidit, febricitabat, sitiebat, & de capitis dolore querebatur, huic secta fuit uena, & illico post sanguinis misssionem aquam frigidam cum iulebo ebibit, & in tantum prorupit sudorem, ut inde liber & sanus factus fuerit. Breues admodũ & acuti plerunque Anconæ morbi sunt, terminatus autem fuit hic, quinto die.

Curatio septuagesimaseptima, in qua agitur de febre continua, quinto die terminata.

IVVENIS nepos Arrii, quum febri continua corriperetur, de oris amarore cum ingenti siti maxime querebatur. At quia quando ebibebat, fel bibere dicebat, ea de causa, ab aqua in totum abhorrebat, ad quem ipse accedens, & omnia prædicta considerans, primo pharmacum hoc illi dedi. R. Syrupi rosati solutiui, uncias tres, diacatolichonis unciam mediam, aquarum lactucæ, cicoreæ, ana uncias duas, misce fiat potus, quo multa euomuit biliosa & amara, & aliqua quoque excreuit: sequenti uero die, sanguinis libram integram, ex interna brachii extrahere fecimus uena, post quam sanguinis missionem, bene egessit, & aliquantulum sudauit: sequenti uero die omnia eodem modo habebantur, quo factum est, quia iuuenis boni habitus erat, temperatura sanguineus, iterum ex communi brachii uena sanguinis alteram libram fluere permisi, à qua in copiosissimum sudorem deuenit, & sanus est factus: quinto autem die crisis hæc facta fuit, in quo die, maiori ex parte, morbi terminabantur ij.

SCHOLIA.

FEBRICITANTIBVS, *quibus oris amaricatum inest, à minorante purgatorio medicamento, ante sanguinis missionem inchoandum esse prima Centuria harum curat. diximus, in quam sententiam Zoar libro tertio sui Theisir, capite de febre sanguinea vadit.*

Curatio septuagesimaoctaua; in qua agitur de febre pestilente cordis corpus potissimum infestante.

IOSEPHVS aurifex Venetus febri continua maligna, &

ea quidem cordis corpus infestante corripi cœpit, testabantur uero signa ita esse, quia cum continuo febriret, febrilem calorem uix æger uel eius corpus tangentes exterius percipiebant. Pulsus huic continuus submissus, & debilis erat, urina naturali similis, sed æger ipse ad obitum tendebat, ualde angustiabatur, & ad cor grauamen & pondus persentire dicebat, quæ comedebat non retinebat, sed breui ea uomebat: parum sitiebat, ob uentriculi forte offensam uirtutem appetitricem: nam intus magnũ calorem uigere, nigredo linguæ testabatur: quæ omnia aduertẽs, in homine præsertim ętatis suę 33. annorum, forti & ualido, temperatura sanguineo, secũdo die ægritudinis sanguinis uncias sex ex brachij uena extrahere feci & illi syrupum ex acetositate citri, illico obtuli, quin cordi epithema frigidum cordiale admotum fuit, & ori uentriculi ex cidonijs confectum oleum. Sed interdiu & noctu ex condito acetositatis citri gustabat, ueluti condìtum ex tribus santalorũ generibus, & diamargaritõ frigidum: ijs autem uentriculi facultas retẽtrix roborata, quæ comedebat retinebat, quæ erant pulli gallinacei iusculum omphatio alteratum: cui pulueres miscebamus ex vtroq; corallo pręparato, margaritis præparatis, & uulgari bolo Armeno orientali, uera terra lemnia olim dicta. Vini uero loco succum acidorum granatorum bibebat, nõ nisi hordeacea aqua dilutum, sed interim hæc parabantur, sequens decoctum concinnari feci, quo ita egregie ualuit, vt postea exhibito purgatorio ex manna pharmaco, septimo die ex toto sanus factus fuerit, habet autem apozema, siue decoctum sic. Recip. hordei mundi, rosarum rubearum, florũ borraginis, buglossi, ana pugillum vnum, dictamni Cretensis pugil. medium, scordij, pimpinellæ, borraginis, radicũ buglossi, ana manipulum vnum, seminis acetosę, seminis citri, ana vnciam mediã, tamarindorum vncias duas, in libris septem aquæ fiat decoctio, ad consumptionem tertiæ partis, & fiat colatura, cui superadde sacchari libram vnam, & ad ignem parum admone, cuius vncias octo in aurora bibebat, & totidem uesperi, ijs enim hunc desletum & in familia orci numeratũ, luci, auræq; vitali restituimus.

Curatio septuagesimanona, in qua agitur de febre continua, intra septem dies terminata.

DAN Orientalis mercator, iuuenis boni habitus, vltimis diebus Martij febri continua captus est, capite dolebat, vrinam

crudam & incoctam meiebat, sequenti die post alui per clysterẽ excretionem, dolor ex toto euanuit, febri eo modo manente, quæ natura sua in nocte grauius ægrum affligebat, huic secta uena, & sanguis ex flexu brachij extractus, melius habuit, & urinã optimam cum pendente nebula minxit: sexto uero die, epoto purgatorio medicamento, multa excreuit, demum septimo sanus fuit factus. Ebiberat autem antea syrupos, vias & meatus obstrusos aperientes.

Curatio octogesima, in qua agitur, de febre continua maligna.

PRIORIBVS Aprilis diebus Rutius mercator in nocte horrere cœpit, ad quem horrorem secuta fuit febris acuta maligna: præsens in aurora igitur ipse, considerans homines eo tẽpore febribus acutis & malignis publice vagantibus, maiori ex parte corripi, omni data opera, illico à principio contra morbũ inuasimus. Est autem vir hic gracilis, natura biliosus, peramplas habens venas, annos natus tres vel quatuor supra triginta. Per balanum igitur irritata aluo, & fecibus depositis, internam brachij dextri venam secare feci, & ex ea libram sanguinis fluere, post quam sanguinis missionem syrupum hunc ebibit. Recip. Syrupi de succo acetosæ, de ribibus, rosati simplicis, ana vnciam mediam, aquarum endiuiæ, lactucæ, acetosæ, ana vnciam vnam, misce & sic frigidum bibat. Item epithema cordiale refrigerans cordi applicitum fuit, & ptisana pro uictu concessa, & inter diem & noctem ex lactucæ cauliculis saccharo paratis, reficiebatur: veluti radicibus buglossæ saccharo conditis, super quas hordeaceam aquam pauco vino granatorum mistam bibebat: tertio uero die, quum siti ingenti premeretur, hoc decoctum, siue iuleb longum dictum, parare feci, quo sæpe utebatur, & ita habet. Re. Foliorum endiuiæ, cicoreæ, acetosæ, borraginis, pimpinellæ, ana manip. vnum, hordei mundi pugillum vnum, radicum buglossæ vncias duas, tamarindorum vnciam vnam & mediam, prunorũ Damascenorum numero duodecim. In libris octo aquæ fiat decoctio, quousque maneant libræ quinque, facta colatura adde syrupi de succo acetosæ, de acetositate citri, de borragine, ana vncias duas, misce, quo in aurora syrupi uice pondere octo vnciarum bibebat, & vesperi quoque pari pondere. Cæterum, vt aliquid in ore ad domandam sitim teneret, prunum vnum vel alterum

rum gustabat,& eius putamen ore tractabat,vel psilii semen,sæpe à nobis vt decet paratum,& aqua merium,vel hoc aliud.Rec. Mucilaginis psilii, seminis cidoneorum ex aqua lactucæ paratæ, ana vnciam mediam,syrupi de ribibus vnciam unam & mediam, misce,& ex hoc os colluat. At quinto die pharmacum leue hoc ebibit. Recip.Mannæ electæ vncias duas,rhabarbari boni drachmam vnam,antidoti Mithridatis drachmam mediam, syrupi de acetositate limonis vnciam vnam,cum aqua lactucę quantū sufficit,misce fiat potus,quo nonnulla excreuit. Sexto noctem grauem & insomnem habuit,& pulicare accidēs per vniuersum corpus rubricans apparuit, signum quod febrem pestilentem omnino attestatur; vt refert Galenus libris Methodi medendi,& uariis aliis locis, sed præcipue, enarratione uigesimaoctaua, commentarii primi,in librum sextum De morbis vulgaribus, in quibus omnibus locis, Thucydidem testem adducit. Septimo die pulicare symptoma cum pauculo sudore euanuit, & vrina hypostasis alba apparere cœpit: octauo delirauit, & clausis oculis multa loquebatur,quæ ab assistentibus non intelligebantur, tūc ad anum hirudines duæ admotæ sunt,quæ multum sanguinis extraxerunt: nono ad cucurbitulas cum scarificatione, secta cute confugimus,tunc minus delirabat, & urina cum sublimamento rubra apparuit: decimo & proximis diebus, omnia eadem: tertiodecimo parum sudauit,decimoquinto, per pharmacum purgatus fuit,tandem decimoseptimo, copiose sudauit, sudore quidem multo & calido,à quo liber euasit.

Curatio octogesimaprima, in qua agitur de febre putrida continua.

IVVENIS magnus lusor, & qui totam pecuniam primeriæ ludo amiserat,in febrem putridam continuam lapsus fuit, caput dolebat,sitiebat,& delirabat: ad hunc igitur ingressus medicus quidam,cucurbitulas scapulis admouere fecit. Nam sanguinis missionem per venæ sectionē,eo tempore(vt aiebat) timuit, quia luna ex diametro soli opponebatur: quarto vero die,ad eū accedens ipse, videns omnia prædicta pati, illico ex flexu brachii basilicam venam secare feci, & ex ea sanguinis libram vnam extrahere. Miseri profecto reputandi sunt medici illi, qui ad lunæ coniunctiones & oppositiones, ægris male habentibus animaduertūt,sanguinis missionem,vel per pharmacum purgationem

nem necessariam timentes. Delirabat autem hic, & multa effutiebat, quæ ad ludum faciebant, cum aliquando magno applausu, primeriam habere eleuata voce loquebatur, quandoque uero ad eam conficiendam, deesse carchesiorum folium vnum vel alterum, aut aureorum, vel baculorum, aut ensium, anxio animo, & summissa voce dicebat, & interim contra vafrum, & cauillatorem, & eum qui artem componendi folia tenet, agere imaginabatur: vesperi tandem videns eum sic prædictis teneri, ex cephalica vena brachij totidem sanguinis vncias extrahere feci, quo in die aluus responderet balano curauimus, & syrupum refrigerantem, & aperientem ebibebat: quinto vero die, cum multum sitiret, aquam multam ebibit, qua nonnulla euomuit, & paululum sudauit: sexto, pharmacum purgatorium ebibit, quo multa egessit: octauo, lotium crudum multū & viride meiebat, qua de causa iuleb longum nostro modo concinnatum sæpe ebibebat. Vndecimo illi labia torquebantur, retrahebanturúe, & in capite magnam persentiebat caliditatem, vesperi ano applicitæ sunt hirudines, vires parum constabant, sed lotium tunc vt primo subuiride multum, sed cum nebula apparere cœpit, & lingua nō adeo exusta vt antea erat: duodecimo sua sponte duriuscula egessit, & multa, in quo die frictiones, & retractiones ab scapulis ad crura vsque sunt factæ: tertiodecimo vinum olfecit, cuius odore multum oblectabatur, sed post eius odorem caput doluit, & febris aucta fuit, & sitis intensior, cum linguæ crassitie, videbatur. Tunc vero cum in decocto bibendo perseueraret, symptomata omnia sunt remissa, & ipse ad sanitatē paulatim peruenit, timor autem apud me fuit, ne hic in quartanam, aut abscessum aliquem laberetur.

Curatio octogesimasecunda, in qua agitur de pterygio, id est, vngue in oculo.

FILIA Heben senioris, vngulam in oculo patiebatur, ita magnam vt pupillam fere operiret, est autē oculi vnguis, siue vngula Græcis πτερύγιον dicta, neruosa, circa tuniculam corneā exuberantia, vt plurimum à maiori angulo initium habens, & ad oculi coronam procedens, vt pupillam quoque quum multum crescit operiat. Oculi igitur vitium hoc curaturi, primo vniuersalibus euacuationibus celebratis, ad medicamentorum admotionē in oculo ipso, condescendimus. Præcipue ad hoc sequens,

quo

quo vniuersa cura clausa est,& ita habet,ouum accipe, cuius album per foramen extrahe, vitello manente, & vice albi eiecti, ouum per prædictum foramen ex sale nitro fino, & puluerizato,imple,postea uero totum ouum ex maza coopertum, armatum úe sub cineribus calidis dimittito, quousque totum durum satis euadat. Depositis igitur crustis, ex vitello & sale nitro mistam materiam in subtilem pollinem redige, cuius puluisculum melle exceptum,oculi vngui admoue,& bis in die innoua,breui enim opus complebis. Cæterum enim memini me huic similes oculorum vngues, aqua forti argentariorum, rosacea temperata, curasse.

Curatio octogesimatertia, in qua agitur de febre maligna cum symptomatibus.

SOROR Benfarasij musici insignis, cum ad Iacobum Coducum,eius sponsum inuite intrare proposuisset: consueti menses illi superuenere: qui quum ad septimum diem plerunque fluere solerent,tunc ad tertium tantum cursum habuerunt,adeo vt maiori ex parte suppresi fuerint, quam mensium suppresionem secuta fuit febris continua acuta ex malignarum genere, vt paucis ijs deprehendetis. Nam febris continuo affligebat,sed nocte grauius, quam ardor in ore uteri,& ano comitabatur,ita intensus vt membra hæc exuri clamaret, sed circa fauces vlcera duo sordida comparuerunt, ex aphtarum genere: vitium sane familiare admodum febricitantibus omnibus, hoc anno millesimo quingentesimo quinquagesimosecundo, cum quibus omnibus tussis sicca erat: linguæ nigredo,narium interna exulceratio,parum dormiebat, & si dormiebat varijs cum insomnijs loquebatur: Sed cum omnibus iis parum sitiebat, non egerebat nisi per glandem vel clysterem, aluo prius irritata: vrinam raro videbamus quia raro mingebat. Est enim febris hæc (vt dixi) propter mensium suppresione orta, quia sanguis ob uarios forte quos passa mulier hæc est, animi & corporis labores, plus iusto crassus,& lentus factus est,vnde cotyledones, id est, venarum oscula in uterum desinentium,exire non valuit,quo factum est ut ibi obstrusus computruerit, ex qua sanguinis & materierum putredine,cor malè affectum est,& consequenter febris orta,& cætera symptomata. iuuenis autem est mulier hæc,annos nata sex supra uiginti,temperaturam atrabiliariam cum multo sanguine ha

 bens,

bens,quam quum sic male affectam comperissem,Galeni doctrina instructus, ad ea quæ vltimo in uia & methodo resolutiua cō periuntur, prima intentio curatiua dirigi debet. Quia ut nostis in febribus continuis,quinque sunt,à quibus indicationes curatoriæ colliguntur,febris nimirum,putredo,perspiratio impedita,obstructio,humorum obstruentium copia. Cum igitur plethora esset,& cætera omnia consentirent,sanguinem mittere opus fuit,ex saphena pedis uena præcipue: quia sanguis(vt audistis)corporis inferiores partes obrepserat,& eius multum fluere fecimus,& eo magis quia feruidi sanguinis copia apparebat, cuius timor erat ne in principem aliquam partem decumberet. Cæterum humorū copia euacuata, ad ea quæ obstructiones deponunt ueniendum erat, ni methodus curatoria in hoc morbo uarianda fuisset, tametsi Galenus etiam turgente materia obstructas uias aperire desiderat: opus est enim primo febris malignæ acredinem domare, ac infringere, quæ spiritus lancinat, & uires dissoluit, quam intensionem complemus syrupis de acetositate citri,de nenuphare,de succo acetosæ,de ribibus.,rosato simplici, & similibus,cum suis destillatitijs aquis,& decoctis,ad id facientibus: quarto uero die ex manna, & rhabarbari diluto pharmacum ebibit,quo multa deiecit: quinto iuleb longum hoc parare fecimus,multum ad rem faciens, & ita habet. Recip. Hordei mundi libram mediam,foliorum endiuiæ,borraginis,pimpinellæ,acetosæ,portulacæ,radicum buglossę,ana manipulum vnum, florum nenupharis,violarum,rosarum, ana pugill.vnū, seminis melonis mundi,cucurbitæ,citruli,anguriæ, acetosæ, citri, limonis acidi,ana vnciam mediam, prunorum,sebesten, ana numero quindecim.In libris octo aquæ fiat decoctio quousq; tertia pars absumatur,& fiat colatura,cuius decocti vncias quinque,adiecta altera iuleb violacei,in aurora bibebat, & vesperi totidem, hoc autem decocto delectari aiebat. Sed tunc ardor circa pudēda maximus vigebat, contra quem fomentum ex herbis frigiditatem cum adstrictione inducentibus paratum est, neque minus contra aphtas in gutture habitas,tunc instabamus, medicinis tam sæpe à nobis citatis,pro illis abigēdis: ita enim mulier hæc ijs symptomatis infestabatur,ut uenenum illi in potu datum esse clamaret,qua de causa breui, ramentum cornu animantis vnicornis dicti,in aqua acetosę illi propinatum fuit,veluti lapis bezoarticus, ex ventre capræ cuiusdam Indicæ extractus,quem Indiæ principes,& omnes Lusitani nostri pro summo antidoto contra uenenum habent. Octauo vero die, rigorem paruum hæc persensit,

&ita

& ita paruum, vt asistentes cum ea in dubium traherent, an rigorem persentiret vel non, tunc lotium melius apparuit, & symptomata omnia imminui cœperunt, & ægrota ipsa dormire cœpit: nono prædicta hora, rigor quoque superuenit, sed paruus quoque, quem ego salutis indicium & nuncium dicebam: decimo & vndecimo, omnia vt antea erant, sed rigor iam non erat, duodecimo pharmacum purgatorium hoc ebibit. Recip. Tamarindorum vnciam vnã, rhabarbari optime pisti drachmas duas, in vncijs quatuor aquæ cicoreæ per noctem macerentur, & in aurora fiat colatura, & expresio, cui infuso adde, mannæ electæ vncias duas, diaphiniconis drachmas tres, electarii de psilio drachmam vnam cum dimidia, syrupi de acetositate citri vnciam vnam. Misce, fiat potus vnus, detur ieiuno stomacho, & desuper per horam dormiat, hoc enim ita purgata est, vt decimoquarto die, ex toto libera & sana facta fuerit, veluti plures alij ægrotantes, qui eo tempore similibus febribus correpti erant.

Curatio octogesimaquarta, in qua agitur de villico, cannas putidas mouente, & inde infecto.

QVI cannas putidas euoluit villicus, totus tumuit. Cæterum vt veneno affectus, curatus fuit, expirant autem ex se cannę putidæ vaporem quendam, prorsus venenum sapientem.

Curatio octogesimaquinta, in qua agitur de febre continua maligna, semper cum sudore affligente.

BALDVS fori Semproniensis uir triginta sex annorum febrire cœpit, febri quidem continua, cum qua latus uniuersum dolebat, & de capitis ingenti dolore querebatur. Cæterum hic multum semper sudabat, sed uesperi magis, non quòd eo sudore febris solueretur, cum in nocte ea magis semper ingrauescebat, adeo ut duplicem morbum hominem simul inuadere, potius quàm duplicem continuam tertianam, crediderim. Erat autem vir hic ruffus, sanguineus, benignus, exercitio deditus, cui prioribus ægritudinibus diebus uena bis in flexu brachij secta fuit, & sanguinis abunde extractus, nec minus hirudines ano admotæ sunt, & cucurbitulæ scapulis cum scarificatione applicitæ, symptomata maiori ex parte leuia erant, uel saltem non

grauia

grauia, dormiebat, optime comedebat, urinam ad undecimum usque optima cum nubecula semper apparuit, cum quibus omnibus pulsus mediocres erant. Cæterum, post undecimum dię, urina subiugalis & turbida apparuit, & uires imminui cœperũt, & symptomata uaria ingrauescere, demum initio quartidecimi diei obiit. Noua autem materia uenenosa membro ignobili ad nobile mota est, unde mors originem traxit, neque enim hic aliter sentiendum arbitrarer, imo ita dicendum docuit Galenus, libro De constitutione artis medicæ. Sic enim hoc modo, quũ hæc scribimus, obiit, uir robustus & fortis Picenus, qui arcubusia ad ædes diui Augustini præparabat, ad decimum autem usque diem urinam optimam semper habuit, ueluti & pulsus apprime fortes, & consoni, & tamen tertijdecimi initio obiit. Magis autem mihi in hoc casu ad humorem uenenosum hunc confugere placet, qui ex ignobili membro ad nobile raptum habuit, quam ad eam temperamentorum pugnantiam in corde repertã, ex qua pulsus optimos eleuari Galenus tradit, & nos hac in Cẽturia sæpe annotauimus, uel ad putredinem febrilem, cordis corpus occupantem, quæ tunc hecticæ respondet, unde & febrilis calor non multum ab ægrotante, uel eius cutem tangente, excessiuus percipitur, & pulsus continui non multum à naturalibus differunt, imo eo tempore lotium optimum cum bono sublimamento uidetur, ut ex Galeno libro De præsagatione ex pulsibus, in hac centuria sæpe inculcaui, Sunt etenim hæc digna uaria repetitione, quum quæ bona sunt, Galeno ex Platone sæpe repetente, multoties inculcanda sunt. Causam vero reddere quod ii obierint ob raptum materiæ venenosæ ab ignobili membro ad nobile decisæ, vel ob ipsius materiæ peccantis heterogeneitatem, quæ ad id tempus sua malignitate occultabatur, non vero ob prædicta, facile erit, quum quis nouerit hæc successũ, illa vero morborum initio maiori ex parte euenire.

Curatio octogesimasexta, in qua agitur de citta id est pica morbo, quem μαλακίαν quoque, quasi mollitiem medici appellant.

FILIA illius qui cum loquitur, pessime animi conceptus suos exprimit, annos nata duodecim, facie pallida, positione gracilis, cittam morbum patiebatur. Nam indiscrete lapillos, terram, calculos, cretam, gossipium, lanam, & varia similia comedebat,

debat, & ita eisdem delectabatur, vt inter suendum eius puluinaris, super quo mulieres suere solent, gossipium suaui appetentia comederet, tametsi à matre & assistentibus increpabatur. nec.n. prædicta tantum comedebat, sed absurdissimos alios cibos. Ob vitiatos autem humores ad ventriculi osculum defluentes, non solum in pregnantibus, sed puellis & viris vitium hoc fieri solet, vt refert Galenus libro quarto De symptomatum causis. Erant autem in puella hic vitiosi humores calidi, qui quoque frigidi plerunque in aliis vitium hoc producere nati sunt. Curaturi igitur nos puellam hanc primo, quod optimis & selectis vteretur cibis proposuimus: veluti carnibus phasianorum, perdicum, turdorum, merularum, caponum, gallinarum, hœdi, veruecis, & similium, non minus vtebatur ouis recentibus, piscibus petrosis, & aliis optimi succi cibariis: extragematis & bellariis, accipiebantur martii panes, pino saccharatum, vua passa exiccata, & similia: ex oleribus vero permittebamus spinachiam, aureum olus, atriplicem dicimus, albam endiuiam, portulacam, menthã & anethum. Cæterum quantum ad medicamenta attinet, quibus pro hoc propulsando vitio vsi sumus, primo vomitoriis non solum ieiuno stomacho, sed à prandio ebibitis cœpimus, quibus nonnulla euomuit, parui tamen momenti, dein vero syrupum hunc ebibit qui habet. Recip. Geleniabim de saccharo vnciam vnam & mediam, oxymelitis simpl. vnciam vnam, aquæ absinthii vncias duas, misce & calidum bibat. Est autem geleniabim vox Arabum, vel rosaceum colatitium ex saccharo paratum significans, vel (vt ita dicam) est geleniabim ex saccharo syrupus rosatus simplex, saccharo primo aqua endiuiæ lauato. Porro, quia syrupum hunc pro ventriculi affectione damus, eum parum aquis diluimus, vt in eo longiorem trahat moram, nec sic facile ab eo permeet: hũc autem syrupum bis in die bibebat, quẽ per octo continuos dies ebibit, in fine quorum hieram Galeni forma pilulari, pondere drachmæ vnius cum dimidia, deglutiuit, & ea multa egessit. Sed interim, vice cretæ, Aetii consilio, amylum recens illi elargiebamur, & quandoque ossicula pullorum exusta roderet, pro terra & carbonibus permittebamus. Forinsecus vero, stomachus lana succida oleo cydoneorum imbuta fouebatur, post habitam vero purgationem duos dies, iterum ad syrupi potum rediit, oxymelitis tamen maiori addita portione, ac sic iterum pilulas ex hiera picra deglutiuit, agarico quandoque adiecto, & vicissim ad quadraginta dies secuta fuit, in fine quorum rotulis iis vtebatur qui habent. R. Specierum

diarhodonis

diarhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, an. drachmam vnam, aromatici rosati scriptulum vnum cum vnciis quinque sacchari albi dissoluti, in aqua rosacea moschata ad ignem paretur conditum, & postea ex eo rotuli formentur pondere drachmæ vnius cum dimidia, ex quibus singulos singulis diebus in aurora ieiuno stomacho comedebat, & desuper vini absinthites, nostra industria musti tempore parati, vncias tres bibebat: sed tunc ceratum coccineo panno extensum stomacho applicitum habebat, & vt nosti ad scuti formam redactum, & ex iis paratum, ladano, vtroque corallio, œnanthe, rosis rubris, coriandro præparato, & similibus: iis enim ita bene habuit puella hæc, vt eam ad balnea mittere non opus fuerit. Patauium autem eam mandare statueramus, quum thermarum potu multum iuuari credebamus, at quũ prædicta suffecerint supersedimus, cętera omittẽtes.

SCHOLIA.

FAMILIARE *admodum vitium prægnantibus est, non solum ex tinctos carbones, cretam, cimoliam, lapillos, sed alios absurdos cibos comedere: ut huius rei primo* Hippocrates *meminit, libro suo De super fætatione, quum inquit, Si qua prægnans terram edere concupiscat, aut carbones, eaq; edit, in capite pueri ubi natus fuerit, signum à talibus apparet: quale uero signum hoc ab* Hippocrate *repertum sit, audi. Est sane ut ipse sæpe uidi, & obstetrices quoque mecum sentiunt & seruarunt, super ipsum caput nescio quid luto simile, omnino & absurda quæ mater comedit refereus: cui simile quoque habent ij qui in lucem exeunt, & matres octauo mense coiuerunt, ut ex* Hippocrate *& Aristotele primo moniti sumus. Cæterum tametsi prægnantibus familiaris hæc sit affectio, non prægnantibus tamen mulieribus, ueluti puellis, & uiris quoque euenit, ut huius rei Galenus autor est, libro quarto De symptomatum causis, & Curatio nostra firmat. Dicitur autem morbus hic Græcis* κιττα, *Romanis uero pica, quia ut auis pica multas & uarias pennas habet, ita qui affectionẽ hanc patitur, uaria & absurda appetit cibaria. Vel potius pica dicitur, quod eadem auicula prædicto morbo sæpe laborat, ut Galenus uult, & Paulus Aegineta confirmat, operis sui medici capite primo. Aetius uero, & si ea quæ capite decimo, sermonis sextidecimi suæ* Medicinæ *continentur, Galeno referat, sic tamen ait, Circa secundum mensem affectio quædam prægnantibus accidit, quæ à pica auicula nomen accepit, alij tamen ab hedera similitudine, quæ* κίττος *siue* κίσσος *Græcis uocatur, hanc affectionem cittam Græcis appellatam esse sentiunt, nam sicut illa uarijs plantis prout occurrunt, se implicare solet, ita mulieres ex pica laborantes varia edulia appetunt, atque ea contraria, quæ tum voluptatem, tum in suauitatem gustanti exhibent, & cætera. quæ cum iam dictis parui sunt momenti, & forte non*

te non vera. Est porro affectio hæc deprauata stomachi appetentia, quæ à vitiosis humoribus in ipso stomacho congestis oriri solet, vnde Galenus quarto libro citati voluminis, De symptomatum causis, capite septimo, ita inquit, Deprauata autem appetentia, partim ad immoderatam cibi potionisq; exhibitionem vertitur, partim ad alienæ qualitatis desiderium: & multis interiectis subdit, Prauas autem qualitates appetunt ij, quibus ventriculi tunica prauo aliquo excremento sunt imbutæ, atque consueuit huiusmodi affectus, mulieres vitiosis humoribus refertas, infestare: idq;, quum vterũ gestant: vocatur pathos ipsum citta, id est, pica, siue μαλακία, appetunt autem maxime per hunc affectum & acida & acerba, nonnunquam acria quoque, interdum vel cimoliam terram, vel testas, vel extinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos. Atque complures earum eiusmodi vitio laborant, vsque ad secundum ac tertiũ mensem: in quarto vero quiescunt, partim quod vomitione vitiati humores expurgantur, partim quod concoquuntur, vtpote exiguum cibi tum sumente muliere ob fastidium, partim etiam quod multitudo vacuatione sit imminuta, Quippe primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem attrahit, eo quod parum adhuc auctus sit, adeo vt ne fœtus quidem nominari tum debeat, sed κύημα potius, id est, conceptus: vbi vero iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atque tum, non id quod optimum est è venis, vt antea dicebam, allicit, verumetiam quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid vitiosi simul attrahit, ita fit, vt vniuersum corpus & plethoricon, id est, plenum esse desinat, & minori horum vitio crucietur. At fœtus ipse excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reponit membranas, quo fit, vt ipse quoque & maiorum humorum vitio, & maiori intemp. rie infestetur, quandoquidem à vitioso sanguine alimentum sumit, nisi grauida mulier residuo, quo vterum gerit tempore, optimis vtatur cibis. hæc Galenus. Quæ in totum nostro faciunt proposito, & ex quibus altera diluitur quæstio, an fœtus optimo, vel prauo nutriatur sanguine. Nunc institutum nostrum prosequamur, & Galenum; viros quoque infestari pica morbo dicentem, audiamus: ita enim altera linea interiecta, ab eo loco quem paulo antea adduximus, inquit, At quia de prauarum qualitatum appetentia sermo incidit, factum est vt malaciæ quoque meminerimus, quæ viris etiam nonnunquam accidit, quando ipsis quoque vitiati humores ad ventriculi osculum defluunt, vt nostræ contigit ægrotanti. Cæterum vt à vitiatis excrementis deprauata fit cibariorum appetentia, ita quoque pro vitiati humoris ratione deprauata eorum quæ bibuntur appetentia, vt alibi quoque Galenus testatur. Sunt autem quæ deprauatam appetentiam potus faciunt, humores salsi aut biliosi, humiditatis natiuæ feruor, dipsas deuorata, aqua marina, vinum vetus, febris ardens, Sed hæc ad quantitatem potius referenda sunt, quàm ad qualitatem quia potus quantitatem augent, neque qualitates immutant. Quod vero

vero hiera picra tam sæpe pro hac propulsanda affectione vsi simur, Galenus in causa est, qui eam probatissimam ad vitiosos humores deponendos, qui in ventriculi tunicis continentur ait. Porro dicitur affectio hac malacia, quasi mollities & defectio quædam eius qui eam patitur, vnde & malacia quoque pro maris tranquillitate vsurpatur à doctis, quam vulgo bonaciam contra malum omen nautæ vocant.

Curatio octogesimaseptima, in qua agitur de cœliaco morbo & καχεξία & ἀτροφία.

QVI lectioni & studio continuus & assiduus erat, iuris peritissimus, excellens doctor Amianus, stomachum imbecillem cum acidis ructibus habebat, & egestiones, diu est, liquidas & fluidas assiduo emittebat, cum quibus renes dolebat, & in eis caliditatem excellentem, veluti in hypochondriis persentiebat, fastidiebat, & totius corporis malum habitum, καχεξίαν Græci vocant, incurrere quadam cum gracilitate incipiebat. Erat autem vir hic, natus annos circiter quadraginta, temperatura atrabiliarius. Nouisti tu autem lector optime, natura melancholicos ingeniosissimos esse, & in artibus omnibus excellentes, vt Aristoteles Peripateticæ sectæ princeps, libro Problematum memoriæ commendauit, quanquam scioli cum Petro Ebano Conciliatore dicto, problema illud longe aliter torquent & interpretantur, ignorantes humorem melancholicum diuinitatis cuiusdam esse participem, de qua re cum dabitur occasio plura & meliora cum Angelo Politiano dicemus. Nunc autem huius excellentis & preclari uiri affectiones per nos curatas, percurramus, cuius per inferiora excreta assidue (ut dixi) liquida, subalbida, male cocta, humentia, sed non fœtida, erant, unde hunc cœliacam affectionem pati deprehendi, magis enim in cœliaca hac affectione, cibaria alterantur, quàm in lienteria, quę ab stomachi intemperie euenit, ut in Scholiis examussim hæc declarantur. Ortum autem cœliaca hæc affectio contrahit, à uentriculi frigida intemperie, multa cum pituita eius cauitate abundante, unde cæteræ affectiones dependentiam habent. Ob assiduum autem studium, excellens uir hic, uentriculi intemperiem quandam contraxit frigidam, unde comesta non recte concoquebat, sed magis pituitam multam in eius uentriculi cauitate coaceruabat, quæ indies intemperiem magis & magis fouebat, adeo ut ab hinc mensem unum, in cœliacam lapsus fuerit affectionem,

quam & nunc patitur, & eam aliæ prædictæ comitantur. Curaturi igitur nos, malas has affectiones, ad earum originem attendere, & eam primo depellere opus est: est autem ea, morbus dictus, intemperies frigida & humida uentriculi, quam consequitur cœliaca affectio, non omnino morbus dicenda, sed magis symptoma ex morbo consequens. Imbecilli autem reddito uētriculo, alteratrix ceu concoctrix dicta facultas, (pituita etiam fauente) ingesta recte non concoquit; quæ etsi recte concoquere ualeret, ob imbecillitatem tamen uirtutis continentis, quæ in ipso uentriculo est, breui per πύλωρον portonarium uulgo dictum, ea ad tenuiora intestina descendunt, & inde per crassiora cito foras extruduntur: à tenuibus porro intestinis, ceu à promptuario quodam, meseraicæ uenæ ad se chylum attrahunt, & ad iecur postea transmittunt, qui quum hac in affectione exactus non sit, neque perfecte coctus, ut chyli nomine non mereatur, factum est ut ex eo meseraicæ uenæ parum uel nihil attrahant, unde iecur & cætera omnia membra male afficiuntur, adeo ut καχεξία & ἀτροφία, tabis species, inde pullulent, gignanturúe, sed qua uia, inferius exponemus: nunc uero ne Curatio nostra longius percurrat, ad ea remedia quibus usi sumus recensenda, pro ijs profligandis affectionibus, accedamus. Cum ergo à uentriculi imbecillitate morbus hic pendeat, uniuersus noster conatus eò dirigi debet, ut ipsum roboremus, & in pristinam sanitatem reddamus. At quum pituita in ipsius cauitate fluitās impedimento sit, medicamentis & remedijs ipsi adhibendis, per uomitum & sputum continuum, mittebat: quæ enim in uentriculi cauitate continentur (Galeno sæpe teste) per uomitum facile euacuantur. Solliciti igitur fuimus per uomitum hunc ciere humorem, hac tamen lege, ut opus hoc leuioribus compleretur medicamentis, idq; per interuallum, aliter stomachus uellicaretur, & distenderetur, & consequenter in maiorem lapsum eum traheremus. Prouocabamus igitur uomitum alternis diebus, quandoque ieiuno stomacho, quandoque uero post ouorum uitellos ingestos uuam passam, & nonnulla alia cibaria, iis sequentibus uomitorijs. ℞. Aquæ naphæ id est, floris aranticorum libram unam, & tepidam bibat, & uomat: uel hoc. ℞. Seminis anethi, raphani, cumini, ana unciam mediam, in libris duabus aquæ fiat decoctio sufficiens, facta colatura, decocto adde oxymelitis uncias duas, misce & tepidum bibat, quo liberaliter uomebat, à uomitu uero in aurora completo, altera interposita hora hunc ebibebat syrupū. ℞. Mellis rosati colatitij uncias

cias duas,oxymelitis unciã mediã,cinamomi optimi scriptulum unũ, aquæ absinthij uncias duas,misce,& calidum bibat,quẽ uesperi per horã ante cœnam iteret, & per quinque cõtinuos dies prosequatur. Sexto uero die bolum hunc in paruas redactum portiunculas, non nisi leuibus placentulis, nebulis aut oblijs, uel ostiis dictis,primo aqua madefactis, exceptus cocleari argenteo, cum pauco rhodomellite colatitio, deglutiebat. Ita enim sacram amaram, ueluti cætera medicamenta amara, ægrotantes ne eorum percipiant amarorem, deuorare debent: habet autem bolus sic. R. Specierum hieræ cum agarico drachmam unam & mediam,electuarii de cinnamomo drachmam unam, rhabarbari optimi drachmam unam, cum saccharo & rhodomellite misce, fiat bolus, quem in aurora eo modo dicto capiat, quo optime purgauit, interea tamen hæc operabantur, exterius uentriculus oleis refocillabatur, vt nardino,mastichino,absinthino, & menthæ succida lana exceptis,ueluti siccis fomentis, stomachum roborantibus; Sed post habitam purgationem, stomachale scutũ ita parauimus. R. Ladani puri & bene olentis drachmam unam & mediam, ligni aloes drachmam mediam, masticis, thuris, ana drachmas duas, nucis moschatæ, mascis, piperis longi, gariophylorum, calami aromatici, menthæ, ana drachmam unam, cum cera & resina ana quantum sufficit, ad ignem misce, fiat ceratum stomachale, quod in panno cocco infecto rubro, ad scuti figuram extendatur, adiecta semidrachma galliæ moschatæ ex Mesuæ descriptione, & uentriculo admoueatur. Hoc enim ad uentriculi malam intemperiem propulsandam, multum conducit, ueluti ad concoctricem & retentricem facultates ipsius uentriculi male affectas roborandas,& instaurandas:quod unum nobis præcipuum in hac curatione propositum est, pro quibus recuperandis, quum multa à Galeno libro septimo Methodi medendi, tum sæpe alibi, docentur, tum etiam ab Alexandro Tralliano, libro quoque septimo suæ Medicinæ, capite quinto, nos tamen iis usi sumus. R. Diacitonitis cum aromatibus libram unam,theriaces optimæ unciã unam,diacinamomi uncias duas, in mortario marmoreo omnia recte pistentur, & cum aromatica cidoneorum miua, ad formam opiatam dictam, redigantur & fiat conditum,de quo singulis diebus, singulas uncias ieiuno stomacho comedebat,& desuper pro posse dormiebat,& ad quatuor sequentes horas cibum non capiebat,ijs enim & optimo uictu, cuius inferius sermonem faciemus, intra uiginti dies melius de uentriculo habere cœpit. Cæterum cum cachexia & atrophia,

phia, morbi graues & sæui perseuerarent, in mentem subit rhaponticum uerum ex Ponto ad nos delatum, pro eis abigendis summum fore remediũ, ut ex Dioscoride didiceramus, id quod postea ut præsagieramus ad uotum respondit. Cœpi igitur rhaponticum hoc modo parare. R. Rhapontici Græcorum boni & recentis uncias duas, radicis apii unciam mediam, crassiori modo rhaponticum pistetur, & in libris duodecim uini boni albi & odoriferi per noctem maceretur, & mane ad ignem lentum fiat decoctio, quousque tertia pars absumatur, modo tamen in coctura ea seruetur diligentia quam in radice cynarum seruari desideramus. Facta igitur colatura prædicti uini uncias sex, primo ieiuno stomacho ebibit, ac sic uicissim ad integram libram peruenit. Nam primis diebus semel tantum in die ieiuno stomacho hoc bibebat uinum, postea uero uesperi eum quoque repetebat, prospero & fausto ita successu, ut intra uiginti dies, eius uini potu sanus & liber euaserit. unum tamen scire decet, quod interea dum hoc ebibebat uinum frictiones siccæ per uniuersum corpus asperioribus linteis illi fiebant, post quas, & sinapismis, & picationibus usi sumus remediis tam raro à neotericis in usu habitis, sed nos Galenum libro decimoquarto Methodi medendi, vt eius alios varios locos subticeam, pro hoc complendo opere secuti sumus, vt Alexandrum Trallianum libro octauo suæ Medicinæ, eiusdem numeri capite, in quo de inueterato cœliaco affectu agit, & Aetium Sermone nono suæ medicinæ, capite trigesimoseptimo. Cæterum silentio præterire non est, quod ieci nori ea quæ robur adferebant extrinsecus admouebamus remedia. Nunc demum victum & eius ordinem, quem uir hic in hoc morbi successu seruauerit, paucis dicamus: in primis cum uentriculus imbecillus est, & eius facultates retentrix, & coctrix imbecilles sunt, consonum est, hic leuioribus & subtilioribus uescatur eduliis, ventriculum minime grauantibus, quare in ipsius curationis limine, capi, aut gallinæ, vel perdicis succum bibebat, quem sic extrahere mandabamus: alitem exanteratam accipe, & ipsam optimo & puro mastice cum cinnamomo selecto, quod facile in officinis & tabernis habetur, & pauculo pane, refarce, & ad ignem in ueru coque, quam sic nõ exacte assam torculari exprimes, & succum multum inde (vt ab amygdalis oleum extrahitur) ægro potandum dabis, non nisi puluisculo specierum diamoschi, & diambræ adiecto. Est sane succus hic optimus, quia facilis concoctu, ventriculum minime grauans, & paucas uel nullas gignens superfluitates, cum quibus masticis & cinamomi, ra

Rhapontici
frictiones sic
cæ.
Iecori

tione ventriculi malas qualitates emendat, & eius facultates uitiatas,ac debiliores redditas,roborat & instaurat: in quo succo, aliquando panis assulas ad ignem primo exiccatas, vel ut primo erant mittebamus, & eas cum eo uictitabat. Post hunc vero succum ebibitum,parum pulli, aut alterius alitis optime & bene elixæ ac præparatæ comedebat, ac tandem parum uini rubri generosi adstringentis, bibebat: multus etenim potus uentris fluxionibus infestissimus existit, vt omnes testantur medici. Proinde omnis liquor qui potui similibus datur, paucus & conueniens sit decet. Cœnam porro,prandio liberaliorem, & magis copiosam & opiparam illi permittebamus. Vt in hoc morbo Aetius agendum suadet,quanquam vt verum fateamur,& cum Galeno ut decet loquamur, iis qui sic affecti sunt cibum partiri sæpe decet, id quod nos summa cura semper in hoc ægroto seruatũ habuimus, vno pro maximo habito, quod initio cibi, hic semper parum diacitonitis prægustabat, vt ventriculum ad ea quæ postea comedere debeat,stabiliret.Cæterum,prædictis alitibus quibus ægrotus hic vescebatur, addas velim, pullum columbinum domesticum,ficedulas,fasianos,turtures,gallinas Indicas Africanas dictas,quas Græcia meleagrides appellare solet: quarũ carnes fasianis ante ferũtur,ita enim delicatæ & friabiles, hodie Romæ habentur,vt omnium auium carnes facile superare dicãtur. ijs adde,ex quadrupedibus,hædum,veruecem, lepores iuuenes, & cuniculos paruos,ex quorum carnibus succus eo modo à nobis paratus,concinnabatur: veluti contusum,pistum dicunt, ex iure earundem apparatum, adiecto puluisculo alicuius electuarii,stomachum roborãtis,aut cinnamomi,vel nucis moscatæ:piperis longi,aut gariophyllorum,& similium,aut aqua coquebãtur,mentha,& cerepholio,herbula vniuersæ Hispaniæ(vt puto) ignota,aut hyssopo, vel petroselino vulgari, vel simili adiecta, cum prædictis aromatis & croco. Legumina omnia prorsus respuimus in hac curatione, orizam tamen laudamus, veluti in curationis successu, cardum pineam scolimum & cinaram dictum, terra obrutum,& album redditum, & eius caput chychophyllũ dictum, coctum tamen & pipere comesum: ex fructibus autem oliuæ colymbades,& amygdalæ laudantur, & vua passa cum seminibus,sed ex tragematis & bellariis, pino saccharatum multũ laudatur,& Martii panes,veluti condita altera palmaris longitudinibus, suauia, cinnamomi colorem referentia, quæ Venetiis à moscho forte quo ornantur,moscacholia, vel mostacholia uocantur, & eorum uice Lusitani Hispani canellones suauissimos & cor-

& cordiales admodum parant, vt uaria alia condita saccharæa, moscata, & ambarata prætercam.

SCHOLIA.

DICITVR *morbus hic Cœliacus ἀπὸ τῆς κοιλίας nomine, uentrē siue stomachum significante, in quo potißimum fit: non me tamen latet τὴν κοιλίαν apud Hippocratem, quandoque uentriculum, quandoque uero aluum significare, unde nōnulli cœliacum morbum non tam uentriculi passionem, quàm gracilium intestinorum esse contestabantur: sed falsò, cum cœliacus morbus stomachi paßio sit. Cæterum cœliaca hæc affectio apud Hippocratem & Galenum, ut aliqui aiunt, sub lienteria comprehenditur. Nam Galenus libro sexto De locis affectis capite secundo, in quo uentriculi & intestinorum prosequitur affectiones, inquit, Sunt alia quoque accidentia quæ quidem haud absurde, & intestinis, & uentriculo simul affectis euenire creduntur, ut quas lienterias, id est leuitates intestinorum, cœliacas, id est, uentrales nominant, quum uidelicet materiæ nequaquam sunt mordaces. Nam ut mordaces, ob mordendi uim omnia intestina ad excretionem excitant, ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta, ne exiguo quidem tempore possunt. Siquidem illico excernunt ea, perinde ac si graue aliquod onus deponerent, haud secus quam in destillatione urinæ contingit, & cætera. Ex quibus citatis uerbis satis claret Galenum per lienteriam cœliacam affectionem intelligere, sed quomodo Galenus intelligendus ueniat, & quibus cœliacus morbus, à lienteria differat, cordatißime, & candidißime exposuit Aegineta, libro tertio suæ medicinæ capite quadragesimo dicens, Leuitas intestinorum quæ Græcis λυεντερία dicitur, duplici continetur discrimine, hæc ex summa intestinorum exulceratione contrahitur, quorundam uero lyenteria ex cicatricibus quas excitauit dysenteria parte plurima, uel alijs oboritur fluxionibus. Altera uero ex infirmitate & languore uirium, alimenta in uentriculo continentium creatur: eademq; cum cœliaca dispositione confunditur, misceturq;. Etenim in hac languente & imbecilla uentriculi facultate, nec coquuntur, nec digeruntur alimenta. Sed cruda, humentia imperfectaq; redduntur, aluo continenter fluida. Verum in utroque leuitatis genere celerius quàm in cœliacis, quæ assumpta sunt egeruntur: tamq; intensa est cruditas, ut alimenti assumpti genus aperte cognoscatur, atque hac nota potißimum à cœliacis discernuntur. Hæc enim Aegineta ita apposite, eleganter & apte sunt dicta, ut nullius alterius doctrina, pro hac deprehendenda affectione, opus sit: & eo magis, cum ex eis dignoscatur, cœliacam uentriculi paßionem esse, quæ sæpe cum lyenteria à ventriculi imbecillitate exorta confunditur, sed dignoscitur quod in cœliaca cibaria non ita cruda vt in lyenteria emitti solent, egeruntur, sed liquida, fluida, & humentia. Dicitur cæterum lyenteria, non qui*

dem proprie morbus, sed magis accidens, & passio morbum consequens, quæ à Galeno ita definiri solet, lyenteria, id est, leuitas intestinorum, est velox & sine aliqua, vel parua transmutatione ciborum excretio, quæ multis de causis euenire contingit, quas ad præsens recensere longum esset. Quando igitur ea quæ comeduntur celeriter deijciuntur, talia qualia deglutita sunt, hanc passionem leuitatem intestinorum medici vocamus, quæ ex potentiæ continuæ debilitate fit, & vt Galenus adnotat, libro quarto Aphorismorum enarratione duodecima, consequitur ad omnium quæ ad aluum pertinent instrumentorum intemperaturas, hoc est ipsius ventriculi, in quẽ cibos deijcimus, & eorum quæ ex hoc suscipiunt, atque transmittunt intestinorum. Ex quibus verbis satis percipimus in lyenteria leuitate intestinorum dicta, intemperantias ventriculi, gracilia quoque intestina infestare, id quod in cœliaca fieri non contingit, quia vt in lyenteria ventriculi alteratrix facultas fere abolita est, vt ex cibarijs ingestis deprehenditur, quia talia secundum omnes suas qualitates permanent, qualia assumpta erant: ita in cœliaca passione non omnino deperdita est, imo in ea aliqualis potentia reperitur, qua mediante cibaria parum alterat, & ea liquida reddit, & flatus eleuat. Dicamus igitur, quod in leuitate intestinorum calor prorsus languet, in cœliaco vero affectu, aliquantulum viget, vnde ructus acidi etiam à principio eleuantur, quia imperfecta fit à calido innato concoctio, vt paulo inferius dicemus. Non igitur de cœliaca affectione Hippocratis aphorismus primus, libri sexti Aphoris. intelligetur, cum dicat, In longis leuitatibus intestinorum si ructus acidus fiat, qui prius non erat, signum bonum, quia in hac cœliaca affectione, ructus acidi, quoad innatus calor auctior factus est, semper comperiuntur. Nam prædictus aphorismus in longis intestinorum leuitatibus, rationem habet: in quibus à principio ructus acidus non erat, sed postea superuenit. Quia morbi huius initio ventriculus viribus destitutus erat, vt cibi eo modo crudi quo ad eum perueniebant, absque vlla vel parua alteratione illico foras emittebantur. Non igitur in cibos ingestos, calor quicquam agebat: successu vero temporis, aucto natiuo calore, cibi aliquantulum alterantur, & eorum fere semiconcoctio fit, vnde flatus, & fumi, ac acidi ructus excitantur, quod signum optimum esse tradit Hippocrates, quia cum in principio nulla neque perfecta, neque imperfecta concoctio erat, nunc demum concoctio apparere incipit, quæ si imperfecta est, optimum tamen est signum: quia natiuum calorem à principio sepultum, nunc reuiuiscere indicat, qui cum diminutus est, exacte non concoquit, sed cibum immutat, & in acidum trahit. Nouistis autem acidum saporem à calido coquere incipiente, non vero perfectam mutationem atque alterationem afferre potente fieri, vt tradit Galenus libro quarto De facultatibus simpl. medicamentorum, capite decimoquarto, & libro tertio De sympt. causis capite primo: vnde libro secundo De temperamentis capi-

te

te octauo, ipse Galenus inquit, Ventriculus si bene concoquit, temperatus est, si non bene concoquit, intemperatus: si nidorosos, vel fumosos edit ructus, igneus in eo calor est, sin acidos imbecillus & infirmus: vt liquido constet acidum hunc saporem à diminuto calore concoquente euenire. Cum igitur cibaria sic incocta & acida manebant, ea per aluum veluti ex vase destillante excernebantur. Item quum longo tempore membra cibum non persenserunt, consequens fuit corpus extenuari, & iecur male affici, vnde cachexia: id est totius corporis malus habitus, morbus, & atrophia, id est, sine nutrimento, vel totius corporis maxima macies pullularunt. Sunt autem duo ij morbi tabis species, quibus phthisis tanquam tertia adnumeranda venit, de quibus cum dabitur occasio sermonem faciemus. Cæterũ quod lyenteriæ, id est, leuitatis intestinorum nomen, huic affectioni omni ex parte non satisfaciat, meminit Galenus enarratione prima libri sexti Aphorism. vbi eos qui primum rebus nomina imposuerunt redarguit, veluti Erasistratum, qui in lyenteria cruda excrementa cum mucosis ac sanguinolentis strigmentis excerni contendebat. Cæterum scire decet, Cornelium Celsum longe aliter cœliacum morbum describere, quàm nos hucusque fecerimus: inquit enim ille, libro quarto, capite duodecimo, morbum hunc pylori, id est portonarij, proprium esse, in quo venter induratur, & torminibus premitur, aluusq; ipsa adeo nihil reddit, vt ne spiritus quidem infra, sed nec supra erumpere possit, à qua passione olim Antonius Beniuenius, patrem suum obijsse meminit, libello suo De abditis morborum causis. Porro curationi nostræ vtpote veris tempore exercitæ, & pituita in ventriculi cauitate fluitante, aphorismus Hippocratis duodecimus libri quarti Aphorism. non aduersatur, vt consideranti notum euadet, ita enim Hippocrates, eo loco tradit. Quorum alui intestinorum leuitate laborant, hyberno tempore supra purgari malum.

Curatio octogesimmoctaua, in qua agitur, de cholera morbo.

VXOR proxenetæ ex Bario, olim Iapygia Apuliæ ciuitate dicta, cum cholera morbo vexaretur, illi post duos dies, vomitus ventris fluxu perseuerante, constrictus fuit. Cæterũ sequenti die huic menstrua quæ ante sex menses non viderat, erumpere, & eodem die ventris fluxus ex toto cohibitus fuit, quo in die lingua arida, quadam cum nigritie & febre ingenti apparuit. Sed menses pauci ita fluxerunt, vt intra diem ex toto suppressi sint, & fluxus vẽtris ex se reuersus, ex quo cum uirtus imbecillis fieret, ad ventris constructionem cum clysteribus opus id conficientibus

cientibus nos diuertebamus,& tunc febris & symptomata augmentabãtur, ob quæ iterum ad fluxus euocationem redibamus, & tunc symptomata omnia minuebãtur: sic enim vicissim pro virtutis cõstantia,vel eius imbecillitate,fluxum permittebamus, aut eum constringebamus. Elapsis uero nonnullis diebus ægritudinis,mulieri huic tremores superuenerũt,& lumbricos multos per clysteres iniectos egesit, ob quos illi catapotiam ex aloe obtulimus, & melius habuit. Fuit autem morbus hic ab humorum multitudine exortus,at cum hæc meliuscule haberet,in capitis anteriori parte, magnum passa est dolorem, pro quo leuando multis topicis remedijs usi sumus, & nihil profuere, qua de re quum virtus adhuc imbecillis esset,nasi venam præscindi fecimus,& hirudinem vulneri apponere, quousque ex se cecidit, post quam euacuationem dolor breui ablatus fuit, & mulier ipsa intra mensem sanitati restituta, quæ obesa & humoribus pessimis referta erat.

SCHOLIA.

CHOLERA *morbus, vt alias dixi, & Alex. Tralli.lib.7.cap.16. tradit, ex acutissimis affectib. est, syncopim insignem, immodicamq; viriũ resolutionem afferens: qui non ideo cholera dicitur, quia à bile omnino fieri consueuerit, sed potius quia materia qua per ventrem adfertur, ex intestinis videtur excerni: intestina vero choladas, veteres appellabant, vt etiã Homerus ijs verbis testatur* κ' ἐχυντο χαμαὶ χολάδες, *quod est fusa erant humi intestina. Caterum, non me latet fluxum ventris quemcunque non sic facile cohibendum esse, quum inde, hoc est, ex inopportuna constrictione, non nisi parotides, phrenitides, febres acutissima, & alij perniciosissimi morbi oriantur. Non igitur credere est, anterioris capitis dolorem superuenientem huic mulieri, ex retentis humoribus caput ascendentibus euenisse: sed magis ob sanguinem vitiosum ex iecore per venas ad alendum caput ascendisse, qui in eo malam qualitatem cum solutione continui imprimens dolorem fecit, pro quo leuando narium vena secta fuit, & sanguis per hirudinem extractus. Vt enim frontis venam secare, posteriori capitis parte dolente, saluberrimum est, & vt meminit Hippoc. ita anteriori capitis parte dolente, narium venam tundere, & ex ea sanguinem demere, optimum est: vt suadet ditissimus ille medicina Oceanus Galenus libro secundo, De comp. med.p.l.capite secundo, dicens. Quod si amplius sanguis redundare videatur, etiam ex naribus aperta vena, & quantum sufficere videtur, sanguinem euacuato. Vnde Auicenna Fen prima libri tertij sui canonis tract. primo cap. vigesimonono, in quo de vniuersali Methodo medendi capitis morbis agit, inquit. Quacunque demum fuerit materia, incipiemus à sanguinis missione, pracipue capitalis vena, & aliarum que caput respiciunt,*

respiciunt, vt sunt frontis, narium, & earum quæ retro aures sunt, de quibus capite de phlebotomia diximus. Hæc Auicenna: quæ in vniuersum cum Galeni dictis conueniunt. Cæterum, quod retro aures venæ ab Hippocrate & Galeno secabantur, liquido euadit, ex commentario quinto, in librum sextum De morbis vulgaribus enarratione vigesimasecunda, in qua Galenus, cum Hippocratis interpretatur hæc verba, In cedmatis venas in auribus posteriores scarificare, inquit, cedmata appellat fluctiones in crura decumbentes, & subdit, scribit enim ipse venas in auribus quum non in auribus, sed circum aures esset dicendum. Nam post aures sunt venæ insignes, in auribus vero sunt perexiguæ, sunt autem vt nos dicamus, venæ hæ retro aures, barbaris guidenes dictæ, quas Græci σφαγίτιδας, Romani vero iugulares appellant, & eas alij quoque apopleticas, & somni venas vocant, quia ex earum obstructione, apoplexia & somnus oriantur, de quibus ad præsens hæc sufficiant. Vt receptui igitur canamus, liquido constat Galenū & Auicennam, vt plures alios taceam medicos, in capitis ægritudinibus narium venam secare, & ex ea sanguinem mittere: quod propter morosos quosdam medicos, dictum volo, qui de euacuatione per venam narium facta, nusquam apud probatos authores legisse, clamabant, quos nos sua cū inscitia & pertinacia relinquimus, eorum præcipue vnum, qui tanquam albus coruus hac in re habendus est, qui ob albedinem cum coruis versari non potest: ob magnitudinem vero, neque cum columbis, ita enim hic cum barbaris barbaras scribentibus practicas, quorum lectionibus assiduus & frequens est, medicus dici non meretur, cum id ignoret, de quo ipsi tam sæpe mentionem faciunt, cum Galeno vero minus, quia eius doctrinam in totum ignorat.

Curatio octogesimanona, in qua agitur de duplici tertiana continua, ad quam varia symptomata secuta sunt.

HVIVS prædictæ filia, mulier annos nata viginti quinq;, natura gracilis, colore albida, duplici tertiana cōtinua affligi cœpit, pro qua subleuanda, pedis vena saphena dicta secta fuit, & sanguis abunde extractus, à qua sanguinis missione, ex febre melius habuit. Cæterum duobus interpositis diebus, huic dolor superiores thoracis partes prehendens superuenit, pro quo leuãdo, sacculus ex milio calidus dolenti loco admotus fuit, & sanguis ex iecoraria aliquantulum extractus, & breui ex toto dolor euanuit. Sed paucis interiectis diebus, hanc angustiæ apprehenderunt, quibus colli venæ, & reliqua uasa craßiora sunt reddita,

imo tunc oris tortura comparuit: pro quibus profligandis sym ptomatis,hirudines duæ ano admotæ fuere,& cucurbitulæ siccę coxis,& intra vmbilicum, & stomachum applicitæ. Trahebant autem symptomata hæc ortum suum à matrice, quia eius maritus diu absens erat,pro qua placanda ex Mithridate antidoto,veluti ex terebenthina, pessuli parabantur: non minus ac ex mercuriali cauli intra os vteri mittebantur: elapsis vero duodecim morbi diebus,menses apparuerunt pauci, & non bene colorati, pro quibus vt decebat,ciẽdis, decoctum à nobis paratum ebibit, & aliquantulum responderunt, cum quibus & grauiter se habebat,adeo ut postea de faucium angustia contristaretur: pro qua curanda, sub lingua venæ sectæ sunt, & sanguis extractus, unde postea melius habuit,& paulatim conualescere cœpit,donec integram consecuta est sanitatem.

Curatio nonagesima, in qua agitur, de dysenteria contagiosa, & pestilenti.

AD maris portum nauclerus matrem suam senio cõfectam, domi habebat,quæ dysenteria correpta,intra mensem obiit.Cęterum post uetulæ obitum, prædicti naucleri tres filij eodẽ morbo afflicti, breui perierunt. Sed & quartus huius filiolus quum ex eodem morbo prope obitum esset, ad eum vocatus, diuerti, quem cum conspicerem,& eius pulsus attrectarem, pro deploratо reliqui: ne tamen cæteri domestici adhuc bene ualentes in eũdem morbum laberentur, consului circa res non naturales optime se gererent,ac ex surculis,& bene olentibus herbis, & suauiter spirantibus sarmentis, lignisúe focum instruerent, eumq; domi pluribus in locis perennem haberent,vt ex rore marino,stæchade,origano,pulegio,maiorana, lauro, iunipero, cupresso, & similibus: item domus fenestellas, ab aliis domibus occupatas, vt à vento perflari non possent,apertas & patentes haberent.Cõtraxit autem morbus hic seminium à vetulæ putore exhalante, & aerem inficiente,vnde pueri infecti sunt,& tanquam minus resistere valentes occubuerunt. Cæteri uero domestici hoc nostro consilio muniti euaserunt,nec in morbum inciderunt, hoc enim ita agendum ab Hippocrate diuino accepimus, vt qui ab vniuersa Græcia pestem fugauit,accensis ignibus, ob quam rem Athenis aurea statua illi erecta est, & vt Aristophanes inquit, Honores Herculi decretos, vni Hippocrati ob eius merita,vniuersa

uerſa Græcia impartiebat. Veluti ſui Coi,qui ſingulis annis illi per multa ſecula parentabant,eo præcipue die quo natus fuerat: eſt autem natus Hippocrates primo anno octogeſimæ olympia dis,die vigeſimo ſeptimo, menſis Agrianei, floruit eo tempore, quo Democritus Abderitanus,vt ex eius Epiſtolis claret, & Plinius confirmat libro; Naturalis ſuæ hiſtoriæ: & ut Euſebius in Chronico tradit, anno mundi quater milleſimo ſeptingẽteſimo & ſexageſimo,quo tempore Ezras propheta quoque uiguit:demum floruit Hippocrates tempore belli Peloponneſiaci.

Curatio nonageſimaprima, in qua agitur de puero abſque manifeſta cauſa, faciem tumentem habente.

SACERDOTIS filius annos natus octo,cum abſque externa cauſa in eius facie tumeret, nec dolorem aliquem perſentiret,factum eſt, ad ſex vel octo dies nihil remediorum illi applicatum ſit. Cæterum, cum facies in tantum tumuerit, vt deformis puer videretur,ad eum ſum uocatus,cui tũc theriacam pauco vino darent,conſului: ſequenti uero die cum ad eum diuertiſſem,eius vniuerſum corpus attrectaui, quod cum circa iecur manum admouiſſem,illico doluit. Tunc vero puerum ſic male affectum eſſe,& vultus inflationem à iocinoris vitio contraxiſſe ortum,noui: qui in deterius ruere deberet, hoc eſt, in aquam intercutem morbum, ni illi ſumma cura obſtitiſſemus: obſtitimus autem primo,optimo uictus ordine conſtituto. Nam cum puer uoraciſsimus eſſet, & multa indiſcrete comederet, factum eſt inde iecur obſtructionem traxerit,ob quam ſanguis non exacte ab eo conficitur,qui poſtea altas partes alere aſcenſus,vt nutritioni ineptus,ita inflationem prædictam effecit. Iuſsimus igitur vt puer parciſsime comederet, veſcereturque cibarijs ad caliditatem & ſiccitatem declinantibus, optimum præcipue ſuccũ gignentibus,vt carnibus auicularum montanarum, perdicis,turdorum,merularum,phaſianorum,attagenis,maleagridis, turturis,gallinæ,capi: & ex quadrupedibus, hædi,veruecis, cuniculi, & leporis,quas potius aſſas, quàm aqua coctas comederet ſuadebam. Si quando tamen elixæ parabantur, herbis ijs condiebantur,hyſſopo,mẽtha,ſatureia,maiorana,cerepholio, fœniculo,baſilicone,porro vulgari petroſiliano, & ſimilibus adiectis aromatis,croco,gariophylis, cinnamomo, & caro. Sed cœna illi amplior erat quàm prandium, vnum ſemper præ oculis habendo,

ut

ut ea quæ comedebat optime dentibus attereret & minueret, ex bellariis & fructibus laudabatur vua passa, pistatia quæ uino mal uatico macerata summam prærogatiuam in hoc habent casu, amigdalę & pinea, quibus addas uelim, cappares ex oxymelite pȃratos, asparagos, & fœniculum marinum, cretamum dictum, in summa in hoc casu, omnia quæ aperiendi obstructiones facultatem habent, laudantur, quæ uero obstructiones pariunt, abnegȃtur. Proinde à cibo exercitium & balneum uitabantur. Potus huic puero uinum album meracum erat, in parua tamen quantitate. Cæterum, cum primum ad puerum uenimus, illi terebenthinæ drachmas quinque pauco cum saccharo propinauimus, qua optime aluus respondit, altero uero interposito die, syrupũ hunc ebibit. Recip. Syrupi de fumo terræ vnciam vnam, oxymelitis vnciam mediam, aquarum fœniculi, agrimonij ueri, eupatorij, ana vnciam vnam, misce & calidum bibat, iecinori porro inunctio sequens adaptabatur. Recip. Oleorum camomillini, nardini, absinthini, ana vnciam mediam, pulueris absinthii, spicenardi, ana drachmas duas, succi agrimonii vnciam vnam, cum cera quod satis sit, fiat linimentum: quo mane & sero iecur inungatur. Sed cum hæc moliebamur, quod aluus recte responderet solliciti eramus. Ebibitis igitur syrupis sufficientibus, bolum hunc deglutiendum puero dedimus. Recip. Rhabarbari optimi drachmam vnam, agarici albi & friabilis drachmam mediam, diaphniconis drachmas tres, cum saccharo, q. suff. misce fiat bolus, quem in aurora capiat, & desuper per horam dormiat, quo multa pituitosa egessit, tunc puer melius habere cœpit, & vultus detumescere. At quia puer medicamentorum ebibitionem in totum iam exhorrebat, pro hac complenda operatione, in aurora ius capi ex acori radice, hoc est, galanga crassiori præparatũ ebibebat, incoctis quoque in eo radicibus petrosilini, & iecoris lupi puluisculo, semidrachmæ pondere, respersis. Valet autem iecur lupi omnibus iecinoris intemperiebus, specifica quadam uirtute, vt testatur Galenus, & post eum cæteri omnes medici. Multa porro, pro hac complenda operatione laudantur, quæ medici cum de iecinoris obstructione pertractant, describunt, inter quæ apozemata sunt, ex simplicibus deobstruendi uim habentibus composita, veluti & syrupi similes uires obtinentes, quibus addimus trochiscos de rhabarbaro, de eupatorio, de absinthio, cõfectiones dialaccæ, diacucumæ & similes. Sed puer hic paucis iis à nobis citatis, stante citato uictus ordine, intra uiginti dies sanus est factus. Ex hoc eodem affectu, puerum alterum curauimus,

mus, annos natum duodecim, cui pro uictu, maiori ex parte pulticula ex farina triticea parata, & optime concinnata, veniebat, cui optime coctæ, pulegii uel origani summitatum puluisculum iniici faciebamus: clysteres uero pro huius aluo exoneranda, ex alliorum siccis spicis, aqua cocta parabantur, nō nisi melle discocto, & communi oleo, ac salis mica, adiectis. Eius porro purgatorium medicamentum, uinum erat, in quo radices sambuci & ebuli incoctæ fuerant, quod summopere euacuabat, & ad morbum multum faciebat. Ruri autem hic agebat.

Curatio nonagesimasecunda, in qua agitur de febre cum symptomatis.

MVLIER Veneta, quæ ex auro & argento muliebres coronas parare solet, in aurora febrire cœpit, paruo quodam rigore præcedente: noctu uero cum grauiter à febri affligeretur, ut mori eam uicini & assistentes crederent, ad eam inuisendam repente sum vocatus, quam cum primum contemplor, eam iuuenem crassam, optimo & multo uictu assuetam, continuo febricitantem comperio, cui pulsus crassi, magni, frequētes, & ueloces erant, cum quibus caput, & vniuersum corpus dolere dicebat, imo tempora foras ob dolorem exilire clamabat, quibus omnibus animaduersis, illico nulla data mora tertia hora noctis, ex dextri brachij iecoraria uena, sanguinis uncias quindecim extrahere feci, post quam sanguinis missionem, clyster more Galeni, ut qui à sanguinis missione, clysteres iniiciendos mandabat, iniectus fuit, post quas euacuationes, melius habuit, & pauco paneloto sacccharo resperso, contenta, eam noctem transegit. Ad eam vero in aurora diuertens, syrupos ex oxysaccharo, & aliis humores refrigerantibus, & membrorum intemperiem calidam infringentibus concessimus: quibus & tenui uictus ordine, sexto die purgatorium pharmacum ex manna & rhabarbari diluto, ebibit, & sana euasit. Veluti eo tempore miles ille, qui nunc Romæ apud Illustrissimum Dominum Vincentium de Nobilibus agit: & lanio cum uxore qui apud fontis forum in angi portu agebat: & myropola monoculus, qui omnes ut uarii alii eo tempore sani sunt facti, quibus omnibus illico secta uena fuit, & sanguis extractus.

SCHOLIA.

PERCVNCTABITVR *hic doctus medicus, cur est quod cum* Hippo*crates*

crates tam raro sanguinem in febribus & morbis extrahebat, nos tamen tam sæpe, & copiose sanguinis missiones molimur? cui quæsito Galenus uberrimus medicinæ oceanus respondet, commentario tertio, in librum primum De morbis vulg. enarratione vigesimasexta, qua Critonis historiam prosequitur dicens. Vnde mireris quid causæ fuerit, quo minus huic morbi initio Hippocrates secuerit venam, sed scimus ad plurimos eum quos descripsit, morbo iam progresso accersitum esse, hæc Galenus: cum quo nos tanquam cum medicinæ principe, morborum initijs vocati, illico vbi opus est, sanguinem demimus: quanquam in omni morborum tempore (vt ille ait) si modo expedit, venæ sectio tuto exerceri potest.

Curatio nonagesimatertia, in qua agitur de phlegmone ori ventriculi impacto.

GRAVITER & continuo febriebat mercator ille, qui post longum confectum iter, Anconam uenit, uir annos natus trigintatres, boni habitus, medio Maii mense, cum qua febri, de ore uentriculi, quod ad cartilaginem, ensi formem dictá, uel malum granatum iacet, maxime querebatur. Quum in eo dolorem continuum & vigentem sentiebat, cum quibus & inflatio aliqualiter imminens extra in ipso uentriculo apparebat, uomebat hic, & totus nauseabundus erat, ut facile iudicares, hunc in ore uentriculi inflammationem pati. Ad quem accedens ipse, illico per lenem clysterem depositis ex aluo fecibus, ex interna brachii dextri uena sanguinem pondere decem unciarum extrahere feci, & loco dolenti extrinsecus admouere, quæ constringendi, ac reprimendi uires habent, ut sequens hoc. Recip. Oleorum cidoneorum, myrtillorum ana unciam mediam, pulueris myrobalanorum citrinorum drachmam unam, boli Armeniæ drachmam mediam, misce & tepido locus affectus inúgatur. Cęterum, cum remedium hoc parum ualeret, & dolor ingens cum anxietatibus, & nausea perseueraret, ex eodé uulnere brachii, iterum sanguinis missio ad uncias octo, repetita fuit, & emplastrum hoc admotum, quod habet. Recip. Farinæ hordei unciam unam, rosarum rubearum siccarum, santalorum rubeorum ana unciam mediam, pulueris summachiorũ, hypocisthidis ana drachmas duas, olei rosati omphacini unciam unam, succi omphacii, id est agrestæ unciam mediam, cum succo endiuiæ, & rosarum quantũ sufficit, misce fiat emplastrum, quod sic frigidum ob intensam caliditatem doléti loco admoue, & sæpe innoua: quo uir hic melius

habere

habere cœpit, nec dolor ita intense eum uexabat. Porro quod aluus singulis diebus responderet, soliciti admodũ eramus, præcipue lenibus clysteribus, ut hoc sequenti. Recip. Iuris pulli, uel decocti maluarum uncias quindecim, olei rosati, uiolacei ana uncias duas, uitelli oui numero duo, sacchari unciam unam & mediam, casiæ extractæ unciam unam, salis communis drachmam unam, misce fiat clyster. Elapsis uero quinque diebus, locus ut antea male affectus, fomento ex rosis, & camomilla parato fouebatur, ac postea hoc aliud emplastrum applicabatur, quod habet. Recip. Acanthi, id est, branchæ ursinæ, rosarum rubearum, radicis maluauisci, ana pugillum unum, in aqua fiat decoctio, & abiecta aqua, in mortario marmoreo, omnia optime pistentur, quibus adde, farinæ hordei, camomillæ, S. lini, fœnugræci, ana vnciã mediam, santalorum rubeorum, alborum ana drachmas duas, cũ oleo rosaceo, & camomillino, & pauca capi pinguedine, fac emplastrum & dolẽti loco tepidum admoue: tertio uero die, post huius emplastri admotionem, phlegmon ruptus est, & æger per uomitum saniei parũ reiecit, ueluti per egestiones, sed tunc multo melius se habere sensit, & sequentibus diebus aquam mellis ad ulcus lauandum bibebat, cui quandoque thuris mannam Galeni consilio miscebamus, quibus intra uiginti dies sanitatẽ obtinuit. Cibus huic, ptisana erat, ad octo præcipue priores dies, cuius uice, amygdalatum, multa destillantia rosacea paratũ quandoque ueniebat, postea uero ius pulli gallinacei, illi elargiebamur: aut ex eo paratam panatellam: vel ex eius carnibus concinnatum contusum, potus uero aqua hordei, per se, aut mistum illi granatorum uinum erat, sed aer circundans frigidus quoque erat.

SCHOLIA.

SAEVISSIMVS, et lethifer is morbus est, à quo qui euadunt Iouis filij & albæ cornices dicendi sunt, quo morbo sic affectis, Galenus libro tertiodecimo Methodi medendi, tenuissimam diætam constituit, item ne illis pharmacum purgatorium, aut vomitorium porrigatur suadet, adeo vt ne aloe quidem ex omnibus purgantibus medicinis sola stomacho conducibilis, ab eo ipsis concedatur. Item medicamenta foris admouenda, stipticitatem in se habeant, veluti ea quæ iecinori imponuntur monet, vt ex Theagenis philosophi Cynici historia deprehendere quis poterit: est nanque ventriculi munus, sicuti iecinoris maximum & toti animali commune. Accedit nanque omnibus animali partibus maximum incommodum, siue non probe concoctum alimentum sit, siue non rite in sanguinem conuersum. vnde Quintus Serenus poeta in sua medicina, stomachum, tanquam corporis totius principem

principem & regem descripsit, dicens.

Qui stomachum regem totius corporis esse
Contendunt, vera niti ratione videntur.
Huius enim validus firmat tenor omnia membra:
At contra eiusdem franguntur cuncta dolore.

Hunc cæterum, providentissimus artifex Deus omnipotens, *in medio totius corporis, tanquam escarum & ciborum receptaculum, aut promptuarium quoddam & refertam culinam, posuit, vt ab eo cætera membra indigentiæ tempore, nutrimentum sibypsis exposcerent, captarentúe, cuius os prisci tanti fecere, vt cor ipsum appellent, vt testatur* Galenus *libro* Aphoris. 40. *enarratione decimiseptimi aphor. qui ait, Si quis febrem non habens, absti neat à cibo, & cordis morsum, & vertiginem patitur, & oris amaritudinem sentit, purgatione indigere per superiora significat, vbi particulam illam, cordis morsus, sic vertit; hoc est, oris ventriculi, prisci siquidem, & hoc cor nominabant, sic quoque ab eo hoc firmatur libro quinto* De locis affectis, *& quarto* De symptomatum causis, *& sexto* Epidemion, *vt sexcentos alios locos prætercam, quo sit cardiaca passio, ventriculi affectio dicenda est, non vero cordis, cur vero os ventriculi cor dicatur, dicamus, primo quia vt* Galenus *libro quinto* De locis affectis, *capite quinto ait, veteres os ventriculi, cor nominabant, ab accidentibus quæ inducere videtur. ita enim ex oris ventriculi affectione, æque fit syncopus, ac ex cordis affectione, quia os ventriculi maxime est sensibile, item quia inter os ventriculi & cor maxima existit per arterias colligantia vicinitasq;. Cæterum non desinam hic vnum referre, vt scitu dignum, ita à nemine (quod norim) hucusque dictum, cartilaginem triangulam, quam ensiformem appellamus, barbari vero malum punicum dictitant, à natura perforatam esse, vt sæpe cum corpora dissecaremus, experti sumus: sed ad quos effectus natura in hac cartilagine hoc molita sit foramen, dignum inuestigatione est, ego vero cum id animo & cogitatione contemplor, foramen hoc à natura constitutum esse, inuenio, vt cum plus iusto ventriculus grauatus sit, perspirationem aliqualem per eum habeat, & fumorum difflationem, tu vero bone lector, meliora considera: cum hæc Galeno ignota esse audisti.*

Curatio nonagesimaquarta, in qua agitur de tinesmo; siue tenesmo, id est, prompta & assidua deiiciendi cupiditate.

SEBASTIANVS sacerdos, à monasterio in Græcia oppido mirum inmodum frigido, ut hyberno tempore, in eo uinum potens congeletur, & oua ita lapidosa fiant, ut quibuscuis

uis lapidibus duriora euadant, tinesmone hoc est, asidua & prompta egerendi cupiditate, magna cum tensione torquebatur, quæ ab ulcere, recto intestino hærente euenit, ut testatur Galenus libro sexto, De locis affectis, capite secundo, & tertio De sympt. causis, & alibi pluries. Cæterum, cum in hoc morbo pauca admodum excrementa, & ea quidem mucosa & cruenta eiiciātur, hic cum hæmorrhoides pateretur uix quicquā emittebat. Vnde magis & magis affligebatur, quia maior disten sio & maior dolor, & maior desidendi cupiditas oboriebantur. hunc igitur morbum curaturi, primo decoctum hoc parare fecimus, ut eius insessu dolores & tensiones placaremus, simulq; ut per anum necessaria inderemus: habet autem fomentum ad insessum sic. R. Radicum altheæ, maluæ, camomillæ, s. lini, fœnugræci, rosarum rubearum, ana pugillos duos, in libris uiginti aquæ fiat decoctio sufficiens cui adde olei rosati, camomil lini, ana uncias tres: in quo decocto tepente insessus fiat, ut non solum anus sed inguina quoque madescant, uice cuius, filtro aut spongia prædicto decocto imbuta, & parum expressa, quandoque uti solebat, tunc uero clysteres abstergendi ui præditos, inijciendos curabantur, quorum exemplum tale habebis. R. De coctionis hordei integri uncias quindecim, facchari rubri unciam unam & mediam, olei rosacei uncias tres, uitellos oui num. duos, misce fiat clyster, in quo & mel rosaceum colatitium im ponere, optimum sane est, quum ex iis quæ maxime ulcera abstergant sit. Abstersione igitur facta ad clysteres ulcus exiccantes & constringentes deuenimus, non minus ac in dysenteriæ curatione, qua de re clysteres sic descripsimus. R. Summachio rum, plantaginis, balaustiorum, ana pugillum unum, in libris duabus aquæ fiat decoctio sufficiens, facta colatura. R. Prædicti decocti libram unam, seui hircini unciam unam & mediam, butyri recentis salis expertis unciam unam, thuris drachmas duas, oui integri numero unum, olei myrtillorum uncias duas, misce fiat clyster, quem pro posse retineat, sic enim uicissim mo do clysterium abstergens, modo constringens, pro oblata occasione, parare mandabamus. Sed cum æger grauiter morbum ferret, & indies peius haberet, & dolor in eum sæuiret, ad glan des ex sepo hircino paratas, cum massa pilularum de cynoglossa, adiecto uno uel altero opii grano. aut ad glandes ex melle pa ratas, adiectis prædictis anodinis medicamentis, prout hodie in fratre Chirurgici operamur, deuenimus, uel ad clysteres ex lacte uaccino confectos, et oleo rosaceo omphacino, cum præ dictarum

dictarum pilularum de cynoglossa drachma media, adiectis quoque granis duobus uel tribus opii, à quibus gummi tragacanthum & Arabicum, ueluti seuum hircinum & butyrum recens, minime eliminabantur. quibus, & unguento ex plumbo foris ad anum applicito, intra octo dies sanus fuit factus, optimo semper assuescens uictu, & acria fugiendo.

SCHOLIA.

TINESMVS symptoma est, vlcus consequens, vt in hoc homine visum est, aliquando vero inflammationem recto intestino hærentem insequitur, & tunc sanguinis missione & fomentis ex decocto radicis althea, fœnogræci, seminis lini, camomillæ, rosarum, branchæ vrsinæ, thasi barbasi, & similium confectis, curatur. Non minus ac iniectionibus lenioribus & linimentis, extrinsecus adhibitis, prout inflammationis tempora varia, varia postulant: quandoque vero tinesmus euenit ab humoribus biliosis acribus, aut salsa pituita, & tunc sæpe in ano punctio quædam, ac si ab acu aut repungente fieret, sentitur: cuius cura est, abstergentibus & refrigerantibus clysmatis eos deponere: vt ex hordeacea, adiecta cassia recens extracta, & similibus paratis, foris tamen anum & illi circumuicina membra vnguento rosaceo, aut populeone vel huius generis altero, inungere oportet. quandoque vero ab stercore, cero intestino impacto, obstructionem faciente, tenesmus oritur, qui tunc clysteribus emollientibus, & lenientibus curari debet. Sed aliquando à frigore morbus hic originem trahit, quod vel ob aerem niuosum & aquilonarem contractum fuit, vel ob moram supra lapidem plus iusto habitam, aut supra aquam, & tunc tinesmus mera co vino liberaliter epoto, euanescit, modo tamen inferiora rutaceo oleo, aut laurino, vel anethino, aut lilino, aut lateribus calidis vel quadris, vel orbiculis, aut similibus calidis fota sint. Porrò dicitur tinesmos ἀπὸ τοῦ τείνεσθαι, quod est conari, quia morbus hic conatus continuos & cupiditates desidendi facit, Leonicenus tamen τεινεσμὸν tensionem in Aphorismis vertit, sic enim Aphorismus vigesimusseptimus libri septimi legitur: mulieri utero gerenti si tensio superuenerit facit abortum. Cæterum quod in hoc morbo purgantia medicamenta per os dari non debeant, notius est quàm à me in hoc loco doceri sit opus.

Curatio nonagesimaquinta, in qua agitur de febre nocturna miti & lenta: simulq; de hemitritæo, id est, semitertiana febre.

SALSAMENTARIVS qui ad forum habitat, nocturna febre laborabat, & ea quidem lenta, & miti, ad hecticam disposita:

ſpoſita: erat autem huic urina craſſa & turbulenta: pulſus uero languidus & debilis, parum dormiebat: non dolebat caput: ſed non niſi clyſteribus iniectis egerebat, uomebat aliquando pitui toſa raro bili admiſta, cum quibus omnibus optime comedebat. Cæterum elapſis nonnullis diebus, quibus multa pro hac propulſanda febre machinati eramus, hemitritæus febris comparuit, quæ ex pituitoſa continua, & millioſa intermittente gignitur: continuo enim hic febriebat febri quidem pituitoſa, quam tertiana intermittens ſecuta eſt, unde hemitritæus conſtata eſt, tertio nanque quoque die æger hic duos patiebatur paroxyſmos, alterum tertianæ interpellatæ, alterum uero pituitoſæ continuæ: ſecundo uero die, vnum tantum paroxyſmum hoc eſt, pituitoſæ continuæ habebat. Cæterum tertii cuiuſque diei paroxyſmi horror, non adeo ingens erat, ſed frigus potius extremas occupans partes, ut pituitam præualeſcere bili dicendum ſit, cuius hemitritæi aduentus, formidoloſus ſane fuit, quum ſua natura lethalis & mortifer ſit morbus. Poſt cuius apparitionem, à propinato pharmaco purgatorio, ex agarico, & rhabarbaro compoſito, hoc decoctum, mane & ſero, pondere ſex uel ſeptem unciarum, bibebat. Habet autem decoctum ſic. R. Radicum apij, fœniculi, petroſilini uulgo, ruſci, ana unciam mediam, ſeminis ruſci, aniſi, fœniculi, ana drachmas duas, herbarum hyſſopi, origani, pulegij, ana pugillum unum, endiuię pugillum medium, hordei integri, paſſarum ex Corinthio ana uncias duas, polipodij quercini recentis unciam vnam & mediã, florum camomillæ, lupulorum ana unciam mediam, In libris octo aquæ fiat decoctio, quouſque tertia pars abſumatur, facta colatura, adde mellis roſati colatitii uncias tres, aceti albi boni uncias duas, miſce fiat potus longus, quem ut dixi ebibat: quo replicata purgatione, & quandoque in eo decocto ſemidrachma pulueris rhabarbari admiſta, intra menſem ſanitatem adeptus eſt, quo in tempore de ſtomachi robore, ſemper admodum ſoliciti fuimus, ei ſacculos ad ſcuti formam redactos & rubro zendalo confectos, & acu conſutos, ſiue ut aiunt, rubro filo interſeptos, aut interpaſſatos admouendo, qui ex ijs uel ſimilibus pulueribus referti erant. R. Pulueris roſarum ſiccarum rubearum, abſinthij, menthæ, maſtichis, macis, nucis moſchatæ, gariophyllorum ana drachmas duas, calami aromatici, acori, ſpicæ nardi, ana drachmam unam & mediam, ſpecierum Galliæ moſchatæ Meſue ſcriptulos duos, miſce, fiat ſacculus ut dixi, & uino calido irroratus, ori uentriculi applicetur, ſed & intus ro-

tulum unum uel alterum aromatici rosati, uel diarhodonis Abbatis, accipiebat, quibus, ut dixi, intra mensem ex toto sanatus est.

SCHOLIA.

HEMITRITAEVS *hoc est, semitertiana febris composita ex continua pituitosa & tertiana intermittente est, vnde quia continuo affligit, inter continuas febres reponitur: quia vero in ea horror comperitur, inter horridas connumeratur, vt sapientissime admodum meminit Galenus, vbi serio & ex proposito, de ea tractat, libro secundo De differentijs febrium, capite septimo & octauo. Caeterum, haec dupliciter fieri contingit, aut exquisite, aut non exquisite: exquisita dicitur hemitritaeus, quando neutra febrium alteram vincit, sed ambae aequipollere videntur. Quia humores ex quibus ambae ortum habent, aequales potentia sunt, & neuter alterum vincit, & tunc febris ex vtraque conflata, horrorem prae se feret. Est nanque horror, minor rigore, sed frigore maior & intensior. Quo circa dimidiam hemitritaei portionem vtraque illarum febrium, dico pituitosae continuae & intermittentis tertianae, occupabit. Non exquisita vero hemitritaeus ea dicitur quando in mistione harum duarum febrium altera alteram exuperat & vincit. Nam si bilis superat, tunc horridior fit tota febris, imo rigorem in inuasione sibi associat, confestim vero & feruidior est huiuscemodi febris, & incendij habet plus, magisq; ad summum festinat, & aliquid bilis per vomitum, aut per aluum, aut per sudores excernitur. Si febris pituitosa vero sit praepotentior, tunc frigus vehementius extremas occupat partes, & pauci adsunt horrores, ac pulsus magis & diutius comprimitur, tardiusq; accessio inualescit, ac longum post tempus consistit, non tamen aut sitim, aut magnum adfert incendium, neque in ea vt in alia bilis excernitur. Porro, febris haec genita ex pituita intra venas putrescente, & bile extra venas tertianam causante, proprie hemitritaeus dicta, vel magna semitertiana, ex paroxysmis ipsis dignoscitur. Quia primo die hominem duo paroxysmi inuadunt, alter febris biliosae intermittentis, alter vero pituitosae continuae. Secundo vero die, pituitosae paroxysmus hominem tantum affligit: tertio vero die, vt primo die, homo duos patitur paroxysmos, & sic vicissim affligit hemitritaeus, de qua dixit Galenus libro secundo De crisibus, eam constare ex biliosa pituitosaq; febre, per se totas confusis, quae reuera proprie semitertiana appellatur, febris vt dixi ex genere continuarum, lethalis, & mortifera, syncopim & saeua symptomata inducens: vnde intermittens febris, semitertiana appellanda non est. Porro tu optime lector si alias febrium complicationes apud Galenum hemitritaeos, siue semitertianas appellari comperies, id scias ipsum licentiori vocabulo facere, & improprie eas sic vocare: vt ex citato loco deprehendere quis poterit, sit autē complicatio biliosae cum pituitosa, praeter iam citatam sic, ex tertiana continua*

tinua

tinua & pituitosa continua, aut ex tertiana continua & pituitosa intermittente, aut ex pituitosa intermittente & tertiana intermittente: quorum paroxysmi quandoque simul coincidunt, quandoque vero separate affligunt: quas sic complicatas & compositas febres si quis recte curare proposuerit, simplicium naturam exacte prius teneat necesse est, quum simplices compositarum elementa sunt. Caeterum, licuet quam nos veram semitertianam apud Galenum appellari diximus, id est, ex tertiana & pituitosa continua, barbari barbaras scribentes practicas, hemitritaeum aut semitertianam minorem appellant, Galenus vero ex Agathini sententia, eam magnam semitertianam libello De typis vocat, quae vt dixi continuo affligit, & lethalis est. Si vero ex atra bile intra venas putrescente, hoc est, ex continua atrabiliaria, & bile extra putrescente, id est, tertiana intermittente, febris oriatur, tunc eam maiorem hemitritaeum vocant: mediam vero, quando bilis intra venas, pituita vero extra putrescunt, hoc est quando biliosae continuae & pituitosae amphimerinae dicta fit complicatio. Varijs autem modis alijs febrium fit complicatio, quas doctus medicus facile dignoscet, si modo simplices recte tenuerit. Semitertiana tamen vt dixi ex continuarum febrium genere est, grauis & lethalis, quae Romae maxime inualescit, vt meminit quoque Galenus libro De morborum temporibus, & de ea vt ipse quoque tradit, Agathinus memoriae vnum integrum dedit volumen. Sed circa ordinem tradendi victum, ijs qui semitertiana laborant scire decet, quod eo die quo vno tantum aeger affligitur paroxysmo copiosius & liberalius cibandus est, sequenti vero die parcius & subtilius tractandus est, quia natura duabus febribus attenta, afflicta & grauata comperitur. Item perconctabitur hic curiosus medicus, si hemitritaeus vera fit ex pituita intra venas putrescente, & bile extra venas quoque peccante, quomodo ex illis mistio fieri potest, quia alter humorum intra venas sit, alter vero extra. Nos huic dubio breui respondemus, febres misceri & confundi paroxysmorum tempore; vel aliter dicimus. Quod eo tempore quo pituitosa continua suum habet paroxysmum, pituitae fumi commiscentur bili, & sic obtunditur bilis caliditas, & pituitae quoque frigiditas rotunditur, vnde frigoris loco horror in corpore fit, vel vice rigoris horror. Aduerte tamen, apud Galenum aliud esse febres misceri, & aliud inter se complicari, quippe hemitritaeus ex mistella & temperamento pituitosae continua, & tertianae febris oritur, vt libro De morborum temporibus percipitur.

Curatio nonagesimasexta, in qua agitur de febre lenta.

EQVITIS aurati puer natus annos decem, medio Maij mense lenta & miti febricula corripi coepit, cum qua & tussiebat & de capitis dolore querebatur. Cui occurentes, eum in he

ęticam lapsurum prædiximus febrem, ni ut deceret breui curaretur. Erat autem febris hæc à bile multæ pituitæ mista, ortum trahens, pro qua curanda, optimo uictus ordine proposito, il lico illi bolum hunc deglutiendum dedimus. R. Floris cassiæ nouiter extractę drachmas decem, pulueris anisorum drachmã mediam, cum saccharo q. sufficit miscæ, fiat bolus, quem ante prandium duabus horis deglutiat, quo aluus optime respondit: tertio uero sequenti die syrupum hunc ebibebat. R. Syrupi capillorum Veneris, uiolacei ana unciam mediam, aquarum far faræ tussilaginis dictæ, capillorum Veneris, uiolarum, ana un ciam unam, misce fiat syrupus, quem ieiuno stomacho in auro ra bibebat, & quinquies repetiuit, in quo tempore lotium me lius quàm antea apparuit, imo puer ipse de se optimam præstabat spem, qua de re pharmacum hoc illi propinauimus. R. Capillorum Veneris, florum borraginis, violarum, ana pugillum vnum, radicum buglossi, seminis mellonis mundi, ana unciam mediam, prunorum Damascenorum numero sex, iuiubarum, sebesten ana numero decem, seminis anisi drachmam mediam, in aqua fiat decoctio ad uncias quinque, cui percolato decocto, adde rhabarbari optimi pisti, drachmam unam & mediam, agarici nouiter preparati drahmam mediam, spicæ celticæ scriptulum unum, per noctem sic infusa maneat: in aurora uero facta colatura & expressione, adde mannæ electæ uncias duas, misce, & bibendum præbe: quo optime egessit, tunc uero sequen tibus diebus, in quibus lenibus clysteribus aluus respondebat, sequenti hoc vnguento iecur, renes, & dorsi spina, ac cordis regio, illi inungebantur, & ita habet. R. Vnguenti rosati uncias duas, santalini unciam unam, succi endiniæ unciam unam & mediam, olei rosati, ceræ, ana quantum sufficit, misce fiat unguen tum, & ut dixi, citata membra tangebantur, quo tempore in aurora scutulam iuris optimæ gallinæ, uel capi, sacchari pauxil lo adiecto, bibebat, & demum hoc optimo successu, & restaurante sæpe comesto, conualuit. habet autem restaurans sic. R. Carnis caponis uncias sex, seminis quatuor frigidorum munda torum ana unciam unam, sebesten, pistatiorum ana unciam unã & mediam, seminis papaueris albi unciam mediam, passularum lotarum cum aqua calida uncias duas, sacchari buglossati, borra ginati ana uncias duas & mediam, specierum diarhodonis Abbatis, aromatici rosati ana drachmam unam, sacchari candi, pe nidiarum ana unciam unam, sacchari tabarzet id est, albissimi, libram unam & mediam, ad ignem, ut decet, misce, fiat conditum

in

in morsulis, uel electarij forma, perdurauit autem uniuersa cura, quinque supra uiginti dies.

Curatio nonagesimaseptima, in qua agitur de selectis quibusdam remediis, contra lumbricos & uermes.

NVRSINVS, qui publice per uniuersam Italiam contra uermes, pulueres uenales clamabat, ita potentes & efficaces erant, ut omnibus admirationi essent. Vexari autem Itali solent magis uermium lancinatione, quam Hispani uniuersi, biliosi nanque exusti Hispani omnes sumus, Itali uero pituita magis abundant, & eo magis quia herbis frequentissime uescuntur, ut eas etiam in hyeme sicuti in æstate pro oxyporo, in prandio & cœna continuo habeant, quod unum aduertens ipse, uel continuo febricitantibus cum medicor, semper aliquid uim contra uermes habens, inter medicamenta miscere soleo. Horum igitur puluerum eximias dotes considerans, gratum mihi facere posteritati uisum est, si eorum descriptionem, ac ueram componendi rationem in præsenti subsignauero. Pulueres contra uermes,& lumbricos. R. Corallinæ,seminis sanctonici,ana uncias duas,dictamni albi,bistortæ,tormentillę, ana unciam unam, omnia inpuluerem redigantur, & aceto acerrimo irrorentur, ac ad umbram quousque sicci fiant, tractentur,quorum pondus à drachma media ad tres usque,pro uirium & morbi magnitudine signatur, aliquando in uino, quandoque uero,aqua graminis uel portulacæ: iure ùe alicuius carnis. Porro Veneti medici, uiri me hercle doctissimi & sapientissimi, pro interficiendis uermibus, & ipsis abigendis, hoc utuntur condito. R. Seminis Macedonici, seminis sancti ana drachmas tres, corticum granatorum, cornu cerui usti ana drachmas duas, dictamni albi, rhabarbari electi, gariophyllorum, ana drachmam unam, cinnamomi drachmas octo,croci drachmam unam,misce & fiat puluis, & cum libris tribus sacchari, ad ignem fiant rotuli.nouisti autem tu medice, singulis sex drachmis pulueris, sacchari alteram libram ponendam esse, quanquam nos, non exacte ut uides ordinem seruamus hunc, datur autem rotulus unus uel alter, drachmam uel plus ponderans, pro medici iudicio.

Curatio nonagesimaoctaua, in qua agitur de symptomatis euenientibus, ante primam mensium eruptionem.

FILIA Samuelis Segnioris, nata annos quindecim, cum nondum menses uidisset, in febrem incidit, cum qua non solũ caput, & crura, sed uniuersum corpus dolere se dicebat, imo magnum pondus in corpore persentire inculcabat, sitiebat, & tota rubricunda erat, & ad uentrem imum lancinationes & dolores sentiebat. Quæ omnia (ipse considerans) ob menses maturos non prodeuntes, euenisse depræhendi, & ea de causa pedis uenam saphenam dictam incidere feci, & ex ea sanguinis uncias quinque fluere, neque minus syrupum hunc mane & uesperi ebibere. R. Syrupi cap. Veneris ℥ ij. aquæ alkakengi, capillorum Veneris vncias duas, misce fiat syrupus, quem ut dixi in aurora ebibebat, & uesperi ante cœnam duas horas iteret, sed & coxis cucurbitas magnas multa flamma ignitas affigi curauimus. Cæterum, sexto die morbi, potum hunc purgatoriũ ebibit, & ita habet: R. Syrupi de linozostide, id est, mercurialis uncias quatuor, diabenedictæ drachmas tres, electuarij rosati Mesuæ drachmas duas, cum tribus unciis decoctionis capillorum Veneris, misce fiat potus, quem in aurora bibat, & desuper per horam dormiat, quo nonnulla egesit, & dolores aliquantulum cessarunt, porrò duobus interiectis diebus, cucurbitæ iterum coxis applicitæ sunt, & subtus suffumigium adaptatum, ex iis compositum rebus. Accipe ciperi, costi optimi, croci, myrrhæ, cinnamomi, sauinæ, cuiusque partes æquales, cũ terebenthina optima, formentur throchisci: quorum duos uel tres super prunas iniectos, optime ipsa cooperta ac pannis circumdata, suffumigium in sede perforata recipiebat, quo remedio tandem menses apparuere, pauci tamen, post quos puella bene habere cœpit, tamdem intra uiginti dies integram sanitatem adepta est.

SCHOLIA.

QVVM *in hanc puellam curandam inciderem, illico in mentem reuoco Hippocratem medicorum primum parentem, libro De superfœtatione prope finem, vbi præcipue incipit, si virgini menses maturi non prodeant, & cætera. Vbi graphice morbum hunc describit, & curat, veluti libro De virginum morbis, & sacratißimis alijs varijs libris, De natura muliebri, & morbis muliebribus.*

Curatio

Curatio nonagesimanona, in qua agitur de febre diaria, ephemera dicta, ab æstu solis ingenti contracta.

MAGNIFICVS & generosus Marcellinus, cum extra urbem Anconitanam, longam sub sole traheret moram, in febrem cum capitis non admodum graui dolore incidit, ad quem inuisendum cum peruenissem, eum ephemeram, diariam dictã febrem, pati deprehendi: his præcipuis indicijs. Primo quia absque rigore, horrore, frigore, & membrorum concussione, febrire cœpit. Secundo tactu, quia febrilis calor mitis erat, halituosus, absque mordicatione & punctura. Tertio ex lotio, quod à naturali parũ differebat, & in eo pédés nebula, & coctionis signa uera apparebant. Quarto, ex arteriarum percussu, nã pulsus magnitudo stabat, non multum tamen ab ea qua sanitatis tempore fungebatur, distans. Sed diastole id est deductio, siue inspiratio, sistole, hoc est, compresione, spiratione dicta, maior multo erat: nempe quia aeris multitudine natura ad caloris refrigerationem magis indigebat, quam fumorum fuliginosorum expulsione: indicium maximum quod in corpore nulla erat putredinis infectio. Nam in putridis febribus spiratio inspiratione maior est. Demum hanc febrem ephemeram esse, symptomata leuia & à malignitate aliena confirmarunt, quũ æqualitatem & symmetriam, quam secundum naturam membra obtinent, parum exciderunt. Sed præter hæc Auicenna suadet, ut si medicus dignoscere cupit, homo ephemera corripiatur, uel non, eum febrientem in balneum intrare iubeat. nam si ephemera correptus fuerit, nullus horror, aut membrorum concussio illi superueniet, contrario uero illi qui putridam patitur omnia euenient. Vt igitur nobilis uir hic à diaria hac febre liber esset, neque in putridam laberetur, eius caput multo oleo rosaceo, aqua rosacea, & pauco aceto rosaceo simul mistis, perfundi fecimus: & id quidem sæpe eo die, quo lactucam coctam ex oleo, & salis mica respersam comedit, in potu uero frigidã iuleb uiolaceo mistam ebibit, sequenti uero die quum febris inclinaret, ad balneum ex rosis, uitis folijs, uiolis, lactucis, nimphea, & similibus confectum eum duximus, quo maxime delectari se dixit, & tandem sanus euasit.

SCHOLIA.

TRIA *sunt ex quibus humanum corpus constituitur, & in quibus ca*

lor præter naturam succenditur, nempe spiritus, humores, & solida membra, quæ tria ab Hippocrate dicuntur, continentia, contenta, & impetum facientia. Nam cum calor in impetum facientibus, hoc est, spiritibus succenditur, qui vento calido, uteri incluso similatur, diaria fit febris, sic dicta quod vnum tantummodo diem duret, quatuor & viginti horarum. Nam Aristoteles libro quarto de Historijs animalium, capite decimonono, bestiolas quasdam apud Hipanim fluuium, qui ab Europæ parte in Pontũ influit, nascentes meminit, vnumq; tantum diem viuentes, ac ideo ephemeras vocatas tradit. Proinde quibus spiritus vel sanguis supercalfiunt tantum, ijs ephemera superuenit febris, intra quatuor & viginti horas omnino desinens, modo error non interueniat. Dixi porrò, spiritus, vel sanguis, quia ita se habet spiritus ad se sanguinem, sicut scintilla ad ignem. Cæterum, diariæ multæ particulares differentiæ apparent, vna cuius iã prorsus abijt effectrix causa, vt vstio, intolerabile frigus, violentæ & repentinæ ac inconsuetæ alterationes, maximi labores, & intolerabiles lassitudines, furor, timor, angustia, quibus adde dolorem, diuturnam vigiliam, famem, sitim, & frequentem coitum: altera vero, cuius causa præsens adest, vt obstructio, quæ quandoque ex abundantia, quandoque vero ex humorum lentore, crassitieq; fit. Cui adde, repletionem, crapulam, ebrietatem, cibos calidos, cibos pituitosos, tenaces, crassos, & coctioni pertinaces, vulnera, vlcera, & scabiem, vel pruritum, à quibus diecularum harum febricularum curationis ordo desumitur, prout ab vna vel altera causa euenire solent, de quibus quum occasio se dederit differemus.

Curatio centesima, in qua agitur de tuberculo antiquo vulgo natta dicto altam frontis partem occupante, extracto, & sola aqua frigida curato.

REVERENDVS Thomas manachus, ordinis prædicatorij, uir crassus & bene rubicundus, tumorem antiquum in frontis alta parte habebat, magnitudine nucis, tactu mollem, indolentemq;. Cæterum monachus hic cum tumorem sibi ac naturalem haberet, quem forte medicorum consilio, extrahi timebat, ecce forte fortuna, nursinus quidam conuenit, ex iis præcipue qui dextre ramices & rupturas, & ex uesica lapillos per sectionem extrahere solent, qui cum tuberculum hominem fœdans contemplaretur, eum ad curationem hortatur, promittens se illum intra octo dies curaturũ. Monachus uero cupiens eam turpitudinem fugere, homini paruit, & eo magis quia Prioris officio tunc fungebatur & sæpe extra domum cucullam deponebat,

ponebat, quã depoſita tuberculum eminens apparebat, ipſum omnino fœdans. Cum igitur homini ſeſe concredit, & illi qui dem chyrurgo, chyrurgus curationem aggrediens, ſuper tumo rem ſciſſuram ſecundum crucem facit, ac unguibus ſuo cum fu licullo integrum extrahere proponens, eum diſrumpit, ex quo ſanies aquoſa quædam, uiridis exiuit, qua depoſita, & folicullo extracto, ſola aqua frigida, à ſpleniis quibuſdam madefactis, & deſuper admotis, intra octo dies, ita liber & ſanus fuit, ac ſi nihil prorſus inibi habuiſſet, bis autem in die aqua illa ulcus cu rabatur.

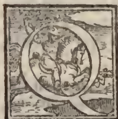
SCHOLIA.

TVMOR hic ex genere eorum eſt, quos Auicenna nodos vocat, Haliabas vero ſela.ss, qui iuxta varia in eis cõtenta, varia nomina ſortiuntur. Si enim velut adeps ſit quod continetur, στέατωμα Græcis, Romanis vero no dus adipinus vocatur: ſi veluti mel, μελικηρὶς, Romanis meliceris & melleus nodus: ſi veluti pulticula, ἀθήρωμα, Romanis quoque atheroma, dici tur. Sed præter hos tumores varia alia apoſtemata & tubercula comperiuntur, in quibus res aliæ inueniuntur, vt cœnum, trombus, mucus, oſſa, vn gues, pili, lapides, arena, oſtraca, ligna, cinis, carbones, & vt vrina liquor, qui in tumore reuerendi huius monachi inuentus eſt, viridis coloris, odoris ingrati. Cæterum tumores ij ad Auicennæ nodos, quos dubeletos pituitoſos definit, referendi ſunt, de quibus perample Galenus loquitur libro quartodecimo Methodi medendi, quem interea lector locum vide. Nam nos huic tertiæ Centuriæ finem imponimus. Sexto Nõ. Iulij more Romano milleſimo quingenteſimo quinquageſimoſecundo anno.

FINIS CENTVRIAE TERTIAE.

AMBROSIVS

AMBROSIVS NICANDER TOLETANVS ANTONIO BARBERINO NON MINVS nobili quàm docto S. P. D.



QVAESISTI à me per literas, quomodo malam illam ualetudinem, qua me hinc discedens Patauium sanitatis causa petiturus oppressum reliquisti, quoúe medico usus illã depulerim: qua de causa his meis literis uolui te faciens certiorem, hæc ad te scribere, ac meæ salutis tibi reddere rationem, quam scio tibi uiro doctiss. & mei amantiss. non ingratam fore. Incipiam igitur ab initio. Non multos ab hinc annos uenit in hanc urbem quidam medicus homo minime malus, natione Lusitanus, qui iam pridem commentaria in Dioscoridem scripserat, quæ ego uidendi cupidus accepi, & legi, quæ tamen nunc Venetijs & ex ædibus Scotti sunt edita, in quibus multam & variam inueni eruditioné: præter quàm enim, quod herbarũ, arborum nomina, quę ibi à Dios. ponuntur, multis & varijs idiomatis sunt declarata, sunt in his difficilia in medicina loca & docte & prudenter disputata. Quid multis moror, illis cõmentarijs adductus, volui experiri an scriptorum doctrina cum ipso homine consentiret, depræhendi hominem longe doctiorem quàm eius scripta ostendebant, quem cœpi amare ob uirtutes, eratque ipse amabilis re & nomine, vocatur enim Amatus. Ego qui me multis subditum ægritudinibus sciebam, cœpi illi mei corporis valetudinem cõmittere, audiebam enim permultos ab eo sanari, quos tribus hucusque editis Centurijs ipse commemorat. Ineo igitur cum homine amicitiam, & in ipsam paulatim descendo, quantoque eius consuetudine magis utebar, eò mihi amabilior erat. nam præter eius doctrinam ueram & solidam (est etiam moribus suauiss. vt vere dixeris omnium horarum hominem) à quo cum paucis mensibus multa accepissem beneficia & uisendi & me curandi, volui illi aliquid rependere. Is, vt est homo minime auarus, inquit, Ego te Nicander curare libenter ac diligenter uolo, hac tamen lege, ne vnquam inter nos pecuniæ mentio fiat. Nam ab amicis nil præter esculenta & poculenta aliqua, vt est apud Iurisconsultos accipere soleo. Illi igitur ob tot beneficia obstrictus, ignorabam

prorsus

prorſus quomodo me tot beneficentiæ vinculis poſſem exolue re, quoque diutius hæc cogitabam, eo beneficia indies ab eo augebantur, vt ne ære quidem meo toto, illi acceptorũ beneficiorum partem poſſem aſſequi. Decreui accepta ab eo beneficia in libellum, tanquam in rationarium conijcere, incipiẽs ab eo quo mihi opem tulit die, vt qui me non eſſe ſoluendo cognoſcebam, interdum quot & quanta deberem conſiderarem, vt amor ſaltẽ excreſceret, illi maxime debitus, ex quo libello excerpens potiora, & maiora volui ea ad te ſcribere, vt tu qui es non ſolum in mathematicis optimus ratiocinator, ſed beneficiorum etiam prudentiſsimus æſtimator, collatis inter te accepti, & expenſi libris, quantum debiti onus ſuſtineam facile iudicare poſsis. Imprimis igitur quum grauiſsimis, & acerbiſsimis podagræ & chiragræ doloribus urgerer per multos dies, neque conſueti prius medici auxilium experirer, vocatus adfuit, & vociferantem inuenit, & ſuo verborum lepore clamores compeſcuit, & medicamine adhibito opem ipſius illico tanquam alterius Aeſculapij ſenſi, idque non ſemel, ſed quoties me ille atrox dolor arripiebat, vt tantis malis liberatus illis Ouidij verſiculis ſoluere nodoſam, occinerim. Nouit nodoſæ prudens & doctus Amatus, Et podagræ & chiragræ ſoluere cuncta mala. Aggreſſa deinde eſt me eo anno, quædam periculoſa & vt medici dicunt exquiſita pleuritis, quæ homini ſexagenario celerem, & omnino ineuitabilem minabatur interitum, cui repentino malo fiſſa intrepide uena, ſanguineque ad vncias octo extracto opportune & prudenter occurrit, meque intra paucos dies liberum & ſanum red dens è Proſerpinæ peculio recepit. Sequenti deinde anno poſt podagram penitus ſublatam, ecce chiragra manum ſiniſtram inuaſit, cum tam ingenti tumore, vt uix digiti viderẽtur, ne dicam officijs ſuis vti poſſent, hic vero miro medicinæ artificio, ita tumorem cum dolore (quod ego difficilimum imo ἀδύνατον putabam) abſtulit breui, vt omnes qui viderant in ſtuporem adduxerit. Memini enim quum mihi ſæpe diceret, ego hunc tumorem omnino auferam & manum hanc tibi liberam cum digitis reddam, reſpondiſſe Deum ſolum id ex miraculo præſtare poſſe, ita tumor occalluerat, & longa diuturnitate coaluerat. ſed ille & promiſſa non credenti præſtitit & vera ſe dixiſſe exitu comprobauit. Non multos poſt menſes, omnes me ſimul catharri ſpecies cum tenui febre inuaſerunt, atque tuſsi crebra uexabar, multoſque ea dies vexatus ſomnum nocte oculis meis uidere non poteram, fluebat humor quidam ſalſus à capite per nares,

ſauces,

fauces,vt eas intercludi timerem, qui tracheam quam vocant arteriam miſerrime torquebat, deinde in pectus deſcendebat, neq; febricula abſiſtebat,imo in dies magis vires capiebat, totumque fere annum cum illis ſymptomatis me infeſtabat. Amatus acceſſit ac velut cum hydra dimicaturus pellendis his reumatis ſe accinxit,quæ multis & uarijs medicamentis, tandē extinxit ac depulit,liberque his malis factus,conualeſcere incipiebam,& è thoro diuturno morbo leuatus ſurgebā,fuit id ſi recte memini Anno M D L. Deinde paucis interiectis mēſib.occupauit me quędam macies, & membrorum omnium infirmitas, quæ me & facie deformauit, & toto corpore ita debilitauit, vt uix pedibus poſſem conſiſtere, ne dicam ambulare. Nam cum pedem humi ſiſtebam, ſtatim me dolor quidam capitis pungens aggrediebatur,vt nihil magis cuperem quam ſedere aut iacere, quam ille ęgritudinem cernens,cum multa prius adhibuiſſet medicamenta, neque proficeret, decreuit decocto radicis cynæ tanto obuiam ire malo,exhibiturus id mihi Aprili menſe anni M D L I I. Nunc autem optime Antoni,quę nam ſit hæc radix,& quomodo inuenta paucis accipe. Nam id me Amatus prius docuerat, de qua radice extat ab illo tractatus editus. In orbis igitur noui nauigatione Synarum regio nuper inuenta eſt, licet olim cognita, de qua Ptolemæus cap.3. ſeptimi libri meminit, & Plinius ſi rite recordor. In ea regione mons quidam eſt, vel promontorium, quo Luſitani applicuerunt, vnde radix illa à ſinaris cyna corrupto vocabulo eſt dicta. Ipſe igitur ad hoc decoctum tanquam ad ſacram anchoram confugit, àquo tamen ego abhorrebam: primum quod perpaucis eſſet cognitum, deinde propter ætatem timebam, ne mihi maxime obeſſet, qui ea de re alios ſenes periculum non feciſſe cognoſcerem, ipſe tamen me magis ad hoc decoctum adhortabatur,ſed fauit fortuna incœpto: nam neſcio quo meo bono fato Armenius quidam nomine Aligian de Tolchat mihi Anconæ ſit obuius, nam & ſi imbecillis pedibus, aliquando tamen domum exibam lætificandi animum cauſa,mœror enim me magnus domi capiebat. Ab illo igitur comiter ſalutatus,qui Italicam linguam callebat,reſpondi humaniſsime,'is à me petijt num medicus eſſem, habebat enim ſocium febri laborantem, cui dixi medico indigere me, neque eſſe medicum, is ſtatim me quo morbo laborarem interrogat, cumq; illi meam ægritudinem longo ſermone aperirem,illico in huius radicis mentionem uenit,& clamans ait felicem & beatum me fore,ſi ſemel illius decoctum capere poſſem,neſciebat enim in Italia

lia venalem inueniri, & narrat mihi quomodo ipſe neruorum contractione,& dolore capitis longo tẽpore laboraſſet,& quomodo in Indiam ad Sinarum regionem mercaturæ gratia exercendæ perueniſſet,& cum ſolito grauius ægrotaret, ab incolis illius regionis, vt illam recentem, & illic naſcentem experiretur, eſt adhortatus,ille dies quindecim illic manſit frondes nunc,modo radicem ipſam deuorãdo,& præter ipſius ſpem,& pręter eorũm opinionem,qui cum eo illo nauigauerant, incolumis breui euaſit,mihique nouem ſe ex eo tempore annos ſemper incolumen fuiſſe ſuo iureiurando confirmauit. redeo inde domum, dico hoc Amato & me illi in omnibus parere eſſe paratum polliceor. Bonis igitur auſpicijs an. M D L I I. April.menſe radicis ſinari decoctum,deo opt.max.auſpice capere incœpi,corpore per ſyrupos deinde per pharmaca copioſiſsime exinanito. Iubebat Amatus illius radicis vnciam in tenuiſsimas bracteas cultro acutiſſ. incidi, & inciſam in urcen fictile cum aquæ fontanæ libris quindecim, inijci, & prunis ſine ullo fumo admoueri, & quoaduſque feruebat donec octo libræ ſupereſſent: quo decocto per linum tranſmiſſo, ſummo mane decem illius decocti calidi vncias ebibebam in patera, qua hauſta bene coopertus duas horas ſudaturus quieſcebam,experrectum verò famuli lineis calidisque ſudarijs totum corpus copioſiſsimo ſudore, qui interdum totum lectum penetrarat, abſtergebant. Mundatus igitur ſudore prudenter ne quicquam aeris per poros ſubintraret, indutus paulo poſt ſurgebam,& in cubili me continebam, ac tandiu deambulabam, quoad mihi prandium afferretur, quod erat quarta capi optimi pars in ſecundo decocto illius radicis cocta, nam bracteæ illæ radicis primi decocti denuo in totidem aquę libris coquebantur,& ita fiebat ſecundum decoctum, quod parabatur,& ad capos elixandos, & quum opus erat ad clyſteria: in prandio erat panis nauticus cum ſaccharo ſubactus,& deinde pane Martio ueſcebar,bibebam autem ex eo decocto quo in mane vſus fueram,quantũ libebat,& interdum vuas paſſas Corinthiacas edebam,à prãdio vero ludis quibuſdam me oblectabam, vel alicuius lepido amici ſermone fruebar, quo tempore tuo ſuauiſſimo colloquio frui uoluiſſem,nam mihi laborem, vt ſæpe feciſti,leuaſſes. Hora deinde xxij. exutus thorũ intrabam, & eãdem pateram bibebam,& ſtragulis obuolutus vt in mane conquieſcebam horam vnam uel plus, & quantum poteram vt in mane ſudabam, abſterſus ſurgebã, interim cœna apportabatur quæ erat ἄϊνυ κρέως, edebam vel pruna Damaſcena,vel vuas Corinthiacas,

aut

aut pyra aſſa cum ſaccharo, eodẽ quo in mane potus uſus & pane, aliquando amigdalas aut Martium panem uorabam. Decocti illius guſtus qualis erat ſi quæris, lac recens mihi bibere videbar, & ita poſt vnum diem aſſeruatum, vt lac aceſcit, color eſt, quando eſt bene decoctum vini quod rubellum uocant. Guſtu itaq; ſuaue utrunque decoctum erat, & uiſui delectabile, inter edendũ & cœnandum potu utebar remiſſe calido, poſt cœnam altera un cia tenuiſsime incidebatur & in aquam coniecta ad ſequentẽ lucem parabatur, & alligata illa heſterna uncia in panniculo lineo, ſimul cum illa nouiter inciſa ne ſimul commiſcerentur coquebatur, & aliquando in minoris aquæ quãtitate tertio coquebatur, cuius tibi radicis miraculum ſcribam. Ego enim qui duratam aluum per uiginti annos habebam, & qui raro ſine clyſtere egerebam, nunc ſolo illo tertio, imo nonnunquam ſexies radice eadẽ decocta cũ oleo pauco & ſale magis mihi proficere uideor, quã ſi ſumpſiſſem pharmacum, ita omnes malos humores expello, quo clyſteris genere etiã nũc feliciſsime utor. ſed redeo ad priora. hoc decocto xxiiij. diebus uſus fui, quo tempore duas radicis libras abſumpſi, & ita totam curationem abſumpſi. Quid multis moror poſt abſumptam radicem, cœpi optime habere, nam ſomnus pene ablatus rediit: quod comedo nulla uentriculi difficultate bene concoquo, non tantum ut prius expuo, rediit uultus color, rediere amiſſæ uires, vt me breui ab orci faucibus ereptum cognouerim. vtebar tamen poſtea hac victus ratione, vinũ eo decocto diluebam, & eodem carnes elixabãtur, in ſero carnibus paucisſimis, aut nullis intercœnandum utebar, qua uictus ratione per menſem ſeruata, amiſſa omnia recuperaui, quem cum multi antea deformatum, & pene perditum uidiſſent, tunc uero ita inſtauratum mirabantur, & ita meo exemplo aliqui idem decoctum cœpere. Ita igitur ſanus Dei optimi maximi beneficio & Amati ſtudio, bene ualeo, & corporis officiis ſanus utor ſalubriter, & poſthac melius me habiturum ſpero. Hiſtoriã non epiſtolam texui, neq; eam legere grauaberis, ſcripſi enim tum ut tibi meæ ſanitatis cauſam planè redderẽ, tum ut uirtus Amati noſtri dignoſceretur, cuius commentaria in Dioſcoridem his diebus impreſſa è prælo Scotti dudum prodiere, in quibus ſuam doctrinam late poſt Hermolaum, Marcellũ, Vergilium & pleroſq; alios explicuit. Nolo te meis vlterius nugis obtundere. Tu interea uale, & ualetudini da operã, teq; ſi placet ad noſ, vt te fruamur referto: noſter Io. Bap. Vicellinus tibi S. D. Vale iterum. Anconæ, Idib. Febr. M D L I I I.

AMATI LVSITATI MEDICI

CVRATIONVM MEDICINALIVM SVARVM CENTVRIA QVARTA.

Curatio prima, in qua agitur de inflammatione iecinoris, cum tussi, & sanguinis screatu, aliisq́; symptomatis.



ILIVS Berosij, doctoris magnifici, annos natus duodecim, studio cum deditus sit, totus scabiosus est, nunc vero illi febris continua quædã superuenit, pro qua leuanda, sanguinis unciæ quinque, (cubiti secta uena) extractæ sunt: & uno uel altero interiecto die, pharmacum illi ex rhabarbari infuso, cum casiæ Aegyptiacæ flore propinatum. Cæterum post ebibitum pharmacum, & conuenientem factam euacuationem, uno uel altero interposito die, tussis ingens huic cum sanguinis screatu, & iecinoris dolore superuenit. Nam quando tussiebat, dolor ad iecur respondebat, cum quibus febricitabat, & urinam albam, & aquosam meiebat, quæ omnia inflammationem iecinoris gibbas partes comprehendentem præcipue attestabantur. Diximus autem aliâs, iecinoris gibbas partes, cum thorace communionem habere, ueluti concauam cum stomacho & intestinis. hunc igitur ita male affectum conspiciens, illico post alui excrementa per clysterem deposita, sanguinẽ ex ea vena quæ inter digitos anularem & minimum repit extrahere feci, pondere unciarum quinque: & syrupum hunc illi obtulimus, qui habet. ℞. Syrupi de cicorea simplici unciam unam & mediam, aquarum endiuiæ, cicoreæ ana vnciam unam & mediam, misce, & bibat. Item iecori hoc applicitum fuit emplastrum. ℞. Farinæ hordei uncias tres, santalorum rubeorum uncias duas, rosarum rubearum unciam unam, olei rosati uncias tres, cum decocto endiuiæ & cicoreæ misce, fiat emplastrum & iecori tepidum applicetur, & bis in die innouetur. Victus huic ptisana tantum erat, semine melonis apparata: uel amygdalatum optime concinnatum: potus uero, aqua hordei. A sanguinis missione hic melius habuit, & post quatuor dies à febri immunis uidebatur. Sed pedes illi tumuere, cum quibus lotium album adhuc excernebatur. quibus de

caufis

causis syrupum hunc prædicti uice illi dedimus, & emplastrum quoque mutauimus. habet autem syrupus sic. R. Syrupi de cicorea cum rhabarbaro unciam unam, de duabus radicibus unciam mediam, aquarum cicoreæ, endiuiæ, buglossæ ana unciam unam. Misce & tepidum bibat. Emplastrum uero admotum primi uice sic descriptum habet. R. Farinæ hordei uncias duas, rosarum, absinthij ana unciam unam, lupinorum vnciam mediam, camomillæ unciam unam & mediam, cum decocto cicoreæ & absinthii & camomillæ, fiat emplastrum: adiectis unciis duabus olei absinthini, & altera rosacei: iis autem per triduum perseuerauit, in quibus urina aliquantulum rubricare cœpit, & tunc per scripto syrupo, rhabarbari & agarici optimi nouiter in pastam redacti, utriusque scriptulos duos adiecimus: & concinne paratum pharmacum bibendum dedimus: quod parum retinuit, imò id uomuit, sed eo utcunque egessit, & qualia purgari opus erant, purgata sunt. Sed sequenti die, pedes & crura magis intumuerunt, imò mentula, & testes inflati tunc comparuerunt: de qua re anxij, hinc inde causam scrutabamur. Cæterum omnia hæc symptomata ex aquæ frigidæ multo potu, quam illi Aethiopissa quædam clàm dabat, euenisse assequuti sumus, qua ab negata, breui sanitatem obtinuit. Porro post pharmacum prædictum, huic puero pullum in prandio communis petrosilinis radicibus coctum concedebamus, in cœna uero assum, sed in aurora, ieiuno stomacho confectionis diarhodonis Abbatis, rotulum unum uel alterum gustabat, ac ut dixi, intra quatuordecim dies, pancratice habuit.

S C H O L I A.

PERCVRRIT *Aetius, ex Galeno, sermone decimo suæ medicinæ capite tertio, iecinoris inflammati exacte notas, & eius curationem, apud quem optimus medicus curiose legere poterit; nos uero ea tantum signa & symptomata, quæ in nostro ægrotante notauimus, & percepimus, signauimus: remediaq; quibus ipsum sanum reddidimus, memoriæ mandauimus. Cæterum suadet Galenus libro septimo,* Methodi *medendi, capite tertiodecimo, quod ex ventriculo, & iecinore vitiatis, non temere euacuemus, Sed cum cautione id agamus, ne quid virtuti officiamus, qua de re libro decimotertio prædicti voluminis, capite vigesimo, repudiata aloe, in hoc casu aluum ducere, mercuriali aut vrtica, aut cartamo, aut aliquo talium iubet. Item suadet idem, imo in vniuersa sua doctrina inculcat, quod iecinoris concaua pars semper purgari debet per intestina, gibba vero per renes, & vrinæ vias, pro quo axiomate intelligendo, aduertendum duximus, quod vt eius prima pars vera est, videlicet, pars concaua iecinoris per intestina*

stina expurgari debet semper : ita altera non semper veritatem habet, Ieci noris gibba pars per vrinam euacuari debet : quia quando iecinoris gibbosa pars, quæ cum vena caua commercium habet, multo & vitioso humore referta fuerit, tunc per intestina inanitio fieri debet : si vero mediocri, per vrinarios meatus. Ita autẽ Gal. ipse hæc à nobis intelligenda fore lib. 7. citati voluminis, prope finem voluit, inquiens. A figura vero, indicatio ipsius modi vacuandi excrementi suggeritur, ad hunc modũ: ventriculus vomitu deiectioneq; inanitur: intestina deiectione tãtũ, sicuti etiã iecinoris caua. Renes vero & vesica ac iecinoris gibba, si multo vitioso humore sunt referta, per deiectiones & pharmaca deiectoria (catoterica Græci vocant) expurgantur : sin mediocri per vrinales meatus, Hæc Galenus : per quæ dicta lucida satis euadunt. Porro quum inflammatio iecinoris gibbas parteis occupabat, puer hic vtcunque egerebat excrementa quidem biliosa. Sed vrinam albã & percolatam meiebat, quæ omnia quum hæc scribo, contraria in huius fratre puero quinque annorum, noto : cui iecur dolet, & ictericus fieri incipit, & quæ comedit euomit, & si ea retinet in ventriculo corrumpuntur, ex quibus ructus fumosi æstuosiq;, caliditatem extraneam arguentes consurgunt, & oboriuntur : illi vrina crocea ad nigredinem tendens cernitur. Sed aluus sua sponte non respondet sed balano, aut clismo irritata, quæ omnia concauas ipsius iecinoris partes, affectas esse attestantur, Nam bilis portio quæ ad intestina deriuari solebat, ad gibbas regurgitabat, & inde per vrinam pars excernebatur, vnde stercus album euadebat, & à bile tinctum non videbatur : de qua re cum februarij curationes, attigerimus 1553. multa dicemus, æger vero de quo agimus, Aug. mense ægrotauit 1552. Cæterum ijs iecinorosis, vt mulsa & dulcia varia, inimica sunt, quia breui in bilem abeunt, vt meminit Galenus libro vndecimo Methodi medendi, capite decimonono, ita quæ astringunt multum, vt malum punicum, & malũ cotoneum, huic præcipue qui phlegmonem aut obstructionem in cauo visceris habet, maxime nocent : vt idem docuit Galenus libro decimotertio Methodi medendi capite quartodecimo. Porro tradit Galenus citato libro, capite tertiodecimo, si iecur phlegmone infestatur, exquisitissimo victu est opus : & sequenti capite ijs sic affectis, ex cibis ptisanam concedit, vt quæ sine morsu deterget : ex pharmacis vero, oxymel aqua mistum qua de causa nos, vt vidistis, dicto ordine puerum hunc gubernauimus. Sed aduertendum duximus, quod Galenus libro decimo Methodi medendi, capite quinto, in quo ordinem, quo ægrotantes nutriendi sunt, prosequitur. Inquit, vnaq; salus pleuriticis, tum peripneumonicis, adde etiam synanchicis, id est, qui angina laborant, est ipsum virium robur, non secus vero & quibus vel iecur, vel ventriculum phlegmone obsidet. Nam quod ad phlegmonem, quæ in ijs est partibus spectat, minime plane est cibandum quoad virium infirmitatem vtique sæpe. Ita necessario aut vires resoluentur aut phleg-

mone augebitur. Quibus in verbis suadet Galenus, quando phlegmone prædicta obsidet membra, & æger viribus constans est, tunc morbus vincitur: quia æger ipse absque pleniori victu naturam impediente, perdurare potest, vnde natura tota circa morbum intenta, eum facile vincit, & æger liberatur: recte igitur ijs sic affectis robur virium, vnicam salutem proditum est: Nam si cum prædictis affectionibus vires imbecilles esse contingat, agri maiori ex parte succumbunt, & moriuntur: quia cum imbecilles sint, cibo refici postulant, ad quem conficiendum natura diuertitur, & inde morbus tanquam author absque reo, veluti solus litigans breui vincit, & ægrum in perniciem trahit. Porro tametsi Galenus promiscue citato loco de phlegmone varias partes corporis occupante loquatur, vndecimo tamen libro, prædicti voluminis capite decimoseptimo, in quo eos qui cataplasmatis relaxantibus, & balneo ante vniuersalem corporis purgationem vtuntur, redarguit, suadet tenuiori victu cibandos esse eos qui iecinoris & ventriculi phlegmone laborant: quàm qui pectoris inflammationibus, & vitijs cruciantur: ita enim citato loco ait: Neque enim sicut in iecinore & ventriculo. ita hic quoque, hoc est pectoris phlegmone, tenuissimo victu est vtendum: in illis nanque alimentum concoquitur metusq; est ne ipsis phlegmone laborantibus, neque nutrimentum rite concoquatur, & phlegmone augeatur, in pectus vero tantum alimenti iam concocti peruenit, quantum vni ipsi particulæ nutriendæ satisfaciat.

Curatio secunda in qua agitur de febre continua, cum symptomatis grauibus.

DANIEL Codutus uir sexaginta natus annos, optima tēperatura, & compositione præditus: quum uarijs negotijs, & curis implicitus esset, de renum dolore conqueri cœpit, caput parum dolebat, sed non sitiebat, neque febrem se pati percipiebat, secundo die bolum sequentem deglutiuit, qui habet. R. Pulpæ à cassia nouiter extractæ unciam unam, diasebesten drachmas tres, misce & saccharo excipiantur, & fiat bolus, quem duas horas ante cibum capiat, quo aluus optime respondit. Vesperi vero per vniuersum eius corpus calor intensus percipiebatur, quem & ipse sentiebat, maximo cum colli & capitis dextræ partis dolore: tunc in nocte clyster hic iniectus est illi. R. Aquæ hordei libram unam & mediam, olei rosati, uiolacei ana uncias duas, cassiæ extractæ unciam unam, uitelli oui numero unum, sacchari rubri unciam unam, salis drachmam unam, misce fiat clyster, quo multa quoque euacuata sunt, tunc in aurora renū

dolor

dolor leuatus fuit, & capitis dolor oxyrhodino applicito euanuit. Sed lingua cisa, & arida tunc apparuit, quæ sæpe canna cur ua abstergebatur, & psilii semine humectabatur, sed febris tunc iam intensa palam apparebat, ac ideo sanguinis missio per uenæ basilicæ sectionem, in brachii curuatura, ad uncias septem facta fuit, à qua illico syrupum hunc ebibit. R. Syrupi de succo acetosæ, de endiuia, de buglossa ana unciam mediam, aquarum lactu cæ, endiuiæ, acetosæ, buglossæ ana unciam unam, Misce fiat syrupus, & cum albo oui clarificetur, & pauculo puluere santalorum citrinorum aromatizetur, & frigidum bibat instante canicula, in qua syrupos frigidos febrientibus concedimus, que madmodum Galenus suas solebat potiones febricitantibus, & languẽtibus impartiri. Quarto uero, & quinto die sic satis eger habebat, sexto pharmacum hoc ebibit. R. Foliorum endiuiæ, lactucæ, cicoreæ ana pugillum medium, florum borraginis, bu glossi, violarum ana drachmas duas, seminis acetosæ, lactucæ ana drachmam unam & mediam, tamarindorum vnciã mediam, prunorum pinguium numero decem, omnia in libra una aquæ fontis ad ignem fiat decoctio sufficiens & coletur, tunc. R. Præ dicti decocti uncias quinque, quibus adde mannæ electæ & pin guis uncias duas, rhabarbari optimi drachmam unam & mediam, diacatholiconis drachmas tres, diaphiniconis drachmam unam, pulueris nostri contra uermes scriptulum unum, misce, & fiat haustus unus: quem in aurora bibat, & desuper per horam unam uel alteram dormiat, hoc uero multa per superiora & inferiora purgauit. Septimo sanguinis unciæ due fere per nares illi effluxere, in fine cuius diei, optime æger sudauit, sed non vt eo febris leuata fuerit, quin imo, ut antea grauis & aspera re licta est, quam ægrotus hic grauiter ferebat, imo sequentem no ctem absque somno cum aliquali delirio transegit, qua de causa, ano hirudines duo admotæ sunt, & scapulis fixæ cucurbitulæ siccæ, in aurora uero ab ingesto saccharo rosaceo, & desuper ebibita aqua hordei, iterum in sudorem deuenit, & eum quidẽ priori copiosiorem, à quo neque febris quoque imminuta fuit, sed in idem perseuerabat, cum quibus uirtus cunstabat, & in uri na hypostasis apparebat. Decimo ex se sexies egessit biliosa om nia, liquida, fœtida, putrida, tunc pulsus facti sunt parui & fre quentes, ut homo tunc uita periclitaretur. Sed uesperi facies reddita est bona, & pulsus bonus, & appetitus bonus. Vndeci mo urina subalbida apparuit, & nocte antea non dormiuerat, imo delirauerat, & bis sua sponte egesserat, tunc in gutture ulce

ra conspecta sunt, à quibus delirium ortum trahebat. Cæterum quum remediis necessariis & sæpe à nobis inculcatis, contra ea uteremur, breui sanitati restituta fuere, & æger ex toto liber: diuersionibus tamen & frictionibus, pro eo iuuando, nostris monitis asistentes utebantur. Aer frigidus & humidus arte redditus erat, in quo ægrotus hic uigebat, talis qualis à Galeno, decimo Methodi medendi libro, capite octauo desideratur, què quiuis medicus parare nouit, præcipuæ aquæ putealis frigidisimę irrigationibus: & ex ea paratis fonticulis ex alto currentibus, multis fruticibus, & arborum frigidarum ramis consitis, tum aquæ rosaceæ & aceti rosacei irrorationibus, ueluti multis aliis similibus. Cibus huic ptisana, uel amygdalatum, aut lactucæ cauliculi sacc haro confecti, aut pruna Damascena, aut cerasa acria saccharo incrustata, aut per se ad solem exiccata, prioribus diebus fuerunt. Postea uero ius pulli lactuca vel endiuia, aut acetosa, uel agresta, alteratum, ex eo parata panatela, dein ex pullo paratum contusum ptisanæ mistum, cui semina frigida, & quandoque albi papaueris, ad somnum cōciliandū inijciebatur, demum carnes ipse pullorum in cibi usum illi uenerunt, potus hordeacea, cum iulebo uiolaceo, aut granatotorum uino, per totum morbi decursum fuit, à vino uero meis monitis semper abstinuit, neque eo nisi post morbi uniuersalem declinationem usus est. Cæterum, omnia particularia percurrere, vt lectori tædiosum, ita ea tantum quæ nobis satis illi esse uidentur, literis mandamus.

Curatio tertia, in qua agitur de quodam qui frequenter sternuit.

CAROLVS Vccilinus, iuuenis Florentinus, annos natus uiginti, ita frequentibus & asiduis sternutamentis per interualla dedecoratur, ut non solum ab ipsis sternutamentis grauiter molestetur, sed etiam ob ea hominum frequentiam fugiat. Is igitur tantum malum à se reiicere cupiens ad me venit, qui tunc ita multum coram me sternuit, ut morbi sui rationem reddere, etiam si tunc posset, non esset opus. Ego igitur tantum malum ac uitium, iuuenem dedecorans cum considero, remedium aliquod, quo liber euadat, animo rimor. Sed cum hoc inquiro, ecce se mihi offert celebratisima, sed breuis Hippocratis sententia, aphorismi quinquagesimisecundi, libri septimi Aporismorum.

morum: vbi inquit, Sternutamentum fit ex capite, cerebro cale facto, aut humectata capitis parte inani. Aer enim intus contentus extra erumpit, sonat autem, quoniam per angustum ipsi est exitus. Hippocrates ijs verbis, vt Galenus in enarratione notat, de eo solo sternutamento agit, cuius generationis principiũ est, naturæ motus spiritum flatuosum ex capite excernere appetentis, & eius duas causas assignat, calorem nimirum & humorem. Calor autem humorem rarefacit, & in flatus cõuertit, quos subinde natura per sternutamentum expellit. Nam humor prę ter se solus in capite contentus sufficiens non est sternutamentum efficere ut Galenus sapientissime notat. Calor igitur dissol uens, & in humorem agens, ac ipsum in flatus uertens, sternutamentum facit, vt huic euenit iuueni, natura bilioso, sanguinem crassum admodum habenti, cuius uapores calidi ad caput delati sternutamenta gignunt, à quibus tandem infestatur, angustiatur & perturbatur iuuenis hic, quem vt ab hoc morbo liberaremus, ex iecoraria uena brachii dextri, sanguinis uncias sex extrahere fecimus, ac epotis quinque refrigerantibus & sanguinem alterãtibus syrupis, leue quoddam pharmacum illi propinauimus, à quo sequenti die, capite raso, illi emplastrum hoc admouere faciebamus. Reci. Medullæ interioris cucurbitæ pistæ uncias tres, farinæ hordei vncias quatuor, portulacæ pugillum vnum, oua integra numero duo, cum oleo rosaceo & de salice, pauco adiecto aceto, in mortario misce, & fiat emplastrum. Item per nares oleum hoc attrahebatur. Recip. Olei rosarum, de cucurbita, de nimphæa ana vnciam mediam, Misce & ex manu naribus attrahat æger, aut per eas inijciantur, quibus & caput emplastri uice illinire optimum est. Sed interea hæc fiebant: æger ex nimpheę floribus saccharum paratum conditum, conseruam dictam, singulis diebus, singulas vncias ieiuno stomacho comedebat, ac optimo uictu proposito, sanus intra quindecim dies euasit.

SCHOLIA.

MEMINIT *Aristoteles, problemate quadragesimosexto, libri vigesimi, quod cum quis paratus ad sternutationem, oculum fricuerit, sternutamentum in totum leuabit, aut saltem minuet, quia flatus in sternutamentum venturus, frictione illa, aut difflatur, aut ad oculum diuertitur. Aetius vero cap. vlt. libri sexti, docet, si ab vtraque nasi parte iuxta magnos oculorum angulos venas sitas digitis compresseris, sternutationem sedabis. Item scire decet, quòd qui coitui sunt dediti, & ab eo per dies aliquot, abstinuere, & mulierem pulchram contemplantur, aut vident, breui in sternutamenta labuntur: sed sternutamenta hac coitus facile soluit, hoc*

 enim

enim consilio præmunitus quidam, qui ad principem simul cum vxore stantem, accedebat, & sæpe frequenti sternutamento dedecorabatur, liber euadebat. Paulus Aegineta libro tertio suæ medicinæ, capite vigesimoquarto, vbi sternutamentum frequentius est, inquit, medicamento sedari debet: infunditur nardinum, vel rosaceum, vel glycelæum: iamq; odorem mouent, sternutamenta sedant, anisum, ocimum, stipulæ cõtusæ: sed ante hæc omnia, caput desiccãdum est, smegmatis ex nitro, & pumice factis, vel etiam asclepio vocato vtendum: & Constantini sapone, & sale Cappadocico, & similibus. Aetius vero, libri sexti capite vltimo, eadem fere dixit, quibus & plura alia addidit, sed vterq; ocimum redundantes sternutationes sedare fatetur: quibus ex directo Dioscorides libro secundo De medica materia, capite 129 contrariatur: cum dicat, Ocimum, olfactu per nares attractum, copiosa excitat sternutamenta: potest idem & ocimi herba, hæc ille, quæ ex directo Paulo, & Aetio contrariantur. Auicenna vero hæc animaduertens, secundo Canonis sui libro, capite de Bedarungi, id est, ocimo, inquit: Ocimum suo odore sternutationes mouet, proinde si sternutamenta à calore aut repungente euenerint, ocimum fugere decet. Cæterum si sternutamenta, à re obstruente originem traxerint, tunc vt medicamento subtiliante, & incidente, ac arcta & obstructa aperiente, vti expedientissimum erit. Cæterum ab obstructione sternutamenta irritari posse, vere prodit Auicenna, & eius sequaces, præter quas citatas causas, sternutamenta varijs alijs, concitari nouimus, vt si quis pinis & festucis nares infestauerit, quoniam ex illis narium musculi ad concussionem & expulsionem stimulantur: item quando cum tussi spiritus deorsum veniens ad naris meatus pertingit, sternutamentum incitatur, id quod fortiter tussientibus quotidie euenire percipimus: non minus quæ cerebrum plus iusto pungunt, vel calfaciunt, vel quomodolibet irritant, sternutamenta prouocant, vt radij solares, piper, sinapis, euphorbium, castoreum, & similia. Porro Isach Israelita ne ab hac chorea eliminetur, succum ocimi à proprietate sternutamenta sedare scriptis mandauit, est autem Isach hic, idem author, qui mutato nomine Aliabas dicitur, vt ex operibus constat.

Curatio quarta, in qua agitur de alopecia, hodie vero & indubitato morbi Gallici signo.

MVLIER nobilis, quæ ad mare habitat, pulchra si qua altera: ingenti febre correpta est, quam per integrum diem passa fuit, sequenti die rauca facta, syrupum ex capillo Veneris, & glycirrhiza ebibit, tertio febris desiit, sed paucis alijs interiectis diebus, alopecia, hoc est, capillorum defluuio, vera & indubitata ad morbum

morbum Gallicum uia,laborare cœpit, demum ut morbo Gallico affecta,curata fuit, & ad sanitatem integram reducta. Cæterũ tametsi Galenus lib. vndecimo, De simplicium medicamentorũ facultatibus,capite de pinguedine & adipe,dicat uere esse proditum, vrsinum adipem alopecias curare, quo tamen probatiora medicamenta ipse habebat: nos huic ursorum adipi, multũ pro hoc curando uitio,& pilis gignendis tribuimus,experti enim sumus,inter præcipua huic rei facientia remedia,adipem hunc primatum habere.

Curatio quinta, in qua agitur de febre continua.

IACOBVS Beniuinisti, mercator Aulonensis,iuuenis viginti quinque annorum, temperatura sanguineus: hoc eodem tẽpore quum febre continua corriperetur, & lotium crassum & rubrum emitteret,illico illi interna cubiti secta fuit vena,& sanguinis vnciæ octo extractæ: in nocte non dormiuit, sed multa biliosa uomuit,in aurora uero sequentis diei, ad eum reuersus, & febrientem ipsum inueni, & vt primo grauatum: tunc pulsus magnus illi erat,& capitis & costarum grauedo,quibus indiciis, iterum totidem sanguinis vncias fluere feci, à qua sanguinis missione,biliosa uomuit,multa crocæa,& amara: post quæ multum sudauit,& à febri immunis mansit,quarto uero,post syruporum alterantium ebibitionem, & concoctionem in lotio apparentẽ, & febris fere ex toto expulsionem,pharmacum hoc propinauimus: & pancratice habuit,pharmacum ita habet. Recip. Mannæ electę vnciam vnam & mediã,syrupi rosati solutiui vncias duas, rhabarbari optimi drachmam unam & mediam, in decocto florum & fructuum fiat haustus vnus, detur in aurora frigidus, & desuper paululum dormiat. Cæterum post horam, pharmacum in totum vomuit,sed quater egesit, & optime se ualere dixit,sequentibus tamen sex diebus saccharum rosaceum Neapolitanũ, ieiuno stomacho comedit, & aquam endiuiæ stillatitiam desuper ebibit.

Curatio sexta, in qua agitur de vulnere in capite.

VOLLIVS lanio,à quodam milite in capite,magno vulnere spata colubrina, siue undulata dicta, vulneratus fuit: erat autem vulnus magnum capitis lateri inflictum,sed meninges nõ attingens: sequenti die,præsens ipse,vulnus rasorio acuto secũ-

enim consilio præmunitus quidam, qui ad principem simul cum vxore stantem, accedebat, & sæpe frequenti sternutamento dedecorabatur, liber eua debat. Paulus Aegineta libro tertio suæ medicinæ, capite vigesimoquarto, vbi sternutamentum frequentius est, inquit, medicamento sedari debet: infunditur nardinum, vel rosaceum, vel glycelæum: iamq; odorem mouent, sternutamenta sedant, anisum, ocimum, stipulæ cõtusæ: sed ante hac omnia, caput desiccãdum est, smegmatis ex nitro, & pumice factis, vel etiam asclepio vocato vtendum: & Constantini sapone, & sale Cappadocico, & similibus. Aetius vero, libri sexti capite vltimo, eadem fere dixit, quibus & plura alia addidit, sed vterq; ocimum redundantes sternutationes sedare fatetur: quibus ex directo Dioscorides libro secundo De medica materia, capite 129 contrariatur: cum dicat, Ocimum, olfactu per nares attractum, copiosa excitat sternutamenta: potest idem & ocimi herba, hæc ille, quæ ex directo Paulo, & Aetio contrariantur. Auicenna vero hæc animaduertens, secundo Canonis sui libro, capite de Bedarungi, id est, ocimo, inquit: Ocimum suo odore sternutationes mouet, proinde si sternutamenta à calore aut repungente euenerint, ocimum fugere decet. Cæterum si sternutamenta, à re obstruente originem traxerint, tunc vt medicamento subtiliante, & incidente, ac arcta & obstructa aperiente, vti expedientissimum erit. Cæterum ab obstructione sternutamenta irritari posse, vere prodit Auicenna, & eius sequaces, præter quas citatas causas, sternutamenta varijs alijs, concitari nouimus, vt si quis pinis & festucis nares infestauerit, quoniam ex illis narium musculi ad concussionem & expulsionem stimulantur: item quando cum tussi spiritus deorsum veniens ad naris meatus pertingit, sternutamentum incitatur, id quod fortiter tussientibus quotidie euenire percipimus: non minus quæ cerebrum plus iusto pungunt, vel calfaciunt, vel quomodolibet irritant, sternutamenta prouocant, vt radij solares, piper, sinapis, euphorbium, castoreum, & similia. Porro Isach Israelita ne ab hac chorea eliminetur, succum ocimi à proprietate sternutamenta sedare scriptis mandauit, est autem Isach hic, idem author, qui mutato nomine Aliabas dicitur, vt ex operibus constat.

Curatio quarta, in qua agitur de alopecia; hodie vero & indubitato morbi Gallici signo.

MVLIER nobilis, quæ ad mare habitat, pulchra si qua altera: ingenti febre correpta est, quam per integrum diem passa fuit, sequenti die rauca facta, syrupum ex capillo Veneris, & glycirrhiza ebibit, tertio febris desiit, sed paucis aliis interiectis diebus, alopecia, hoc est, capillorum defluuio, vera & indubitata ad morbum

morbum Gallicum uia,laborare cœpit, demum ut morbo Gallico affecta,curata fuit, & ad sanitatem integram reducta. Cæterũ tametsi Galenus lib. vndecimo, De simplicium medicamentorũ facultatibus,capite de pinguedine & adipe,dicat uere esse proditum, vrsinum adipem alopecias curare, quo tamen probatiora medicamenta ipse habebat: nos huic ursorum adipi, multũ pro hoc curando uitio,& pilis gignendis tribuimus,experti enim sumus,inter præcipua huic rei facientia remedia,adipem hunc primatum habere.

Curatio quinta, in qua agitur de febre continua.

IACOBVS Beniuinisti, mercator Aulonensis,iuuenis uigintiquinque annorum, temperatura sanguineus: hoc eodem tẽpore quum febre continua corriperetur, & lotium crassum & rubrum emitteret,illico illi interna cubiti secta fuit vena,& sanguinis vnciæ octo extractæ: in nocte non dormiuit, sed multa biliosa uomuit,in aurora uero sequentis diei, ad eum reuersus, & febrientem ipsum inueni, & vt primo grauatum: tunc pulsus magnus illi erat,& capitis & costarum grauedo,quibus indiciis, iterum totidem sanguinis vncias fluere feci, à qua sanguinis missione,biliosa uomuit,multa crocæa,& amara: post quæ multum sudauit,& à febri immunis mansit,quarto uero,post syruporum alterantium ebibitionem, & concoctionem in lotio apparentẽ, & febris fere ex toto expulsionem,pharmacum hoc propinauimus: & pancraticè habuit,pharmacum ita habet. Recip. Mannæ electę vnciam vnam & mediã,syrupi rosati solutiui vncias duas, rhabarbari optimi drachmam unam & mediam, in decocto florum & fructuum fiat haustus vnus, detur in aurora frigidus, & desuper paululum dormiat. Cæterum post horam, pharmacum in totum vomuit,sed quater egessit, & optime se ualere dixit,sequentibus tamen sex diebus saccharum rosaceum Neapolitanũ, ieiuno stomacho comedit, & aquam endiuiæ stillatitiam desuper ebibit.

Curatio sexta, in qua agitur de vulnere in capite.

VOLLIVS lanio,à quodam milite in capite,magno vulnere spata colubrina, siue undulata dicta, vulneratus fuit: erat autem vulnus magnum capitis lateri inflictum,sed meninges nõ attingens: sequenti die,præsens ipse,vulnus rasorio acuto secũ-

dum longitudinem,veluti altero ex latere secundum crucē adapertum fuit,& pericraneum optime cum rasorio,tum vnguibus à craneo separatum: tunc vt primo vulnus ipsum oui albo tractatum fuit. Cæterum quarto die craneum scalpro rasorio secundum vulneris longitudinem ad diploen usq; rasum fuit,neque enim ad īferiora,hoc est,ad meninges deuenire opus fuit, cum vulnus penetrans non erat,tametsi in similibus semper per uenire securius sit,quod vulnus tunc oleo omphacino curatum est: quo solo, quidam per omnia vulneris tempora quousque coalesceret uti contendebat: sed nos illi obuiam fuimus, ac sequentibus octo vel decem diebus rosaceo oleo completo, oui vitello adiecto,vulnus curari fecimus: veluti postea mundificāte siue abstergente medicamine, superimposito splenio ex unguento gratia dei,aut à betonica dicto,aut aureo chirurgico, & vltimo, ceratum ex betonica ad exiccandas humiditates, & eas absumendas,ac caput roborandum, & cicatricem inducendam, superimpositum,ad aliquot dies mansit: in quibus ossicula quædam foras exiere: fuere autem curationis omnes dies triginta quinque, sed mente exciderat,quod ex brachio vulnus respiciēte,sanguinis uncias quinque, primo die illi extrahi fecimus: simul, quod sexto ex cassia Aegyptiaca bolum purgatorium deglutiuit: præbibitis syrupis frigidis, corpus alterantibus, & caput respicientibus,vt rosaceo de endiuia, buglossa,borragine & similibus.

Curatio septima, in qua agitur de icteritia absque febre, eueniente.

PEROTII à Monte sancto filius, annos natus decem vigente æstu,non præcedente febre,aut morbo aliquo, totus palluit,& ictericus factus est: optime comedebat,& bibebat,sed oris amaritudinem sentiebat, hic quum ex syrupo rosaceo solutiuo dicto, vncias tres cum totidem aquæ cicoreæ dilutas biberet,illico sanus euasit: egessit autem optime: sed quinque sequentibus diebus,ex vnguento santalino illi iecur illinebatur, & conditum ex acetosa,ieiuno stomacho comedebat, & desuper parū aquæ endiuiæ bibebat.

Curatio octaua, in qua agitur de erysipelate phlegmonoso, faciem fœdante.

VIR ex monte Saranano, iuuenis fortis & potens erysipe-

late phlegmonoſo uniuerſam faciem apprehendente, laborat, ad quem accedens ipſe inſolitum ruborem illum cum maximo tumore faciem fœdante, conſidero, cum quo & febriebat, & dolebat, & angorem anxietatemque ferebat: quibus de cauſis protinus ex externa capitali dicta vena, ſanguinis vncias octo extrahere feci, & ſyrupum hunc ebibere. Recip. Syrupi nenupharini, de ſucco acetoſæ, roſati ſimplicis ana vnciam mediam, aquarum nenupharis, lactucæ, portulacæ ana unciam vnam. Miſce, & eum frigidum bibat, & ſingulis diebus ſequentibus iteret: porro tenui uictus ordine inſtituto, & abſtemio facto ægrotante, ac de alui correſpondentia cura habita; ſupra locum affectum ſic primo impoſitum fuit. Recip. Succi lactucæ, vmbilici Veneris ana partes æquales, portulacæ partis vnius medium. Miſce, & eo pannus lineus imbutus ſupra locum affectum imponatur, & ſæpe innouetur. Sunt autem eryſipelati conuenientia refrigerantia, libro quartodecimo Methodi medendi, à Galeno citata: hęc, ſolanum, ſemper uiuum, portulaca, vmbilicus Veneris, pſylliũ, altercum, lactuca, intybum, paluſtris lenticula, cerata, ex aqua ad modum frigida alterata, & alia ſimilia: quibus tu adde, uiolariã, folia cucurbitæ, melonis, melongenæ, tam vulgaris quàm ſpinoſæ. Verumenimuero eryſipelas phlegmonoſum nõ tantam expoſcit pro ſui curatione frigiditatem, quantam purum eryſipelas, & eo magis faciem occupans, & capitis partem. Periculum nanque minatur ſi ab externis partibus ad internas tranſmutetur: quod Hippocrates libro ſexto Aphoriſmorum monuit, cũ dicit: Eryſipelas ſi ab externis partibus ad internas tranſmutetur, malum: ab interioribus uero foras, bonum: animaduertant igitur medici, ne cum eryſipelas, membrum externum & ignobile obſidens, curare conantur, cum ad nobile internum refrigerantibus & propellentibus medicamentis intempeſtiue applicitis, retrocedere faciant, frigidis autem & humidis potiſsimũ eryſipelas curari debet: vt Paulus ex Galeno dixit, & nos ſecunda Centuria memoriæ commendauimus. Quarto die bolum ex electario à pſyllio compoſito & catholico, rhabarbaro adiecto, & portiuncula diaphiniconis cum ſaccharo concinnatum deglutiuit, & inde melius habere cœpit: tũc uero quum faciei inflammatio mitior reddita eſſet, ad emplaſtrum compoſitum ex farina hordei, ſeminis lini, fœnugræci, adiecto ibiſco, & camomillæ puluiſculo, cum oleo roſaceo & camomillino, deuenimus: & tandem breui ſanitatem adeptus eſt.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

SANGVINIS missionem, Paulus Aegineta libro quarto suæ medicinæ capite vigesimoprimo, pro erysipelate curando admittit, Galenus vero eam abnegat, libro decimoquarto Methodi medendi, tum libro artis curatiuæ ad Glauconem: veluti varijs alijs suæ doctrinæ locis, quos tu sic concilia: Paulus in erysipelate phlegmonoso faciem & caput potissimum occupante sanguinis detractionem per venæ sectionem admittit, Galenus vero in puro siue exquisito erysipelate, ab Auicenna spina dicto, eam abnegat: præcipue sanguinis missionem, quam euacuationem appellamus: nam diuersiuam, vt Gentiles tradit siue parcam & retrahentem, non negat, imo libere admittit, vt Centuria secunda, si recte teneo quoque dixi.

Curatio nona, in qua agitur de carbunculo, antrace dicto, sæuo & maligno: palpebram oculi inferiorem præcipue inficiente.

HVIVS socius, iuuenis fortissimus, obesus, carnosus & musculosus, carbonem in palpebra inferiori oculi sinistri tunc passus est: adeo sæuum & truculentum, vt mihi sæpe alios uidenti, admirationi fuerit. ad hunc igitur tertio die accedens, eum sic lecto decumbentem comperio: habebat nanque (ut dixi) in palpebra sinistra pustulam, & eam quidem magnam: sub qua crusta ceum vlcus nigricans postea (ut solet) comparuit, quo in loco dolor grauis in ægrum ipsum sæuiens, ac si uinculis fortiter particula constringeretur, erat: cum quibus febris quæ semper carbunculum comitare solet, continuo affligebat. Illico igitur accersito vulnerario, ex cephalica uena, in brachij curuatura locũ affectum respiciente, sanguinis vncias decem extrahi feci, & vesperi totidem, ac supra locum affectum emplastrum hoc applicitum fuit. Recip. Arnoglossi, lentium, panis furnacei singulorũ partes æquales, in aqua coquantur, & in mortario parũ tractentur: cui adde scabiosæ optimè pistæ alteram partem. misce, & supra carbonem admoue. Paulus uero in iis non venenosis carbonibus ex malo punico acido in aceto cocto, quoad tabuerit, emplastrum superimponendum iubet: cui postea ut solet subscripsit Auicenna. Cæterum post admotionem citati emplastri, adiacentes partes ex vnguento defensiuo, à bolo Armeniaco dicto, præmunitæ sunt, linteolo ex oxycrato superimposito. Sequenti die, morbus nõ remittebatur, sed magis urgebat: qua ratione iterum sanguis ex prædicto loco, abunde fuit extractus, &

locus

locus affectus profundioribus vulnusculis scarificatus : ac tepēte marina aqua lauatus. demum, vt multa paucis concludam, ita morbus increbruit, vt hominis caput cum facie giganteum fuerit redditum, adeo ut ad plures dies non uiderit : tunc cauteria quinque actualia, hoc est, candēte ferramento illi imposita sunt, duo cultelaria dicta, secundum capitis longitudinem ad latera sincipitis : alterum rotundum, in medio sincipitis, non procul à loco ubi terminantur capilli, ad craneum usque penetrans : alterum ad mandibulam affecti loci, alterum uero supra ipsum crustosum ulcus. Sed ne tibi duriusculum hoc factum esse uideatur, audi : ex tribus locis in capite ustis, ichores citrini malignitatem præse ferentes exiere, vt facile credere esset, huius caput in gangrenam breui uenturum, ni ita præsentaneo hoc remedio, vteremur. sequenti uero die, & ichores exibant aquei, citrini : sed caput & cætera membra detumesieri cœperunt, quod opus refrigerantibus medicamentis nunquam obtinere potuimus : quanquam vt uerum fateamur, nimis frigida & constringētia, in hoc casu periculosissima sunt remedia : quia à membro ignobili exteriori, ad nobile internum morbi fit regressus : tum etiam ob alia quæ Galenus libro decimoquarto Methodi medendi, capite decimo meminit. Cæterum cum crusta illa piscis modo nigricans extirpari, neque ex toto eradicari multis machinamētis fuerit possibile, scalpello incisorio, ad uiuam carnem eam resecare usque fecimus : ac postea paucis abstergentibus & consolidantibus medicamentis curari. Fuit autem fere uniuersa oculi inferior palpebra amota, oculo ipso immuni remanente. Plures alios, antracibus male affectos ægrotantes curauimus, sed qui nō ita sæuiebant carbones, sed inducias præstabant. Auicennæ consilio, emplastrum hoc imponi supra ipsos carbones faciebamus, quod habet Recip. Ficuum pinguium exiccatorum numero octo, fermenti uncias tres, salis drachmas tres. Omnia pistentur, & fiat emplastrum, & supra imponatur : vel hoc aliud, Parisiensibus protritum & familiare. Recip. Farinæ triticeæ uncias tres, mellis boni uncias tres, vitelli oui numero duos, salis drachmas tres. Misce, fiat emplastrum : quod ueluti primum descriptum, carbunculos maturat, & rumpit, & tandem ad medicamētum ex apio vulgari, mundificans dictum, deuenitur : sed, ut dixi, ij carbunculi leues sunt, in quibus hæc operantur. Solemus autē nos sæpe cum primum pustula aut pustulæ sunt disruptę supra ulcus crustosum, medicamenta præpotentia exiccantia imponere, ab eis quæ concoquunt & pus mouent fugiendo, vt suadet Gale-

nus decimoquarto Methodi medendi,capite decimo: quoniam talia medicamenta particulæ putredinem augent: sunt autẽ exic cantia, cataplasmata ex orobi farina oxymelite excepta à Galeno libro secundo artis curatiuæ ad Glauconem capite septimo laudatum,aut ex ipsa orobi farina,& lolii,& fabarum cum oxymelite paratum,vt sequenti capite nono prædicti voluminis idẽ Galenus commendat: vel trochiscus Musæ medici antiquissimi,vel Andronis,vel Passionis,uel Polyidæ:qui trochisci,& medicamenta ut recte supra imponantur, sapa uel uino dulci, uel oxymelite,exquisitissime triti, ad mediocrem crassitudinem ue luti sordium,reduci debent. In summa,si hæc non conferunt,& ulcus cum putredine incedit,ad Aegyptiacum vnguẽtum deuenimus: quod si non iuuat, ad arsenicum uel calcem viuam, aut sandaracham,confugimus: & demum ad candens ferramentum, semper supra scaras,crustas ab igne contractas, dictas, butyrum recens aut pinguedinem porcinam,aut ex oui uitello & pingue dine aliqua paratum vnguentum: aut ex prædictis & malua emplastrum concinnatum imponentes: veluti plura alia,quæ Gale nus libro secundo artis curatiuæ ad Glauconem capite nono,ci tat & studiosus percurrere poterit. Cæterum vt lector, trochiscorum memoratorum descriptiones facile habeat, placuit subiungere: & eo magis quia Galenus pręcitatis locis & varijs aliis eorum,multam & crebram faciat mentionẽ. Ita igitur apud Ga lenum libro 5. De compositione medicamentorum κατὰ γένη,horum pastillorum descriptiones habentur, in quibus adnotãdum duxi,quod in nonnullis codicibus,vice denarij decussatur* stella hæc,cuius vice drachma recte imponitur. Verbi gratia: cytinorum pondo decem,quod est,denarium pondo decem: sed tu clarius dicas, drachmas decem.

Pastillus Andronis.

Cytinorum,id est,florum maligranati,denarium pondo decem. Aluminis scissilis, denarium pondo quatuor, calcanthi, denariũ pondo duodecim,myrrhæ,denarium pondo quatuor, thuris, aristolochiæ, Galliæ immaturæ singulorum denarium pondo octo: & ut Eraclidi Tarentino placet, salis ammoniaci, denarium pondo quatuor: passo excipiantur.

Polyidæ sequens pastillus, sphragis dictus.

Malicorij, id est, corticis maligranati, denarium pondo sex, myrrhæ denarium pondo octo, aluminis scissilis denarium põdo quinque, thuris denarium pondo quatuor, calcanthi denarium pondo trium,fellis taurini denarium pondo sex: uino dul ci

ci excipiantur. Præter has uero Andronis, & Polyidæ pastillorum descriptiones, Galenus alios quoque pastillos illis tributos signauit.

Musæ medici antiqui remedium.

Aluminis scissi, aloes, myrrhæ, calcanthi, pondo denarium sex: croci, crocomagmatis, singulorum pondo denarium triū, citini, pondo denarium quatuor: mulso ex falerno facto assumuntur. Cæterum Galenus citato libro prope finem ad carbūculos exquisitissima quæque remedia inuestigans, ita prodit: Carbunculus ulcus est crustam cito cum inflammatione totius partis circundatæ valida faciens, ut & febres uehementes & extrema pericula inferat: quare ipsi crustæ ualens medicamentum imponere oportet, & ex ijs quæ ad nomas supra dictum est, conducere: circumpositas autem partes cataplasmatis fouere: quæ æqualem uim occupant, vt repellāt, & mediocriter refrigerent, & digerant. Verum de cataplasmatis in proprio libro dictum est: nunc Asclepiadis pharmaca percensebimus.

Ad Carbunculos medicamenta ab Asclepiade prodita.
medicamentum Massaliote.

Hoc medicamentum ciuitati prodidi, quod carbunculi abundarent, & multos perderent. Chrysocollæ, nitri tosti, lapidis asij, arsenici, sandarachæ, misyos tosti, chalcitidis, aluminis scissi, diphrygis singulorum denarium pondo quatuor. Trita seorsum omnia simul in uas æreum Cyprium reponimus, dum usus poscet, imponimus, apprimentes specilli latitudine, donec carbunculus nigrescat: deinde supra ponimus infra scriptū uiride, quod ita habet: thuris, æruginis rasę, squamæ æris singulorum denarii pondo unius, aluminis scissi, obolos quatuor, salis ammoniaci obolos quatuor, ceræ denarium pondo septē, & obolos quatuor, resinæ pityinæ aridæ denarium pondo quindecim, olei ueteris heminam unam: arida in sole cum aceto teruntur, quæ liquefieri possunt, liquantur, & immittuntur, ubi rursus contuderis, assumens utitor apud Demosthenē Massaliotam, qui pharmacum composuit: olei habet duas heminas.

SCHOLIA.

CARBUNCULUS, *Græcis ἄνθραξ dictus, à sanguine supra modum efferuescente, exustatoue fit, vnde Galenus libro secundo De differentijs febrium, capite nono, inquit: Si sanguis supra modum assetur, pars quidem eius subtilior ac pinguior omnino in flauam conuertitur bilem: qua autem crassior in atram: quod ex ijs tumoribus qui carbunculi appellantur, contingit, nam & in his ex sanguine supra modum efferuescente, ad atra bilis*

lis humorem fit transmutatio: ita autem hoc loco accipi volo atræ bilis humorem, vt qui nondum exquisite in atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit confinio constitutus. Cæterum carbunculis afflicti, necessario febricitant, & in multa mala incidunt: quo factum est, sic afflicti summa diligentia curari debeant, præcipue euacuatione per sanguinis missionem ex vena quæ directe locum affectum respicit: & equidem ad animi defectionem vsque, modo nihil obstet, vt commendat Galenus, libris dicatis, Methodi medendi, & artis curatiuæ ad Glauconem. Victus ratio parca sit decet ad frigidum declinans: veluti syrupi alterantes, ex nimphæa: dictus rosaceus simplex, de cicorea, de acetositate citri, de acetositate limonis, de succo acetosæ, oxysaccharа, syrupus de ribibus & similes, qui in hoc casu recte admitti possunt: post quos pharmacum purgatorium vnum vel alterum damus, secundum virtutis robur & temporis constitutionem. Qui enim tempore pestilenti pullulant carbunculi, ij pestiferi sunt, secum animi deliquium afferentes: cordis tremorem, appetentiæ prostrationem, vomitum, nauseam, febrem pestilentem & delirium: pro quibus curandis, medici scopus eo dirigi debet, vt virium robur seruetur, & venenum extra mittatur, cum emplastris, tum etiam cucurbitulis & varijs alijs attrahentibus remedijs. Sed vnum decet aduertere: quod sanguinis missio semper fieri debet ex loco abscessum respiciente, verbi gratia: si in capite aut ceruice, vel retro aures tumor fuerit, externa cubiti vena humeralis vel cephalica dicta, incidenda est: quod si inflammatio vrgeat interius, sub lingua etiam venæ post illas aperiri debent: quod si vero intermedijs partibus à ceruice ad vsque naturalia tumor proruperit, iecoraria vel communis, si illa non appareat, incidi debet: At si malum inguina obsederit, aut loca illis vicina, tunc vena in talo pedis saphena dicta, præcidi debet: & eo magis si mulier fuerit.

Curatio decima, in qua agitur de urinæ suppreſsione.

PVER illius qui ad hortum prope murum habitat in urinę omnimodam ſuppreſsionem deuenit, adeo ut eius uenter tumidus & eleuatus uideretur ex quibus puer ipſe in uitæ periculum inciderat: ad quem uocatus ipſe, hinc inde inquiro unde morbus originem forte trahere potuerit, tandem poſt longam inueſtigationem inuenio, puerum hunc prope puteum diuerſari, & pedes inde ex aqua madefactos contraxiſſe: quo audito, deprehendo à frigiditate aquæ illius, humorem aliquem inter collum ueſicæ & pudendum contentum, concretum eſſe: unde urinæ exitus impediebatur, qui & ſola frigiditate fieri poterat: non interueniente humore aliquo. Proinde contra morbum

Ag. Anonidis, e pota ad ℥iij vel iiij. opt. valet vt cuti ego expertus sum.

bum sic ordior. R. Parietariam oleo frixam,& eam calidam ad pectinem superimpone, uel inter anum & pudenda, urinam enim cit: uel cepam excauatam accipito, in qua infundito oleum anethinum, uel commune, & ad cineres calidos quoad tabescat, finito, & pistam calidam supra prædicta loca imponito. Alliorum & ceparum restis, minutim cisa, & oleo frixa, ac admota iuuat, oleum lilinum idem pręstat. Sed puer hic quum multa essent tentata, ex oleo scorpionum inunctus, multa minxit, & liber euasit. Radix meu oleo cocta, & pectini applicita, urinam pueris, unice prouocat, familiaris autem radix meu hodię officinis aromatarijs totius Italiæ est. Oua frixa & calida frixorij latitudine inferiori uentri admota, medici Longobardi, pro consequenda opera ista, usurpant. Multa & uaria quæ opus hoc conficere solent, medicamenta, consulto prætermittimus, ut eringij decoctum, tam ueri & aromatici, quàm uulgaris & communis, quod herbarii Itali, frequenter uendunt, & ex eo cum melle idiotæ conditum parant, uictui non ingratum, apij uaria genera, lithospermon, phalaris herba, & eius semen hodie milium solis dictum, saxiphraga, sanguis hircinus, Lapis Iudaicus: & alia fere sexcenta, quæ tam per os ebibita, quàm extra applicita, operantur.

Curatio vndecima, in qua agitur de pituita uiscida, in uentriculi cauitate congesta.

MARGARELLA Scallia mulier biliosa si qua altera, per interualla multam pituitam uiscidam & tenacem in uentriculi cauitate aggerabat, à qua dolorem, & animi & corporis perturbationẽ contrahebat. ad eam igitur ipse vocatus, uidens eam ad uomitum pronam, per quem sæpe pituitam hanc emittere solebat, sic orsus sum. R. Seminis raphani, anethi ana unciam unã. In libris duabus uini dulcis, fiat decoctio sufficiens, facta colatura, adde agarici boni drachmam mediam, oxymelitis unciam vnam & mediam: Misce, fiat uomitorium: quo multum prædictæ pituitæ euomuit, tunc uero, uictu in ordinem dispofito calido & sicco, extenuante & pituitam incidente, syrupos hos illi propinauimus. R. Oxymelitis simplicis unciam unam & mediam, decoctionis hyssopi, maioranę, seminis anisi uncias tres, misce & octies uel decies ieiuno stomacho bibat, præparata uero & extenuata materia, bolum hunc deglutiuit. R. Specierum

Localia

uomitorium

Syr.

Purgans

cierum hieræ Galeni, agarici optimi ana, drachmam unam, rhabarbari electi scriptulos duos, diaphiniconis unciam mediam, cum saccharo misce fiat bolus, detur in aurora, ut decet degluttiendo, quo ut opus erat, purgata est. Cæterum cum rectius ualeret, sed non ex toto morbus eradicatus esset, quia uiæ aliquantulum obstructæ uidebantur, sic perscripsimus. R. Radicum apii, fœniculi, petrosilini, rusci singularum à corde interiori mundatarum, unciam mediam, calami aromatici, cinnamomi ana drachmas tres, herbarum absinthij, hyssopi, pulegij, origani ana pugillum unum, corticum myrobalanorum chebulorum, emblicorum ana drachmas duas, uuæ passæ uncias duas, seminis anisi, fœniculi ana drachmam unam & mediam, in libris septem aquæ fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, facta colatura: adde oxymelitis compositi uncias tres, mellis rosacei colatitij uncias duas, Misce fiat apozema, uel ut aiunt, iuleb longum, & albumine oui clarificetur, & cum speciebus aromatici rosati, aromatizetur, & singulis diebus, in aurora, singulas quinque uncias eius ebibat, ex cuius potu humor satis incisus & extenuatus fuit, & uiæ ac meatus satis aperti & reserati, tunc catapotia hæc pro eo deponendo, deglutiuit. R. Pilularũ de hiera cum agarico scriptulos duos, stomachicharum drachmam mediam, diagridii grana tria, cum syrupo de absinthio, formentur pilulæ quinque, inaurentur, capiat quarta hora ante diem, & dormiat, iis enim quæ purgari debuerant, purgata sunt. Cæterum, exterius uentriculus roborabatur, oleo nardino, uel absinthino, mastichino, de mentha, uel altero iis simili, per se solo uel aromatis misto, adiecto ladano odorifero, resina & cera, prout emplastrum uel unguentum parare decernebamus, sed elapsis multis diebus, post horum usum, culcitrulam ex aromatis semiplenam & serico filo interceptam, uentriculo admouebat, quã semper ac maximum pro stomacho roborando antidotum gestabat, quo in tempore, ieiuno stomacho, conseruam ex floribus roris marini, quæ seplasiarijs, dianthos appellatur, comedebat, uel ex floribus betonicæ, aut saluiæ paratam, quibus omnibus delicatior, & cordialior habetur ea conserua quæ ex floribus arantiorum præparatur, quarum conseruarũ uice, quandoque electarii diapiperonis drachmam unam uel alteram deglutiebat: aut electarij de cinnamomo, aut diagalangæ, aut diamoschi, aut gingiberis conditi, aut aromatici rosati, aut diambræ, aut diacimini, sed cum mulier hæc diues esset, preciosa, & sumptuosa medicamenta illi describebamus:

mus: decreueramus autem nos, si ijs non recte ualeret, ad thermarum aquas eam mittere: quarum usus, Paulus Aegineta libro quarto suæ medicinæ pro curanda elephantiasi meminit. Cæterum, cũ optime & basilice ijs citatis habuit, cætera respuit.

Curatio duodecima, in qua agitur de fluore muliebri, uteri ῥευματισμῷ, dicto.

HVIVS filia, puella annos nata octodecim, quum eius sororium repente ex apoplexia emortuum uidisset, illico in syncopim lapsa est, pro qua ab hoc tam graui symptomate, recuperanda: mulieres assistentes multa machinatæ sunt, inter quæ cucurbitæ fœmoribus applicitæ recensentur. Cæterum, ab hac afflictione leuata puella, intra biduum per uteri os illi sanguis uiuidus effluere cœpit, qui succedente tempore multus fluxit, rubricans semper tamen, quem mulieres ob cucurbitulas femoribus affixas originem traxisse contendebant, quia uteri uascula plus iusto laxata erant. Ad hanc igitur uocati nos, ex brachii iecoraria uena, sanguinis uncias sex illi educi illico fecimus, & ad mammas cucubitulæ sunt affixæ: quia Galeno teste libro tertiodecimo, Methodi medendi capite decimonono, ad mamillas cucurbitulas imponimus, quum sanguis ex utero profluit, defixo maxime in ipsis communibus pectoris & uteri uasis, eius ore: & latius libello De cucurbitulis & reuulsione, quæ antea Hippocrates lib. quinto Aphor. aphor. quinquagesimo paucis iis uerbis dixerat: Mulieri si uis menstrua cohibere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone: neque tantum iis usi sumus, sed frictionibus, ligaturis, & auersionibus, a partibus inferioribus ad superiores. Sed quæ per os sumebat, morbo diuturno facto, & per pharmaca vniuerso corpore repurgato, ea erant quæ lotium ciebant, tum etiam, quę uim exiccandi & constringendi habebant medicamenta: quorum syluam centuriis prioribus, prosecuti satis sumus. Sed puella hæc post multa & uaria remedia, quibus per annum integrum usa est, hoc uno sana est reddita, neque amplius in hanc fœdam affectionem recidit, habet autem remedium sic, oui uitellum recentem aqua rosacea exceptum ieiuno stomacho sorbebat, & intra quindecim dies sana & libera euasit. Cæterum album oui prædicta aqua rosacea concussum & ieiuno stomacho ebibitum, non solum ad album fluorem facere, sed gomorrhęam sanare, satis sumus experti,

Perti, ex quo ab albo fluore socrus Petrusij Bergomatis, annos nata quinquaginta, sanata est: ueluti mulier Veneta, quæ ad hortorum portam habitat, sed hæc mastichis parum in albo oui ponebat, plures uero alias, ex semine cidoneorum in iure deglutito, sanatas obseruauimus.

SCHOLIA.

DICITUR *morbus hic muliebris fluor, aut vteri fluxus, qui multum ab immoderata mensium purgatione differt, vnde Paulus Aegineta de ĉte admodum libro tertio suæ medicinæ: seorsum de vnaquaque dicta affectione agit, vt capite sexagemosecundo, & sexagesimotertio prædicti libri videre quis poterit, est autem muliebris fluor, Paulo citato loco teste, vteri defluxus, per quem vniuersum expurgatur corpus. Vnde Galenus libro sexto De locis affectis capite quinto, dixit, Muliebris fluor accidit, vtero haud quanquam male affecto, quum videlicet vniuersum corpus per ipsum purgatur, in hoc itaque fluore, humor in toto redundans corpore, qui magna ex parte serosus & aquosus est, interdum etiam candidus aut pallidus, quandoque vero viuidus sanguineus vacuatur, veluti à vena secta extrahi solet, sed tunc ne quædam in vulua erosio sit excitata, suadet Paulus. Cæterum ex hoc muliebri fluore Galenus vxorem Boethi curauit, præmissa purgatione, aquam ducente, cum decocto asari & apij, vt libro De præcognitione legitur.*

Curatio decimatertia, in qua agitur, de symptomatis ex plenitudine ad uasa dicta, simulq; multo semine genitali abundante, obortis.

HVIVS soror, mulier uidua, iuuenis uenusta & bene compacta, grauatione cum uenarum & aliorum uasculorum distentione, per uniuersum corpus sentiebat, quæ grauedo siue pondus, ex repletione siue plenitudine ad uasa (ut ego puto) eueniebat, quum sanguis sua multitudine, uenas, arterias, & cætera uascula distenderet, in altúq; attolleret, cum quibus rubor non solitus aderat, ex qua sanguinis multitudine, multum genitalis seminis (ut fieri solet) quoque coaceruabatur, unde uniuersi corporis pondus siue grauitas, fastidium, suspiria, anxietas, halyces, & pandiculationes, oriebantur, pro quibus deponendis, ex pedis una uel altera uena, illi sanguis copiose extrahebatur, & ea uictu parco utebatur, & eo quidem frigido, quin etiam abstemia tunc perseuerabat, & uini uice, frigidam bibebat aquam. Cæterum, quum ad aliquot dies melius haberet,

postea

postea in easdem affectiones recidebat, pro quibus penitus tollendis pessi ex mercuriali herba, aut sabina, pulegio, uel origano, aut nepitha, aut antidoto mytridatico, uel theriaca, aut terebenthina parati, ab obstetricibus per os uteri illi immittebantur. Sed quum quoque parum iuuarent, ut nuberet consului: nam Venerē viduis similibus salubrem esse dixit Galenus, libro Artis medicinalis capite 81. sed clarius libro sexto De locis affectis, capite quinto.

SCHOLIA.

EX *plenitudine quæ ad vasa dicitur, vniuersa dicta symptomata originem trahebant: vnde scire licet, quod plenitudo duplex dicitur, altera ad vasa, altera vero ad robur, siue vires. Plenitudo ad vasa duplex habetur, quæ in vnam vertitur, & pro vna tantum reputari debet: nam altera est, quando humores quatuor ex æquo adaucti sunt, altera vero cum sanguis solus abundat, quæ cum priori coincidit, quum fieri nequit vt sanguis abundet in venis, quin cæteri humores cum eo quoque crescant: quum igitur sanguis per se, aut humores quatuor ex æquo aucti fuerint, & venas & arterias distenderint, & eas tumentes fecerint, & ruborem insolitum creauerint, & pulsuum magnitudinem, & corporis grauitatem induxerint, tunc plenitudinem secundum vasorum capacitatem vigere dicēdum est, quæ sanguinis missione copiosa, curari solet. Plenitudo ad robur siue ad vires, ea dicitur quæ vires prægrauat, vel potius quando virtus non operatur pro obiecti ratione: verbi gratia, contineatur pituita optima in ventriculo iuuenis alicuius, in pauca quantitate, non eam tamen ventriculi iuuenilis facultas alteratrix, siue concoctrix virtus dicta, alterare aut concoquere potest: non quidem pituitæ ratione, quia pauca & bona, vt facile à quouis alio mediocriter dispósito ventriculo alteraretur, & gubernaretur, sed ventriculi potius imbecillitatis causa, vnde claret plethoram & cacochymiā, quia vires grauant, plenitudines ad vires dici posse, non tamen econtra, vt ex exemplo à nobis proposito, elicitur. Cæterum, hæc plenitudo ad vires sola virium roboratione curatur. Cacochymia vero ea dicitur plenitudo, quotiescunque vnus humor, vel duo aut tres sua quantitate peccant, vnde cacochymia humorum vitium dicitur. Curatur autem cacochymia purgatione humori superanti accommodata. In summa plenitudo aut est in omnibus humoribus ex æquo, aut in sanguine, & tunc plethora vel plenitudo ad vasa dicitur. Si vero in vno humore vel duobus aut tribus fuerit, κακοχυμία id est, humoris vitium nuncupatur, vt ex Galeno libro quarto, & decimotertio Methodi medendi, & aphorismo decimoseptimo libri secundi Aphorismorum, & libro De plenitudine per difficili & confuso, desumitur. Cæterum, ex abundantia ciborum optimorum, sanguinis optimi multitudo, in corpore bene dispósito gigni solet, à quo & seminis genitalis mul*

tum oritur: quum semen genitale sanguinis in succum (gluten dictum) versi portio sit, quod ab vniuerso deciditur corpore, vt libris De semine legitur, & per venas paruas & minimas ad cauam & arterias (attrahentibus vasis seminarijs & testiculis) venit, & per quatuor vasa, duas venas & totidem arterias ad testiculos deriuatur, in quibus colorem & perfectionem recipit, & inde postea ex epididymide vasa duo nascentia semen ad pudendum efferunt, quæ vasa varicosa, parastatæ appellantur, & iuxta originem testiculum contingunt non tamen ex eo procreantur. Cæterum in fœminis quatuor quoque vasa reperiuntur: per quæ & alia quomodo ad matricem semen deferatur legito Galenum libro De semine secundo, & decimoquarto De vsu partium.

Curatio decimaquarta, in qua agitur de scabie & alopecia.

SIMON prædictarum frater iuuenis septemdecim annorũ, temperatura sanguineus, hoc eodem tempore caput dolebat, & scabiem cum nonnullis papulis patiebatur: nõ febricitabat, sed quandoque calorem præternaturalẽ per vniuersum corpus sentiebat, pro quibus leuandis affectionibus, præsens ipse, omnia cõsidero, sed magis æstiuale tempus, quod tunc maxime uigebat, & in eo à potentibus abstineamus purgationibus monemur, proinde leuioribus quibusdam medicamentis, à nobis tractatus iuuenis, melius habuit. Cæterum elapsis nonnullis mensibus, hic in capite pustulas passus est, à quo & capilli defluere cœperunt, cui malo occurrentes nos, considerantes vtique iuuenem hunc milites morbi Gallici intrasse, illico catapotijs ex nitro Alexandri eum purgauimus, ac nonnullis iteratis decoctis, materiã ad euacuationem parantibus, iterum eum per prædicta à nitro catapotia purgauimus, ac tandem ad guaiaci decocti potum eum traximus, quo per uiginti dies usus est. Sed antea ut securus ab alopecia euaderet, per apophlegmantia, & ea quæ per nares inijciuntur medicamenta, caput purgauimus, dein rasura per nouaculam facta, ad applicationem medicamentorum discussoriorũ deuenimus: quibus vitiatus humor in cute euacuatur, & ita habet. Recip. Amygdalarum amararum cum suis corticibus, crematorum radicum cannarum ustarum ana partes æquales, subtiliter puluerizentur, & cum adipe ursino excipiantur, & asperiori linteolo confricto capite, illine: ijs enim prædicto tempore iuuenis hic sanus euasit, quia affectio hæc non admodum grauis nec

nec inueterata erat. Galenus uero libro primo De compositione medicamentorum per loca, contra profluuium capillorum, & pilorum, hoc summopere laudat remedium, dicens: Hæc quę sequitur compositio, omnes ui sua præcellit, faciens item ad profluuium capillorum, cum oleo aut vnguento dissoluta, facit & ad rarescentes in principio capillos, & in caluitiem prolabentes, estque omnino admirabilis, Murium domesticorum ustorũ, partem unam, panniculi ampelini, id est linei usti partem unam, adipis vrsini partem unam, medullæ ceruinæ partem vnam, corticis calami partem vnam, hæc omnia arida læuigentur, & sufficienti melle admisto, ad crassitudinem mellis redigantur, indeq; adeps & medulla liquefacta addantur, & pharmacum ipsum in æream pyxidem reponatur: ex eoque alopecia donec capillos producat, defricetur: similiter autem & proflui capilli quotidie ex eo illinantur. Cæterum simplicia medicamenta ad alopeciam faciẽtia, hæc præcipua sunt, ex tabella Dioscoridis decerpta, Harundo, iuglans, auellanæ, erinaceus terrestris, hippocampus, ranæ, locustæ, adeps, fimum, raphanus, beta, cepæ, milium, sinapi, cyclaminus, asphodelus, barrachion, myosotis, nimphæa, cynoglosson, adianton, thapsia, ærugo ferri, sandaracha, halcyonium, cotes, cinis vngularum caprinarum, quibus nos addimus, apes, muscas, muscerdam, & mel ex quibus confici possunt fomenta, vnguenta, & inunctiones: quibus si medicus rationalis vt decet, rite, probe, & opportune usus fuerit, certa salus ægrotantibus eueniet, quia ut nosti, & Galenus ex Herophilo tradit, libro sexto De comp. med. secundum locos capite tertio, medicamenta per se nihil sunt, & ipsa dei manus existimantur: nihil sunt, cum ipsis non recte ut decet, medicus vtitur: & manus dei existimãtur, si ut decet, recte & suo tempore eisdem utatur.

SCHOLIA.

QVOMODO *vero alopecia, & illi similia vitia curari debeant, docuit Galen. libro quartodecimo Methodi medendi, quæ pro coronide ita habent: Porro quemadmodum in sinuosis vlceribus generatio carnis, sic in capite & palpebris productio pilorum, opus naturæ existit. Etenim ex succis qui per cutim transpirant, quod limosum est, id pilos tum à principio gignit, tum de cætero veluti succrescendo auget: hoc igitur, quoties vel prorsus periit, vel redditum est vitiosum, toties pilos corrumpi est necesse. Corrumpuntur nanque & stirpes ipsæ duplici de causa: alias nutriente succo destitutæ, alias non idoneo vsæ, ac prorsus perdito quidem eo qui pilos alat succo, caluities oritur, eodem vitiato, ophiases & alopeciæ proueniunt, in quibus & inhibere quod influit, & absumere & digerere, quod iam occupauit*

 pauit

pauit languentem locum, conueniet. Ergo ceu in vlceribus illis purgationẽ nocentis succi primum adhibuisti, eodem modo in pilis. ipsis ab hac primum exordienda curatio est: scilicet æstimato prius cutis colore, cuius cernis corruptos pilos. Nam si is albidior quàm pro naturæ habitu sit, pituitosi humoris purgationem molieris: sin pallidior, eiusmodi bilis purgationem, non secus quam si nigrior conspicitur, quæ nigram detrahunt bilem offeres. Quũ autem iam plane purum expurgatione corpus existimas, eum qui in cute continetur humorem digerentibus medicamentis discuties: sic tamen vt in his caueas ne adeo calida acriaq; admoueas, vt cutis exulceretur. Quinetiam ea quæ valenter siccant, cauere conueniet, ne videlicet cum vitiato humore vtilem etiam absumas, & cætera quæ multum huic rei faciunt, & consulto prætermittimus: quæ fere eadem sunt cum ijs quæ apud ipsum libro primo De comp. med. secundum loca, leguntur, cum de alopecia, caluitie, & ophiasi agit, quo in capite adolescentem alopecia laborantem, & fungus se reficientem, à Galeno curatum, notare est, cum eum in quinque diebus bis ex hiera cum colocynthide parata purgauit, prima purgatione, quatuor ex ea drachmis, in secunda, quinque exhibitis, cui antea catapotia vndecim ex aloe composita, ciceris magnitudinem habentia, exhibuerat. Cæterum tineam morbum, Græcorum ophiasim esse quidam contentiose opinabatur: sed rem non ita se habere, vel ex hoc satis manifestum euadit, quia Galenus ophiasim morbum eundem cum alopecia esse, à serpenteq; nomen traxisse cui pars capitis denudata cernitur, ait, vnde Arabes & eorum asseclæ, morbum hunc tyriam vocant: quia hac voce omnes serpentes, quandoque viperas intelligunt: vt alias secunda Centuria ad reuerendissimum Hippolitum Estensem Ferrariæ amplissimum Cardinalem, cum theriacos pastillos examinarem, dixi. Secundo, quia ophiasis, vt Paulus ait, & Celsus primo dixit, ab occipitio incipit, neque duorum digitorũ latitudinem, excedit. Est igitur tinea sic ab Aliabate affectio dicta, apud Auicennam saphatum, vt Fen septima libri quarti, tract. tertij cap. primo deprehenditur, quæ inter Græcorum achores & cerias adnumerari debet, vnde Mesue in sua praxi, capite de saphato, remediũ ex charta combusta, ex Galeni authoritate citat, quo remedio Galenus achores exulceratos curare solebat, vt proprio capite de achoribus legitur, meminisse tamen oportet, pro tinea, & ophiasis, & antiquæ alopeciæ curatione, ne medicus in medicamentorum topicorum calidorum applicatione, plus iusto liberalis sit, cum ex potentibus, & minus potentia calidis medicamentis cutis aliquando exasperatur, exulceratur & quodam modo comburitur: vt suadet Galenus, prædicto De compositione medicamentorum per loca libro.

Curatio decimaquinta, in qua agitur de muliere morbo Gallico olim laborante, & nunc seminarium prædicti morbi habente.

MVLIER quæ ex Iadera ciuitate apud Dalmatas, Anconã uenit, & apud Thomam à Vetula Bergomatem mercatorem agebat, cum iandiu morbo Gallico laboraſſet, & nunc obſeſſa eſſet, ſed cachomica reperiretur, vt in ea multam pituitam & alios humores ab ipſo morbo Gallico contractos, vigere eſſet certũ, iis tantum ſana intra viginti dies euaſit. Recip. Scobis ligni gayaci libram mediam, polipodii quercini recentis & contuſi, vncias tres, ſene unciam vnam & mediam, corticum myrobalanorum Indorum chebulorum ana vnciam mediam, paſſarũ de Corinthio vncias tres: ſeminis cartami vnciam unam, radicum buglosſi pugillos duos, ſeminis fœniculi vnciam mediam, in libris decem aquæ, fiat decoctio ſecundum artem ad medias, facta colatura, adde ſacchari fini libram mediam, & iterum parum ad ignẽ bulliat, ex quo decocto ſingulis diebus in aurora ieiuno ſtomacho, ſingulas octo vncias bibebat, quo bis & ter in die egerebat: & tandem huius decocti repetitione, ad uiginti dies, optimo cõſtituto uictus ordine ſana euaſit, nec aliis medicamentis purgatorijs opus habuit. Cæterum, ſequentibus octo diebus, ex roris marini floribus concinnatam conſeruam, quæ pharmacopolis dianthos dicitur, ieiuno ſtomacho comedit, & tandem optime ſe valere dixit, & Romam profecta eſt.

Curatio decimaſexta, in qua agitur de febre continua.

HALI Turca, mercator iuuenis, ex Pruſia ultra Conſtantinopolim, ciuitate inclyta, Anconæ grauiſsime febricitare cœpit, cui illico ſecta fuit vena, & ſanguis abunde extractus, deinde ſyrupos acetoſos ebibebat, & clyſteres admittebat: tandem ſexto die epoto purgatorio medicamento bene potente, quo multa egeſsit ſanus euaſit. Huic uictus, morbi initio, pullus gallinaceus cucurbita & agreſta conditus erat, potus uero gelida iulebo miſta.

Curatio decimaseptima, in qua agitur de mensibus plus iusto fluentibus, & symptomatis eos consequentibus.

LVNA ex Brudis, mulier vidua, cum consuetum mensium suorum fluxum per triduum haberet, nũc uero vigente æstu ad quindecim dies fluxere: ex quo superfluo fluxu, macilenta, & imbecillis est reddita: ad hæc frigida & in syncopim sæpe deueniens. Cæterum, hæc quum medicamenta non admitteret, neq; cucurbitas ad mammas: solo uictu optimo, constringendi uim habente, & vini rubri styptici potu, quo nunquam usa erat, bene sensit, & fluxus restrictus est, ad octo tamen dies priores, vniuersum huius corpus, ita frigidum factum est, vt eam multis calidis pannis laneis, & varijs alijs machinamentis, ad se uix reducere possemus. Timor autem apud me erat, ne hæc in maciem & extremam siccitatem, quam senectutis hecticam, medici appellamus, deuenisset, aut saltem in hydropem.

SCHOLIA.

QVANTVM *periculi adferant menstrua plus iusto profluentia ex posuit* Hippocrates *libro quinto* Aphor. aphor. *quinquagesimosexto, et quinquagesimoseptimo dicens, Si in fluore muliebri conuulsio & animi defectio superueniant malum: item si menstrua immodice fluunt, morbi accidunt, & si supprimuntur, ex vtero morbi eueniunt.* Vnde Galenus *libro secundo De facultatibus naturalibus, inquit, Siquidem ex diuturnis hæmorrhoidibus retentis, aut immodica vacuatione hominem ad extremam frigiditatem ducentibus, non semel aut bis, sed sæpe iam, aquas inter cutem collectas vidimus: quemadmodum etiam mulieribus tum menstruæ purgationis omnimoda cessatio, tum immodica vacuatio, quum scilicet vehementer sanguinis profluuio laborauerint, hydropem accersiuerunt.* Libro quoque De malis affectis locis sexto, capite quinto, idem scriptum reliquit, quum menses plus iusto fluunt sequi colorem fædum, pedes molli tumore attolli, corpusq; vniuersum intumescere: & multa alia quæ Galenus ipse varijs suæ doctrinæ libris inculcat.

Curatio decimaoctaua, in qua agitur de febriente, qui gelidæ potu sanus euasit.

BLANQVINVS qui ad diuersorium extra vrbem agebat, & nunc apud pistrium uiam habitat cum grauissime febriret,

ret,& non quiesceret,& intensissime sitiret,& cibum non retineret, & aqua illi à medico abnegata esset: ad eum cum peruenissem & in urina coctionis notas contemplarer,& aquæ appetentiam inexpugnabilem cum linguæ nigritie & ariditate notarem, illi gelidam ad satietatem concessi, qua illico vomuit, & postea copiosissime sudauit,post quem febris ex integro delituit, & æger non amplius sitiuit,imo quæ comedebat, ea retinebat. Cæterum, octauo die à propinato syrupo rosaceo solutiuo cum aqua buglossæ, optime egessit,& tunc ex toto sanus euasit:nonnullis tamen sequentibus diebus,ieiuno stomacho rhodosaccharon comedit,& aquam endiuiæ desuper ebibit,& eius uentriculus oleo codoneorum, inungebatur.

Curatio decimanona, in qua agitur de extirpandis excrescentibus in collo uesicæ carunculis.

GALTERIVS Partinopolitanus,vir nobilis & magnificus,annos natus quadraginta: cum iamdiu gonorrhœam, hoc est seminis profluuium pateretur, & nihil remediorũ contra malum inuenisset,in vrinæ aliqualem suppresſionẽ,Ischurian Græci dicunt,deuenit: quo malo cum grauissime torqueretur,à me remedium quo carnificem hunc morbum expelleret, exposcit. Ego uero omnibus paratus,lubens prouinciam suscepi, ac morbum & eius causas considerans,deprehendo,carunculas,hoc est, carnis excrescentias collo uesicæ & urinæ meatui inesse, cum ij qui gonorrhœam diuturnam patiuntur ulcera in prędictis locis fere semper habere soleant,quæ nisi cito curentur, in ipsis spongiosa crescit caro, vt alijs euenire percipimus vlceribus: quæ spongiosa caro quo minus homo libere meiet, & hymenæo operam det, sua obstructione in causa est: ita enim urinæ meatus carunculis ij obstruuntur, vt urina difficulter excernatur, & nõ eiaculetur: sed guttatim potius destillet, aut in unam aut alterã partem diuaricetur, & maximis conatibus & laboribus reddatur,non sine egerendi cupiditate, ut nostro eueniebat ægrotanti. Nam Doctor Castillius,vir me hercle bonus & suauis,Romę hoc uexabatur morbo: qui præter grauia tolerata ab eo symptomata eo tempore quo lotium excernebat, hoc uno cruciabatur maxime, quòd nisi fortiter pudendi radicem manu comprimeret,exacte non meiebat, idque magnis angustijs & pressuris. Vidimus autem,si recte teneo,& curauimus probum hunc uirũ

Romæ

Romæ, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo: cum à Iulio tertio summo Pontifice pro sui salute conuocati essemus. Neque ijs tantum exuberantes carnes in vesicæ collo & vrinario meatu esse indicium desumpsimus, sed magis ijs sequētibus: nam apij tirsum siue coticulum amygdalarum dulcium oleo pri mo intinctum per vrinarium meatum indidimus, quo ad vesicā penetrare non potuimus, sed & cerea candela postea id tentauimus, prædicto inuncto oleo, sed frustra quoque, quia candela pli cabatur: tandem ad catheterem, siue argenteam fistulam deueni mus, qua ob carunculas impedientes ad vesicam non peruenimus vltra quas absque saltu & sanguinis effusione, siue cerea can dela, aut specillo, aut cathetere opus hoc tentemus, progredi pos sibile non est, ijs faciunt hæ quæ carunculas omnino vrinario meatui hærere exponunt, videlicet, eo tempore quo vir hic hy menæum celebrabat, semen genitale non eiaculabatur, sed guttatim potius emittebat, ex quibus omnibus facile coniecimus hunc carunculas pati. Cæterum conijcimus obstructionē hanc à carunculis ortam esse, non verò à lapillo, quia vniformiter fere vrina in viro isto semper profluebat: nam in ea quæ à lapilli fit obstructione, non semper eo modo vrina redditur, quia aliquando libere & copiose cum eiaculatur vrina repente supprimitur: lapillo nimirum ipso ex fundo vesicæ in collum eius incidente, eumq; apprime obstruente, aliquando vero contrario euenit, vt vrina ex toto suppressa ob lapillum omnimodo obturantem, eo tamen propulso vel cathetere, vel specillo, vel cru ribus eleuatis, facta concussione, libere vrina redditur: quæ carunculas patienti non eueniunt, sed (vt dixi) vniformiter vrina excernitur. Item discernimus carunculam à lapillo, intromis so cathetere, tactu saltem. Item quia vexante lapillo, ad penis radicem prurigo maxime viget, quæ obstruente caruncula non adest: sed quod neque à copia tenacium & viscidarum superflui tatum prædicta obstructio in ægrotante isto euenerit, ex hoc sa tis probatum iri volumus: quia quæ ab illis euenire contingit obstructio, cæteris maior plerunque est, adeo vt ex toto supprimatur vrina. Cognito igitur in via morbo, eum deponere, & eradicare omnibus machinamentis tentauimus. Cæterum ne cum hunc extirpare curabamus, alterum de nouo circa eandem partem euocaremus morbum, humores ad eam ruere faciendo, per pharmacum eos purgare proposuimus: ipsis per syrupos cum vijs & canaliculis purgationi facientibus, primo præparatis: habent autem syrupi sic. R. Syrupi de fumo terræ vnciam

unam,

vnam, oxymelitis simplicis vnciam mediam, aquarum fumi terræ, lupulorum, borraginis ana vnciam vnam, Misce fiat syrupus, capiat quinque: post quorum potum, catapotia hæc deglutiat. R. Pilularum de fumo terræ drachmam vnam, aurearum scriptulum vnum, diagridij grana tria, trochiscorum alandaal grana duo, cum syrupo de fumo terræ formentur pilulæ quinque inaurētur, capiat hora sexta noctis, & dormiat, quibus optime egessit. Soleo tamen ipse ijs sic male affectis hominibus decoctum radicis sinarum, vel rubi viticosi, quem Hispani zarzam parrillam vocant, propinare, & postea ad curationem particularem deuenire. Cæterum post celebratas vniuersales euacuationes, partes vrinæ famulantes, fomentis & balneis, ac vnguentis relaxantibus, & vrinariam fistulam ampliantibus fotæ sunt: quæ ex maluis, brancha vrsina, anetho, radice altheæ, apij, fœniculi, petrosilini, & similibus sunt composita. Porro, ægrotus hic optimo, sed tenui victus ordine vtebatur: sed potissimum quando candela cerato imbuta per vrinarium meatum insereba tur, nam tunc & abstemius factus erat, sola hordeacea aqua iulebo mista, contentus. In vniuerso quoque huius morbi decursu, venter semper responderet, si non sua sponte, balano, vel clysteri saltem, soliciti fuimus. Iis autem in ordinem dispositis, ad extirpandas carunculas condescendimus: pro qua conficienda operatione, ceratum hoc ad manus erat: & ita habet. R. Viridis æris, auri pigmenti, vitrioli, aluminis rochæ ana vncias duas. Omnia hæc aceto acerrimo perfusa, inter duos porphyrites lapides quàm accuratissime ducantur, in lenoremq; tenuissimum reddantur, & soli æstiuali exponantur: hæc rursus sic exiccata aceto affuso ducenda sunt, & leuiganda, soliq; exponenda quo vsque puluis subtilissimus euadat, & à medicamentis ijs omnis prorsus acrimonia extincta sit, quod opus octo dierum spacio conficies: hoc confecto & parato puluere. R. Olei rosacei vncias quatuor, lithargyrij vncias duas, ad ignē fiat coctura quousque emplastri modo corpulenti adquirat consistentiam: tunc ab igne deposito, adde prædicti pulueris vncias duas, & tudicula vel spatula misce, & ad ignem omnia tractato, quousque medicamentum duriusculum euadat: ita vt si candelæ cereæ, vel plumbeæ virgulæ hæreat, non diffluat, etiam si digitis tractetur: Hoc enim emplastrum, huius lernei, & Herculei morbi, claua exiltit, quod hymnis multis, & laudibus varijs decantari meretur: nec solum huic morbo prodest, sed varios alios arcet, & explodit: nam polypos vnice curat, & extuberantes carnes, in aurium

rium meatibus, & alijs locis repertas, vnice extirpat, & resecat. Præter emplastrũ hoc, cereę candelę numero viginti quoque in prõptu erãt, quæ ex alba cera paucula resina terebenthina adiecta, parabantur, longitudinis duodecim digitorum transuersorum, crassitudinis vero prout nobis meatum vrinarium ferre videbatur, neque enim vt modo lectores, intelligant, candelarum harum crassitudo multum excedit crassitudinem earum candelarum, quæ in cereis tabernis venales habentur, & singulæ singulis trientibus siue quatrinis aut marobotinis, venduntur: à quibus fili suprema pars, quo ignis accenditur quum eisdem vti volumus, præscindimus, & cuspidem digitis, vt decet adaptamus, nec minus ex plumbo tres vel quatuor virgulas plumbeas paratas habemus, longitudinis eiusdem qua candelę cereæ paratæ sunt, & eiusdem crassitudinis, quibus quando carunculæ refractariæ & difficiles sunt, candelarum vice vtimur. Iis enim in ordinem dispositis, candelam ceream vnam vel alteram per circuitum excauatam, eo modo quo fusi in cuspide, ne fila decidant, excauari solent, ex prædicto emplastro inunctam, per vrinarium meatum, ægrotante optime sedente, immittimus, ac per sex vel octo dies, singulis diebus vna vel altera, vt decet innouata candela, continuo æger in vrinario meatu insertam habeat, neque absq; ea, nisi meiendi tempore, agat necesse est: quia quo tempore meit, eam deponit, sed illico vt decet concinnatam remittit, in qua facile locum affectum, hoc est, vbi caruncula, vel carunculæ insunt, deprehendimus. nam ea pars candelæ quæ carunculam tangit, aliquantulum contunditur, & comprimitur. Porro dignoscemus carũculas ex toto extirpatas & absumptas esse, ex tribus quatuorúe signis, primo quod candela iam facile penetrat, secundo, ex multitudine caruncularum putridarum extra emissarum, & humoris purulenti effluentis: tertio, ex vrinæ eiaculatione, facile enim & expedite, copiose, ac recto tramite vrina emittitur (carunculis ipsis absumptis) neque minori facilitate semen genitale emittitur, quibus adde mordicationem quam æger ob exulceratam particulam persentit, septimo autẽ die in ægroto nostro carunculas defecisse ex prędictis signis manifestissime deprehendimus. Extirpatis igitur ac ex toto eradicatis carunculis, per octo sequentes dies nihil per siphonem inferemus, sola candela crassiuncula sicca, absque alicuius rei inunctione, immissa, contenti: nam tametsi carunculæ extirpatæ sint, non tamen ex toto portiunculæ quæ emplastrum subterfugiũt, breui illo tempore deponi potuerunt: sed magis vt exacte excer

nantur,

nantur, longiori indigent tempore: quas ad fundum vesicæ nō sine vlcerum vellicatione, & ægrotantis detrimento, si modo per siphonem quid iniecerimus, retrocedere faciemus. Satis igitur septem dierum spatio confectum habere putamus, si carunculas exesas habuerimus: reliquis autem septem plus minus pro ægritudinis ratione, vrinarium meatum per candelam crassiusculam patefactum habuerimus, per quem vrina abstergēdi exiccandiq; vim habens, libere & expedite exeat, secum caruncularum reliquias nonnullas viribus emplastri subterfugientes, excernens: quod vnum hac in curatione tanquam præcipuum adnotandum decreui: cuius inaduertentia multi illico exesis carunculis, per siphonem liquida abstergentia inserunt, non sine tamen multorum ægrotantium pernicie, vt in scholiis patebit. Elapso igitur hoc tempore, quo & caruncularum, & crassioris puris effluxus cessauit, ad nonnullorum liquidorum vires abstergendi habentium iniectionem, per siphonem deuenimus: quæ ita habent. R. Hordei integri, non spoliati à cortice pugillos duos, radicis aristolochiæ rotundæ vnciam vnam & mediā, plantaginis herbæ pugillum vnum. In libris duabus aquæ fiat decoctio ad medias, facta colatura, adde mellis rosacei colaticij, vncias duas, misce, & siphone per fistulam vrinariam iniice bis & ter in die, & virgulam plumbeam, aut candelam ceream æger remittat, hoc enim decocto abstersorio nos vtimur continuo, quo ad sex dies, pro huius ægrotantis abstergendis vlceribus peruenimus, quod si fortiori opus fuerit, ad aquam Iaphranci viridem, pro vlceribus exacte abstergendis, peruenimus: quæ ita habet. R. Aluminis rochæ, viridis æris ana vnciam mediam, auri pigmenti drachmam vnam, in libris duabus aquæ fontis, vel plantaginis, fiat coctura ad ignem, quousque semilibra absumatur, & per saccum laneum traiiciatur, & coletur: quam aquā caphura alteratam, per siphonem in meatum vrinarium injicimus, veluti cicatrizans medicamentum post elapsos plures dies, quod ita habet. R. Cerusæ vnciam vnam, aluminis rochæ, lithargirij, ana drachmas duas, in aqua caudæ equinæ, fiat decoctio ad medias, & per manicam laneam traiiciatur, & coletur. Iis enim vir hic intra mensem ex toto sanus euasit, veluti Chius homo magnus & robustus: qui apud domū Dionysii Chii quoque agebat, vt plures alios silentio prætercam, quorum nonnullis, symptomata curationis tempore superueniunt, videlicet dolor intensissimus, ad quem sequitur rigor insolitus, & febris, aliquando hæmorrhagia, id est, sanguinis profluuium, & huiuscemodi

modi varia alia, quibus deposita candela, subuenimus, pro vniuscuiusque symptomatis ratione. Nam si dolor adest, per siphonem, vrinarius meatus colluitur lacte, aut aqua rosacea caphuræ admista, aut decocto ex semine lini, & fœnugræci, parato, quod si acerrimus dolor ita sit, vt eum pati æger nequeat, tunc ad alterci decoctum deuenimus: aut ad trochiscum ex cynoglosso, vel opij vnum vel alterum granum dissolutum in aqua rosarum, vel decocto ex similibus parato, quo exteriora foueri, optimum quoque est. Si vero hæmorrhagia fuerit, tunc ad ea quæ leuiter oras venarum compescunt, confugiendum est, vt albumen oui aqua rosacea optime concussum, decoctum balaustiorum, caudæ equinæ, centum nodij, adiecto puluisculo sanguinis drachonis, boli Armeniæ, & similium sanguinem con stringentium.

SCHOLIA.

VIDEOR *mihi operepreciumfacturus, si cum omnium vtilitatis, tum etiam æstimationis nostra ratione habita, quid de hac curandi ratione, & vnde originem habuerit, quam breuissime explicuero. Lacuna enim vir mediusfidius suauissimus, & magni in arte medica nominis, libellum abhinc triennio Romæ edidit, in quo diuinas pene laudes huic extirpandæ carunculæ inuento tribuit, & illius authorem Philippum hominem mihi notissimum facit, & vt est singulari quodam erga amicos candore, rationem curationis ab eodem Philippo traditam, nudis pene verbis, & sicut ab eo acceperat, tradit, nolens quantum ego existimo, alieno m.opere ingeniosus haberi: quare & nonnulla in eadem curatione perpendenda & temperanda mihi sentio, & illud fugitiuũ inuentum ad me quasi postliminio reuersum, mihi ascribendum; sed hoc posterius primum ergo à me perpendendum, & temperandum in hac caruncularum curatione est, quod extirpatis ac exesis, vt medico videtur, carunculis, tempore sex vel octo dierum, illico nullo intermedio tempore, ad iniectionem collyrij abstersorij peruenit: habet autem collyrium ex Philippo sic. Rec. Centaurij minoris, apij, caudæ equinæ ana manipulum medium, hordei contusi, vnciam vnam, coquantur in libris duabus aquæ purissimæ, donec media pars absumatur, postea decocto excolato, rhodomelitos, vel mellis centaureæ vncias binas adijcito, & per siphonem inijcito. Est certe remedium hoc optimum, & huic malo apprime excogitatum. Cæterum quod illico eum post discussas ac extirpatas carunculas, intra sex vel octo dies, nullo discurrente postea tempore, per siphonẽ impellat, non probo, cum inopportunum opus hoc, vt experientia compertum habeo, maxime obsit: & ratio est, quia caruncularum ramenta nonnulla commota, sed non ex toto exesa ab emplastro, ad plures dies quàm sex vel octo, (etiam liberè & expedite vrina fluente) excernuntur: imo & crassioris*

& crassioris puris quædam pars ad plures quoque dies defluit, quorum exitus per collyrij & humidorum iniectionem impeditur: imo ea ad vesicæ fundum retrocedunt, vnde symptomata grauia oriri solent, & mala multa, præcipue si smegmate ex marmore & cristallo parato, pro cicatrizandis vlceribus vsi fuerimus, vt inferius dicemus. Igitur sanum consilium fore putamus, si cum corrosæ carunculæ intra sex vel septem dies, vt nobis videtur, sunt, & ex signis deprehendimus, alios sex dies solius siccæ candelæ immissione transegerimus, neque ita furibunde ad liquidorum iniectionem properauerimus, quum earum infusione quoquomodo caruncularum & crassioris puris reliquiæ retinentur: quas facillime vrina extergendi & siccandi vires habens, tempore hoc siguato ex toto excernet, & postea iniecta, securius & melius munus suum conficient. Item post abstersionem, ad ea quæ cicatrizant, vt ratio postulat, deueniendum est: pro qua complenda operatione, Lacuna ex Philippo, ita agendum suadet, dicens: Vlceribus iam puris redditis, inducetur cicatrix huiuscemodi smegmate per siphonem infuso. Reci. Aquæ plantaginis, rosaceæ ana vncias quatuor, seri lactis caprilli vncias duas, cerusæ vncias sex, aluminis rochæ, marmoris candidissimi, spodij, cristalli, singulorum drachmam vnam & mediam, caphuræ scriptulum vnum. Arida terantur acuratissime, cribroq; excussa tenuissimo, humidis diligenter misceantur: hoc enim remedium est, quo cicatrices vlceribus Lacuna ex Philippo inducit, sed vt ego ingenue fatear, medicamentum hoc periculosum admodum est, vt quod ex lapidum puluere constat, quod cum etiam vesicæ cauitatem ingreditur, difficulter remittitur: imo saua eo symptomata oriri solent, vt ipse sæpe experientia notaui, præcipue in Helia quodam mercatore, qui ex Aulone Anconam venit: nã is cum carunculas in vrinaria fistula pateretur, & difficulter vrinam redderet: imo illi virga curua ob morbum facta esset, vt liberis operam dare non posset, per me tractatus intra sex dies, ex emplastro, liberè & directè vrinam emittebat, vt si quando alias. Cæterum quidam ex libro medicus, tanquam ex commentariolis nauta factus, medicamentum à Lacuna pro vlceribus cicatrizandis paratum (me absente) iniecit, ex quo, cum antea expedite & recte post extirpationem carunculurum meieret, in omnimodam vrinæ suppressionem hominem traxit: ex qua intra tres dies mortuus est. Caueant igitur medici artem exercentes, ne quid calculosum, aut arenosum, lapidosumue per vrinariam fistulam impellant, cum periculosum admodum sit opus hoc, & in pernitiem ægrotos trahat: si hoc tamen smegmate Lacunæ, vel alio simili quis vti vellet, eum primo per manicam lanei panni traiectum habeat, suaderem, veluti laplranci abstersoriam aquam, aut alteram cicatrices inducentem. Quod vero ad inuentum attinet, vellem sane & Philippus ipse, quem nunc Damasci agere intelligo, adesse, profiteretur enim ingenue per quos profecisset:

cisset: est enim homo neque malus, neque ingratus. Is Vlißipponi, eo fere anno quo Tunetum *urbs clarißima, Cæsaris auspicijs subiecta est, cum ad me officij causa uenisset (est enim ut nemo non nouit) chirurgus rerũ magis experientia, quàm autorum lectione insignis memini: cum mihi diceret, uenisse in eam urbem è regione proximam, uirum quendam satis diuitem, qui urinæ stillicidio, & ut sibi uidebatur calculo etiam laborabat: precatus itaque me est, enixißime ut hominem adirem. Ego uero partim amici precibus, partim etiam compendiolo adductus ægrotantem inuiso, adolescentem annos natum uiginti quinque qui in* Africa *&* India, *multa stipendia fecerat, is ut milites intemperantes maiori ex parte esse solent, ex promiscua uenere in morbum quem* Gallicum *uocant, inciderat, cui malo, seminis etiam profluuium accesserat, quo biennium integrum laborauerat: erat tamen robusta quadam & militari plane temperie, unde mihi suspicio incesit, eum calculo non laborare, malus enim ille & carnifex morbus, & uires attenuat, & pallorem inducit, & quoddam quasi uitæ tædium secum affert, imo longe alia symptomata præ se fert, per quæ ab altero discernitur.* Ratus *itaque id quod erat, apij thyrso, & alijs ut dixi, prius amygdalino oleo intinctis, per urinarium meatum immißis, facile illum carunculis laborare deprehendo, continuoq́; ad ea remedia quibus ipse* Philippus *postea* Romæ *usus, magnam sibi authoritatem, cum maximo quæstu, comparauit, descendo, breuiq́; adolescentem pristinæ ualitudini restituo.* Non *est mihi animus* Philippũ *ingrati animi accusare, neque enim ille hoc inficiatur: hoc tamen unum dolet, quod cum apud uiros in re medica illustres, tum apud* Lacunam, *alterum* Hispaniæ Galenum, *totum hoc curandi inuentum, sibi adscripserit: impudenter me hercule, & ut ingenue loquar, ingratè: affuere enim curationi nostræ viri me hercule doctißimi, & magnæ apud suos authoritatis,* Ludouicus Munius Coimbrensis, Georgius Henricus Vlißiponensis, *medici & philosophi nobilißimi,* Manuel Lindus, *astrorum cognitione florentißimus. Et ne ego in idem cum* Philippo *uitium incidisse uidear, fateor* Salmanticæ *cum agerem, ab* Aldereto *me dico clarißimo, & præceptore meo doctißimo, id curandi genus accepisse: sicut alia per multa, quæ me hercule ut magna, ita apud me maximo in precio & sunt, & habentur.*

Curatio vigesima, in qua agitur de cerea candela, per vrinariam fistulam immissa, & intus manente.

ANDREAS Musca, propola Anconitanus, quum iam diu ob lapillos à renibus decidentes, in vrinarij meatus vlcerationes deueniret, & consequenter in carnis excrescentias leuiores, non

ita

ita facile neque expedite, vt decebat, meiebat. Cæterum hic ut tantum malum fugeret, lotium liberè & expeditè redderet per ceream candelam curabat, at cum semel per vrinariam fistulam, solitam candelam ceream albam immitteret, neq; filo alligatam, aut portiunculam eius foris relinqueret, factum est, vt ex toto candela deliterit, & intus maneret, neque ad tres vel quatuor dies, eam extrahere fuerit possibile, ad fundum autem uesicæ tota plicata ipsa candela descendit, ex qua magnum grauamen, & nocumentum intus sentiebat, pro qua extrahenda, ex argento subtiles quasdam forcipes, ad rostri gruini figuram & formam parare fecimus, quibus nihil profecimus, cum longitudinis maioris, vtpote ad minus quindecim digitorum transuersorum essent, opus erat. Decet autem catheteres uarij sint parati, alter quindecim digitorum transuersorum, magnis uiris deseruiens, alter duodecim digitorum, minimus nouem, sed fœminis accõmodatus catheter, sic haberi debet, maior nouem digitorum, minor sex tantum. Item incurui sint catheteres ij decet, potissimũ viris seruientes: quia uiris magis intorquetur vesicæ collum. Aegrotus autem hic, cum uir corpore magnus sit, ea suprema longitudine quindecim suorum digitorum transuersorum, forcipes vt uesicæ collum attingerent, opus habebat. Cæterum, cũ ægrotus hic nihil per forcipes proficeret, cõmendaui ut chirurgus per anum digitum medium manus mitteret, ac paulatim ex uesica candelam comprimendo extra mitteret, eo solito more quo faciunt ij qui lapillos ex vesica detrudere solent, vt eos in inguine, scalpello incisorio primo emissario facto, extrahant. Hoc enim coadiumento, intra triduum, cera ex candela liquefacta est, vt ea & elychnium liberè cum vrina exierint, & tunc æger liber euasit.

Curatio vigesimaprima, in qua agitur de cautela in propinando pharmaco.

VIRGO delicata puella Recinensis cum febriret, & nullum per os admitteret medicamentum purgatorium, ecce illi iuleb saltem ebiberet offero, cui proprijs manibus, pro suo arbitrio aquam frigidam misceret quoque inculco. Illa vero annuens, iuleb uice illico à pharmacopola syrupi rosati solutiui vncias quatuor afferri iussi, cui illa aquam infudit, & ebibit, ac octies vel decies egessit: & sanata est.

Curatio vigesimasecunda, in qua agitur de puero detento symptomate epileptico, & postea in paralysim brachij & cruris dextri deuenit.

FILIVS Petrutij, Bergomatis mercatoris, annos natus tres, cum bene valeret, repente epileptico symptomate cruciatus est: nam oculos extra prominentes, & immobiles habebat, os distortum, dentes clauiculatos, vt intra eos cocleare ligneum mittere, ad anhelitum facilitandum, & spumam & humiditates extra mittendas per os, perdifficile fuerit. Ad hæc manus & pedes tremētes, cum quibus pulsus non apparebant, præsertim in brachialibus, & spumam ad os non referebat. Perdurauit autem paroxysmus hic ad horas quinque, in quo perdurante, hæc machinata sunt, primo indito balano, brachiorum & crurum frictiones, & eorum ligaturæ pro corpusculi ratione, sunt adhibitæ: dein caput, collum, tempora, ceruix & pectus, oleo rutaceo fota sunt, superaddita lana succida, vt à pecude mactata, carpitur, quibus membris quoque ruta pista, magno iuuamento superponitur. Cæterum ignorant, & tanquam parum in anatomia exerciti delirant, qui in hoc morbo, ad nucham tantum localia remedia admouent, toto capite & thorace spretis: sed per os, piper oxymelite scillino exceptum penna mittebatur, veluti per nares, ad sternutamentum euocandum, adiecta quoque castorei portiuncula. At cum paroxysmus perseueraret, & remedijs morbus renitere tur, cucurbitulas duas scapulis, & totidem ad nares, vulnusculis scarificata cute, affigi fecimus: & medicamentū hoc per os iniecimus. Recip. Pulueris seminis peoniæ, radicis peoniæ, ana drachmam mediam, belzuini nigri scriptulos duos. Omnia accuratissime pistentur, & vncijs tribus aquæ maioranæ, & altera syrupi de betonica, excipiantur, & fiat potus, quem paulatim ac per interualla per os inijciant: quo & balanulo subdito, multa egessit. Tandem post quinque horas paroxysmus quieuit, cui febris madida, hoc est, cum sudore superuenit, quæ per totam noctem durauit, sequenti uero die, pueri brachium dextrum, & ipsum crus paralyti affecta esse uisa sunt: cum quibus puer quoq; timebat, & quasi ab umbra detineri videbatur, pro quibus curandis affectionibus, sic orsus sum. Recip. Syrupi de betonica, stæchados, ana vnciam mediam, aquarū maioranæ, origani ana unciam vnam, Misce, fiat syrupus quem tepidum capiat in aurora: ebibebat

ebibebat autem puer hic optime ea quæ illi ebibenda offerebamus. At interim syrupos bibebat, crus & brachium, oleo vulpino & liliorum alborum inungebantur: quin supra addita lana succida, fasciabantur: post aliquot uero dies, leue hoc pharmacū puero dedimus. Recip. Agarici optimi drachmam vnam, gingiberis grana quinque, salis ammoniaci grana duo, rhabarbari electi drachmam mediam, omnia subtiliter puluerizentur, & linteo subtili & raro excepta, in vncia una & media oxymelitis per noctem insusa maneant: & in aurora optime digitis comprimantur, vt medicamētorum uis in oxymel abeat, cui oxymeliti, adde, iuris pulli gallinacei, semi scutulam, cinnamomi parum, misce, fiat potus: propinetur ut decet, & desuper parum dormiat. Hoc uero pharmaco puer optime egessit, & nocte sequenti alacriter se habuit, quod parentes, & familiares in bonū reiecerunt: id euenisse asseuerantes, ob depulsum humorem corpus antea infestantem. Deinceps uero brachium, & crus proprio motu destituta, per integrum mensem, ex vnguento de bdelio, cuius descriptionem inferius leges, inungebantur, & lana succida coopериebantur, non nisi ex trochiscis ab aromatis, & myrrha uera, & similibus paratis: primo suffitis, quin & uniuersum caput cum spina ex oleo costino & de piperibus fouebantur: quibus remedijs, intra quadraginta dies, membra hæc ad proprium suum motum, restitui fecimus, adeo ut quindecim sequentibus alijs, ambularet, & propria manu comederet, quam optime exercebat. Victus huic puero, primis illis afflictionis diebus, ius pulli, puluisculo cinnamomi respersum, erat, cui quoque medulla panis indebatur, postea uero ficedulæ, & paruæ alites in dumetis uigētes, præcipue assæ, aut aqua coctæ, vt capi & gallinarum carnes, fœniculo, mentha, aneto, basilico, satureia, hyssopo, & similibus paratæ & conditæ, vua passa auidissime vescebatur, veluti saccharo incrustatis cinnamomo, anisi semine: & corticibus arantiorum. Potus primis diebus aqua cinnamomi erat, postea aqua mellis cum pauca saluia, optime cocta, successu uero temporis, parum uini puero concedebatur: ijs enim (vt dixi) puer hic intra duos menses ex integro sanitatem adeptus est. Porro unguētum de bdelio ita habet, quo nullum præstantius aliud, pro hac complenda operatione comperitur. Reci. Bdelii drachmas sex, euphorbii drachmas quatuor, castorei drachmas tres, serapini drachmas quatuor, ceræ drachmas quindecim, olei sambucini drachmas decem, bdelium, & serapinum, dissoluantur in aqua rutæ agrestis, & cætera linantur aqua calida, & fiat unguentum. Cæterum

terum puer hic nono die mensis decembris An. 1552. in eũdem morbum relapsus est, non adeo tamen ut primo sæuum, cũ nullum membrum inde paralysi affectũ manserit, curauimus tamen puerum à paroxysmo omnibus machinamentis subleuare: prout à nobis primo paroxysmo actitatum esse uidistis, in quo ultra topica medicamenta oxymel scillinum cum puluere peoniæ & belzuini, per os propinabamus: quin & glandes ex melle adiectis speciebus hieræ ex colocynthide, indebantur. Veluti clysteres ex centaurio minori, semine cartami, fœniculi, & cumini, adiecto oleo anethino, rutaceo, & electarijs huic rei facientibus, vt hiera picra, diaphinicone, adiecto aliquãdo uno vel altero gra no trochiscorum alandaal. Porro, vt puer olim medicamenta optime in potu admittebat, ita nunc nihil eorum ebibebat: qua de causa, cum opus esset, vt morbi causam præscinderemus, singulis mensibus per diacitoniten purgatorium, à nobis excogita tum, puerum purgabamus: quod auidissime puer ipse comedebat, & ita habet. Recip. Purgatorium diacitoniten, cidoniorum mundatorum libram mediam, mellis, vel sacchari libram mediã, saccharum, aqua vel uino liquefiat, & fiat cõditum ad ignem, cui adde specierum diaturbit, vncias binas. misce, fiat diacidoniten purgatorium, cuius dosis sit pro uice, ad vnciam mediam, parum vel minus, pro robore, vel uirium ægrotantis imbecillitate, habita ratione morbi, & cæteris ad eum facientibus. Habetur autem diaturbit descriptio, apud autorem Luminaris maioris, vbi diarob cum turbit describit. Ex hoc igitur diacidonite, puer hic semiunciam ieiuno stomacho, comedebat, & optime egerebat. Sed vnum silentio præterire non est, quod cum puer hic male affectus incederet, ancilla domestica, annos nata triginta, morbillis correpta fuit, quibus puer illico infectus euasit, veluti eius soror ætate minor, sed breui sanus fuit factus. At quum bis vel ter, puer diacidoniten gustaret, postea omnino abhorruit, qua de re martij panes purgatorios, prædictis speciebus apparatos concinari faciebamus: quos puer comedebat, & optime purgabat. Et vt autem noscas, paruulo martiopani, specierum prædictarum drachmam miscebamus, quem in aurora comedebat, & optime absque anxietudine, aut turbatione aliqua, purgabat. Huic autem mediocri purgationi similem fieri desiderabat Galenus puero suo comitiali morbo laboranti, & Aetius ex citris cũ scamonio catharticum parabat, sermone tertio, capite 92. vt pueros sic affectos purgaret: ad quorum imitationem multa similia parare possemus, quibus pueros, vel eos qui pharmaca renuunt, purgemus.

mus. Cæterum quum puer hic hac curatione præseruatiua ad octo menses perseueraret, quia optime tractabatur, & singulis mensibus (vt dixi) purgabatur, & collo radix peoniæ recens sue coxa pendebat, illi ex se caput exulceratum est, à quibus ulceribus, ichores multi exibant, fluebantúe, neque quicquam super ipsa ulcera præter folium caulis ponere admittebatur, nunc uero puer optime habet, & morbus ex toto iam eum reliquit.

SCHOLIA.

DVO *in hac curatione, in dubium uertuntur: primum si accesio prior ex qua brachio & cruri subsecuta fuit paralysis, dicenda erat accesio epileptica, uel potius apopletica: secundum, an oxymel scillitum ante propinatum pharmacum, & corpus mundum, tuto puero dari poterat, uel non. Ad primum respondentes, sic habeto, ex epilepsia ueluti apoplexia, paralysis oriri potest, quod Galenus libris De locis male affectis fatetur, & Auicenna non negat, proprio de epilepsia capite. Sed an accesio illa qua primum puer hic afflictus fuit, & inde membra paralysi affecta, contraxit, dicenda sit apoplexiæ, uel epilepsiæ, respondeo, quod in apoplexia & epilepsia deprauatus cerebri motus deprehenditur, & consequenter omnium membrorum, vt refert Galenus libro quarto De symptomatum causis, uarius tamen, ut paulo inferius exponam, & Galenus ipse docuit libro secundo Aphorismorum, aphor. quadragesimoquinto. Nam si corpus in paroxysmo immobile absque sensu & motu (salua respiratione) iaceat, tunc ægrotum apoplexia detineri dicendum est, vt refert Galenus libro secundo, Aphor. aphor. 42. quia ex ea, actiones quæ pendent à uoluntatis imperio, vt sentiendi functiones à profundo somno offenduntur, ut ipsemet Galenus dixit, libro quarto de symptomatum causis, si uero in paroxysmo sit motus, aut tremor, aut membrorum contractio, pandiculatio, extensio, aut saltus, tunc epilepsiam uigere dicemus. Huius discriminis ratio est, quia in apoplexia est priuatio sensus & motus in vniuerso corpore repente eueniens, cum functionum operantium læsione, ob oppletionem uentriculorum cerebri, quia igitur est cerebri ventriculorum obstructio, siue meatuum per quos animales spiritus transeunt, oppletio, membrorum fit dissolutio, & consequenter priuatio sensus & motus. Est igitur apoplexia, morbus in compositione, obstructio in meatibus siue uijs spirituum animalium, aut oppletio uentriculorum cerebri, ad quam plura sequuntur, præcipue priuatio sensus & motus in uniuerso corpore, unde apoplexia, uniuersalis est paralysis, & hac de causa, si mēbrum paralysi afficiebatur, prisci non paralysim appellabant, sed paraplexiam, hoc est, particularem*

apoplexiam. Differt igitur apoplexia à paralysi tanquam totum à parte: in apoplexia omnia membra afficiuntur, in paralysi uero, membrum particulare. Fit autem apoplexia, vt alias dixi, ab humore frigido & humido crasso, in capite semper præsente: epilepsia vero, ut inferius dicemus, non semper humore in capite existente, oriri solet, in qua deprauatus præcipue cerebri motus habetur, concussorius tamen, & uitiosus, quia non exacta uentriculorum cerebri oppletio, aut meatuum obstructio est, unde nerui cum ipso cerebro à se materias ut noxium reijcere tentantes, concutiuntur, & retrahuntur: & consequenter conuelluntur, & spasmo afficiuntur. In accessione igitur apoplectica, corpus insensibile & immobile manet, in epilepsia uero, membrorum adest tremor, & motus uitiosus: ab accessione tamen epileptica, paralysis oriri solet, quia neruorum aliquorum oscula occluduntur: unde animalium spirituum transitus prohibetur, ex qua obstructione, neruorum fit resolutio, & consequenter, priuatio sensus & motus, ut in hoc euenit puero. Fuit igitur paroxysmus hic epilepticus, in quo puer sensum & motum utcunque habebat percipiebat úe, in fine cuius, paralysis brachio & cruri consecuta est. Dicitur autem morbus hic epilepsia, quasi correptio, siue apprehensio, quòd mentem apprehendens, corpus pariter corripiat, qui & morbus puerilis & infantilis appellatur, siue mater puerorum, quòd eo pueri sæpe & frequenter corripiantur. Dicitur & lunaticus, vulgaribus caducus morbus, Romanis comitialis, eo quod si in comitijs cuiquam contigisset, comitia dimittebantur. Vocatur & Herculeus morbus, ex eo quia Hercules hunc passus fuit morbum, aut ut vult Galenus, commentario sexto, in librum sextum De morbis *vuulgaribus, aphor. septimo, non quòd Hercules illi fuerit obnoxius, sed quia hoc nomine huius morbi indicatur magnitudo & violentia: quin & sacer & diuinus à* Platone *in Timæo, quia sacram & diuinam hominis partem corripiat, appellitatur: quanquam* Hippocrates *libro.* De morbo comitiali, *si* Hippocratis *liber ille est, dicat, non magis sacrum aut diuinum morbum hunc dicendum esse, quam tertianam aut quartanam, quod Galenus confirmat ubi supra sexto* De morbis *vulgaribus. Cæterum epilepsia tripliciter fieri solet: aut essentialiter hoc est, per materiam præsentem in ipso cerebro & capite: & tunc materia plerunque pituitosa est, ut testatur Galenus libro tertio* De locis affectis, *capite septimo, aut per consensum ab stomacho, & tunc materia esse potest biliosa, unde* Philotheus *enarratione uigesimanona libri tertij Aphorismorum, cum interpretatur aphorismum hunc, Iuuenibus autem sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alij, sed præcipue ante dicti, inquit, epilepsiam autem non ob temperaturam ætatis, sed ob erratum quod committitur in ratione uictus, uel ob bilem. Fit autem & epilepsia ex flaua bile, quemadmodum dictum est in libro* De arte cognoscendi,

scendi, cum mordeatur os ventriculi, & cætera, quibus nos addimus, quod materia aliquando esse solet atra biliosa, uel corrupta praua, os uentriculi mordicans, ex qua prædictus oritur morbus, & pauores, ac insomnia terribilia, de quibus ait Hippocrates, *libro tertio Aphor. aphor. uigesimoquarto. In ætatibus autem talia contingunt, paruis & nuper natis puerulis, oris ulcera, quæ aphtæ uocantur, uomitus, tusses, uigiliæ, pauores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.* Tertio autem, *epilepsia fieri contingit per alterius cuiusque membri communionem: ex quo aura eleuatur ad caput, & tunc maiori ex parte, à flatu, siue uentositate, hoc est materia uentosa fit, id quod nos fieri in nonnullis pueris & hominibus, obseruatum habemus: & ante nos Galenus quoque uidit, & literis mandauit: unde recte mea sententia, Aristoteles libro De somno & uigilia, morbum hunc ab spiritu, & uaporibus fieri dixit, & Auerrois non siluit libro sui collectorij, quod uerum esse nouimus aliquando: sed præcipue quando ab aliquo longinquo membro, ad caput causa consurgit, quod &* Hippocrates *fatetur libro De flatibus: & tunc morbus hic per cauterium inditum tali membro, ex quo aura, & flatus eleuatur, curatur. Porro, quòd ab atra bile quoque morbus comitialis fieri contingat, docet* Hippocrates *sectione octaua libri sexti Epidemiorum, Aphorismo quinquagesimo quinto, ubi inquit:* Atrabiliarij *etiam comitiali morbo corripi plerunque solent, & uicissim comitiales fieri solent atrabiliarij, uterque vero morbus magis fit, prout ad alteram partem inclinarit: si quidem enim corpus inclinarit, comitiales fiunt, si uero ad animum, atrabiliarij melancholici dicti.* Ex quibus uerbis *clarum euadit, si atra bilis cerebri uentriculos, uel meatus, per quos spiritus animales permeare solent, motum et sensum mẽbris impartientes, obturet, quod inde epilepsia oritur, si uero atra bilis non uentriculos cerebri, aut meatus dictos, obstruere contingat, sed cerebri temperaturam, quam animam appellat, inficiat, tunc non epilepsia consurget, sed magis melancholia, hoc est, mentis alienatio. cum ijs tamen dixit* Hippo. *eodem sexto libro De morbis vulgaribus, sectione sexta, à quartana correpti, à magno morbo, id est, comitiali, non corripiuntur: si uero corripiantur prius, & succedat quartana, liberantur.* Vbald. *Quid ad secundum dubium tibi respondendum uidetur, ô Amate, quia contentiosus quidam, non nisi post purgationem scillinum oxymel dandum esse, neruose contendebat.* Amat. *Id tibi, vt paucis assequaris, respondebo, ô Vbalde. Galenus igitur puerum epilepticum, cui consilium inscripsit, ante omnia, ueris initio purgatum desiderat: quo tempore, morbi qui per interualla redeunt, mouentur: ac postea remedia peragenda illi, & medicamenta propinanda tuto dare iubet.* Vbald. *Quid inde igitur de oxymelite.* Amat. *Eo dicto consilio, puero comitiali morbo laboranti, & Ceciliani filio, scripto Galenus oxymel absolute, hyeme calidum, æstate*

 frigidum,

frigidum, omni in tempore. uel ex eo cappares conditos pro obsonio cotidiano admittit, & laudat, & eo magis si acetum per scillas præparatum fuerit, sequenti tamen folio, medicamentum ex scilla siue illud sit uel scillinum, uel oxymel scilliticum, post completam purgationem, dandum esse suadet, dicens: Verum medicamento ex scilla præparato, quod tibi à nobis traditum est, post purgationem, quam adueniente uere, moliendam esse consulimus, utetur sane singulo quoque die filius tuus, priusquam ad pa æstram accedat: ex quibus uerbis, satis notum euadit, Galenum ex scilla medicamentum, post purgatum corpus tribuere, non uero ante. Vbald. *Id forte Galenus imperat, quia eius scilliticum medicamentum acre & potens erat.* Amat. *Ita res habet, quia scillam comminutam in uas orificij stricti, ex quo mel fuit extractum inijcit, eumq; ad solem æstualem, per quadraginta dies, ante caniculæ ortum viginti dies, & post eius ortum, totidem, optime operculatum, & corio coopertum insolari, quousque scilla tabescat, & in humorē uertatur, iubet: cui humori scillino, mel uel acetum infundendum postea docet, unde mel scilliticum, uel acetum scilliticum, resultat, medicamentum sane acre, forte, & potens: quod mea sententia, si non in accessione ipsa, non nisi post uniuersalem exactam purgationem, tuto propinari poterit.* Vbald. *Optime de Galeni scillino medicamento iudicium tuum proditum esse crediderim. Cæterum, quum hodie illud non eo modo paratum habeatur: sed magis secundum* Mesues *descriptionem, officinis & tabernis aromatarijs uenale prostet, dubium totum eo uerti mihi uidetur, si ante purgationem, hoc tuto ægrotis propinari poterit.* Amat. *Oxymelitis scillitici, triplex descriptio à* Mesue *habetur: altera simplicis, quod tuto & secure, vbi opus est: etiam non præcedente purgatione uniuersali, dari poterit: altera uero, compositi, ex radicibus, quibus oxymel compositum dictum, parari solet, quod non nisi post euacuationes peractas uniuersales dari debet: altera oxymelitis* Democrito *tributi, quod nisi post corpus purgatum, etiam tuto non datur, sed oxymel* Iulianum, *potens & acre est, ad multa ualens, quod* Paulus *libro septimo, suæ medicinæ citat, &* Alexander Trallianus *libro primo, capite decimo, & libro undecimo, capite* De podagra ex pituita, *perinde fecit, quæ omnia* Galeno, *libro secundo artis curatiuæ ad Glauconem superaddita sunt.* Vt *receptui igitur canamus, & paucis multa concludamus: dicimus, oxymeli scilliticum simplex passim officinis aromatarijs repertum, tuto ante purgationem factam, ubi opus est, dari posse: aliud uero non, nisi in ipso paroxysmo aut ubi materia ita crassa & uiscida fuerit, ut illico principio pro ea incidenda, & attenuanda, uti opus fuerit: nam tunc quocunque horum, recte uti possemus. Cæterum, de scilla, nunc sermo nobis incidit, de qua commentarijs nostris in* Dioscoridem, *attigisse consonum erat. Sed quum silentio prætermimus, nunc ad memoriam reuocare non ab re erit. Galenus*

nus igitur libro octauo De facultatibus simpl. medic. scillam in secundo ordine excalfacientium, collocat, cepam uero libro septimo eiusdem uoluminis, ex eis quæ quarto ordine excalfaciunt, esse dicit, de qua re multi mirantur, quum scilla uenenosa sit, & lethalis, adeo ut suo ueneno interficiat, cepa uero tantum abest ut interficiat, vt eam etiam crudam homines pro obsonio quotidiano habeant: unde scillam potius inter ea quæ ualenter excalfaciunt, & quarto ordine reponuntur, collocandam esse, cepam uero secundo ordine tantum, opinantur. Sed ij mirari desinant, quum res ut à Galeno est tradita, se habeat: pro qua intelligenda, scire decet, quòd cepa tametsi quarto gradu calida sit, eius tamen caliditas crassis partibus miscetur, à quibus commansa obtunditur, adeo ut innutriti substantiam habeat, quibus faciunt panis, & alia quibus uescitur, edulia, quæ cepæ miscentur, & eius infringunt caliditatem: unde à calore corporis uincitur, transmutatur, & in nutriti substantiam uertitur: in scilla vero caliditas illa, & inciforia uis, secundum gradum attingens, superficialis est, nullis crassis partibus mista, qua ratione comansa, stomachum & interna membra quæ attingit, facile uellicat, corrodit, & exulcerat, de qua re cum multa dici possent, ex libris De temperamentis decerpta: ea tamen consulto prætermittimus. Cæterum, quia paroxismum epilepticum, mense decembri contingentem citauimus, placet quoque nonnullos, eo mense interuenientes apoplexiæ & epilepsiæ casus hic subiungere.

Curatio vigesimatertia, in qua agitur de apoplexia illico interficiente, & de apoplectico paroxysmo tres dies perdurante.

DIDACVS Ferdinandus à Lapide, vir qui diu apud Indos egit, & inde nobilem lapidem adamantum magni precij & ualoris attulit, vnde illi cognomen à Lapide inditum fuit: quum septuagesimum ætatis suæ prope annum ageret, & optime ualeret, apoplexia correptus fuit, ita graui & forti, vt illico mortuus conciderit, neque pulsus aut respiratio vel minima apparuerit, quæ plerunque per aliquod vel breue tempus comparere solét, vt in speculo percipitur, vel gossipio subtiliter carpto naribus admoto, & ori, vel scutula aquæ plena pectori superposita, aut alijs similibus. Obijt autem vigesimosecundo die mensis decembris, anno 1552. Sed quum hæc scribo, memoriæ occurrit, olim apud Ferrarienses puellam quandam apoplexia detentam fuisse, quæ ab omnibus medicis pro mortua habebatur. Cæterum, cũ mater puellam summopere amaret, eam nõ ita facile sepeliri per misit,

misit, & eo magis quia ab alijs perceperat, qui subito & repente grauioribus ijs morbis corripiuntur, & pro mortuis habentur, non sic facile & repente clero sunt committendi. Demum mater puellam per triduum apud se, cõtra omnium opinionem detineri fecit, & tertio die, puella quasi ex inferis subleuata, reuixit, & hodie adhuc, vt audio, pulcherrime uiuit.

SCHOLIA.

APOPLEXIA *morbus acutissimus est, in quo cerebri uentriculi læduntur, non uero cerebri ipsius substantia, quæ leuis uel fortis, facilis vel difficilis iudicatur, pro respirationis facilitate uel difficultate, vt meminit Galenus libris Aphorismorum, & uarijs alijs suæ doctrinæ locis. Cæterum, suadent medici apoplexia mortuos ad septuaginta & duas horas non esse sepeliendos: quia intra hoc tempus ea affecti, solent reuiuiscere, & ad se redire: sed qua ratione, Conciliator Petrus Aponensis libro suarum differentiarum respondet, quia omnes humores intra hoc tempus septuaginta duarum horarum, motum suum complent: nam sanguis continuò affligit, pituita quotidie, bilis de tertio in tertium: quod tempus, ab hora qua bilis affligere incipit, usque ad eam in quam desinit, complet horas quadragintaocto: melancholia uero, de quarto in quartum mouetur: quod tempus circunscribitur septuaginta duabus horis, vt computanti notum euadet. Sed quum hæc literis mando, mulier quædam Hebræa se offert, quæ cum continuos quadraginta dies integros, Hebræorum more ieiunaret, inde debilis facta est. Cæterum, cum postea mali succi cibarijs uesceretur: multum honorem pituitosum exaggerauit: ex quo cerebri cauitates occlusæ sunt, & obstructiones factæ, ad quas priuatio sensus & motus, sequuta est: pro quibus recuperandis, & obstructione leuanda, multa illico facta sunt & ad cauterium usque in commissura coronali, peruentum est, cuius loco, primo caput optime rasum, aqua uitæ, vel oleo de saxo petroleo dicto, illinibatur, & ignita candela accendebatur: quibus remedijs, mulier hæc, ad se aliquantulum redijt. Sed medicus inscius ad eam iuuandam præsens, ex brachij secta vena, sanguinis uncias octo uel decem extraxit, vnde mors certa consequutura, breui superuenit: non sine doctorum hominum iniuria, & filiorum hominis iactura. Consonum fuerit hic enarrare id quod olim Salmanticæ, celeberrimo Hispaniarum studio, euenerit, & ita habet: Doctor reginæ Isabelæ (ita enim uir hic uocabatur) abhinc annis uigintiocto, medicus, prout illa ferebat ætas, doctus, & in uniuersa Hispania in maximo precio & honore habitus: cum ægrotum quendam inuiseret, ac illi pulsum non adeo debilem comperiret, non illico, neque ita breui eum moriturum, assistentibus & discipulis, qui eum comitabantur, prædixit. Cæterum, cum uesperi eundem de more inuisum rediret, & è mula iam desilierat, quidam ex illis qui ægroto astabant, illi ad scalas ob* viam

uiam venit, grotum obijsse exponens: medicus uero utcunque rem nouam admiratus, non ita tamen huic qui ægroti obitum exposuerat, fidem habuit, forte iudicio suo, magis confisus, ut qui non multis antea horis, hominis male habentis uires comprehenderat, ex quibus certus erat, eum non ita de facili moriturum prout quoque assistentibus, & discipulis prædixerat. Vt generosus igitur & magnanimus, & qui Inquisitorum technas parui faciebat, medicus, ad ægrotum utcunque mortuum peruenire non dubitauit: quem primo aspectu, panno contectum, & Franciscana ueste indutum, conspexit, non nisi uarijs reuerendis monachis circum astantibus. Tunc vero grauissimus, magna animi constantia, eum detegere fecit, & eius in metacarpio arteriarum motiones explorauit, quas uigere adhuc deprehendit: proinde eum ad cubile reuerti fecit, & præsidijs idoneis adhibitis, ad se redire fecit, qui postea multos uixit annos. Armelinus. Res mira ut hæc est: ita enarratu digna: nam & ego & si interfessi, & omnia uidi, ea tamen nunc meminisse iuuat :[redacted]. Amatus. Id potius ignoratione quàm malignitate, factum esse putarem, cum maiori ex parte ij qui præsunt ægrotantib. [redacted], indocti sunt, & harum rerum penitus ignari. Armel. Vtcunque res habeat, [redacted]illi, tristes, torui, horridi, & squallidi, tunc inde recesserunt. Amatus. Id forte in causa erat, quia plures dies & noctes insomnes apud ægrotum, uersati erant.

Curatio vigesimaquarta, in qua agitur de puero epileptico, oculos toruos & aspectum horridum, habente: solo cauterio ad nucham indito, sano reddito.

PVER viri probi, ex Monte sancto, Recaneto ciuitati propinquo, annos natus duos, cum iamdiu epilepsia grauissime torqueretur, vt ex ea oculos toruos, & aspectum horridum, contraxerit, & directe stare nequiret, cum multa pro eius salute cogitata essent, sed frustra, nostro consilio, ex Albucasi libro primo, capite vndecimo, parti superiori nuchæ, candente ferramento, ignitus fuit: quo in foramine cicer inditum fuit, quod sæpe innouatur, & ex eo ita pus effluxit, vt puer fere sanus sit. Nam post inditum cauterium, epilepticus paroxysmus, nõ amplius uisus est, & oculi, & aspectus non ita torui cernuntur, sed nõdum directe

stare

ſtare poteſt: credimus tamen optimo uictu propoſito, puerum hunc ex hoc morbo liberatum iri, & eo magis quo grãdior eua ſerit, quum puerorum ætates in calidiorem & ſicciorem temperaturam uertantur, vnde Hippocrates, Aphor. libro ſecundo, aphoriſ. quadrageſimoquinto, dixit: quicunque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maxime ætatis & temporis, & locorum, & victuum quoque liberantur. Philotheus uero in enarratione notat, dicens: Cum enim tranſmutentur iuuenum ætates, hoc eſt, puerorum, in calidiorem & ſicciorem temperaturã: maxime confert epilepticis affectibus. Huius pueri auus, vir ſexagenarius, per ſcalas cecidit, & uariјs locis percuſſus fuit, præcipue in frontis alta parte, vnde oculi alterius palpebra, cecidit, & oculus claudebatur, neque ex eo uidebat, niſi manu palpebram eleuabat. Facta autem erat ſuperioris nerui, ſiue muſculi reſolutio, qui cæteris alijs craſsior eſt, prouidẽte natura, vel altero meliori deo, pro ſua obeunda functione, hoc eſt, pro ſubſtentanda palpebra ſuperiori oculi. Cæterum, hic paucis elapſis diebus, grauiori apoplexia oppreſſus, ſuum diem obijt, credere utique eſt, etiam, quod qñ per ſcalas cecidit, apoplexia correptus erat.

Curatio vigeſimaquinta, in qua agitur de febre ſanguinea.

FILIVS illius, qui ob neruorum reſolutionem, vt ſerpens repit, vigente æſtate, continuo febricitabat, non dormiebat, oris dulcedinem primo ſenſit, quæ poſtea in amarorem uerſa eſt, lotium craſſum, rubrum emittebat, in quo nebula ſpiſſa ac ſedimẽtum rubricans cernebatur: pulſus craſſus erat, frequens, & plenus; nam hic iuuenis erat, bonæ habitudinis: ad quem accedens ſecundo die ægritudinis, illico poſt alui excrementa, per clyſterem depoſita, ſanguinis libram ex interna brachij dextri uena ſecta, fluere feci, & poſtea ſyrupum hunc ebibere iuſsi. Recip. Syrupi de cicorea ſimplici unc. i. acetoſi ſimplicis vnciam med. aquarum endiuiæ, acetoſæ, ana vnc. ij. Miſce, & frigidum bibat. Elapſis uero tribus horis, panatellam ſimplicẽ pro uictu habuit, & hordeaceam cum uino granatorum, & iulebo pro potu, veſperi vero cum de more eum inuiſerem, ab eo ſanguinem extractũ, ita infectum conſpexi, vt ex eodem venæ foramine, quindecim alteras ſanguinis vncias extrahere fecerim: à qua ſanguinis miſſione, optime ſudauit, & ea nocte, quieuit, & placide dormiuit, & vt paucis dicam, ita recte habere cœpit, vt ante ſeptimum diẽ,
epoto

epoto ſyrupo roſato ſolutiuo, decocto tamarind. diluto, ſanus euaſerit.

SCHOLIA.

NISI *enim ijs in febribus, copioſe ita ſanguis dematur, in bilioſam degenerare ſolent, vt prioribus dixi Centurijs.*

Curatio vigeſimaſexta, in qua agitur de febre continuo affligente, cum ingenti capitis dolore.

FRANCISCVS Vincentinus mercator, natus annos quadraginta tres, cum Venetijs Anconam ſe reciperet, febri continua affligebatur, quæ ſingulis noctibus acceſsiones habebat. Cæterum huic cum multa remedia & varia, poſt purgationes, & ſanguinis miſsiones, fecerimus, & ſemper de dolore ingenti capitis quereretur: illi frontis venam ſecare fecimus, & ſanguinem ad vncias ſex demere: qua ſanguinis miſsione dolor euanuit, & æger optime ſe habere dixit. Porro, cum æger in nonnullis deliquerit, dolor denno pullulauit, ſed iterum ſecta frontis vena, ex toto euanuit, & æger ex integro conualuit, fuere autem omnes ægritudinis dies viginti duo.

Curatio vigeſimaſeptima, in qua agitur de muliere febriente, quæ poſtea, ceſſante febre, in anxietudines, & animi deliquia deuenit.

HVIVS vxor, mulier iuuenis ſterilis, marito male habente, rigore primo affligi cœpit, ad quem poſtea ſequuta fuit febris, ad aliquot horas durans: ſequenti die, eadem hora rigor ſuperuenit, ſuccedente prædicta febri: vt duplici tertiana mulierem hanc corripi dicendum ſit, pro qua propulſanda, & ſanguinis miſsione, & debitis per pharmaca purgationib. vſi ſumus: quibus optimo victus ordine conſtituto, ex toto intra quindecim dies abiuit. Cæterum propulſata febre, mulier hæc in anxietudines, & animi deliquia incidit, pro quib. tollendis frictiones plures & retractiones in partes inferiores, à ſuperioribus fiebant: quin etiam per nares ſuffumigium ex rebus male olentibus fiebat, ſed partib. inferioribus, hoc eſt collo matricis, peſsi ex mithridato & Gallia moſchata indebantur, tentatis prius aliis ex mercurialis thyrſo paratis, quibus aliquantulum

bene

bene habuit. Porro cum maritus recte valuit, & ipsam recte valere inuenimus: appetebat autem vterus, ob compressum semé, vnde eiusdem vteri ad superiora recursus erat, qui strangulatus, seu vteri suffocatio, appellatur.

Curatio vigesimaoctaua, in qua agitur de dysenteria.

MVLIER Chia, nata annos quinquaginta, obesitatis mediocris, dysenteria vera laborat. Nam intestinorum dolores patitur, & assidue egerit, sed trib. elapsis diebus egestiones cruētæ sunt redditæ: huic tunc clysteres varii sunt facti, & exterius vnguenta constringentia applicita. Cæterum cum dolores assidua excretione perseuerarent, & febris ingens compareret, basilicam dextri brachii aperire feci, & sanguinis vncias quinque extrahere: à qua sauguinis missione syrupum myrtinum consuetum ebibit, & clysteres constringendi vires habentes sunt inditi, quorum exemplum sic habet. R. Aquæ hordei, in qua balaustium verum incoctum erat, lib.i. seui hircini, olei myrt. an. ℥.ii. albi oui optime cócussi numero duo, boli Armeniæ, sanguinis draconis, ana ℥.ii. pilorum leporis drach.i. Misce fiat clyster quē proposse retineat, ab iis enim melius habuit. Cæterum cum ad aliquot dies sic incederet, & non frequēter egereret, sed intestinorum ingentem dolorem pateretur, clysteres ex decocto radicis altheæ cum seuo hyrcino, & oleo myrtino paratos iniiciendos mandaui, quibus melius valuit. Cæterum huic victus, panatela ex similagine, & iure pedis vituli parata erat, potus vero, interim dum febris vigebat, aqua calybeata, postea vero vinum rubrum crassum, quod ex Aulone Anconam afferri solet, & illud aqua calybeata & ferrata diluebat, vltimo receptis suffumigiis, basilice & potenter valuit, habent autem suffumigia sic. R. Thuris, mastichis, sanguinis draconis, boli Armeniæ, ladani, corticum pineæ, ana partes æquas, omnia in polinem reducantur, & cum resina & terebenthina, misce, & fiat massa, ex qua drachmam vnam vel alteram, super ignitas prunas, iniicito, & super sella perforata sedens mulier, optime vestimentis circumdata suffumigium recipiat: ijs enim vt dixi, mulier hæc sana eua sit, veluti plures alij hoc tempore dysenteria laborantes. Cruciabantur autem tunc pueri dysenteria, vt filius Vincentij Chij, filius Celarij, filia Ioannis Teutonici mercatoris: prædictæ mulieris ægrotantis nepotes duo, puella Antonii pharmacopolæ, filia Petrolii, qui ad portum agit, & plures alii.

Curatio

Curatio vigesimanona, in qua agitur de recidiua cuiusdam ægrotantis.

DANIEL Papus, iuuenis biliosus ad vstionem declinans, ijs diebus febricitauit, febri quidem continua: illi bis secta fuit vena, & pharmacum post humorum præparationem per syrupos concessum, & tandem bene habuit, interiectis vero octo diebus in quibus bene valuit, cum plus iusto comederet, in febrem recidit, & eam quidem intensam capitis cum dolore, & oris amarore, pro qua leuanda, secundo die recidiuæ hunc potum illi obtulimus, & sequenti die à febri & symptomatis fuit immunis, habet autem potus sic. R. Syrupi rosati solutiui vncias quatuor, aquæ cicoreę vncias tres, misce, fiat potus quem ieiuno stomacho bibat, quo optime aluus respondit: imo eo quoque euomuit, & tandem sanus ex toto fuit.

Curatio trigesima, in qua agitur de febre continua cum capitis dolore, & renum grauedine, ac oris amarore.

CARMONENSIS, qui magnas & ingentes casei Parmensis rotas vendebat, iuuenis annos natus triginta, febri continua corripi cœpit, cum qua & caput dolebat, & renum grauamen sentiebat, quibus & de oris amarore maxime querebatur, hic ex se primo bilem meram vomuit, ad quem postea ipse perueniens, illico haustum hunc illi descripsi, & ita habet. R. Syrupi rosati solutiui vncias quatuor, decocti tamarindorum vncias tres. Misce, fiat haustus vnus, quem frigidum bibat, quo optime egessit, postea vero cum febris quoque vigeret, & lotiũ rubrum & crassum appareret, sanguinis vncias sex ex basilica educi feci, syrupos autem acetosos, & de endiuia tunc bibebat: post quorum bibitionem, apparente concoctione in vrina, pharmacum leue ex rhabarbaro propinatum fuit, & sanitatem obtinuit. Nam capitis dolor, post primam euacuationem adhibitã, oxyrhodino applicito, euanuit: veluti renum grauitas, post eorum inunctionem ex Galeni refrigerante, cerato dicto: Victus huic, carnes pullorum & auicularum erat, potus vero, primo hordeacea vino granatorum excepta, sed postea vinum ὀλιγοφόρον pauciferum dictum.

Curatio

Curatio trigesimaprima, in qua agitur de vesicula duriuscula, & nigricante supra dentem nascente.

PVER natus annos octo, cum dentem ex incisoriis superioribus, mobilem haberet, illi filo ad alligato, vt pueri facere solent, eum extraxit. Cæterum elapsis fere tribus mensibus, denuo dens non apparebat, sed indies magis vesicula nigricans, dentis loco conspiciebatur: quam pueri parentes sic videntes maxime conquerebantur, & condolebant: qua de re puerum ad me deferre curarunt, quem cum animaduerto, iudico subnigrũ tuberculum illum comparentem, venæ alicuius oram esse: in quam sententiam postea medici alii, doctrina, & experientia nobiles venerunt: Demum accersitus chirurgus, meis mandatis subduriusculam vasiculam illam aqua argentariorum, forti dicta, tetigit, gossipii pauco ad os & linguam indito, ne aqua cadens, partes has vellicaret exederetúe: quam cum ter vel quater, intra tres vel quatuor dies tangeret & exureret, ex toto vesicula corrosa & extirpata fuit, sub qua dens albissimus comparuit, non sine applausu parentum, & artis laude, poterat & opus hoc oleo vitrioli confici, veluti oleo ex antimonio & sublimato destillatitio.

Curatio trigesimasecunda, in qua agitur de febre.

BARTOLINVS, qui melopepones ad forum herbarium vendebat, vir robustus, rigorifica febre correptus fuit, & illico prima nocte delirauit, & anxie tulit: ad eum vero in aurora accedens, ex brachii dextri vena communi, sanguinis vncias decẽ extrahere feci, & syrupum hunc ebibere. R. Syrupi de succo acetosæ, nenupharini, ana vnciam vnam, aquarum acetosæ, lactucæ, ana vncias duas. Misce, fiat syrupus, sed & de ventris respondentia, nobis cura erat, sequenti vero nocte, tametsi febriebat, placide tamen & quiete noctem transegit: demum, sexto die, ab epoto pharmaco, quo optime egessit, sanus euasit, terminantur autem Anconæ morbi, aut ad salutem, vel ad mortem, breui, vt Centuria prima harum curationum medicinalium meminimus: præcipue vbi de Crisi & diebus decretoriis egi.

Curatio

Curatio trigesimatertia, in qua agitur de puero febrem continuam patiente.

FILIVS Benedicti lapicidæ, qui apud Iudæorum synagogam habitat, ætatis decem annorum febri corripiebatur continua, quæ noctu affligebat magis semper: huic ani venis applicitæ sunt sanguisugæ duæ, & post quartum ebibitum syrupum, apparente in vrina concoctione, rhabarbarum cum agarico nouiter parato, in decoctione florum & fructuum cordialium, adiecto electario catholico, ebibit, & breui sanus fuit. Iecori porro, santalinum vnguentum admouebatur, & ad aliquot dies postea, rotulos ex speciebus diarhodonis abbatis, & speciebus electarii trium santalorum saccharo confectos, comedit, super quos aquam stillatitiam endiuiæ bibebat, & optime habuit. Cæterum vnius rotuli pondus drachma erat, aquæ vero vnciæ tres.

Curatio trigesimaquarta, in qua agitur de puella, quæ aqua ebulliente fuit excocta, vnde symptomata grauia traxit.

PVELLA illius qui apud Antinorium agit, aqua ex igne ebulliente, supra ventrem ad vmbilicum excocta fuit, vnde vesiculæ & bullæ ortæ sunt, à quibus postea ruptis, vlcera euaserũt. Cæterum puella tunc non adeo male habuit, sed vesperi, tota rubra est facta, & tanquam mortua iacebat: ad quam vocatus, ex populeone vnguento totum eius ventrem illini feci, & vitis folia super addere: quo remedio intra quatuor horas puella ad se rediit, & paucis postea diebus ex toto sana euasit. Quod vero intus intestina ex aquæ ingenti caliditate tumuerint, vnde symptomata dicta ortum traxerunt, pro certo crediderim: vlcera tamen postea ex vnguento à calce sæpe lota parato, sana sunt reddita.

Curatio trigesimaquinta, in qua agitur de crurium dolore, cum aliquali tumefactione, ob moram in aqua frigida contractis.

GAVRIVS, vir fortis & robustus, cum crura in gelida

sæpe haberet: in eorum dolorem cum aliquali tumefactione, incidit, pro quibus curandis affectionibus, brachii interna vena secta fuit, & sanguinis vnciæ sex extractæ, post quam venæ sectionem, ac per pharmaca euacuationes, fomenta & lauacra, digerendi & roborandi vim habentia, parauimus, quibus melius se habuit. Cæterùm retractionibus, & frictionib. ac ligaturis circa partes inferiores ad superiores adhibitis, ex toto sanus euasit, vt vere proditum sit theorema à medicis, & philosophis receptum, contrariorum contraria sunt remedia.

Curatio trigesimasexta, in qua agitur de mola matricis, simulq; de mulieribus ex semine virili, in balneo derelicto, pregnantibus factis.

MONACHA, ex iis quæ religiose, & secrete à turba viuũt, male habebat, & intra corpus motum persentire aiebat, vnde cæteræ monachæ molam intus habere contendebant, ego vero fieri posse non dubitabam. Cæterum molam & huiusmodi cætera absque viri commercio gigni non posse tradit summus Galenus, libro decimoquarto De vsu partium, dicens: Mulierem nemo vnquam vidit sine viro, vel molam, vel eiusmodi quippiam, concepisse: proinde aut rem occultarent, aut alterius morbi genus asseuerarent, consului. Quod vero ex semine virili in balneo relicto, mulier prægnans facta fuerit: Auerrois libro sui collectorii, testatur, & ante eum Hebræi, qui ex filia Hieremiæ prophetæ natum esse Benzyram, virum doctissimum & sapientissimum, credunt. Hæc enim mulier cum balneum intraret, vbi semen erat à viris pessimis & idolatris derelictum, vtero concepit. Longior est historia quàm quæ paucis exponi queat: nam cum pessimi homines, hymenæum propria manu celebrantes, semen genitale in balneo excernerent, à sanctissimo homine Hieremia propheta correpti & maledicti sunt: qui alioqui excandescentes, contra ipsum prophetam inuaserunt, & eum ad balneum inuitum traxerunt, & cum ipsis promiscue semen quoque vt eiiceret coegerunt, ad quod balneum cum filiam postea intrare contingeret, ex paterno semine genitali in eo balneo effuso, prægnans euasit, & ex ea Benzyra natus est, uir sapientissimus, & cuius hodie extant non pauca egregia documenta, & dicteria elegantissima Hebraica lingua conscripta. Interpretatur vero Benzyra, filius doloris sui, quia absque delectatione ip
sum

sum concepit mater sua, & cum dolôre ipsum peperit: non vero recte interpretatur filius genitoris sui, vt hucusque omnes Rabini interpretati sunt, quia zir cum zadich dolorem significat, prout in hoc inscribitur nomine. Cæterum Auerrois, Auicenna, & Algazet: hoc euenire posse, cum Hebræis facile admittent, Galenus vero non adeo, vt ex eo libro septimo Methodi medendi, capite sexto elicitur: vt citatum, & varios alios locos suæ doctrinæ taceam.

Curatio trigesimaseptima, in qua agitur de vulnere inter costas mendosas illato.

FILIVS Ricci, natus annos vndecim, à puero inter mendosas, siue nothas costas, gladiolo vulneratus fuit, ad quem vocatus ipse, per chirurgum præsentem, tentatum specillo vulnus fuit, quod longe penetrabat: tunc turunda albo oui excepta intromissa est, & desuper applicitæ stupæ, eodem albo oui intinctæ, in cuius circuitu oxycrato imbutus pannus lineus admouebatur: sed tunc illi basilica lateris eiusdē secta fuit, & sanguis ad vncias quatuor extractus. Porro sequentibus diebus, curatum vt decebat uulnus, multum puris ex eo fluebat: & plus quā pro uulneris ratione decebat: qua de causa, uulneris ipsius orā, secundum costarum incessum, digiti longitudine, aperire feci, unde uulnus penetrans non esse conspeximus: & tunc puris fluxus cessauit, adeo ut breui uulnus cicatricem obduxerit, & puer à tanto malo liber & immunis euaserit. ebiberat autem antea puer ex manna pharmacum.

Curatio trigesimaoctaua, in qua agitur de febre erratica in quartanam degenerante.

ORIENTALIS mercator bonæ habitudinis iuuenis, tepidiori & frigidiori facto aere, febribus erraticis, id est, nullum ordinem seruantibus, affligi cœpit, quæ postea, in quartanam degenerarunt: huic cum brachii secta esset uena, & sanguis ut tauri crassus extractus, optimo seruato uictus ordine, syrupos dedimus, ac secunda quartanæ accessione, pharmacum hoc propinauimus, à quo liber & sanus factus fuit. Cæterum cum in Græciam postea iret, in eandem quartanam recidit, opus autem

 erat,

erat, meatuum & lienis obstructiones exacte reserare, sic autem pharmacum ab eo potum habet. R. Electarii de sene unciam me diam, diaphiniconis, electarii elescoph, ana drachmas duas, syru pi de epithymo unciam unam, in decoctione sene, quantum suf ficit, misce fiat haustus unus: quem in aurora tepidum bibat, & desuper dormiat.

Curatio trigesimanona, in qua agitur de ventris dolore, ob durum retentum stercus.

MERCATOR, cui uentris ingens erat dolor, & pro eo propulsando, clysteres plures pararunt, & absque fructu & profectu iniecerunt: cum ad eum perueni, ex oleo communi ad manus habito, sed parum tepente, illico nulla interposita mora, clysterem parare feci, & immittere, sed interea clyster hic parabatur, clysteres emolliendi uim habentes concinnabantur, dein potentiores, habent ante emollientes clysteres sic. R. Maluæ, branchæ ursinæ, foliorum caulis, betæ, ana manipulum unum, seminis lini, fœnugræci, ana pugillum unum, caricarum numero quindecim. In aqua fiat decoctio, facta colatura. R. Prædicti decocti lib. unam & med. cui adde, butyri, olei, seminis lini, mellis rosati colatitii, ana uncias duas, salis drachmam unam, Misce fiat clyster. Clysteres uero acres ita habent. R. Centaurii minoris, camepitis, camedreos, ana manipulum unum, seminis cartami, urticæ, ameos, syleris montani, an. unciam unam, ficuum pinguium numero duodecim, in lixiuio leuiori fiat decoctio. R. Prædicti decocti uncias quindecim, mellis rosati colatitii, olei rutacei, ana uncias duas, diaphiniconis unciam unã, trochiscorum alandaal scriptulos duos, uitelli oui, numero duos, salis drachmam unam & mediam, misce, fiat clyster. Cæterum exterius eius aluus unguento de agrippa, & altheæ inungebatur, & sanatus est.

Curatio quadragesima, in qua agitur de febre continua, excrescentias habente.

PANDOLPHVS iuuenis nobilis Anconitanus literis operam dans, cum Patauio Anconam rediret, in febrim incidit, & eam quidem biliosam, malignam, ex genere earum quæ nunc

nunc publicè grassantur: nam cum semper affligit, à meridie tamen grauius corripit, adeo ut æger noctu non dormiat, neque quiescat, cum quibus aphtæ in gutture apparuerunt, ut omnibus fere nunc febrientibus euenit: hic cum secta illi uena esset, & sanguis extractus & syrupos acetosos & refrigerantes ebiberet, ac de aphtis, hoc est, oris ulceribus, cura haberetur, pharmacum ante septimum ebibit, & optime egessit. Cæterum septimo die rigor huic paruus superuenit, quem febris consueta sequuta fuit, pro qua abigenda, syrupos aperiendi meatus, & recludendi oppilationes cum quadam refrigerandi ui, concessimus: properabat autem autumnus: habent autem syrupi, vel potius apozemata, sic. R. Radicum endiuiæ, buglossis, borraginis, petrosilini, ana vnciam vnam, tamarindorum, folliculorum sene, liquiritiæ, an. vnciam mediam, prunorum pinguium, numero duodecim, hordei integri libram mediam, florum borraginis, buglossi, cicoreæ, an. vnciam mediam, seminis mellonis, cucurbitæ, citruli, an. drachmas sex. In libris septem aquæ fiat decoctio, quousque maneant libræ quatuor: facta colatura, adde, syrupi bisantini completi, hoc est, cum aceto, de cicorea cũ rhabarbaro, an. vncias tres. Misce, fiat apozema: de quo singulis diebus in aurora ieiuno stomacho, septẽ vel octo vncias bibat, & desuper dormiat, exterius vero, venter vnguento deopilatiuo à succis dicto, inungebatur: cuius descriptionem prioribus Cẽturijs descripsimus. Porro pro renum dolore, quo maxime cruciabatur, vnguentum Galeni, dictum ceratum refrigerans Galeni: aut album Galeni, paratũ fuit, quo inungebatur. Huic, vinum per totum hoc tempus abnegatum fuit, post septem tamen dies pullorũ carnes concessimus: duodecimo vero die, ab ingesto syrupo rosaceo solutiuo, cũ aqua endiuię in qua rhabarbarum per noctem maceratum fuit, quæ purganda erant, purgata sunt, & tandem decimoquarto sanatus est. Ori tamen ventriculi, ob absumpta & morbum ipsum debiliori facto, ceratum roborans, scuti figura, in panno cocco infecto extensum, apr licitũ fuit, & saccharum rosaceum, cum speciebus diarhodonis abbatis, ad aliquot dies, ieiuno stomacho comedebat.

Curatio quadragesimaprima, in qua agitur de febre, & varijs alijs affectionibus, à calce et gypso eueniẽtibus.

FRATER illius qui gypsum parat, decem septem anno-

rum, cum febriret, & de capitis dolore quereretur, illi ab ingesto clystere secta cõmunis brachij fuit vena, & sanguinis vnciæ sex extractæ: victus verò ordine parato, & abstemio facto, post ebibitum syrupum acetosum, quinquies, pharmacum ex electarijs bilem & pituitam respicientibus, decocto sene dissolutis, ebibit, & melius habuit. Postea verò, nonnullis interiectis diebus, in aurora ex diarhodonis abbatis, & trium santalorum speciebus paratos rotulos, singulos singulas drachmas ponderantes, gustabat, & desuper aquam endiuiæ bibebat, & paulatim conualescere cœpit, donec integram consequutus est sanitatem. Cæterum qui gypsum parant, maiori ex parte, phtisi affecti moriuntur, quia caput nimia siccitate à gypso contracta, debile & imbecille fit, vnde quæ concoquere debuerat, non concoquit, & quæ retinere, non retinet: quo factum est, vt materia ad subiectas corporis parteis decidat, veluti hodie cuidam ex ijs euenit nec minus hoc contingit, iis qui calcẽ parant, vt viro illi robusto, qui ad caput montis agit. Sed mulier quæ ignitas prunas uasculo super caput ex vitri fornace portare solebat, in epilepsiam lapsa est, quam diu iam est patitur, resolutum nanque est capitis innatum calidum: vnde ipsum imbecille & frigidum redditum, hoc malum facile incurrit.

Curatio quadragesimasecunda, in qua agitur de varijs affectionibus melancholicis; simulq; de pugnantibus temperamentis varijs in membris.

QVVM superioribus diebus quidam ex integerrimis amicis meis, quĩ nunc Romæ miserrime agit, permittẽte Deo, omnium rerum maximo scrutatore, mecum forte incederet: ille vt peritissimus, & rerum nouarum auidissimus, ita quum prope officinam quandam librariam vna essemus, nonnullos intuetur libros, quos euoluens, Galatini opus contra Hebræos offendit, opus me hercle elegans, & eruditionis refertum: de cuius operis argumento quum inter nos sermo esset, forte venit illuc Azzarias Mantuanus Hebræus, & Hebraicis & Latinis literis apprime instructus: qui tertius factus comes, iudicium suum de ea re interposuit, ad duos præcipue Iesuos faciente, quos Galatinus in operis frontispitio introduxit, vt magnum illum Reuclinum, Capnionem dictum, eo tempore carceribus obstrusum liberaret, à calumniaq; defenderet. Cæterum post longum de

iis

iis rebus inter nos tres habitum sermonem, rogat me Azzarias, digner illi consilium præstare meum pro sua recuperanda sanitate: diu enim erat quod multis & grauibus affectionibus affligi cœperat. Ego vero vt omnibus paratus, ita lubens prouinciam suscepi, non solum verbo respondendi, sed chartis ea dâdi, quæ ad salutem suam faciunt. In primis igitur se offert hic gracilis, macilentus, sicca scabie per vniuersum eius corpus diffusa, facie subcitrina, ætate triginta quinque annorum, caliditate quadam extranea correptus, vt mihi tunc non admodum difficile fuerit præsagire eum citissime in morbum habitum (hecticam, Græci dicunt) lapsurum, ni recte & cito manu curaretur docta. Secundo, rem cunctatius aduertens, nosco hunc caput imbecille habere, à quo cōtinua fit ad pectus & alias corporis subiectas partes destillatio. Tertio inest huic excedens in iecinore caliditas, pro qua propulsanda, dissidium cum inter medicos ortum fuerat, post longam medicamentorū exhibitionem, num is mittendus esset ad thermas acharias, vel potius ad calderias, in qua altercatione præualuit Panitius Mantuanus, vir medicus doctus, qui eum ad balneas calderias ire consuluit: quarum potu, vtpote constringentium & refrigerantium (per ferrum nanque scaturiunt) iecinoris excedens caliditas paululum repressa fuit, sed lien constipatus obstructusq; cum canaliculis, & meatibus ciborum ductioni inseruientibus mansit, adeo vt paucis interpositis diebus, in quartanam inciderit, qua annum fere laborauit: neque enim ignoro, ferri aquas (vt medicis placet) hiems minuendi uires possidere, quum & hac dote ab eis obstructio facta est, per accidens tamen. Quarto, lien omnino obstructus cum quodam hypochondriorum murmure & rugitu est. Quinto, huic ventriculus est debilis, adeo vt non recte concoquat, non eo tamen vt in putidos, & ouum referentes incurrat ructus: sentit tamen eius decliuem partem frigidam. Sexto, plerunque in famē is incurrit caninam, tam noctu quam diu. Septimo, huius in somnia melancholica sunt, & cogitationes melancholicæ. Octauo, pectoris coarctationem habet, quæ non eodem tenore semper affligit: vix enim aliquando respirare valet, aliquando tamē facilem spiritum tenet. Nono, multum vigilat, parum quiescit, tametsi quandoque in carum, hoc est, somnum profundiorem deueniat. Decimo, persæpe dormiendo angitur, & premitur, magnis & difficilibus cordis pressuris, potissimum quando supra sinistrum decumbit latus: à quibus affectionibus non nisi magna & animi & corporis concussione expergefieri valet: nā

tunc expergefactus magnam membrorum lassitudinem confractionemq; persentit, & anhelitus attractio difficilis & grauis fit: quæ omnia remittuntur quibusdam ructibus, gemitibus, & lachrymis, non minus quam per lotij magnam insuetam excretionem, quod lotium in hoc morbo semper lucidum citrinum, vel aqueum subtile conspicitur. Hæc enim sunt affectiones & symptomata, ac pugnantia variorum membrorum temperamenta, quibus hic premitur Hebræus: pro quibus profligandis, causam vnde traxerunt paulisper inuestigare licebit. Hebræi natura sua omnes fere atrabiliarij sunt, quod potissimum euenire multis de causis auguror: prima quia captiui, vnde timidi & mœsti fiũt, & consequenter atrabiliarij, iuxta Hippocratis, in Aphorismis sententiam: si timor atque mœstitia longo tempore habentes, perseuerent, ex eo atra bilis significatur, tum quia studiosissimi sunt omnes, & Dei opt. max. legi deditі, quibus faciunt, quod Hebræi eduliis atrabiliosis vesci consuescunt: præsertim Itali, qui anseribus, bubula exiccata fumo, anatibus, leguminibus, & multo salito caseo vescuntur: non minus artocrea, id est carne mazza incrustata carne, ciceribus & leguminibus discocta, lentibus, oliuis, carne salita, & aliis varijs & multis atram bilem gignentibus: proinde omnes Hebræos atrabiliarios esse, in confesso est. Non igitur à consortio eorum eliminabitur Azzarias hic, cum præter cætera, studiosus sit, & rei medicæ quoque operam nauet: quibus adstipulantur corporis gracilitas, venarum exilitas, thoracis strictura: quæ omnia temperamentum atrabiliarium attestantur. cum igitur atrabiliarius hic sit, & in eo bilis atra vigeat, facile inclinabitur animus diiudicare, morbos citatos ortum ab atra bile habere, quod an ita sit, eorũ vnumquéq; inuestigando, experiemur. Et primo se offert corporis gracilitas, quæ dubio procul arguit humoris siccitatem, & innati calidi resolutionem, vt corpus frigidum & siccum dicendum sit: neque minus sicca scabies id testatur: cum quia à sicco proficiscitur humore, sicca euadit, accedunt iis, vt nonnulla postea dicenda prætercam, quod quia humore abundabat melancholico, ita facile in quartanam lapsus est. Huius cæterum atræ bilis, cum sensit receptaculum, facile ad imam ventriculi partem eam mittit, quæ suis qualitatibus frigidam reddit, aciditate vero, & constrictione famem intensam incitat illam præcipue quam caninã appellamus. Sunt quoque huius insomnia melancholica, & cogitationes melancholicæ quæ atram bilem in totum arguunt, vt ex Galeno, in eo libro, cui titulum indidit. Quod animi mores

res sequuntur corporis temperaturam percipimus: veluti, ex ipso, & Hippocrate, libellis De insomniis. Cæterum ob huius humoris à capite ad intercostales musculos descensum, pectoris fit coarctatio, & consequens difficilis respiratio, qui cum siccus & aridus potentia sua sit, vigilias efficit. Incidit tamen hic nonnunquam in profundum somnum, ob aggeratam pituitam, ab inconcoctionibus assiduis ortam: nouistis autem somnum & vigiliam ab actiuis potissimum euenire qualitatibus, vigiliam à calidiitate, somnum à frigiditate, vt Galenus libro secundo Aphorismorum, enarratione tertia, & libro tertio De locis affectis, capite quarto, prope finem testatur: secundario vero à passiuis qualitatibus, humiditate, & siccitate, ab humiditate somnus, à siccitate vigilia. Primas igitur obtinent in somno & vigilia, actiuæ qualitates, secundas vero passiuæ, quod sic obiter dictum velim, ob quosdam morosos medicos, & philosophastros, qui secundum Galenum, somnum & vigiliam, à siccitate & humiditate potissimum fieri contendunt, quod tamen falsum esse, ex dictis liquido euadit. Quum is igitur somno profundiori detinetur, in angustias, & cordis pressuras deuenit: potissimum quando supra ipsius cordis accumbit latus, humor etenim hic atro suo colore principalium virium sedem obscurat, & tenebris similem reddit, vt Asclepiadi primo placuit, & Galeno illi subscribenti, libro tertio De symptomatum causis, & eiusdem numeri libro, De locis male affectis capite quarto: vnde cordis angustia, & grauis ac difficilis totius corporis compresio fit: neque enim hac in re Auerrois oblatrare finit Galeno & antiquioribus contradicendo, quum prædicta symptomata non ob atrum colorem, sed ipsius humoris substantiam, euenire alta mente contendit. Difficulter autem vt prædixi, ab ijs symptomatis, & nō nisi magna cum corporis & animi agitatione, hic euigilat, neque minori ac difficiliori anhelitus attractione, quæ omnia subleuātur & minuuntur quibusdam superuenientibus ructibus, lachrymis, & suspirijs, humor enim agitatus subtiliatur, & in atros vertitur fumos: qui in stomacho & corde retenti, per suspiria, & ructus postea deponebantur, non minus quam ipsius humoris altera pars, ad caput ascendens, quæ ad oculorū angulos & locellos iuxta illos positos, transmittitur: vnde postea concussione ingenti illa facta, per lachrymas excutitur, sic vti illa altera ad vesicam trāsmissa, quæ per lotium excernitur, nō nisi magna quantitate: quibus expulsis, tanquā deposito onere, leuior sentitur. Conuincitur ergo ex ijs dictis affectionibus, tam morbis quam

symptomatis

symptomatis atram bilem vigere, & in isto dominium habere. Sed quæ nam atra bilis hæc est, scitu iustum est. Atra bilis alia est naturalis, quæ sanguinis crassior pars est: & ita in illo se habet, sicut pars caseałis in lacte, vel amurca in oleo, aut fęx in uino: dicitur uero hæc proprie humor melancholicus, vel succus melancholicus, aut sanguis melancholicus, non uero recte atrabilis, vt testis est Galenus libro tertio De locis affectis, & alijs uariis locis. Huius cæterum humoris dotes sunt, vt sanguini mistus, illi uim, robur ac crassitiem impertiatur, & per eũ sanguis extra uenatus concrescat. item ut sanguini mistus, nutritioni singulorũ membrorum deseruiat, eorum præcipue quæ pro sua temperatura idoneam huius humoris portionem exposcunt: cuius excrementitiam partẽ lyen ex iecore attrahit, & ea nutritur, & fouetur, eam primo subtiliando & minuendo: ita ut subtiliori nutriatur succo lyen quàm ipsum iecur, ut alias prolixius dixi. Hic igitur humor, ut Galeno placet, libro quinto De usu partium, uentriculo etiam conducibilis est: quia cum acidus sit, uentrem intendit, & in seipsum contrahit, & comprehendere cibos exquisitè cogit & retinere, quousque plenè coquantur. Porro ambo humores ij tam qui cum sanguine est, quam excrementitius dictus, frigidi & sicci natura sunt, sapore pontico, colore atro, à frigido diminuto effecti. Sunt igitur ut in summa dicàm, naturalis atræ bilis, siue naturalis melancholiæ species duæ. Non naturalis uero atræ bilis species, plures comperiuntur: Altera, quę per duarum naturalium dictarum ustionem & putrefactionem fit, & calida admodum acris & mordax est: eo discrimine à naturalibus differens (ut refert Galenus libro secundo De facultatibus naturalibus prope finem) quo fæx usta, à non usta dissidet. Sed aduerte quòd quando dicimus naturales duas illas species melãcholiæ, per ustionem innaturales fieri, nolumus intelligere humores hos in ultimum uri, ac in cinerem penitus uerti, quum & liquidi & fluidi adhuc usti maneant: sed dicuntur à nobis adusti, quia substantiam ipsam, crassiorem, & minus fluidam, cum maxima exiccandi potentia acceperunt: est igitur prima hæc atræ bilis innaturalis species, quæ per duarum naturalium ustionem fit. Altera uero est, quæ per bilis assationem oritur, ex flaua autem bile uitellina fit, ex uitellina porracea, ex porracea æruginosa, demum ex æruginosa atra bilis euadit omnium perniciosissima: & tanto priori specie malignior, quanto bilis succo melancholico est acrior, & acutior: humi enim sparsa atra bilis hæc, suo acumine terram radit, quandamq; cum bullis, ueluti fermentationem,

tationem, ebullitionemq́ue excitat, ex qua mania fieri ſolet, ferinis cum ſymptomatis: nam corporis particulæ cum adhæreſcit,ſua craſsitie eam arrodit, exulcerat, ac in perniciem ſemper trahit. Tertia ſpecies atræ bilis, ea dicitur quæ per ſanguinis putreſactionem, & aſſationem gignitur: cum enim ſanguis ſupra modum aſſatur, eius pars ſubtilior ac pinguior omnino in flauã conuertitur bilem: quę autem craſsior in atram,ut meminit Galenus libro ſecundo De differentijs febrium,& alibi ſæpe: ueluti Auicenna libro ſui Canonis, & libello canticorum: Ex iſto autem ſanguine ſupra modum efferueſcente, & in atræ bilis humorem tranſmutato,antraces, carbunculi dicti, fieri ſemper ſolent.Ita autem hoc loco accipi uolo atræ bilis humorem (inquit Galenus citato loco, capite nono) ut qui nondum exquiſitè in atræ bilis naturam tranſierit, ſed in quodam ſit confinio conſtitutus. Cæterum,hanc ex ſanguinis uſtione genitam atram bilẽ, Galenus libro ſecundo Prædictionum,mitiorem eſſe,ea quæ ex bile,uel atro ſucco eſt genita,fatetur: non me latet tamen in pręſenti Paulum Aeginetam atrę bilis duas tantum ſignaſſe ſpecies, ut apud eum quis legere poterit,libro quarto capite De elephantiaſi, quo in capite,ut obiter hoc dicam,Paulus ipſe,bona Guinterii Andernaci,eiuſdem interpretis uenia dixerim, nullam Aetii Cappadocis mẽtionem fecit,ſed uerius Aretæi Cappadocis, cuius opus ſuperioribus diebus, Pauli Craſsi Patauini,uiri doctiſsimi,& elegantiſsimi diligentia,latinum legimus. Sed iam ad atræ bilis ſpecies redeuntes,dicamus, quod à pituita atra bilis fieri nequit,ut Rabbinus Moſes in ſuis Aphoriſmis,ex Galeno cõmentariis De flatibus, primo teſtatus eſt, & Ferrarienſes poſtea memoriæ commendarunt: id quod ita eſſe nos nunc ex Galeno indicamus libro tertio De locis male affectis,capite de melancholia: ubi pituitam non efficere melancholiam tradit, inquiẽs: Quæ uero à pituita parta eſt,in aliam affectionem, de qua paulo poſt dicturus ſum, permutatur, melancholiam uero, haud quaquam efficit. Tu uero Galeni uerbis adde,non ſolũ melancholiam morbum, ſed etiam humorem melancholicum: Auicenna tamen,ex pituita atram bilem fieri minime dubitat, ut ex eo Fen prima libri primi ſui Canonis coniicere licet: ſed re inquit, uera pituita ipſa non adeo aſſari poteſt,ut in atram uertatur bilem, tametſi ex ſalſa pituita, putrefacta efferueſcenteúe humor quidã atram bilem ſapiens ſæpe fiat, non quod atra bilis uere dicenda ſit,ſed quia in quodam atræ bilis confinio conſtitutus reperiatur: ideo humor hic,atra bilis dicitur,à quo affectiones cutaneę,

præcipue,

præcipue,& aliæ uariæ sæpe pullulant, eueniuntúe. Iis enim pr§ scitis,propositæ quæstioni huic,qu§ nam atrabilis in isto Azzario potissimum uigeat,respondemus,succum atrum naturalem, sua quantitate peccasse. Cæterum temporum successu,uenarum obstructionibus,& iecinoris caliditate extranea,obortis, prædictus ater succus aliquantulum exustus est,adeo ut frigiditatis loco,caliditas fuerit introducta,non adeo tamẽ acris, ad quam siccitas ingẽs,& duplo maior quam antea erat superuenerit.ab hac igitur atra bile,ut morbi & symptomata dicta, originem traxerunt suam,ita quoque in hypochondriis, rugitus, & murmura fiebant,ut parum fuerit dicere, hunc hypochondriacam pati affectionem. Huius uero atræ bilis continuus ad cerebrum ascensus,caput debile reddidit,adeo ut coquenda minime concoquat, & assimilanda minime sibi assimilet,imo quæ retinere debuerat, non retineat, quo factum est ut destillatio continua ab eo in subiectas corporis partes fiat,qui sane affectus, & si primo symptoma erat, nunc tamen ob contractam moram, in qua introducta est mala intemperies,morbus dicendus est: imo si uere loqui uolumus, tanquam cæterarum affectionum fomentum haberi debet. Nunc demum,post harum affectionum omnium causas inuestigatas,ordinem quem pro hoc Hebræo,ab eis liberando,seruauimus,prosequemur. Primo,à rebus non naturalibus,ordiẽdo. Aer in quo hic uersabatur,ad aliqualem frigiditatem cũ humiditate notabili,declinabat: Porro, postea à nebuloso & caliginoso fugeret: quo maxime Mantua & Ferraria abundant,monui. Cibus,huic oblatus boni erat succi,& facilis concoctionis, & paucarum superfluitatum, non inflatiuus, non obstructiuus: sed qui cum frigiditate temperata, humiditatem substantificam multam habeat. Panis igitur albus, leuis, & bene pistus, pauco semine cari ad extinguendos flatus,respersus erat,non minus ac ille qui Venetiis in publica Germanorum domo, parari solet: cum tamen proposse ab azymis abstineret,monui, si per religionem tamen,paschatis tempore ab eis fugere non posset, eos saltem saccharo & ouis parare iuberet, dixi,quia iis faciliores & leuiores euadent.Carnibus uescebatur pullorum gallinaceorum, eunuchorum gallorum, hœdi, uituli & ueruecis. Porro carnes frigidiusculas fugeret,quas Iud§i comedere assuescunt,in totum consului,ueluti bubulas, & fumo exiccatas,& nimio sale conditas,non minus ac carnes anserum, anatum, & similium: columbos uero nondum uolantes admittebam,sed coturnices & turtures in hoc casu respuebam: ueluti caseum salitum, & ex eo pa

rata

rata edulia, inter quæ numerare est, quod Calabri ex eo & mazza concinnant, & sua uoce macatrones, appellant: Latiniores uero, turundas, siue ex mazza turundas: panatellam communem, vel ex iure carnium, aut alicuius alitis, paratam concedebamus, & illam quidem, paucissimo uel nullo aromate cõpositam. Olera, quibus carnes coquebantur, & per se quoque coqui solent, sunt buglossus antiquorum, nostra dicta borrago, sircion, id est, vulgaris buglossa, endiuia, cicorea, rumex hortensis, spinachia vulgo dicta, atriplex, olus aureum dictum: quibus addimus, blitos, non ita insipidos, vt eos antiquitas faciebat, lactucam, petrosilinum vulgare, & huiuscemodi alias herbas. Ex fructibus vuã pensilem concedebamus, ficus optime maturos, vuã passam Corinthiacam, amygdalas, & pistatia, non minus quoq;, melopepones, vulgo melones dictos, quos hodie inscij iniuste detestãtur, credentes, pepones, melones esse: apud Gal. lib. De alimẽt. facul. quibus & choleram morbum gignere, & uaria alia mala creare posse, Gal. ipse tribuit. Sunt tamen, vt alibi dixi, pepones apud Gal. hodie citruli, officinis aromatarijs dicti, multis & uariis uerrucis ornati, quos Hispani, Græca seruata uoce, pepinos uocamus: melopepones uero ab eodem Gal. sequenti capite descripti, vulgati melones sunt, fructus sane optimus, & laude multa dignus: non solum huic morbo conueniens, sed biliosis omnibus, vt Alexãder Trallianus capite de tertiana doctè admodum notauit. Legumina in totum respuimus, præcipue lentes, & fabas, quandoque tamen cicerum ius gustabat: oua recentia multum laudabam, modo tremula & mollicula comederet, à duris uero & frixis omnino abstinebat. Pisces in hoc casu multũ laudabamus, præcipue petrosos: hoc est, inter petras & locum arenosum, semper fere natantes: vt sunt buglossi, muli, trocta, ab Ausonio in Mosela, salar dicta, & ijs similes quos aqua coctos, aut supra craticulam assos, potius quam oleo frixos admittebamus. In uictu porro talis seruabatur ordo, quod prandium cœna maius semper erat, item quod à uictu, conditum diacidoniten ex saccharo semper gustabat, sigillandi stomachi gratia: item ut fumos ad caput ascendere impediat, cuius uice, ex pyris saccharo quoq; paratum conditum ueniebat: veluti coriandrum saccharo incrustatum, interdiu uero, ex tragematis, & bellarijs huic concedebamus pyra saccharo condita, præcipue moschata, lactucæ cauliculos saccharo quoque paratos, radices buglossi saccharo quoque concinnatos, Martij panes, pyno saccharatum, semina melonis saccharo apparata: & ijs uaria alia simillima. Potus,

tus,huic vinum album,leue,oligophoron dictum erat, aliquando uero hordeaceâ dilutum, quãdoque uero communi frigida: hac tamen conditione & lege, vt ita parce biberet,ne cibum potus superaret, & ipsum fluitare faceret. Somnus talis præmittebatur, vt nocturnus,longus quo ad fieri posset, esset: nam diurnum fugeret præcipue meridianum,commendabam, ni nocturnus antea interruptus esset, aut ex toto ablatus, qui maiori ex parte supra dextrum latus fieri debet,& supra eum æger accumbebat: quia cum supra sinistrum iacebat, illico symptomata dicta, præcipuè cordis pressuræ illi ueniebant. Hic annectere est studium nocturnum, quod tanquam malum & naturæ contrarium, omittendum est, turbationem enim grauem & difficilem corpori infert: secedunt quippe spiritus in nocte ad interiora, qui ad exteriora ob studij violentiam & conatum, pellũtur,vnde grauis consurgit contrarietas, corpori malum afferens magnum: diurnum uero,à cibo duabus ad minus elapsis horis,toleratur,& illud quidem circa res faciles: difficiles enim toto indigent homine. Concubitus, siue cum uxore congressus, talis erat,vt post eum,hilaris, & leuior euadebat,ac sic nõ nisi per interualla eum exercebat. Motus post aluum exoneratam,& cætera quæ à politico homine peraguntur,mane comitabâtur:erat uero leuis, suauis, fatigationem minime inducens, post quem, discipulis suis lectionem suaui uoce perlegebat. De repletione & euacuatione, inferius dicemus. Huius tamen gracilitas depelli minime potest, nisi sanguinis optimi copia de nouo fiat, quæ non nisi à bono & multo nutrimento fieri potest, proinde curamus,& summo studio soliciti sumus,vt cum maciẽ ex isto exuere tẽtamus,eum ne in deteriores,& sæuiores morbos,trahamus. Iram,tristitiam,mœrorem,& cæteros huiusmodi animi affectus proposse fugeret suadebamus: sed magis uitam degeret in gaudio,lætitia,& animi trãquillitate, quæ dubio procul multum ad sanitatem conducunt. Iis autem in ordinem dispositis, & uariis alijs,quæ illis facere uidentur, curationem sic auspicati sumus:& primo,cum humor peccans atrabiliarius sit, per vniuersum redundans corpus, vniuersali euacuatione, vt ipsum deponamus, opus est,qua (vel Galeno teste)nulla excellentior sit quàm quæ per sanguinis extractionem adhibetur: At,quia corpus hoc aridum est & debile, ut sanguinis missionem per uenæ sectionẽ in cubito ferre non posset,ea de causa, illius uice hirudines ani uenis,quas hęmorrhoidales appellamus,affigi fecimus,per quas aterhic humor euacuari solet. Admotæ igitur sunt hirudines duæ,

duæ,quæ postquam infartæ, & multo repletæ sanguine fuerunt, sua sponte deciderunt, post quarum decidentiam,sanguinem ex apertis uenis fluere permisimus: si quando tamen sanguis plus iusto ex illis effluat,ut sæpe fieri solet, earum oscula facile occludimus,luto,aut carbonis puluere, aut aranearum tela, aut gypsi puluisculo,vel albo oui,constringentibus pulueribus mistis, & stupis uel linteo exceptis. Cæterum, quia humor hic per hanc tantum euacuationem ex toto depelli non fuit possibile, altera uti opus fuit,ea præcipue quæ per medicamenta perficitur: quæ medicamenta,quum uir hic debilis,& imbecillis sit,& in eo materia calida & sicca,leuia sint & frigida humidaque,aut non multum calida decet: Item quum hæc medicamenta melius reseratis meatibus, per quos eiici humor debet, euacuabunt, iuxta Hipp. in Aphor. corpora,quomodocunq; quis purgare uoluerit,fluida facere oportet,nonnulla prius uires habentia aperiendi,incidendi,& reserandi,præmittere,opus fuit. At cum ut plurimum, nimium hæc sint calida,temperatis, & ijs quæ à ciborum natura non multum distant, & ad rem faciunt, proposse usi sumus: ex quibus multis pauca hæc citata ueniunt,syrupus de fumo terræ, herba, quæ testante Aetio, in febribus tuto dari potest: nam & melancholiam respicit,& iecinoris obstructiones sanat,multasque vrinas prouocat: cum quibus,& uentris emolliendi uim habet,& uentriculum roborandi,vt Galenus ex idiota didicit, syrupus de lupulis,syrupus de borragine,syrupus de buglosso, syrupus de pomis,decoctum sene,syrupus de radicibus,qui cũ additione,de duabus radicibus, sine aceto appellitari solet:nam syrupos acetosos, in hoc casu semper despexi. Nos igitur ne ampliorem syruporum syluam citemus, ordinem habitum percurramus: & primo post hirudinum admotionem altero interiecto die, bolum hunc æger deglutiuit: qui habet. Recip. Floris casiæ nouiter extractæ drachmas decem,pulueris anisorum drachmam mediam, cum saccharo q. suff. misce, & ante prandium duas horas eum deglutiat: quo aluus optime respondit. Duobus porro interpositis diebus,post boli assumptionem,syrupos hos per sex dies ebibit,& ita habent.Recip.Syrupi de fumo terræ,de borragine,de lupulis,ana vnciam mediam,decocti sene uncias quatuor. Misce, fiat syrupus, quem in aurora bibat, & per sex(ut dixi)continuet dies: in fine quorum hoc illi propinauimus pharmacum. Recip.Syrupi rosati solutiui uncias duas, syrupi de epithymo vnciam unam, rhabarbari boni drachmam vnam & mediam, electuarii de sene drachmas tres, decoctionis sene,

ne,uncias quatuor,Misce fiat potus vnus, quem in aurora ieiuno stomacho, tepidum bibat: tepida etenim medicamenta purgantia,vtpote laxantia dari semper debent,quo purgante,sed leui medicamento,venter optime solutus fuit: & humores multi nigricantes,& citrini euacuati,post quam euacuationē, æger singulis diebus ex decem sequentibus, singulas decem uncias decocti sequentis bibebat ieiuno stomacho, habet autem decoctū sic. Reci.Radicum endiuiæ,buglossi,petrosilini, ana vnciam unam, sene vncias duas,polipodij quercini recentis vncias tres,prunorum pinguium numero duodecim,passarum de Corintho, hordei,ana vncias quatuor,pimpinellæ pugillum vnum,florum borraginis,buglossi, ana vnciam mediam, in libris septem aquæ fiat decoctio, ut decet quousque maneant libræ quatuor, facta colatura & expressione: adde syrupi de cicorea cum rhabarbaro,de pomis saporis,bisantini sine aceto,ana vncias duas,misce, fiat decoctum,ex quo in aurora ieiuno stomacho(vt dixi)ad decē uncias bibat, quo optime aluus respondebat. Elapsis igitur decem diebus,in quibus decoctum hoc ebibit, eius uice, singulis auroris,singulas gabatas,siue scutulas,plenas iuris capi optimi & pinguis,vel gallinæ similis,cum pauco saccharo bibebat, & tunc interdum vnum vel alterum bolum ex cassia fistulari deglutiebat, & omnium membrorum nobis cura erat: & primo capitis, ob quod sæpe cucurbitulæ scapulis siccæ admouebantur,& frictiones leuiores in ipsis brachijs,& cruribus fiebant: imo per nares, errhynis medicamentis caput ipsum purgabatur: sed interim, iecur quoque ex hoc unguento inungebatur. Recip. Vnguenti santalini uncias duas,succi endiuiæ, cicoreæ, ana vnciam vnam, olei rosacei vnciam unam & mediam, pulueris rosarum drachmam vnam,cum cera alba,ad ignem para vnguētum molle, quo mane & uesperi iecur illinatur, spleni quoq; hoc vnguentum ;applicabatur. Recip. Pulueris scolopendrij unc.ii. succi maluau sci vncias tres, adipis anatis vnciam vnam & med. aceti boni unciā vnam,cum cera rubra, & oleo capparorum quantum sufficit, ad ignem paretur vnguentum, & ex eo, liene prius fricto, inungatur. Sed ori uentriculi, culcitrulam aromatis refertam, semper admotam habebat,quæ habet. Recip. Cinnamomi,galangæ,gariophyllorum,masticlis,macis,ana vnciam mediam, ligni aloes drachmam unam,galliæ moschatæ Mesues scriptulos duos,pulueris rosarum,absinthij,ana drachmas duas,in zēdalo rubro, ad figuram culcitræ paretur,& serico filo intercipiatur, cauendo tamen,ne iecur attingat, nouistis autem iecur huic calidum supra modum

modum esse, ventriculum uero frigidum: quorum membrorũ pugnantia temperamenta, magis exterius applicitis remediis, quàm intus sumptis, curari debent. Sed iis diebus, quod aluus re sponderet soliciti eramus: item, nisi thorax liber erat, errhyna medicamenta non admittebamus: timor enim erat de ipsius alicuius uasculi ruptura. Tunc uero repetitis à nobis dictis, ad bal neum eum traximus, quod ex aqua Padana parabatur, in qua de coctæ erant rosæ, altheæ radices, sene folliculi, camomilla, melisophyllon, malua, & similia, & in eo per horam fere morabatur, quia eo delectabatur: post quod, absterso corpore, caput excipio, quod meis monitis, aqua non attingebatur, oleo tum amygdalarum dulcium, inungebatur, vt membra humecta euaderẽt, propulsata extranea ariditate. Protracta autem cura hæc est, ad quatuor menses, intra quos pancratice ualuit: nouistis autẽ vos, longos morbos longa indigere curatione: item, quia similia cor pora, vt suadet Gal. libris Methodi medendi, per epicrasim tractanda sunt. Est autem per epicrasim corpus curare, ex eo paulatim noxium & peccãtem humorem demere, & eius uice, optimum per nutrimenta conuenientia, paulatim quoque introducere. Vtebatur autem hic sæpe saccharo borraginato ex Neapoli aduecto, veluti radicibus buglossi, saccharo paratis, quando que uero conditis, & misturis, vt sequenti. Recip. Quatuor con seruarum cordialium, ana ℥.i. specierum diarhod. abbatis, ʒ.i. specierum trium santalorum script. ii. margaritarum præparatarum drach. med. ligni aloes, persicis calambuci dicti, scrip. i. foliorum auri fini, num. iiii. Cum syrupo de pomis, quantum ad mistionẽ sufficit, fiat conditum mistura dicta, & folio auri inauretur.

Curatio quadragesimatertia, in qua agitur de febre continua, simul cum dysenteria affligente.

VIR probus, qui ad uiam salsamentariorum, prope forum magnum habitat, continua febre simul cum torminibus hoc est fluxu dysenterico corripi cœpit: erat autem iuuenis hic robustus, temperatura sanguineus, lotium crassum & rubrum habẽs, pulsum uero latum, crassum & robustum: cui occurrens, morbi die secundo, iecorariam dextri brachii aperire feci, & sanguinis vncias octo fluere, à qua sanguinis missione, intestinorũ dolores minui cœperunt, sed fluxus omnino perseuerabat, contra quem clyster sic paratus fuit. Recip. Aquæ hordei vncias quin-

decim, olei rosacei vnc.iii. oui integri bene contusi,num.i. Misce, fiat clyster. Cæterum,cibus huic ptisana erat,aut ex pulli iure parata panatella,adiecto semper bolo Armeniæ optimo, qué ueram lemniam terram esse, aliàs tradidimus. Altero uero elapso die,hoc est,tertio post morbi initium, iterum sanguinis unciæ sex extractæ fuere, & clysteres constringendi uires habétes, ex seuo hircino iniecti, ac ori uentriculi emplastrum diaphinicó applicitum: in quo,vt obiter hoc dicam, quum concinnabatur, sorbas immaturas,palmularum immaturarum uice, iniiciendas mandaui, sed parti inferiori uentris, inunctio ex vnguento de corticibus castanearum dicto,fiebat, & potus uice, aqua hordei chalybeata ueniebat,quibus omnibus multum semper egerebat, tametsi in aurora, singulis diebus syrupum myrtinum, & rosaceum ex rosis siccis dictis,confectum,aquis plantaginis, & stipitum rosarum dilutos, bibebat: neque minus in nocte ad somnũ conciliandum, syrupum de papauere aqua lactucæ dilutum,deglutiebat: septimo tandem die, etiam fluxu perseuerante, vires vtcunque constabant,ac tunc ægrotanti sequens pharmacum illi concessi. Recip. Rhabarbari,optime pisti drach.i.& mediam, diacatholiconis drachmas sex,antidoti Philonis drach.i.& med. In aqua plantaginis,misce,fiat haustus vnus, & capiat in aurora, & desuper proposse dormiat: quo quater excreuit,& fluxus fere continuus restrictus est, & deinceps conualescere cœpit, donec integram consecutus est sanitatem. Cæterum ab hoc purgationis die,ægrotus hic pullorum carnes assas,puluere boli Armeniæ & vtriusque coralli resperssas, gustare cœpit,& vinum rubrum ex Aulone,sapore austerum,ebibere: fuere autem omnes ægritudinis dies decem.

SCHOLIA.

FEBRE *& disenteria simul inuadentibus, uenæ sectionẽ, non tantum semel,sed bis fieri admittimus, neque obstat,id quod Galenus lib. Artis curatiuæ ad Glauconem tradit, cum ut alias dixi, huic curationi, non aduersetur.*

Curatio quadragesimaquarta, in qua agitur de stomachi subuersione, nausea, & podagra simul affligentibus.

ILLVSTRISSIMVS dominus Vincẽtius de Nobilib. Iulij tertij summi Pontif. ex sorore nepos, & cui olim methodum

dum & ueram regulam tradendi decoctum radicis synarum; pro eodem Iulio tertio Pont. max. dicaueramus: nunc demum, vt olim nepritide & podagra, ac alijs affectionib. laborare solebat, ob exercitia solita derelicta, in easdem affectiones, cum stomachi maxima subuersione, recidit, quæ ex destillatione à capite in subiectas corporis partes, eueniebant: raro autem podagra quam à capitis destillatione euenire solet, unde recte (mea sententia) Hipp. in ea epist. quam ad regem Antigonum scribit, caput male affectum, omnium morborum originem esse dixit. Ad hunc igitur illust. uirum, accitus ipse, quem magnum procerum, carnea obesitate pinguem, iuxta ac benignum, & affabilem noueram: eius caput temperatura calidum & humidum comperio, sed in eo humiditas caliditatem superat quo fit, quia caliditas humiditatem non vincit neque regulat, imo humiditas caliditatem, ab ipso capite in subiectas eius partes, humores decidunt, à quibus affectiones dictæ oriuntur, & pullulant, pro quibus extirpandis, medici sanguinem ex uenis minuerant, & uaria alia confecerant remedia, sed absque fructu & utilitate ulla. quæ omnia nos exacte considerantes, ac remediorũ syluam percurrentes, nullum celebrius aut diuinius excogitari posse comperimus uno hoc, qualitatibus in primis symmetro, & temperato, pasiuis uero exiccandi facultatem habente: hoc enim diuinum illud synarum radicis, decoctum est, cuius propinandi ordinem, uno antea anno, illustrissimo huic uiro, non sine Dei opt. max. prouidentia, dedicaueramus. In primis igitur optimo uictus ordine proposito, syrupum hunc propinare cœpimus: qui habet. R. Geleniabim ex saccharo, syrupi de fumo terræ, ana unciam unam, aquarum melissæ, endiuiæ, de fumo terræ, ana unciam unam. Misce, & tepidum bibat, & quinquies iteretur: aduerte quod geleniabim ex saccharo, nihil est aliud, quam mel rosaceum colatitium, ex saccharo paratum, vt alias iam dixi, sed syrupum de fumo terræ miscuimus, non sine attentione ad seminaria, ab scabie, morbo antiquo, derelicta. Ebibitis igitur syrupis, humores sufficienter disponentibus, catapotia hæc deglutiuit. R. Pilularum cochiarum, de fumo terræ, arabicarum, asaiaret, ana scriptulum unum, diagridij grana quinque, cum syrupo rosaceo, formentur catapotia quinque, & inaurentur, capiat hora septima noctis, & desuper dormiat, ijs enim peracta optima purgatione, ad decoctum radicis synarum deuenimus, quod per viginti quinque dies, pontificio, & regio apparatu, ebibit. Cœpimus autem nona die Se-

 ptembris,

ptembris ano 1552. Modum autem præparandi ex hac radice decoctum, sæpe alias, tum etiam secunda Centuria, uberius prosecuti sumus. Tu uero qui particularia ad unguem perscire cupis, legas epistolam Ambrosij Nicandri Toletani, uiri doctissimi, ad Antonium Barberinum nobilem Florentinum, dicatam, in huius Centuriæ frótispitio præfixam : in qua, ut obiter hoc dicam, uir hic huius radicis dotes, & iuuamenta in seipso expertus ut penicillo depingit, & prosequitur. Ad præsens tamen scitote, quod illustrisimus uir hic in aurora ieiuno stomacho, huius radicis decocti uncias duodecim, non nisi optime calidas pauculo saccharo fino superaddito, ebibebat, quia procerus, & corpore magnus est, quibus duas & tres sudabat horas: postea uero, linteis, & sudariolis, ac ut Varronis uerbo utar, termentarijs, optime absterſus, & subucula alba indutus, ac stragulis mutatis, una uel altera interposita hora, ad prandium se diuertebat, quod ex capi quarta parte constabat, secunda in aqua ex tabellis relictis confecta, cocta, uel ad ignem assa, aut eius uice, alitibus paruis, ut ficedulis, quinque uel sex, aut semi perdice, adiecto semper puluisculo cinnamomi, uescebatur: panis autem, biscoctus erat, saccharo pinsus, aut qui Venetijs, vel Pisis, parari solet, pondere unciarum quatuor, quem iuri ita confecto immergebat, postea uero Martij panis frustum comedebat, dein parum diacidonitis saccharo confecti, sumens cœnam claudebat, potus uero, radicis decoctum erat, quod syrupi loco bibebat, sed tepidum, saccharo quoque mistum. Hora uero uigesimatertia, ut in aurora, omnia repetebat, sed carnes in cœna non gustabat, tantum amygdalis, & uua passa Corinthiaca, & pauco Martio pane, aut conditis sacchareis, contentus: si aluus tamen non respondebat, ex secundo apparato decocto, clyster parabatur, adiecto oleo communi, sale, & sapa, & electario purgante aliquo. Cæterum, singulis octo diebus, ex uiginti quinque, illustrisimus vir hic purgabatur prædictis catapotijs, aut alijs, similem facultatem hebentibus: qui post exactum uigesimumquintum diem, ita bene ualere dixit, ut si quando alias. Postea uero cum Ancona discederet, & Romam per Montem Politianum propriam eius patriam, iret, optime quoque & regiè habere significauit. Porro postquã Romã uenit, elapso uno uel altero mense, de renum dolore conquestus est, & ita acerbe, ut ex hoc dolore eum è uita discedere multi putarent: cuius doloris causam, nonnulli lucriuoræ, in decoctum radicis ebibitum reijciebant, forte ut ignorantiam suã

melius

melius traducerent, & illustrissimo huic uiro, blandirentur, sed rei euétus eorum immeritam contra me maledicentiam detexit. Nam cum iamdiu illustrissimus uir hic lapillos ex renibus emittere solebat, contingit, quod ex longo tempore congestos in ipsis renibus nonnullos haberet, unde radicis decocti beneficio laxiores factæ uiæ & minores lapilli ipsi redditi, natura per eas lapillos ipsos expellere conabatur, unde dolores oriebantur, qui lapilli cum ex toto expulsi fuerunt, illico dolores cessarunt: & ille sanitatem obtinuit. desinant igitur morienes ij lucriuoræ, linguaces, locutulei, & blaterones, sua infreni & æstuosa lingua, uerborum solitam colluuionem profunde re: nunc uero clarissimus hic dominus basilice ualet.

Curatio quadragesimaquinta, in qua agitur de arthritide.

GABRIEL Fanensis, jn autumno arthritim morbum subito incurrit, nam omnes eius corporis articuli simul doluerunt, cœperant autem dolere omnes simul: sed circa pedes grauius. Cæterum, ab habita per catapotia optima purgatione, tali & malleolorum, ac genuum dolores, breui recesserunt: sed postea brachiorum, & colli remanentes, grauius hominem affligebant, contra quos dolores, ex oleo anethino, & uermium terrestrium puluere, pauca cum cera parato lineamento, articuli inungebantur, & lana succida fasciabantur. Elapsis uero quinque aliis diebus, in quibus aluus per clysteres respondebat, bolum purgatorium huic dare decreueramus: sed cum potius epotum pharmacum desideraret, bolum pauco uino exceptum, ebibit, & optime egesit, & dolores ex integro intra decem dies, euanuerunt, manente tamen circa fauces, impedimẽto quodam, quod eo quo bibebat tempore sentiebat, nam quando cibum deglutiebat, nihil mali huius percipiebat. Intus igitur considerans, fauces ingenti rubore & inflammatione tentatas, deprehendi, quarum uitium facile gargarismo ex aquis plantaginis, rosarum, adiecto diamorone, parato, euanuit. Porro, à sanguinis missione in hoc morbo, abstinuimus. primo, quia iuuenis hic natura pituitosus est: secundo, quia hyems, tempus frigidum properabat: statueramus autem decoctum rubi uiticosi, huic propinare: sed quum bene ualere dixisset, ab eo destitimus. Est autem rubus uiticosus herba, uel potius frutex, à radice una plura flagella sarmentitia, emittens, quæ superio-

ribus annis, ex Peru, terra nouiter reperta afferri cœpit, & eam Hispani sua uoce, zarzam parrillam, uocitant, de qua breui, deo duce, multa dicturus sum: est enim medicina hæc optima, uarijs morbis conueniens. Nunc uero de arthritide, siue morbo articulari, pauca audire ne pigeat.

SCHOLIA.

MORBVS *articularis, quem barbari barbaras scribentes practicas, arthetıcam appellant, à Græcis ἀρθρῖτις, dicitur: Plinius uero libro naturalis suæ Historiæ, eum articularium morbum appellat quia articulorum & iuncturarum morbus est. Est autem articulus, referente Galeno, libro* De *oßibus ad tyrones, eo primo capite, quod iamdiu in studiosorum gratiam, in tabulam redegi, naturalis oßium compositio: ab* Hippocrate *uero, alterius ex cohærentibus oßibus extrema pars, articulus frequenter nuncupatur: ea scilicet, quæ orbiculata est, ac in proximum cauum inseritur: vt libro De articulis, & libro De locis in homine, apud eum legitur: vnde Plinius libro vndecimo suæ naturalis historiæ, capite trigesimo sexto, omnes corporis nodos, articulos uocat, intelligens iuncturæ extremum articulum esse. Cæterum Paulus Aegin. lib. 3. suæ medicinæ, cap. 78. articulum à iunctura differentem facit: nam per articulum, membrum intelligit, per iuncturam vero, suum extremum: sed hoc præter* Hippocratis *et* Galeni, *cui ille semper hærere solet, mentem. Nunc autem scire decet, articulorum dolores eam sibi denominationem uendicare secundum membrum affectum, in quo dolores ipsi fiunt: si enim pedibus dolor inest, podagra morbus, appellatur: si manibus, chiragra: si coxæ, coxendicum dolor uocabitur. At si membro dolor hæserit, à quo affectio denominationem non habet, vt genu, cubito, & humero, tunc genuum dolor, & cubiti dolor, veluti humeri dolor, appellitabitur, & vt de ijs, ita de alijs dictum uelim intelligatis. Cæterum, omnes ij dolores quicunque ipsi fuerint, modo articulos occupent, arthritici, siue arthrites, hoc est, articulorum dolores, appellantur: vnde idiotæ & vulgares, cum quis podagra, aut chiragra, laborat, eum arthetıcam pati, dicunt, per arthetıcam, arthritim uocem Græcam, intelligentes, quæ nihil præter morbum articularium significat. Vnde* Hippocrates *libro tertio* Aphorism. *aphor. uigesimo, postquam docuit in omni anni tempore, morbus omnes fieri posse, & veris ægritudines particulares enumerat, inter eas arthrites recensẽt: hoc est, quoscunque articulorum dolores, siue ipsi podagrici, siue chiragrici, aut ischyadici sint, vt Galenus in enarratione assentitur: unde ipse libro definitionum sibi adscripto, arthritim definiens, inquit, Arthritis, inflammatio stabilis est, circa articulos consistens, doloremq; ingerens uehementem, neruis nimirum patientibus: per quam definitionem, quemcunque dolorem articularium intelligit, siue ipse sit podagricus, aut chiragricus,*

vel

vel coxendicus, ut ex dicendis clarius hac enunciabuntur. Porro, arthritis alia significatione, apud Græcos accipitur pro sæuissimo & grauissimo morbo, omnes totius corporis articulos apprehendente, & uexante, vt apud Hippocratem quis legere poterit in fine libri De morbis, qui extra. Vnde Galenus libro tertio Aphorismorum, aphor. sextodecimo, enarrans eos morbos per Hippocratem citatos, & qui in siccitatibus eueniunt, præcipue cum arthritides interpretatur, sic inquit: Quas igitur articulorum passiones in siccitatibus dixerit fieri, dignum est inquisitione: si enim immodice facta consumpserint articulorum humiditatem, difficilem motum & siccitatem efficient, forte uero & nonnunquam dolorem, eam passionem que arthritis nominatur, haudquaquam efficient, nisi quispiam omnem articulorum dolorem ita uelit nominare. Atqui ipse in libro secundo Epidemiarum, ita inquit: In Aeno per famem, qui leguminibus uescebantur, infirma habebant crura, & qui orobos comedebant, genuum dolores patiebantur, non arthriticos, sed genua dolentes ipsos appellauit. Quispiam uero fortassis dixerit non unius articuli dolorem: sed multarum simul arthritim nominari, & iuxta hoc genua dolentes, nunquam arthriticos appellari. Hactenus Galenus, qui ex Hippocrate arthritim, morbum omnes corporis articulos sæuientem, uocat: quo factum est, vt libro De com pos. med. secundum locos decimo, eo præcipue capite, in quo de ischiade, podagra, & morbo articulari, siue arthritide agit, arthritim morbum ipse met, in omnes articulos sæuientem ac lancinãtem, esse dicat, inquiens: Ex genere arthritidis est tum ischias, tum podagra: quod enim in omnibus articulis arthritis est, hoc in uno iuxta coxendicem quidem, ischiada, hoc est, coxendicum morbum appellant, iuxta pedẽ autem podagram: ex quibus Galeni uerbis, liquido constat, arthritim morbum in omnibus simul articulis fieri: cui sententiæ innititur Aetius sermone duodecimo suæ medicinæ, capite sexto, quum dicat: Podagrica & arthritica affectio eiusdem speciei inter se existunt. Differt autem podagra ab arthritide, non toto genere, sed affectis locis: in omnibus enim debilitas est articulorum diuturna cum fluxione, quæ quidem si in pedibus perficitur, podagra appellatur: si vero in aliquo coxarum uertebro, ischias, hoc est, coxendicum morbus nominatur, si uero in multis corporis totius articulis innititur, arthritis siue morbus articularis uocatur. Contingit autẽ aliquãdo ut repente irruat malum æqualiter per omnes articulos dispersum: quod ipsum euenire consueuit his qui consueta exercitia coaceruatim relinquunt, & licentiore dieta utuntur, & subdit, ut morbum hunc sæuissimum & pernecantem indicet, sic: Qui uero extreme ab hac affectione apprehenduntur, his & spinæ uertebræ & costarum iunctura, & gena dolent: aliquibus autem & iris, siue corona pupillam oculi ambiens: neque est aliqua ossium connexio, quæ ab hac affectione sit immunis. Hæc eadem, ut solet, Paulus

Aegineta libro tertio suæ medicinæ, capite dicto 78. prosequitur, dicens: Si inferiores partes factus cursus pedum articulamenta repleat, podagra uitium nuncupatur, si cæteros corporis artus intricet humor, ἀρθρῖτιν Græci, nos articularios morbos appellare consueuimus: quo uitij nomine uertebras, humeros, & maxillas comprehendimus, omnemq; articulum, quicunque morbo complicatur, nonnulli uero aures, dentes, fauces, & nonnunquam iecur, lyenem, articularijs doloribus conflictari pronunciant. Et sane morbus hic crudelis, & carnifex quem olim nobilem quendam apud Germanos inferiores, pati uidi: qui ob imbecillitatem articulorum, ad quos humor à natura alienus confluit, fit, & uarijs de causis euenire contingit, videlicet, à cruditatibus, immodico uenereo usu, uehementi deambulatione, equitatu assiduo, præcipua propendentibus ex equis cruribus, vt Scythis euenire Hippocrates libro De aere, aquis, & locis, testatur: suppreßione excretionum consuetarum, intermißione exercitiorum familiarium, mœrore, curis, uigilijs, & reliquis animi affectionibus. A colico quoq; dolore perperam curato, arthritis oritur, vt meminit Hippocrates, libro sexto Epid. parte quarta. aphorismo tertio, dicens: cuidam intestinum colon, ubi articulari morbo corripiebatur, dolore fere uacabat: postquam uero ab eo sanatus est morbo, plus doluit. Post Hippocratem, viri medici, doctrina & experientia celebres, tam Arabes, quam Romani, ægrotos febribus laborantes obseruarunt, qui ob malam in eos adhibitam curationem, in podagram, & alios graues morbos lapsi sunt: sæpe tamen articularis morbus, ob seminaria à parentib. contracta in filios & successores transfertur: de quo, & eius exacta curatione, plura breui dicturus sum.

Curatio quadragesimasexta, in qua agitur de morbillis, & morborum obseruatione.

OMNES pueri, qui anno elapso uariolis laborarunt, hoc etiam anno morbillis affliguntur, sed sani euadunt: filia tamen Dionisij Pinti, nata annos octo, eisdem cum correpta esset morbillis, & aere frigidiusculo alteraretur, in tormina & cruentam dysenteriam deuenit, à qua quoque & ipsa, breui leuata fuit, instabat autem autumnus.

Curatio quadragesimaseptima, in qua agitur de febre continua, cum mentis turbatione.

NATA Chyroci, nobilis Anconitani, ætatis suæ tredecim

cim annorum, uigente autumno, febre continua corripiebatur: ad quam elapsis morbi ipsius diebus undecim, accitus ego, eam continuo febrientem cum alienatione & mentis turbatione inueni. Cæterum hæc ad oblata bene se gerebat, & uiribus utcunque constabat: sed lotium aqueum colore & substantia meiebat, quod mentis alienationem, turbationem úe satis attestabatur: proinde brachii dextri basilicam, in curuatura secare feci, & sanguiuis uncias sex fluere. At chirurgus plus iusto audax, sanguinis uncias decem, ægrotantis bona fortuna extraxit; qui corruptione ita affectus erat ut sequenti die, iuberem secta brachii exteriori uena, cephalica dicta, sanguinis quoque semi libram fluere: qui sane primo corruptior erat. Sed puella hæc (ut dixi) ad ea quæ illi offerebantur, bene se habebat, parum tamen dormiebat: cum quibus nihil dolebat, sed linguam atram habebat & siti ingenti cruciabatur: quia tamen mente nō constabat, aquam non petebat. Huius fronti, oxyrhodinum applicitum fuit, & noctu frons ipsa, tempora, nares, & aures, populeone unguēto, adiectis paucis opii granis, & exiguo aceto rosaceo, inungebantur, & syrupum de papauere: pondere duarum unciarum & totidem aquæ lactucę bibebat, aut illius vice amygdalarum cremorem, cui papaueris albi semina mista erant, concedebamus: ex se optime egerebat, & pulli carnes aqua elixas, adiecto bolo armeniaco, margaritis ac corallo pręparato, comedebat. Demum post aliquot dies, febris & delirium minui cœperunt: tunc pharmacū ex manna rhabarbaroq; compositum, illi propinauimus, tametsi sua sponte bene semper egerebat: quo multa liquida, putida, & magna corruptione affecta egessit, & melius habuit: quanquam postea ad aliquot dies insana semper mansit, in quibus diebus, ieiuno stomacho, conditum hoc comedebat. R. Sacchari borraginati vncias tres, nenupharini, buglossati, an. vncias duas, pulueris sene optime pisti, drachmas duas: pulueris lapidis cianei, stellati dicti, præparato, drachmam mediam, foliorum auri numero quatuor. Cum syrupo de pomis, misce, fiat mistura, & folio auri inauretur: de qua singulis diebus, singulas vncias ieiuno stomacho, & sero ante cœnam semi vnciam comedat, & desuper parū aquæ borraginis bibat. Sed antea quam conditum hoc comedebat, eius caput embrochis irrigabatur, & tandem intra quadraginta dies ex toto sana euasit, habent autem embrocationes, siue irrigationes sic. R. Foliorum & folliculorum sene, ana vnciā vnam, borraginis, buglosси, anethi, maluæ, radicum maluauisci, an. pugillum

gillum vnum,hordei,seminis lini,fœnugræci,ana pug.vnum & medium,in libris viginti aquæ fiat decoctio sufficiens, facta colatura,adde olei rosacei completi,chamomillini,ana vncias tres. Misce,ex qua mane ieiuno stomacho,& vesperi ante cœnam,super caput irrigationes fiebant.

Curatio quadragesimaoctaua,in qua agitur de febre continua, cum erysipelate vlcerato,faciem & vniuersum caput corripiente.

PETRVS Crinitus,ex Criniti illius doctissimi Florentini familia, iuuenis annos natus triginta, cum Anconæ carceri obtruderetur propter debitum febre maligna cum erysipelate vlcerato, faciem & vniuersum caput corripiente, vexabatur:ad quem elapsis iam decem diebus, à morbi origine, vocatus ipse, hominem sic male affici comperio:cui sanguis per venæ sectionem in brachij curuatura minutus erat, & pharmacum propinatum, & erysipelati nescio quid admotum, non dormiebat hic, sed ea quæ illi offerebantur, optime comedebat: proinde eius ani venis hæmorrhoidalibus dictis, illico hirudines duas admouere feci, & optimo instante victus ordine, ac syrupis malam qualitaté alterantibus propinatis: vt postea per pharmacũ purgatio fieret, remediũ hoc supra erysipelas ipsum admouere feci: quod habet. R. Succi plantaginis, semperuiui,lactucæ,solani,ana libram mediam,aceti rosacei vncias duas, cerusæ vnciam vnam & mediam. Misce,& lineis pannis applicetur,& sæpe innouetur. Hoc enim remedio,ita bene valuit vir hic, vt ex ipso erysipelate, & locis illi proximis,membranula quædam crustacea decideret,veluti ab angui spolium deponi solet: subtus quã, ex albo vnguento inungebatur locus,qui prædictis sanatus est, & æger ipse in totum consecutus sanitatem.

Curatio quadragesimanona,in qua agitur de oculi dolore cum rubore.

IOSEPHVS Amatus frater meus,vir bene biliosus, cum de oculi dolore, ingenti cum rubore quereretur, ab optimo instituto victus ordine, catapotia hæc deglutiuit,quæ habent. R. Pilularum mastichinarum drachmam vnam, aurearum, opticarũ

id est

id eſt de luce, ana ſcriptulum vnum, diagridij grana tria, cum pauco vino formentur pilulæ quinque, & inaurentur: capiat ea quando vadit dormitum. Cæterum, ijs optime egeſsit, ſed non quod hac de cauſa, dolor, aut rubedo diſcederent: ſequenti die, ſcapulis cucurbitæ cum ſcarificatione cutis ſunt applicitæ: tandem quinto die, cum oculum aqua roſacea tutia præparata excepta, & per manicam traiecta lauaret, breui ſanitaté obtinuit.

Curatio quinquageſima, in qua agitur de pleuritide.

MILES, qui palatio præeſt, frater Franciſci notarij, qui acta criminalia literis excipit, pleuritide, thoracis altam partem occupante, affligebatur, ad quem perueniens ipſe, poſt alui deiectionem factam per clyſterem, ſanguiné mittere ad vncias octo ex axillari eiuſdem brachij vena, vbi erat dolor, mandaui. Qui quum infectus ingenti putredine, & corruptione eſſet, & febris intenſiſsimo cum dolore hominem infeſtaret, & tuſsis ingens & difficilis ob doloris reſpondentiam perſeueraret, & reſpirandi difficultas inſtaret: veſperi ex eodem venæ orificio, totidem ſanguinis vncias fluere permiſi: erat autem ſanguis vltimus rubicundus, quo factum eſt, vt melius illico habuerit, tandem epoto quarto die medicamento purgatorio, ex flore caſsiæ fiſtularis, cum electario ſebeſten confecto, & decocto pectorali diluto, paulatim conualeſcere cœpit, donec integram conſecutus eſt ſanitatem. Primis autem diebus, ſyrupum violaceum ex decocto hordei dilutum bibebat: ſed morbi initio, locus dolore affectus, ſacculo milij & furfurum fouebatur. Cæterum, quæ bibebat, tepida (vt fieri ſolet) erant.

Curatio quinquageſimaprima, in qua agitur de muliere nobili, podagris laborante, cum menſium optima reſpondentia.

SOROR Chyroci nobilis Anconitani, à iuuentute ſua, etiã ſi lunaris euacuationis reſpondentiam optimam, & conſuetam ſemper haberet, in podagram habebatur: nunc vero etiam cum quinquageſimumtertium ætatis ſuæ annum agat, eodem vexatur morbo. Cæterum huius parentes ſani & liberi ab hac infectione ſemper fuere: at ſuperiores, hoc eſt, aui ſui, vt ipſa refert, grauiſsime hoc morbo torquebantur: adeo vt hunc morbum

veluti

veluti hæreditarium, à maioribus suis contraxisse, dicendũ sit, transferuntur autem aptitudines ad hoc malum, à parentibus, in filios ac posteros. Sed cum hæc scribimus, in mentem venit Hippocratis aphorismus vigesimus nonus libri sexti Aphor. qui ait: Mulier podagra non laborat, nisi menstrua defecerint: quod falsum esse in mulieribus sui temporis Galenus deprehendit, cum earum plures ob intemperantiam & luxum podagris laborare videret. Seneca quoque quandoque de luxu fœminarum sui temporis conquestus est, quod Hippocratem falsum fecerint, dicentem, fœminas podagris non laborare.

Curatio quinquagesimasecunda, in qua agitur de sublimato, cuidam mulieri, ad eius internecionem dato.

MVLIER, cui sublimatum intra iusculum ad eius internecionem datum est, illico illud persensit, ac euocato vomitu, sana euasit, id autem persensit, quia cum iusculum cui sublimatum mistum erat, ebiberet, saporem gustasse dixit, similem illi, quem æris rubigo in ore relinquere solet. Memores igitur huius saporis sint decet, quicunque veneno infici timent: quia certus, & indubitatus pro sublimati, aut cuiusque arsenici altera specie deprehendenda, is sit sapor. Porro, lac huic veneno aduersari, & huius generis aliis, quæ erodendo interimunt, medici fatentur: præcipue Galenus, commentario sexto in librum sextum De morbis vulgaribus, enarratione quinta.

Curatio quinquagesimatertia, in qua agitur de symptomatis subortis ex abortu, id est, puero ante maturum partum eiecto.

MVLIER iuuenis, quæ catapotia deglutiuerat, quia plenitudinem intus in corpore (vt ipsa aiebat) persenserat, sed vtinam non fœtum, post multam supra infraq; purgationem habitam, ac fœtum eiectum, in febrem continuam lapsa est hæc. Cæterum cum per medicum doctum tractata esset, etiam ipse ad eã sum accitus: quam tunc insanientem pauca cum febri cõperi, cui tandem post multa habita remedia, cum frontis venam secari iuberẽ & sanguinis vncias quinq; fluere, breui resipuit, & paulatim conualescere cœpit, donec integrã consecuta est sanitatem.

Curatio quinquagesimaquarta, in qua agitur de melancholia flatuosa, hypochondriaca, siue præcordiali, Arabibus myrachiali dicta.

MANVEL Arius uir annos natus triginta qninque, cum iamdiu de stomachi cruditatibus, & inconcoctione quereretur, & interdum multa uomuisset, interiectis nonnullis mensibus, de aciditate ingenti ab ipso stomacho ad os delata, affligi cœpit: quam aciditatem, siue ructus acidos, comitabantur stomachi & hypochondriorum grauitas, sed succedente tempore hypochōdria ipsa sursum conuelli uidebantur, magna uigente flatulentia: quibus omnibus accreuit ingens calor à præcordijs ad supremā thoracis partem ascendens, & consequenter, alui siccitas & constrictio, fastidium, mœror, & animi deliquium, raro tamen mentis alienationem passus est, quod unum à doctis animaduersum uelim, tam enim & si melancholiæ siue desipientiȩ species, affectio hæc sit, satis superq; illi est, ut talis uerificetur, eam sequantur mœstitiam, & à facili causa timor, & nonnunquam mentis inconstantia: quæ omnia melancholica symptomata, concoctione uel excretione, uel multis flatibus, uel uomitu, vel ructu leuantur, prout huic eueniebat viro. Ad hunc igitur uocatus ipse, præter citata symptomata, cum huius uiscera attrecto, inter umbilicum, & lyenem, eius mesenterium prædurum deprehendi: quod unum notatu dignum apud me in hac curatione erat, præsertim cum membrum aut particulam, in qua morbus hiç radices suas complantatas haberet, inuestigarem: nam Galenus libro tertio De locis affectis, capite de melancholia, præter quod ab atra bile morbum hunc fieri tradit, ex Dioclis sententia, inquit, huius morbi causam esse calorem immoderatum uenarum meseraicarum, obstructionemq; earundem, à crasso sanguine ortam, uel ut aliis placet, citante eodem Diocle, huius morbi causa est, inflammatio pylori, siue portonarii, aut ianitoris dicti, partis scilicet inferioris oris uentriculi, cui opinioni Galenus hæret, & eam ut ueram amplectitur magis, cum dicat. Atque uidetur quidem in ipso inflammatio esse, sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior, & atræ bili magis conformis. Itaque quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoso quodam aut fumoso halitu, aut crassis quoque uaporibus, similia suffusorum accidentia contingunt,

gunt,

gunt, eadem ratione sublata ad cerebrum ab atrabile euaporatione melancholica euenient in mente accidentia, & cętera. Ex quibus uerbis, Galenum huius morbi causam phlegmonē pyloro impactam esse, uelle satis clare percipitur. Auicenna tamen illi contrariatur, aut saltem non hæret, ut quisque cordatus deprehendet medicus, modo eius uerba contempletur, Fen prima libri tertij tract. 4. cap. 9. in quo & Philothei, siue Theophili opinionem citat. At Auerrois libro tertio sui collectorij, capite quadragesimo, Galeno fauet, qui contra multorum opinionem, ex pylori inflammatione morbum hunc fieri contendit. Cæterum cum hos authores perlego pro hoc iuuando homine, in mentem venit Mundinus vir prout sua ferebat ætas doctus, qui in sua Anatomia, vbi de mesenterio agit, ex melancholia aggerata, in huius mesenterii glandulosis carnibus, hypochōdriacham hanc passionem, vel vt ille loquitur, myrachiam, fieri tradit, quam sane sententiam ut rationi cōsonam, non omnino reieci: & eo magis, quia tunc in huius viri mesenterio ingentē duritiem tactu percipiebam, quæ non procul ab vmbilico uersus lyenem distabat: vt iure crediderim, vt morbus hic ab atra bile originem trahit, ita quoque in meseraicis venis aliquando sedem suam habeat: quandoque vero in ipso lyene, nonnunquam uero in ipsius ventriculi pyloro, in quo inflammatio fit, sed id raro, cum morbus hic maiori ex parte absque febre non solum vigeat, sed etiam interimat, quæ dubio procul morbum hunc comitaretur, si modo inflammatio adesset, neque nobis, & aliis artem medicam exercentibus Auerrois rationes philosophicæ satisfaciunt, cum à morbo calido symptomata frigida ob innati calidi resolutionem oriri posse dicat, quod vt possibile, euenire posse non negamus. Cæterum ab inflammatione interna febrem inseparabilem esse, & vt necessariam gigni medici fatentur, & Galenus affirmat varijs in locis suæ doctrinæ. Proinde quam bene Galenus ipse, hanc secutus sit sententiam, quod affectio hæc hypochondriaca ab inflammatione oris ventriculi semper eueniat, alij iudices sint, ego uero, vt varijs in membris morbum hunc fieri posse dixi, ita à vario melancholico humore originem trahere crediderim, vnde merito curationes in hoc morbo uariant: quia aliqui, frigidis & humidis remediis morbum hunc profligare contendunt, alii uero calidis & humidis, pro ratione materiæ. Vtcunque tamen res habeat, hic prædicta patiebatur symptomata, cum quibus sæpe uomebat: nam postquam comedebat, acidos ructus sentiebat, & mori aut aperiri in

pectore

pectore desiderabat: sed cum bilem aut uarij coloris humores uomebat, leuis euadebat, & iterum comedebat, sed in idem recidebat: adeo vt per quatuor longos menses in hac perdurauerit afflictione, quousque uitam cum morte commutauit. Cæterum in huius morbi successu, priscorum medicorum diligētiam admirari mihi subit, præsertim in eo describendo, & quanta cura eius omnia symptomata, signa, causas ad vnguem vsque obseruauerunt: sed illi forte suo tempore ęgrotātes maiori cura tractabant, quàm hodie à doctis medicis fiat, vt qui eos frequētius adire solebant, & apud eos sæpius agebant, & interdum apud ipsos pernoctabant: quando præcipue non admodum fidebant quod ministri, & discipuli, ea omnia quæ medici mandabant, perficiebant, vt Galenus quoque facere solebat, vt commentario primo, in librū De fracturis meminit, enarratione vigesimaprima, sed de ijs satis. Nunc uero ordinem in hac curatione habitum, tempestiuum erit prosequi, vt posteri feliciori successu, huiuscemodi ægrotantes, curare valeant. Erat autem uir hic natura siccus, procera statura, ad rubedinem declinans, & talis qualis Galenus inquit, in melancholicam temperaturam facile transit: huic igitur optima uictus ratione constituta, syrupum hunc ita descripsi, quem per quinque dies ebibit: & postea pharmacum sequens purgatorium propinauimus, habet autem syrupus sic. Recip. Syrupi de fumo terræ, de borragine, de pomis, ana vnciā mediam, decoctionis sene vncias tres, Misce fiat syrupus capiat quinque. Pharmacum uero ita quoque habet. Recip. Syrupi rosacei solutiui vncias tres, diasene lenitiui, vnciam mediam, diaphiniconis, drachmas duas, decoctionis sene, vncias tres. Misce fiat pharmacum, quo optime aluus respondit, & æger ipse recte se habuit, sed obstructio illa supra mesentereum apparens, decocto hoc irrigabatur fouebaturue, quod habet. Recip. Anethi, capillorum Veneris, camomillæ, radicum altheæ, seminis petrosilini, anisi, fœniculi, foliorum senæ, ana pugillum vnum, in aqua fiat decoctio sufficiens, qua locus obstructus fomentetur spongia: & postea hoc inungatur vnguento. Recip. Vnguenti de althea vncias duas, nucis vnguentariæ vnciam mediam, pulueris radicis capparorū drachmas ij. olei lilini & ceræ ana parum misce, & ad ignem fiat vnguentum. Sed dum hæc fiebant uomitus aliquando euocabatur, pręcipuè quando nausea instabat, & ęger angustiabatur, & non uomebat: sed opus hoc conficiebatur leuioribus vomitorijs, vt aqua naphæ, decocto parato ex semine a.i.ṭu, raphani, rapæ, & similium: sed aluus cum astricta erat,

emollientibus

emollientibus clysteribus laxabatur. Cæterum cum flatus plures abundarent, neque remediis ad eos excogitatis resoluerentur, clysterem sic parauimus: quo flatus euanescebant, & leuior ægrotus euadebat. Canalem medicum quem vesicis bubulis, aut pellibus inserere, pro conficiendis clysteribus solemus, folli fabrili adaptato, ac folle cōpresso, & spiritu ex toto emisso, per anum eum immittito, ac postea ipsum eleuato, & aperito, & postea extrahito, sic enim totus flatus intestinis contentus, hoc instrumento attrahitur. Est sane remedium hoc à nobis pro flatibus deponendis, primo excogitatum: quanquam ab Hippocrate pro ampliandis intestinis, in colicis affectionibus curandis, huius meminerit instrumenti, vt ultimis uerbis primæ harum Centuriarum, memoriæ commendauimus. Item cum ægrotus hic cibos fastidiret, intinctos parare faciebamus, quos Græci ἐμβάμματα appellant, quibus carnes & obsonia intincta comedebat, ex quibus exemplum tibi sit. Recip. Amygdalas dulces, albas redditas, pistatia recentia mundata, ana quantū tibi placuerit. in mortario pistillo optime cōtunde: quibus adde, iecinoris pulli unius vel alterius, quantum tibi videbitur, & pauco saccharo, & agrestæ, ac puluisculo cinnamomi resperso, cum aqua rosacea, misce, & fiat intinctus, & eo utatur. Porro cum Galenus, morbi huius initio, ægrotantes similes, solis balneis & uictu humido, sed optimi succi, explosis pharmacis, curasse glorietur: nos pręter quod hieram picram atram bilem respicientem, quandoque propinabamus, apozema hoc, vel simile ægrotanti huic tantum concedebamus, & purgationum uice clysteribus vtebamur: quibus optime valuit, & extra domum ingenti artis gloria, & magno populi applausu, exiuit. Erat autem uir hic probus, & candidus: qui pauperibus sua bona largissime & munificētissime propter deū elargiebatur. Sed ne mente decidat, apozema ita habet. Recip. Foliorum borraginis, absinthij, capillorum Veneris, pimpinellæ, ana manipulum vnum, polipodii quercini recentis, radicum buglossi, ana vnciam vnam, liquiritiæ recentis & rasæ, sene, ana vnciam vnam, passularum de Corintho vncias tres, pomorum apianorum numero decem, seminis anisi, fœniculi, an. drachmas duas. In libris sex aquæ fiat decoctio, quousque maneant libræ quatuor. facta colatura, & expresione, adde syrupi de pomis, de fumo terræ, de borragine, ana vncias duas. Misce fiat apozema: cuius vncias octo in aurora, ad ignem tepidas ebibebat, & quandoque ante cœnam, per horam, totidem: ijs enim vt dixi, optime habuit. Cæterum cum morbi seminaria adhuc latitarent, &

vigerent,

vigerent, & ipse licentiori victu vsus esset, in eundem morbum recidit: ad quem cum quidam ex Lignipedibus, qui se medicũ simulabat, & propter diuum Franciscum, omnes sua hypocrisi curare contendebat, curatum intraret, breui ipsum interfecit. Parabat autem monachus hic, vt obiter hoc dicam, apozema quoddam, quo omnes curare pollicebatur, & eo ægrotos omnes egerere multum faciebat, & maiori ex parte eos in marasmum trahebat, sed quam infestum simile apozema, & obnoxiũ huic morbo erat, ex Galeno primo, vel potius ex huius ægrotantis successu, quiuis iudicare poterit, nam breui in extremam maciẽ apostata hic ægrotum traxit, & tandem in obitum, non sine multorum dolore: veluti tres alios Anconæ ægrotantes, & alios non nullos apud sanctum Seuerinum: vnde ignominiose fugam fecit. Nam & antea Anconæ carceribus apostata hic obstrusus fuerat, quem summopere fouebat ille alter, cuius pater apud Lusitanos, & Italos, tres messias creauerat: vnde merito Vlissippone igni traditus fuit, & combustus. Nam & hic quoque paterna vestigia insequens, tantam huic apostatæ fidem præstabat, vt parum fuerit eum quoq; messiam dicere. Simili morbo huic de quo agimus, anno superiori correptus fuit, bonæ indolis iuuenis, filius Nicolai Patauini mercatoris Anconæ agentis, qui leuiter tractatus, cum ad balneas Patauinas nostro consilio iret, & earum aquas per plures ebiberet dies, sanus euasit, neque amplius in eundem morbum recidit. Sed iuuenis hic cũ uaria symptomata pateretur, nunquam tamen aperte insaniuit. Lucensis porro mercator & sororius Gabrielis mercatoris Lucensis, eodem morbo vexabatur, sed insaniebat.

SCHOLIA.

PRO TRITVM *& triuiale argumentum, cum de hypochondriaca affectione loqui solemus proponi solet, & tale habetur: Si ab inflammatione meseraicarum morbus hic fit, quomodo flatus oriantur, quia flatus à diminuto calore oriri soleant, sed in inflammatione ingens & consumens reperitur. Responsum est, quod interea inflammatio uiget, flatus non sunt, sed in inflammationis fine: quia tunc calor paruus est, in cibaria, vel chilum agens, à quo flatus eleuantur, exemplum est, quod uere & autumno uenti plures, quàm æstate uel hyeme sentiuntur: quia uere & autumno calor diminutus est, qui uapores eleuat sed non consumit. Sed responsum hoc multis peccat modis, primo quod ij Galenum non intelligunt, quia Galenus ex* Diocle, *non ab inflammatione, siue apostemate meseraicarum, morbum hunc fieri tradat, sed potius à calore excessiuo, & immoderato uenarum meseraicarum, obstructioneq; earundem, à sanguine*

Pp *crasso*

crasso orta : ex quo sanguine & chylo, saltem per contactum hærente, fumi ad uentriculum, & inde ad caput ascendunt. Secundo errant, in sua responsione, cum dicant, uigente inflammatione flatus non comperiuntur, sed in eius declinatione, quia tunc flatus non nisi inclinante morbo comperirentur: quod falsum esse qui morbum hunc patitur, nouit & docti medici non ignorant, cum illico à morbi initio, flatus uigeant, adeo vt ab eis morbus hic denominationem traxerit, & flatuosus dicatur. Sed esto, quod non ob inflammatas meseraicas, sed ob ingentem & excedentem caliditatem in eis ortam, aut ut aliorum relatione Diocles fieri tradit, ob inflammationẽ siue apostema pyloro ortum, quos Galenus insequi uidetur. Quo modo flatus oriantur inquiramus. Galenus uti supra, huic respondet quæsito, dicens: Sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior, & atræ bili magis conformis est, itaque quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoso quodam, aut fumoso halitu, aut crassis quoque uaporibus, similia suffusorum accidentia contingunt: eadem ratione, sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione, melancholica euenient in mente accidentia, & cætera. In quibus uerbis Galenus non dubitat ex atrabile euaporationem ad cerebrum fieri, ex qua melancholica postea eueniunt symptomata, humor autem atra bilis est, non carbo ignitus, cui cibaria si non misceantur, saltem per contactum hærent, ex quorum miscella fumi eleuantur atræ bilis naturam sapientes, & consequens accidentia melancholica, sed præcipue præcordiorum fluctuatio, quæ ut Diocles notat, non illico ut cibus accipitur, præsentitur, sed post eum retentum.

Curatio quinquagesimaquinta, in qua agitur de vlceribus Gallicanis in genu obortis.

VXOR naucleri nauis Belioti, vlcera maligna à morbo Gallico contracta, in genu patiebatur. Cæterum optimo uictus ordine instituto, post paratam ad euacuationem per syrupos materiam, & per catapotia eam expulsam, vlceribus putrilagine infectis, præcipitatum indere mandaui, ac paulatim tractatis ulceribus ipsis, & sæpe lauatis decocto Guaiaci, quod per triginta longos dies, subtili admodum constituto uictus ordine, ebibit, & postea superposito ipsis vlceribus, vnguento ex plumbo, breui ex toto sanata sunt. Singulis tamen octo diebus, catapotia ex nitro, pondere quatuor scriptulorum, adiectis granis tribus diagridij, & totidem trochiscorũ alandaal deglutiebat, quibus optime purgabatur, erat autem mulier hæc quinquagenaria, obesa,

potens,

potens, & uirago, quæ prædictis intra quadraginta dies ex toto sana euasit.

SCHOLIA.

INTEREA *corrodentia medicamenta, quæ ulcerum sordidorum putrilagines corrodunt, & absumunt, vt oleum uitriolum, aqua fortis argentariorum, sublimatum, & arsenici uaria genera: pulueres ij à præcipitato dicti, palmam obtinent: quos Ioannes a Vigo, chirurgus me hercle diligens & doctus, in antidotario suo, hoc est, libro octauo suæ medicinæ chirurgicæ descripsit. Conficiuntur autē pulueres ij, ut obiter hoc dicam, æquis partibus argenti uiui, & aquæ argentariorum fortis ad ignem simul coctis. Cæterum ut pulueres ij absque dolore munus suū conficiant, sic apparato: eos in catino immittito, super quos aquam uitæ infundito, & ad lentum ignem coquito: quoad aqua absumatur, & pulueres ipsi sicci maneant, hoc autem modo concinnati opus suum conficiunt, absque dolore tamen. Alij tamen eos succo plantaginis, semper viuæ, solani, uel aliarum herbarum frigidarum, præparant, ut absque dolore & punctione operentur: sed modum primo à nobis signatum, ut meliorem, & facilio rem, habeto. Porro si uiribus potentiores, pulueres hos parare decreueris, duplam aquam fortem ad argentum uiuum, infundito, & uase uitreo optime obstructo, ad ignem excoqui sinito, quousque rubri exactè pulueres euadant, sed de ijs, & similibus, ne dedignare Vigonem percurrere, & eius discipuli Sancti Barolitani opusculum, eidem coniunctum legere, cum chirurgus doctus & expertus sit, vt Venetijs, cum non raro coram nobis operabatur, experti sumus.*

Curatio quinquagesimasexta, in qua agitur de vlcere antiquo in crure, & tandem sanitati restituto.

AD talum vlcus antiquum, & fere decem annorum, patiebatur probus vir Damianus Illyricus: qui cum multos adiret probos medicos & chirurgos pro eo curando diligentes, nunquam tamen inde sanus euasit. Ego uero vlcus sordidum considerans ex eorum genere esse, quæ difficulter sanitatē adipiscuntur (Græcis cacoethe dicta) deprehendo, & ad quod natura longa consuetudine corporis totius immundities, & superfluitates transmittere solet, inuenio quod ulcus si clauderetur, & cicatrice contegeretur, homo breui moreretur, aliquo morbo pernecante superueniente, vt sæpe fieri contingit, & nos alias obseruauimus. Proinde nos fonticulum, sic enim recepto vocabulo, foramē appellare placet, quem in eodem crure infra genu prædictum respi

ciens ulcus, parare fecimus, non nisi corpore prius sæpe purgato, & guaiaci decocto, per quadraginta dies ebibito, & vlcere ipso fere ad sanitatem redacto. Cæterum fonticulum hunc, varijs rebus parare solemus, aut candente ferro, aut caustico medicamento, vel uesicatorio: nam interior cortex flagellorum siue virgularum brioniæ, carni supra posita, opus breui conficit: mitto cantharides, vel ramunculi herbæ siue barrachij quoduis genus, vt uaria alia prætercam, quæ vesicam incitant, cui disruptæ, ciceris vnum uel alterum granũ superponitur, & fascia ligatur, vnde foramẽ resultat, quod singulis diebus, abstergitur, & innouatur: & eius grani ciceris uice, vt fonticulus uigeat & ex eo sanies effluat indi potest illi, aut cerea pillula, aut plumbea, sed ciceris granum sæpius pro complenda hac opera, vsurpatur: quia humiditate tumescit, & locus amplior euadit, sic enim probus hic vir sanus intra duos menses euasit, hoc eodem modo, qui uarices in crure patiebatur, & in cruris infima parte vlcus habebat, ab ulcere liber euasit: erat autem uir hic statura procera, qui in angiportu ad forũ fontis habitat, & pannos tondet. Porro Græcus Aulonensis, qui carcere Anconæ detinebatur, causa bibliopolæ Veneti, pro symbolo felem habentis, ulcus magnum rotũdum in crure habebat, non tam sordidum quàm putridum dictum, si modo cum Auicenna, & Vigone Genuẽsi, loqui debeo: sed hic febrem patiebatur, & ulcus gallicanum erat, quod candẽtibus ferramentis exustum fuit, & postea æger melius habuit: sed quum chirurgo ignaro commissus esset, suum diem obijt.

Curatio quinquagesimaseptima, in qua agitur de puella continuo febriente, varijs cum symptomatis, ex quibus mors fuit consecuta.

PVELLA annos nata septemdecim, & filia illius Hebreæ, quæ postea ex morbo fere simili obijt: cum illi menses consueti deficerent, in febrem continuã lapsa est, & eam quidem duplicem biliosam, continuam dictam, ad quam post elapsos duodecim dies ęgritudinis, ingressus ipse, eam viribus impotentem inueni, vt pedibus stare nequiret: omnia fastidiebat, ita vt uix cibum videre, nedum gustare, esset possibile, quibus optime egerebat, sed circa iecinoris & lyenis regionem, obstructiones patiebatur, vigebat autem autumnus. Cæterum temperatura pituitosa puella hæc erat, obesa, pro qua curanda, primo ad ea quæ magis

gis vrgebant intentio nostra dirigebatur: proinde ut uires reficerentur, constarentúe operam dedimus, idque optimis & boni succi edulijs, & quæ facile in sanguinem & ægri nutrimentũ uertuntur, dein uero ani venis hæmorrhoidalibus dictis, hirudines duas applicare feci, quæ sanguinem sugendo, quousque ex se ceciderunt, extraxerunt, imo post earum casum, sanguis multus effluxit: sed tunc syrupum de cicorea, & radicibus, cum appropriatis aquis ebibebat, ac ex mãna, & rhabarbaro, adiectis paucis drachmis electarij à palmulis, confecto pharmaco purgata fuit, sed postea nihil gustabat, vt per octo dies fere nihil comederit, lente febricitabat, & delirabat, sed interiectis octo diebus resipuit, & uires constantiores sunt factę, postea iterum omnia fastidiuit, & viribus impotens reddita est, & tunc ulcera in faucibus uisa sunt sordida admodum, sed remedijs adhibitis melius sensit, ita vt morbus in declinatione uisus esset, sed denuo fastidio repullulante, ex toto deiecta est, & imbecilla facta, adeo ut intra quadragesimum diem, suum obierit diem.

Curatio quinquagesimaoctaua, in qua agitur de chœradibus, id est strumis, dictis scrofulis, non minus de nodis curandis.

FAMILIARES admodum sunt chœrades, collo & ceruici, quas strumas siue scrofulas dictas, multi chymistarum, aquis, aut abditis & absconditis remedijs euellere, ac in totum eradicare contendunt. Ego uero anno 1552 & 1553. decem vel duodecim pueros, prædictis strumis affectos, sequenti incessu, curari feci, & sani ac liberi hodie habentur: Nam qui nodos magnos, vnum vel alterum tantum habebant, ij rasorio sectione facta, eos extrahebamus, & breui sani euadebant, si quid tamen seminij mihi intus manere uidebatur, pauculo sublimato, aut præcipitato fortiori & potentiori iniecto in totum extirpabatur: ita autem factitatum iri animaduertistis in filio Sebastiani Pinti, & puella illa, sorore Michaelis musici, in qua ita tracheæ arteriæ motus percipiebatur, vt nihil clarius uideri potuerit, profunde admodum nodus hic iacebat. Porro, qui patiebantur chœrades, hoc est, strumas plures, quas vulgus scrofulas appellat, sublimato eas in totum eradicari fecimus: quæ si corio conteguntur, & nondum ad ulcerationem peruenerũt, vesicatorio locus ulceratur, aut multiplici alio remedio: & tunc supra strumam sublimati,

vnum uel alterum granum superponitur, adaptato supra paucu lo butyro recenti, & in circuitu ex bolo Armeniæ confectũ vnguentum ponitur: sequenti uero die deposita struma pauculo butyro recenti locus fouetur, ac sic uicissim inceditur, quousq; ex toto omnes ad vnguem extirpatæ sint strumæ, vt in filiabus duabus, viduæ Brudorum euenire uidistis, & pueri cuiusdã probi viri, cuius nomen non succurrit, & varijs alijs. Porro si quis medicamentum ita potens ac sublimatum, absque tamen dolore opus hoc conficiens, inuenerit, mea sentẽtia, multis laudibus dignus erit, hodie tamen apud Bononienses, chirurgus quidam oleum excogitatum habet, carnes ad os usque, absque tamen dolore, corrodens: cuius experimentum hic Anconæ, in Ianeto Architecto, viro probo, pro eius crure secando factũ est: de quo oleo, & simili, in sequentibus, Deo duce, maiora & meliora dicemus: sunt uere hæc talia, vt digna sint inter theoremata Hippocratis & Galeni reponantur, cũ ex illis ars medica indies clarior euadat.

Curatio quinquagesimanona, in qua agitur de muliere nephritide, ac interdum ischiadico dolore laborante, & postea in natis inflationem deueniente.

MONACHA diui Bartolomæi, quinque supra triginta annos nata, mulier obesa & grauis nephritide, ac interdum coxendicum dolore cruciabatur, à quo dolore, humor plus iusto attractus, inflationem siue in nate tumorem peperit: ad hanc igitur accedens ipse, illico basilicam eiusdem brachii inflationem respicientis, secare feci, sanguinemq́ue ad libram unam fluere, ac fomento locum affectum irrigare: quod habet. Recip. Parietariæ, maluæ, altheæ, camomillæ, rosarũ, anethi, seminis lini, fœnugræci, ana manipulum vnum, in libris decem aquæ fiat decoctio sufficiens cui adde, olei camomillini, rosarum, ana vncias duas, misce, & spongia uel filtro, ex alto fiat irrigatio, & ex prædictis fere, paratum emplastrum loco affecto admouebatur. Sed interim hæc fiebant, syrupos ebibebat, & cassiam à fistula sua extractam aliquando deuorabat, sed succedente morbo, alternis diebus, pillulam unam vel alteram, ex aggregatiuis, & aureis deglutiebat, & topica medicamenta ex iis quæ per difflationem opus suum conficiunt, erant, ac intra mensem inflatio resoluta est, & monialis hæc ex toto libera.

Curatio sexagesima, in qua agitur de vermium curatione.

LVBELLI proxenetæ filius annos natus tres, vel circa, post habitos morbillos, qui non ita sęuè in Italia ac Hispania affligere solent, lumbricos per os emittere cœpit, à quibus fere strangulabatur: pro quibus propulsandis, pulueres nostros in vino ieiuno stomacho illi dedimus, & clysterem ex lacte & melle confectum iniici fecimus: & sequenti die electario à sebesten purgatus puer per egestiones uermes plures emisit, & tandem sanitatem obtinuit.

Curatio sexagesimaprima, in qua agitur de duplici tertiana.

VILLICVS Ioannis Guardii nobilis Florentini, in autũno duplici tertiana corripiebatur: ad quem accedens ipse, sexto iam ægritudinis elapso die, illico illi basilicam dextri brachii aperiri feci, sanguinisque uncias sex demere ac syrupum hunc ebibere. Recip. Syrupi de endiuia vnciam unam, de duabus radicibus vnciam mediam, aquarum endiuiæ, borraginis, acetosæ, ana vnciam vnam. Misce & quinquies iteretur. Cæterum cum is difficulter clysteribus ex hiera, & diaphinicone paratis, egereret, illis trochiscos alandaal iniici fecimus pondere dimidiatæ drachmæ, quibus aluus optime respondebat, sed vrina postea aliquantulum concocta apparente, nullo perturbante symptomate, hoc pharmacum illi propinauimus: quod habet. Recip. Diaphiniconis vnciam mediam, confectionis hamec, electarii Indi, ana drachmam unam & mediam, electarii de psilio drachmam vnam, in decoctione sene, fiat potus vnus, & una vnciola syrupi rosati solutiui dulcoretur quo aluus respondit. Victus huic, pullorum carnes in prandio erant, potus uero, vinum pauciferum album, & ideo albanũ dictum, quod aqua magis infrigidare prima Centuria dixi, & hodie ita esse firmamus, quia corpus nostrũ vinum hoc & magis humectat, & magis quam aqua sua acerbitate infrigidat. Sed ii qui ueram & solidiorem philosophiam ignorant, hæc non admittunt, Galeni forte theorematí innixi, in quo ait, omne uinum esse calidum: sed ii mea sententia, Galenum nõ intelligunt, vt qui ignorant ueram vini definitionem, quæ talis habetur: Vinum est succus ab vuis maturis extractus, depura-

tus & defęcatus,ad multa conueniens. Cæterum cum uinũ hoc Albanum Longobardicum ab vuis maturis non extrahatur, sed potius acerbis,& male maturis,consequens est frigidum euadat, & uinorum cõmunium naturam non adipiscatur: id quod sciẽs Galenus,in sua doctrina non semel dixit: nullum album uinum calidum est,vt libro duodecimo Methodi medendi, capite quarto, legitur ad hunc modum: Neque enim inuenias ex albo uinorum genere, calidum ullum: desinat igitur vinosus ille in doctos homines maledicta profundere: cum nihil præter authoritatum aceruos congerere nouit, & ad ægrotum reuertamur, cui cœna nulla fere erat,quia in nocte febris eum inuadebat, demum epotis syrupis aperientibus, & iterato pharmaco, sanatus est uillanus hic, iuuenis robustus: qui iamdiu apud bellum egerat,& militis nomen adeptus erat,non enim rustici Italiæ ut Hispani inertes sunt.

Curatio sexaagesima secunda, in qua agitur de febre continua maligna, cum exanthematis, pulicari morbo dicto.

PVER viduæ Brudorum,annos natus sex,boni habitus,vigente autumno,febri continua corripi cœpit: cui occurrens,& videns neque syrupos, neque medicamenta alia in potu admittere,vice carnis cidoneosum conditũ ex sebesten,pondere quinque drachmarum illi propinaui:quo optime egesit,& intra tres dies sanitatem obtinuit. Elapsis uero decem diebus, in quibus multos comedit fructus in eandem recidit febrem, & eam quidẽ malignam & male morigeratam: ad quem denuo rediens diasebesten drachmas sex in aqua endiuiæ dissolutas dedi, quas illico â potu euomuit,& ea de causa nihil egesit, sed sequenti die, bolum ex prædicto electario dare iussi, quo uermem vnum per superiora reiecit,per inferiora vero duos. Cæterum sequenti die, puer hic delirare cœpit,quo fit,vt ex communi brachii uena:sanguinem ad vncias quinque demere iuberem: in quo die,vesperi magis delirabat,imo per totam noctem sequentem nihil dormiuit,sed multa loquebatur:quarto uero die,exanthemata per uniuersum corpus effloruerunt (pulicare dictum symptoma) quæ maiori ex parte rubra, alia uero nigricantia apparebant cũ quibus pulsus utcunque constabant,& ea de causa,cucurbitas siccas scapulis & costis numero quatuor admouere feci, & vesperi,a ni

uenis

uenis hirudinem unam, quæ inde multum ſanguinis exhauſit, imò poſt eius caſum, ſanguis quoque inde multus effluxit: tunc ſequenti nocte, ex populeone vnguento, inuncta ſunt puero tépora, frons, nares, & aurium interiora, & optime dormiuit, imo & uires eius refectæ, & inſtauratæ ſunt, ut optime in aurora ualere uideretur. Cæterum veſperi eiuſdem diei quinti, paruo quodam rigore puer oppreſſus eſt, quē ſecuta poſtea fuit febris per totam durans noctem, & ad finem uſque ſexti diei: ſeptimo, bis ſudauit, non copioſe neque per vniuerſum corpus, ſed per partes ſuperiores tantum ad imas thoracis: octauo, omnia leuiora ſunt facta: nono, ex electario miſtariorum, vt ſupra purgatus fuit, poſt quæ morbus in duplicem tertianam leuiorem lapſus eſt, & poſtea ex ſe ſanus eſt factus. Cæterum poſt priores dies, cum morbus hic acutus & grauis eſſet, vires cito deiiciés, ad eas reſpicere, & eas inſtaurare opus erat, morbo tamen non neglecto: ac ea de cauſa illico ius pulli hordeo alteratum cum pulueribus utriuſque coralli margaritarum præparatarum, & boli Armeniaci orientalis, bibebat, & aliquid pulli ipſius guſtabat, ſed potus communis frigida erat iulebo miſta, aut granatorum uino: ſed interdiu, iulebum longum bibebat, & ex cordialibus conditis parum edebat.

SCHOLIA.

IIS puerulis, acutis & grauioribus morbis correptis, ſanguinis miſsionem per uenæ ſectionem conuenire, ſæpe diximus & inculcauimus, & indies audacius exequimur. Cæterum in puero iſto, ante pulicaris morbi apparitionem, ſanguinis miſsio facta eſt, dein uero quia delirabat, & de phrenitide timor erat, duo machinati ſumus: alterum, cucurbitulas ſcapulis morbo, & delirio facientes: alterum delirio tantum, hirudinem ſcilicet ani uenis admotam. Porro aduertant medici, quod ut poſt huius pulicaris morbi apparitionem, uenam ſecare, & ſanguinem demere plerunque periculoſum eſt: quia à circunferentia ad centrum, hoc eſt, à partibus exterioribus ad interiores ſit humoris euocatio, ita aliquando, plethora præcipue uigente, tuto & ſecure, pulicari ipſo morbo apparente, ſanguinis miſsio exerceri poteſt: neque minus huic euenit morbo, quàm cæteris exanthematis, uariolis & morbillis dictis, poſt quorum apparitionē, ſtante plethora, omnes docti medici, ſanguinis miſsionem ſecundam permittunt, dignoſcitur uero plethora, ab ægrotantis habitudine, lotio craſſo & rubro, tum quia ſymptomata praua inſtant. Item quia nondum euacuatio notatu digna anteceſsit, ſed tunc ſanguis caute, & non copioſe mitti debet.

Curatio sexagesimatertia, in qua agitur de pleuritide.

VIR robustus & fortis, Crassus dictus, pleuritide correptus fuit, continuo febricitabat, tussiebat, difficulter respirabat, ad costas mendosas multum dolebat, & supra alterum latus, decubitus illi difficillimus erat, vt inflammationem internam costas velantem membranam occupare dicendum sit. Huic occurrens ipse, ex interna eiusdem brachij locũ affectum respicientis, vena, sanguinis libram integram demere feci, & locum affectum ex fomẽto foueri, ac vnguento pectorali illini. Cęterum syrupos ex violis, & ziziphis ebibebat, & arteriaca medicamenta leuiora accipiebat: quæ comedebat illico hic euomebat, nihil spuebat, sed sicca tussi cruciabatur, vrinam turbidam, crassam, & rubricãtem emittebat, & cum iis insomnis erat, sed viribus vtcunque constabat: qua de re, in aurora, ex eadem pertusa vena, sanguinis octo vncias iterum chirurgus extraheret, commendaui. sed chirurgus forte, imperitia sua, tres tantum extraxit, quem cum vesperi notarem, corruptione ingenti affectum, & putrefactum, iterum, repetita fuit meis mandatis sanguinis missio ex eodem vulnere ad libram mediam, & tunc melius habere cœpit, & vrina clarior euasit, & screatus facilius reddebantur, & ventriculus (paucis illi admotis) cibos retinebat: instabat autem frigus, & mingere cœpit. Interiectis porro vno vel altero die, vrina vt primo reddita est, & febris vigebat, & tussis sicca apparuit: sed tũc decoctum pectorale tepidum sæpe ebibebat, & pharmacum leniens illi propinauimus & tandem paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus est sanitatem. Caueant tamen inscij, ne sua fœda verborum colluuie, dicant, morbi cruditatem tandiu perdurare, ob sanguinis extracti, in hoc niuoso tempore multitudinem.

Curatio sexagesimaquarta, in qua agitur de febre.

PISTRIS quæ ad portum agebat, & inde ad caput montis delata est, febri continua, quæ noctu affligebat magis, vexabatur: hæc cum puerum septem mensium lactaret, & illi menstruorum vna uel altera gutta appareret, pedis saphenam venam secare feci, & sanguinem ad vncias sex demere, & syrupum hũc ebibere. R. Syrupi de duabus radicibus unciam unam, de endiuia unciam mediam, aquarum asparagi, fœniculi, endiuiæ, ana

unciam

unciam unam. Misce, porro ut uenter responderet, nobis cura erat. Cæterū cū morbus perseueraret, ex brachij dextri basilica uena, sanguinis uncias quinque extrahi fecimus: demum in lotio nubecula apparente, pharmacum purgatorium illi dedimus, cuius portionem vomuit, reliqua vero intus manens, exacte opus confecit, & tunc breui sanata est, eius tamen ventriculus: ex cerato ab aromatis confecto, & applicito illi, roboratus est.

Curatio sexagesimaquinta, in qua agitur de electario quodam restaurante: quo multi à morbis refecti sunt, & instaurati.

AEGROTANTES varij, qui imbecilles erant, & refici indigebant, hoc restaurante & reficiéte electario instaurati sunt, quod habet. R. Seminum quatuor maiorum frigidorum ana vnciam vnam, amygdalarum dulcium mundatarum, sebesten, pistachiorum, anā vnciam vnam & mediam, seminis papaueris albi vnciā vnam, passularum ex Corinthio aqua calida lotarū vncias duas, sacchari buglossati, sacchari borraginati, ana vncias duas, specierum diarhodonis abbatis, specierum diamargaritonis frigidi, an. drachmam vnam, sacchari Candi, penidiarum, ana vnciam vnā, sacchari albissimi libram vnam & mediam, carnis caponis vncias sex, ad ignem, secundum artem fiat electarium, vel confectio in morsulis ad formam pino saccharati, cui addere vel minuere poteris, pro intentionis tuæ ratione.

Curatio sexagesimasexta, in qua agitur de ingenti & crudeli ventriculi dolore, cum bilis amaræ, & aliorum humorum vomitu.

SALAMON à Camarino, vir annos natus quadraginta, temperatura biliosa exusta, iamdiu est grauissimo & sæuissimo oris vétriculi dolore, per interualla cruciabatur: ad quem dolorem, vomitus humoris amarissimi consequebatur, cum quibus vrina adeo intensi lutei coloris erat, vt ad nigredinem sæpe vergere videretur: intense sitiebat, & aliquando febricitabat, pro quo curando, plures medici accersiti sunt, qui vno cōsensu res calidas, vtpote, vt ipsi putabant, contra morbum frigidum propinabāt: sed

ſed non niſi patientis detrimento, vt qui peius ſemper ſentiebat, & grauius torquebatur. Ad eum igitur ipſe ſuperueniens conſiderās hominis temperiem, humorem excretum, ac morbi ipſius naturam, & noxia à rebus calidis admotis, & ebibitis contracta, iudico morbum hunc, malam eſſe iecinoris intemperiem calidā, & præcipue concauæ partis: quanquam fieri nequeat vt concaua affecta, conuexa quoque non afficiatur, ob quam intemperiē iecur multam gignit bilem, quam poſtea ad os ventriculi debilius factum, tranſmittit, vnde dolor ingens oritur, & conſequēs natura irritata per vomitum prædictum remittit humorem, raro vero per ſeceſſum. Hunc igitur ægrotantem in paroxyſmo comperiens, ſic contra morbum orſus ſum, & primo clyſteri ſequente. R. Hordei, parietariæ, branchæ vrſinæ, maluarum, violarum, ana manipulum vnum, In aqua fiat decoctio ſufficiens, facta colatura. R. Prædicti decocti libram vnam & mediam, olei roſacei, violacei, mellis violacei, ana unciam unam & mediam, caſſiæ extractæ vnciam vnam, ſalis drachmam vnam, Miſce, fiat clyſter, quem ferè per totam noctem retinuit, & nihil egeſsit. Cæterum quia eo die multum vomuerat, à uomitorio medicamento abſtinuimus, & iulebum hoc illi bibēdum dedimus per interualla, quod habet. R. Tamarindorum ſubtiliter inciſorum unciam unam, in libris tribus aquæ endiuiæ fiat leuis ebullitio, cui adde, ſyrupi roſacei ſimplicis, de cicorea ſimp. ana unciam unam, miſce & per manicam traiiciatur: ex quo iulebo ad lubitum bibat. Cæterum etſi morbus ſanguinis miſsionem expoſceret, quia tamen æger debilis erat, & ualde anxius, & hyems rigida vigebat, eā prætermiſimus: clyſteribus tamen ſæpe utebamur. Porro iecur fomento hoc fouebatur quod habet. R. Roſarum rubearum, cicoreæ, endiuiæ, hordei, lichenis herbæ, acetoſæ, ana manipulum unum. In libris xij. aquæ fiat decoctio ſufficiens, cui adde olei roſacei, uiolacei, ana uncias duas: aceti roſacei unciam unam & mediam. Miſce & ſpongia, aut filtro iecur foueatur, & linteo abſterſum, unguento hoc illinebatur. R. Vnguenti ſantalini unciam unam, pulueris roſarum rubearum drachmam unam, abſinthij drachmam mediam, ſucci cicoreæ unciam unam & mediam, olei roſarum unciam unam, cū pauca cera alba, ad ignem miſce, fiat unguentum, quo inungatur iecur, & os uentriculi: ſed portiunculæ unguenti quo inungebatur os uentriculi, maſtichis parum indebatur, neque minus æger diacodium ſimplex comedebat, quod ex decocto capitum papaueris, & ſaccharo tantum, rotularum figura, conficitur. Habet autem rotula, ſiue orbiculus

lus unus, plus minus drachmam: ijs enim sequenti die, melius habere dixit, & sequenti nocte optime dormiuit, adeo ut multis antea diebus, nunquam tam bene dormiuisse dixerit. Victus huic ius capi erat, aut panatella ex eodem iure parata, cum semine mellonis: sed postea ipsius capi carnes erant, & pirum sub cineribus coctum: suaseram autem hominem, ut res fugeret calidas, & frigidas aliquali stipticitate præditas comederet: quales sunt, pirum & eius conditum saccharo concinnatum, mespila, sorba, sed hæc in fine cibi: ex herbis laudabam endiuiam, cychoream, lactucam, & ijs similes, ex leguminibus, ius cicerum concedi potest, oriza, far, & cætera similia. sed lentes & si concedi possent, adeo tamen sunt aliorum morborum & symptomatum effectrices, ut eas præterire consultius sit. Ex alitibus, potius domesticas quam syluestres commendo, præcipue capum, gallinã, & pullos gallinaceos: ex quadrupedibus hœdum, ueruecem, ac uitulum: sed carnes porcinas in hoc casu summopere laudarem, præcipue, porci pedes, & lumbi partes: sed cum huic per suam religionem sint uetitæ alijs concedantur. Vinum in prandio, & cœna admittebatur leue tamen, quod ex aqua & musto, æquis portionibus hic Anconæ parari solet, uocatum lora, & acerbũ maiori ex parte est: interdiu uero elapsis quatuor horis à prandio, aquam quàm uinum potius biberet, consulebam. Quarto die, diacidonitis purgatorij, unciam unam huic propinauimus: quo bis absque dolore & anxietate ulla egessit, ita multa humorosa, biliosa & crocea, ut mirum esset. Cæterum post secundum secessum, ita dolore cœpit cruciari, ut ad philonium, & alia opiata deuenire opus fuerit: sed primo clysteribus usi sumus, dein aquam hordei in potu dedimus, sed foris quoque multa applicita sunt, sed absque iuuamento aliquo, cum magis & magis dolor ipsum cruciaret: qua de re ad philonium prædictum, & Nicolai requiem, & similia opiata deuenimus, quæ illi potanda obtulimus, post quorum assumptionem, dolor quieuit, & totam noctẽ dormiuit. In aurora uero sua sponte bis egessit, non nisi humorosa crocea, cum quibusdam strigmentis uiscidis, intestinorum ramentis respondentibus: tunc uero ab omni opere destitimus, & interiectis tribus diebus, ad aquam lactis peruenimus, quam huic uiro more antiquorum per decem dies ebibendã dedimus, & sanus euasit, & hodie pancraticè habet. Datur autem aqua lactis antiquorum more, eo modo quo hodie thermarum aquæ bibuntur pondere quatuor uel quinque heminarum, librarum dictarum, ut prioribus Centurijs prolixius dixi.

Curatio

Curatio sexagesimaseptima, in qua agitur de herpete miliari.

IACOBVS ex Galicia, iuuenis annos natus uiginti quinque mense decembri, in herpetas miliares incidit, quæ costas & pectoris læuam partem occupabant: pro quibus tollendis, illico ægrotanti pharmacum bilem præcipue & aliquantulum pituitã purgans, propinauimus: ex bile autem, & pauca mista pituita, miliaria hæc ulcuscula oriri alias dixi. Cæterum supra ulcuscula hæc, unguentum plumbeum & album camphoratum miste ad motum, breui delituerunt: intus tamen ad pectus æger dolebat, & multum angustiabatur: sed tunc hirudines ani uenis admotæ sunt, quæ sanguinis multum suxerunt, & postea ebibitis syrupis acetosi simplici, & de endiuia, ac deuoratis catapotijs ex aloe & aggregatiuis cum agarico, ex integro tunc sanatus est. Porro nunc mense decembri anno 1553. in thoracis similem dolorem relapsus est, quem nunc inuiso & tracto, neque extra quicquam ulcusculorum apparet.

Curatio sexagesimaoctaua, in qua agitur de lippitudine, siue ophthalmia, hoc est inflammatione albi oculi, cum dolore ipsius oculi & frontis parte.

ABSQVE procatarctica causa externa dicta, filia illius qui uinum uendit, puella nata annos septemdecim, sanguinea, obesa, obesitate quidem carnosa, in ophthalmiam incidit. Est autem ophthalmia Græcis morbus, Romanis lippitudo dictus, in quo oculi album rubet: hoc est, membrana adnata, siue coniunctiua dicta, inflammatione affecta est, & tunc extolluntur cilia, & sine dolore palpebræ coniungi nequeunt. Cæterum cum morbus hic à uariis humoribus fieri soleat, in hac tamen puella à plenitudine uniuersum corpus grauante ortum traxit: quod dignoscebatur, quia tunica, siue membrana coniunctiua dicta, quæ natura alba est, ob sanguinis confluxum, rubra apparet, simulq; ob habitum totius corporis, & ipsius colorem, ac ante habitum uictum, non minus ex dolore oculi, & partium illi circumuicinarum, & maxima tensione, simulq; lachrimarum feruidarum copia, hoc percipiebatur. Curaturi igitur nos puellam hanc, primo

mo ſubtili admodum conſtituto uictus ordine, prout expedit, è ſanguinis miſsione auſpicati ſumus, illius præcipue uenæ oculũ affectum reſpicientis, quam cephalicam, ſiue capitalem appellamus, ex qua ſanguinis integram libram minui fecimus, & ſyrupum hunc ebibere. R. Syrupi roſacei ſimplicis, acetoſi, ſimpl. de endiuia, ana unciam mediam, aquarum endiuiæ, buglosſi, acetoſæ, ana unciam unam. Miſce & quinquies iteretur. Porro cum ſyrupos bibebat, fomento quodã leuiori oculum lauabat, quod ita habet. R. Roſarum, maluarum, fœnugræci optime lauati, ana pugillum unum, in libris duabus aquæ fiat decoctio ſufficiens, & excolato decocto, ſpongia imbuta fiat fomentum, & poſtea linteo abſterſo oculo, album oui aqua roſacea exceptum, & bene concuſſum, exceptum linteis, illi admoue, ebibitis uero ſyrupis, catapotia hæc deglutiuit. R. Pilularum cochiarum, de luce maiorum, aurearum, aggregatiuarum, ana ſcriptulum unum, diagridij grana quinque, cum ſyrupo roſaceo, f. p. quinque, inaurentur: capiat hora ſecunda, poſt mediam noctem. Tunc uero eius caput attrectans, in eo ulcuſcula emanantia comperio, quæ an à morbo Gallico originem traherent, in dubium uertebatur. Tunc uero apozemate hoc uſa eſt. R. Borraginis, lupulorum, fumi terræ, ana manipulum unum, polipodij quercini recentis, foliorum ſene, ana unciam unam, hordei integri pugillum medium, corticum myrobalanorum citrinorum, indorum, ana unciam unam, paſſarum de Corinthio uncias tres. In libris quinque aquæ fiat decoctio, quouſque maneant libræ tres facta colatura, ac expreſsione, adde, ſyrupi de fumo terrę, uncias quatuor. Miſce fiat apozema, de quo in aurora ſingulis diebus ſingulas octo uncias bibat: quo ex integro epoto, iterum catapotia deglutiuit, & optime purgata fuit: tunc collyrio albo, & uiridi uſi ſumus, ac altero ex aloe lota & tutia præparata. Cæterum cum bene per tres uel quatuor dies ualeret, denuo fluxio reuertebatur, & inflammatio pullulabat, tandem ad laqueum ſupra nuchã deuenimus, & optime ualuit.

SCHOLIA.

SOLEBAT *enim Galenus in ijs oculorum fluxionibus, uenas, aut frontis arterias incidere, quando præcipue per uaſa imbecillia, & ſuperficialia fluxio fiebat: quod ſi per uaſa longe altius quam ſectioni deceret fluxiones percurrerent, tunc eas difficiles curatu Galenus indicabat, ſed nos ad laqueum ſupra nucham eo tempore confugimus. Tu uero, ut rem ex toto teneas, Galenum lege, libro tertiodecimo, Methodi medendi, prope finem, quo nemo neque clarius, neque uberius rem hanc proſecutus eſt.* Plu

ra

ra uero si de hac re tenere cupis lege Hippocratem libro sexto Aphorismorum, & eius enarratorem Galenum, aphoris. trigesimoprimo, ubi inquit: Dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut uenæ sectio, aut medicamentum epotum soluit. Mitto Iesum quendam Hebræum, qui de oculorum affectionibus libellum admodum doctè scripsit, ueluti librum Galeno attributum, cui titulus est De oculis, à Demetrio translatum, non minus ac alios uarios Arabas, qui de hac tractatione multa scriptitarunt.

Curatio sexagesimanona, in qua agitur de morbo Gallico repente eueniente, simulq; de varijs alijs affectionibus, ipsum comitantibus.

REVERENDVS monachus ordinis prædicatorii, cum uirgam tumentem & inflatam haberet, & eius glans à preputio denudari non posset, multis remedijs frustra præparatis, in capitis ingentem dolorem incidit, ad quem accedens ipse, & prædicta considerans, eius caput attrecto, ac ulcuscula recens nata in eo & mento comperio, non minus ac in fronte tumorem magnũ, unde hunc in morbum Gallicum lapsum esse deprehendi, & eo magis quia gonorrhœam patiebatur. Omnia igitur prædicta considerans ipse, in homine triginta annos nato, illico ob urgentem capitis dolorem, catapotia hæc deglutienda dedi, febri autẽ carebat. R. Pilularum de fumo terræ drachmam unam, cochiarum scriptulum unum, diagridij grana quinque, cum syrupo de fumo terræ, formentur pilulæ quinque, & inaurentur, capiat quarta hora ante auroram: post quas dolor capitis illico leuatus fuit, sed sequentibus diebus denuo dolor rediit, & tunc ano hirudines duæ admotæ sunt, quæ multum sanguinis suxerunt: & postea scapulis cucurbitæ, cute secta, affixæ, & interea syrupos hos bibebat, qui ex fumo terræ, & epithymo componuntur, adiecto decocto sene: post quos iterum catapotia ex nitro Alexandri cum de fumo terræ mista, deglutiuit, & eis melius aliquantulum habuit. Cæterum cum glandem denudare non posset, per syphonem aquam uiridem laphranci iniiciebat chirurgus: quia intus latitabant ulcera, & extra ita præputij labra obduruerant ut in cancrenam uenire timor esset: neque enim foris defuit emplastrorum admotio, tum emollientium, tum etiam resoluendi uim habentium; ut fieri solet, primo, decocto maluæ, branchiæ ursinæ, adiecto multo butyro, aut oleo amygdalarum dulcium,

membrum

membrum fouendo. Sed inter ea uim resoluendi habentia, emplastrum hoc fuit. R. Farinæ hordei, fabarum, orobi, ana unciā unam, furfurum tritici pugillum unum, cum oxymellite, misce fiat emplastrum. Sed cum hæc absque fructu admota essent, ad aquam argentariorum peruenimus: quæ quoque parum ualuit: tandem ad præputij incisionem deuenire opus fuit, quo reciso, uisus est callus in eo durus admodum, & intra callum foramen exiguum, per quod urina fluitabat: tandem epoto decocto ligni guayaci, ad triginta dies, in quibus catapotia ter repetita sunt, hic sanus euasit, quo decocto frontis tumorem æger sæpe lauabat, linteolaq; eo imbuta illi admouebat. Sed tunc Rochus presbiter eodem fere morbo laborabat, & vxor lapicidæ, quæ ad caput montis agebat, quos omnes Hamisius chyrurgus, nostris mandatis, vt decebat, tractabat. Olim autem Galenus artem chirurgicam proprijs exercebat manibus, sed postquam Romam venit anno ætatis suæ trigesimosecundo, vt commentario primo, in librum De articulis meminit, ab opera manuali destitit, munus hoc chirurgicis committendo, vt libro sexto Methodi medendi, prope finem memoriæ mandauit. Callebat nanque Galenus chirurgicam artem, vt qui omnes medicinæ partes exacte tenebat, & eas tanquam sibi pedissequas conciliauerat, quam cū opus erat exercebat, sciens utique deorum filios hanc artis curatoriæ medicinæ partem quoque exercuisse. Quis enim non nouit Podalirium, & Machaona, si modo Homero, vt cum Plinio dicamus, scientiarum omnium parenti, fidem dederimus, Aesculapij filios, sub Agamemnone, Græcis auxilium Troiano in bello, artem chirurgicam exercendo præstitisse magnum? Infelix nanque medicus ille dicendus est, qui cum doctoris nomine glorietur, ea tamen quæ eius minister exercere nouit, ille ignorat: si quando tamen doctor physicus, ea quæ ministri exercent, operatus fuerit, id non ut doctor, sed ut artis minister operatus erit, & tanquam nauis rector iudicabitur, qui remigare nouit, & malum scandere: neque hæc tantum nouit, sed ea, & alia similia quę ad nautas pertinent, quando potissimum opus est, exercet & operatur: neque minus ac rex vel imperator habebitur, qui militis officio plerunque fungitur. Quæ omnia cum approbet Galenus medicinæ ditissimus oceanus, ita commentario quinto in librum sextum De morbis vulgaribus enarratione prima prosequitur dicens: Quam enim proportionem, architectus ad alios fabricatores, fabros, cæterosq; artifices, quibus ipse præest, eandem habet medicus ad suos ministros: isti vero sunt herbarij,

vnguentarij,coqui,cataplasmatum confectores,fomēta administrantes: itē qui clysteres infundunt,qui scarificant,qui venā incidunt,qui cucurbitulas affigunt. Quod si nos & hæc didicerimus atque etiam moliamur,similes erimus gubernatori, qui remigandi quoque peritus sit,quiq; summū nauis malum expedite ascendere,& reliqua munia obire quæ ipsi nautæ faciunt, nouit,atque facit. Multi nanque Imperatores, arcu vti, iacula vibrare, cominusq; gladio aut hasta pugnare sciunt, & id ipsum etiam agunt, nec non Reges: sed nonquomodo imperator erat Alexander Macedo,aut eius pater Philippus,hæc militaria munera præstabant, sed per alias quasdam artes imperatoriæ ac regiæ ministras: sic igitur quatenus medici sumus, cuiuscunque auxilij qualitatem,quantitatem,occasionem,atque vtendi modū callemus, vt vero cædimus venam, cucurbitulas apponimus & alia manibus operamur, iam ministri sumus. Quare medica ars medicis dignitate antecellit: medicus vero artibus ministrantibus, illæ ministris, ministri alijs artibus sibi instrumenta & materias parantibus, illæ autem artificibus per eas operantibus,artifices materijs ac instrumentis præparatis.

SCHOLIA.

REVERENDVS *hic monachus omnia quæ ad morbum* Gallicum *faciunt, patiebatur: nam in eo soluta continuitas ab exustis humoribus per contagium in concubitu genita, reperiebatur,quæ à malignis quibusdam pustulis incipiens pudendorum præcipue, caput postea, & exteriores corporis partes, infecit, non sine pilorum aliquali decidentia, quæ affectio si ueterascit, intimas partes ingreditur,& articulos occupat, & circa eos & caput ac ossa, noctu præcipue dolores facit, ueluti abscessus duros, vlcera pessima, & ossium uitia; quæ omnia morbi* Gallici *definitioni recte conueniunt.* Gonorrhæa, *quam monachus hic patiebatur, tametsi à* Galeno, *& medicis post eum definiatur, seminis assidua profusio, & inuita ob imbecillitatem retentricis facultatis in seminarijs uasis eueniens, scire licet, semen hic à* Galeno, *& medicis,non pro genitali semine prolifico & inculpato accipi: quia si esset, impossibile uidetur, ut homo per tantum tempus perduraret, præcipue tam assidua seminis profusione,quam ad tres & quatuor annos, homine recte ualente, perseuerare sæpe notauimus:qui impossibile tandiu esset perdurare,si modo semen optimum esset, ut ex ijs qui plus iusto coeunt, docti euadimus, qui breui imbecilles, graciles, ac consumpti redditi tabescunt, & moriuntur.* De *ea uero gonorrhæa quæ ob plenitudinem fit, uel ob spermaticorum uasorum conuulsionem,quam epileptici dum conuelluntur, semen exprimendo, patiuntur alibi loquemur.* Nouistis *autem gonorrhæam tribus modis fieri,*

aut

aut imbecillitate uasorum seminalium, quæ plerunque ijs qui multum coeunt, euenit, aut colluuione benignorum recrementorum: quæ raro eueniunt, nisi ijs qui Cereri & Baccho indulgent, & cum Venere nullum commertium habent: tertio, ob uasorum seminalium conuulsionem, vt epilepticis euenire diximus.

Curatio septuagesima, in qua agitur, & docetur quo modo medicamentum epotum, & breui euomitum, opereretur, & euacuet.

VIR cui pharmacum purgatorium propinatum est, parum eum retinuit, imo assistentium iudicio multo magis euomuit, quam in pharmaco habebatur: nihilominus tamen eo die ita bene purgatus est, ac si pharmacum retinuisset. Quæritis vndénam euacuatio hęc orta est, & an ab agitatione, & turbatione in ipsius pharmaci expulsione habita, vel aliqua alia re euenerit simili? ego vero, vt qui secunda Centuria huic quæsito responsum dedi, nunc breuius respondebo. Galenus libris De elementis: & De facult. naturalibus, & tertio simpl. medic. capite 24. & sæpe alibi: & ante eum Hippocrates libro, seu magis fundamento totius naturalis philosophiæ, cui titulus est, De natura humana, dicunt, medicamentum purgatorium attrahere ad se humorem, ob quandam similitudinem habitam inter humorem attractum & ipsum medicamentum attrahens: vt latius Fracastorius Veronensis vir omnium consensu doctissimus, libello suo cui titulũ fecit De antipathia, & sympathia, diffuse probauit, sed in medicamento potentia, siue actiuitas maior est, quam in humore: vnde humor attrahitur ab ipso medicamento, & non medicamentum ab ipso humore: & hanc similitudinem, siue medicamenti actiuitatem, Galenus sæpe virtutem specificam appellare solet: quanquam aliquando cœlestem vim, specificam formam siue virtutẽ specificam quoque vocet, vt cum de lapide sanguinem sistente, libro nono De facultatibus simpl.med.agit, dicens, vbi de lapidibus in genere agit: Nam facultates quæ proprietatis totius substantiæ ratione insunt, à methodo sunt, atque ratione alienæ, & per solam experientiam noscuntur: nam cur hic lapis tacto vulnere vnde sanguis prorumpit, cursum eius reprimat, haud nouimus. Iis enim præscitis, ad quæsitum respondeo, quod quando medicina reducitur de potentia ad actum, tunc actione calidi innati partes subtiliores medicinæ consurgunt, quæ per venas &

arterias, ac meatus, ad humores euacuandos perueniunt, vt pro ximiores facti, facilius eos humores dictos deponant, expultrice membrorum interueniente facultate: sic enim Centuria secũda olim huic quæsito responsum dedi. Sed nunc memoriæ occurrit longe aliud responsum olim à me datum, cũ publice Sancterenæ iuuenis ego, abhinc viginti & amplius annis, magna spe ctante hominum literatorum concione, apud cœnobium diui Dominici ab Alto, conclusiones varias publice sustinerem, eó anno quo rex hic Ioannes tertius, elapsis nonnullis annis, post terræ motus horribilis euentum Olissipponæ, & regioni ei circumuicinæ, apud Almerinum oppidum, agebat, & vniuersa eius curia Sancterenæ erat. Distat autem Almerinum à Sancterena, nobili apud Lusitanos oppido, cum quauis opulenta ciuitate conferendo, quarto lapide, intercurrente Tago aurifero flumine, qui Sancterenam præterlabitur, & eius campos fertiles irrigat, de quibus Plinius, ob eorum amenitatem, & aeris clementiam ac temperiem, libro octauo Naturalis suæ historiæ, capite quadragesimosecundo, in quo de equorum natura differit, inquit: Constat in Lusitania circa Olissipponam oppidum, & Tagum amnem, equas fauonio flante obuersas, animalem concipere spiritum, idq; partum fieri, & gigni pernicissimum, ita sed triennium vitæ non excedere: cuius rei, antea libro quarto prædicti voluminis, capite, vigesimosecundo meminerat, & postea libro sextodecimo, capite vigesimoquinto, memoriæ iterum commendauit, sed hæc quasi per excursum sunt dicta, & responsum tale habetur ex Galeni dictis eruptum, quod quemadmodũ pharmacum purgatorium per se totum potens erat ad se humores trahere, & eos euacuare: ita euomito pharmaco, eius subtiliores partes manentes, imbecilles & impotentes redditæ, ab humoribus qui pharmacum respiciebant attrahuntur: quia vt antea, in ipso pharmaco integro potentia & actiuitas erat, ad humores regulandos, & ad se trahendos, ita pharmaco euomito, eius subtiles partes relictæ, si quæ sunt, ab humoribus trahuntur, & uincuntur. Cæterum cum pharmaci partes subtiles & humores peccantes, simul iuncti comperti sint, natura grauari & irritari incipit, ac expultrix facultas suo fungens officio, humores cũ partibus pharmaci, simul expellit & detrudit, vnde euacuatio consequitur ampla & perfecta: quæ sane responsio hodie summè doctis arridet, & placet, & eo magis quia ex Galeni dictis deducta sit. Scire tamen medicum oportet, quod multis de causis medicamentum prauos commouet humores, sed non euacuat: prima ob

ob ipsius actionem remissam,& debilem, secunda, ob materiam expelli contumacem, quæ commouetur quidem,sed expulsioni resistit, & latius in corpore spargitur, & increscit, vel ob imbecillam sumentis virtutem, non potentem in medicamentum agere, quo fit, vt neque medicametum in virtutem & naturã agat: vel ob flatus crassos medicamentum subleuantes, & in poros corporis impingentes (vnde febres putridæ, syncopis & mors festina) vel ob facultatis expultricis imbecillitatem,vel ob meatus, per quos vacuandum est, obstructos aut constipatos, ut theoremate tertio libri primi Mesues dixit, quem Syluius Parisiensis, medicus doctißimus,& elegantißimus superioribus annis Latinißimum,& ab eluuie sordida tersum,ac purum,in lucẽ, elegantioris & solidioris medicinæ iuuandæ gratia, misit, cuius conatus felicitet Deus maximus, ut Auicennam quoque similẽ reddat,& in lucem ad omnium vtilitatem mittat. Est sane Auicennæ opus, ut vastum,ita impeditum,& caligine obscura,obsitum,altero Galeno,ut à mendis,& errorib. purgatum in totum restituatur,indigens. Cæterum ut ad institutum nostrum reuertamur,scire quoque decet, quibusnam de causis,medicamentum purgatorium, uomitum, & animæ subuersionem excitat, quas omnes felicißime prosequitur idem Mesues, prædicto theoremate,cum de medicamento illegitime & moleste uacuante agat, non minus ac eas,ob quas hypercatharsis, hoc est medicamento purgante uacuatio immodica fiat,quas ex Galeno lib. tertio De facult. simpl. med. capite 26 & 27 deprompsit,& eas omnes, medicus artem exercens, ante oculos teneat decet: ut Centuria prima memoriæ commendaui.

Curatio septuagesimaprima, in qua agitur de quodam animam agente, & oremone laborante: simulq; de altero simili, qui cum bibebat, quasi ex alto potus caderet, intus sonabat.

VIR qui ad rupes diui Cyriaci ægrotabat, & diuturna dysenteria laborabat, à multis mihi commendatus est. Cæterum cum ad ipsum perueni,eum oremone laborare inueni,qua de re, præsagio habito, quod is intra paucos dies, ne dixerim horas, moriturus esset, aquam destillatitiam ex capo, bibendam iussi, qui ut postea percepi, breui uitam egit. Porro eo tempore cum

ad alterum diuerterem diu febricitantem, & male habentem, cũ bibebat,quasi ex alto potus caderet, intus sonabat, percepi : pro inde,hunc breui quoque moriturum dixi, quando signum hoc mortis certum est præsagium, ut ex Hippocrate libro septimo De morbis populariter uagantibus, percipitur, ubi de Chartado, & Cidis filio sermonem habet.

Curatio septuagesimasecunda, in qua agitur de mulieribus parientibus.

MVLIERES quæ mense decembri Anconæ peperere, omnes masculos habuerunt,si quę tamen puellam peperit,illico illi puella moriebatur,contrario vero omnia mense Ianuario se quenti,anni 1553 euenerunt, cum omnes fœminas peperere, si qua tamen masculum peperit, illico puer aut moriebatur, aut gracilis & imbecillis erat, nonnullæ tamen mulierum octimestres, hoc eodem mense, ex masculo abortierunt.

SCHOLIA.

MVLIERES *parientes mense decembri, cur masculos peperere, quæ uero mense Ianuario, fœminas, causam reddere, difficile sane est, ad influxus forte cœlestes recurrendum esse quis autumarit: sed cur octimestris fœtus non uiuit, id in causa est,vt refert* Hippocrates *libro* De *octi mestri partu,& Picus Mirandulanus contra astrologos maxime adnotat, quia mulieres octauo mense afflictiones semper patiuntur, & consequenter in utero materno pueri affliguntur, unde si hac afflictione pueri det en ti, altera quæ partus tempore euenit, affligantur, eos mori necessario est, sic enim prædicti libri initio,* Hippocrates *ait:* De *octimestri partu sic sen tio,impossibile esse vt duas consequenter succedẽtes afflictiones pueri ferre possint, & propterea octimestres non superstites manere, contingit enim ipsos consequenter affligi, tum ea quæ in utero fit afflictione, tum ea quæ in partu accedit, & ob id nullus octimestris vitalis est:* Hanc *autem rationem libro* De *septimestri partu,idem* Hippocrates *primo, sed longiis ver bis astruxit, vt eam* Hippocratis *esse non sit ambigendum.* Huic *subiungenda est, altera ex libro* De *carnibus ratio, ubi hominem in septem diebus perfici, & vitam habere probat: primo experimento, quia intra hos dies septem, meretrices publice conceptum perdunt, qui postea tanquam caruncula elabitur, quam carunculam in aquam frigidam coniectam si exacte conspexeris, omnia membra habere reperies, ut* Hippocrates *ipse quoque expertus fuit, in mulieris sibi familiaris famula cautrice, magnæ existimationis, libro* De *natura pueri: siue fœtus, unde septem diebus ho*

minem

minem perfici dicendum est, quod etiam ex hoc manifestum redditur, quia homo per septem dies tantum, absque cibo, & potu perdurare potest, tertio quod hominis linamentum septem diebus compleatur, ex hoc manifestum euadit; quia puer septimestri partu natus, pro ratione natus est, & uiuit, & rationem talis habet, & numerum ad hebdomadas, ac septenarium exactum. In octimestris autem natus, nullus unquam uixit, quia nihil horum habet, ita enim octauus mensis imperfectus, ac imminutus habetur, sicut dies octauus, inter decretorios, ut quoque Hippocrates innuere uidetur libro De septimestri partu: item, ita habetur octauus mensis pregnantibus, sicut nox difficilis & laboriosa ijs quibus crisis die sequenti futura est. Caeterum astrologi ijs alteram addunt rationem à planetis desumptam, dicentes, Saturnum supremum & primum planetarum geniturain primo fouere, & suo aspectu, ac siccitate eam condensare, ac in corpus redigere: post quem, secundo mense. Iupiter ipsum fœtũ respicit, tertio, Mars, quarto Sol, quinto Venus, sexto Mercurius, septimo Luna, octauo vero iterum Saturnus, qui quum vitae sua frigiditate & siccitate hostis sit, fœtui contrariatur, neque eum uitalem esse desinit, haec uero pro dubio proposito diluendo sufficiant. Caetera uero uaria huic rei facientia, etiam à signis Zodiaci desumptà, consulto praeterimus, quae curiosus lector apud autores legere poterit, praecipue apud Hippocratem & eiusdem enarratorem: sed ex iunioribus legere ne pigeat Leonardum Fuchsium Germanum, commentarijs suis, in librum sextum Hippocratis De morbis vulgaribus & Hieronymum Cardanum Mediolanensem, libro suarum contradictionum. Caeterum cum haec & similia obseruabamus Diuus Petrus à Toleto in Neapolitano regno prorex cum eius filio Diuo Gartia, magnis copijs, et ingenti nauali apparatu contra Senarum ciuitatem venere, obnixe defendente eam Hippolito Estensi, Cardinali Ferrariae amplissimo, ac uice Galliarum regis, in Italia prorege, & Carolus quintus imperator, obsidionem à Mediomatricibus ciuitate Lotharingiae praecipua, deposuit.

Curatio septuagesimatertia, in qua agitur de erysipelate vlceroso, faciem & oculi dextri vniuersam regionem praehendente.

FILIA Falconis, nata annos duodecim, erysipelate ulceroso, faciem & uniuersam oculi dextri regionem cum ingenti pruritu prehendente, fœdabatur: ad quam accitus ipse, & illico, à propinato bolo ex flore extracto à cassia fistulari: unguentum hoc illi supra locum affectum apponi feci, quod habet. R. Vnguenti de plumbo unciam unam & mediam, albi camphorati un-

ciam unam, populeonis unciam mediam, opij grana tria, camphoræ scriptulum unum, cum aceto acerrimo, misce & in mortario plumbeo optime tractetur, quoad mellis crassioris corpusculum acquirat. Cæterum sequenti die syrupos hos ebibere cœpit. R. Syrupi rosati simplicis, de succo acetosæ, de cicorea, ana unciam mediam, aquarum lactucæ, endiuiæ, acetosæ, ana unciam unam. Misce fiat syrupus quem per sex dies ebibit, & postea, ex rhabarbaro & catholico electario, pharmacum concinnatum ebibit, quo multa purgari debita, purgata sunt, & postea ad errhina medicamenta deuenimus. s. succum radicis, & foliorum syclæ & maioranæ, qui potissimum per eam narium partẽ iniiciebatur, quæ sacrum ignem respiciebat: sed tunc misturam accipiebat, hanc, quæ habet. R. Sacchari uiolacei, borraginati, rosacei, ana unciam unam. Pulueris santalorum citrinorum, drachmam unam, cum syrupo rosaceo simplici, misce, fiat mistura, & folio auri inauretur, cuius in aurora semiunciam comedat, & desuper uncias duas aquæ endiuiæ bibebat. Huic uictus optimus erat, ad frigidum declinans. Vinum porro, nunquam in uita sua gustauerat, ea de causa hordeaceam, iulebo adiecto, bibebat, quibus ita tractata intra mensem sanitatem obtinuit.

Curatio septuagesimaquarta, in qua agitur de febre continua.

MONACHVS ordinis Prædicatorij, annos natus uiginti, cum intensæ nebulæ, & caligines densissimæ præcesserant, in febrem continuam cum capitis ingenti dolore lapsus est: cui ab alui excrementis per clysterem depositis, illico sanguinis uncias octo, extrahi feci, qui sane ita corruptione affectus erat, ut omnibus admirationi esset, tam breui, talem tamq; ingentem putredinem contraxerit, qua de re, uesperi, ex eodem foramine totidem uncias sanguinis effluere permisi, à qua sanguinis missione, febris mitior reddita est, & capitis dolor ex toto ablatus & urina melior apparere cœpit, adeo ut ebibitis syrupis, & epoto pharmaco, intra septem dies sanitati restitutus fuerit, ut uarij alij qui eo tempore simul eisdem febribus similibus correpti fuerunt.

Curatio septuagesimaquinta, in qua agitur de ephimera febre.

ANGELVS Ferretus, ordinis Prædicatorij monachus reuerendus,

uerendus,& totius Anconitanæ Marchiæ uicarius dignissimus, in fine mensis Ianuarij 1553 horrorem quendam per integram horam passus fuit,quem postea febris per totam noctem durans, excepit, quam uigil & insomnis totam transegit: ad quem in aurora uocatus, omnia contemplor,& eius pulsum considero, cuius collationem,ad suum naturalem facio, quem sæpe tetigeram, & eius hodie notitiam habeo, & ut conieci,parum à naturali differebat: sed & lotium contemplor, quod substantia & colore,cum nubecula optimum apparebat,quæ omnia considerãs, eum bono animo esse iussi,ephimeram autem febrem, hanc esse non dubitabam: sed unde nam originem traxerat, ignorabam. tunc ille,post multa hinc inde quęsita,bardocucullum Gallicum uestis genus,altero antea die se expoliasse exposuit,ex qua forte causa febrem illam euenisse æger ipse non dubitabat: quod ita esse postea uisum est, cum non alteram passus sit.

SCHOLIA.

QVORVM *pulsus in sanitate tetigimus, & eorum sumus memores quando ægrotant, vt iudicium per arteriarum pulsus faciamus, non ad pulsum temperatum, eos pulsus referre debemus: sed magis ad suum proprium, cuius notitiam habemus, & eius meminimus. Cæterum suadet Galenus libro secundo De dignoscendis pulsibus,pulsus referendos esse, ad pulsum temperatum, quem tanquam regulam & mensuram constituit: sed id in causa esse scitote, quia in uarios & fere infinitos incidimus ægrotantes, quos nunquam vidimus, & alios quos si uidimus, eorum tamen pulsuum notitiam non habemus. Porro quorum pulsus sanitatis tempore cognouimus, quando ægrotant, eorum pulsuum collatio fieri debet ad suos naturales & sanos: vt prædicto libro suadet Galenus, & nos Centuria tertia harum curationum medicinaliũ meminimus, in ea præsertim curatione, qua Barbosÿ prosequimur morbum & pulsum.*

Curatio septuagesimasexta, in qua agitur de quartana continua.

EBEN Maior, ex Galilæa, hodie Safeto dicta ciuitate, vir annos natus triginta tres, post annuam quartanam simplicem, in continuam lapsus est: in qua optime tractatus, & secta vena sinistri brachij, lyenari, ac epotis apozematis atram bilem respicientibus, & vim reserandi obstructos meatus habentibus, sanatus est. Cæterum tametsi à febri quartana continua hic liber erat, nihilominus tamem facie pallidus & tumidus apparebat,

bat, ut hunc malum habitum morbum pati dicendum esset, tumentem autem lyenem habebat, & iecur male affectum, pro quibus destruendis, topicis medicamentis utebamur. Cæterum paucis interpositis diebus, sanguis huic per narem dextram effluere cœpit, & ita copiose, ut homo ad magnam peruenerit imbecillitatem: tunc cum multa pro sanguine sistendo peracta essent, per aliquot horas sanguis restrictus est, sed postea ut primo redijt, tunc secta fuit vena reptans inter minimum digitum & anularem in manu dextra, & variæ aliæ retractiones molitæ sunt, cum quibus, & per interualla sanguis fluebat; unde vir hic angustiabatur, & multum tristabatur. Varijs igitur machinatis remediis pro sanguine compescendo, tandem supra eas duas uenas quæ per frontem repunt, & aliquantulum tunc tumebant, apponi duas semifabas, tanquam laminas, & fascia optime fasciari iussi, supra quas etiam albumen oui leuiter concussum, adiecto gypso, stupa exceptum, admouebatur, & tandem sanguis ex toto constrictus fuit, & homo paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus est sanitatem.

SCHOLIA.

IN ijs sanguinis per nares fluxionibus rebellibus animaduertendum duximus, si in temporibus uenæ aut arteriæ, aut in fronte ipsa, venæ duæ tumeant, tunc eas numismate aliquo, aut fabis siccis per medium in longum dissectis, intersepire, & intercludere fascia interueniente, optimum & supremum remedium esse: ut in hoc ægrotante actitatum uidistis, & altero, in quo, uasculis per tempora currentibus solis digitis compressis, sanguinis narium fluxus restrictus fuit: sed hæc præter Galeni mentem dicta non sunt, præcipue cum defluxionibus ad oculos per uascula superficialia, currentibus, libro xiij. Methodi med. loquitur.

Curatio septuagesima septima, in qua agitur de dysenteria ab atra bile orta.

ANDREAS Caupo, qui in uia stricta & angusta habitabat, dysenteria ab atra bile originem trahente, vexari cœpit. Cæterum cum multa huic, morbi initio facta essent, & humor proposse excretus, & succedente tempore melius habere uisus esset, nihilominus tamen morbus ita sæuus & carnifex factus est, ut hominem uicerit, & ipsum ad interitum traxerit, fuere autem omnes ægritudinis dies quadraginta.

Curatio septuagesimaoctaua, in qua agitur de dysenteria vera.

MILES qui Senensi bello, Anconam reuersus est, & extra vrbem ad turrim tabernulæ agebat, iamdiu est dysenteria laborabat, ad quem accitus ipse, eum prædicto morbo laborare inueni: nam hic multum egerebat, cum sanguinis aliquali permistione, & circa vmbilicum dolebat, & non febricitabat, & ad oblata non bene se habebat. Huius igitur curationem suscipiétes nos, lac, ferreis soleis equorum ignitis bene coctum, quoad serosa pars ex toto consumpta sit, bibendũ ieiuno stomacho dedimus, ex quo lacte clysteres quoque parare illico fecimus, neque minus per exteriora uenter inungeretur ex unguẽto à corticibus parato, curauimus, quibus intra biduum optime se habuit. Cæterum cibus huic ex capo asso parabatur, non nisi resperlus boli Armeniæ puluere, aut simili, sed postea clysteres parati sunt, ex plantagine, centum nodia, summitatibus rubi, in aqua calibeata, adiecto seuo hircino, oleo myrtillorum, pulueribus thuris, mastichis, sanguinis dracónis, boli Armeniæ, & similium, de quibus secunda Centuria multa, si recte teneo, dixi.

SCHOLIA.

DYSENTERIA *hæc, neque à bile meraca ortum trahebat neq; eam febris comitabatur: proinde eam lacte sic curauimus, & ægrum breui in sanitatem traximus. Tu uero optime lector, qui huius rei multa & pulchra desideras, lege secundam nostram Centuriam.*

Curatio septuagesimanona, in qua agitur de quodam qui titimali generis cuiusdam, fructum comedit, & in animi deliquium & cordis pressuras deuenit.

PAEDAGOGVS, qui ingenium subtile, & memoriam tenacem habere desiderabat, vt anacardinem confectionem fugeret, carpasij fructum (cubebam hodie pigmẽtarij, & officinarum mangones appellant) comedere summopere desiderabat, & eo magis, quia eius vsu prædicta consequi, à uiris doctis acceperat, & reuera, cubebam opus hoc complere, & multa alia non negamus. Cæterum cum ad pigmentarium vt cubebam semen odoratum, sibi per puerum deferendum amandaret: ecce, pharmacopolæ

copolæ vt sæpe fieri solet, parum instructus minister, vice cubebæ seminis odorati, fructum quem piscatores vulgo coccam vocant, & eo pisces fluuiatiles & lacustres interficiunt, & quem nos semen titimali cuiusdam esse putamus, misit: cuius cum quatuor ad summum grana, miser pædagogus auidissime comederet, illico in nauseam & singultum, ac animi angustias, incidit, ad quẽ cum amici & familiares peruenissent, & rem considerarent, videntes carpesij siue cubebæ seminis uice, coccam, illico rem ex toto tenent, & ad me confugiunt, remedium pro tanto depellendo malo, quærentes. Ego uero cum primum rem teneo, illico vomitorium parandum iubeo, quo uel intra horam, ex integro ab eo agone & periculo liber est factus, habet autem vomitoriũ sic. Recip. Seminis anethini, radiculæ, cumini, ana vnciam mediam, in aquæ libris duabus, fiat decoctio, facta colatura, adde oxymelitis simplicis vncias duas, agarici boni & albi puluerizati, drachmam unam. Misce fiat uomitorium, & tepidum ex eo quãtum potuerit uno haustu bibat: quo breui omnia nõ solum comesta, sed pleraque alia euomuit, & sanatus est.

Curatio octogesima, in qua agitur de quodam duplici tertiana laborante.

COMACHIENSIS mercator vir annos natus quinque supra triginta, & qui multa anguillarum uascula Anconæ uendenda conduxerat, in duplicem tertianam lapsus est, ad quem ipse perueniens, & omnia ut decet considerans, illico clysteri præmisso, & alui excrementis depositis, ex brachij dextri iecoraria vena, sanguinis vncias sex extrahi feci, & syrupum hunc ebibere. Recip. Syrupi acetosi simplicis vnciam vnam, de endiuia vnciam mediam, aquarum endiuiæ, buglossæ, acetosæ, ana vnciam vnam, Misce. Victus huic in prandio pulli gallinacei carnes erant, vesperi ob paroxysmum occupantem, parum cœnabat: sed potus, vinum oligophorũ erat, quo ordine breui altera tertianarum deposita est, altera manente: quæ quoque ebibitis apozematis aperiendi & refrigerandi uim habentibus, breui extirpata fuit, præmisso tamen leui quodam pharmaco & iecoris roboratione, vt decet: quia vt nostis, in atrabiliarijs lyen, in pituitosis ventriculus, in biliosis uero iecur roborari debet: fuere autem omnes dies viginti.

Curatio octogesimaprima, in qua agitur de phlegmone ori ventriculi impacta.

RAGVSINVS, qui inflammatione oris ventriculi laborat,& ita imbecillis eſt vt ſanguinis miſsionem ferre non ualeat, ſolis clyſteribus, ac fomentis recte admotis,& ſubtili uictus ordine inſtituto euaſit: euaſit autem ſeptimo die curationis,quartodecimo uero à morbi initio. Cæterum in memoriam reuocare decet, quòd ij qui uentriculi & iecinoris inflammationibus tenentur,ſubtiliori victus ordine tractari debent,quam qui pleuritide vel altera pectoris inflammatione correpti ſunt,vt ſuadet Galenus, lib. Methodi medendi,& nos in hac Centuria abunde proſecuti ſumus.

Curatio octogeſimaſecunda, in qua agitur de puero obſtructionem in iecinoris parte concaua patiente, & icteritia laborante.

FILIVS Beroſij doctoris magnifici, annos natus quinq;, iecur dolebat, & in eius oculorum albo icteritia percipiebatur, cuius lotium ac multum croci in aqua perfuſum eſſet, non niſi ad nigredinem uergens,& ſtercus album conſpiciebatur, cũ quibus ventriculus infeſtus erat,& ad vomitum pronus: quo fit,vt ea quæ puer comedebat, ſæpe uomebat, ſi ea tamen retinebat,in putidos ructus, caliditatem extraneam arguentes incurrebat:cũ quibus omnibus aliquantulum puer hic febricitabat: quæ omnia iecinoris concauas partes obſtructas eſſe atteſtantur, vt huius Centuriæ curatione ſecunda,abunde dixi, cum huius fratris curationem proſecutus ſum. Ad hunc igitur deueniens ipſe,victum tenuem ei inſtitui, qui ptiſana cum ſemine melonis parata,aut amygdalinus cremor,aut pulli iuſculum erat,potus uero hordeacea, poſt quem ſyrupum hunc deſcripſi, quem in aurora ieiuno ſtomacho bibebat,& ita habet. Recip.Syrupi de endiuia, lupulorum,ana vnciam mediam, aquarum endiuiæ, cicoreæ,lupulorum,ana vnciam vnam. Miſce. Porro iecinori emplaſtrum hoc applicitum fuit. Recip.Farinæ hordei, roſarum rubearum, ana pugillum vnum & medium,abſinthij,lupinorum,camomillæ,ana pugillum vnum,ſchinanti drachmas duas, croci drachmã vnam,

vnam,olei rosacei,camomillini,ana vnciam vnam & mediam,cũ decoctione camomillæ & rosarum, fiat emplastrum secundũ artis ministerium : quo breui optime ualuit, adeo ut epoto sexto die ex rhabarbaro cum manna pharmaco, sanitatem integrã obtinuerit. Mente tamen exciderat, quod uentriculus hoc illinebatur linimento. Recip.Olei cydoneorum unciam vnam,rosarum vnciam med.ceræ parum,ad ignem. Misce,fiat vnguentũ.

Curatio octogesimatertia, in qua agitur de sputo sanguinis cum tussi, & alijs symptomatis.

IVVENIS ex Meninis, concionator egregius, annos natus triginta,temperatura biliosus,exustus, collum oblõgum habens,pectus vero non adeo latum,medio Februarij mense,ęgrotare quadam leui ægritudine cœpit,ex qua,medicorum auxilio, breui optime habuit: postea uero interiectis paucis diebus,subcruenta sputa ingenti cum tussi,sed absque dolore,emittere cœpit, post octo uero elapsos dies à prædicto sputo,æger ad costas mendosas grauissime dolere cœpit,quem dolorem comitabantur tussis prædicta,cum sanguinis tamen uiuidi,sed non spumosi,reiectione : ad hæc difficultas respirandi febris continua,& difficilis ad vtrũque latus decubitus, quam affectionem medici pro pleuritide curarunt, & septimo die æger in copiosum sudorem deuenit, à quo symptomata omnia diminuta sunt, imo paucis postea diebus ex toto sublata sunt,perseuerãte tamen sputo sanguinis,multæ pituitæ uiscidæ misto, & aliquali sed miti dolore prædictum occupante locum : raro is febricitat,non sitit,nõ alibi quàm signato loco dolet, si quando tamen febrire contingat, leui & uix perceptibili febricula febricitat. Quæritur, an morbus hic ab initio pleuritis fuerit, vel non fuerit pleuritis, & fuerit venæ alicuius ruptura, vel corrosio, agitur autem iam trigesimus dies,ab eo quo sanguinem spuere cœpit,& uigesimus tertius,ab eo quo symptomata omnia quæ pleuritidi sunt propria, pati cœpit. Cæterum quòd affectio hæc non fuerit pleuritis,sed uerius venæ ruptura in thorace uel iuxta pulmones,quidam sic astruebat: quia primo ęgrotus hic sanguinem spuit absque symptomatis aliquibus,quæ si postea superuenerũt, id in causa fuit, venæ ipsius ruptura aut corrosio, ad quam humores postea defluxum habuerunt: secundo quod non fuerit pleuritis, probat, quia pleuritide laborantes,quatuordecim diebus necesse est pur-

gentur,

gentur, ab ea scilicet hora qua spuere pleuritici incipiunt, quod si non purgantur, in suppurationem abeunt, vt docuit Hippocrates, libro quinto Aphorismorum aphor. octauo, cum dicat. Quicunque laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad suppurationem uertuntur: Porro cũ plures dies sint quibus hic affici cœpit, & exspuere cœpit, & in eodem sputo perseuerat, & non deuenit ad suppurationem, id est, transmutationem inflammationis ad pus uel puris ipsius collectionem, intra thoracem & pulmones, consequens est, non esse morbum hunc pleuritim, sed potius uenæ alicuius rupturam, vel rosionem, ex qua sanguis deciditur. Neque enim Anaxionis Abderitani historia apud Hipp. vulgata, ex libr. tertio Epid. quam Gal. libro primo Aphoris. & De crisi, citat, is torquetur, aut ab opinione sua fugatur, quum etsi triginta & quatuor dies pleuritim passus est, intra tamen quatuordecim dies, per sputum purgatus fuit, supputationem faciẽdo, à die in quo expuere cœpit, qui septimusdecimus fuit, ad trigesimumquartum, qui morbi finis est. Continentur autem quatuordecim dies, intra 17 & 34. Alii vero morbum hunc pleuritim esse statuunt, sed à principio, ut aiunt, leuis morbus erat, postea uero increbruit, & symptomata omnia sunt aucta, à qua inflãmatione sanguis exit, partim floridus, partim vero subniger, multa cum pituita mistus, neque enim argumentum in eos deductum, quod pleuritis in tam longum non deducatur tempus, eos terret, cum terminus pleuritidis expurgandæ ad quadraginta dies extẽdatur, vt memoriæ commendauit Hippocrates diuinus, libro De morbis qui extra: & aphorismo quintodecimo, libri quinti, vbi legitur: Quicunque ex morbo laterali suppurãtur, si in quadraginta diebus purgantur, à die à qua fit ruptio, liberantur, si uero non, ad tabem transeunt. Neque defuere alij, qui hac in consultatione, dixerunt, sanguinem in morbi huius initio, ex alicuius uenæ rosione aut ruptura fluxisse, ad quam postea pleuritis fuit secuta, & ea quidem grauis, non solum internam costas succingentem membranam præhendens, sed etiam externam, id quod attestabatur decubitus ad utrunque latus difficilis, & pulsuum uarietas. Cum igitur in morbo isto dignoscendo, dissensio tanta fuerit, quæ artem uariam & dubiam reddere solet, in eo tamen curando, talis seruatus est ordo, vt homo intra quinquaginta dies sanatus sit, & primo cibus huic, ptisana mista contuso ex pullo gallinaceo concinnato erat, tam in prandio quam cœna: postea uero succedente tempore, ipsiusmet pulli carnes superaddebat: potus ue

ro

ro aqua hordeacea erat, nam à uino semper nostris monitis abstinuit. Sed post uictum cidoneorum caro sigilli gratia ueniebat, aut corianum prima sacchari coopertura incrustatum. Cæterum ex medicamentis syrupus hic erat, quem ieiuno stomacho bibebat, & ita habet. R. Syrupi capillorum Veneris vnciã unam, myrtillorum unciam mediam, aquarum capillorum Veneris, solatri, plantaginis, ana unciam vnam. Misce, sed interdiu diadragantum ex bolo Armeno in ore semper habebat, & saccharum rosaceum cum bolo Armeno quoque mistum sæpe comedebat: quibus paucis remediis, & nonnullis paucis topicis appositis, sanguis à fluxione, cursum suum desiit, & sic intra quinquaginta dies æger hic ex toto sanatus est.

SCHOLIA.

QVOD *sanguis quatuor modis effluere à uasis potest, docuit Galenus libro quinto Methodi medendi, ubi pro coronide ita habet: Sane profluit ex uena aut arteria sanguis, aut reserato earum ore, aut tunica earum diuisa, aut transcolatus, siue sudoris instar transfusus. Porro diuiditur ipsa tunica, aut uulnerata, aut contusa, aut rupta, aut erosa. Anastomosis (hoc est reseratio) accidit, propter tum uasis imbecillitatem, tum sanguinis qui ad os eius impetu ruat, copiam: ad hæc, acrem quampiam, quæ illic extrinsecus incidat, qualitatem: diapedesis uero, ex tunica rarefacta, & attenuato sanguine oritur, accidere tamen potest & ob gracilium uasorum os adapertum, & cætera, quæ multum huic rei faciunt, & lector studiosus percurrere poterit.*

Curatio octogesimaquarta, in qua agitur de ramice aquoso.

QVI ex monte securo, puer annos natus decem, febribus intensissimis affligebatur, nullis adhibitis remediis, ex se sanatus est. Cæterum breui non multis postea elapsis diebus, in alium grauiorem morbum lapsus fuit, ramicem scilicet aquosum, quem ut recte curaremus, Anconã deferri fecimus, qui ita scrotum in totum inflatum cum ipsa mentula habebat, vt parum fuerit ne ex se membra hæc rumperentur: color illis albus erat & lucidus, aquositatem præ se ferens, tactu scrotum prædurum erat, quod de facili cum tangebamus, multum dolebat. Vt igitur morbum hunc extirparemus leui per pharmacum præmissa purgatione, ac uictu ad siccitatem declinante, facta fuit in eodem scroto, scalpello acuto, duplex incisio, unaquæque ab eius medio

dio incipiens, iuxta longitudinem ad pubem fere, non multum à linea scrotum ipsum per medium secante, distantes. Nam & tunicam erythroidem incidimus,& multum aquositatis extrahi fecimus,& per emissacula turundis ex ouo illitis intromissis, & exterius oleo chamomilino membris vicinis optime fotis, emplastrum hoc desuper applicitum fuit. R. Pulueris chamomillæ,meliloti,anethi,rutæ, bachæ lauri, orobi, lolii, fabarum, ana pugillum vnum, salis ammoniaci vnciam unam, olei rutacei, laurini, ana vncias duas. Cum lixiuio ad ignem fiat emplastrum, & desuper ponatur, & fascia optime fascietur. Sequenti vero die, ita scrotum cum mentula detumefacta erant, vt omnes assistentes, miris laudibus artem extollerent, ad Deum opt. max. eius creatorem laudes fundendo. Sequentibus vero diebus, abstersorio medicamento intinctis turundis, ac desuper vnguento basilicone applicito, & emplastro prædicto semper admoto, intra paucos dies, ex toto sanus enasit. Cæterum cum in pagũ reuerteretur, intra mensem, malo forte regimine usus, totus tumefactus, illæsis (quod mirum dixerim) mentula & scroto, suum diem obiit.

Curatio octogesimaquinta, in qua agitur de pleuritide.

Uxor à Tauro, annos nata triginta quinque, temperatura sanguinea, eo tempore in quo menses illi fluere debuerant, cohibiti sunt, vnde dolor illi ortus est, fixus (vt ipsa aiebat) scapulæ dextræ, sed brachio eidem dextro respondens, adeo vt ita acriter de brachij dolore per interualla quædam quereretur, quemadmodum de ipsius scapulæ dolore, cum quo febris cõtinua grauis erat, tussis ingens dolori respondens: ad hæc difficultas respirandi, sed in thorace nullus erat dolor. Ad hanc igitur, tertio die ægritudinis accitus ipse, illico ex pedis uena, saphena dicta, sanguinis vncias decem, minui feci, & syrupum hunc ebibere. Recip. Syrupi violacei vnciam vnam, de endiuia unciam mediã, aquarum farfaræ, violarum, ana vnciam vnam & mediam. Misce, & tepidum bibat, & ad aliquot dies repetat, item ut interdiu & noctu, elambendo sumat. Recip. Loch de althea, de farfara, ana vnciam vnam, sacchari Candi uiolacei, penidiarum, ana unciam mediam, cum syrupo violaceo, q. suff. misce, fiat lambetiuum. Cæterum cum non dormiret, syrupum de papauere cum aqua lactucæ vel solani, bibebat, & somnus conciliabatur. Victus huic ptisana erat, vel amygdalarum cremor, septimo uero elapso die,

ius gallinacei illi in prandio erat, in cœna vero ad quatuordecimum vsque, ptisana colata semper fuit, sed potus, aqua hordeacea, iulebo violaceo, vel sacchar o mista erat. Cæterum hæc, primis diebus, multa expuere cœpit, & nonnunquam sanguinolenta, ad sextum usque diem, sed octauo, bolum ex casia illi obtulimus, quo satis purgata fuit, tandem quartodecimo, sanata est, copioso quodam sudore vniuersum eius corpus irrigante, superueniente.

Curatio octogesimasexta, in qua agitur de febribus errantibus, nullum seruantibus ordinem dictis.

ANTONIVS ex Baptista Longo, iuuenis honestus & bonus, mense februario febre horrifica corripi cœpit, quæ postea in affligendo, nullum seruabat ordinem: huic cum urina rubra & crassa esset, & iuuenis ipse bene corpulētus, sanguis vncias octo extrahi feci (aluo primo consueta respondente) & syrupū hunc ebibere. Recip. Syrupi de endiuia, de borragine, lupulorum, ana vnciam vnam, aquarum de fumoterræ, borraginis, lupulorum, ana vnciam vnam. Misce. Cæterum sequenti die cum grauiter se habuerit, iterum sanguinis vnciæ quatuor extractæ sunt, non nisi optimi, vnde indicium accepi, hunc breui euasurum, & à febri liberatum iri, sexto pharmacum ebibit, & ter uel quater egesꝭit, tunc in inguine panus extra prodiuit, quem febris ingens, maximo cum capitis dolore, comitabatur: pro quo curando emplastrum maturans applicitum fuit, qui ad multos dies, ex se disruptus fuit, & postea ex eo deposito pure, syrupos ebibit, atram bilem respicientes, & pharmacum optime purgās, à quibus paulatim sanitatem consecutus fuit, sæpe condito ex floribus fumiterræ comesto.

Curatio octogesimaseptima, in qua agitur de oris distorsione ob neruorum dissolutionem, paralysim dicta eueniente.

IOANNES Franciscus publicus notarius, grauissimo & sæuissimo dolore iuxta sinistram aurem, per aliquot dies afflictus est, ex quo dolore in oris torturam intra biduum lapsus est, quæ quod propter neruorum dissolutionem, paralysim dictam euenerit,

euenerit, non uero per conuulsionem siue spasmum, ex ijs satis probatum iri non dubito, primo, quia dolor cum sinistram occupauerit aurem, factum est, quod neruorum illius partis oræ obstructæ à pituita sint: vnde spiritus animales sensum & motum præstantes, per prædictos permeare non ualentes neruos, vniuersa illa pars suis functionibus destituta est, & nerui dissoluti & laxati, quo factum est, vt nerui partis dextræ partes sinistras traherent, & sic labrum sinistrum à parte dextra attractum est, & oculi sinistri angulus magnus distractus à dextra parte sit, vt continuo uel inuite lacrymetur: quæ omnia attestantur torturam hanc per paralysim euenisse, quia si per conuulsionem facta esset, membra sinistra dextras partes ad se traherent, & contrario ijs quæ euenerunt, contigerat: quibus adde id quod Galenus scriptum dimisit, videlicet, quod in tortura à paralysi facta, alterum trium in ea parte affecta reperiri necessum est, aut sensus, aut motus, aut utriusque amisionem, quæ in viro hoc non deerant, ut latius hæc secunda Centuria, curatione septima, prosecuti sumus. Sed iam curationem aggrediamur hanc, qua probus hic uir notarius curatus euasit: ægrotauit autem in hyeme, sed ueris initio curari cœpit, & primo, victus huic, turtur uel pullus columbinus assus in prandio erat, in cœna uero, vua passa Corinthiaca, & amygdalæ dealbatæ, sed panis nauticus semper ad mensam ueniebat: vini uice, aqua mellita erat. Iis enim propositis, ac de alui respondentia cura semper habita, syrupum hũc ebibere cœpit. Recip. Syrupi stœchados, betonicæ, de fumoterræ, ana vnciam mediam, decoctionis, stœchados, betonicæ, fumiterræ, cum semine fœniculi, paratæ uncias quatuor, misce fiat syrupus, quem octies repetat, post cuius potum, catapotia hæc deglutiuit. Recip. Pilularum de agarico, cochiarum, ana scriptulos duos, diagridij grana quinq;, cum syrupo de betonica f. p. v. & inaurentur, quibus aluus optime respondit, & sequẽti die clyster lauans iniectus fuit: post quæ omnia, scriba hic, ut primo se habebat, sequentibus uero diebus, errhinis medicamentis, & apophlegmatismis, caput ieiuno stomacho purgabatur, & decoctum hoc ebibebat in aurora & uesperi, quo multum sudabat. Recip. Polypodij recentis, vncias quatuor, sene, folliculorum sene, seminis peoniæ, seminis cartami, seminis vrticæ, syleris mõtani, ana vnciam vnam, hermodactilorum drachmas sex, stœchados, maioranæ, betonicæ, saluiæ, origani, pulegij, dictami Cretensis, coryzæ, ana pugillum vnum, vuæ passæ Corinthiacæ libram mediam, scobis ligni guayaci vncias octo. In libris uiginti

aquæ, fiat decoctio secundum artem, quousque maneant libræ octo, facta colatura, adde mellis rosacei colatitij, libram mediam, & misce: cuius vncias decem in aurora ieiuno stomacho bibebat, & totidem tertia hora noctis, quibus optime sudabat, & aluus aliquantulum respondebat. Cæterum cum apozema hoc finitum fuit, tunc catapotia hæc deglutiuit, quæ habent. Recip. Pilularum fœtidarum, drachmam vnam, hermodactilorum scriptulum vnum, trochiscorũ alandaal grana duo, diagridij grana tria, cum syrupo de betonica, f.p.v. inaurentur, capiat hora quinta noctis, & dormiat. Sed tunc post hanc exactam purgationem, vir hic melius habere cœpit, & prædictum apozema denuo iteratum, ebibere cœpit, & caput tũc hoc fomento lauabatur, quod habet. Recip. Saluiæ, maioranæ, stœchados, conyzæ, origani, pulegij, rutæ, foliorum lauri, ana pugillum vnum, seminis fœniculi, ameos, melanthij, ana vnciam unam. In lixiuij libris quindecim fiat decoctio secundum artem: ex qua coma tonsa, & barba optime rasa, lauentur, & postea linteolis abstersis, ex vnguento de bdelio inungantur: modo in unctione id seruetur, quod ad suum locum, faciem frictionibus, & manibus, reuerti curemus: cui prædicto unguento, & de agrippa, & de althæa, & martiatonis aliquando miscebantur: quibus omnibus repetitis, paulatim tortura desijt, & omnia membra ad suum locũ uersa sunt, adeo, vt breui vir hic ex toto sanitatem consecutus sit. Fuere autem omnes curationis dies quadraginta, in quibus æger hic semper ad speculum calibeum sępe se respiciebat, & pro posse oculum & membra ei uicina, ad locum suum reuerti conabatur.

SCHOLIA.

ORIS *distorsio hæc repente fere fit, & plerunque absque febri, vt huic contigit notario: nam quandoque post acutissimas febres, & seuos morbos, lente euenit, de quo Cornelius Celsus agere uidetur, libro suæ medicinæ quarto, & Razza ultimis uerbis, capitis huic rei dicati, libri noni ad regem Almansorem: sed tunc mortis presagium est ut spasmus cynicus, siue caninus appellatur. Porro vt aliquid de neruis & musculis huic rei seruientibus, dicamus, Galen. audiamus, libro quarto. De ana tomicis administrationib. ubi pro coronide ita habet. Nunc vero de faciei & capitis partibus, opportunum uidetur dicere: sunt autem duo musculi tenues, simul & lati, in buccam & labra descendentes, à colli spina orti, vnde membraneum fibrosumq; ligamentũ procedens, substantiam ipsorum constituit. Complures etiam fibræ ex scapularum spinæ regionibus, quemadmodum & ex vniuersa claiculæ sede, in buccam terminantur, atque oportet hosce musculos quum usus aliquis postulauerit pro fibrarum natura incidere:*

incidere: nam si experiantur magnam incisionem transuersam, buccas ad alteram partem reuellunt. Cæterum neruorum principium omnibus faciei musculis alijsq; propemodum omnibus ipsius partib. tertia neruorum est coniugatio, qui a cerebro proficiscuntur quorum sane distributio tam recta, sicuti & aliorum omnium æquissima dispensatio non fortunæ aut casui, sed arti, ac prouidentiæ debetur, vt latius hæc libro undecimo De usu partium leguntur, & studiosus lector percurrere poterit.

Curatio octogesimaoctaua, in qua agitur de pleuritide.

QVI ruri ægrotabat, vir dives, annos natus prope triginta: vt ex signis relatis deprehendi, pleuritide laborabat: qua de re, meo consilio, illico interna eiusdem brachij, locum affectum respicientis, vena illi secta fuit, & sanguis abunde extractus, & nonnulla alia quæ pleuriticis debentur, sunt peracta. Cæterum post sex elapsos dies ad eum accitus, iam eum dolore liberum inueni: sed tussim difficilem patiebatur, & parum uel nihil expuebat, cum quibus intensissime febricitabat, & noctu non dormiebat: imo ut assistentes exponebant noctu delirabat: huic uires parum constabant, & ad oblata male se habebat, & urinam iumentorum modo turbatam emittebat. Protinus igitur cum ad hunc perueni, ani venis hirudines duas admouere feci, quæ sanguinem abunde suxerunt. Cæterum cum ruri ageremus, vbi remedia ad morbum facientia deerant, cœpi alioqui cũctatius hinc inde animo inquirere ea, quibus probus hic uir sanus euadere posset, tandem cum agrum percurro, has forte offendo herbas, & primo, capillum Veneris, quam ex putei ore collegi, postea in farfaram, bechion herbam, quam officinarum seplasiarij vngulam caballinam appellant, incidi, dein radices maluauisci eradicari feci, & ultimo summitates herbæ Kalendulæ dictæ, quæ in hortulo erat, lectæ sunt, quibus omnibus, vua passa exacinata adiuncta fuit, & parum hordei excorticati, & uiolarum flores: quę omnia aqua excepta, ad ignem vt decet cocta sunt, & excolato decocto, parum mellis ad manus habiti, discocti, & expumati, mistum fuit, quo decoctum dulcoratum euasit, & eo sæpe gustato, & vt decet, capite supino deglutito, magnum persensit iuuamen, & expedite spuebat. Item ex hyosciamo, & altera solani specie, succus expressus fuit, pauco adiecto aceto, quo tempora, frons, & aures, ac nares inunctæ, breui somnus in nocte conciliatus est: sed pectus pauco recenti butyro, vel axungia gallinacea inungebatur. demum octauo die, eum per cassiam Aegyptiacam pur-

 gauimus,

gauimus, & ex gallinacei carnibus contusum paratum illi dedimus, veluti in potu parum uini aquosi, quod tantopere in toto morbi discursu appetebat: nam antea sola aqua hordeacea utebatur. In uictu uero ptisanæ cremore, aut amygdalino, aut leui panatella, aut pane aqua lauato, & saccharo resperso: sic enim ijs ad quatuordecim dies morbus prorogatus est, & æger ipse postea sanatus.

Curatio octogesimanona, in qua agitur de pleuritide sæua.

QVI ex Iadera ciuitate apud Dalmatas, Anconam uenit, uir annos natus trigintaocto, fortis & rubicundus, repente pleuritide correptus fuit, & ea quidem sæua & forti: nam ad sinistrã mammam dolorem pernecantem punctilem patiebatur, febriebat, tussiebat, & difficulter respirabat. Is igitur ex se cum sic morbo isto affligeretur, absque medicorum consilio, per chirurgum venam axillarem eiusdem lateris vbi erat dolor aperire fecit, & sanguinem ad vncias octo demere: post quam sanguinis missionem æger hic non minus quam antea affligebatur, & à dolore cruciabatur. Ad eum igitur, perueniens ipse, illico ex eodẽ facto foramine, totidem sanguinis vncias fluere permisi, qui sane non ita corruptione affectus vt primus, comparuit. Cæterum cum ad pharmacopolam diuerterem vt fomentum pro dolore sedando, & lambetiuum, ac nonnulla alia ad morbum facientia describerem, ecce, huius socij, eum inuisum ueniunt, & pro eo iuuando, vteri picati frustum quoddam afferunt, quod supra dolentem locum admouerunt, & dolor ex toto breui leuatus fuit, & paucis interiectis dieb. ebibito leui pharmaco purgatorio, paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus fuit sanitatem, quo tempore Chyrosius nobilis Anconitanus, à pleuritide quoque liber fuit, sed Petrus Hieronymus iuris ciuilis doctor Picenus, ex rocha contracta, ex eodem obijt morbo, coiuerat autem ea qua ægrotare cœpit nocte octies.

Curatio nonagesima, in qua agitur de angina.

RICCA mulier vidua, angina laborare cœpit, nihil deglutiebat, febricitabat, ad guttur dolebat, & difficulter respirabat, sed multa & quidem saniosa expuebat, sed eo tempore quo expuebat, caput à lateribus, manibus comprimebat, vt illi caput do

lere

lere indicaret: nam tunc non loquebatur. Ad hanc igitur ingressus ipse omnia prædicta considerans, ac mulierem iuuenem obesam, instante æstu, ex brachij cephalica, exteriori dicta vena, sanguinis vncias sex demere feci, neque enim clysteri vti opus fuit, quando bis & ter sua sponte aluus quotidie respondebat: sed exterius collo emplastrum hoc applicitum fuit. R. Nidi hirundinis numero vnum, altheæ, camomillæ, ana pugillum vnum. In aqua fiat decoctio sufficiens & in mortario postea omnia pistentur: quibus adde, farinæ hordei, vncias duas, camomillæ vnciam vnam, olei rosati, camomillæ, ana vnciam vnam, croci, drachmã vnam, cum prædicto decocto, q. suff. misce fiat emplastrum, & tepidum collo applicetur. Gargarismus quoque is paratus fuit. R. Aquarum plantaginis, rosarum, ana libram vnam, syrupi acetosi simpl. unciam vnam, diamoronis unciam unam & mediam, croci drachmam mediam. Misce fiat gargarismus. Iis autem ita optime valuit, vt ad venarum sub lingua sectionem nõ opus fuerit deuenire; veluti in milite, qui bello Senensi Anconam reuersus est, & iam à dysenteria liberaueramus.

SCHOLIA.

VT *autem in præsenti aliquid de angina, ex Galeno dicamus, Hippocrates affectus omnes qui cum spiratione difficili guttur, aut fauces infestant, cynanchas, hoc est anginas appellat: ac sunt quidem anginæ genera quinque, primum est, vbi inflammantur fauces, hoc est, internus oris locus, ubi & gulæ & gutturis partes extremæ coeunt: secundum est, ubi neque fauces, neque reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium ulla inflammata uidetur, laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit: tertium ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: quartum ubi gutturis partes tam externæ quàm internæ similiter inflammatæ uidetur: quintum denique cum ad anteriores partes colli luxantur vertebræ, id quod sane contingit vel solis musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præter naturam affectis, uel nato ibi tuberculo, uel gula pariter uitiata, nonnunquam musculis quoque qui gulam gutturi iungunt, proprijsq; aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt oblæsis. Hæc enim pro coronide ex Galeno libro quarto De locis affectis, capite tertio, sint dicta. Nidus hirundinum, an per se totus, anginis conueniat, olim in dubium traximus, & merito sane, quia multi hodie celebres medici, ipsius admotionem, pro emplastro timent & formidant, quia terreus cum sit, repercussorius uidetur. Item quia prisci potius cinere hirundinum pro hac complenda operatione utebantur, quàm ipsarum nido, ut ex Dioscoride colligitur, & Galeno, & nos commentarijs nostris in Discoridem editis diffuse diximus. Nos breui huic quæsito respondemus, cinerem hirun-*

dinum pro extirpandis anginis optimum esse remedium, si tamen non ita facile habetur, neque à seplasiarijs in pyxide, vt eo vti possimus, deprom ptus: suadeo integro nido terreo cum suis paleis simul & stercore, pro con ficiendo emplastro, & medicamento anginis conueniente, medici utantur, cum ut ex Galeno percipitur, libro sexto De comp. med. per loca, capite tertio: Nidus hirundinis præcipue syluestris, aridus, multam discussoriam vim habet. Id quod Aetius quoque postea memoriæ commendauit, & optimi medici norunt. Præter quam uim, particulares quoque dotes pro cynanchicis iuuandis, admirandas obtinet, ut experientia cotidiana testatur. Cæterum pro vario huius morbi tempore, uaria medicamenta & remedia applicanda esse, sciunt docti medici.

Curatio nonagesimaprima, in qua agitur de dentium dolore.

QVI de dẽtis dolore infestissime torquebatur, radicis hyosciami ramentum supra dolentem dentem admouit, ac intra horam ex toto dolor euanuit, neque amplius redijt, ab humore au rem calido, dolorem ortum traxisse credere par est.

Curatio nonagesimasecunda, in qua agitur de euocando lacte ad vbera.

MVLIER quæ puerum lactabat, & lactis defectum patiebatur, non propter mamillarum, aut corporis totius siccam intemperiem, non quia sanguis altera quatuor qualitatum infectus erat, calida, frigida, humida, sicca, non quia puer imbecillis, vt non probe sugere ex mammis ualeret, sed quia sanguis bonus, paucus in corpore est. Vt igitur mulier hæc scopum attingat, optimis cibarijs, bonum & multum sanguinem gignentibus vtatur consului, vt ouis recentibus, testiculis gallorum, carnibus gallinaceorum, ficedularum, turdorum, perdicis, phasiani, attagenis, & similium, tum assis, tum etiam iurulentis, adiectis oryza, vel cicere, vel ocimo, anetho, fœniculo, malua, & lactuca, quibus quoque carnes veruecis, aut vituli, vel hædi, & similium quadrupedum parari possunt: sed oryza, lacte & sacchare parata, & amygdalis uel pistatijs, aut pineis adiectis, multum commendatur, placentulæ, sesamoides, melle vel saccharo confectæ præstantes in hoc casu sunt, non minus ac ex melanthio nigro, vel citrino

citrino paratæ: sed ferculum in mensas magnatum passim veniens, album dictum, id quod Græci λευκοφάγον appellant, per se solum sufficiens est multum gignere lac: sed lac in hoc casu optimum est, & butyrum, & ubera optimorum animantium, ueluti pisces optimi, quibus addimus, pinosaccharatum, martios panes, amygdalas saccharo incrustatas, semina melonum saccharo cooperta, & uua passa, & uaria alia bellaria, sed uinum uermiculum & odoriferum, optimum est: cum quibus omnibus frictio lenis ad mammas, secunda hora post habitum cibum fiebat, quibus omnibus lac intra octo dies recuperatū fuit, & ad mammas attractum. Porro Anconitanæ mulieres hippocampum pisciculum flexuosum, in puluerem redactum, & uino exceptum, ad lac prouocandum, bibunt & optime uotis respondet.

Curatio nonagesimatertia, in qua agitur de febre catarrhali.

HADRIEL Hæbræorum hodie summus concionator, anno ætatis suæ quinquagesimoquinto, temperatura biliosa exusta, si qua altera, raucedine siue brancho, hoc est humore in thoracem & asperam arteriam destillante, mense Maio leuiter affligi cœpit, contra quem pellendum, saccharum Candum ore tractabat, ueluti tragacanthum, pillulas bechichas, & similia arteriaca, quibus humor etsi parabatur, & obediebat, indies tamen morbus magis hominem affligebat, vt cum febre postea apparuerit, pro quibus propulsandis affectionibus, medicorum consilio, pharmacum hoc illi propinatum fuit. R. Hordei mundi, capillorum Veneris, florum uiolarum, ana unciam vnam, iuiubarum, sebesten, ana numero quindecim. In libra una aquæ fiat decoctio secundum artis ordinem & coletur. Recipe prædicti decocti, vncias quinque, in quibus infunde agarici optimi nouiter in pasta parati, scriptulos duos, quos per noctem macerari sinas. In aurora uero colatura facta, & agarico abiecto, adde prædicto infuso, mannę electæ vncias duas & mediam, misce fiat potus: quem aliquantulum retinuit, sed postea vomuit, & octies vel decies egessit, non nisi citrina biliosa, quibus uiscida non pauca pituitosa, imum petentia, mista videbantur: à qua purgatione, melius habuit. Cęterum cum extra domum ueniret, ira & furore percitus, grauius in morbum recidit, tussis frequēs erat, cum qua aliquid semper screabat, quam febris intensa comitabatur,

tabatur, capitis dolor, & totius corporis lassitudo, tunc etiam lotio rubro, & crassiusculo apparente, interna brachij uena secta fuit, & sanguis ex ea ad vncias sex effluxit: qui in totum corruptus, ac putredine maxima affectus erat, à qua sanguinis missone, melius habere videbatur: nam tunc lecto decumbebat, & clysteribus iuuabatur, & amygdalarum, vel ptisanæ cremorem, aut panatellam simplicem, emulsione seminis mellonum concinnatam, pro victu habebat: in potu vero, hordeacea iulebo violaceo mista veniebat: sed singulis auroris singulos syrupos bibebat, qui habet. Recip. Syrupi violacei vnciam vnam, capillorum Veneris unciam mediam, aquarum violarum, farfaræ, ana vnciam vnam. Misce, & interdiu, ac noctu, ad sputum facilitandum aliquid semper pitissabat, ut syrupum uiolaceum, iuiubinum, loch de althea, de farfara, saccharum Candum violaceum, sanoneam, diatragacanthum: sed successu, syrupum de liquiritia, & huic similes. Cæterum cum morbus adhuc ingrauesceret, duobus interiectis diebus, à prima sanguinis missione, iterum sanguis ad uncias septem ex brachij vena emissus fuit: post quam sanguinis missionẽ melius habuit, & postea nonnullis interiectis diebus, cassia Aegyptiaca epota conualescere cœpit: donec integram consecutus est sanitatem, fuere autem omnes ægritudinis dies duodecim.

Curatio nonagesimaquarta, in qua agitur de dysenteria, philonij Romani potione, curata.

VIR qui extra urbem negotiabatur, annos natus triginta, & febri ingenti corripiebatur, Anconam venit: qui cum nihil contra morbum ageret, in dysenteriam lapsus est, ipsa quoque vigente febre. Cęterum elapsis quindecim diebus ad eum accitus, hunc adhuc dysentericum prædicta cum febre sed mitiori inueni: qui indies multa & sæpe egerebat, & non dormiebat: sed intense sitiebat: nam intestina tunc non adeo dolebant. Hũc igitur exacte considerans, & eius pulsum vtcunque constantem inueniens, hora tertia noctis, Philonis antidotum dare iussi, in hunc modum. R. Philonij Romani drachmam unam & mediam, trochiscorum de bolo Armeniæ drachmam mediam. Misce, & cum pauco uino bibat, vt dixi hora tertia noctis. Ita enim medicamentum hoc contulit, vt æger ea nocte optime dormiuerit, & nihil fere egesserit, adeo ut paucis postea clysteribus ex

ſeuo hircino & rebus conſtringentibus concinnatis, immiſsis, & ori ſtomachi roborante emplaſtro applicito, intra octo dies ſanitatem obtinuerit. Huic uictus gallinacei carnes erant, quibus ueruecis, vel vituli pes unus uel alter incoctus erat, aut panatella prædicto iure ex ſimilagine parata, aut oryza, primo toſta, & poſtea iure prædicto cocta. Potus vinum rubrũ ſtypticum erat, non niſi aqua calybeata dilutum, ſed aliquando conditum ex philitide herba, lingua ceruina dicta, & ſaccharo paratum comedebat, quod ſummopere valere in hoc caſu, tum ex Dioſcoride, tum etiam Galeno, percipi poteſt, cum de philitide loquuntur neque enim ambigas linguam ceruinam philitim eſſe, ut proprio diximus capite.

SCHOLIA.

PHILONIS *antidotus efficaciſsima, à Philone medico Tarſenſi deſcripta eſt, vt apud Galenum legimus, libro nono De compoſitione med. ſecundum locos: qui carmine elegiaco, ſed ænigmatibus obſcurato, eam poſteritati ſcriptam reliquit, quam poſtea Galenus inibi candide interpretatus eſt. Cæterum antidotum hoc uel hanc, Meſue in ſuis antidotis deſcribit: qui à Philonis deſcriptione per Galenum citata, in hoc diſcrepat vt vice euphorbij, caſtoreum admittat, in cæteris uero conueniunt. Porro hoc antidotum Auicenna libro quinto ſui Canonis, & Nicolaus, Philonium Romanum appellant, non ab inuentore Philone Romano, vt inepte interpretes nugantur, ſed forte quia Romæ in continuo & frequenti uſu erat. Alteram vero huius antidoti deſcriptionem Meſue habet, in eo capite, quo de fluxu ſanguinis ab ore agit, ſed longe à dicta diuerſam: & philonium Perſicum appellat: forte quod in Perſide eius frequens erat uſus aut inuẽtio. Nos ad priſcorum imitationem, vt ex Galeno didicimus, libro duodecimo Methodi medendi, capite primo, ob tria opiata, & ſtupefacientia medicamenta damus: aut propter dolores ingentes, aut propter longas vigilias, aut propter rebelles fluxiones, & contumaces deſtillationes: in quorum propinatione, uel Galeno teſte, libro nono De compo. med. ſecundum locos, tria quoque ſeruare debemus, nimirum ut ſenſus ſtupefiat, ſecundo, vt nullum in poſterum inde circa particulam nocumentum permaneat, tertio vt affectio ipſa maxime inde iuuetur. Stupefit autem ſenſus anodinorum improprie dictorum medicamentorum, immodica frigiditate, quæ frigiditas neruorum & meatuum ſpiracula, per quæ animalis ſpiritus ſentiendi & mouendi vim habens, diſtribuitur, denſat, & obcludit. Cum igitur neruorum ſpiracula hæc contracta & precluſa ſunt, ſpiritus extra tranſmitti non poſſunt, unde membra ſentire deſinunt, & conſequens partes non dolent, quia dolor citra ſenſum tactus fieri non poteſt, vt docuit Hippocrates libro De natura humana, & Galenus libro De elemen-*

tis,

tis, & duodecimo Methodi medendi, capite septimo. Secundum preceptũ erat, ut nullum in posterum inde circa particulam, detrimentum permaneat: securius autem opiata & stupefacientia admouentur, quam intus propinantur, & tutius correcta & refracta alijs medicamentis, quàm per se sola: composita tamen vt Philonis hæc antidotus, non nisi sexto ela pso à compositione sua mense, aut integro anno, vt placet Galeno, in usum medicum uenire debent, quæ post sex annos viribus minui incipiunt: vt suadet Gal. libro duodecimo Methodi medendi. Cæterum hæc ventriculo vacuo dari cupiunt, neque post deuorata ad quinque horas comedi quicquam debet: imo non nisi post celebratas euacuationes vniuersales, stupefacientia hæc medicamenta regulariter propinantur: secus autem necessitate cogente. Porro post horum operationem, vno vel altero interposito die, aromatica, & membra roborantia calida medicamenta, concedimus, vt illorum malam impressam qualitatem frigidam extirpemus. Tertium autem propinationis præceptum est, vt affectio ipsa inde maxime iuuetur: pro quo à nobis in præsenti vnum proponendum est dubium: an opiata & stupefacientia medicamenta, tutius dentur in frigidis affectionibus, quam calidis, vel contrario. Mesue descriptione philonij, indubitanter securius & tutius philonium frigidis affectionibus dari quàm calidis contendit: vt ex ijs paucis verbis liquido constat, ita enim Mesue. Antidotus Philonu efficacissima, & expertissima, ad sedandos vehementes & lethales partium dolores ventriculi, coli, hypochondriorum, hepatis, lyenis, renum, vteri, excitatos à crudis humoribus, aut flatu crasso, aut amborum causa intemperie frigida, valet etiam ad suffocationis periculum, singultum uehementem, vrinæ difficultatem: ob hæc à morte impendente, uindicat. Hactenus Mesue, ex cuius verbis manifesto euadit, philonium antidotum frigidis affectionibus magis subuenire, quàm calidis, cuius assertionem secuti sunt viri hac ætate, iudicio, & doctrina celebres, & eo magis quia philonico antidoto calida medicamenta misceri videant, quibus addunt Galeni vltima verba, capitis primi libri duodecimi Methodi medendi: quæ vt ipsi putant, ipsis multum fauere videntur. Sed quod ij hallucinentur, ac vt aiunt, toto aberrent cœlo, paucis demonstrabimus: cum opiata & stupefacientia medicamenta tutius affectiones calidas & dolores à causa calida procedentes, sedant, quàm à frigida originem trahentes, vt ratio ipsa indicat, & Galenus suffragatur: quia opiata & stuporem inducentia medicamenta, etsi affectionum frigidarum symptomata, & dolores à causa frigida ortos infringant, parum tamen tuta sunt: neque adhiberi nisi summa necessitate debent, quia eorum causas augent, & curationi contumaces morbos reddunt: calidos vero affectus & dolores, prædicta hæc medicamenta tutius & securius sedant, imo horum causas unà semper abigunt, vnde tutius pro ijs calidis affectionibus, & doloribus profligandis,

quàm frigidis, ea concedimus: neque enim Mesuæ fides vlla hac in re habenda est, quando Galenum non admodum feliciter intellexerit, quo factum est, multi hodie cum eo decepti, in eadem erronea perseuerent opinione: habent autem Galeni verba citato loco sic: Ergo *sicuti cauendus est, quoad fieri potest eiusmodi medicamentorum torporem inferentium vsus; ita si necessitas vrget, neque admodum noua sunt offerenda, quod frigida quæ in ijs sunt præualentes vires adhuc habeant, neque ita antiqua, vt spem nostram frustrentur: sed vti comprehensum est, tandiu dimittenda sunt, quoad violentia refrigerantium, ab eorum quæ calfaciunt vi mitigetur: & talium quidem medicamentorum vsus, eorum qui aduersus symptoma pugnant, est proprius, potissimum vbi ex frigida causa dolor est excitatus: obsunt enim talia plurimum toti affectui, ac curationi, contumacem eum reddunt.* Hæc enim Galeni *sunt verba, ob quæ, Mesua & eius sequaces seducti sunt, credentes utique medicamenta torporem inferentia, tutius dolores à causa frigida procedentes iuuare, quam à causa calida, quod falsum esse ex ijsmet verbis indicabimus: quæ aliud nihil docet, quàm quod inter ea medicamenta torporem inferentia, recentia sunt, periculo non vacant, ac ideo propinanda non sunt, quoad violentia refrigerantium ab eorum quæ calfaciunt vi mitigetur: quod intra sex menses potissimum fit, & exactius & tutius (vt Galeno placet) post elapsum annum.* Cæterum *ijs* Galeni *sequentibus verbis, vniuersa consistit dubitatio, quæ habent,* Et *talium quidem medicamentorum vsus, eorum qui aduersus symptoma pugnant est proprius, potissimum ubi ex causa frigida dolor est excitatus: quæ cum non intelligant in fœdum hunc dictum errorem labuntur, firmantes, tutius quæ inferunt torporem medicamenta dari posse ijs, qui patiuntur morbos frigidos quàm calidos, quod quam falsum & erroneum sit, Galeni sequentia verba indicant, quæ ita habent:* Obsunt *enim talia plurimum toti affectui, ac curationi contumacem eum reddunt.* Sed *multo clarius docuit Galenus hac, capite octauo eiusdem voluminis, vbi dolorum uariorum curam prosequitur, & ita inquit.* Si *mordens humor est, qui affligit, aduersissima huic sunt quæ extenuant & calfaciunt.* Postulat *nanque huius generis affectus, si modo curandus est, vt ea quæ contristant, vacuentur: si id omnino fieri nequeat, vt per epicrasin sanetur, sin id quoque fieri non possit, vt quæ torporem inferant, medicamenta exhibeantur, quæ quanquam sunt reliquorum communia, minus tamen hos affectus quàm alios lædunt, quippe tenuis consistentiæ & calidarum virium plurimi talium humorum sunt, quæ autem ex papaueris succo, & alterco, & eo modo frigidis composita medicamenta sunt, simul omnino & refrigerant & siccant: qua ratione non solum vt sensus torporem inducentia salutaria sunt, sed etiam vt humorum tenuitatem cogentia atque crassantia: præterea uehementem calorem refrigerantia,*

vbi

vbi vero crassi glutinosiq; humores habentur, alienissima sunt quæ torporem inducunt: cauendusq; magnopere in eiusmodi affectibus eorum vsus est. Ex quibus verbis satis clare percipitur id quod à nobis propositum est, cui sententiæ adstipulatur Auerrois ille post Aristotelem, philosophus admirandus, libro septimo sui collectorij, capite decimooctauo, in quo agit de syncopi eueniente causa doloris, & hanc eandem sententiam omnes doctores medici, vt ueram amplectuntur. Cæterum torporem inferentibus medicamentis, calida medicamenta miscentur, & iunguntur, ob quæ non ita frigidis affectionibus ea obsunt, miscentur tamen calida medicamenta stuporem inferentibus, vt placet Galeno libro nono De compositione medicamentorum secundum locos, vt citius distribuantur, & totum affectarum partium profundum penetrent, simul vt nocentes humores discutiant, & viscosos extergant, vel potius dissecent, & crassos attenuent, & ventosos flatus resoluant & euacuent: neque Mesue si quis eius penitus deprehendat verba, philonium antidotum frigidis ægritudinibus tantum conuenire dixit, sed varijs calidis, vt Syluius Pari siensis medicus doctissimus, cum Mesuem interpretatur enarrat.

Curatio nonagesimaquinta, in qua agitur de colica affectione.

VIR qui colica affectione grauiter cruciabatur, ad eum accitus, folle fabrili, vt nosti parato, & omni spiritu impulso, clysterem paratum ex oleo communi ad manum habito, inijci mandaui, & postea alterum ex rutaceo oleo, sed exterius ex ster core caballino recenti, formato emplastro, ad ignem in frixorio, adiectis olei communis fæcibus, semineq; pseudonardi, la uandulæ dictæ, & loco dolenti admoto, breui à dolore liber & sanus euasit.

Curatio nonagesimasexta, in qua agitur de febre.

LERMA musicus insignis, annos natus triginta, temperatu ra biliosus, cum febrire cœpit, ex syrupi rosacei solutiui unciis quatuor, adiecta pauca aqua cicoreæ, primo purgatus fuit, sed febris continua, sed leuis ipsum tenebat. Cæterum singulis sequentibus diebus, syrupi vice, saccharum rosaceum eiusdem anni, pondere unius unciæ comedebat, & postea parum aquæ endiuiæ bibebat, quibus multum sudabat, sed febris instabat: vnde iis de causis, ex brachii curuatura iecoraria secta fuit uena, & san-

& ſanguinis vnciæ ſex extractæ: tunc aluus ex ſe reſpondebat, & ex pectore per ſputum æger uiſcida quædam emittebat: & altero interiecto die optime ſudauit, & tandem febris remiſſa eſt, ſequenti uero die leui pharmaco epoto, optime egeſsit, & ſanatus eſt, ſed poſtea roborandi uentriculi gratia, ex diamargaritone unum uel alterum rotulum, ieiuno ſtomacho, comedebat. Hoc eodem tempore, ſimili febre correptus fuit Roſatus, & Strogamus aurifex, & plures alii, ueluti Arii Aalaſcii, olim apud Paulum tertium pontif. max. aſtrologi frater, ſed hic tertiana laborabat, & priorib. paroxyſmis, in auriginem morbum arcatum dictum incidit, ſed celebratis euacuationibus, vt decet, ſeptimo paroxyſmo ſanatus eſt.

Curatio nonageſimaſeptima, in qua agitur de quodam qui ſe ægrotare ſimulabat.

MONACVLVS qui Anconam ex Monte ſancto uenerat, & iterum ad parentes reuerti deſiderabat, ſe ægrotare ſimulabat, & uentrem dolere dicebat. Ego vero monaculi uerſutiam ueris coniecturis depræhendens eum uerberibus affici, ac lecto leuari iuſsi: huic pulſus optimus erat & lotium optimum, & quandoque plorabat, & gemebat, tu zerbi cautelis vt ſimiles dignoſcas ornari, & Galenum proprio libro, huic rei facienti, cui titulus eſt, Quomodo morbum ſimulantes ſint deprehendendi, non prætermittas, ueluti plures eius hiſtorias lectu dignas huic rei facientes.

Curatio nonageſimaoctaua, in qua agitur, de quodam tertiana laborante, cui initio paroxyſmi cibum elargiebamur.

IVVENIS annos natus uiginti quinque natura biliofus ad uſtionem uergens, colore nigello, corporis habitu gracili, & hirto, & ad tactum calido, & qui nunquam antea ægrotauerat, in tertianam ſimplicem non longe ab exquiſita, lapſus eſt, is cum primum in paroxyſmum ueniebat, multum affligebatur anguſtiabaturúe, bilem meram uomebat, oris amarorem ſentiebat, & ſyncopim patiebatur, unde ut tanta effugeret mala, paroxyſmi initio, ſemper panem lotum & aliquali agreſta re-

ſperſum

spersum (qua multum se delectari dicebat) in victu concedebamus, hoc enim ordinem incedentes, & clysteri quandoque iniecto, prædicta symptomata æger hic fugiebat: tandem syrupis refrigerantibus epotis, & leui pharmaco propinato, sanitatem intra septem paroxysmos obtinuit. Dicuntur autem huic simi les calidi & sicci, biliosi, picrocholi, de quibus Galenus libro octauo Methodi medendi, capite secundo, Hippocratis sententiam secutus, libro De uictus ratione in morbis acutis, multa dixit, veluti, libro Artis medicinalis, & vndecimo Methodi medendi: non igitur ægrotantes quietiori paroxysmi aut morbi tempore, semper cibandi sunt.

Curatio nonagesimanona, in qua agitur de cephalea, id est, antiquo capitis dolore.

AVRELIVS Passer, V.I. Doctor, vir annos natus triginta quinque, temperatura biliosus, ab hinc tres annos, sæuissimo & crudelissimo capitis dolore cruciari cœpit: qui dolor vnà cum febre parua & lenta, initium habuit, & altam capitis partem occupabat, & (quod mirum dixerim) oculorum radicibus nunquam respondit, sed eum capitis magnus pulsus caliditatem præseferens, semper comitatus est, delitescebat autem dolor hic, aut non ita fortiter in æstate sicuti hyeme cruciabat: erant autem huic uiro renes supra modum calidi, & consequẽs iecur, sed stomachus optime concoquebat. Cæterum hic cum per triennium, continuo crudeli hoc dolore vexaretur, & diues satis esset, uniuersam oberrauit Italiam, doctos quosque medicos quærendo, vt remedium pro tanto profligando dolore inueniret. Demum, cum Anconam venit, ad eum sum vocatus. anno 1553. à quo cum multa & varia interrogo, quæ ad suam faciunt ualetudinem, ille quoque multa in medium affert, & præcipue per alios machinata medicos, præcipue Romanos, inter quos Franciscum Nursinum ut præcipuum nominabat, senem capularem Romæ alterum habitum Hippocratem, quẽ cum hæc scriberemus animam egisse, ab amicis Romanis accepimus: qui uaria illi propinauerat apozemata, & syrupos plures, quibus addebat guayaci toties repetitum decoctum, vt catapotia & uaria pharmaca prætereamus, & ex herbis innumeras super caput irrigationes confecerat, non minus apophlegmatismata, & per nares iniecta medicamenta uaria inculcabat,

ac

ac supra ipsum quoque caput uarios sinapismos, & multa rubricantia: imo eo quo ad manus nostras peruenit tempore uaria foramina & ulcuscula plura, causticis medicamentis oborta, per eius vniuersum caput disseminata, habebat. Huius igitur temperaturam cum reliquis considerans, quæ calida & sicca est, eius quoque proceram staturam contemplamur, faciem pallidã, ad hæc capitis antiquum dolorem, partem interiorem, semper, tam ante prandium, quàm post prandium æque affligentem, quanquam & capitis exteriorem partem quandoque prehendebat, sed tunc foras tubercula prominebant: & ut multa paucis dicam, dolor hic pulsatiuus semper erat, profundus, ob quem tristi lamentatione & eiulatu, quærebatur diu & noctu, & insomnis semper fere agebat, & eius uniuersum caput, plus iusto calidum reperiebatur, & à prandio febricula illum detinebat, quæ ipsum in maciem traxerat, ut eum in hecticam febrem tunc breui lapsurum non admodum difficile esset diuinare. Cæterũ dolorem hunc per consensum, an primogeniam capitis affectionem fieri, varia erant hominum iudicia: item à causa calida, uel potius frigida, originem traxisse, non minus inter se digladiabantur: neque enim rationes pro utraque fulcienda assertione deerant, quãdo multa ex relatis habita, caliditatem attestantur, vtpote dolor pulsatiuus, febris, temperatura calida & sicca, color pallidus, capitis ad tactum ingens caliditas: item quod calidis medicamentis peius semper habuit, quibus addunt, non contemnẽdum argumentum, quòd humor calidus arterijs contentus hunc gignebat dolorem: quia dolor magna cum capitis pulsatione fiebat: qui aliunde quàm ab arterijs male affectis euenire nequit, unde, de secandis arterijs ex ipso capite, sermo instabat, ut Galenus agendum suadet libro sexto De sanitate tuenda, & latius, ultimis uerbis libri De sanguinis missione. Iis vero contrarij, quòd morbus à causa frigida originem traxit, morbi ipsius diuturnitatem adducunt, qui tandiu nisi à causa frigida dependentiam haberet perduraret: item quod in hyeme morbus uiolentior est, quàm in æstate, imo æstate aliquando ita debiliter affligit, ut quandoque ex toto delitescat. Sed horum rationes, primæ partis doctores facile soluunt, quia aeris ambientis ratione, æstate spiramenta operiuntur, & materia calida morbum fouens, et gignens dissoluitur: hyeme uero ob frigus contrahuntur, densantur, & consequens materia tanquã carcerata manens, dolores gignit, malam qualitatem & solutionem continui inducendo. Ego uero prædicta omnia conside-

rans, & uentris eiusdem constructionem conspiciens, vt qui per triduum & quatriduum consueta non respondebat, iudico circa nutritoria membra plurimum atræ bilis aggeratum habere, ex qua fumi, tum sanguis atrabiliarius per uenas ad caput nutriendum ascendentes, malam qualitatem in eo imprimunt & solutionem continui: ex quibus dolor conflatur, & homo tristatur, & in ægritudine tandiu perseuerat: pro qua ægritudine leuanda, & homine à tam sæuo morbo liberando, mense Iunij, in quo calor non adeo uigebat, imo uniuersa illa æstas temperata, uel non adeo acris fuit, cum acerbissime à dolore cruciaretur, ad radicem synarum eum traxi, cuius decoctum per viginti quinque dies illi bibendum dedi, ita magno iuuamento, vt omnibus admirationi fuerit, imo rem incantationi plures similem dixerint, quum elapso quarto à potu die, illico dolor abierit, & non amplius redierit, & æger se sanum dixerit: cum aluus sua sponte excremēta reddere cœpit, ut successu curationis, purgatione non indiguerit: initio tamen morbi, antequam radicis potum aggrederetur æger, decoctum ebibit describendum, & ex syrupo rosaceo solutiuo adiecto electario de sene, purgatus fuit, habet autem decoctum sic. R. Foliorum & folliculorum sene vnciam unam, polypodii quercini recentis, & contusi vnciam unam, thimi, epithimi, seminis cartami, myrobalanorum indorum, ana unciam mediam, prunorum pinguium numero quindecim, florum borraginis, fumiterræ, ana unciam mediam, seminis fœniculi, anisi, carui, ana drachmas duas, carnis caponis unius optime exanterati. In libris octo aquæ fiat decoctio ad medias: facta colatura. R. Prædicti decocti uncias quatuor, syrupi de pomis vnciam unam, de fumo terræ vnciam mediam, Misce fiat syrupus, quem ieiuno stomacho frigidum bibat, & in nocte hora somni eum iteret, ac ex toto epoto decocto, prædictum bibat pharmacum. Nunc autem pancratice ualet, ueluti Capitaneus Augustinus Pisanus, uir me hercle, ut nobilis, ita bonus & humanus, qui cum à morbo antiquo sæuas traheret affectiones ut ulcera serpentia, dolores ingentes, & insomnia multa, ita post huius radicis potum illico ex omnibus liber euasit. Modum uero tradendi decoctum radicis huius synarum ex secunda pete Centuria.

Curatio centesima, in qua docetur quomodo puer sc æuola, hoc est, manum sinistram agiliorem habens, nequaquam dexter reduci potuit, simulq; de pondere ossium humanorum & de corio humano.

ILLVSRIS & generosus Ranconus, filium quatuor annos natum habet, qui cum læuam manum dextra ad omnia magis agilem haberet, omnia ea conficit, ut sinistri nomine mereatur. Cæterum pater illustris ægre ferens pueri uitium, remedium quærit, quo puer dexter euadat. Porro, cum multa machinata sint, & per plures dies manum alligarent, & uincirent, ut dextram exerceret, & ea functiones cunctas obiret, nihilominus tamen puer sinister semper mansit: Sed qua ratione, nemo (quod sciam) dixit, cum id ex anatomica diligentia, quàm ex rationibus philosophicis, deprehensum sit. Cum igitur superioribus annis, plura & uaria corpora dissecaremus, anatomiæ exquisitam cognitionem desiderantes, non tantum corporum sectione, & particularum cognitione, contenti euadebamus: sed etiam eorum uascula, syphone, siue syringe impulso spiritu, primo alicubi dissecta, impellebamus: unde multa & uaria nunquam antea scripta, neque fando audita, inuenimus: ut Centuria prima, cum de pleuritide egi, dixi: sed non hæc tantum machinabamur, sed ossa ponderabamus, dextra sinistris conferendo, ex qua libratione, quæsiti rationem inuenimus: nam cum os brachii dextri, & sinistri, à cubito ad humerum incedens, æqua bilance librarem, dextrum in uno latere, sinistrum in altero ponens, dextrum siue brachii dextri, longe plus grauitare os sinistri osse inueni, quod tunc considerans, ac in dubium trahẽs, forte id euenire ob dextrum exercitatum brachium, ad quod nutrimentũ maiori in quantitate confluit, hæsitabam: neque pro hac roboranda affectione, exempla mihi deerant, prout ex Amazonibus, hoc est, sine mammis mulieribus Scythiæ desumitur: quibus dextra mamma urebatur, vt omnis vis, ac robus in dextrum humerum & brachium deferatur, vt meminit Hippocrates libro De aere, aquis, & locis. Cæterum restabat id experiundum in puero paruo, qui nondum brachium exercuerat: cum eius dissecandi corpusculi occasio daretur: sed ecce, cum periçulum facio, id quoque in puel

lulo euenire prout in homine inueneram, deprehendi: unde iudicium facio, eos qui à natura dextrum brachium robustius habent, raro uel difficulter, ambidextros euadere: si tamen contingat brachio dextro non admodum additamentum, illud plurimum esse: tunc exercitatione, & longa consuetudine, ita bene sinistra manu ac dextra utetur hic, cui hæc euenerint, & tunc ambidexter euadet: ut multis euenire experimur, & Galenus notat enarratione quadragesimaquarta, libri septimi Aphorismorũ: quibus tu addas Aod, Hebræorum ducem ambidextrũ, qui octogesimum superuixit annum, ut libro Iudicum legitur. Porro, si ut à natura brachio dextro, additamentum illud semper fere elargitur, brachio sinistro euenire contingat, tunc uir sinister omnino euadet, & ut dixi, ambidexter quoque erit, modo tamen non magna intersit ponderis disparilitas: est nanque brachium dextrum (si modo Hippocrati fides habenda est) sinistro robustius quum uniuersa dextra membra, sinistris robustiora, libro tertio De morbis dixerit: neque me latet Galenum, prædicta enarratione, libri septimi Aphorismorum, oppositum dixisse, sed Hippocrati experientia ipsa suffragatur, quæ tum ab operatione, tum ab anatomia, desumitur. Sed Galenus cum nunquam corpora humana secuerit, neque hæc ita ad unguem scrutatus fuerit, philosophorum more dixit, dextrã manum natura sua debilem esse, læuæ scilicet ratione. Vnde eorum multi dicunt, sinistram manum firmiorem esse ad scutum tenendum, dextram uero ad omnia magis agilem: sed & contra Hippocratem multi dicunt, sinistrum oculum dextro firmiorem & robustiorem esse: ex quibus Aristoteles libro Problematum unus est: sed re uera oculus dexter sinistro fortior & robustior est, ut apud Hippocratem legimus. Cæterum, cum de iis ago, in mentem uenit, cum hominum ossa ponderarem, vnius uel alterius pellem, me parare iussisse eo quo pelles albę euadunt modo, ut postea nigræ uel coloris alterius ab artifice fiant, quæ sane pellis humana ita apparata, crassa, sed intus tomentosa euasit, similis omnino pelli ceruinæ quam Hispani & Neapolitani parare solent, vt ex ea, calceos æstiuales conficiant, & gestent. Erat autem pellis hæc humana extra porosa, sed cum sicca absque confectura aliqua exiccatur latis spiramentis, & foraminibus amplis redditur, ut ad tectoria inutilis omnino sit, id quod Oribasius ex Historia dixit, enarratione Aphorismorum, inquiens: Iussit quidam Persidis imperator coriũ à quodam tolli, atque inde aliquas umbras tegumenti fieri. Vnde probatur

de probatur patentiores texturæ cauernas, hominem habere, quàm cætera animalia, de quibus & similibus, plura quandoque modo Deus opt. max. uotis nostris respondeat, sumus dicturi. Nunc uero quartæ huic Centuriæ colophonem imponamus. Anconæ 17. Cal. Septembris millesimi quingentesimi quinquagesimitertii, quo tempore, bellum intestinum inter Carolum quintum Imperatorem, & Henricum Galliarum regem, apud Belgas flagrabat, & classis Turcica pro rege Galliarum Corsicam insulam Ligurum dominio subiacentem, occupauit, & ætatis authoris anno quadragesimosecundo.

Amati Lusitani Quatuor Centuriarum finis.

INDEX RERVM ATQVE VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTUR DILIGENTISSIMUS.

Antuerpia

654

B

boletos

I

inte

691

opium

P

Q

smegma

tendones

venenosum

vinum

FINIS.

